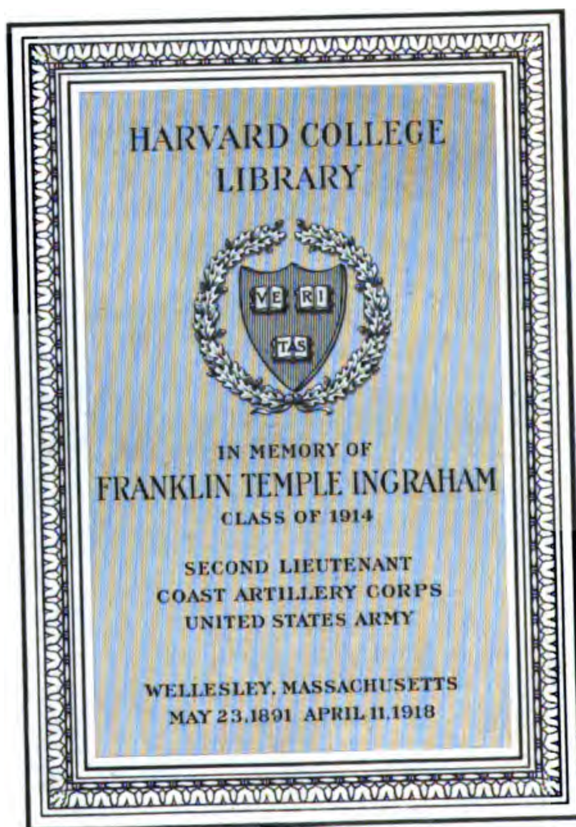

HARVARD COLLEGE
LIBRARY
VE RI TAS
IN MEMORY OF
FRANKLIN TEMPLE INGRAHAM
CLASS OF 1914
SECOND LIEUTENANT
COAST ARTILLERY CORPS
UNITED STATES ARMY
WELLESLEY, MASSACHUSETTS
MAY 23,1891 APRIL 11,1918

VERSLAGEN EN MEDEDEELINGEN

DER

KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE

VOOR

TAAL- EN LETTERKUNDE.

VERSLAGEN

EN

MEDEDEELINGEN

DER

KONINKLIJKE
VLAAMSCHE ACADEMIE

VOOR

TAAL- EN LETTERKUNDE.

1900.

GENT
A. SIFFER
Drukker der Koninklijke Vlaamsche Academie

1900

Zitting van 17 Januari 1900.

Aanwezig de heeren Daems, bestuurder, Coopman, onderbestuurder, de Potter, bestendige secretaris;

de heeren Claeys, Jhr. de Pauw, Gailliard, Alberdingk Thijm, Obrie, Broeckaert, van Even, de Vos, Sermon, Coremans, Bols, baron de Maere d'Aertrycke, Claes, Janssens, Jhr. de Gheldere, Prayon-van Zuylen en Simons, werkende leden;

de heer de Vreese, briefwisselend lid.

Door de heeren de Flou, Segers en Muyldermans is bericht gezonden dat zij de vergadering niet kunnen bijwonen.

De bestendige secretaris leest het verslag over de vorige zitting, hetwelk wordt goedgekeurd.

AANGEBODEN BOEKEN.

Door de Regeering :

Bibliographie de Belgique, 1899, nrs 23-24.

Arbeidsblad, December 1899.

Les Industries à domicile en Belgique, 1e deel.

Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent, 1899, nrs 8-9.

Wallonia, 1899, nr 12.

Mémoires couronnés de l'Académie royale de Belgique, deel 58, (8°).

Bulletin de la classe des Lettres et des sciences morales et politiques.

Door den heer PRAYON-VAN ZUYLEN :
Over Taalpolitie.

Door den heer MUYLDERMANS :
Peter en Pauwels, treurspel, en de *Kruisberg*, door J. VAN DEN VONDEL, benevens *de Kruistriomf* door J. VOLLENHOVE.
De School-kwestie, door ALF. BELLEMANS.

Door de Académie royale d'archéologie de Belgique :
Bulletin, nr VII.

Door den heer DI MARTINELLI :
Diest in den Sansculottentijd.

Door den heer HUIBRECHT HAENEN :
't Vaandel met het roode kruis. Tafereelen uit den Boerenkrijg.

Door de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden :
Handelingen en Mededeelingen, 1898-1899.
Levensberichten der afgestorven Medeleden.
Tijdschrift voor Nederlandsche taal- en letterkunde, Xe deel, 4e aflev.
Leven van Sinte Lutgart. Tweede en derde boek, uitgegeven door FRANS VAN VEERDEGHEM.

Door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen :
Archief, 1e en 2e stukken, 8e deel.

De laatstuitgekomen afleveringen der tijdschriften : *Biekorf*, *St.-Cassianusblad*, *Il nuovo Risorgimento*, *Revue sociale catholique*, *de Student*.

—

De heer Bestuurder staat recht en richt tot de vergadering de volgende toespraak :

Mijn eerste woord, MM., bij het aanvangen der taak, mij door uwe welwillendheid toevertrouwd, weze een woord van dank, uit u aller naam, evenals persoonlijk uit den mijnen, tot onzen achtbaren aftredenden Bestuurder, Mijnheer Edward van Even. Wij allen, MM., hoe verschillend ook voor het overige onze richtingen mogen wezen, wij zijn — ik bevestig het met genoegen — in den schoot dezer Academie en in zake van gehechtheid aan onze Taal en aan onze nationale instellingen met de gevoelens bezield van de meest broederlijke eensgezindheid. Doch is er iemand tusschen ons die zich bijzonder op de algemeene sympathie mag beroemen, dan — dunkt mij — is het wel de Nestor onzer Academie, de man, die ondanks zijne gevorderde jaren met zooveel vlijt en werkzaamheid en — wellicht, dank aan zijne gevorderde jaren — met zooveel bezadigheid en wijsheid de teugels van het bestuur, gedurende het verloopen jaar in handen hield. (*Toejuichingen.*)

Mijn tweede woord, uit eigen naam, zij eveneens een woord van dank aan uwe welwillendheid te mijnen opzichte, welwillendheid, wie alleen ik mijne ver-

kiezing verlang toe te schrijven. Ik zal trachten — reeds in November ll. zeide ik het — mij harer waardig te maken door wederkeerige welwillendheid, volkomene toewijding en nauwkeurige onpartijdigheid. Om, overigens, dit programma na te leven, heb ik enkel den weg te volgen door al mijne voorgangers gebaand, en reken ik tevens op den bijstand van onzen volijverigen en ondervindingrijken onderbestuurder, den Heer Coopman.

Ik moet er een derde woord bij voegen, een woord van treurnis. 1899 is ongenadig geweest voor ons, MM. Buiten vier buitenlandsche eereleden, den geschiedkundigen Noord-Nederlander Fruin, den taalkundigen P.-J. Cosyn, medewerker aan het *Woordenboek der Nederlandsche taal*, den grijzen dichter Klaus Groth, en den geleerden Alex. Bonvarlet, voorzitter van het *Comité Flamand de France*, ontnam de dood ons vier onzer uitmuntendste binnenlandsche leden — den heer Génard, die zijn gansch leven ijverde voor onze belangen : voor Vlaamsche taal, Vlaamsche kunst en Vlaamsche geschiedenis, — den heer Arnold, wiens buitengemeene kennis op bibliographisch gebied voor de Academie van zoo groote waarde was, — en daarna, kort achter elkander, onze beide Vlaamsche dichters, wier namen te noemen alleen volstaat om hunnen lof te maken, daar die lof in aller mond ligt : onzen Hiel! onzen Gezelle! Wat zij voor het land waren, weet het land, en wat zij voor ons waren, weet gij, MM., beter dan ik het kan uitdrukken.

U opsommen wat de Koninklijke Vlaamsche Academie gedurende het verloopen jaar heeft verricht, leidde mij te verre en ligt niet in mijne bedoeling. Overigens onze *Verslagen en Mededeelingen*, en naast die de reeks der boekwerken in 1899 verschenen, zonder te gewagen van andere die als bijna afgedrukt tot datzelfde jaar behooren, zijn daar om te bewijzen, dat de Academie er ver af is een plantenleven te leiden, maar dat zij zich werkdadig bezighoudt met al de vraagstukken van belang voorkomende op haar gebied, en dat zij nog immer haren omvangrijken arbeid met onverdroten ijver voortzet.

Zoo, ik hoop en wensch het, moge en zal 't ook in 1900 wezen! (*Toejuichingen.*)

Mededeelingen van het Bestuur.

Mijne Heeren,

Eene onderscheiding is een onzer geachte leden te beurt gevallen, en wel eene van zulken aard, dat slechts een drietal Belgen, in den loop dezer eeuw, ze hebben bekomen. Ons geacht Eerelid Jhr. Ferd. van der Haeghen werd tot lid benoemd van het *Institut de France*.

Het Bestuur der Academie kan niet nalaten den heer Van der Haeghen daarover geluk te wenschen.

Van ons geacht medelid, den heer J. van Droogenbroeck, die geruimen tijd door ziekte en ambts-

bezigheden werd verhinderd onze zittingen bij te wonen, hebben wij de belofte ontvangen, dat hij voortaan, te beginnen met Februari aanstaande, onze zittingen, alsmede die van de Commissie voor Middelnederlandsche taal- en letterkunde, geregeld zal bijwonen.

Ook dat geacht medelid zal het Bestuur eenen brief van gelukwensching sturen, ter gelegenheid van zijne benoeming tot Bestuurder aan het Ministerie van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs.

—

De bestendige secretaris deelt de vergadering een niet onderteekend schrijven mede van eenen mededinger in den letterkundigen wedstrijd dezes jaars (3e vraag : *Vakwoordenlijst over het Notariaat*), vragende dat hem tijd gegund worde om zijn begonnen, maar niet voltrokken werk ten einde te kunnen brengen.

— De vergadering beslist, dat de prijsvraag andermaal zal uitgeschreven worden.

Dagorde.

De vergadering gaat over tot het kiezen van een werkend lid, ter vervanging van wijlen den heer G. Gezelle.

— Wordt gekozen de heer A. de Ceuleneer, briefwisselend lid.

Worden vervolgens gekozen :

de heer de Vreese tot lid der Commissie voor Nieuwere Taal en Letteren;

de heeren Jhr. de Gheldere en Broeckaert tot leden der Commissie voor Middelnederl. Letteren.

—

Slechts één antwoord is ingezonden over de letterkundige wedstrijden dezes jaars; het betreft de *Woordenlijst over de Veeartsenijkunde*, en heeft tot kenspreuk : *Pro linguâ en scientiâ.*

Worden aangeduid ter beoordeeling van dit werk : de heeren Coopman, Dr. Jhr. de Gheldere en Dr. de Vos.

—

De Commissie van Rekendienst, welke, met het Bureel, de begrooting der Academie voor het jaar 1900 zal opmaken, wordt samengesteld uit de heeren Claeys, de Pauw en Obrie.

—

Naar aanleiding van het schrijven des heeren Dr. Gallée, namens het jongstgehouden Nederlandsch Letterkundig Congres, en van de in October 1899 genomen beslissing der Koninklijke Vlaamsche Academie, worden gekozen tot leden der Commissie, die de oorspronkelijke en latere schrijfwijzen der Zuidnederlandsche plaatsnamen zullen opzoeken en verzamelen, de heeren Coremans, Coopman, de Potter, leden der officiëele Commissie tot het vast-

stellen van de schrijfwijze der gemelde namen, en de heeren de Flou en Gailliard.

—

De vergadering volledigt de lijst der prijsvragen voor het jaar 1902 met de volgende onderwerpen.

ONDERWIJS.

Eene verhandeling over het nut van de zuivere uitspraak der Nederlandsche taal met het oog op dezer uitbreiding en 's volks beschaving, tevens over de in Zuid-Nederland aan te wenden middelen en inzonderheid over de in te voeren leerwijzen om aldaar het best en ten spoedigste naar wensch te slagen.

(De leerwijzen bespreken in verband met onze voornaamste plaatselijke of gewestelijke tongvallen.)

Prijs : 300 frank.

VAK- EN KUNSTWOORDEN.

Eene volledige Nederlandsch-Fransche en Fransch-Nederlandsche vakwoordenlijst over het Notariaat.

Prijs : 500 frank.

Gezien het gevorderd uur, zal de heer W. de Vreese zijn antwoord op de lezing van den heer Prayon-van Zuylen : « Over Gallicismen », in de volgende zitting voordragen.

De heer Bestuurder sluit de zitting te 3 3/4 uren.

———

Zitting van 21 Februari 1900.

Aanwezig de heeren Daems, bestuurder, Coopman, onderbestuurder, de Potter, bestendige secretaris;

de heeren Claeys, Jhr. de Pauw, Gailliard, Alberdingk Thijm, Obrie, Broeckaert, de Vos, Sermon, Coremans, Bols, baron de Maere d'Aertrycke, Claes, Janssens, Jhr. de Gheldere, Prayon-van Zuylen en Simons, werkende leden;

de heer de Vreese, briefwisselend lid.

Door de heeren de Flou en Segers is bericht gezonden dat zij ter vergadering niet kunnen aanwezig zijn.

De bestendige secretaris leest het verslag over de vorige zitting, hetwelk wordt goedgekeurd.

AANGEBODEN BOEKEN.

Door de Regeering :

Vlaamsche Kunstbode, 1899.

De Hagelander, 1898-1899.

Arbeidsblad. Januari 1900.

De Taalstrijd hier en elders, nr 6 (1898-1899).

Revue de l'Université de Bruxelles, 5e jaar, nrs 1-4.

Bulletin de l'Agriculture, 1899, nr 7.

Bibliographie de Belgique, 1899. Table de la première partie.

Bibliothèque de la Faculté de philosophie et lettres de l'Université de Liége. — La récension égyptienne des mille et une nuits, par V. CHAUVIN.

Une copie de la vie de St. Théodose par Théodore, par ROLAND.

Bulletin bibliographique et pédagogique du Musée belge, 1899, afl. 8-10, 1900, nr 1.

Le Musée belge, 3e jaar, nr 4.

Compte rendu des séances de la Commission royale d'histoire, 1899, nr 4.

Annuaire de l'Académie royale de Belgique, 1900.

Chartes du chapitre de Sainte-Waudru de Mons. I.

Wallonia, 1900, nrs 1 en 2.

Revue sociale catholique, 1900, nr 4.

Door den heer J. BROECKAERT :

Termonde sous la république française. (*Documents officiels*).

Door den heer D. CLAES :

De Onkruidkunde van H. Meert gewikt en gewogen.

Door den heer J. OBRIE :

De Nederlandsche tekst der Belgische wetten en regeeringsbesluiten.

Door den heer J. MUYLDERMANS :

Sprokkelingen op het gebied van Onderwijs en Opvoeding.

Door den heer J. BOUCHERY :
De laatste Pharao. Zanggedicht.

Door de Regeering van Frankrijk :
Inventaire sommaire des archives départementales antérieures à 1790. — Chambre des Comptes de Lille. Dln. 1 à 6. Rijsel, 1877-1888.
Inventaire sommaire des archives de la commune de Linselles. Ibid. id., 1881.
Inventaire sommaire des archives de l'hôpital de Comines. Ibid. id. 1884.

Door den Oudheidkundigen kring van Dendermonde :
Gedenkschriften, 7e deel, 4e aflevering, en 8e deel, 1e aflevering.

Door de Hoogeschool van Upsala :
Bidrag til den aeldste Skaldedigtnings historie, af SOPHUS BUGGE.
Den oldnorske og oldislandske Litteraturs Historie, af FINNUR JONSSON. 6 aflev.

Door het Historisch Genootschap te Utrecht :
Bijdragen en Mededeelingen, 20e deel.
Briefwisseling tusschen de gebroeders van der Goes (1659-1673). 1e deel.

Door den heer ISID. BAUWENS :
Een der 30 hoofdstukken uit het werk : « *Alcoholismus.* »

Door den heer C. LOOTEN :

Eene aflevering in het *Bulletin du Comité flamand de France*, inhoudende eene herdenking aan wijlen Alex. Bonvarlet en Guido Gezelle, in hun leven leden der Kon. Vl. Academie.

Door de Opstellers van *Ons Woord :*
Geen tweede taal in de lagere school.

De laatstverschenen afleveringen van : *Vlaamsche Kunstbode, Biekorf, Dietsche Warande en Belfort, St.-Cassianusblad, il nuovo Risorgimento.*

De vergadering neemt kennis van het Koninklijk Besluit, gedagteekend 25 Januari 1900, waarbij de kiezing des heeren Ad. de Ceuleneer tot werkend lid wordt goedgekeurd.

De heer Jhr. F. van der Haeghen betuigt, bij brief van 26 Januari 1900, zijnen dank aan de Koninklijke Vlaamsche Academie voor den gelukwensch, hem toegestuurd ter gelegenheid zijner benoeming tot briefwisselend lid van het *Institut de France.*

Bij brief van 14 Februari ll. betuigt de heer Ad. de Ceuleneer zijnen dank voor zijne benoeming tot werkend lid der Academie.

Mededeeling wordt gedaan van een schrijven des heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs, betrekkelijk den aankoop van 100.000 excerpten uit oude boeken, gedaan door wijlen den heer Guido Gezelle, een werk dat een aanzienlijk nut oplevert voor de Redactie van het *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, en hetwelk doelmatig plaats zou vinden in de Bibliotheek der Academie. Daarbij behooren een aantal zeldzame werken, brieven en geschriften, welke insgelijks zouden dienen gekocht te worden, ten einde Gezelle's aanteekeningen met vrucht te kunnen raadplegen.

Het Bureel der Academie stelt voor, den heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar onderwijs te antwoorden :

1° dat de Academie, in overeenstemming met onze Commissie van het Woordenboek, gelukkig zal zijn de 100.000 excerpten te bezitten, welke voor de meerdere kennis der taal, over het algemeen, en voor gezegde Commissie, in het bijzonder, van het hoogste belang te achten zijn;

2° wat betreft de daarmede in verband zijnde boeken, zeldzame werken, brieven en geschriften, acht het Bestuur het nuttig en noodig ook die stukken aan te koopen; doch, aleer daaromtrent een bepaald voorstel te kunnen doen, zou het noodig zijn aan de Academie eerst en vooral de lijst daarvan mede te deelen;

3° in overeenstemming met de Woordenboek-

Commissie stelt het Bestuur voor, voor de excerpten de som van 800 fr. te betalen, in welke som de Academie voor de helft zou bijdragen.

— De vergadering, geraadpleegd, belast het Bureel in dezen zin aan den heer Minister te antwoorden.

Bij brief van den heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs wordt bekend gemaakt, dat 35 Leden van de Kamer der Volksvertegenwoordigers vragen, de uitgaven der Koninklijke Vlaamsche Academie te ontvangen. — Aan dit verzoek zal voldaan worden in dezen zin, dat van de vroeger verschenen werken zullen gezonden worden dezulke, van welke nog genoegzame voorraad beschikbaar is, en dat de nieuwere uitgaven geregeld zullen gezonden worden.

Aan de vergadering wordt medegedeeld dat de Commissie, aangesteld tot het verzamelen van de oudere en nieuwere schrijfwijzen onzer plaatsnamen, tot haren voorzitter heeft gekozen den heer Coremans, en tot secretaris den heer Coopman.

Nog wordt medegedeeld dat het Bureel besloten heeft al de prijsvragen, welke de Academie voor 1901, 1902, 1903 en 1904 heeft uitgeschreven, te doen herdrukken. Ieder lid zal daarvan eenige exemplaren ontvangen met verzoek ze te verspreiden. Mochten er Leden zijn die adressen willen

opgeven van personen, maatschappijen, tijdschriften enz, aan welke het program onzer wedstrijden zou te sturen zijn, zij gelieven die adressen mede te deelen aan den bestendigen Secretaris.

Alvorens tot de dagorde over te gaan, maakt de heer Bestuurder bekend dat der Academie andermaal een lid is ontvallen, namelijk de heer Burgersdijk, buitenlandsch lid, omtrent den 20 Januari ll. te Apeldoorn in 72jarigen ouderdom overleden.

Burgersdijk, eerst leeraar in de natuurwetenschap aan de Krijgs-Academie te Breda, aan het Atheneum en aan de Hoogere Burgerschool te Deventer, schreef eenige wetenschappelijke werken, en maakte zijnen naam beroemd met zijne vertaling van Shakespeare, 12 deelen, welk werk hij der Koninkl. Vlaamsche Academie ten geschenke zond.

Laatstelijk begon hij de vertaling van AESCHYLUS' treurspelen en voleindigde reeds *Prometheus*.

— De vergadering beslist dat aan de nagelaten betrekkingen van BURGERSDIJK een brief van deelneming in haar verlies zal gezonden worden.

Dagorde.

Nadat de vergadering het ontwerp van begrooting der Academie voor het jaar 1900 goedgekeurd heeft, verleent de heer Bestuurder het woord

aan den heer W. de Vreese, die lezing doet van zijn antwoord op het opstel des heeren Prayon-van Zuylen : *Over Gallicismen.* De vergadering beslist, het antwoord des heeren de Vreese in de *Verslagen* mede te deelen.

Ten slotte leest de heer L. Simons een gedicht, getiteld : *Oud Engeland boven!* — Ook dit stuk zal in de *Verslagen* worden gedrukt.

Te 4 uren verklaart de heer Bestuurder de zitting geheven.

Lezingen.

OUD-ENGELAND BOVEN !

door Dr. L. SIMONS.

I.

Als blonk de zeis des doods in 't rond,
Ging 't angstgegil van mond tot mond :
« Europa sluit een volkrenbond. »

't Geldt Engeland, 't meineedig land,
Dat, roofstaat aan het Noordzeestrand,
De zee, de vrije, sloeg in band.

Schoon vrees des menschen sponde omwaart,
Als gast zich neervlijt aan zijn haard,
Hem steeds door 't bleek gebeente vaart,

Zoodat hij in den arm der smart,
Zijn bruid, ten leste 't noodlot tart,
Nooit sloeg de schrik hem zóó om 't hart.

Schoon sinds vooruitgangs misgeboort'
De wieg- en stervenskreet is « moord »,
Toch zwijmt Europa thans bij 't woord.

Nooit wette zóó de dood zijn zicht,
Tenzij na Edens strafgericht,
Toen Satan sprak zijn *'t worde licht :*

« Aan mij, Adonaï, 't gebied!
Het worde nacht! Uw scheppingslied
Zij wanklank! 't Leven tele 't niet! »

Als blonk de zeis des doods in 't rond,
Ging 't angstgegil van mond tot mond :
« Europa sluit een volkrenbond. »

't Geldt Engeland, 't meineedig land,
Den roofstaat aan het Noordzeestrand,
Die land en zeeën sloeg in band.

II.

Daar springt hij op
En schudt den kop
En hij brult, dat de zeeën weerschallen.
Het jakhalsgeschreeuw
Wekte Engelands leeuw.
Hij staat het alleen tegen allen.

Waar is een rijk
Aan 't zijn gelijk,
Waar zich Edens blankbloesemig scharen
Naast rosse woestijn
In 't zilveren schrijn
Der zee, tot eendrachtelijk paren?

Waar slankgekuifd
De palmboom wuift
Bij het zwermende zonnestraalgloren
En over den vloed
Den denneboom groet
In 't ijzige Noorden verloren?

Waar zag 't heelal
Sinds Romes val
Nog een volk als van 't blonde Bretanje?
Met maagden, zoo slank
Als lelies, en blank
Als 't geurige sneeuw van d'oranje?

Met mannen, stout,
En echt als goud
En onwrikbaar als de eik in hun gaarde,
Die uitdaagt, als kind
Der vrijheid, den wind
En dieper zich ankert in de aarde?

Want Brittenaard
Is onvervaard,
Als de zee, welker borsten zij zogen,

Die brommende rust,
Haar krachten bewust,
Bij 't knippend geflikker der oogen.

Wie houdt, ontbrandt
Hun woede, stand!
't Is de zee, die na 't hongrig ontwaken
De vangarmen spant
Om 't sidderend land,
Wiens rotsige beenderen kraken.

III.

Op, Albion, vloeie de goudstroom,
Uit Oosten en Westen vergaard!
Het rept zich te land en te water.
Het zwoegt in het binnenst der aard,

Waar sluimert de wereld des voortijds,
Begraven in steenkolenschacht.
Te wapen! Zij stijgt aan het daglicht,
Tot warmte herrezen en kracht.

Te wapen! Daar tijen titanen
Aan 't werk op bevel van den geest,
Hun schepper, die inblies de stoomziel
In 't staal van de machtige leest.

Te wapen! Daar gapen gevaarten
Van ijzer, als torens zoo groot.
Een stormwind doorbruist hunne longen,
Een hellegloed blaakt in hun schoot.

Brengt voedsel! De rotsen verdwijnen
In 't binnenst bij vratig gehuil.
Likbaardende drillen de tongen
Hoog boven den dampenden muil,

Totdat het gedrocht, hetwelk ijzer
Verduwde, zijn ingewand slaakt
En 't ziedende bloed gelijk lava
Bij knetterend vonkelen braakt.

Te wapen! In dreunende krochten
Rekt monster bij monster zich uit
En blaast naar de vriendlijke sterren
Gloeiadem uit reuzige snuit.

Het wentelt, als zwermen, veelarmig
En gonst in bedrijvig akkoord.
Het ijzer bekampt nu het ijzer.
Het plettert, het schaaft en het boort.

En boven 't veelstemmige leven,
Gedwee op het wenken des mans,
Beginnen bij donder en bliksem
De mokers een vreeslijken dans.

Te wapen! Daar doemt als een onweer
De vloot uit het schuimende nat.
Elk bodem huwt snelheid aan zwaarte,
Opwegende tegen een stad.

Daar vlijen die reuzen des voortijds
Den schubbigen rug langs de kust,
Terwijl de kanonnen hun halzen
Uitrekken in dreigende rust.

Te wapen! Wat dralen de ridders?
Gereed is het brieschende paard.
Hoor 't bonzen van 't moedige harte,
Dat de ijzeren leden doorvaart!

Hoezee voor Oud-Engelands mannen!
Daar nadert de ontelbare stoet.
Wat krachtige heldengestalten!
Wat oogen, die gloeien van moed!

Wat trekken, gekapt als in 't gietstaal,
Waar ernst, nooit een glimlach, op zweeft,
Onguur als de buldog, die toebijt
En loslaat maar ééns, als hij sneeft.

Wie merkten elk eiland tot mijlsteen,
Beploegend uw veld, oceaan?
Wie plantten op Indiës bergrand
Zeeghaftig Oud-Engelands vaan?

Wie stuitten op kalmte van 't Noorden
Het dweepziek Arabisch gebroed,
Opstuivende zandzee, die eertijds
De wereld verzwolg in haar vloed?

Hoezee voor Oud-Engelands mannen!
Wie biedt deze dapperen trots,
De welpen des leeuws, die ontzaglijk
Bij Waterloo stond als een rots?

Op, Britten, gescheiden door zeeën,
Vereend door den bloedigen hoon!
Bretanje beheersche de golven,
Al steekt gansch Euroop naar de kroon.

Op, Britten! Zoo schatert langs Ganges,
Langs Nijl en Sint-Laurens de kreet,
En de echo bauwt na in Australië.
Vier werelden staan nu gereed!

Daar nadert bij 't woelen der diepten
De stormvloot met persend gebruis.
o Schok, als van sterren, als 't vastland
In vlammen zal opgaan en gruis!

Wien geldt het? Is 't Frankrijk, het koene
Weleer, ach, nu willoos en wuft
In stede van bliksems de pijlen
Slechts drillend van 't spottend vernuft?

Is 't Stamboel, in 't zonnige zeeschuim,
Uit gouden horen gestroomd,
Opblankend, vorstinne der toekomst,
Waar dichter en Cæsar van droomt?

Is 't Duitschland, waarvoor gij in droomen
Een wiegelied zingt, oceaan?
Is 't Rusland, Italië, Spanje?
Of moet heel Europa vergaan?

— Europa? — Het zwijgt. O het geldt niet
Zijn ruste, neen, duizendmaal neen!
Het zwijgt om den vrede, zijn lafheid
Verbloemend met glimpige reên.

Eén woord toch! Daar rukken millioenen
Gewapenden op naar de zee
En leggen, des noods met hun lijken,
Een brug tot in Engelands reê.

Toch rust het, maar niet als de tijger,
Die bijt in de striemende roê,
Maar slaapziek zijn afgunst en woede
Herkauwend, gelijk eene koe.

Waar leeft dan het volk zoo ontzaglijk,
Ontzettend van moed en van kracht,
Dat Engelands rijkdom en wapens,
Het schrikbeeld Europa's, belacht?

Och ginds in een uithoek der aarde,
Op Afrika's zuidelijk strand,
Daar zwerft, van de zeeën verstoken,
Omringd door gebergten en zand,

Een volkje van weinige zielen,
Van Londen geen dertiende deel,
't Geringste der blanken, bij kudde
En 't grootsche natuurtafereel.

Vier werelden dreigen met Engeland
Die herders van 't vreedzame vee!
Te wapen! Wat dralen de ridders?
Oud-Engeland boven! Hoezee!

TAALZUIVERAAR'S BORSTWERING,

door Dr. WILLEM DE VREESE.

In de maand Augustus ll. heeft ons geacht Medelid de heer Mr. Prayon-van Zuylen in deze vergadering zoogenaamd gesproken over taalpolitie, naar aanleiding van mijn boek over de *Gallicismen in het Zuidnederlandsch*, maar metterdaad over niets anders dan over dat boek en — misschien nog meer — over mijn persoon. Ik kon toen niet aanwezig zijn — ik zou het als een daad van goede kameraadschap beschouwd hebben, indien de lezing was uitgesteld —, en daar de *Verslagen* niet vlug kunnen verschijnen, was ik nog niet in de gelegenheid geweest van het gesprokene kennis te nemen, toen reeds in de Septembervergadering de spreker nog eens op de zaak terugkwam. Eerst weken nadien werd het mogelijk ook de eerste voordracht van den heer Prayon te lezen. Ik heb dat gedaan met dezelfde « begrijpelijke belangstelling », waarmede ons geacht medelid zegt *mijn* werk gelezen te hebben. Verschillende gewaarwordingen hebben mijn gemoed onder 't lezen bewogen, en daaronder is die van verbazing van 't begin af de sterkste geweest, en hoe langer hoe sterker geworden. Het doet mij leed, het te moeten zeggen, maar het hooge woord moet er uit : de heer Prayon heeft bewezen,

dat hij volslagen onbevoegd is om over taalkundige kwesties mede te spreken — iets wat op zich zelf natuurlijk geen schande is —, en dat zijne onbevoegdheid in het onderhavige geval alleen geëvenaard wordt door de buitengewone lichtzinnigheid, waarmede hij desondanks over mijn werk en over mijn persoon heeft gesproken. Ons geacht Medelid heeft mijn boek blijkbaar niet met de gewenschte aandacht gelezen en overdacht — want aan boos opzet wil ik niet denken —, aangezien hij tot zoovele verkeerde gevolgtrekkingen is gekomen en zoo vaak een verkeerde voorstelling van mijne denkbeelden heeft gegeven, ja zelfs mijne bedoelingen heelemaal heeft verdraaid. Zoo ooit, dan kan van zijn woorden gezegd worden, dat ze in strijd zijn « met de eischen der logica en niet minder met de bestaande feiten ». Toch zou het nooit in mijn geest opgekomen zijn, in deze vergadering op de beweringen van den heer Prayon te antwoorden. Vooreerst omdat ik mijn tijd beter kan besteden dan aan dergelijke twistschriften, want het is niet alleen vervelend anticritieken te lezen of te hooren, maar ook ze te schrijven; ten tweede, omdat ik er de man niet naar ben om mij er over te beklagen, dat mijn werk aan critiek wordt onderworpen, zelfs niet als de beoordeeling mij onrechtvaardig voorkomt. Ik weet te goed, dat de critiek een der voornaamste grondslagen der wetenschap is, en ik weet ook dat het, evenals het soms een oorzaak van discrediet kan

worden, gunstig beoordeeld te worden, daarentegen een oorzaak van crediet kan zijn, ongunstig beoordeeld te worden. Het zou dus, zeg ik, niet in mijn geest opgekomen zijn, op de beweringen van den heer Prayon te antwoorden, indien hij zelf niet ten tweede male de zaak had te berde gebracht. De Septembervergadering schijnt — natuurlijk louter toevallig — bijzonder vroeg begonnen te zijn, althans de heer Prayon had reeds enkele bladzijden gelezen, toen ik binnen kwam. Eerst meer dan zes weken nadien heb ik kunnen lezen, wat de bedoelde bladzijden behelzen. In de vergadering heb ik destijds onmiddellijk geprotesteerd tegen hetgeen ik had gehoord; maar hetgeen ik niet gehoord had is van dien aard, dat ik het daarbij niet laten kan. Ik mag den schijn niet aannemen tegenover de buitenwereld, alsof de heer Prayon ook in zijne tweede lezing niets dan waarheid gesproken had. Nog minder dan in de eerste is er in de tweede spraak van zakelijke critiek; nog meer dan in de eerste heeft ons medelid in de tweede zich in hatelijkheden verlustigd. Spreken is thans plicht : mijne eer is er mede gemoeid, en voor de tweede maal ben ik verplicht die tegen denzelfden aanvaller te verdedigen. Maar 't is een moeilijke taak, die ik niet zonder tegenzin volbreng. Vooreerst kan ik het niet doen, zonder af en toe van mij zelf te gewagen, wat nu juist niet zeer aangenaam is. Verder, zal ik veel van Uwe toegevendheid moeten vergen. Niet alleen is het

naschrift moeilijk te scheiden van de eerste lezing; maar ook, als ik mij tot het bespreken van enkele punten bepaal, loop ik gevaar den indruk te maken, alsof ik mij op de andere, die niet ter sprake komen, gewonnen geef. Het is dus wenschelijk, ja noodzakelijk, wil ik mij zelf niet van meet af aan in een ongunstige positie plaatsen, de lezing van mijn tegenspreker in haar geheel, met naschrift en al, te beschouwen. Een beroep doende op uw rechtvaardigheidsgevoel, Mijne Heeren, hoop ik dat den verdediger dezelfde mate van welwillende aandacht zal geschonken worden als den aanvaller.

Om den gedachtengang zoo overzichtig mogelijk te maken, schijnt het geraden alle gelijksoortige aanmerkingen, die in de lezingen van den heer Prayon aan alle kanten verspreid zijn, bijeen te voegen en in verband met elkander te bespreken.

In de eerste plaats kunnen wij onze aandacht wijden aan het onderzoek van die aanmerkingen van ons geacht Medelid, die van zuiver taalkundigen aard zijn, waarbij alle beschouwingen over de strekking van het werk en het standpunt waarvan het uitgaat, kunnen ter zijde gelaten worden.

De eerste dezer aanmerkingen betreft mijn artikel *eenvoudig*, van welk woord ik beweerd heb dat het niet als bijwoord van modaliteit kan gebruikt worden. De heer Prayon heeft gelijk, mijne bewering is onjuist : men zegt heel goed *de zaak komt eenvoudig hier op neer, het is eenvoudig te gek om*

er langer over te praten enz. Ik zelf heb in mijne inleiding het woord aldus gebruikt.

Verder beweert de heer Prayon, dat bij menschen die geen Fransch verstaan, de gallicismen « ten minste zoo dik (loopen) als in de boekentaal, » en dat « de onwetendheid van dit gedeelte der « spraakmakende gemeente »... mede(brengt) dat die galliscismen dikwijls veel ergerlijker zijn dan degene, welke men elders aantreft ». Hij is dan ook buitengewoon verrast, omdat ik heb durven beweren, dat de gallicismen die tot het geheele volk zijn, doorgedrongen, gelukkig gering in aantal zijn. Zijne tegenovergestelde bewering meent de heer Prayon aldus te kunnen rechtvaardigen :

« Komende van eenen Gentenaar is die bewering op zijn zachtst genomen onverwacht. Ik ook, ik ben te Gent geboren en heb aldaar het grootere gedeelte van mijn leven doorgebracht : welnu, ik kan ten stelligste getuigen dat het Gentsche volk, waarvan de vier vijfden geen woord Fransch kennen, gallicismen bij de vleet gebruikt en in dat opzicht den slordigsten onzer schrijvers verre overtreft. Heeft Dr. De Vreese in zijne vaderstad nooit dingen vernomen als daar zijn : *'k En ben ek-ik giene beslagmoaker — 'k Hê weest spele — 'k Hê zondag moete goan werke — Goa-de goan? — 'k En ben 't ek-ik niet, 't es i-hij,* enz. enz.? In elk geval, hier hebt ge een brokje uit een gesprek tusschen twee boeren uit den Gentschen omtrek, niet later dan verleden week door mij te Vinderhoute afgeluisterd : *Hé. Pier, êd-de al om de biesten ulder ete geweest? — Nien-ik, boas, m'ên al den tijd; 'k goa goan goan.*

Of dat gallicismen zijn, en nog wel van de ergste soort, hoef ik niet te vragen.

Zoolang echter de heer Prayon zijne meening niet anders kan staven dan met dergelijke argumenten, zal hij niemand overtuigen en nog lang moeten wachten, voor hij een bevestigend antwoord op zijne vraag krijgt. Mijne bewering is een gevolgtrekking, getrokken uit de omstandigheid dat er onder de tallooze gallicismen die in onze boekentaal voorkomen, zeer weinige zijn die tegelijk in de volkstaal bestaan; voor zoover mij dit bekend was, heb ik die in mijn werk altijd vermeld; verder heb ik er enkele andere behandeld, die mij uit de volkstaal bekend waren, maar waarvoor ik bij onze schrijvers geene voorbeelden had aangeteekend. Alles samen genomen is hun getal gering. Vandaar mijn conclusie. De onjuistheid dezer conclusie kan maar op een manier aangetoond worden : nl. door aan te wijzen dat een *zeer groot getal* in de volkstaal gebruikelijke gallicismen door mij zijn over het hoofd gezien. Dat er in de volkstaal nog andere gallicismen bestaan dan die gene welke in mijn boek vermeld zijn, is niet alleen mogelijk, maar zelfs zeer waarschijnlijk; maar dat het getal daarvan zoo groot zou zijn, dat mijne bewering er door onjuist zou blijken, dat zal, dat durf ik met vertrouwen zeggen, de heer Prayon te vergeefs trachten te bewijzen. Het getal der Gentsche zegswijzen, die hij ons als gallicismen opdischt, is niet alleen niet groot, maar God weet hoe hij ons zal bewijzen dat het galli-

cismen zijn : *ken bennekik gienem beslagmoaker, kè weest spele, kè zondag moete goan wirke, goade goan, ken bentekik niede, èdal om de biesten ulder ete geweest* (want zoo worden die Gentsche zinnetjes eigenlijk gesproken; vooral *'k hê* is volstrekt onjuist), daarin zijn de gallicismen ver te zoeken. Ik althans kan ze er niet in ontdekken. Alleen zinnetjes als *tessejij* en *'k goa goan gaan* bevatten gallicismen, die, tot het ongeluk van den heer Prayon, in mijn werk wel degelijk behandeld zijn (zie blz. 292 en 383).

Het volgend bezwaar van ons geacht Medelid betreft de « uitbreiding », om zijne woorden te gebruiken, die door mij « aan het begrip *gallicisme* wordt gegeven », eene uitbreiding « welke de palen der redelijkheid te buiten gaat. » Ik heb namelijk, volgens de fraaie uitdrukking van den heer Prayon, gallicismen op het brein en ontdek er waar anderen niets dergelijks zouden bespeuren.

Dit slaat nl. op dát gedeelte mijner inleiding, waarvan een paar bladzijden aan de gallicismen in de uitspraak zijn gewijd. Volgens ons geacht Medelid bestaan dergelijke gallicismen niet — in hoeverre die bewering juist is, zullen we later onderzoeken —, maar ofschoon hij dat zeer beslist te kennen geeft, wacht hij er zich wel voor alle door mij besproken punten uit de klankleer te beknibbelen, alleen een tweetal brengt hij ter sprake — et pour cause.

In de eerste plaats acht hij het onjuist dat de uitspraak van *-isme* met *ie* (van de andere door mij genoemde achtervoegsels zegt hij geen woord) een gallicisme zou zijn; hij redeneert als volgt :

« De (*l.* die?) uitspraak heeft echter met den invloed van het Fransch niets te maken en strookt ten volle met het *Vlaamsche* taaleigen. De Vlamingen immers beginnen altijd met de door hen ontleende Fransche woorden in een Vlaamsch kleed te steken. *Principe, visite, station, comité, bureau, anonyme,* zijn bij ons *princiep, visiet, statie, comiteit, bureel, anoniem* geworden. Eveneens placht men vroeger *liberalismus, socialismus,* enz. te schrijven. Heden is de gebruikelijke spelling *liberalisme, socialisme* enz.; alhoewel men nu en dan ook *liberalism* en *socialism* (zonder eind-*e*) aantreft. Maar het volk stoort zich aan het geschrevene niet : het spreekt zooals zijne natuur het vergt en daarom is het dat de aangehaalde woorden alhier *liberaliesem* en *socialiesem* luiden. Op dezelfde wijze was het dat in vroegere eeuwen *fabel, parabel, kabel,* enz., enz., ontstonden. »

Als ik er minder goed de gevaarlijke zijde van kende, zou ik den heer Prayon de assurantie kunnen benijden, waarmede hij spreekt over zulk een ingewikkelde kwestie als de behandeling der vreemde, in casu der Fransche woorden in onze taal. De zaak is lang zoo eenvoudig niet als mijn geachte tegenspreker schijnt te meenen, en 't is dan ook geen wonder, dat hij taalkundige verschijnselen van verschillenden aard dooreenhaspelt alsof ze analoog waren, en er verre van af is bewezen te hebben dat de uitspraak *-iesme* geen gallicisme is. Dat de Vlamingen — let wel op dat woord Vla

mingen — altijd beginnen met een aan 't Fransch ontleend woord in een Vlaamsch kleed te steken, is waar en niet waar, al naar het geval. Alles hangt er immers van af, welke woorden het geldt, want niet alle komen op dezelfde wijze onzen woordenschat verrijken. De aan vreemde talen ontleende woorden zijn tweeërlei: nl. woorden ontleend door het volk, en woorden ontleend door geleerden en technici. Beide soorten worden op in 't oog vallende wijze anders behandeld. De eerste, die we volkswoorden kunnen noemen, zijn, zoogoed als zonder uitzondering, op het gehoor af ontleend en kant en klaar overgenomen zooals ze uitgesproken werden op het oogenblik waarop ze ontleend werden. Hoe verder dat oogenblik thans van ons verwijderd is, hoe meer die woorden van hun oorspronkelijk uiterlijk schijnen verloren te hebben, soms tot onherkenbaar wordens toe. Laat ik speciaal uit het Fransch enkele voorbeelden aanhalen.

Lei in *allerlei* enz., is = fr. *loi; lei* is dus ontleend vóór de 13de eeuw, want reeds in dat tijdperk was de oorspronkelijke *ei* over het geheele Fransche gebied in *oi* overgegaan (1).

Woorden als ***arrest***, ***kasteel***, ***kust***, ***pastei***, ***pleisteren***, ***provoost***, ***despijt***, ***costume***, ***foreest***, ***tempeest***, ***jeeste***, ***josteeren***, ***queste*** enz. moeten ook vóór de 13de eeuw ontleend zijn, want in het Fransch had op

---

(1) Zie b. v. A. DARMESTETER, *Cours de Grammaire historique de la langue française*, I, p. 129-130.

dit tijdstip het wegvallen van de *s* binnen in de woorden zijn volle beslag gekregen, en sprak men al lang uit *château*, *côte*, *pâté* enz., ofschoon de *s* nog lang daarna geschreven werd (1).

Woorden als *koets*, *toets*, *rots*, *toorts*, *fatsoen*, *rantsoen*, *plaats*, *loods* zijn evenzeer overgenomen vóór de 13de eeuw, want toen werden in het Fransch de *ch* en de *c* niet langer als *ts* en de *g* niet langer als *dz* uitgesproken, maar waren reeds geworden wat ze nu nog zijn (2).

De Gentenaars onder mijne toehoorders zullen de woorden *adrit* en *adritigheid* wel kennen. *Adrit* is natuurlijk niets anders dan fr. *adroit*, en moet dus overgenomen zijn ofwel vóór de 16de eeuw, toen de tweeklank *oi* ophield als *wè* uitgesproken te worden, ofwel uit de dialecten, waarin die uitspraak langer standhield (3).

Ik zou op deze wijze nog lang kunnen doorgaan, maar het aangevoerde zal reeds voldoende zijn om U te overtuigen, dat er van een steken in een Vlaamsch kleed geen sprake geweest is. Zoo waar is dit zelfs, dat sommige woorden in twee gedaanten in onze taal zijn overgegaan, waarvan elke aan een verschillend Fransch dialect is ontleend; denk b. v. maar aan *kaart* en *charter*, beide een en hetzelfde woord, maar het eerste

---

(1) Zie b. v. A. DARMESTETER, *op. cit.*, I, p. 136.
(2) Zie b. v. A. DARMESTETER, *op. cit.*, I, p. 135-136.
(3) Zie b. v. A. DARMESTETER, *op. cit.*, I, p. 146-147.

ontleend aan het Picardisch dialect, het andere aan het algemeen Fransch.

Als aan dergelijke woorden ooit een Vlaamsch kleed aangetrokken werd, dan is dit eerst na de ontleening geschied, ten gevolge van oorzaken die met de oorspronkelijke taal niets te maken hadden, b. v. *spijt* uit *despijt*, daar men in *de-* waarschijnlijk het lidwoord zag, evenals b. v. mnl. *luvie* uit en naast *diluvie*, mnl. *sconfelture* uit fr. *desconfiture*, gentsch *schalse* uit *discalsen*; *fir-*, *fermerie* uit *infirmirie*, *pul* uit *ampulle* enz.; mnl. *rasteeren* uit fr. *arrester*, mnl. *selgieren* uit fr. *assaillir*; nnl. *schoffeeren* uit mnl. *sconfeeren* en dit uit fr. *desconfire* enz.; b. v. ook *kersoude* vervormd uit *cassoude*, kant en klaar overgenomen uit Pic. *cassaude*, omdat men er verband met *kers* in zag, of wellicht door differentieering der lange *s*.

Tot zoover over de volkswoorden. Met de geleerdenwoorden ging en gaat het heel anders toe. Die worden niet overgenomen op het gehoor, maar op het gezicht; niet zooals ze gesproken, maar zooals ze geschreven worden, en daar verreweg de meeste uit de laatste twee eeuwen dagteekenen, wijkt hun *vorm* weinig of niet af van de tegenwoordige Fransche gedaante. Ze behooren oorspronkelijk alle tot de boekentaal en zijn eerst daaruit tot de gesproken taal der meer ontwikkelden overgegaan. Vandaar dat ze uitgesproken worden zooals ze geschreven worden, met de Nederlandsche waarde der letters waarmede ze gespeld worden.

Vele dezer woorden zijn eerst in deze eeuw, en sommige eerst in de tweede helft, ook in de volkstaal algemeen geworden, en met vele, ja met de meeste, is gebeurd wat de heer Prayon ons wil wijsmaken als zijnde met alle ontleende woorden gebeurd en wat hij ons daarenboven als speciaal Vlaamsch wil aanpraten, nl. aan die woorden werd, niet een Vlaamsch, maar een Nederlandsch kleed aangetrokken, een punt waarop wij straks zullen dienen terug te komen.

Bij de geleerdenwoorden doet zich daarenboven een eigenaardig verschijnsel voor, nl. dat ze, voor een oppervlakkig beschouwer, schijnen ontleend te zijn aan het Fransch, terwijl in waarheid én het Nederlandsche woord én het daarmede overeenkomstige Fransche woord beide ontleend zijn aan het Latijn. Soms is het zeer moeilijk te beslissen, of een woord aan het Fransch of aan het Latijn is ontleend; soms is het overgenomen onder den invloed van beide talen. En nu is men in Zuid-Nederland in deze eeuw vele woorden, die aan 't Latijn ontleend zijn, gaan uitspreken op zijn Fransch, omdat men den klank der analoge Fransche woorden aldoor in het oor had.

Aan dat alles heeft de heer Prayon niet gedacht, en hij heeft dan ook woorden van de eene en van de andere soort met elkander gelijk gesteld, en dingen gezegd, die hij onmogelijk kan verantwoorden.

« *Principe*, *visite*, *station*, *comité*, *bureau*, *anonyme* zijn bij ons *princiep*, *visiet*, *statie*, *comi-*

teit, *bureel*, *anoniem* geworden ». Ik zou den heer Prayon willen vragen : wat ge met zooveel beslistheid beweert, kunt ge dat ook bewijzen?

Bij ons beteekent hier natuurlijk *bij ons Vlamingen*. Welnu, is *principe* bij ons *princiep* geworden? Neen, wij zeggen *preinsiep*. Is *station* bij ons *statie* geworden? Ik wenschte wel, dat ons geacht Medelid het ons wilde bewijzen; de taalkundigen zouden van een onzekerheid te meer verlost zijn, want de geschiedenis van het woord *statie* is zeer ingewikkeld. Van de 14de eeuw af tot heden komt het in velerlei beteekenissen voor; het gemakkelijkst te onderscheiden zijn de gevallen waarin het beantwoordt aan fr. *étage;* maar moeilijker is het na te gaan, wanneer het beantwoordt aan lat. *statio* en wanneer aan fr. *station*. In den zin van : plaats waar iemand of iets stilhoudt bestonden ndl. *statie* en fr. *station* lang vóór dat er spoorwegstations waren; toen er *stations* gebouwd werden, werd in beide talen het bestaande woord daarop toegepast, zoodat er, naar mijn bescheiden meening, geen sprake van kan zijn, dat door het Zuidnederlandsch der 19de eeuw *statie* opnieuw aan fr. *station* zou ontleend zijn.

Laten we voortgaan. Is *visite* bij ons *visiet* geworden? Ik heb nooit anders gehoord dan *visite*. Komt *bureel* van *bureau?* Neen, *bureel* komt van ofra. *burrel*, waarvan het meervoud was *burreaux;* uit dat meervoud is in de 15de eeuw een nieuw enkelvoud ontstaan : *bureau*, dat het

vroegere *burrel* heeft verdrongen. Streng genomen heeft *bureel* dus met *bureau* niets te maken. Wat meer is, zeggen wij wel *bureel?* Neen, dat zeggen alleen een klein getal menschen, flaminganten, en dan nog niet in den ongedwongen omgang; en men schrijft het nog meer dan men het zegt. Het eigenlijke volk kent alleen *bureau*.

Wat nu den uitgang *-isme* betreft, uit al het bovenstaande blijkt, dat niets natuurlijker is dan dat men dien in het Nederlandsch — let wel dat ik zeg in het Nederlandsch — is gaan uitspreken met denzelfden klank als *ik*, *is*, *visch* enz. (eerst *socialismus*, *liberalismus* enz., later *socialisme*, *liberalisme*), aangezien hij geschreven wordt met hetzelfde letterteeken dat in die Nederlandsche woorden gebezigd wordt. Bedenk daarenboven, dat een aantal geleerde, Latijnsche of Grieksche, woorden op *-isme* buiten het Fransch om in gebruik zijn gekomen, b. v. *Spinozisme* (of *Spinozismus*), *neoterismus*, *dogmatismus* enz., waarbij de uitspraak op zijn Fransch door hun oorsprong zelf buitengesloten was. Als men nu in de Zuidelijke gewesten zegt *liberaliesme* enz., dan ligt dat volstrekt niet aan het feit dat het volk zich aan het geschrevene niet stoort, maar daaraan dat men die woorden hier langs een anderen weg heeft leeren kennen dan in Holland. Dáár zijn dergelijke woorden uit de boekentaal verder in gebruik gekomen; hier heeft het volk ze veeleer leeren kennen uit politieke redevoeringen, nl. eerst uit Fransche, later uit Vlaamsche

uitgesproken door menschen die uit die Fransche hadden geleerd te zeggen *liberaliesme* enz. De uitspraak *-iesme* is dus ook niet te wijten aan het feit, dat de « natuur van ons volk het aldus vergt ». Zoo zeer bezijden de waarheid is dit, dat de heer Prayon het niet kan zeggen zonder met zich zelf in tegenspraak te komen. Immers in een noot (op blz. 11) zegt hij : « Gesteld zelfs (dat) Dr. De Vreese gelijk had, toch zou het verwijt op de oostelijke helft van Vlaamsch-België niet toepasselijk zijn, want aldaar zijn, in de volkstaal, de korte *i*- en *u*-klanken onbekend. De *i* in *wil*, *stil*, *bil*, enz. wordt als eene *Hoogduitsche* korte *i* uitgesproken en onze korte *u* als de Hoogduitsche *ü* : zoo zegt men *Büls* en niet *Buls*, ook niet *Buuls*. De gewraakte uitspraak is dus een germanisme eerder dan een gallicisme ».

Deze noot is uitnemend geschikt om het dilettantisme van den heer Prayon in het licht te stellen. Hij staat nog altijd op het standpunt dergenen, die niet denken aan de klanken, maar aan de letterteekens; die meenen dat *i* de korte vorm is van *ie* en *u* de korte vorm van *uu*. Maar niets is minder waar, immers *i* en *u* kunnen zoowel lang zijn als kort, niets belet u de *i* in *kind*, *is* enz. en de *u* in *bus*, *kus*, *rups* enz. zoolang aan te houden als ge maar wilt, en in het Gentsch dialect b. v. zijn die klanken dan ook lang. De waarheid is, dat *i* en *u* andere klanken zijn dan *ie* en *uu*, en dat het *Brabantsch* en het *Limburgsch* alleen *ie*

en *uu*, hetzij kort, hetzij lang, kennen. Of die uitspraak een germanisme is, durf ik bevestigen noch ontkennen; om dat uit te maken is er meer noodig dan een machtspreuk. Ik wil nu alleen dit nog vragen : de heer Prayon constateert in deze noot, dat de klank *i* in elk geval in het Vlaamsch bestaat; die klank is dus niet in strijd met de « natuur » der Vlamingen, integendeel. Hoe kan hij dan komen beweren dat ook hún « natuur » de uitspraak *-iesme* noodzakelijk maakt?

Nog een andere opmerking is hier noodzakelijk. De heer Prayon zegt dat ons volk « spreekt zooals zijne natuur het vergt ». Voor het gemak heb ik ook die woorden gebezigd, echter niet zonder er door aanhalingsteekens de aandacht op te vestigen, en wel hierom : ook op zich zelf is die bewering klinkklare onzin, ofschoon niet erg vreemd vanwege een dilettant in de taalkunde. De klanken, die een mensch kan voortbrengen, hebben niets te maken met wat men verstaat onder zijn *natuur*, dat is zijn aard, zijn karakter, maar hangen af van de inrichting en de gesteldheid zijner spraakorganen. Dit in aanmerking genomen, winnen de bovenstaande redeneeringen nog aan kracht.

Er is nóg meer. Op eene volgende bladzijde zegt ons geacht Medelid dat *mijne peere, mij meere* (want men zegt niet *mij*N *meere*) « vermoedelijk wel geen goed Nederlandsch » zijn, omdat dat dialect is. Hij keurt die dingen dus af, omdat ze niet tot het algemeen Nederlandsch behooren. Maar met welk

recht beroept hij zich dan, om de uitspraak *-isme* te verdedigen, op de dialecten? Dat is meten met ongelijke maat, al naarmate het zoo in zijn kraam te pas komt. Naar mijn bescheiden meening moet men consequent zijn : of beide gevallen goedkeuren, of beide afkeuren.

Laten we nu een oogenblik op onze stappen terugkeeren. Ik heb er de aandacht op gevestigd, dat de heer Prayon zegt : « De **Vlamingen** beginnen altijd met de door hen ontleende woorden in een Vlaamsch kleed te steken. » Hij wil U nl. doen gelooven, dat de Hollanders de ontleende woorden anders behandelen dan de Zuidnederlanders. Maar dat is niet zoo. De wetten, waaraan ontleende woorden onderworpen zijn, zijn dezelfde in alle dialecten van het Nederlandsch, als de omstandigheden dezelfde zijn. Het verschil in de behandeling ontstaat door 't verschil der omstandigheden, nl. als één zelfde woord in 't Noorden uit de boeken, in 't Zuiden uit de gesproken taal bekend wordt. Maar zooals ik zeide : het gebruik van het woordje *Vlamingen* heeft een doel; luister maar hoe ons geacht Medelid verder redeneert :

« De beschaafde Hollanders integendeel, die ten minste zooveel Fransche woorden als wij gebruiken, laten die woorden meestal onveranderd, ja vormen gewoonlijk het meervoud ervan op zijn Fransch met *s*, maar, zonderling genoeg, al die Fransche uitdrukkingen worden uitgesproken, alsof het zuiver Hollandsch gold : elke lettergreep, elke letter zelfs is hoorbaar. Zoo hoort ge uwe *charmante hotesse* eindeloos praten over

de *principes* van haren man, over de *visites*, welke zij heeft « gemaakt, » en zelfs over hare nieuwe *calèche* en de *insupportabele inconvenienten* eener *porte-cochère,* die de *bise* laat *penetreeren.* Op eenen tweetaligen Belg, die met het Fransch van kindsbeen af vertrouwd is, maken dergelijke lieftalligheden omtrent denzelfden indruk als eens op mij een Franschman, die mij *Monsieur Prayon van Zwilenne* noemde en met lof van « *votre illustre Huit-Jean* » gewaagde. Eerst na eenige oogenblikken begreep ik dat hij onzen *Huygens* meende. »

Daar komt de aap uit de mouw! Mijn geachte tegenspreker tracht bijval te verwerven met behulp eener aardigheid, die iedereen al lang bekend is. Dat de Franschman, die geen Nederlandsch kent, zegt *Prayon van Zwilenne* en *Huigean*, dat is immers zeer natuurlijk. Hoe zou hij dan wel moeten uitspreken? Hij kan niet anders, en de oorzaak is dezelfde als die, waardoor de Hollander zegt *princiepes*, *visietes*. Maar de heer Prayon wil het gebruik dat door sommige menschen in Holland van Fransche woorden en uitdrukkingen gemaakt wordt, belachelijk maken, en dat is zijn recht, maar het is zijn recht niet, het voor te stellen alsof dat gebruik algemeen was. Daarom spreekt hij van uwe *charmante hotesse*, van *calèche* (tusschen twee haakjes gezegd : een woord dat in de Noordnederlandsche volkstaal vervormd is tot *kales*, terwijl in de Zuidnederlandsche de Fransche uitspraak der *ch* behouden bleef), van « *de insupportabele inconvenienten eener porte-cochère die de bise laat penetreeren.* » Ik twijfel er zeer aan, of een Hollandsche

vrouw ooit zoo heeft gesproken, tenzij misschien een soort van cosmopolitische vrouw waaraan niets Hollandsch meer is. Van een *porte-cochère* heeft men in Noord-Nederland al heel weinig ondervinding: ze zijn er zoo luttel; en het woord *bise* is in de conversatie zeer zeker uiterst ongewoon. De kwalijk verholen toeleg mist dan ook zijn doel. Want zooals ik in mijne inleiding heb gezegd: 't is waarlijk moeilijk te begrijpen, hoe men zoo naïef kan wezen eigen tekortkomingen te willen rechtvaardigen, door er aan te herinneren dat hetzelfde euvel den buurman aankleeft. Het gebruik van bastaardwoorden in Noord-Nederland is zeer zeker vaak ergerlijk en stuitend, maar daar staat weer tegenover dat het het taaleigen niet aantast; en dat van Fransche uitdrukkingen in het algemeen moet men vergelijken met dat van Engelsche of Duitsche. Het zijn (vergeet dat vooral niet) alle vreemde talen voor de Hollanders, die zij wel eenigszins verstaan, maar gebrekkig uitspreken, evenals overal elders. Dit weten zij zelf wel, maar daarom zou het toch wel wat hard zijn indien zij een zinnetje uit die talen dat hun bijzonder treffend voorkomt, niet mochten citeeren, even goed als een Grieksch of Latijnsch citaat, waarvan de uitspraak zoo goed al geheel onbekend is. Dat er Hollanders zijn, die met hunne, al of niet gebrekkige kennis van het Fransch zoeken te pronken, wie twijfelt er aan? Maar wat is dat anders dan persoonlijke ijdelheid en aanstellerij? De heer

Prayon zou de menschen gaarne doen gelooven dat ik een bewonderaar ben van dergelijke taal; hij wacht er zich wel voor uit mijne inleiding datgene mede te deelen, waaruit het tegenovergestelde blijkt, en draaft liever door. Want wat is het anders dan doordraven, als ge hem zijn volgend bezwaar volgenderwijze hoort uiteenzetten?

« Kan ons geacht medelid waarlijk verkeerd vinden, dat wij zulke puike voorbeelden niet verkiezen te volgen? Ik vrees het, want zie! daar beschuldigt hij ons weeral van slaafsche navolging van het Fransch omdat wij *klas* en niet *klasse* schrijven en uitspreken. Tusschen den duivel en de diepe zee zit de ongelukkige Vlaanderaar. Reeds op school drukt men hem op het hart dat hij *kerk, brug, vrouw, ziel, pil,* zooals in Holland (en in Brabant), moet zeggen, en dat de Vlaandersche vorm dier woorden — *kerke, brugge, vrouwe, ziele, pille* — met de beschaafde Nederlandsche uitspraak niet strookt. En als hij den ingepompten regel op *klas* toepast, krijgt hij dadelijk op de vingers, onder voorwendsel dat in Holland het woord als *klasse* wordt uitgesproken. Het fijne van de zaak is intusschen dat die Hollandsche uitspraak wel degelijk een gallicisme is : onze noorderbroeders hebben ook hier een Fransch woord onveranderd overgenomen, terwijl wij hetzelve vervlaamscht hebben. Om 't even! Wij zijn de taalbedervers! »

Als het waar was, dat de Vlaming den « ingepompten regel » toepast, ik zou mij onmiddellijk gewonnen geven. Maar het is niet waar. De bewering dat « wij » *klas* schrijven en uitspreken, is onjuist; wel juist is daarentegen wat in mijne inleiding staat: dat het volk *klasse* zegt, evenals in

Noord-Nederland, maar dat de geletterden *klas* zeggen, en dat deze laatste vorm onder den invloed van het Fransche *classe*, dat als *klas* uitgesproken wordt, is ontstaan. Dat zij, die *klas* zeggen, aan den « regel » waarop de heer Prayon doelt, denken, geloof ik niet. Opdat dit mogelijk zij, zou het gebruik van het beschaafd Nederlandsch in onze gewesten veel uitgebreider moeten zijn dan het wezenlijk is. Wie *klas* zegt « vervlaamscht » dus niemendal, integendeel. De heer Prayon meent mijne beweringen heelemaal te niet te doen, door een andere : nl. die Hollandsche uitspraak *klasse*, die echter, ik herhaal het nog eens, geene Hollandsche is, zou een gallicisme zijn, omdat men een Fransch woord onveranderd heeft overgenomen. Nog eens, dat is waar en dat is niet waar. Dat is alleen waar, in zooverre als alle woorden die te eeniger tijd aan het Fransch werden ontleend, als gallicismen kunnen beschouwd worden. Maar zoo bedoelt de heer Prayon het natuurlijk niet. Laten wij dan de puntjes op de i zetten. De uitspraak *klasse* bestaat al sedert eeuwen in het Fransch niet meer : lat. *classem* werd *classe* nog vóór de 10de eeuw, en bijna gelijktijdig met het wegvallen der *m* verdween ook het uitspreken van de daardoor slotklinker geworden *e* (1). Hoe zou de uitspraak *klasse* dus bij de Hollanders een gallicisme kunnen zijn?

Onder de gallicismen die ik « op het brein heb »

---

(1) Zie b. v. A. DARMESTETER, *op. cit.* I, p. 106.

maar die een ander nergens bespeurt, behoort ten slotte nog wat ik gezegd heb aangaande de Zuid-nederlandsche uitspraak der *g*, nl. het volgende: « Aan Franschen invloed is waarschijnlijk ook toe te schrijven onze uitspraak der *g*, die veel harder en scherper klinkt in Noord- dan in Zuid-Nederland. »

Niemand zal ontkennen, dat dit zinnetje van een wetenschappelijk standpunt zeer voorzichtig, en naar den vorm kalm en bedaard is. De heer Prayon zal het u anders wijs maken.

« Die blinde ingenomenheid van den heer De Vreese met alles wat Hollandsch is, blijkt nog uit een ander verwijt dat hij ons naar den kop slingert. Onze harde *g*, die noch in het Engelsch, noch in het Hoogduitsch bestaat, is alles behalve welluidend en de inwoners van Vlaamsch-België en van een groot gedeelte van Noord-Nederland zijn zekerlijk niet laakbaar, daar zij de hardheid van dien keelklank niet overdrijven. In het eigenlijke Holland echter, bepaaldelijk te Amsterdam en vooral bij de Amsterdamsche Joden, ontaardt de *g* in een soort van gerochel, dat bijna op eene diep uit de keel komende *ch* gelijkt. De Vlaming rochelt niet; hij spreekt de *g* uit zooals zij in het Nederlandsch dient te worden uitgesproken. En dat heet Dr. De Vreese een gallicisme aan den invloed van de Fransche *g* toe te schrijven! Ik vraag mij in gemoede af of zulke dingen wel ernstig gemeend zijn. Wat heeft een boer uit de Kempen, die geen Fransch kent en, jaar in, jaar uit, geene twee woorden Fransch verneemt, met de Fransche *g* te maken? En, daarbij, weet de heer De Vreese niet dat er een hemelsbreed verschil bestaat tusschen de Fransche *g* en de onze, ja dat Vlamingen — en inzonderheid Gentenaars — die Fransch leeren, hèt uiterst moeilijk vinden de Fransche *g* behoorlijk

uit te spreken en dat velen er nooit in slagen? En weet hij niet dat, in dat opzicht, *la ville de Ghand*, spreekwoordelijk is geworden?»

Op mijne beurt vraag ik in gemoede of zulke dingen wel ernstig gemeend zijn. Ik verwijt niemand iets, ik laak noch prijs; ik constateer een feit waarvan ik de *waarschijnlijke* verklaring meen te kunnen aanwijzen. Maar al was het anders, al waren de groote woorden van den heer Prayon gerechtvaardigd door mijne woorden, dan nog zou zijne redeneering niet opgaan. Of onze *g* al dan niet welluidend is, of ze in het Engelsch en in het Hoogduitsch (1) al dan niet bestaat, dat alles doet niets ter zake : ze bestaat in onze taal wél, en het bewust verlangen van een enkeling om dien klank welluidender te maken kan daaraan niets veranderen. Evenmin zie ik een rechtmatige aanleiding om hier de uitspraak der Amsterdamsche Joden te pas te brengen : die uitspraak stel ik niemand ten voorbeeld, er is hier alleen spraak van den *g*-klank in het algemeen, beschaafd Nederlandsch, en, wat de heer Prayon ook moge zeggen, de beschaafde Hollander rochelt evenmin als de Vlaming.

Deze spreekt de *g* uit zooals zij in het Nederlandsch dient uitgesproken te worden, zegt de heer Prayon. Het is waarlijk jammer, dat ons geacht Medelid deze zijne stelling niet nader heeft bewezen,

---

(1) Zij bestaat wel aan den Nederrijn, in Nassau, Hessen en andere streken van Duitschland.

of althans verklaard, en ons niet in de eerste plaats heeft gezegd náar welk criterium hij hier oordeelt, naar zijn persoonlijken smaak, of naar ons taaleigen. Uit de geschiedenis onzer taal blijkt duidelijk, dat de klank, dien we door het teeken *g* afbeelden, vanouds, *ook in de zuidelijke gewesten*, een zachte fricatief was, en alleen in een zachte explosief (1) overging vóór *b* of *d* (*bakboord*, *likdoorn*, *ik ben*, *ik doe*); dat is nog altijd de stand van zaken in Noord-Nederland, en men kan dus moeilijk beweren dat de *g* daar niet uitgesproken wordt zooals het behoort. Aangezien er nu in Zuid-Nederland wél verandering is gekomen in dien stand van zaken, moet daar een oorzaak voor wezen, die ik meen te vinden in den invloed van het Fransch. Het is misschien mijne eigen schuld, dat de heer Prayon zich daarover zoo verwonderd betoont, want ik heb nagelaten aan te wijzen hoe die invloed zou kunnen gewerkt hebben, daar ik meende dat zoo iets zonder veel studie begrijpelijk was. Het schijnt wel dat ik mij daarin vergist heb, en ik zal het dus te dezer plaatse even zeggen. De Noordnederlandsche *g* is een zachte fricatief; de Zuidnederlandsche is er ook een, maar veel zwakker, veel minder schuringsgeluid, daar ze meer van voren in de keel gevormd wordt, een overgangsstadium tusschen fricatieven en aspiraten. Deze nieuwe klank kan onder den

(1) Een klank waarvoor wij geen apart teeken hebben.

invloed van 't Fransch ontstaan zijn, aangezien in die taal geene fricatieven bestaan, maar wel explosieven; en vermits de Vlaming sedert eeuwen Fransch hoort spreken, is het zeer goed mogelijk dat het langzamerhand verdwijnen van het zachte schuringsgeluid daaraan te wijten is.

« Wat heeft een boer uit de Kempen, die geen Fransch kent en, jaar in, jaar uit, geene twee woorden Fransch verneemt, met de Fransche *g* te maken? » vraagt de heer Prayon. Hij vergeet, dat dit alles niet noodig is en dat ik mij niet uitgelaten heb over de plaats noch over het tijdstip, waarop die wijziging is ontstaan; ik heb immers niet beweerd dat dit in de Kempen is gebeurd, en zou dat ook niet willen beweren, aangezien het daar ook niet hoeft te zijn gebeurd om toch aan Franschen invloed te wijten te zijn : die wijziging zal waarschijnlijk eerst ontstaan zijn op die plaatsen waar het meeste Fransch gesproken en gehoord werd, en zal zich van daar uit zachtjes aan verbreid hebben. Ook het andere bezwaar van den heer Prayon gaat niet op. Zijn zeggen, dat er een ***hemelsbreed*** verschil bestaat tusschen de Fransche *g* en de onze (de ***Vlaamsche*** of de ***Nederlandsche***?), is weer een dier los daarheen geworpen en dubbelzinnige bevestigingen, waarvan ons geacht Medelid zoo gaarne gebruik maakt. Een hemelsbreed verschil, ja, als men de Fransche explosief vergelijkt met de Noordnederlandsche fricatief; maar geen hemelsbreed verschil, als de

tweede term der vergelijking de Zuidnederlandsche *g* is, aangezien de Fransche explosief geen schuringsgeluid is en de Zuidnederlandsche *g* zachtjes aan ophoudt er een te zijn. Of het voor de Vlamingen en inzonderheid voor de Gentenaars al dan niet uiterst moeilijk is om de Fransche explosief uit te spreken, doet hier niets ter zake; ik heb immers niet beweerd, dat de Nederlandsche fricatief in het Zuidnederlandsch in een explosief is overgegaan; en dat dit niet gebeurd is, bewijst nog niet dat het oorspronkelijke schuringsgeluid in onze gewesten niet zou kunnen gewijzigd zijn onder den invloed van de Fransche explosief.

De hoofdzaak in dit alles blijft intusschen, niet alleen dat de heer Prayon er verre van af is bewezen te hebben, dat hetgeen ik alleen *waarschijnlijk*, en niets meer, heb genoemd, onmogelijk is, maar zelfs dat epitheta als *potsierlijk* en *ongerijmd* op mijne bewering niet toepasselijk zijn. Wel zijn ze dat op de woorden van den heer Prayon : « Minder potsierlijk ware het op de *h* te wijzen, die alhier altijd toonloos blijft. » Immers de *h* kan niet toonloos (1) zijn; ze bestaat of ze bestaat niet, en dit niet bestaan is niet alleen in

(1) Om alle dubbelzinnigheid te vermijden is het goed te doen opmerken, dat ik *toonloos* hier gebruik in dezelfde opvatting als de heer Prayon. In de nieuwere taalkunde beteekent *toonloos* vaak zonder « stimmton », « unvoiced », en zóó opgevat is *toonloos* op de *h* natuurlijk van toepassing.

de Zuidnederlandsche, maar ook in verschillende Noordnederlandsche gewestspraken op te merken.

Een volgend bezwaar van ons geacht Medelid betreft mijne afkeuring van het woord *stafhouder*. Na eene uiteenzetting, waarover straks nader, gaat de heer Prayon aldus voort :

« Daar hebt ge bij voorbeeld *stafhouder*, in België een geijkt woord, doch in Noord-Nederland onbekend, en wel om de afdoende reden, dat de advocatenorde, zooals zij in Frankrijk en te onzent is ingericht, aldaar niet bestaat en er dus ook geen ambtenaar is, wiens bediening met die van onzen *bâtonnier* of *stafhouder* bepaald overeenkomt. Wel is waar, beroept zich de heer De Vreese op de etymologie van *bâtonnier* om het woord *stafhouder* af te keuren. Maar wat zal dat? De vraag is niet of het hoofd der balie eenen staf draagt of houdt, maar wel of de « spraakmakende gemeente » ja dan neen de uitdrukking heeft gewettigd. Zooals ons achtbaar medelid, de heer Theo. Coopman, het in zijn verslag aan den schrijver van *Gallicismen in het Zuidnederlandsch* in bedenking gaf, « vooraleer van gallicisme of wantaal te spreken, (zouden wij) niet moeten afrekenen met de *conventioneele* beteekenis, die vele woorden, in elke taal en op velerlei gebied, met elken dag, aannemen? » Laat ons overigens in Holland blijven en ons eens afvragen of een *adelborst* (Fr. *aspirant de marine*, Eng. *midshipman*) wel degelijk een *jonge edelman* is en of een *schout-bij-nacht* (Fr. *contre-amiral*, Eng. *rear-admiral*) 's nachts werkt en gedurende den dag slaapt.

Dat is voortreffelijk geredeneerd, zou men meenen. Inderdaad, de radicaalste der moderne taalkundigen zou het niet anders doen, maar —

er is een groote *maar* bij —, maar daartoe is één ding onvoorwaardelijk noodig : nl. dat het waar weze, wat de heer Prayon zegt, dat *stafhouder* een geijkt woord zij, dat de spraakmakende gemeente het hebbe « gewettigd ». Welnu, dat ontken ik zoo beslist mogelijk. Dat woord heb ik nooit elders gezien dan in de dagbladen (waar men nu eens *stafhouder*, dan eens *stokhouder* leest!); men hoort het nooit in de gesproken taal, tenzij, en dan nog zelden, uit den mond van een of ander vlaamschgezind advocaat, en er is geen kwestie van dat het door de spraakmakende gemeente zou « gewettigd » zijn, daar het volk niet alleen het woord, maar zelfs de waardigheid die er mede benoemd wordt, niet kent. Van het standpunt waarvan ik uitga, waarover straks nader, heb ik dus volkomen het recht het woord af te keuren.

Niet alleen het hoofdargument, maar ook de andere aanmerkingen van ons geacht Medelid zijn ongegrond. Het heet, dat ik me beroep op de etymologie van het woord *bâtonnier* om *stafhouder* af te keuren. Dat is een volstrekt verkeerde voorstelling. Immers ik heb *stafhouder* een onjuiste benaming genoemd om twee redenen : 1° omdat het woord in het Nederlandsch niet bestaat; 2° omdat dit woord, al bestond het, niet aan fr. *bâtonnier* zou beantwoorden, welke laatste reden ik volgenderwijze gerechtvaardigd heb :

« In de Middeleeuwen was, in Frankrijk, een *bâtonnier* namelijk *een man die de banier eener gilde droeg.*

In 't bijzonder noemde men dan *le bâtonnier* den deken der advokaten, die op de feesten welke gevierd werden door de St-Nikolaasgilde, waartoe de advokaten behoorden, de banier zijner gilde droeg. Een *bâtonnier* is dus voor het minst een *stafdrager*, niet een *stafhouder ;* en zelfs niet een *stafdrager*, omdat ndl. *staf* niet, zooals fr. *bâton*, *banier* kan beteekenen. »

Het is duidelijk, dat hier geen sprake is van de etymologie van fr. *bâtonnier*, maar alleen van zijne beteekenis.

Om zijne theorie, dat men moet afrekenen met de conventioneele beteekenis, kracht bij te zetten, zegt de heer Prayon, natuurlijk met bedoeling : « Laat ons in Holland blijven », met het oog op woorden als *adelborst* en *schout-bij-nacht*. Nogmaals, de toeleg mist zijn doel. Immers, vooreerst bestaan dergelijke woorden ook in Zuid-Nederland, evenals in alle talen, en die schijnbare tegenspraak tusschen etymologie en tegenwoordige beteekenis kan men bij duizende woorden waarnemen. Verder : *adelborst* en *schout-bij-nacht* zijn *geene* analoge gevallen. Er is een tijd geweest dat er geen tegenspraak was tusschen de beteekenis en de etymologie dezer woorden, toen een *adelborst* een jonge edelman was er een *schout-bij-nacht* 's nachts werkte. Met andere woorden : de tegenwoordige beteekenis heeft zich uit de oorspronkelijke ontwikkeld. Maar is dat ook het geval met *stafhouder ?* Immers neen !

Maar het voornaamste komt nog. Mijn artikel over *stafhouder* eindigt aldus : « In Noord-Nederland zegt men *de deken van de orde der advo-*

katen », en ik ben gehouden de juistheid mijner woorden te bewijzen, aangezien mijn geachte tegenspreker zegt « dat de advocatenorde, zooals zij in Frankrijk en te onzent is ingericht, aldaar niet bestaat en er dus ook geen ambtenaar is, wiens bediening met die van onzen *bâtonnier* of *stafhouder* bepaald overeenkomt ».

Toen ik dat voor de eerste maal las, kon ik mijn oogen niet gelooven en steeg mijn verbazing ten top. Welhoe, zoo spreekt een advocaat die er zich gaarne op beroemt dat hij in Holland heeft gestudeerd? Immers de orde der advocaten is in Holland precies op dezelfde wijze ingericht als in België en Frankrijk; er is alleen eenig verschil in de bijzonderheden. Wat meer is, de Hollandsche evenals de Belgische voorschriften steunen op Napoleon's *Décret contenant règlement sur l'exercice de la profession d'avocat et la discipline du barreau* (14 December 1810), en evenals er bij ons is een *Arrêté contenant règlement sur la profession d'avocat et sur la discipline du Barreau* (5 Augustus 1836) (1), zoo is er in Holland een *Reglement van orde en discipline voor de Advocaten en Procureurs* (2). De artikelen betrekking hebbende op den

---

(1) Napoleon's *Décret* en het Belgisch *Arrêté* zijn o. a. te vinden in de *Pandectes Belges*, t. XI, col. 830 vlgg. en 837 vlgg.

(2) Te vinden o. a. bij Mr. J. A. FRUIN, *De Nederlandsche Wetboeken*, 3de druk (Utrecht en 's-Gravenhage 1893), blz. 155 vlgg.

raad van toezicht en op den deken deel ik hier mede, met de overeenkomstige artikelen uit de Belgische wetgeving, opdat iedereen over 't verschil en over de overeenkomst kunne oordeelen.

Art. 9. In elk arrondissement, waar meer dan veertien Advocaten zijn ingeschreven, wordt uit hen een Raad van toezigt en discipline gevormd, bestaande uit zes leden, waaronder de deken.

De leden van dezen Raad worden gekozen door eene algemeene vergadering van de in het Arrondissement ingeschreven Advocaten (*volgen §§ over de wijze van stemmen enz.*).

Art. 11. De Raad van toezigt en discipline is belast met de zorg voor de eer van den stand der Advocaten.

Hij houdt toezigt over de handelingen der Advocaten als zoodanig.

Hij weert en beteugelt de inbreuken en misslagen, en zal tot dat einde, naar gelang de omstandigheden, kunnen opleggen de straffen van :

enkele waarschuwing,

Dans toutes les villes où les avocats excèdent le nombre de vingt, il sera formé un conseil pour leur discipline (*Décret 14 déc. 1810*, art. 2).

Les membres du conseil de discipline sont élus directement par l'assemblée de l'Ordre, à laquelle sont convoqués tous les avocats inscrits au Tableau (*volgt een § over de wijze van stemmen*).

Le Bâtonnier est élu par la même assemblée (*volgen §§ over de wijze van verkiezen*) (*Arrêté 5 Août 1836*, art. 4).

Le Conseil de discipline sera chargé :

De veiller à la conservation de l'honneur de l'Ordre des avocats;

De maintenir les principes de probité et de delicatesse qui sont la base de leur profession ;

De réprimer ou de faire

berisping,

schorsing in de uitoefening van de praktijk, ten hoogste gedurende een jaar,

alles echter niet dan na verhoor van den belanghebbende, ofdeze behoorlijk geroepen zijnde, en, bij oplegging der laatstgemelde straf, behoudens beklag aan het Geregtshof, en voor diegenen, welke bij den Hoogen Raad zijn ingeschreven, aan dien Raad. *enz.*

Art. 19. De Deken zal den Raad van toezigt en discipline kunnen bijeenroepen, telkens wanneer hij zulks noodig oordeelt, doch zal tot zoodanige oproeping gehouden zijn, wanneer drie leden van dien Raad zulks schriftelijk gevraagd hebben.

Indien eene bijeenroeping der orde van de Advocaten door den Raad van toezigt en discipline of door ten minste zes leden der orde, die dit schrifte-

punir, par voie de discipline, les infractions et les fautes sans préjudice de l'action des tribunaux, s'il y a lieu (*Décret 14 déc. 1810*, art. 23).

Le Conseil de discipline pourra, suivant l'exigence des cas, avertir, censurer, réprimander;

Interdire pendant un temps qui ne pourra excéder une année;

Exclure ou rayer du Tableau (*ibid.*, art. 25).

Le Conseil de discipline n'exercera le droit d'avertir, censurer ou réprimander, qu'après avoir entendu l'avocat inculpé *etc.* (*ibid.*, art. 26 vlgg.).

L'ordre des avocats est convoqué par le Bâtonnier; il peut l'être également par notre procureur général (*Arrêté 5 août 1836*, art. 2).

Le Bâtonnier est le chef de l'Ordre; il préside l'assemblée générale des avocats et le conseil de discipline (*ibid.*, art. 7).

Le Conseil de discipline statue, sauf appel à la cour du ressort, sur toutes les plaintes des parties, ainsi que sur les réquisitions

lijk met opgave van redenen aanvragen, noodzakelijk wordt geoordeeld, geschiedt die bijeenroeping op last van den Deken. ...

In alle vergaderingen, hetzij van de orde van Advocaten, hetzij van den Raad van toezigt en discipline, bekleedt de Deken het voorzitterschap en heeft, bij het staken der stemmen, eene beslissende stem.

écrites du ministère public (*ibid.*, art. 8).

Toute décision du conseil de discipline portant interdiction, exclusion ou radiation du tableau des avocats est transmise par le Bâtonnier dans les huit jours de sa prononciation, à notre procureur général, qui en assure l'exécution (*ibid.*, art. 9).

Notre procureur général pourra également demander une expédition de toute décision par laquelle le conseil de discipline aurait prononcé l'absolution de l'avocat inculpé (*ibid.*, art. 10).

Verdere commentaar is hierbij overbodig.

Een hoofdstuk van mijn werk handelt over de overbodige omschrijving van de trappen van vergelijking in gevallen waarin ons taaleigen zulks niet toelaat, wat ik een der ergerlijkste gallicismen heb genoemd. Een der aangehaalde voorbeelden is genomen uit een werk van den heer Prayon, waarin de comparatief *meer onbetwistbaar* voorkomt. Dit geeft ons geacht Medelid aanleiding om den schijn aan te nemen, alsof ik het epitheton « ergerlijk » op zijn voorbeeld alleen heb toegepast, en om de volgende woorden te uiten :

« De heer De Vreese zou mij ten zeerste verplichten, indien hij mij het (*sic!*) comparatief van *onbetwistbaar* wilde leeren kennen. Is het *onbetwistbarer* of *onbetwistbaarder?* Zoo ja, verklaar ik zonder de minste wroeging dat ik liever twintig gallicismen dan éénen « bierwagen » van dien aard zou gebruiken ».

Uit den mond van iemand, die beweert over taalkunde te mogen meespreken, klinkt die vraag waarlijk vrij zonderling. Als het mogelijk was, zou ik ze gaarne als een zoogenaamde oratorische vraag beschouwen, maar de inkleeding geeft daar al heel weinig vrijheid toe, en er blijft dus niets anders over dan er zich over te verbazen, dat de heer Prayon niet weet dat een vorm *onbetwistbarer* in het hedendaagsch Nederlandsch onmogelijk en de regelmatige comparatief *onbetwistbaarder* is. Ons geacht Medelid heet dit woord, met een door hem uitgevonden en geliefkoosden naam, een « bierwagen » — alsof er niet nog langer en onwelluidender woorden in onze taal bestonden! — waarboven hij twintig gallicismen zou verkiezen. Dit is een recht dat niemand hem zal betwisten, ik allerminst; maar die voorkeur maakt op mij den indruk, vooreerst, dat de heer Prayon er, op zijn zachtst genomen, niet aan gedacht heeft dat voor wie zijn taal behoorlijk kent zulk een radicaal middel volkomen overbodig is, aangezien *onbetwistbaarder* ook kan vervangen worden door *minder betwistbaar;* verder, dat zijn liefde voor onze moedertaal niet zoo diep is als men van hem zou verwachten : me dunkt, een mensch

moet zijn taal nemen en gebruiken zooals ze is, met hare, werkelijke of vermeende, hoedanigheden en gebreken.

Van andere vormen, die door mij als gallicismen worden beschouwd, zegt de heer Prayon dat hij **ze in Holland leerde bezigen.** Het is werkelijk jammer, dat hij daarvan maar één voorbeeld vermeldt; hij zegt nl. :

« Onder anderen (*sic*) *gekend* en *gelast*, waar Dr. De Vreese *bekend* en *belast* verkiest. In mijnen jongen tijd heb ik honderdmaal Utrechtsche studenten hooren gewagen van *den gekenden professor H.*, van *het gekend lokaal van Placet hic*, van *de welgekende plichten van den novitius*, enz. En hoe dikwijls heb ik de gestereotypeerde formule in druk niet gezien : *De Senaat wordt met het uitvoeren van het besluit gelast.* »

Het spijt mij dat ik zoo onbeleefd moet zijn, maar daarop kan ik niets anders antwoorden dan dit : hetgeen de heer Prayon daar zoo grifweg beweert kan onmogelijk waar zijn, en ik daag hem uit met die « gestereotypeerde formule in druk » voor den dag te komen.

Tot hetgeen de heer Prayon de « betwistbare » gallicismen noemt, behoort de uitdrukking ***iemands aandacht op iets roepen;*** hij meent dat de goede Nederlandsche uitdrukking ***iemands aandacht op iets vestigen*** niet altijd kan gebruikt worden in den zin van fr. ***appeler l'attention***, en geeft daarvoor de volgende gronden op :

« ***Ik vestig uwe aandacht op*** heeft iets gebiedends

dat minder past wanneer men zich tot personen richt, wien men eerbied verschuldigd is. Men zou zich ja door eene omschrijving uit den slag kunnen trekken en zeggen : *Ik vraag om uwe aandacht te mogen vestigen op.* Doch hierdoor wordt de moeilijkheid ontweken, niet opgelost. *Ik roep uwe aandacht op* voorziet in de leemte, daar die uitdrukking een verzoek inhoudt. Zij is overigens met ons taaleigen niet in strijd en al komt ze van het Fransch, toch denk ik dat zij verdient ingeburgerd te worden. »

Daartegen is heel wat in te brengen. Vooreerst is er, zoover ik weet althans, niets gebiedends in de uitdrukking *ik vestig uwe aandacht op dit of dat*, al erken ik dat een beleefd man, vooral maar niet alleen tegenover zijn meerdere, gewoonlijk zal zeggen *mag ik uwe aandacht vestigen —*, *mag ik zoo vrij zijn, sta mij toe uwe aandacht te vestigen op dit* of *dat*, en dergelijke (1). Maar hetzelfde gebeurt immers in het Fransch : geen Franschman zal, als hij beleefd is — en welke Franschman is dat niet! — zeggen : *j'appelle votre attention sur —*, maar *permettez-moi d'appeler votre attention* of iets dergelijks. Zoodat het zeer zeker onjuist is te beweren, dat de Nederlandsche uitdrukking iets gebiedends zou hebben, en de Fransche niet : dit is het geval met de eene noch met de andere. *De aandacht roepen op iets* voorziet dus in geene enkele leemte, aangezien er geene leemte is waarin dient voorzien te worden. Ten tweede : het is onjuist

(1) Men zal nooit zeggen, zooals de heer Prayon wil : *Ik vraag om uwe aandacht te mogen vestigen op —*, wel echter : *de aandacht vragen* voor *iets*, en dan ook met dezelfde beleefde inleidingen als boven.

dat déze uitdrukking een verzoek zou inhouden. Als dat waar was, dan moest die beteekenis te vinden zijn in het werkwoord *roepen*, en dat is natuurlijk volstrekt niet het geval. Ten derde : die uitdrukking is wel degelijk in strijd met ons taaleigen. Immers, wanneer men het woord *roepen* hoort, dan denkt men onmiddellijk aan een vrij groot geluid, zoodat het gebruik van dit werkwoord in een verband als *de aandacht roepen* op een eenigszins ontwikkeld taalgevoel een allerzonderlingsten indruk maakt, aangezien er daarbij van *roepen* heelemaal geen spraak is, eigenlijk noch figuurlijk.

Nog andere gallicismen bestaan alleen in mijne verbeelding, zegt de heer Prayon (alsof niet alles, wat ik ten onrechte als gallicismen beschouw, alleen in mijne verbeelding bestond), en als voorbeeld haalt hij aan mijne afkeuring van het gebruik van *italieken*. Hij zegt :

« Ik bedoel bij voorbeeld het woord *italieken*, dat, zooals de heer De Vreese het zelf aanstipt, op de Italiaansche herkomst dezer lettersoort wijst en in meest alle talen wordt gebruikt. Niettemin geeft Dr. De Vreese de voorkeur aan een ander bastaardwoord, *cursief*, dat overigens niet zeer juist is, want italieken zijn geen « loopend » schrift, doch eenvoudig *schuins* staande letters. *Never mind!* de Hollanders zeggen *cursief* en bijgevolg... *Batavia locuta, causa finita.* »

We hebben hier een typisch staaltje van de wijze, waarop ons geacht Medelid de critiek verstaat: vooreerst worden de argumenten van den tegenstan-

der natuurlijk genegeerd; dan wordt hem, met een handigen draai, iets anders in den mond gelegd dan hetgeen hij gezegd heeft; is er maar eenigszins kans toe, dan wordt alles zoo ingericht, dat het den schijn heeft alsof hij elementaire dingen niet weet, terwijl de criticus die natuurlijk wél weet; ten slotte, als point d'orgue, een insinuatie, waardoor de wetenschappelijke zin der tegenpartij in een slecht daglicht wordt gesteld.

Men oordeele. In mijn werk staat het volgende te lezen :

« Een in Zuid-Nederland zeer verspreid gallicisme is het gebruik van de benaming *italiek* voor de bekende schuinsche drukletter. In het Fransch zegt men *caractère italique* en elliptisch *italique* kortaf, waarbij de herkomst dezer lettersoort, die door den beroemden Italiaanschen drukker Aldus Manucius werd uitgevonden, op den voorgrond staat; in het Nederlandsch gebruikt men *cursief, cursiefletter, cursiefschrift,* d. i. loopende letter, loopend schrift, in tegenstelling met de Gothische letter en het Gothisch schrift, dat rechtop staat en slechts betrekkelijk langzaam kan gezet worden. »

Men ziet, daar wordt in 't geheel niet beweerd dat *italieken* loopend schrift zijn, maar zeer duidelijk gezegd dat *italiek* de naam « voor de bekende schuinsche drukletter » is; evenmin wordt daar de voorkeur gegeven aan *cursief*, omdat de Hollanders dat woord gebruiken, maar omdat *cursief* het *Nederlandsche* woord is, en « bijgevolg » ... is het « bijgevolg » van den heer Prayon overbodig. Nu zou er voor mij niets gemakkelijker geweest

zijn, dan een dergelijke critiek te voorkomen : daartoe behoefde ik alleen eenigszins uit te wijden over de geschiedenis van het woord *cursief*. Daar ik mijn boek echter schreef voor « denkende menschen », zooals ik in mijne inleiding gezegd heb, streefde ik er steeds naar alle noodeloos vertoon van geleerdheid te vermijden, en bepaalde mij er toe er op te wijzen dat in Frankrijk de herkomst, bij ons de vorm van de besproken lettersoort op den voorgrond staat. Ik meende dan ook dat ik daarmee kon volstaan. Ongelukkig zijn er altijd menschen die niet kunnen of niet willen denken, en het spijt me te moeten ondervinden, dat ons geacht Medelid het ook niet heeft gedaan, want anders zou hij er zich wel voor gewacht hebben het bewijs te leveren, dat hij, die er zich op laat voorstaan het Nederlandsch te kennen niet alleen als middel, maar ook als doel, het woord *cursief* eenvoudig niet begrijpt. Toen Aldus Manutius die lettersoort uitvond, gaf hij er een naam aan, ontleend aan dien van het schrift dat er mede overkwam : tegenover het rechtopstaande, zoogenaamde Gothisch schrift, in het Latijn *scriptura erecta*, dat gebruikt werd voor alles wat met meer of minder zorg moest geschreven en uit den aard der zaak slechts zeer langzaam kon gezet worden, stond het schuine schrift, dat met een vlugge hand kon geschreven worden, in het Latijn *scriptura cursiva*, van waar de naam *cursief* of *loopend schrift*. Toen Aldus Manutius nu op den inval kwam, naast de rechtopstaande druk-

letter een andere te snijden en in zwang te brengen, die niets anders was dan een nabootsing van de *scriptura cursiva* van Petrarca's handschrift van Vergilius, lag het voor de hand hieraan den naam voor de nieuwe lettersoort te ontleenen. Dat deed hij dan ook, en noemde ze *Cancellaresca Romana cursiva*. Is er nu iets natuurlijker, dan dat in andere landen, o. a. in onze gewesten, met het voorwerp ook de naam overgenomen werd? Want het spreekt van zelf dat het woord *cursief* zoo maar niet sedert vandaag of gisteren in gebruik is. Den 12 Januari 1667 sloten Jacques Vallet, lettergieter te Amsterdam, en Joseph Athias, boekdrukker aldaar, een contract waarbij de eerste aanneemt voor den tweeden te gieten « 350 ℔ peerle romein en cursijf ». In de Haarlemsche Courant van 19 Maart 1672 komt de volgende advertentie voor : « Op den 14 April 1672 : sal binnen de Stadt Leyden, ten Huyse van de Weduwe van Bartholomeus van Hoogenacker, op de Haerlemmerstraet, ... verkocht werden de Lettergieterye van wylen Arent Corsz. van Hogenacker, ... bestaende in veele ende verscheyde soorten van Matrisen, soo van Hebreeusche, Rabijnsche, Romeynsche, Cursiven, Geschreven, Hoogh- ende Nederduytsche, veelderhande Bloemen, Stucken en Noten » enz., en in het nummer van 7 Mei 1678 vindt men de volgende : « Alle Autheuren, Boeckdruckers en Boeckverkopers wert bekent gemaeckt, dat de Letter-gietery, bestaende in seer curieuse Matrysen, als Romeynen en Corsyven van

groot tot kleyn ...; dewelcke voor desen berustende is geweest bij wylen d'Heer Joan Bleau, van nu voortaen sal gehanteert werden by Dirck Voskens en Johannes Adams, wonende t'Amsterdam, op de Bloem-gracht, bij de Druckery van d'Heeren Bleau » (1). Toen de weduwe van Daniel Elsevier in 1681 haar lettergieterij wenschte te verkoopen, gaf zij een letterproef uit (2), waarin de namen *Paragon Cursijf*, *Texte Cursijf*, *Augustijn Cursijf*, *Mediaen Cursijf* enz. enz. boven de voorbeelden voorkomen. Het woord is in talrijke andere sedert verschenen letterproeven te vinden. En dat het geen *Hollandsche*, maar een *Nederlandsche* benaming is, kan o. a. blijken uit den auctie-catalogus van den Brusselschen boekdrukker en -handelaar Gillis de Bel, wiens boeken en drukmateriaal den 18 Juli 1797 verkocht werden. Welnu, in dien catalogus, waarbij een letterproef gevoegd is, verschenen op een tijdstip dat er aan geen invloed van Noord-Nederland te denken valt, wordt geen ander woord gebruikt dan *cursief*.

Door deze en dergelijke overwegingen werd ik bij het schrijven van het artikel *italiek* geleid; voor en aleer de heer Prayon het recht heeft te spreken zooals hij doet, is hij naar mijn bescheiden mee-

---

(1) Dit drietal bijzonderheden ben ik verschuldigd aan den Heer Mr. Ch. Enschedé te Haarlem, wien ik daarvoor met het grootste genoegen opnieuw mijn dank betuig.

(2) Een exemplaar van die letterproef wordt bewaard in het Museum Plantijn te Antwerpen; een reproductie er van vindt men bij A. Willems, *Les Elzevier*, tegenover blz. LXXX.

ning gehouden te bewijzen dat dit alles onjuist is of niets ter zake doet, d. w. z. dat *cursief* in het Nederlandsch *niet* gebruikt werd noch wordt. Er is meer. Mijn geachte tegenspreker verwijt mij, dat ik het eene bastaardwoord door het andere vervang. Maar hoe staat het nu met zijne geliefde logica? Als het *stafhouder* geldt, is het naar zijne meening niet de vraag « of het hoofd der balie eenen staf draagt of houdt, maar wel of de « spraakmakende gemeente » ja dan neen de uitdrukking « heeft gewettigd ». Betreft het *onbetwistbaarder*, dan zal hij liever twintig gallicismen dan één « bierwagen » van dien aard gebruiken. Maar ik mag onzen landgenooten niet aanraden in plaats van het pas ingevoerde *italieken*, *cursief* te gebruiken, al is dat woord ook verschillende eeuwen oud!

Naar het schijnt worden er in mijn boek ook gallicismen behandeld, die ons geacht Medelid met opzet gebruikt, daar zij zijns inziens « alhier door algemeen gebruik worden gewettigd en beter dan een zuiver Nederlandsche uitdrukking (zijne) gedachte weerspiegelden. » Alweer echter vermeldt hij maar een voorbeeld, nl. het gebruik van *pleiten*, dat een onovergankelijk werkwoord is, in de uitdrukking *eene zaak pleiten*. De heer Prayon zegt:

« *Eene zaak pleiten* is misschien taalkundig minder juist dan *eene zaak bepleiten*, maar door Vlaamsche rechtsgeleerden, en ook door vele Hollandsche, wordt die uitdrukking gedurig gebruikt. Onlangs nog schreef

mij uit Holland een rustend magistraat: « *Uw confrère, Mr. X., heeft de zaak gepleit.* » In de juristische (1) omgangstaal — wat de Franschen ietwat oneerbiedig *l'argot du Palais* noemen — bestaat er een verschil tusschen *eene zaak pleiten* en *eene zaak bepleiten*. Het eerste beteekent *het woord nemen in eene zaak*, bij voorbeeld *Heden pleit ik de zaak A en morgen de zaak B.* Het tweede doelt op eene grondige bespreking der zaak (in 't Fransch : *plaider le fond de l'affaire*) en wel *van weerszijden*, bij voorbeeld : *De zaak C zal donderdag bepleit worden.* Het onderscheid is willekeurig, ik gun het, maar in zulke gevallen is alles *conventie.* »

Het spijt me dat ik alweer eenigszins onbeleefd moet zijn, maar ik zou van ons geacht Medelid gaarne de proef op de som hebben, m. a. w. ik wenschte wel dat hij mij den brief, waarop hij doelt, liet zien, want ik durf het beslist tegenspreken, dat in de omgangstaal der Hollandsche rechtsgeleerden *een zaak pleiten* « gedurig » zou gebruikt worden. Indien het ook al een enkele maal mocht gezegd worden, zal de groote meerderheid de juristen het toch nooit gebruiken. Zij die het doen, maken zich, daar als hier, schuldig aan een gallicisme dat nog geen burgerrecht heeft verkregen, en het waarschijnlijk ook nooit zal verkrijgen, omdat het overbodig is. Er is inderdaad, naast *eene zaak bepleiten*, eene andere uitdrukking in gebruik waarmede werkelijk heel iets anders bedoeld wordt, al is die

(1) Een bijvoeglijk naamwoord *juristisch* is in het Nederlandsch niet gebruikelijk; men zegt *juridisch*, een woord dat echter in het aangehaalde verband niet past.

bedoeling nu juist niet diegene die de heer Prayon er in ziet. Die uitdrukking is echter niet *eene zaak pleiten*, maar in *eene zaak pleiten*, d. w. z. in eene zaak als advocaat fungeeren, waarbij *pleiten* blijft wat het altijd geweest is: een onovergankelijk werkwoord. Het zou me niet verwonderen, als het kleine woordje *in* der aandacht van den heer Prayon was ontsnapt. Wel wordt *pleiten* schijnbaar overgankelijk gebruikt, maar nooit met *eene zaak* als voorwerp, maar met datgene waartoe de pleiter concludeert, b. v. *vrijspraak*, *verzachtende omstandigheden pleiten*.

Ons geacht Medelid bespreekt nu nog vier andere gevallen, waaruit, evenals uit de voorgaande, moet blijken dat ik overdrijf en onder de gallicismen allerlei woorden en wendingen rangschik, « die daar niet te huis hooren en, alles wel ingezien, zelfs door een nauwgezetten taalzuiveraar zonder schroom mogen gebruikt worden. » Maar ik vrees, dat die vier nieuwe bezwaren niet beter steek houden dan de voorgaande.

Zoo heb ik te kennen gegeven dat ik *indien ik van u ware* beschouw als eene vertaling van het Belgisch Fransch *si j'étais de vous*. De heer Prayon is van eene andere meening:

« Ons geacht medelid » zegt hij, « is mis. *Si j'étais de vous* is een afschuwelijk *flandricisme*, dat in eenen adem met *Venez avec* en *Qu'est-ce que c'est que ça pour un* mag vermeld worden. Het is de letterlijke vertaling van een Vlaamsch *idiotisme*. »

Hier kan ik een woord van Fruin, dat al dikwijls op mijn lippen gezweefd heeft, niet langer inhouden : Wat gij daar met zooveel fiducie zegt, kunt gij dat ook bewijzen? Al komt men met honderd dergelijke apodictische verzekeringen aanzetten, ze zullen op geen enkel ernstig man eenigen indruk maken. Ik vraag naar het bewijs. Of meent de heer Prayon soms dat mijne bewering maar een inval is, dien ik klakkeloos heb laten drukken? Dan « is *hij* mis. » Want ook ik heb er over gedacht, of ***si j'étais de vous*** niet een vertaling kon zijn van ***indien*** of ***dat ik van u ware***, in plaats van omgegekeerd. Ik heb dan ook vrij wat moeite aangewend om die uitdrukking in de Zuidnederlandsche letterkunde van vroeger tijd terug te vinden, maar te vergeefs, zoodat ik, toen ik ze zelfs in geen enkel der talrijke boeken uit de 17de eeuw noch in geen enkel pamflet uit de laatste jaren der 18de eeuw (die ik met dubbele oplettendheid doorzocht omdat de Zuidnederlandsche volkstaal er zoo goed in weergegeven wordt) aantrof, de noodige vrijheid meende erlangd te hebben om te besluiten, dat ***indien ik van u ware*** geen flandricisme is. Mijn geachte tegenspreker beweert dat het er wél een is. Laat hij het bewijzen, als hij kan.

Zijn volgende « bedenking » betreft mijn artikel over ***regeerende standen***. Hij zegt :

« *Regeerende standen* (= *les classes dirigeantes, the governing classes*) deugt ook niet : « in het Nederlandsch

zegt men *de hoogere standen* ». Mogelijk; maar dan verkoopt men onzin. De *hoogere standen* (= *les classes supérieures, the upper classes*) zijn uit personen samengesteld, die door hunne geboorte, hunnen rijkdom of hunne erkende begaafdheid *op sociaal gebied* de eereplaats innemen. De *regeerende standen* zijn degene, die de staatkundige macht bezitten. Is het wel noodig hier te doen opmerken dat in menig land het politiek gezag geenszins aan de *élite* toebehoort, maar integendeel door de blinde menigte — *mostly fools*, zegt Carlyle — wordt uitgeoefend? Wie dus de gedachte, welke in het Fransch door *les classes dirigeantes* wordt uitgedrukt, in onze taal door *de hoogere standen* vertolkt, begaat een *contresens*. »

Dat ziet er alles wezenlijk heel fraai uit. Maar 't zal zelfbegoocheling blijken. Vooreerst vraag ik weer : waar is de lieve logica van den heer Prayon? Als het gebruik, de conventie, waarmede hij bij andere gelegenheden zoo gaarne schermt, aan *hoogere standen* nu eenmaal de beteekenis van fr. *les classes dirigeantes* toegekend heeft, wat dan? Ik erken overigens gaarne dat ik beter gedaan had, in mijn artikel te vermelden dat men ook zegt *de regeerende klasse* (in het enkelvoud). Tevens verbaas ik mij over twee dingen. Ten eerste, dat de heer Prayon aanstoot genomen heeft aan mijn artikel over *regeerende standen* en niet aan dat over *leidende standen*, want als het eene niet deugt, dan deugt ook het andere niet. De oorzaak zal wel te zoeken zijn in het feit, dat het voorbeeld bij *regeerende standen* uit een zijner geschriften genomen is. Ten tweede, dat de heer Prayon niet beter op zijn tellen gepast

heeft, want in dat voorbeeld wordt, ook volgens de omschrijvingen die hij zelf van ***hoogere standen*** en ***regeerende standen*** gegeven heeft, niet dit laatste, maar het eerste vereischt. In mijne ***Gallicismen*** komt dat misschien niet zoo goed uit, daar ik er moest naar streven de aanhalingen zoo kort mogelijk te maken; hier kan ik ze wat langer nemen. Men oordeele :

« De heer OSBORNE MORGAN doet te recht opmerken dat in Wallis de regeerende standen, the ***upper crust*** (1), òf Engelsch òf geheel verengelscht zijn, de landtaal als een ongemak of eenen struikelblok beschouwen, derhalve het gebruik ervan tegenwerken en afraden, en in de eerste plaats aan hunne zonen in Engelsche scholen en Universiteiten eene uitsluitend Engelsche opvoeding laten geven » *enz.* (*Versl. Vl. Acad.* 1888, blz. 107).

Me dunkt, voor al wie Nederlandsch verstaat is het duidelijk dat hier ***niet*** bedoeld worden de standen « die de staatkundige macht bezitten », maar wel wat wij noemen ***de hoogere standen***, dat zijn zij die door afkomst, beschaving, fortuin, maatschappelijken rang boven velen staan. Alle mogelijke twijfel wordt weggenomen door de toevoeging van *upper-crust.* Een beter bewijs voor mijne bewering dat fr. *les classes dirigeantes* niet de beteekenis heeft die de heer Prayon er belieft aan toe te kennen, en dat het daarnaar gevolgde

(1) Sic; in Engeland schrijft men *upper-crust.*

regeerende standen een gallicisme is, kan men haast niet bedenken dan deze tegenspraak tusschen zijn theorie en zijn praktijk.

En toch is er nog een beter. Laten wij het nieuwste, en naar het gevoelen van alle bevoegde beoordeelaars het beste der Fransche woordenboeken opslaan op het woord ***dirigeant***, t. w. dat van Hatzfeld en Darmesteter. Daar leest men : « **Les classes dirigeantes,** *les classes éclairées et riches* », waarna eerst volgt : « *qui ont le rôle principal dans l'Etat* ». Zal de heer Prayon nu nog staande houden, dat *classes dirigeantes* gelijkstellen met ***hoogere staande*** een « contresens » is? En wie heeft onzin verkocht, ik of hij?

In mijne inleiding heb ik ook gesproken over ***burgerwacht,*** en het daar gezegde vat ons geacht Medelid volgenderwijze samen :

« *Burgerwacht* wordt insgelijks door den heer De Vreese als gallicisme gebrandmerkt 1° omdat eertijds het woord *burgerwacht* eene andere beteekenis had dan die, welke wij in België er thans aan geven; 2° omdat *burgerwacht* de vertaling is van het Fransch *garde civique.* »

Ik ben waarlijk een eerste beul, een virtuoos in het « verwijten naar den kop slingeren », in het « brandmerken » en in het « schandpalen », en God weet in wat niet al. Maar het zij mij vergund, mijn eigen woorden nog eens aan te halen. Ik schreef :

« Niet opgenomen (naar 't me thans voorkomt, ten onrechte) is *burgerwacht*, een voortreffelijk woord dat vanouds bestaat, maar natuurlijk met een andere beteekenis dan die waarin het in België gebezigd wordt. Dit laatste gebruik is dan ook geene voortzetting van het vroegere, maar eigenlijk niets anders dan eene officieele vertaling van fr. *garde civique*, die om zoo te zeggen burgerrecht verkregen heeft, ofschoon het woord in de gesproken taal alleen door puristen gebezigd wordt. Maar het toppunt van slaafsche navolging is zeker wel het gebruik van dit woord bij GEIREGAT (*Holl. Schilderk.* 57, 63, 76, 77 *enz.*), ter vertaling van fr. *garde civique* bij HAVARD, die er natuurlijk de bekende Hollandsche *burgervendels*, de *schutterijen* mede bedoelt. »

Het komt mij voor dat mijn geachte tegenspreker mijn betoog niet begrepen heeft. Aan de eene zijde dicht bij mij een argument te veel toe, nl. dat hetwelk hij het eerste noemt; aan de andere zijde ontgaat hem een gedeelte van het argument, dat ik wel degelijk aangevoerd heb, zoodat al hetgeen hij tegen het bovenstaande inbrengt mij doet denken aan den beroemden strijd van Don Quichotte tegen de windmolens. Ik beweer immers niets anders dan dit : het woord ***burgerwacht***, dat thans in België gebruikt wordt, is niet hetzelfde woord dat reeds vroeger in onze taal bestond (en vooral in de 18de eeuw in Holland in zwang was), maar is een nieuw woord dat na 1830 door de officieele wereld gevormd is naar het voorbeeld van fr. ***garde civique***. Blijkt deze bedoeling niet duidelijk uit mijne bovenaangehaalde woorden? Ik geloof van wel, zoodat de critiek van den heer Prayon geen doel treft.

Hij vraagt nl. of « er tegenwoordig wel één ambt, één instelling (is), welker (*sic*) naam niet in vroegere eeuwen aan geheel iets anders werd gegeven », en haalt als voorbeeld aan *Staten-Generaal*, terwijl hij tevens nog eens aan *schout-bij-nacht* en *adelborst* herinnert. Dusdoende maakt hij zich schuldig aan dezelfde fout als in zijne verdediging van *stafhouder*. Aan *burgerwacht* ontbreekt immers juist datgene wat *Staten-Generaal*, *schout-bij-nacht*, *adelborst* en dergelijke woorden wél hebben : de sanctie van het onafgebroken gebruik. Maar ook die gaping in het gebruik van *burgerwacht* wordt door den heer Prayon ontkend. « Onder het Hollandsch bewind », zegt hij, « zei men in het Fransch *garde bourgeoise* of *garde urbaine* en, toen reeds, in het Vlaamsch *burgerwacht.* » Ik ben niet in staat dit te bevestigen of te ontkennen, maar vind het jammer dat ons geacht Medelid de noodzakelijkheid niet heeft ingezien, het bewijs zijner bewering ten beste te geven. Een ding weet ik echter wel, nl. dat in de 17de en in de 18de eeuw *burgerwacht* in Zuid-Nederland niet gebruikelijk was : in de plakkaten is er altijd spraak van de *burgerlijke wacht*, waarmede natuurlijk bedoeld wordt de *stadswacht* (1).

Uit mijne woorden heeft ons geacht Medelid

---

(1) Zie b. v. den *Generalen Index ... der Materien begrepen in de vyf Placcaert-boecken van Vlaenderen*, op *Wagten*, blz. 657*b*; en den *Recueil des Ordonnances des Pays-Bas Autrichiens*, 3^{e} serie, t. I, p. 105; t. II, p. 88; t. VII, p. 150.

verder nog gedistilleerd dat ik boven ***burgerwacht*** « natuurlijk » de Hollandsche benaming ***schutterij*** verkies, en hij schrijft een heele bladzijde vol om te bewijzen dat die benaming, « in het militaire opzicht (*sic*)... op de Belgische *garde civique* toegepast, volstrekt onnauwkeurig » zou zijn. Maar hoe hebben we 't nu? Blijkt dan niet duidelijk uit mijne woorden, dat ik er niet ver van af ben in het gebruik van het woord ***burgerwacht*** te berusten? Misschien is de heer Prayon tot dit misverstand gekomen door hetgeen ik zeg over het gebruik dat GEIREGAT van ***burgerwacht*** gemaakt heeft in zijne vertaling van HAVARD, maar dan had ons geacht Medelid toch kunnen bedenken, dat de Hollandsche burgervendels, de *schutterij*EN uit de 17de eeuw heel wat anders zijn dan de *schutter*IJ uit de 19de!

Aan de beurt is thans een lange bestrijding van mijn bewering dat *stemmen voor iemand* een gallicisme is, een bestrijding die voor mijn gevoel geen doel treft. Had de heer Prayon gezegd : « Aangezien de heer De Vreese zelf erkent dat *stemmen voor iemand* algemeen is in Zuid-Nederland, en dat, zooals hij weten kan, sedert ten minste een halve eeuw, zoo zou het m. i. aanbeveling verdiend hebben om dit gallicisme te beschouwen als behoorende tot diegene die burgerrecht verworven hebben »

had, zeg ik, de heer Prayon zoo gesproken, ik

zou terstond geantwoord hebben : « Accoord, geachte Collega! » want ik geloof inderdaad, dat *stemmen voor iemand* niet meer uit te roeien is. Maar zoo heeft ons geacht Medelid niet gesproken; hij heeft zich liever vermeid in allerlei, dat buiten de orde is. Hij heeft er niet eens aan gedacht te beweren, laat staan te bewijzen, dat *stemmen voor iemand* geen gallicisme is. Zijn bezwaren zijn van gansch anderen aard. Hij vreest dat van de tien Vlamingen er negen *op iemand stemmen* niet of verkeerd zullen verstaan, terwijl de tiende met moeite een glimlach zal bedwingen. Ik kan ons geacht Medelid gerust stellen : reeds veel meer dan tienmaal heb ik in 't bijzijn van meer dan één Gentenaar of Vlaming, jongere en oudere, zonder aarzelen *op iemand stemmen* gebruikt, zonder dat er iets bijzonders gebeurde; niemand verstond me verkeerd, niemand heeft geglimlacht, niemand is geestig genoeg geweest om mij toe te voegen : ik stem op een kiesbureel en niet op een persoon. Verder zegt de heer Prayon dat ook in Noord-Nederland *voor iemand stemmen* zeer vaak wordt gehoord en dat de Duitschers zeggen *Ich stimme* FÜR *A* en in geen geval *Ich stimme* AUF *A*. Wat het eerste betreft, ik durf betwijfelen, of *zeer vaak* hier naar waarheid gebruikt is, en verder zie ik niet in, wat het Duitsche taalgebruik hier bewijst. Maar al was het nog anders, dan nog zou ik den heer Prayon het recht ontzeggen daaraan een overweging vast te knoopen zooals hij doet. « Is dat », heet het, « weer een

gallicisme en zal de heer De Vreese aan onze Duitsche stamverwanten verwijten wat hij ons ten laste legt, namelijk dat wanneer zij hunne moedertaal spreken en schrijven, zij in het Fransch denken? » Ik heb immers niet ondernomen de gallicismen in het Hoogduitsch te bestudeeren; en zeer zeker zal ik de Duitschers nooit « verwijten » dat zij in het Fransch denken, aangezien daar niet de geringste reden voor is. Als ik beweerd heb, dat wij in het Fransch denken als wij onze taal schrijven, dan heb ik dat waarlijk niet gedaan op grond van één enkel gallicisme.

Overigens wil de heer Prayon wel erkennen, dat *op iemand stemmen* geen slecht Nederlandsch is, maar hij beschouwt het als een Hollandsch provincialisme. Zeer zeker ten onrechte. In Noord-Nederland is *stemmen* op *iemand* de vaste uitdrukking voor *zijne stem uitbrengen op iemand*. Ten slotte beweert hij, dat ik uit het oog verlies dat die uitdrukking alleen kan gebruikt worden « wanneer het er op aankomt zijne stem aan eenen candidaat te geven » ('t is wat onhandig uitgedrukt; de bedoeling is : met een persoon als bepaling). Weer vraag ik : hoe hebben we 't nu? In mijn artikel, dat de heer Prayon zelf aanhaalt, is er van *niets anders* spraak dan van *stemmen op* iemand en *stemmen voor* iemand. Hoe kan de heer Prayon dan beweren dat ik uit het oog verlies, dat er bij *stemmen op* geen zaak als bepaling kan staan? Dat dicht hij er maar bij. Evenmin hoeft hij te

leeraren dat men niet mag zeggen *Ik stem op de katholieke partij*; uit de geheele inkleeding van mijn artikel blijkt duidelijk dat ik het niet anders bedoel. Aangezien men slechts op bepaalde personen eener partij zijne stem uitbrengt, zegt men gewoonlijk *ik stem op de katholieken* en meer nog *ik stem katholiek*; *ik stem* met *de katholieke partij*, zooals de heer Prayon nog wil, is heel wat anders. En het is waarlijk onverplichte goedheid de menschen te waarschuwen dat ze nog minder mogen zeggen *Ik stem op de kerk*, want ook zonder die waarschuwing zullen ze 't niet doen.

We zijn thans genaderd tot een drietal « bedenkingen », die ons de volle maat geven zoowel van de humane kieschheid als van de groote geleerdheid en den uitnemenden critischen zin van mijn geachten tegenspreker. Vooreerst komt *postkaart* aan de beurt, waarvan hij ten onrechte zegt het als het lekkerste beetje voor het einde bewaard te hebben; ten onrechte, zeg ik, omdat de twee andere beetjes nog veel lekkerder zijn. De heer Prayon redeneert als volgt :

« *Postkaart* als het lekkerste beetje heb ik voor het einde bewaard. In alle landen en in alle talen is die uitdrukking in zwang en te recht, want op uitmuntende wijze geeft zij de gedachte weer. Eene *postkaart* immers is eerst en vooral eene kaart, die *door den post* — en niet door eenen bode of op welke manier ook — wordt vervoerd en besteld. In Noord-Nederland alleen heeft men eene andere samenstelling uitgevonden, namelijk *briefkaart*, en tusschen Holland aan den eenen kant en de

godganschelijke wereld aan den andere (*sic*), aarzelt de heer De Vreese geen oogenblik : *briefkaart* is allerbest en *postkaart* is onjuist en op den hoop toe een gallicisme. Of ons geacht medelid weet dat *postkaart* vanouds in onze taal bestaat en in Holland vroeger in den zin van *carte routière* werd gebruikt, waag ik niet te beslissen. Maar is *briefkaart* waarachtig zoo uitmuntend? Indien ge 't woord ontleedt beteekent *briefkaart* niets anders dan *eene kaart die tevens een brief is*. Op de hoofdgedachte, namelijk op het vervoer en op de bestelling *door den post*, wordt er niet gewezen. En er is meer. Wat wij in het Fransch door *carte-lettre* en in onze taal door *briefkaart* aanduiden, namelijk eene *gesloten* postkaart, heet in Holland *kaartbrief*, met andere woorden *een brief die eene kaart is*. Nu, wat voor een verschil kan er wel bestaan tusschen *eene kaart die een brief is* en *eenen brief die eene kaart is?* Een schoolknaap zal u zeggen dat in de wiskunde de orde der factoren onverschillig is en zonder invloed blijft op den uitslag. Laat ons veronderstellen dat x = *briefkaart*, y = *kaartbrief*, a = *brief* en b = *kaart*. Indien $x = ab$ en $y = ba$, dan is ook $x = y$ en bijgevolg *briefkaart* = *kaartbrief* ».

Het valt dadelijk in het oog, dat de heer Prayon te werk gaat alsof in mijn werk niets anders te lezen staat dan dit : *postkaart* is onjuist en een gallicisme, men *moet* zeggen *briefkaart*, zonder een enkel woord ter rechtvaardiging dezer meening. Met andere woorden, naar zijne loffelijke gewoonte laat ons geacht Medelid de bewijsvoering zijner tegenpartij onverlet, en komt met stellingen aandragen, waarvoor hij al evenmin een enkel bewijs mededeelt. Maar zóó gaat de vlieger der critiek immers niet op. Mijne meening, dat *post-*

kaart een gallicisme is, heb ik volgenderwijze uiteengezet :

« **Postkaart.** — Aldus luidt, sedert Juli 1884, de officieele vertaling van fr. *carte postale*, dat in 1879 (nadat net een jaar te voren de briefkaart met denzelfden naam in Frankrijk eindelijk was ingevoerd), in de plaats gekomen is van het oudere, Belgisch-Fransche *carte-correspondance.* ».

De heer Prayon wacht er zich wel voor, daar aan te tornen, want er is letterlijk niets tegen in te brengen. Er is misschien geen tweede Zuidnederlandsch woord, waarvan we met zooveel zekerheid kunnen zeggen, dat het een gallicisme is, als *postkaart* : we kennen de plaats en, bijna op een dag na, den tijd van zijn ontstaan, en, bekend als we zijn met de zucht tot navolging van al wat uit Frankrijk komt die in het landsbestuur te Brussel heerscht, kunnen wij er zeker van zijn dat *postkaart* nooit gevormd ware, indien in Frankrijk toevalligerwijze een andere benaming dan *carte postale* was aangenomen. De officieele heeren te Brussel hebben er zich natuurlijk niet om bekommerd, of er voor het uit te drukken begrip niet reeds een woord bestond en of *postkaart* zelf wellicht ook niet reeds bestond met eene andere, gevestigde beteekenis : twee omstandigheden waardoor, als zij aanwezig waren, het nieuwe woord in strijd kon komen met het taalgebruik en met het taaleigen. Maar dat alles laat den heer Prayon onbewogen. *Postkaart* is geen gallicisme, decreteert hij en daarmee

uit. Of liever neen, hij voert toch een argument ter verdediging van zijn gevoelen aan, want als het volgende er geen is, dan erken ik niet te begrijpen hoe het in dit verband te pas komt : « of ons geacht medelid », zegt hij, « weet dat *postkaart* vanouds in onze taal bestaat en in Holland vroeger in den zin van *carte routière* werd gebruikt, waag ik niet te beslissen. » Het is jammer, dat de heer Prayon niet altijd even voorzichtig is geweest. Ik ken het woord *postkaart* zeer goed, zoo goed zelfs, dat ik durf beweren dat een *postkaart* niet is wat de Fransche noemen *carte routière*, maar : een kaart die de verschillende pleisterplaatsen van de post, d. i. van de postwagens aanwijst, en dit wordt met fr. *carte routière* niet in de eerste plaats bedoeld. Ik ken het woord zoo goed, dat ik, zooals ik mij nog heel goed herinner, op het punt gestaan heb, toen ik mijn artikel *postkaart* schreef, mij op het oude woord *postkaart* te beroepen om het nieuwe te veroordeelen. Ik heb gelukkig op 't zelfde oogenblik ingezien dat die redeneering niet heelemaal opging : dat oude woord *postkaart* is, evenals de zaak die er mede benoemd werd, thans zoogoed als verouderd en reeds voor het thans levende geslacht een historische term geworden. Maar dat wil nog niet zeggen, dat daarom het tegenovergestelde waar is, m. a. w. dat men zich kan beroepen op het oude woord om het nieuwe te verdedigen : de samenstellende deelen beide hebben immers in het eene een geheel andere beteekenis dan in het andere.

Het gaat derhalve niet aan te beweren — want als ik den zin goed begrijp, moet dat toch de strekking zijn der woorden van den heer Prayon — het gaat derhalve niet aan te beweren, zeg ik, dat *postkaart* in den zin van *carte postale* een voortzetting zou zijn van het gebruik van het oude woord *postkaart*.

Nadat ik vastgesteld heb dat *postkaart* een gallicisme is, tracht ik te bewijzen dat het een overbodig gallicisme is, in dezer voege :

« Aan deze oudere benaming (nl. het Belgisch-Fransche *carte-correspondance*) is het woord *korrespondencekaarte* ontleend, dat men in Vlaanderen nog veel hoort. Dit *korrespondencekaarte*, door de spraakmakende gemeente zelf gevormd (vóór 1884 stond er op onze Belgische briefkaarten geene vertaling bij de Fransche opschriften), is werkelijk veel beter dan *postkaart* : het eigenaardige van eene dergelijke kaart is niet zoozeer, dat de post ze verzendt, maar wel dat ze verzonden wordt evenals (1) een brief, en dan nog wel tegen minderen prijs. Dit alles wordt door *postkaart* niet uitgedrukt. »

Maar ook daarmee is de heer Prayon het niet eens. Hij die zooveel op heeft met de conventie en het gevestigd gebruik als het *stafhouder*, *italiek*, *burgerwacht* en *postkaart* betreft, hij die zich zoo gaarne op de spraakmakende gemeente beroept, voelt in dit geval niets voor het door deze gebruikte

(1) Ik had beter geschreven : evengoed als een brief.

woord (als men *briefkaart* niet wilde hebben, omdat het Hollandsch was, kom men immers heel goed *korrespondenciekaart* officieel aannemen). En niet alleen is *postkaart* volgens ons geacht Medelid geen gallicisme, maar daarenboven geeft « die uitdrukking ... op uitmuntende wijze de gedachte weer. Eene postkaart is immers eerst en vooral eene kaart, die door den post – en niet door eenen bode of op welke manier ook -- wordt vervoerd en besteld. » Om de definitie door zijn tegenpartij gegeven, bekommert de heer Prayon zich niet; ieder ander zou eerst trachten te bewijzen dat die definitie onjuist is, en dan de zijne geven, maar ons geacht Medelid acht zoo iets beneden zich. Laten wij dus de zijne van nabij beschouwen.

Om volstrekt juist te zijn, moet eene definitie *alleen* op het gedefinieerde woord, met uitsluiting van alle andere, toepasselijk zijn. Het valt onmiddellijk in het oog dat de bepaling, die de heer Prayon van *postkaart* geeft, aan dien onafwijsbaren eisch niet voldoet. Een *postkaart* is een der voorwerpen welke de posterij aanneemt te verzenden; een definitie van dat woord moet dus in de eerste plaats datgene aanwijzen waardoor dat voorwerp zich van alle soortgelijke onderscheidt. De heer Prayon zegt: « eene postkaart is ... eerst en vooral eene kaart », juist: geen brief, geen postpakket; « die door den post — en niet door eenen bode of op welke manier ook — wordt vervoerd en besteld », en dit is ook juist, maar ongelukkigerwijze geldt hetzelfde van

brieven, postpakketten, monsters, kwijtschriften enz. enz. Blijkbaar wil de heer Prayon aan deze tegenwerping ontkomen door zijn tusschenvoegsel : « en niet door eenen bode of op welke manier ook », daarmede bedoelende, dat er wel brieven geschreven worden die niet door de posterij, maar door boodschappers, meiden of knechts bezorgd worden, maar geene kaarten. Maar dat is toch beslist onjuist. Gebruikt men geen kaarten van allerlei kleur en afmeting, vooral adreskaartjes, die men door een of ander persoon laat brengen, om een vriend of een kennis met wie men familiaar omgaat iets te berichten of te vragen? Daardoor komt het onvoldoende van 's heeren Prayon's definitie nog sterker uit : niet alleen geeft ze maar één kenteeken van 't bewuste voorwerp aan, maar zelfs die aanwijzing is nog te algemeen. Eene *postkaart* is immers niet de eerste kaart de beste; het is eene kaart van streng bepaalde afmetingen, aan de eene zijde hetzij door de post, hetzij door particulieren, voorzien van een gedrukt adresformulier, aan de andere zijde bestemd voor schriftelijke of gedrukte mededeelingen, en — dit is het voornaamste : voor lager tarief dan brieven door de posterij vervoerd.

Als men dit alles overweegt, dan is het toch niet wel mogelijk vol te houden, dat *postkaart* « op uitmuntende wijze » uitdrukt wat er mede bedoeld wordt en schijnt het nogal natuurlijk, dat men in sommige landen aan een andere benaming de voorkeur gegeven heeft. Want wat de heer Prayon

met zooveel ophef verkondigt : dat ik « tusschen Holland aan den eenen kant en de godganschelijke wereld aan den andere (*sic*) niet geaarzeld heb », is onjuist. Wel is in de *meeste* landen een benaming in gebruik die met *postkaart* overeenkomt, maar niet in *alle* : Oostenrijk heeft nog altijd zijne *Correspondenzkarte*, Denemarken en Norwegen hun *brevkort*, IJsland zijn *brjefspjald*, Zweden zijn *bref-kort;* in de Zuidafrikaansche republieken is de Hollandsche naam in gebruik. Evenals België hebben verscheidene landen tot voor enkele jaren een benaming gebruikt die met de Oostenrijksche overeenkwam en daaraan ontleend was.

Laten we nu eens nagaan wat de heer Prayon tegen *briefkaart* weet in te brengen. In de eerste plaats treft de zonderlinge omschrijving die hij van het woord geeft : « *briefkaart* (beteekent) niets anders dan eene *kaart die tevens een brief is* ». Ons geacht Medelid vat de samenstelling *briefkaart* dus zoo op, alsof het eerste lid tot het tweede in de verhouding van gezegde tot onderwerp stond. Maar dat is ongetwijfeld onjuist. Immers in het algemeen is de beteekenis eener samenstelling deze, dat de zelfstandigheid genoemd door het tweede lid op de een of andere manier in betrekking staat met die genoemd door het eerste lid, en die betrekking is die van gezegde tot onderwerp alleen in de zoogenaamde koppelingen, waarvan het eerste lid altijd een bijvoeglijk naamwoord is, b. v. *booswicht*, *edelsteen*, *geelzucht*, *grootvader*, *gemeenebest*, *hoo-*

geschool*, *hardsteen*, *mijnheer*, *nieuwjaar*, *schoondochter*, *zoethout enz. enz. Tot die categorie van samenstellingen behoort ***briefkaart*** in geen geval.

Maar daarenboven : men mag niet uit het oog verliezen, dat de bijzondere beteekenis eener samenstelling niet uit haar vorm voortvloeit, doch uit het gebruik dat er van gemaakt wordt(1). De verhoudingen tusschen de bestanddeelen der samenstellingen zijn velerlei, en slechts voor een klein deel uit hun vorm te begrijpen, daar in de meeste het eerste lid zich in zijn stamvorm bij het tweede aansluit. Pas het ontledingssysteem van den heer Prayon op het eerste het beste samengesteld woord toe, b. v. op *postkaart*, en ge komt tot de gekste gevolgtrekkingen (2) : een

---

(1) Dit wordt vooral duidelijk, als men verschillende woorden met een gemeenschappelijk tweede lid ontleedt : een *vischvrouw* is een vrouw *die visch verkoopt*; een *boerenvrouw* een vrouw *uit den boerenstand;* een *huisvrouw* een vrouw *die het huishouden bereddert;* een *vroedvrouw* een vrouw *die de verloskunde uitoefent*, enz. enz. Verg. de zeer juiste opmerkingen over de samenstellingen van Dr. R. A. KOLLEWIJN, *Opstellen over spelling en verbuiging*, blz. 166 vlg.

(2) De heer Prayon heeft er zich dan ook wel degelijk voor gewacht, zijn systeem toe te passen op *burgerwacht*, dat hij niet omschrijft als : een wacht (dat is hier : de gezamenlijke personen die « waken ») die een burger is, maar als : een wacht die « uit burgers... bestaat en met het bewaken onzer steden belast is ». Het is duidelijk, dat deze definitie voortvloeit uit het gebruik dat van het woord gemaakt wordt, niet uit de beteekenis zijner samenstellende deelen, aangezien *burgerwacht* van dát standpunt alleen kan beteekenen : een wacht bestaande uit burgers (in tegenstelling b. v. met een wacht bestaande uit soldaten). Dat die wacht onze steden moet bewaken, blijkt uit den vorm van het woord op geenerlei wijze.

kaart die een post is. Maar evenmin als dit waar is, evenmin is het waar dat een *briefkaart* is *een kaart die tevens een brief is*, maar een *brief kaart* is een kaart zóó en zóó die door de post op dezelfde wijze als een brief wordt verzonden, maar met geringer kosten. Dat dit wezenlijk zoo is, zal onmiddellijk blijken bij het bespreken van het tweede bezwaar dat de heer Prayon tegen het woord heeft.

Door *briefkaart* wordt, zegt hij, « op de hoofdgedachte, namelijk op het vervoer en op de bestelling *door den post* ... niet gewezen ». Dit laatste is waar, maar is dat dan met het woord *brief* het geval? Immers neen. De zaak is, dat het vervoeren en het bestellen door de post *niet* de « hoofdgedachte » is. Tot in 1865 was er geen sprake van, dat de posterij andere schriftelijke mededeelingen zou verzenden dan die den vorm van een brief hadden. In October van dat jaar werd te Karlsruhe het vijfde Duitsche postcongres gehouden, bij welke gelegenheid de bekende Dr. Heinrich von Stephan, destijds nog « königlich Preussischer Geheimer Postrat », met het voorstel voor den dag kwam, dat de posterij het publiek in de gelegenheid zou stellen op minder omslachtige wijze dan met brieven te correspondeeren, nl. door het verkrijgbaar stellen van een soort van formulieren op stevig papier, ter grootte van een gewoon briefcouvert, waarvan de eene zijde voor het adres, de andere voor mededeelingen zou dienen; tevens zou de prijs zoo laag mogelijk gesteld worden. Uit de geheele toelichting, die Dr. von Stephan van

zijn voorstel gaf (1), blijkt duidelijk dat de hoofdzaak niet was het *verzenden* van het nieuwe correspondeermiddel, maar de *vorm*. Immers deze vorm bracht mede dat de er op geschreven mededeelingen niet geheim konden blijven, en de afkeer voor dit soort van « open brieven » moest overwonnen worden.

Laat ons thans het laatste bezwaar van den heer Prayon tegen *briefkaart* onderzoeken. Doch vooraf moet ik een opmerking maken. Er staat in mijn werk : « Wat in België *briefkaart* heet, wordt in Holland *kaartbrief* genoemd. »

Hoe heeft ons geacht Medelid, wiens scherpzienden blik niets ontgaat, niet bemerkt dat er in dit zinnetje twee dwaze fouten staan? Immers een *carte-lettre* heet in België niet *briefkaart*, maar *kaartbrief*; en in Holland niet *kaartbrief*, maar *postblad*. Hoe ik die fouten (waarover ik mij, oprecht gesproken, schaam) heb kunnen maken, is me op dit oogenblik nog niet volkomen helder. Doch daarover hoef ik niet uit te weiden. Het vel was nauwelijks afgedrukt, of ik merkte ze op, zoodat er mij niets anders overschoot dan de verbetering op de lijst der drukfouten e. d. te plaatsen. Had de heer Prayon van die lijst kennis genomen, wat een opmerkzaam lezer toch niet nalaat te doen, hij zou zich zelven niet alleen eenige moeite, maar ook een

---

(1) Die toelichting kan men o. a. lezen in het *Illustriertes Briefmarken-Journal* 17, 60 (1890).

teleurstelling te meer bespaard hebben. Inderdaad, laten wij eens redeneeren alsof er in Holland naast de ***briefkaarten*** ook ***kaartbrieven*** in gebruik waren. Zouden die beide woorden dan werkelijk dezelfde beteekenis kunnen hebben? Neen, want evenmin als een ***briefkaart*** is een ***kaart die een brief is***, evenmin is een ***kaartbrief : een brief die eene kaart is***. De heer Prayon ontleent een bekende redeneering aan de wiskunde om tot zijn gevolgtrekking te komen. Maar dat gaat toch immers niet op! Niets is zoo « onwiskunstig », als ik het zoo noemen mag, als de taal, om de goede reden dat ze geen logisch geordend geheel is (1). De heer Prayon is zoo voorzichtig in een noot te zeggen, dat die redeneering « natuurlijk niet toepasselijk (is) op samenstellingen waarvan de beteekenis wordt gewijzigd wanneer men de volgorde der factoren verandert ».

---

(1) Verg. J. VERCOULLIE, *Algemeene Inleiding tot de Taalkunde*, Tweede uitgave (Gent 1900), blz. 2, § 2, en blz. 81, § 19, en vooral H. PAUL, *Prinzipien der Sprachgeschichte*, Dritte Auflage (Halle 1898), s. 33, § 21 (« Grammatik und Logik treffen zunächst deshalb nicht zusammen, weil die Ausbildung und Anwendung der Sprache nicht durch streng logisches Denken vor sich geht, sondern durch die natürliche, ungeschulte Bewegung der Vorstellungsmassen, die je nach Begabung und Ausbildung mehr oder weniger logischen Gesetzen folgt oder nicht folgt. Aber auch der wirklichen Bewegung der Vorstellungsmassen mit ihrer bald grösseren bald geringeren logischen Konsequenz ist die sprachliche Form des Ausdrucks nicht immer kongruent. Auch psychologische und grammatische Kategorie decken sich nicht. Daraus folgt, dass der Sprachforscher beides auseinander halten muss »).

Maar er is eenvoudig geen enkele samenstelling, waarvan de beteekenis niet verandert als de volgorde der beide leden omgekeerd wordt!

In mijn artikel over *postkaart* heb ik ten slotte nog gezegd : « Ook met een beroep op 't Engelsche *postcard*, reeds in 1870 in gebruik gekomen, of op 't Hoogduitsche *Postkarte*, dat uit 't jaar 1872 dagteekent, is 't woord (*postkaart*) niet te verdedigen : *het Nederlandsch stelt op 't punt van eenen goeden en helderen stijl veel strengere eischen dan de beide zustertalen*; vandaar de Noordnederlandsche naam *briefkaart*. »

Eerst vindt de heer Prayon het « eenigszins gewaagd » dat « in vollen ernst te schrijven »; maar onmiddellijk daarna heet het : « Door wien zal men dien blakenden onzin doen inslikken en is het niet in hooge mate betreurenswaardig zulke dolle uitvallen van dwaas chauvinisme in een wetenschappelijk werk te moeten aantreffen? »

Ik moet erkennen, dat ik in 't geheel niet inzie op welke wijze ik me door de bovenstaande woorden aan een « dollen uitval van dwaas chauvinisme » heb schuldig gemaakt. Met zulke woorden — ik zou haast zeggen : met zulke uitvallen — bewijst ons geacht Medelid dat hij het standpunt, waarvan mijn werk uitgaat, eenvoudig niet begrijpt. Doch daarover later. Alle mannen van wetenschap, welk vak ze ook beoefenen, ondervinden dagelijks en niet zelden tot hun ongerief de waarheid van 't geen de heer Prayon met zulk een vereerenden naam bestem-

pelt (1), gedwongen als ze elk oogenblik zijn door zinnen uit te drukken wat in het Duitsch of in het Engelsch met het meeste gemak door een compositum wordt uitgedrukt. Want juist in datgene, waarop zoo menig vaderlandslievend Nederlander uit Noord of Zuid zich zoo vaak en zoogaarne beroemt, als zou onze taal, zooals De Vries het uitdrukt, « het onwaardeerbaar vermogen der woordkoppeling in zoo buitengewone mate » bezitten (2), juist daarin staat het Nederlandsch bij de beide zustertalen verre achter : vele dergelijke samenstellingen zouden voor het Nederlandsch taalgevoel blijkbaar niet duidelijk genoeg zijn.

Doch al houd ik vol, dat mijn bewering van een absoluut standpunt volkomen juist is, het kost mij geen moeite te erkennen dat ze met betrekking

---

(1) Verg. Prof. J. FRANCK in de voorrede van zijn *Etymologisch Woordenboek der Nederlandsche Taal* : « Aan de vertaling van mijn Duitschen text hebben Prof. Cosijn, Dr. A. Beets, Dr. J. W. Muller en Dr. C. C. Uhlenbeck deelgenomen. Dit gedeelte van den arbeid is, daar mondelinge gedachtenwisseling ontbrak, zeer onverkwikkelijk geweest, zoowel voor mij als voor de vertalers, die daarom des te meer aanspraak hebben op mijn erkentelijkheid. Door hun medewerking is menige bijdrage het boek ten goede gekomen. Aan den anderen kant heb ik te vreezen dat de vertaling vaak mijne meening onduidelijk of in 't geheel niet heeft laten uitkomen. De moeilijkheid lag ook in den aard der Nederlandsche schrijftaal zelve, aan wier al te enge en strenge eischen van een goeden stijl en volkomen ondubbelzinnigheid bij de noodzakelijkheid van beknoptheid en het gebruik van geleerde termen niet altijd was te voldoen ».

(2) *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, Inleiding, blz. XLVIII.

tot het woord *briefkaart* geen afdoend argument is (al is ze daarom ook nog geen « dolle uitval van dwaas chauvinisme ») : deze benaming heeft zeer zeker haar ontstaan te danken aan het streven om een duidelijk sprekend woord te vinden, maar het beoogde doel is even zeker niet volkomen bereikt.

Ik ga nog verder : ik erken dat ik over *postkaart* thans niet meer zou kunnen schrijven zooals ik het in mijn werk gedaan heb. Het is en blijft een gallicisme; maar het bezwaar, dat het woord zoo weinig uitdrukt wat er mede bedoeld wordt, zou ik thans kwalijk met zooveel nadruk durven herhalen. De opmerking, dat de bijzondere beteekenis eener samenstelling niet uit haar vorm voortvloeit, doch uit het gebruik dat er van gemaakt wordt, geldt immers voor alle composita, en dus ook voor *postkaart*, dat dan ook kan omschreven worden als : een kaart zóó en zóó (in tegenstelling met andere kaarten, b. v. adres-, visitekaarten, enz.), welke de post aanneemt te verzenden evengoed als een brief, maar voor lager tarief (had de heer Prayon het woord aldus gedefinieerd, hij zou mij, voor mijn gevoel althans, meer afbreuk gedaan hebben). Maar ook dan nog zijn *korrespondenciekaart* en *briefkaart* beter, vooreerst omdat die samenstellingen zeer zeker op de kenmerkende eigenaardigheid van dit correspondeermiddel de aandacht vestigen; ten tweede, omdat die woorden nu eenmaal bestonden · een nieuw woord was er niet noodig.

Ik heb boven betwist, dat de passus over *postkaart* « het lekkerste beetje » van 's heeren Prayon's stuk zou wezen, omdat de twee andere beetjes nog veel lekkerder zijn. Men zal zich thans van deze waarheid kunnen overtuigen.

Uit mijne bewering dat het Nederlandsch op 't punt van een goeden en helderen stijl veel strengere eischen stelt dan de beide zustertalen, maakt ons geacht Medelid deze gevolgtrekking op :

« Hieruit blijkt reeds hoe het bij ons geacht medelid met de studie van Duitsch en Engelsch (*sic*) gelegen is en zelf zal hij wel denkelijk (*sic*) toegeven dat zijne kennis der « zustertalen » voor verbetering vatbaar schijnt. »

Nu durf ik zeggen dat er tot eene dergelijke gevolgtrekking geen aanleiding bestond, zelfs al was mijne bewering onjuist gebleken. Ik heb me immers op mijne kennis noch van het Duitsch noch van het Engelsch laten voorstaan, en daar zal ik me ook altijd wel degelijk voor wachten, want niemand weet beter dan ik dat ze zeer gering is, al heb ik daarvoor andere redenen dan de heer Prayon. Maar bij dat verwijt blijft het niet. Hij gaat zoover, « zonneklaar » te willen bewijzen, dat ik « althans wat het Engelsch aangaat,... het door (mij) zoo onontbeerlijk geacht « taalgevoel » geheel en gansch mis ».

In hoever dat waar is, zullen we aanstonds zien. Eerst wil ik vragen, met welk recht mij daar een grief van gemaakt wordt. Waar heb ik beweerd — en wie zou dat durven doen? — dat een Nederlandsch schrijver, om behoorlijk zijn taal te kunnen

schrijven, ook Engelsch en Duitsch taalgevoel moet hebben? Zoover ik weet, nergens.

Laten we thans zien waaruit mijn gebrek aan Engelsch taalgevoel blijkt. De heer Prayon haalt twee voorbeelden aan. Ten eerste heb ik durven schrijven dat men in Holland zegt niet *tram*, maar *trem*, « omdat dit ongeveer de uitspraak is van het Engelsche *tram*, dat in onze taal overgenomen werd. » Volgens ons geacht Medelid is dat een verschrikkelijke ketterij, te oordeelen naar het volgende :

« Waar de heer De Vreese die zonderlinge uitspraak is gaan halen blijft mij een raadsel. Lijdt hij aan eene ziekte van het gehoorvlies, die hem belet klanken van elkander te onderscheiden? Of is hij weeral « bij de Noordnederlanders ter schole gegaan » en beeldt hij zich in dat het Engelsch wordt uitgesproken zooals het dezen of genen overgewaaiden Amsterdamschen Jood belieft die taal te radbraken? In elk geval kan ik hem ten stelligste verzekeren dat, om zich in de taal van Shakespeare behoorlijk uit te drukken, het niet noodig is door den neus te spreken en keel en mond vreeselijk te verwringen en, bepaaldelijk, dat het woord *tram* in *beschaafd* Engelsch *tram* luidt en in 't geheel niet *trem*. De *a* in *tram* is eene korte, maar zeer duidelijke *a*, geene *e*, en zij wordt precies uitgesproken gelijk dezelfde letter in eene menigte andere woorden, bij voorbeeld *cab, rack, bad, riffraff, gag, pal, dam, ham, jam, ram, Sam, can, pap, lass, hat,* enz. »

De geestige vragen van den heer Prayon, zijn verzekeringen over het al of niet door den neus spreken en het vreeselijk verwringen van keel en mond, waarvan ik niet weet hoe ze hier te pas

komen, zullen we ter zijde laten, om ons tot de hoofdzaak te bepalen, dat « de *a* in *tram* is eene korte, maar zeer duidelijke *a*, geene *e*, » enz. Men zal al dadelijk opmerken dat ik niet beweerd heb, dat de door *a* voorgestelde klinker van eng. *tram* eene *e* is, maar dat *trem* « ongeveer de uitspraak is van het Engelsche *tram* », wat natuurlijk hierop neerkomt : te zeggen dat de *a* in *tram* en dergelijke woorden *niet* is eene « zeer duidelijke *a* », en dat houd ik staande. Door zijne bewering heeft de heer Prayon bewezen niet dat mijne, maar dat zijne kennis van het Engelsch « voor verbetering vatbaar schijnt. » Het is toch van algemeene bekendheid, dat de klank die in woorden als *hat*, *bad*, *cab*, *jam*, *tram* enz. door een *a* wordt voorgesteld, tot de open *e*-klanken behoort (voor oningewijden kan men volstaan met te zeggen, dat hij tusschen de *a* van ndl. *man* en de *e* van ndl. *bed* in ligt). Al wie ooit in Engeland geweest is, heeft dat duidelijk kunnen waarnemen, en wie het niet heeft kunnen doen, heeft het kunnen leeren uit elk der talrijke werken over Engelsche phonetiek welke de nieuwe philologie heeft voortgebracht (1). Die klank is daarenboven niet kort, maar half lang (2). De proef op de som is te

(1) Met het oog op ons publiek meen ik te mogen volstaan met een verwijzing naar W. VIETOR, *Elemente der Phonetik und Orthoepie des Deutschen, Englischen und Französischen*, Zweite Auflage (Heilbronn 1887), § 50, s. 68 fgg.

(2) Zie H. SWEET, *Elementarbuch des gesprochenen Englisch*, Zweite Auflage (Leipzig, 1886), s. 10 u. 15.

vinden in de Nederlandsche woorden ontleend aan Engelsche woorden met den bewusten klank : ndl. *allehens, allens* komt uit eng. *all hands* (*on deck*); ndl. *blekhol* uit eng. *black hole;* ndl. *lens* uit eng. *lance*; ndl. *slem* uit eng. *slam;* ndl. *trem* uit eng. *tram*; verder zijn er in Noord-Nederland nog verscheidene Engelsche woorden in gebruik, waarvan de klinker door *a* wordt voorgesteld, die daar met een gewone korte open *e* worden uitgesproken : zoo klinkt b. v. *slang*, in de spreektaal niet ongewoon, geheel als *sleng; racket* (het instrument bij 't lawn-tennis), als *rekkĕt; tandem* (de bekende soort van rijwiel), als *tendem;* wat alles wel bewijst dat die Engelsche woorden zich aan Nederlandsche ooren hebben voorgedaan en voordoen met een klank die de Nederlandsche korte open *e* al zeer nabij komt. De spelling *tram* is overgenomen uit het geschreven Engelsch en heeft natuurlijkerwijze het gevolg gehad, dat naast de uitspraak *trem* ook de uitspraak *tram* in gebruik is gekomen. In Zuid-Nederland is deze laatste algemeen, wat te verklaren is door het feit dat het gesproken Engelsch hier minder dan in Holland bekend is, en dat ze daarenboven sterk gesteund wordt door het Belgisch Fransche *tram*.

Bij de tirade over *tram* behoort eene noot, waaruit, vrees ik, ook blijkt dat 's heeren Prayon's kennis van het Engelsch en van de taalkunde in 't algemeen « voor verbetering vatbaar » is. Ons geacht Medelid zegt eerst :

« In het Engelsch is er, behalve de *th*, die vroeger in alle Germaansche talen bestond, en heden te onzent door *d* of *s* wordt vervangen, geen enkele klank, dien wij in het Nederlandsch niet terugvinden. »

Wie zou hem dat durven nazeggen? En waar heeft de heer Prayon die wijsheid opgedaan dat de Germaansche ***th*** « te onzent » behalve door ***d***, ook door *s* « vervangen wordt »? Nog fraaier echter is het einde van de noot. Na er op gewezen te hebben, dat in het Engelsch « dezelfde letter drie of vier gansch verschillende klanken verbeeldt », gaat hij aldus voort :

« Zoo heeft men bij voorbeeld drie verschillende *a*-klanken in het referein van een bekend liedje, ***And the cat came back,*** hetgeen nagenoeg luidt — de ***th*** is hier bijna niet hoorbaar — ***En de kat keem bak.*** In onze taal treft men ook iets dergelijks aan : *e, i, o, ij* en *u* worden op twee verschillende wijzen uitgesproken. »

Als het waar is wat de heer Prayon zegt, dan moeten er in zijn eigen phonetische transcriptie « ***drie*** verschillende *a*- klanken » te vinden zijn, en die zijn er ***niet*** in te vinden. Wat nu? De waarheid is immers, dat het teeken ***a*** in ***and*** een minder of meer onduidelijken klank voorstelt; in ***cat*** en ***back*** den half langen open *e*-klank, waarover boven gesproken is; en in ***came*** een lange gesloten *e*, zoodat er in dat refrein ten slotte niet drie verschillende « *a*-klanken », maar geen enkele voorkomt! Het verschil tusschen de werkelijkheid en de voorstelling van den heer Prayon is dus nogal groot. Het is

dezelfde verwarring tusschen letters en klanken die we bij een vroegere gelegenheid reeds waargenomen hebben en uit het einde van het aangehaald zinnetje nog duidelijker blijkt : *e*, *i*, *o*, *ij* en *u* worden *niet* op twee verschillende wijzen uitgesproken; maar twee of meer verschillende klanken worden door één zelfde teeken voorgesteld.

Thans komt het tweede voorbeeld aan de beurt, waaruit moet blijken dat ik het door mij zelf zoo onontbeerlijk geacht taalgevoel geheel en al mis, en dat staaltje is nog puiker, zegt de heer Prayon. Inderdaad, het is nog puiker. In de noot bij mijn artikel over *van de eerste klasse* heb ik onder andere gezegd : « Het is zeker waar dat men in 't Engelsch zegt *first class* (zoo practisch voorgesteld door A[1]), ook *first chop*, *first rate*, voor : prima, uitmuntend, allerbest. » Deze woorden hebben ons geacht Medelid de volgende verheven beschouwingen ontlokt :

« Welnu, zeker waar is het dat *first chop* geen Engelsch is; het is lage *slang* en zelfs geen algemeen bekende *slang*. Wie zich dergelijk Bargoensch in een fatsoenlijk Engelsch gezelschap ooit liet ontvallen, zou zich in hetzelfde succes mogen verheugen als onzen Bazoef zou te beurt vallen, wierde hij ooit in een salon te Parijs binnengelaten en daar de aanwezige dames en heeren op eenige staaltjes van het Fransch der Brusselsche Marollen vergastte » (1).

---

(1) Wat een prachtig gebouwde periode! De laatste zin staat er zooals ik hem aanhaal, met *vergastte* zonder onderwerp en aan het einde.

Is dat ernst of kortswijl? Toen ik dat las, was mijn eerste gedachte : heb ik me dan in tegenwoordigheid van Mevrouw Prayon-van Zuylen een of ander onvertogen woord laten ontvallen, dat ik zulk een les in de wellevendheid moet aanhooren? Maar neen, ik heb immers nooit, zoover ik weet, de eer genoten in hare tegenwoordigheid te verschijnen. Waarom dus die les? Alle gekheid op een stokje : waartoe dienen hier dergelijke beschouwingen? Wat doet het er toe of *first chop* laag slang is? Heb ik het tegenovergestelde beweerd? Ik heb alleen geconstateerd dat men in het Engelsch *first chop* zegt naast *first class*. Maar de heer Prayon zegt : *first chop* is « geen Engelsch; het is lage *slang* en zelfs geen algemeen bekende *slang* ».

Dit laatste is een vérité à la Palisse : er bestaat geen algemeen bekend slang; het eigenaardige van slang is juist dat het binnen een zekeren kring beperkt blijft, en wat algemeen bekend is kan slang geweest zijn, maar is het niet meer. En wat is een taal dan wel voor den heer Prayon, daar hij durft zeggen dat *first chop* geen Engelsch is, daar het slang is. Dan mocht de heer Prayon onder de woorden die volgens hem « eene korte, maar zeer duidelijke *a*, geene *e* » hebben, *pal* niet opnemen, want ook dat is slang en *dus* geen Engelsch. Sedert wanneer behoort het Engelsche slang niet meer tot het Engelsch, het Fransche, Nederlandsche, Duitsche slang niet meer tot het Fransch, het Nederlandsch, het Duitsch? Waar-

schijnlijk heeft ons geacht Medelid aan deze gevolgtrekkingen, die uit zijne woorden kunnen afgeleid worden, niet gedacht. Maar ik meen wel te begrijpen, hoe hij tot die besliste uitspraak : *first chop* is geen Engelsch, gekomen is. Hij zegt namelijk in een noot :

« Aan een zestal Engelschen heb ik de vraag gesteld of zij ooit die uitdrukking hadden gehoord. Vijf antwoordden ontkennend. « *First chop?* zei de zesde, een gewezen officier; *o yes, I know that; it is pigeon-English, but you're not likely to hear it often outside of Shanghai or, maybe, Wapping.* » Inderdaad. *Chop* is een Chineesch woord, welks beteekenis dezelfde is als die van het Engelsch *quality* (in onze taal *soort, hoedanigheid*); het behoort tot het barbaarsch mengsel van Engelsch, Chineesch, Portugeesch en wat weet ik nog meer, dat in de havens van China nagenoeg dezelfde rol speelt als de *lingua franca* in Turkije. »

Ik stel me zoo voor dat de gang van zaken is geweest als volgt. De heer Prayon kende *first chop* of niet, of niet heel goed, en besloot op inlichting uit te gaan. Het geluk diende hem : dadelijk had hij zes Engelschen bij de hand, bij wie hij informeerde. Van de zes waren er vijf die 't woord evenmin kenden; de zesde wist beter, en op gezag van dien zegsman verkondigt ons geacht Medelid : « *Chop* is een Chineesch woord. »

Maar als dat waar is, hoe komt het dan dat ik het ken, en zeker velen met mij, die evenmin als ik ooit in China zijn geweest? Ik hoop dat de heer Prayon mij zal gelooven als ik hem ver-

zeker dat ik, mijn artikel over *van de eerste klasse* schrijvende, de uitdrukking *first chop* niet opzettelijk ben gaan zoeken : ze is me zoo van zelf voor den geest gekomen. Hoe en wanneer ik ze heb leeren kennen, weet ik niet te zeggen; wat ik wél weet is, dat het niet geweest is uit boeken over of in het pigeon-engelsch, en nog minder uit Chineesche geschriften. Hoe is dat nu met de stellige verzekering van den heer Prayon te rijmen? Het is zeer eenvoudig : wat ons geacht Medelid beweert is onjuist. Hij had al dadelijk moeten bedenken, dat de omstandigheid dat vijf van de zes Engelschen, die het toeval hem zoo juist te goeder ure op zijn weg zond, het woord *chop* niet kenden, geene bewijskracht heeft. In elke taal zijn er immers tallooze woorden, die zelfs aan vrij ontwikkelde menschen onbekend kunnen zijn. Als men betrouwbare inlichtingen, waarmede men kan voortredeneeren, wil hebben, moet men die zoeken bij bevoegder mannen dan bij de eerste de beste, en in dit bijzonder geval was niets gemakkelijker. Geen volk ter wereld kan een woordenboek aanwijzen zoo uitvoerig, zoo nauwkeurig, zoo betrouwbaar als de Engelschen er een hebben in het beroemde werk van Dr. J. A. H. Murray : *A new English Dictionary on historical principles*. Daar zou de heer Prayon al dadelijk hebben gevonden dat *chop* geen Chineesch, maar een Indisch woord is, en dat *first chop* « colloquial » is, dat is dus niet alleen geen « lage slang », maar *niet eens* slang! Inderdaad, Dr. Murray zegt :

« **Chop**... ad[aptation of] Hindī *chhāp* impression, print, stamp, brand, etc.: see YULE (1). The word has been carried by European traders to China, where it is now used in senses that have become obsolete in India. »

Doch vooral de verdere geschiedenis van het woord zou voor den heer Prayon bijzonder leerzaam geweest zijn. De ontwikkeling der beteekenissen geeft Dr. Murray op als volgt :

1. In *India, China*. A seal or the impression of a seal; an official impress or stamp (*het oudste voorbeeld is* a° 1614).

2. A licence, passport, etc., made valid by means of such a seal; generally, a properly authenticated official document, permitting or authorizing some act; a permit (*het oudste voorbeeld is* a° 1699).

3. *China trade*. A mark on goods to declare their nature, quality, etc.; a trade-mark; hence, a particular « brand », sort, or class of goods bearing the same trade-mark (*het oudste voorbeeld is* a° 1828; *het jongste* a° 1881).

4. Hence, *Anglo-Ind[ian] and colloq[uial]*. *First* (*second*) *chop* : first (or other) rank, rate, position, quality, etc.; also *attrib[utive]*.

De voorbeelden voor deze beteekenis zijn :

1823 C. W. WYNN *Let.* in Dk. Buckingham *Mem. Crt. Geo. IV* (1859) I. 478, I must make my table up with directors, military men, and such like second chop.

---

(1) Dit is een verwijzing naar het bekende, voortreffelijke werk van H. YULE and C. A. BURNELL, *Hobson-Jobson, being a Glossary of Anglo-Indian Colloquial Words and Phrases, and of kindred terms*. London, 1886.

1837-40 HALIBURTON *Clockm.* (1862) 7 It [a carriage] is a beautiful article — a real first chop — no mistake.

1848 THACKERAY *Bk. Snobs* XXIX, We are the first-chop of the world. *Ibid.* XL, They are a sort of second-chop dandies.

1872 GEO. ELIOT *Middlem.* XIII. (D.), You must be first chop in heaven, else you won't like it much.

Me dunkt, het is duidelijk dat deze inlichtingen beter en meer afdoende zijn dan die van den zesden Engelschman van den heer Prayon. Had deze tot Dr. Murray's woordenboek zijn toevlucht genomen, ik zou deze kwestie niet hebben kunnen beëindigen met de vraag, wiens kennis van het Engelsch ten slotte het meest voor verbetering vatbaar gebleken is, de mijne of de zijne?

Er is nu nog één dergelijk punt te behandelen. Aan het slot mijner voorrede heb ik gezegd te vertrouwen, « dat men het werk niet zal beoordeelen, zonder kennis genomen te hebben van de inleiding, waarin de grondbeginselen, waarvan het uitgaat en waarop het steunt, zijn uiteengezet. » In dat zinnetje heeft de heer Prayon een fout gevonden. Luister :

« Het komt mij voor dat de heer De Vreese de door hem gestelde regelen zelf met geringen eerbied behandelt, want bij een zoo goed als identisch geval (*Beide streken zijn door Kelten bewoond*) verwijt hij mij als een gallicisme dat ik *zijn* in stede van *worden* schreef. En wat doet *hij* hier? Het worde (*sic*) mij toegelaten met het bekende *Medice, cura te ipsum* te antwoorden. »

Het zal niet moeilijk vallen te bewijzen dat de bekende spreuk in dit geval op mij niet toepasselijk is, en dat de heer Prayon of wel niet precies weet hoe de lijdende vorm der werkwoorden vervoegd wordt, of wel het zinnetje uit mijne voorrede niet correct verstaat; waarschijnlijk zelfs gaat het eene met het andere gepaard : men mag dat opmaken uit zijn meening, dat we hier te doen hebben met twee « zoo goed als identisch(e) » gevallen.

Het is bekend dat als hulpwerkwoorden van den lijdenden vorm dienst doen ***worden*** en ***zijn***, het eerste voor de onvoltooide tijden : ***het boek wordt gedrukt, het boek werd gedrukt;*** het tweede voor de voltooide tijden : ***het boek is gedrukt, het boek was gedrukt*** (1). Daaruit blijkt dat het niet het hulpwerkwoord is dat aan een lijdend gezegde de passieve beteekenis geeft; dat geschiedt door het voltooide en in dit geval passieve deelwoord; het hulpwerkwoord drukt slechts uit het komen (***worden***) of het geraakt zijn (*zijn*) in den toestand, door het deelwoord vermeld. Nu is het eene zeer gewone fout bij Zuidnederlandsche schrijvers, dat ook in de onvoltooide tijden *zijn* wordt gebruikt, welke fout een gallicisme is. Een hoofdstuk van mijn boek

---

(1) Onjuist is de voorstelling, die men nog in vele spraakleeren vindt, dat de met vormen van *zijn* gevormde passiva door ellips van het deelwoord *geworden* zouden ontstaan zijn. Eerst later, na de 13de eeuw, werd dit deelwoord bij wijze van versterking toegevoegd.

is daaraan gewijd, en o. a. haal ik een voorbeeld aan uit een geschrift van den heer Prayon; sprekende over Ierland en Wales zegt hij nl. :

« Beide streken zijn door Kelten bewoond en wat er aldaar geschiedt, de zucht van de inwoners om zonder vreemde inmenging hunne eigene aangelegenheden zelven (*sic*) te mogen regelen, dient, over 't algemeen, als eene terugwerking van het Keltisch bestanddeel der bevolking tegen den invloed van het Germanendom te worden beschouwd » (*Versl. Vl. Acad.* 1888, blz. 96).

Er is geen twijfel aan, of de geheele periode staat in een onvoltooiden tijd, t. w. in het praesens. Alleen reeds de concordantie der verschillende werkwoorden bewijst het; maar vooral de zin wijst het uit : het *bewonen* duurt nog altijd voort, het is nog niet afgeloopen; enz. Er wordt dus vereischt : *Beide streken worden door Kelten bewoond*. Maar even zeker als we hier met een onvoltooiden tijd te doen hebben, even zeker heeft men in het gecriticeerde zinnetje uit mijn voorrede met een voltooiden tijd te doen. Ook daar blijkt het én uit de overige werkwoorden én uit de beteekenis : toen ik die woorden neerschreef, *was* het uiteenzetten lang afgeloopen.

Hiermede is het eerste gedeelte mijner verdediging ten einde gebracht. Indien deze verschillende « bedenkingen » van den heer Prayon met zooveel uitvoerigheid zijn behandeld, het is geschied omdat ik hier niet spreek voor vakgenooten, maar voor

het zoogenaamde groote publiek. Het was mij dan ook niet alleen te doen om de onbevoegdheid van den heer Prayon in het licht te stellen en naar vermogen gelijk te halen; maar veeleer om te laten zien dat ik kan verantwoorden wat ik geschreven heb, en waar ik dat niet kan, gaarne mijn ongelijk beken; dat mijn werk, dat met opzet van allen geleerden omhaal ontbloot is, toch geen verzameling is van klakkeloos neergeschreven beweringen, die de eerste de beste die wat aan taalkunde doet of meent te doen, kan ontzenuwen; ten slotte ook om er met een treffend voorbeeld de aandacht van ons Zuidnederlandsch publiek op te vestigen, dat niet ieder flamingant *per se* een taalkundige is, ook al spreekt en schrijft hij zijne taal vrij goed : taalstudie is studie van de geschiedenis der taal, en laat men nu toch eindelijk eens inzien dat wie die geschiedenis niet bestudeerd heeft, aan het gevaar blootstaat elk oogenblik iets te beweren dat volstrekt onhoudbaar is. Het minst van al ben ik beheerscht geweest door de gedachte dat mijn werk vlekkeloos is, dat het een heilig huisje is dat niemand aanraken mag. Reeds in mijne voorrede heb ik het uitgesproken, dat ik me van de gebrekkigheid van mijn arbeid bewust ben, en iedere dag heeft het me sedert opnieuw geleerd : geen enkele criticus zal er zooveel fouten in vinden als ik zelf.

Het is intusschen wel eigenaardig dat de heer Prayon van hetgeen wezenlijk fout is, zoo weinig heeft bespeurd : onder de artikelen, die in meerdere

of mindere mate aan bedenking onderhevig zijn, heeft hij er slechts één opgemerkt, nl. dat over *eenvoudig* (van *postkaart* komt er niets op zijn actief, want de zwakke zijden van dat artikel heeft niet hij, maar heb ik zelf hierboven blootgelegd). Had hij er meer gezien, hij zou niet nagelaten hebben ze ter sprake te brengen, al verzekert hij ons dat het buiten zijn bestek valt « punt voor punt te onderzoeken of de door (mij) opgesomde gallicismen dien naam waarlijk verdienen ».

Ik wensch thans uwe aandacht te bepalen bij die aanmerkingen van ons geacht Medelid, die den aanleg en de strekking van mijn werk in 't algemeen betreffen, waaruit duidelijk zal blijken dat hij zoomin het een als het ander begrepen heeft en waarbij zijn onbevoegdheid haast nog meer zal uitkomen.

Uit hetgeen voorafgaat is het reeds bekend, dat de heer Prayon oordeelt dat door mij « aan het begrip *gallicisme* eene uitbreiding wordt gegeven, welke de palen der redelijkheid te buiten gaat ». De voorbeelden, tot staving dier meening aangehaald, zijn reeds besproken; hier moeten we de zaak van een algemeener standpunt beschouwen.

Op de vraag : wat is een gallicisme? zal volgens de heer Prayon iedereen antwoorden :

« Een gallicisme ... is een Fransch woord in onze taal overgenomen ; of wel eene uitdrukking letterlijk uit het Fransch vertaald en waaraan men eenen zin geeft, die met het Nederlandsch taaleigen niet strookt;

— of ook nog eene wending, aan het Fransch ontleend, welke onze regelen van zinbouw en woordenschikking krenkt. »

Het is mijne bedoeling niet ons geacht Medelid van plagiaat te beschuldigen; maar het moet toch iedereen treffen, dat deze omschrijving van het begrip precies toepasselijk is op de stof die in mijn werk behandeld is (al is zijn eerste : « een Fransch woord in onze taal overgenomen » eenigszins dubbelzinnig, aangezien daarmede ongetwijfeld bedoeld wordt : woorden die naar het voorbeeld van Fransche woorden gevormd zijn). Nu is de omvang dezer stof door mij zelf bepaald, en het geeft de volle maat van 's heeren Prayon's taalkundige kennis eenerzijds en van zijne bedachtzaamheid anderzijds, dat hij, na al hetgeen ik in mijn inleiding daarover heb gezegd (zie bl. XV-XXVI), nog met een dergelijke definitie komt aanzetten.

Hij moet wel zeer naïef zijn, om te kunnen zeggen dat iedereen de vraag : « wat is een gallicisme? » zal beantwoorden zooals hij. Een gallicisme is immers elk taalverschijnsel dat aan het Fransch ontleend is, en aangezien er in een taal nog veel andere dingen zijn waar te nemen behalve de beteekenissen der woorden en de verschillende wijzen waarop de onderlinge betrekkingen worden aangegeven (dat is dus woordenschat en syntaxis, welke alleen in de definitie van den heer Prayon genoemd worden), zoo is invloed van elders op die vele andere dingen niet uitgesloten. Een taal is in de allereerste plaats

een samenstel van klanken, en waarom zou dit klankenstelsel nu zoowel geen vreemden invloed kunnen ondergaan als b. v. de woordenschat en de syntaxis? Met andere woorden : waarom zouden er in de klankleer geen gallicismen kunnen voorkomen?

In zijn ijver heeft de heer Prayon zich echter aan een bedenkelijke inconsequentie schuldig gemaakt. Aangezien hij nu eenmaal overtuigd was dat de gallicismen beperkt zijn tot den woordenschat en de constructie, waarom heeft hij dan niet getracht te bewijzen dat al hetgeen ik als gallicisme in het klankenstelsel heb willen aan den man brengen, het niet is, in plaats van dat maar voor enkele te doen? En waarom heeft hij zich tot die gallicismen in het klankenstelsel beperkt? Als zijne definitie juist is, dan kan er immers geen spraak zijn van gallicismen in de beeldspraak, in het gebruiken van bepalingen van plaats waar een bepaling van middel regel is, van Fransche zinnen met Nederlandsche klanken en van wat er meer van dat slag in mijne inleiding is ter sprake gebracht? Waarom heeft ons geacht Medelid aan dat alles niet getornd? Het antwoord hoef ik wel niet te geven.

Doch zelfs binnen de enge grenzen welke ik voor mijn werk heb afgebakend — van de engheid dezer grenzen heeft de heer Prayon blijkbaar geen besef —, heeft hij niet eens een juist denkbeeld van wat een gallicisme eigenlijk is, en dit gebrekkig

inzicht in het wezen van die soort van taalverschijnselen is, meen ik, de voornaamste oorzaak dat de heer Prayon, die zooveel papier over mijn werk heeft volgeschreven, noch aanleg noch strekking van dat werk heeft begrepen (ik zie althans niet in waaraan het anders zou toe te schrijven zijn). Dat klinkt heel vreemd en schijnt haast onmogelijk, maar 't is niettemin waar, zooals uit de volgende beschouwingen blijken zal.

Op de tirade over de Nederlandsche *g*, welke boven behandeld is, laat ons geacht Medelid volgen :

« Nog bedenkelijker dan dergelijke ongerijmdheden is de bewering dat uitdrukkingen, welke insgelijks in het Fransch bestaan, om die reden alleen en zelfs wanneer zij met ons taaleigen niet onvereenigbaar schijnen, voor gallicismen moeten worden gehouden. De heer De Vreese stelt dien regel wel niet uitdrukkelijk, maar in menig geval wettigt hij zijn afkeurend oordeel uitsluitend door de opmerking dat men in het Fransch hetzelfde zegt.

Indien wij daarin moeten berusten, wat zal er van de beeldspraak geworden? Beelden, over 't algemeen, zijn het eigendom noch van een volk, noch van eene taal. Zij behooren tot (*sic*) het geheele menschdom, onverschillig of zij door eenen Franschman of door eenen Laplander werden verzonnen. Wie in onze taal enkel zulke beelden zou willen behouden, die op Nederlandschen bodem ontstonden (*sic*), zou haar van menig kostelijk sieraad berooven. Wij hebben dat vreemd tooisel niet noodig! hoor ik roepen. Neen? Laat ons dan logisch wezen : geene vreemde stoffen op ons lijf; geene vreemde spijzen en wijnen op onze tafel : geene vreemde boeken in ons huis; en gauw, rondom ons vaderlandje een Chineesche (*sic*) muur opgeworpen,

waarachter wij, van vreemde smetten vrij, zachtjes zullen indommelen.

Het stelsel van den heer De Vreese, wil men hetzelve met logische strengheid toepassen, brengt mede dat het in onze taal onmogelijk ware (*sic*) het eenvoudigste gesprek te voeren zonder zich aan gallicismen schuldig te maken, want niet zeer talrijk zijn in het Nederlandsch de uitdrukkingen welke ook in het Fransch niet bestaan (*sic*). *Ik heb dorst, geef mij een glas bier,* is de letterlijke vertaling van *J'ai soif, donnez-moi un verre de bière.* Is dat ook een gallicisme? »

Al wie mijn werk met eenige aandacht ingezien heeft, zal dadelijk gewaarworden dat hier een geheel valsche voorstelling van de werkelijkheid wordt gegeven. Immers in géén enkel geval heb ik beweerd : dit of dat taalverschijnsel is een gallicisme, alleen maar omdat het ook in het Fransch voorkomt, en het is nu juist niet heel voorzichtig iemand een dergelijke bewering ten laste te leggen, als men zelf moet erkennen dat die iemand ze *niet* uitdrukkelijk heeft geuit. Als men iemands meening uit andere aanwijzingen dan uitdrukkelijke verklaringen moet afleiden, dient men van volkomen juiste opmerkingen uit te gaan, wat hier niet het geval is, aangezien het geheel onwaar is dat ik « in menig geval » mijn afkeurend oordeel wettig « uitsluitend door de opmerking dat men in het Fransch hetzelfde zegt ». Het zou wel zoo aardig geweest zijn, indien de heer Prayon zijn verwijt met eenig bewijs had gestaafd. Hoe mag hij aan die voorstelling wel gekomen zijn? Me dunkt dat er maar één verklaring

mogelijk is : hierdoor, dat hij den aanleg van mijn werk niet heeft begrepen, en dat zelfs binnen de enge grenzen, aan dit werk gesteld, het begrip gallicisme hem niet duidelijk is.

Het boek bedoelt niet de geschiedenis van het gallicisme te geven, maar beoogt een hulpmiddel tot taalzuivering te zijn. Hoe dit van het standpunt der nieuwere taalkunde mogelijk is, staat in de inleiding te lezen (zie blz. XIII vlg.). Maar juist dit standpunt brengt mede, dat het werk *moet* uitgaan van het punt waarop onze taal thans gekomen is (zie de inleiding, blz. XXXI vlgg.). Met andere woorden : er is een poging gedaan om al *die* taalverschijnselen aan te wijzen, die in onzen tijd aan het Fransch zijn ontleend terwijl het hedendaagsch Nederlandsch er geen behoefte aan heeft, daar voor de begrippen, waaraan met die taalverschijnselen uitdrukking wordt gegeven, de voorhanden zijnde hulpmiddelen volstaan. Bleven derhalve eens voor al uitgesloten alle gallicismen waarvan men moet erkennen dat ze op dit oogenblik reeds ontwijfelbaar burgerrecht verkregen hebben (1), onverschillig of ze oorspronkelijk al dan niet in strijd waren met ons taaleigen : de ondervinding leert dat in dergelijke gevallen de stem der taalkundigen die des roependen in de woestijn gelijkt.

(1) Er kan natuurlijk verschil van gevoelen bestaan, of sommige gallicismen reeds al of niet burgerrecht verkregen hebben; maar dat is een vraag van meer of min. Dat ik zelf niet altijd consequent geweest ben, heb ik in mijn voorbericht erkend.

Werden daarentegen opgenomen, alle gallicismen waarvan het gebruik met betrekking tot tijd en ruimte nog beperkt is, waarvan kan gezegd worden dat ze in zekeren zin nog altijd alleenstaande feiten zijn.

Het is duidelijk dat de heer Prayon zich van dit alles geen voldoende rekenschap heeft gegeven. Dit blijkt reeds hieruit, dat hij woorden als *stafhouder*, *italiek* en *postkaart* in bescherming neemt tegenover *deken van de orde der advocaten*, *cursief* en *briefkaart*; maar door het bovenaangehaalde komt het eerst helder aan het licht. Al druischt een gallicisme nog niet tegen onze taalwetten aan, toch kan het minder aanbevelenswaardig zijn, t. w. als onze taal een eigen, overeenstemmende uitdrukking kent en er geen overwegende redenen bestaan om die in onbruik te laten vallen. Een goed voorbeeld van deze soort van gallicismen is b. v. *opzoekingen*, in onze gewesten gevormd ter vertaling van fr. *recherches*, waarvoor we reeds hebben *onderzoek*, *opsporingen*, *nasporingen* enz. (zie mijn werk blz. 149).

De vraag van ons geacht Medelid, wat er van de beeldspraak moet geworden, met wat hij er aan vastknoopt, 't is dan ook alles noodelooze moeite, vooreerst omdat hij van een valsche voorstelling uitgaat; ten tweede, aangezien ik nergens beweerd heb dat men in onze taal alleen zulke beelden zou mogen behouden die op Nederlandschen bodem ontstaan zijn. Wie twijfelt er aan, dat een ontelbaar getal beelden evengoed in onze taal als in welke andere ook kan uitgedrukt worden? Als daar bij geval

gallicismen bij voorkomen, dan zal het niet zijn in de beeldspraak zelf, maar in den vorm waarin deze vervat is. Maar dat belet niet, dat men ook gallicismen kan begaan door in onze taal een beeldspraak over te planten die er niet in past, zooals ik met een zeer sterk sprekend voorbeeld heb aangetoond (1). Meer heb ik immers niet gedaan.

Doch, al ben ik er dus verre van af te beweren dat men alleen die beelden mag gebruiken, die op Nederlandschen bodem ontstaan zijn, dat wil nog niet zeggen dat ik den heer Prayon toegeef, dat « beelden, over 't algemeen, ... het eigendom (zijn) noch van een volk, noch van eene taal », maar het geheele menschdom toebehooren, « onverschillig of zij door eenen Franschman of door eenen Laplander verzon-

---

(1) Daar ons geacht Medelid hieruit verstaan heeft, dat ik onzen schrijvers hunne gallicismen in de beeldspraak « als misdaden verwijt », komt het mij gewenscht voor den geheelen desbetreffenden passus hier mede te deelen; hij luidt aldus :

« Men (leest) bij GEIREGAT, *Holl. Schilderk.* 48 : *Dirk en Wouter Crabeth ... waren de eerste glasschilders van hunnen tijd, en dank aan hen mogen de prachtige glasschilderingen der kerk van Gouda gerekend worden onder de schoonste bladzijden dier ... kunst.* » Men vraagt zich af, hoe een glasschildering eene bladzijde kan zijn; die beeldspraak schijnt valsch, maar in het Fransch is ze niet ongewoon, en men leest dan ook bij HAVARD 62 : *les magnifiques verrières de l'église de Gouda peuvent compter parmi les plus belles pages de cet art.* Het gallicisme bestaat dus hierin, dat in onze taal een beeldspraak overgeplant is, die er niet in past; het woord, dat in den Nederlandschen zin vereischt wordt, is *proeve* » (*Inleiding*, blz. XXI).

nen werden ». Me dunkt, daar zou over te debatteeren zijn, en blijkens zijne restrictie « over 't algemeen » heeft ons geacht Medelid dat ook wel gevoeld. Er zijn zeker een groot getal beelden welke men in alle talen op dezelfde wijze kan uitdrukken; maar even zeker zijn er een groot getal waarmede dat niet mogelijk is, en welke van beide soorten de meerderheid uitmaakt, waag *ik* niet met een machtspreuk te beslissen. Daarover zou, vrees ik, meer dan één dik boek vol te schrijven zijn. Men beproeve maar een of anderen Nederlandschen tekst in een vreemde taal over te brengen, of omgekeerd, en men zal zien hoeveel beelden men zal moeten prijsgeven. Of men denke maar eens aan spreekwoorden en spreekwijzen. In de lezing van den heer Prayon kan men daar een treffend voorbeeld van vinden. In een bovenaangehaalden passus zegt *hij*: « Tusschen den duivel en de diepe zee zit de ongelukkige Vlaanderaar », en in een bijbehoorende noot, waarvan de bedoeling duidelijk genoeg is (zie beneden), kan men lezen : « Dit is eene Engelsche zegswijze die mij treffend voorkomt en die ik om die reden zoo vrij ben in een Nederlandsch kleed te steken. » De heer Prayon heeft echter niets in een Nederlandsch kleed gestoken; hij heeft de Engelsche zegswijze ***between the devil and the deep sea*** letterlijk vertaald. Welnu, wat hebben wij aan die vertaling? Wat voor een Engelschman een schilderachtige uitdrukking is, maakt in het Nederlandsch geen indruk en lijkt onbeduidend. Voor ieder die het oor-

spronkelijke niet kent, is de vertaling zelfs onverstaanbaar. Wil men bij een Nederlander denzelfden indruk wekken die een Engelschman krijgt als hij de bewuste zegswijze hoort of ziet, dan moet men ze weergeven met een gelijkwaardige Nederlandsche, b. v. *tusschen twee vuren*, *tusschen Scylla en Charybdis*, *van den drup in den regen dreigen te komen*, *'t is tusschen hangen en worgen*, al naar het verband. En dát heet men in een Nederlandsch kleed steken!

Het mooiste van al is echter, dat ik van den heer Prayon het verwijt moet hooren, dat ik het overnemen van Fransche beeldspraak bij de Vlamingen afkeur maar bij de Hollanders goedkeur. Maar uit wat voorafgaat kan men zien dat ik mijn bediller het recht mag ontzeggen te schrijven :

« Nog al vermakelijk is het gade te slaan hoe de heer De Vreese wat hij ons als misdaden verwijt, bij Hollanders vriendelijk verschoont. De gallicismen bij voorbeeld, die in de werken van Busken Huet zoo talrijk loopen als konijnen (*sic*) in onze duinen, « bestaan vooral, zegt ons geacht medelid, in het *verduitschen* van eigenaardige, liefst geestige Fransche zegswijzen en woordspelingen. » Maar wee den onzaligen Vlaming, die op zijne beurt eene Fransche zegswijze, hoe geestig ook, zou durven « verduitschen ! » »

Het is duidelijk, dat niet alleen van dat « als misdaden verwijten », maar ook van dat « vriendelijk verschoonen » niets aan is. Ik vermeld alleen dat er bij Huet gallicismen voorkomen (de bewering dat zij in

zijne werken « zoo talrijk loopen als [de] konijnen in onze duinen » laat ik voor rekening van den heer Prayon), en geef een korte opheldering omtrent hun aard : niets meer, niets minder; er is daar van verschoonen geen spraak, zoodat met niets de bewering te rechtvaardigen is, als zou ik bij de Hollanders goedkeuren wat ik bij de Vlamingen afkeur. Maar ik meen uit die bewering van den heer Prayon met recht te mogen opmaken, dat hij de bedoelde opheldering niet precies heeft begrepen. Men kan immers met opzet een gallicisme gebruiken, b. v. als de eene of andere Fransche zegswijze om haar geestigheid, pittigheid of fraaiheid in een of ander verband uitnemend te stade zou komen. Een duidelijk en treffend voorbeeld daarvan leveren deze verzen van Potgieter :

Vergeven is 't, maar daarom niet vergeten,
't Verwijt, dat mij de bult des eerbieds faalt. (1)

Potgieter heeft hier het Fransche *la bosse du respect* met opzet nagevolgd (2). Welnu, dergelijke opzettelijke gallicismen komen bij Huet zeer vaak voor : hij had er een zwak voor, « eigenaardige, liefst geestige Fransche zegswijzen en woordspelingen » in zijn stijl te pas brengen. In hoeverre

---

(1) E. J. POTGIETER, *Werken*, dl. XII (ed. 1886), blz. 366.

(2) Zie Cd. BUSKEN HUET, *Potgieter* 1860-1875. *Persoonlijke Herinneringen* (Amst. 1877), blz. 28. Hetgeen daar verhaald wordt, is bij den herdruk in de *Litterarische Fantasien* (zie dl. XIII, blz. 19) geschrapt

men daar vrede kan mee hebben, moet naar ieder geval afzonderlijk beoordeeld worden : alles hangt er van af of het bij een bloote, ongenietbare vertaling is gebleven (zooals het geval is met het bovenbesproken anglicisme, dat de heer Prayon met opzet gebruikt heeft), of wel of die vertaling, ofschoon bloot, toch genietbaar is of, beter nog, een algeheele verduitsching blijkt. Kan ons geacht Medelid mij een dergelijk gallicisme bij een onzer Zuidnederlandsche schrijvers aanwijzen, ik zal, wel verre van het af te keuren, de eerste zijn om er de verdiensten van te erkennen en te huldigen.

Maar wat te zeggen van de laatste alinea der bovenstaande aanhaling? Hoe gevoelt de heer Prayon niet dat, waar hij tot dergelijke gevolgtrekkingen komt, zijn uitgangspunt noodzakelijkerwijze onzuiver moet zijn? De waarheid is dat met mijn stelsel een groot getal zuiver Nederlandsche uitdrukkingen en constructies, die hier uit het gebruik dreigen te verdwijnen, zullen behouden en daardoor het Germaansch karakter van het Zuidnederlandsch onaangetast zal blijven. Maar de heer Prayon heeft geen helder denkbeeld van de verhouding der talen onderling, of wel speelt hij met woorden, vermits hij zegt : « niet zeer talrijk zijn in het Nederlandsch de uitdrukkingen, welke ook in het Fransch niet bestaan » (*lees :* welke niet ook in het Fransch bestaan). Als ons geacht Medelid dat letterlijk zoo bedoelt, zal hij in een meer dan onaan-

genamen toestand geraken als hij het eens in zijn hoofd mocht krijgen het bewijs voor die bewering te willen leveren. De waarheid is, dat er niet veel *voorstellingen* zijn die niet evengoed in 't Nederlandsch als in 't Fransch kunnen uitgedrukt worden, hoe dan ook. Tusschen de uitdrukkingswijzen in de beide talen bestaat er, behalve als de eene aan de andere is ontleend, geenerlei verband, daar ze dan onafhankelijk van elkander zijn ontstaan : ze hebben alleen de beteekenis gemeen. Daaraan heeft de heer Prayon natuurlijk niet gedacht. Hoe zou hij anders in ernst kunnen zeggen dat *ik heb dorst, geef mij een glas bier*, de letterlijke vertaling is van *j'ai soif, donnez-moi un verre de bière?* Als een Nederlander wil uitdrukking geven aan zijn gewaarwording, dat zijn maag behoefte heeft aan een zekere hoeveelheid nat, dan begint hij toch niet eerst met zich af te vragen hoe de Franschman aan diezelfde gewaarwording uiting geeft, om daarna diens uitdrukkingswijze in 't Nederlandsch te vertalen. De gedachte, welke men in het Nederlandsch uitdrukt door *ik heb dorst, geef mij een glas bier*, drukt men in het Fransch uit door *j'ai soif, donnez-moi un verre de bière*, en daarmee uit. Slechts in één geval kan er van vertaling sprake zijn : als men met opzet het Nederlandsch aequivalent van een of andere Fransche uitdrukkingswijze zoekt, en van dat standpunt kan *cursief* de letterlijke vertaling van fr. *en italiques* genoemd worden; *iets verwachten* die van fr. *s'attendre à quelque chose;*

stemmen op iemand die van ***voter pour quelqu'un;*** ***iemand gaan opzoeken*** die van fr. ***aller trouver quelqu'un***; enz. enz.

De slotsom van deze uiteenzetting is, dat de heer Prayon het criterium, naar hetwelk beslist wordt wat een afkeurenswaardig gallicisme is en wat niet, volstrekt niet begrijpt. Daarvan levert hij echter nog andere bewijzen. Hij geeft nl. van mijn formule : ***dat zegt men niet***, een geheel verkeerde verklaring.

In mijn inleiding heb ik er met nadruk op gewezen, dat de reden waarom de foutieve uitdrukkingen moeten verworpen worden in den grond steeds dezelfde is : in strijd met ons taaleigen of taalgebruik (zie de inleiding, blz. XII vlg.) en dat de wijze, waarop vele taalverschijnselen met ons taalgebruik in strijd zijn nu deze is, dat ze heelemaal niet in gebruik zijn. Ik heb dat in mijn werk op verschillende wijzen uitgedrukt, o. a. niet zelden met de formule : « dat zegt men niet ». Naar aanleiding daarvan zegt de heer Prayon :

« De heer De Vreese trekt zich uit den slag door een *distinguo.* Wanneer hij bij (*sic*) zulke gevallen goedvindt eene uitdrukking te verwerpen, antwoordt hij kortweg: *Dat zegt men niet.* Hetgeen hier beteekent : *Dat zegt men in Holland niet.* Te vergeefs immers zoudt gij hem doen opmerken dat het woord in Vlaamsch-België burgerrecht heeft verkregen en alhier sedert lang algemeen wordt gebruikt. *C'est du Nord aujourd'hui que nous vient la lumière* en wat ons, Vlamingen, aangaat, al zijn wij vier millioen (*sic*), *la gloire d'obéir est tout ce qu'on nous laisse.* »

We zullen weldra zien, met welke overtuigende bewijzen de heer Prayon deze zijne opvatting van mijn formule staaft. Eerst wil ik aantoonen, dat die opvatting onjuist is en vooral dat ons geacht Medelid dat wel zelf zou ingezien hebben, had hij mijn werk met de vereischte aandacht gelezen. Met die formule heb ik altijd bedoeld: dat zegt men niet in zuiver Nederlandsch, zonder onderscheid tusschen Noord en Zuid. Voor een oplettend lezer blijkt deze bedoeling duidelijk uit de andere wijzen, waarop ik dezelfde gedachte heb uitgedrukt (b. v. ***men zegt in zuiver Nederlandsch*** (***niet***), ***in 't Nederlandsch zegt men*** (***niet***), ***het Nederlandsch taaleigen vereischt*** (***niet***), enz. enz.), en vooral uit deze twee feiten : 1° dat ik in ettelijke gevallen als verbetering van het behandelde gallicisme een speciaal Zuidnederlandsche uitdrukking heb opgegeven, hetzij naast hetzij zonder een andere, die ook in Noord-Nederland gebruikelijk is (zie b. v. artikelen als ***kaai***, ***klasse***, ***kort zijn***, ***ladder***, ***schoon***, enz. enz.); 2° dat ik immers nooit beweerd heb dat het zuiver Nederlandsch alleen te vinden is in Noord-Nederland; ik heb alleen ontkend, en met mijn boek bewezen, dat het zou te vinden zijn in de Zuidnederlandsche schrijftaal of in de spreektaal van een zekere klasse onder de Vlamingen, terwijl ik er integendeel op wees dat de Zuidnederlandsche volkstaal nog nagenoeg onaangetast is, wat toch wel hierop neerkomt : te zeggen, dat diezelfde Zuidnederlandsche volkstaal (de kwestie der uitspraak thans buiten beschouwing

gelaten) nog nagenoeg zuiver Nederlandsch, resp. Germaansch is. Maar juist dáártegen is de heer Prayon — zonderlinge tegenspraak! — in verzet gekomen. Maar als de zuiver Nederlandsche uitdrukkingen al evenmin in de Zuidnederlandsche volkstaal als in de Zuidnederlandsche schrijftaal te vinden zijn, met welk recht kan er mij dan een grief van gemaakt worden dat ik ze in Noord-Nederland ga zoeken?

Nu komt het natuurlijk ook voor, dat de zuiver Nederlandsche uitdrukking in onze gewesten niet, maar alleen in Holland bekend is, doordien ze hetzij tot de hoogere, hetzij tot de technische taal behoort. En daaruit leidt mijn geachte tegenspreker nu af, dat mijn formule beteekent : dat zegt men in Holland niet. Daarbij blijft het echter niet : ik moet daarenboven nog het verwijt hooren, dat ik boven alles een Hollandsch woord verkies, zelfs boven een dat in Zuid-Nederland burgerrecht heeft verkregen, en als bewijs van mijn ongerechtigheid moet gelden — *stafhouder!* We hebben reeds gezien met hoe weinig succes ons geacht Medelid dat woord verdedigd heeft. De hoofdzaak is echter dat ik, zooals gezegd, zoo beslist mogelijk ontken niet alleen dat het woord burgerrecht zou verkregen hebben, maar zelfs dat het anders dan bij uitzondering zou gehoord worden. Het voorbeeld heeft dus geenerlei bewijskracht. En in 't algemeen stel ik tegenover de aantijging van den heer Prayon het feit, dat ik bij alle gallicismen

waar het pas gaf, vermeld heb dat ze reeds zóó algemeen verspreid zijn, dat men ze moet beschouwen als burgerrecht verkregen hebbende (zie b. v. ***betooging, hewel, ijzeren weg, in 't oog springen, stemmen, zich aan iets verwachten***, enz. enz).

Trouwens uit dit verwijt, het zij dan verdiend of onverdiend, blijkt ook, hoe weinig begrip de heer Prayon heeft van de verschillende invloeden die op een taal inwerken en van de wijze waarop een algemeene taal ontstaat en zich ontwikkelt. « ***C'est du Nord aujourd'hui que nous vient la lumière*** en wat ons, Vlamingen aangaat, al zijn wij vier millioen, ***la gloire d'obéir est tout ce qu'on nous laisse*** », roept ons geacht Medelid melodramatisch uit, en ook op andere plaatsen van zijn voordracht geeft hij zich in een dergelijke klacht lucht. Deze klacht komt uit een gevoel dat ik ken en begrijpen kan, ja zelfs waardeeren, maar dat brengt ons geen stap verder. Al waren wij met acht millioen, de toestand zou zekerlijk niet anders zijn. Het is niet waar dat ***la gloire d'obéir est tout ce qu'on nous laisse***; de waarheid is : dat wij niet bij machte zijn het verder te brengen; dat we niets of weinig hebben van alles wat er toe noodig is om *onze* taal door alle overige Nederlandsch sprekenden als de hunne te doen aannemen. Er is een tijd geweest dat het Vlaamsch de algemeene taal der Nederlanden was, maar toen was Vlaanderen in de politiek en in de beschaving nummer een onder zijn genooten. Nu zijn we dat al lang niet meer, en ons getal bepaalt onzen invloed niet. Zooals het

hier gaat, is het elders gegaan. De bewoners van het Ile-de-France waren nog bij lange met geen vier millioen, en toch is hun dialect het Fransch geworden (1). Hetzelfde is gebeurd in Duitschland, waar het middelduitsche Saksisch de algemeene taal geworden is, nadat het opperduitsche Zwaafsch het eerst geweest was (2); in Engeland, waar het Londensch dialect (3), en in Noorwegen, waar sedert het einde der middeleeuwen het Deensch de algemeene taal geworden is (4) (het is er nog verre van af, dat de pogingen om het Noorweegsch in zijn eer te herstellen, geslaagd zouden mogen heeten). En deze voorbeelden kunnen nog met vele andere vermeerderd worden. De gang van zaken is overal dezelfde geweest. Overal en altijd heeft een overgroote meerderheid de taal van een kleine minderheid aangenomen; zoodra een of ander gewest op politisch, economisch en intellectueel gebied de hegemonie verkrijgt, wordt het dialect van dat gewest de algemeene taal voor het geheele taalgebied, terwijl de dialecten van de andere gewesten te recht of te onrecht den naam krijgen minder-

---

(1) Zie b. v. A. DARMESTETER, *Cours de Grammaire historique de la langue française*, t. I, p. 25 suiv.; of F. BRUNOT bij L. PETIT DE JULLEVILLE, *Histoire de la Langue et de la Littérature française des origines à 1900*, t. II, p. 457 suiv.

(2) Zie b. v. O. BEHAGHEL in PAUL's *Grundriss der germanischen Philologie*[2], 1 bd., s. 540 ff.

(3) Zie b. v. F. KLUGE in PAUL's *Grundriss*[2], 1 bd., s. 796.

(4) Zie A. NOREEN in PAUL's *Grundriss*[2], 1 bd., s. 430.

waardig, zelfs onbeschaafd te zijn (1). Geheel zonder invloed op de algemeene taal blijven ze daarom niet, maar die invloed is altijd zeer beperkt.

Me dunkt dat dergelijke feiten geschikt zijn om ons Vlamingen tot nadenken te stemmen. We moesten nu toch eindelijk eens tot het inzicht komen, dat dit herhaald beroep op ons aantal vruchteloos is. De invloed die we nog kunnen hebben op de algemeene taal, zal niet afhangen van onze getalsterkte, maar van de meerdere of mindere voortreffelijkheid van 't geen we schrijven.

Indien de heer Prayon in staat was geweest dit alles te overdenken, dan zou hij er zich, naar ik me voorstel, ook voor gewacht hebben mij te beschuldigen van « blinde ingenomenheid met alles wat Hollandsch is » of van « dolle uitvallen van dwaas chauvinisme », nog afgezien van het feit dat deze qualificaties hem zijn ingegeven door meeningen, die op zich zelven niet te verdedigen zijn. Ingenomen met Holland, ja, dát ben ik; en ik zou niet durven beweren dat er nu en dan niet wat chauvinisme doorheen loopt. Maar blind en dwaas! neen, dat niet, zooals alles wat voorafgaat duidelijk bewijst. Ik zal niet zeggen dat er in mijn ingenomenheid met

---

(1) Zie over de algemeene taal tegenover de dialecten H. Paul, *Prinzipien der Sprachgeschichte*, Dritte Auflage, s. 391, § 295 ff., of, minder in den breede, J. Vercoullie, *Algemeene Inleiding tot de taalkunde*, Tweede uitgave, blz. 5, § 5.

Holland niets onberedeneerds is, maar voor het grootste gedeelte is ze toch een gevolg van beredeneering. Naar mijn gevoelen is het feit dat we na een zestigjarigen zwaren, onvermoeiden strijd den invloed van het Fransch op onze taal nog niet tot staan hebben kunnen brengen, dat we om een haverklap bereid zijn zonder noodzaak Fransch te spreken, te wijten aan onze taalkundige afzondering van Holland, aan het niet erkennen van het gezag van 't algemeen, beschaafd Nederlandsch. Ik zie alleen heil in een nauwe aansluiting bij het zoogenaamde Hollandsch. Liever mijne zelfstandigheid verloren onder den invloed van het Noorden dan onder dien van het Zuiden, liever Hollandsch dan Fransch. Dat is mijne manier om flamingant te zijn. Het is al vele jaren geleden, dat ik, in de oude jaargangen van het *Volksbelang* snuffelende, daarin het stuk van Vuylsteke over den draak van het Gentsche belfort las (1), maar zelden heeft iets zooveel indruk op mij gemaakt als hetgeen de schrijver daarin zegt van den hardsteenen man, die tot 1871 op den noorderhoek van het beroemd gevaarte gestaan heeft. « Voor iemand, » zoo heet het, « die zooveel eeuwen den guren noordenwind van eerster hand vlak op de borst ontvangen heeft, heeft hij betrekkelijk weinig

---

(1) Sedert herdrukt in de *Verzamelde Prozaschriften van* JULIUS VUYLSTEKE, Vierde deel (Gent 1891), blz. 123 vlgg. Zie de aangehaalde plaats aldaar, blz. 189.

geleden. En dat schijnt mij eene les van nationale en internationale staatkunde, die wij ons ten nutte mogen maken. Terwijl zijne drie gezellen, die naar de winden uit Oost, Zuid en West gekeerd waren, zijn afgerot en weggebrokkeld, heeft hij het tot heden toe volgehouden. Kan men een duidelijker bewijs hebben dat de noordenwind voor ons eigenlijk de beste is? Zoek uw heil in Zuid, noch Oost, noch Westen; maar in het Nederlandsche Noorden! »

Ik was nog een broekje toen ik die woorden voor het eerst las, maar ik heb ze nooit vergeten en ze zijn me een richtsnoer geworden bij mijn verder leven.

(Vervolg verder.)

Zitting van 21 Maart 1900.

Aanwezig de heeren Daems, bestuurder, Coopman, onderbestuurder, de Potter, bestendige secretaris;

de heeren Claeys, Jhr. de Pauw, Gailliard, Alberdingk Thijm, Obrie, van Droogenbroeck, Coopman, de Vos, Broeckaert, van Even, Sermon, Coremans, Bols, de Flou, baron de Maere d'Aertrycke, Claes, Janssens, Prayon-van Zuylen, Simons, Jhr. de Gheldere, Ceuleneer, werkende leden;

Jhr. F. van der Haeghen, binnenlandsch eerelid; de heer Segers, briefwisselend lid.

Door den bestendigen Secretaris wordt het verslag gelezen over de vorige zitting, hetwelk goedgekeurd wordt.

AANGEBODEN BOEKEN.

Door de Regeering :

Vlaamsche Kunstbode, 1899.

Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent, 8e jaar, nr 1.

Académie royale de Belgique. Bulletin de la Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques et de la Classe des Beaux-Arts, 1899 nr 12, 1900 nr 1.

Arbeidsblad, 1900, nr 2.

Bibliographie de Belgique, 1900, nr 4.

Revue néo-scolastique, 1900, nr 1.

De Taalstrijd hier en elders, 1900, nrs 1-2.

Revue sociale catholique, 1900, nr 5.

Sommaire idéologique des ouvrages et des revues de philosophie, nr 19.

Annales des Travaux publiques, 1900, nr 1.

Bulletin des Commissions royales d'art et d'archéologie, 1899, aflev. 5-8.

Wallonie, 1900, nrs 1-2.

Revue bibliographique belge, 1900 nr 1.

Door den heer Baron DE MAERE D'AERTRYCKE:

Openingsrede uitgesproken op het XXVe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres te Gent.

Door den heer MUYLDERMANS:

Gedachten op slapelooze nachen, door J. CATS.

Zangen en verhalen. Eerste gedichten van EM. SCHILTZ, 1886.

De dood van Abel. Naar het Hoogduitsch van S. GESSNER door G. SCHONCK, 1783.

Door het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant:

Nieuwe Catalogus der oorkonden en handschriften berustend in de boekerij van het Genootschap.

Door de Société historique et archéologique dans le duché de Limbourg:

Publications (tome XXXV) : *De Limburgsche Gemeentewapens* door JOSSE-M.-H. EVERSEM en J. MEULLENERS.

Door den heer EM. GIELKENS :
La liberté d'association.

De laatstverschenen afleveringen van *De Vlaamsche Kunstbode*, *Biekorf*, *Dietsche Warande en Belfort*, *St-Cassianusblad.*

Mededeelingen.

Den heer de Ceuleneer vraagt het woord voor eene

Bibliographische Mededeeling.

Ik heb de eer aan de Academie, namens den heer Vermast, bestuurder der Middelbare school van Meenen, een boek aan te bieden, onlangs in twee deelen verschenen, en getiteld : *Aardrijkskunde voor Middelbaar en Lager Normaal onderwijs.* (Gent, Van der Poorten, 1899). Dit handboek, alhoewel bijzonder voor het Middelbaar en Lager Normaal onderwijs opgesteld, is nochtans uitgebreid genoeg om ook ten minste in de lagere klassen der Athenaea te kunnen gebruikt worden. Alhoewel de wet van 1883 reeds sedert een tiental jaren in al de klassen van het middelbaar onderwijs in eenige gestichten nageleefd wordt, moet men zich toch nog te vrede stellen met Hollandsche, of met Vlaamsche vertalingen van in het Fransch opgestelde handboeken. Het was een zeer loffelijk gedacht van den H. Vermast, een handboek op

te stellen in de taal, die voor de aardrijkskunde in onze gewesten als voertaal moet dienen. Het boek heeft niet enkel eene waarde voor ons, als zijnde in onze taal geschreven, maar de aanschouwelijke methode, door den H. Vermast gevolgd, maakt dat zijn handboek voor een veel beter mag aanzien worden dan de meeste Fransche handboeken, die men in onze gestichten gebruikt. Schrijver heeft zijn boek voor de leerlingen aantrekkelijk weten te maken. Zonder hier in bijzonderheden te treden, denk ik met recht te mogen beweren, dat dit handboek veel zal bijdragen om het onderwijs der aardrijkskunde te bevorderen en te verbeteren. Het is mijn doel niet hier eenige kleine onjuistheden aan te stippen : zulks ontmoet men zelfs in de beste Duitsche handboeken, en zij zullen dan ook in de toekomst licht verdwijnen. Het boek is reeds goed, en eenige verbeteringen zullen voorzeker in opvolgende uitgaven er een uitstekend handboek kunnen van maken.

De heer Claes vraagt en bekomt het woord.

« Uit goede bron — zegt hij — verneem ik, dat het Ministerie zich bezighoudt met het herinrichten van de middelbare normaalafdeelingen voor meisjes, en dat die herinrichting binnen korten tijd zal tot stand komen.

« Tot heden toe bezit de Staat eigenlijk maar eene enkele middelbare afdeeling, namelijk die van

Luik, hetgeen voor de aanwerving van regentessen voor de Vlaamsche middelbare scholen, ik zal maar zeggen, noodlottig is, daar de leerlingen der Luiksche school, hoe knap zij anders mogen wezen, de moedertaal onzer Vlaamsche dochterkens niet of maar gebrekkig kennen : daar kunnen mijne achtbare collega's zich gemakkelijk van overtuigen. Buiten de regentes, die met den leergang van Nederlandsche taal in onze middelbare scholen belast is, bestaan er schier geene, die bekwaam zijn om in die taal behoorlijk hunne lessen te geven. En daarom geven ze die in 't Fransch; en wij zouden ongelijk hebben met hun dat kwalijk te nemen.

« In zijn verslag aan den Minister zegde wijlen de heer Ad. Prins, Opziener van 't middelbaar onderwijs, in 1886 : « De uitvoering der wet van « 15 Juni 1883 zal onmogelijk zijn, zoolang er geene « Vlaamsche regentessen bestaan. »

Hij bedoelde regentessen, die aan eene Vlaamsche middelbare afdeeling gevormd zijn geworden.

Welnu de gelegenheid is gunstig, en het Staatsbestuur schijnt ons uit te noodigen om zulk eene afdeeling te vragen.

Ik stel dus voor, dat het bestuur der Academie bij den heer Minister van 't Openbaar Onderwijs aandringe, opdat de gewijzigde middelbare normaalafdeeling voor meisjes, die zeer waarschijnlijk te Brussel zal behouden worden, eene Vlaamsche normaalafdeeling zij, en leerlingen vorme, die in onze Vlaamsche gestichten op hunne plaats zullen zijn,

gelijk de leerlingen der Luiksche normaalschool in de Waalsche. »

De heer Janssens deelt mede, dat hij vernomen heeft, dat een der heeren Opzieners der Normaalscholen, tijdens een bezoek in de Normaalschool van St.-Nicolaas, bewezen had onze taal onmachtig te zijn.

Door den heer Segers wordt bevestigd dat het feit, door den heer Janssens aangehaald, ook vastgesteld werd in de Normaalschool van Lier. Men diene te weten, dat de wet van 1883 op de Normaalscholen niet toepasselijk is. De Bestuurders en Bestuursters beslissen, op hun eigen gezag, in welke taal de vakken onderwezen worden. Aldus heeft men Normaalscholen, waar schier al de vakken in de Fransche taal worden onderwezen. Dit is des te meer te betreuren, daar deze scholen niet alleen onderwijsgestichten, maar tevens opvoedkundige gestichten zijn. De toekomstige onderwijzers en onderwijzeressen moeten er kennissen opdoen : zij moeten er ook het programma der lagere school leeren onderwijzen. Daartoe is het van 't hoogste gewicht, dat hun dit in dezelfde taal worde aangeleerd, die hun later, bij het onderricht, tot voertuig zal dienen. Hier dient bijgevoegd, dat de studie der tweede taal in het lager onderwijs niet verplichtend is.

De Staats- en de aangenomen Normaalscholen hebben hetzelfde programma, en zijn aan de Inspecteurs van den Staat onderworpen. De in-

en uitgangsexamens hebben plaats voor eene jury, bestaande uit de Leeraars der school, voorgezeten door een der Inspecteurs der Normaalscholen of door een Hoofdopziener van het Lager Onderwijs. Deze wordt telkens door den Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs benoemd.

De heer Minister heeft dus het recht, zoo in Aangenomen als in Staatsnormaalscholen, vaste regels voor te schrijven.

Ik wensch (zegt spreker verder) aan de Koninklijke Vlaamsche Academie eenige ophelderingen te geven over het voorstel, dat door ons achtbaar medelid, den heer Claes, werd ontwikkeld.

Er zijn in het land twee soorten van normale gestichten : Middelbare afdeelingen en Lagere Normaalscholen. De eerste dienen tot het vormen van regenten en regentessen voor het Middelbaar Onderwijs. Zij zijn aan de Lagere Normaalscholen gehecht. De Middelbare afdeeling van Luik bereidt de regentessen voor geheel het land voor, ook voor de de Vlaamsche provinciën. Geen enkel vak wordt aldaar in onze taal onderwezen ! De leerlingen komen deels uit de Middelbare scholen, deels uit de Lagere Normaalscholen van de Vlaamsche en Waalsche provinciën. Zij, die verlangen later in de eerste geplaatst te worden, moeten een bijzonder examen in onze taal afleggen; doch het is stellig, dat de leerlingen, die het Nederlandsch niet kennen vóór zij in de afdeeling komen, daar weinig of

hoegenaamd niets van leeren. Er dient bijgevoegd, dat de toestand in de aangenomen Middelbare afdeelingen evenveel te wenschen overlaat.

Wat de Middelbare afdeelingen voor Jongens aangaat, de Staat bezit er twee : te Nijvel en te Gent. In de eerste is het onderwijs geheel Fransch; in de tweede is de toestand bijna bevredigend. Een zeker aantaal vakken worden in de Fransche taal onderwezen.

De heer de Ceuleneer treedt de denkwijze van den heer Claes geheel en al bij. Daar ik (zegt spreker) de eer heb lid te zijn van den Verbeteringsraad van het Middelbaar Onderwijs, denk ik het niet overbodig, eenige woorden over dit vraagpunt te zeggen. De Verbeteringsraad heeft reeds een viertal zittingen aan de bespreking over de hervorming der Normaalscholen voor Regenten en Regentessen gewijd; ik denk dat wij in 't kort met dit onderzoek klaar zullen zijn en dat de hervorming vóor de maand October e. k. ingericht zal kunnen worden.

Om de wet van 1883 wezenlijk te kunnen uitvoeren, is het volstrekt noodig eene Vlaamsche normaalschool te bezitten zoowel voor Regentessen als voor Regenten. Heden bestaat zulks enkel voor deze laatsten, namelijk te Gent. Alhoewel in de Gentsche normaalschool niet al de leergangen in het Vlaamsch gegeven worden, — en onder pedagogisch oogpunt ben ik vijandig aan het tweetalig stelsel, — moeten wij toch bekennen,

dat de toestand er als voldoende mag beschouwd worden. Eene uitsluitelijk Vlaamsche school zou maar kunnen ingericht worden, indien de Regeering tot het besluit kwam, in de middelbare scholen bijzondere professors voor het onderwijs der Fransche taal te benoemen, en dit zou het best, het redelijkst en het meest pedagogisch wezen. In alle geval zou het, in de huidige toestanden, reeds een oprechte vooruitgang zijn, voor de Regentessen eene normaalschool te bezitten, gelijk er eene te Gent voor de Regenten bestaat. Indien ik goed ingelicht ben, zou de Regeering de normaalafdeeling van Brussel willen vervlaamschen : ik acht het dringend noodzakelijk aan de Regeering te laten weten dat de Academie dit voornemen krachtig ondersteunt, om alzoo de tegenkanting, die door hooggeplaatste ambtenaars zou kunnen gedaan worden, te belemmeren. Eenieder weet dat niet slechts de opziener, van wien de heer Janssens daareven gewaagde, onze taal onkundig is, maar dat de meerderheid der opzieners geen woord Vlaamsch kennen en door en door franschgezind zijn : het Vlaamsche volk kan derhalve geen vertrouwen in hen stellen. Eene Vlaamsche normaalschool in eene andere stad zullen wij zeker niet kunnen bekomen. Dat men aldus vervlaamsche degene, die reeds te Brussel bestaat.

Nog éen woord : de Regeering wil eene bijzondere afdeeling voor Germaansche talen bij eene normaalafdeeling voor Regenten en bij eene voor

Regentessen inrichten. Voor de Regenten is men het eens aan de school van Gent de voorkeur te geven; maar voor de Regentessen zijn er die voorstellen deze nieuwe afdeeling tot stand te brengen in de school van Fragnée, onder voorwendsel dat er te Brussel geene kostschool bestaat. Wordt aan dit verlangen voldoening gegeven, zoo is het buiten kijf dat die Germaansche afdeeling te Fragnée heel en al op Franschen leest geschoeid zal worden.

Wil men ernstig handelen, zoo is het volstrekt noodig deze Germaansche afdeeling aan een Vlaamsch gesticht te hechten. Ik stel dus voor, den wensch van den heer Claes te volledigen, met er bij te voegen, dat de Academie vraagt de Germaansche afdeeling bij de vervlaamschte normaalschool van Brussel in te richten.

Het is hier niet ongepast te herhalen dat het Vlaamsch in de vrije normaalscholen voor meisjes grootendeels verwaarloosd wordt. Het zou dus wenschelijk zijn dat de Regeering aan de Voorzitters der jaarlijksche jurys zou herinneren hunne bijzondere aandacht daarop te vestigen en een bijzonder verslag over het onderwijs der Vlaamsche taal, volgens de uitslagen van de examens, op te maken. Dit is een natuurlijk gevolg van het verslag, hetwelk ieder voorzitter verplicht is, na het afloopen der examens, aan de Regeering op te zenden. Het spreekt van zelf, dat om zoo iets te doen het volstrekt noodig is dat de voorzitter onze taal machtig weze : hetgeen tot nu toe

voor de meisjesgestichten altoos eene uitzondering is geweest.

Jhr. de Pauw ondersteunt met kracht de voorstellen der heeren Claes en de Ceuleneer. Zijns inziens is het de plicht der Academie al hare krachten in te spannen, en haren invloed te doen gelden bij het Hoogere Bestuur, om te bekomen dat het onderwijs der Vlaamsche meisjes echt vaderlandsch weze.

De heer Prayon-van Zuylen legt het volgende voorstel neder :

« De Academie zal bij de Regeering pogingen aanwenden om de inrichting te bekomen van een volledig normaal onderwijs voor jongens en meisjes uit de Vlaamsche gewesten, vooral, opdat in de Normaalscholen van Vlaanderen het Vlaamsch tot voertaal zou dienen in geheel het onderwijs. »

Als onmiddellijke toepassing hiervan stelt de heer Claes voor :

« Dat de Academie den heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs zou verzoeken, bij de herinrichting der Normaalafdeelingen voor regentessen in het Middelbaar onderwijs, de Normaalafdeeling te Brussel Vlaamsch te maken, gelijk die te Luik Fransch zou blijven. »

De heer de Ceuleneer wenscht er bij te voegen : « dat de nieuw in te richten afdeeling van Germaansche talen bij de vervlaamschte Normaalafdeeling te Brussel zou worden ingericht. »

De heer Coremans ondersteunt het voorstel der

heeren Claes en de Ceuleneer, maar vraagt dat er bij de Regeering zou worden aangedrongen om de bedoelde Vlaamsche Normaalafdeeling voor regentessen niet te Brussel, maar te Brugge in te richten.

De vergadering, geraadpleegd, sluit zich eenparig bij deze voorstellen en wenschen aan.

Dagorde.

Het voorstel des Bureels om de maandelijksche vergadering van Juni te houden den 12, en de jaarlijksche openbare zitting den 20 dier maand, te 11 uren voormiddag, wordt aangenomen.

Wordt ook aangenomen het voorstel des Bureels, strekkende om voortaan, in het *Jaarboek* der Academie, bij den Kalender te voegen :

a. Herinnering, voor elken dag des jaars, aan een merkwaardig feit uit de geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde en uit die der Vlaamsche Beweging.

b. Lijst van Middelnederlandsche Doopnamen.

(Zooveel mogelijk zullen in den Kalender Vlaamsche of Germaansche naamvormen voorkomen.)

Thans wordt lezing gedaan van eenen brief van den heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs, gedagteekend 21 Februari 1900, naar aanleiding van een schrijven aan de Regeering, door het Willems-Fonds, nopens het nemen van maat-

regelen om in de inrichtingen van lager en middelbaar onderwijs eene zuivere, van dialectischen invloed vrije uitspraak der Nederlandsche taal, te doen aanleeren. Gemeld schrijven wees op het groote belang van dergelijke uitspraakleer en drukte insgelijks het verlangen uit, de aandacht van het onderwijzend personeel op dit gewichtig punt te zien vestigen, en de werken, die de regels eener beschaafde uitspraak bevatten, te zien opgeven. Tevens werden tot raadpleging aanbevolen :

1° *De klankleer en hare practische toepassingen*, door P. ROORDA ;

2° *Spreken en zingen, in verband gebracht met de Nederlandsche taal*, door A. M. ELDER (ANNA FLES);

3° (Vooral, met het oog op België) : *Nederlandsche Spraakkunst voor de Athenaeën, Colleges en Normaalscholen*, door J. VERCOUILLIE.

De heer Minister drukt in zijnen brief de meening uit dat de Koninklijke Vlaamsche Academie best bevoegd is over zulke zaak te oordeelen, en gaarne zou hij vernemen, wat er, haars inziens, op dit gebied dient gedaan, en welk haar gevoelen is ten opzichte van den door 't Beheer van het Lager en het toezicht van het Middelbaar Onderwijs uitgebrachten wensch, eene Belgische Commissie te doen benoemen, bestaande voor een deel uit Leden van het onderwijzend personeel, om de regels der uitspraak bijeen te brengen en vast te stellen.

De heer Bestuurder meldt aan de vergadering, dat het Bureel, den heer Minister ontvangst meldende van zijn geëerd schrijven, bericht heeft dat de Koninklijke Vlaamsche Academie de quaestie eener goede uitspraak onzer taal niet uit het oog heeft verloren, maar bereids eenen wedstrijd heeft uitgeschreven over het nut van de zuivere uitspraak der Nederlandsche taal, tevens over de ten onzent aan te wenden middelen, en inzonderheid over de in te voeren leerwijzen, om daarin het spoedigst en het best te slagen.

De heer Bestuurder legt het punt in bespreking. De meening der vergadering is, dat de Academie den uitslag van haren wedstrijd zal afwachten; wordt een bekronenswaardig opstel ingezonden, dan zullen na onderzoek en bespreking daarvan, aan de Regeering bepaalde voorstellen worden gedaan om het beoogde doel te kunnen bereiken.

Nadat der vergadering kennis is gegeven van eene vraag van den heer Meert, om zijn antwoord op het opstel des heeren Claes in de *Verslagen* op te nemen, welke vraag niet kan ingewilligd worden, verklaart de heer Bestuurder de zitting gesloten.

Zitting van 18 April 1900.

Aanwezig de heeren Daems, bestuurder, Coopman, onderbestuurder, de Potter, bestendige secretaris;

de heeren Claeys, jhr. de Pauw, Gailliard, Snieders, Alberdingk Thijm, Obrie, van Droogenbroeck, de Vos, Broeckaert, van Even, Sermon, Coremans, Bols, de Flou, baron de Maere d'Aertrycke, Claes, Janssens, jhr. de Gheldere, Prayon-van Zuylen, Simons en de Ceuleneer, werkende leden;

de heer Segers, briefwisselend lid.

Na lezing van het verslag over de vorige zitting, hetwelk goedgekeurd wordt, legt de bestendige secretaris de lijst neder der

ONTVANGEN BOEKEN.

Vanwege de Regeering :

Arbeidsblad, Maart 1900.

Bibliographie de Belgique, 1900, n[rs] 5 en 6 en de tafels voor 1899.

Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent, 1900, n[r] 2.

Bulletin de l'Agriculture, 1900, n[r] 1.

Revue sociale catholique, 1900, n[r] 6.

Wallonia, 1900, n[r] 3.

Leuvensche Bijdragen, 1899, 2[e] aflev.

Door den heer S. Daems :

Iets voor Landbouwers, door Dr. A. NUMAN, 1827.

Vee-artsenijkundig Magazijn, door Dr. A. NUMAN, 1827.

Door den heer J. Bouchery :
De Vlaamsche Kunstbode, 1899.

Door de Redactie van het *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, de 14e aflev. van het 2e deel:
Besmeuren-beter.

Door de Société royale de Numismatique de Belgique :
De tot heden gedrukte inhoudstafels van het *Bulletin* dier Vereeniging.

Door Het Kersouwken, van Loven :
Letterkundige Bijdragen.

Door de Société belge de Bibliographie :
Revue bibliographique belge, 1900, nr 3.

Door den heer Dr. SEVERIN ROBINSKI :
Operiren oder Nichtoperiren bei Krebs-Erkrankungen. Berlijn, 1898.

De laatste afleveringen van *de Taalstrijd*, *Dietsche Warande en Belfort*, *Biekorf*, *St.-Cassianusblad*, *de Vlaamsche Kunstbode*, *Bijdragen voor vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde* ('s Gravenhage).

Briefwisseling.

Bij brief van 2 April 1900 bericht de heer Minister van Landbouw en Schoone Kunsten dat

hij het graveeren der portretten van wijlen de heeren Génard, Arnold, Hiel en Gezelle, bestemd voor het *Jaarboek* der Koninklijke Vlaamsche Academie, heeft toevertrouwd aan de heeren Lauwers, Van der Veken, Peeters en Montenez.

—

De heer Bestuurder verzoekt den heeren Leden, die nog eene levensschets voor het *Jaarboek* in te zenden hebben, dit te doen in den kortst mogelijken tijd, opdat de uitgave er van niet langer vertraagd worde.

—

De heer Coopman, secretaris van de Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde, brengt verslag uit over de door die Commissie gehouden morgen-zitting.

Zij stelt voor, onder dankbetuiging aan den heer Mr. L. Willems, (uit Gent), en op verslag van den heeren Dr. W. de Vreese en Dr. A. de Vos, de door hem ingezonden verhandeling over *de Uitgaven van* 1626 *en* 1638 *der Sinnebeelden* van ZEVECOTE, in de *Verslagen en Mededeelingen* der Academie te laten drukken.

Zij stelt insgelijks voor, de door de heeren Mr. Prayon-van Zuylen, Dr. de Vos en Mr. J. Obrie uitgebrachte verslagen over het werk van Dr. R.-A. Kollewijn : *Opstellen over Spelling en Verbuiging*, in de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen.

Beide voorstellen worden, na toelichting van den heer Coopman, door de Academie goedgekeurd.

—

Door den heer de Flou wordt, namens de Commissie voor Middelnederlandsche letteren, verslag gegeven over het verhandelde in dezer zitting.

De Commissie had eenen voorzitter te kiezen ter vervanging van wijlen den heer P. Willems. De heer Gailliard, voorheen secretaris, wordt voorzitter, en in zijne plaats de heer de Flou benoemd tot secretaris der Commissie.

Door den heer de Potter wordt lezing gedaan van een schrijven, uitgaande van het Bureel der Academie, waarbij wordt gewezen op het deel van de werkzaamheden der Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Letteren, bepaald bij artikel 14 onzer Wetten, namelijk wat betreft de studie der Gewestspraken, waarvan tot heden door de Academie nog maar weinig werd in 't licht gebracht, hoewel die studie ongetwijfeld van het hoogste belang is te achten. Ook verlangt het Bureel te weten, wat er geworden is van Prof. Willems' handschrift betrekkelijk de phonetiek onzer dialecten, en of de Commissie voor Middelnederlandsche Letteren dat handschrift niet zou kunnen in bezit krijgen, of nopens dat punt een voorstel aan de Academie overleggen?

De heer Van Droogenbroeck treedt in uitleggingen over het materiaal, door wijlen Professor P. Willems nagelaten. Er zijn een groot getal

cahiers met bescheiden voorhanden. Spreker meent zich te herinneren, dat het Staatsbestuur reeds voorop een hulpgeld voor dat werk zou verleend hebben. Er zou dienen gezorgd te worden dat de Commissie de door Willems nagelaten materialen ter inzage kunne bekomen.

De heer Gailliard meent dat de heer Alberdingk Thijm wellicht best in de gelegenheid is om te Loven, bij de erven van Prof. Willems, al de verlangde inlichtingen te nemen.

Na verdere bespreking van de mogelijke waarde en den omvang van het onderbleven werk; van de verplichting, die aan de Academie zou kunnen opgelegd worden tot het volledigen en uitgeven ervan; van het mogelijke eigendomsrecht van den Staat, en wat dies meer zij, wordt er besloten den heer Alberdingk Thijm, die zulks aanneemt, last te geven om zich over dit een en ander met de erven Willems te verstaan.

—

De vergadering gaat over tot het kiezen van drie Leden, welke, samen met het bestuur, candidaten zullen voorstellen voor de opene plaatsen.

Worden gekozen : de heeren Sermon, Janssens en Van Droogenbroeck.

—

Na bespreking eeniger quaestiën van huishoudelijk belang verklaart de heer Bestuurder de zitting geheven.

KOLLEWIJN-SPELLING.

Verslag van den heer PRAYON-VAN ZUYLEN.

Onder den titel *Opstellen over Spelling en Verbuiging* (Amsterdam, bij H. J. W. Becht, 1899), heeft Dr. R. A. Kollewijn, de uitvinder en protagonist der naar hem gedoopte « Kollewijn-spelling », eene reeks sedert 1891 in verschillende tijdschriften verschenen artikelen, waarin hij zijn stelsel uiteenzet en verdedigt, thans in eenen bundel vereenigd en op nieuw uitgegeven.

« Ik verwacht, schrijft hij, dat voorstanders van vereenvoudiging door het lezen of herlezen van deze opstellen in hun overtuiging zullen worden versterkt. Maar ik hoop vooral, dat tegenstanders er aanleiding in zullen vinden om te overwegen of er voor de beginselen, hier verdedigd, niet meer valt te zeggen, dan zij tot dusver geloofden. Vooral ten opzichte van de geslachten van onze zelfstandige naamwoorden (en dus van de schrijftaalverbuiging) ontbreekt aan het grote publiek nog altijd het juiste inzicht. Ook aan sommige critici.... »

Het doel der uitgave waarvan sprake is dus verdere discussie uit te lokken en tevens den lezer in staat te stellen om, althans wat de Kollewijn-partij aangaat, met volle kennis van zaken te oordeelen.

Men weet dat, niettegenstaande eene ijverige

propaganda, welke reeds sedert een vijftiental jaren wordt gevoerd, de Kollewijnisten vooralsnog minder talrijk zijn dan keien langs onze grindwegen, laat staan dan de beoefenaars van Esperanto of Volapük. Zelfs in Holland zijn zij nog al dungezaaid en bestaan hoofdzakelijk uit een aantal jonge onderwijzers, een zeer achtenswaardig en ook zeer luidruchtig slag lieden, die wanneer zij met hun twintig bijeenkomen, zooveel lawijt maken als elders tweehonderd gewone menschen, maar ongelukkig al te geneigd zijn — dat brengt hun beroep mede — om zich in te beelden dat zij in de wijde wereld met hetzelfde gezag als in hunne klas onfeilbare orakels mogen afkondigen, terwijl zij overigens aan alle punten hun vak rakende en bepaaldelijk aan questies van spelling en spraakleer een belang hechten, dat een leek mogelijk ietwat overdreven zal vinden.

In Vlaamsch-België heeft, om redenen die straks zullen blijken, die Hollandsche schoolmeestersbeweging onze op ernstigere zaken bedachte schrijvers en leeraars volstrekt onverschillig gelaten en niemand medegesleept, op eene enkele uitzondering na. En die uitzondering is eigenlijk eene tamelijk platonische. Want is het waar dat mijn geachte vriend Pol de Mont in zijn esthetisch tijdschrift, hetwelk, hoe uitstekend ook, buiten eenen natuurlijk beperkten kring fijne kunstkenners niet dringt, de Kollewijnspelling gebruikt, niet minder waar blijft het, dat wanneer hij zich tot het groote publiek wendt, hij doorgaans de geijkte en algemeen bekende « woor-

denboek-spelling » bij voortduring bezigt. Geen wonder. Immers, wat een schrijver vooral wenscht is gelezen te worden; en voor 99 Vlamingen op 100 ware een werk op zijn Kollewijnsch gespeld, zoo niet bepaald onverstaanbaar, in elk geval feitelijk ongenietbaar, daar men er bijna op iederen regel woorden zou aantreffen zoodanig vervormd en verkleed dat zij als 't ware onkennelijk zijn geworden. Men vrage eens aan den gewonen Vlaamschen lezer wat *eis*, *russies*, *sent* beteekenen : zonder den contekst te raadplegen zal hij moeilijk gissen dat die vreemde woorden niets anders zijn dan de hem overbekende *eisch*, *Russisch*, *cent*. Welnu, zoo iets moge aan taalzifters of aan liefhebbers van Chineesche raadsels behagen, anderen zullen het spel gauw moede worden en het boek ongelezen ter zijde leggen.

Het feit dat Dr. Kollewijn's pogingen tot nog toe met gering succes werden bekroond, is echter geene reden om zijn streven dood te zwijgen. Den man zelven, die toch de eerste de beste niet is, zijn wij een hoffelijker antwoord schuldig dan wat de Franschen de « eer der zotten » noemen; en in het belang van ons volk en van onze taal is het raadzaam de, onzes inziens, afdoende gronden te doen kennen, die ons nopen de voorgestelde hervorming te verwerpen.

Zeer wijselijk heeft dus, in de Koninklijke Vlaamsche Academie, de Commissie voor nieuwere Taal- en Letterkunde gehandeld, toen zij besliste

de zaak ernstig te zullen bespreken en, om te beginnen, drie harer leden met de taak belastte Dr. Kollewijn's werk te onderzoeken en daarvan verslag te doen.

Het mij opgedragen mandaat heb ik gemeend te moeten aanvaarden. Een taalkundige van beroep ben ik niet, ook geen onderwijzer, en misschien zal mij weeral deze of gene pedagoog, onder het toesnauwen van « schoenmaker, blijf bij uwen leest, » beleefdelijk verzoeken « mijnen mond wat te houden. » Ik denk echter dat eene zaak als de voorhandige ook buiten den engen kring van bevoegde (of onbevoegde) vakmannen mag worden aangeroerd, al ware het maar om aan anderen dan M. Josse de gelegenheid te schenken ter verdediging van practisch nut en gezond verstand belangeloos eene lans te breken.

De eerste vraag die zich voordoet, is de volgende : *Is ja dan neen eene vereenvoudiging van spelling en verbuiging dringend noodig geworden?*

Op die vraag antwoordt Dr. Kollewijn bevestigend en zijne bewijsvoering kan men aldus samenvatten : In het Nederlandsch zijn spelling en verbuiging ingewikkeld, onlogisch en dikwerf met de beschaafde uitspraak in strijd. De door De Vries en Te Winkel uitgevaardigde regelen, o. a. wat het bepalen van het geslacht betreft, zijn willekeurig en wetenschappelijk niet te billijken. De studie dier regelen is zeer lastig en neemt eenen kostbaren tijd in beslag, dien men beter zou kunnen besteden.

Eindelijk zijn de vruchten ervan hoogst onvoldoende, want bij het schrijven is er geen Nederlander of hij begaat nu en dan taalfouten. De noodzakelijkheid eener doelmatige hervorming springt in het oog.

Ongetwijfeld — indien de toestand wezenlijk zóó is en er geene middelen voorhanden zijn om verbetering aan te brengen. Laat ons dus dien toestand van dichtbij beschouwen en met degene die men elders aantreft, vergelijken.

Alhoewel Dr. Kollewijn zulks niet uitdrukkelijk zegt, zal toch eenieder uit zijn betoog het besluit trekken dat, met het oog op spelling en spraakleer, het Nederlandsch moeilijkheden biedt, welke het behoorlijk aanleeren ervan hopeloos belemmeren en bijgevolg dat onze taal in dat opzicht voor meest alle andere talen moet onderdoen; want niemand toch zal in ernst beweren dat men *nergens* menschen kan ontdekken, die hunne moederspraak zonder fouten schrijven.

Twee of drie voorbeelden zullen echter het onjuiste van die voorstelling dadelijk doen blijken.

De Duitsche spelling is zeer zeker niet logischer dan de onze. De Duitsche geslachtsleer gaat aan dezelfde euvelen mank, en de grammatiek is buiten kijf vrij wat lastiger dan de Nederlandsche. Ik wijs slechts op het gebruik van den *Umlaut* en op de vorming van het meervoud.

In het Engelsch daarentegen is de spraakleer uiterst eenvoudig. Maar de spelling is een toonbeeld van grillige willekeur en heeft met de beschaafde, en evenmin met deze of gene dialectische

uitspraak, in de verste verte iets gemeens. Moest een Engelschman Dr. Kollewijn's stelsel toepassen en « schrijven zooals hij spreekt » of, wederkeerig, « spreken zooals hij schrijft », zou hij er moeten van afzien door zijne eigene landgenooten verstaan te worden.

Het Fransch eindelijk verheugt zich tegelijkertijd in het bezit van eene spelling, die niet minder conventioneel is dan de Engelsche, en van eene spraakkunst waarvan het onmogelijk is te gewagen zonder huiverend aan den tijd te denken, dien wij op school hebben doorgebracht.

Belet dit Duitschers, Engelschen en Franschen hunne taal grondig aan te leeren en naar behooren, dat is zonder spellingsfouten, te schrijven?

Waarom zouden wij, Nederlanders, hetzelfde niet kunnen doen? Onze taal is toch niet moeilijker dan die onzer buren, ja wezenlijk veel gemakkelijker : waar zij eenen steilen berg moeten opklauteren, zouden wij voor eenen molshoop terugdeinzen!

De waarheid is dat wij wel *kunnen*, maar dat sommigen niet *willen*.

In Duitschland, in Frankrijk, in Engeland is de « boekentaal » de grondslag van het onderwijs en met gepaste strengheid wordt de eenheid van spelling en van uitspraak gehandhaafd (1). Bepaaldelijk wat

(1) « *Die Eroberung der Büchersprache*, besluit Karl Lehr, *bleibt also das Hauptziel des deutschen Sprachunterrichts.* » *Die Praxis der Volksschule*, bl. 158).

de uitspraak aanbelangt, bestaat er aldaar eene vaste, eenvormige, conventioneele uitspraak en alles wendt men aan om te beletten dat deze door den invloed van den plaatselijken tongval worde gewijzigd, ja men vindt er om zoo te zeggen geene beschaafde lieden, die zich anders dan in de letterkundige taal uitdrukken : wie dialect spreekt behoort *ipso facto* tot het gemeen.

En hoe gaat het ten onzent?

Ik herhaal het, wij bezitten eene voortreffelijke schrijftaal, met betrekkelijk zeer eenvoudige spraakleer en met eene spelling, die, schoon niet volstrekt phonetisch, toch toelaat aan den leerling in te prenten dat men zooveel mogelijk « op de letter » dient te spreken. Maar overal blijven wij aan onze dialecten verslaafd. In het Zuiden, waar 't verschil tusschen tongval en letterkundige taal nog al groot is, poogt men ten minste deze aan te leeren. Vlaamsche sprekers en schrijvers, al hebben zij ongelijk bij voortduring in den vriendenkring dialect te praten, beijveren zich, wanneer zij in 't openbaar optreden, om zich in de « boekentaal » uit te drukken. Mogelijk klinkt hun Nederlandsch ietwat academisch en dus min of meer gemaakt en stijf; ook wordt het hier en daar door gallicismen ontsierd; maar toch is het grammaticaal zuiverder dan de lossere en, zoo men wil, sierlijkere taal, welke men benoorden den Moerdijk hoort. In Holland immers springt het verschil tusschen dialect en schrijftaal niet zoo zeer in het oog, inzonder-

heid wat de beschaafde uitspraak aangaat, die meer en meer de Hollandsche wordt. Maar onze Noorderbroeders gaan te ver als zij tusschen het Nederlandsch en hun provinciaal Hollandsch geen onderscheid maken en terwijl zij wezenlijk dialect spreken, dat dialect als de letterkundige taal willen doen doorgaan. Want het weglaten der buigingsuitgangen en het verwarren der naamvallen en der geslachten zijn eene eigenaardigheid van den Hollandschen tongval — evenals de toonlooze *h* van den Vlaamschen — en worden elders, bepaaldelijk in Vlaanderen, in het geheel niet of althans zeer weinig vernomen. Waarom zouden wij ons eigenaardigheden van dat soort moeten laten opdringen, en in stede van aan Hollandsche als aan Vlaamsche dialectsprekende kinderen de boekentaal te leeren, deze wijzigen en verminken totdat zij niets anders zal wezen dan een tot den rang van schrijftaal verheven dialect, namelijk het provinciaal Hollandsch met al zijne goede en helaas! ook met zijne slechte eigenschappen? Het letterkundig Fransch is noch de taal van Parijs, noch die van Tours of Lyon; het letterkundig Engelsch is de taal noch van Londen, noch van Washington; het letterkundig Duitsch is evenmin die van Berlijn, Keulen of Weenen. De boekentaal is overal, en dient ook hier te blijven, de synthesis der verschillende dialecten. En kost het wat moeite zich die natuurlijk eenigszins kunstmatige boekentaal eigen te maken, met den grooten Duitschen opvoedkundige Karl Lehr kan men zeggen : « *Solch ein*

Ziel ist des Schweisses der Lehrer und Schüler werth. » (1)

Welnu, indien elders de verovering der boekentaal het hoofddoel is van het onderwijs en indien het mogelijk blijkt dat doel in Duitschland, in Engeland en in Frankrijk te bereiken, niettegenstaande de oneindig grootere moeilijkheden, welke aldaar spelling en spraakleer opleveren, is het zeker onredelijk eene onmiddellijke vereenvoudiging onzer schrijfwijze als een noodzakelijk iets voor te stellen. Wat onze buren doen, kunnen wij *a fortiori* ondernemen.

Beteekent dit dat onze tegenwoordige spelling volmaakt is en voor geene verbetering vatbaar?

Stellig niet!

Doch, zooals men het reeds aan Dr. Kollewijn heeft herinnerd, zulke verbeteringen moeten trapsgewijze en langzamerhand ingevoerd worden en wel door de « spraakmakende gemeente, » dat is door onze schrijvers zelven. In elk geval is het niet aan te nemen dat eenige personen zonder mandaat en die allen tot dezelfde streek behooren, ukazen zouden uitvaardigen en wetten voorschrijven, welke met het taaleigen der meeste Nederlanders, en inzonderheid der vier millioen Vlamingen, die toch geene *quantité négligeable* zijn, volstrekt niet strooken.

---

(1) LEHR, *loc. cit.*, bl. 158.

Gesteld zelfs de voorgestelde veranderingen *nuttig* zijn — wat op zijn zachtst genomen betwistbaar schijnt, — dan zou men zich toch eerst moeten afvragen of het oogenblik goed gekozen is om zulk eene omwenteling te beproeven.

Toen de Turken Konstantinopel belegerden waren er geleerde Grieksche theologen, die op de aanvallen van den oprukkenden vijand geene acht wilden slaan en met onvermoeiden ijver over eenige geloofspunten, waaromtrent alle Christenen het niet eens waren, eindeloos bleven redetwisten. Het herstellen of het bewaren der zuiverheid van het geloof, dat was blijkbaar de hoofdzaak. Intusschen verloor men uit het oog dat het geloof zelf eerlang zou worden vertrapt en weggevaagd.

Onze taal verkeert nagenoeg in denzelfden hachelijken toestand als vijf eeuwen geleden het Christendom in het Byzantijnsche Rijk. Het komt er niet op aan te weten HOE wij het Nederlandsch dienen te schrijven, maar wel OF het voortbestaan der taal zelve geen gevaar loopt. Wordt eens het Nederlandsch als voertuig der hoogere beschaving door het Fransch of door het Duitsch vervangen, dan kan het ons weinig schelen of de liefhebbers, welke die zoo laag als het Platduitsch of het Provençaalsch gezonken taal nog zullen beoefenen, *boomen* of *bomen* schrijven. *Périssent les colonies plutôt qu'un principe!* riep eens een Fransche volksvertegenwoordiger. De fanatieke Gennadios zag liever de Sophiakerk in de handen der Muzelmannen

dan door het gebruik van ongezuurd brood bij het Avondmaal ontheiligd. En « eene *o* te veel » is voor Dr. Kollewijn zulk een grievend schandaal, dat hij, om het te doen ophouden, geene opofferingen te zwaar acht en de Azymieten, ik meen de oo-lievende Vlamingen, zonder aarzelen in den ban slaat.

Intusschen blijft het vast dat er in Europa hoogstens negen millioen Nederlandschsprekenden zijn; dat die negen millioen Nederlanders tusschen Franschen en Duitschers geklemd liggen en door beide overmachtige naburen met zedelijke, zoo niet met politieke opslorping worden bedreigd; dat, erger nog, het reeds betrekkelijk zoo klein Nederlandsch taalgebied staatkundig en economisch in tweeën gesplitst is, zoodat de taal de éénige band blijft, die tusschen Noord en Zuid bestaat. En niet minder zeker is het dat in de zuidelijke helft van het gemeenschappelijk vaderland — in Vlaamsch België — een strijd op leven en dood wordt gestreden, die, wij willen het hopen, gunstig zal eindigen, maar toch anders zou kunnen afloopen.

Ik gun dat, wat onze Noorderbroeders geldt, het gevaar niet zoo dringend is. Wie echter het bestaan ervan loochent, leeft, zooals de Engelschman zegt, in *a fool's paradise*. Immers, ware Vlaanderen gansch verfranscht, beeldt men zich in dat Holland zijne taal en zijne nationale individualiteit nog zeer lang zou behouden? Onvermijdelijk zou het, naar gelang de omstandigheden, weldra

even Fransch worden als wij of even Duitsch als die voormalige Nederlandsche gewesten — Gelder, Kleef, Lingen, Oostfriesland, — welke in den loop der twee laatste eeuwen onherroepelijk verloren gingen.

Concordia res parvae crescunt was de leus onzer vaderen. *Eendracht maakt macht* is de onze. Juist omdat de taal het schild is van onze nationaliteit, de laatste band, die de verdeelde Nederlanden aan elkaar hecht, juist omdat die taal slechts door weinige millioenen wordt gesproken, is het plicht alle verdere verbrokkeling van krachten te vermijden en de Nederlandsche taaleenheid onverzettelijk te handhaven en te vrijwaren. Daarvan overigens zijn onze vijanden ten volle bewust en gedurende drie eeuwen hebben zij alles beproefd om ook op taalgebied door kunstmatige hinderpalen, zooals het opdringen eener verschillende spelling, het Zuiden van het Noorden af te scheiden.

In 1864 zijn wij er eindelijk in geslaagd den opgeworpen muur omver te rammen en de eenheid van taal en spelling, althans in grondbeginsel, te herstellen. Die eenheid, door de uitgave van het Groot Nederlandsch Woordenboek bekrachtigd, is echter nog steeds min of meer oppervlakkig; om twee aan elkander feitelijk vreemd geworden bevolkingen volkomen te versmelten is er tijd noodig: alleen door druk en regelmatig geestesverkeer, door het verspreiden der werken van Hollandsche schrijvers ten onzent en, wederkeerig, van die van

Vlaamsche schrijvers in Noord-Nederland, zal men de taaleenheid waarlijk verwezenlijken en allengs vaste wortelen doen schieten.

En zie! pas is de onderneming sedert eenige jaren aan den gang, al heeft ze reeds vruchten afgeworpen die ons toelaten de vervulling onzer wenschen in de toekomst hoopvol te gemoet te zien, of daar hebt ge Dr. Kollewijn, die ons koeltjes weg uitnoodigt de met zooveel moeite verkregene uitslagen prijs te geven, alles *ab ovo* te herbeginnen, den saaien spellingsoorlog weer aan te vuren en wel onder voorwaarden, die het vooruitzicht op eene minnelijke schikking uitsluiten en bijgevolg het vernietigen der taaleenheid laten voorzien.

Is die pessimistische voorstelling overdreven?

Niet in het minst.

Zij, die tot het vorig geslacht behooren, herinneren zich hoeveel tijd en inspanning het gekost heeft om de « woordenboek-spelling » algemeen te doen aannemen. En nochtans gold het hier eene hervorming, die zeer zeker niet radicaal mocht heeten : aan de Vlamingen vroeg men hoofdzakelijk dat zij hunne *ae*, *ue* en *y* door *aa*, *uu* en *ij* zouden vervangen en aan de Hollanders dat zij voortaan op zijn Vlaamsch *recht*, *jacht*, *wicht*, *nauw*, *blauw*, enz. zouden schrijven. De regelen der nieuwe spelling hadden overigens de voornaamste taal- en letterkundigen van Noord en Zuid in eene lange reeks Congressen en elders zorgvuldig gewikt en gewogen, en de uitslag dier gedachten-

wisseling was wezenlijk een vergelijk, waarmede iedereen vrede mocht hebben, daar het met de bestaande feiten genoeg strookte om aan geene der partijen het recht te geven zich als gekrenkt te beschouwen.

Geheel iets anders is de door Dr. Kollewijn begonnen taalkundige omwenteling. Immers, zij raakt niet alleen de schrijfwijze, maar ook en wel voornamelijk de spraakleer, dus de taal zelve. Want, wat de heer Kolewijn in zijn Voorbericht ook zeggen moge, wis en zeker blijft het dat zijn stelsel met het afschaffen der naamvallen en der geslachten — of althans van het onderscheid tusschen mannelijk en vrouwelijk — practisch gelijk staat. Op dit punt komen wij later terug.

Daarbij is de beoogde hervorming eene bepaald eenzijdige, waarbij men de Vlamingen en zelfs een aanzienlijk gedeelte van Noord-Nederland noch gekend, noch geraadpleegd heeft. De menners der beweging zijn Hollanders in den engsten zin van het woord. Zij gaan van het postulatum af dat er geen verschil bestaat tusschen het letterkundig Nederlandsch en de taal, zooals zij door de « beschaafden » in de provincie Holland wordt gesproken. Ongelukkiglijk laat zich daar, evenals elders, de invloed van het plaatselijk dialect op de beschaafde omgangstaal niet loochenen. Ik heb het reeds gezeid, het weglaten der buigingsuitgangen en het verwarren der geslachten zijn eene eigenaardigheid van het provinciaal Hollandsch : geen wonder dus dat die

eigenaardigheid aldaar ook in de beschaafde spreektaal nu en dan voorkomt. En in stede van die verderfelijke strekking tegen te werken, is men er op uit om haar te rechtvaardigen, ja op te dringen. Indien *schrijf zooals ge spreekt* de leus wordt, waarom zouden andere Nederlanders op hunne beurt niet mogen eischen dat ook *hunne* dialectische eigenaardigheden door de schrijftaal zouden worden geëerbiedigd en bekrachtigd? (1)

Het onderzoek der door Dr. Kollewijn gestelde regelen zal overigens bewijzen dat zijn stelsel met het Vlaamsche taaleigen — dat hij vermoedelijk weinig kent en waarvan hij blijkbaar den bruį geeft — alleszins in strijd is. Er bestaat dus geene de minste hoop dat stelsel door de Vlamingen te zien aannemen. Want ieder Vlaming, die zich bij voortduring in het genot zijner vijf zinnen verheugt, zal natuurlijk antwoorden : « Gij wilt dat ik bij het *schrijven* fouten zou begaan waarvan ik bij het *spreken* vrij ben gebleven. Zijn er Hollanders, die zich aan zulke vergrijpen schuldig maken, zij moeten maar trachten niet meer te zondigen, evenals ik mijn best doe om andere fouten, die *mij* eigen zijn, te vermijden. Maar vraag niet dat ik, die in dat opzicht *goed* spreek, om hen te behagen, die

---

(1) Bij voorbeeld het in Vlaanderen algemeen gebruikte ontkennend *en : 'k En doe* (Engelsch : *I don't*), *'k En zal, 't En zijn geene vrienden, Hij en is er niet geweest.*

te lui of te onhandig zijn om hetzelfde te doen, nu zal verplicht worden insgelijks *slecht* te spreken. Indien mijn buurman zich niet verkiest te wasschen, is dit geene reden om mij het gebruik van water en zeep te ontzeggen. »

Het besluit ligt voor de hand.

Vlaanderen zal *nooit* de Kollewijn-spelling aannemen. Moest deze — wat gelukkig niet zeer waarschijnlijk schijnt — in Noord-Nederland zegepralen, zoo zou men *ipso facto* de eenheid der Nederlandsche taal vernietigen. Evenals voor vijftig jaren, zouden het Hollandsch-Nederlandsch en het Vlaamsch-Nederlandsch twee verschillende talen zijn, door eene kloof gescheiden, die onvermijdelijk dieper en dieper zou worden. Want vroeger — ik kan er niet genoeg op drukken — was het verschil tusschen Hollandsch en Vlaamsch in den grond onbeduidend : dat men *ae* of *aa* schreef, de zaak was, met het oog op de taal zelve, van gering belang. Heden integendeel zouden Dr. Kollewijn's verengelscht Hollandsch en het aan zijnen Nederduitschen oorsprong trouw gebleven Vlaamsch hoe langer hoe scherper tegenover elkander staan en, naarmate zij op de ingeslagen baan voortrukken, de afstand tusschen beiden gestadig zien vermeerderen, tot dat zij aan elkaar volkomen vreemd worden.

Dat zulk eene ramp kost wat kost dient te worden afgewend, hoeft geen betoog. Het handhaven van het *statu quo* — hetwelk toch tot geene ernstige

bezwaren aanleiding geeft — is, in de tegenwoordige omstandigheden, een noodzakelijk iets. Eerst wanneer de eenheid onzer taal en het voortbestaan ervan voor goed zullen verzekerd zijn, zal het oogenblik komen om zich met de vereenvoudiging en de verbetering van spelling en spraakkunst onledig te houden en dan zal de hervorming het werk zijn, niet van een kapelletje, maar van gansch het volk.

De heer Kollewijn gelieve dus een weinig te wachten. Zoohaast de Turken het beleg hebben opgegeven, zal Gennadios over de natuur van den H. Geest en de Azymietische ketterij weer naar hartelust mogen uitweiden. Intusschen — men verschoone een gallicisme! — zijn er andere katers, die naar onze zweep hunkeren.

Buiten kijf blijf het dus dat, met het oog op onze huidige taaltoestanden, eene hervorming van spelling en spraakkunst, al was ze nog zoo nuttig, ontijdig en gevaarlijk ware en bijgevolg in elk geval dient uitgesteld te worden.

Men mag zich echter afvragen of, de opportuniteitsquestie daargelaten, Dr. Kollewijn's voorstellen wel degelijk als eene *verbetering* kunnen worden beschouwd. Een vluchtig overzicht der negen Kollewijnsche regels zal volstaan om die vraag afdoende te beantwoorden.

De TWEE EERSTE REGELS luiden als volgt :
« 1. De *s* wordt op het eind van een letter-

greep niet verdubbeld : *delen*, *kwekeling*, *preken*, *veren*. Op het eind *van een woord* wordt echter, om dadelijk misverstand te voorkomen, *ee* geschreven : *twee*, *zee*, *mee*, *domienee*. In afleidingen van zulke woorden (*tweede*, *zeeën*) en samenstellingen (*zeeschip*, *veevoeder*) blijft dan de *e*.

« 2. De *o* wordt op het eind van een lettergreep niet verdubbeld : *lopen*, *stromen*, *boze*, *stro*, *zo*. »

Om zulks te rechtvaardigen doet de heer Kollewijn opmerken dat er, sedert de XVIIe eeuw, in de uitspraak geen verschil meer bestaat tusschen *e* en *ee*, *o* en *oo*; dat men derhalve niet kan raden wanneer men bij het schrijven den klinker al of niet moet verdubbelen.

Volkomen waar is het, dat bij de beschaafden het onderscheid verdwenen is of, nauwkeuriger, *verdwijnt*, want ook ten onzent is tegenwoordig de Hollandsche uitspraak toongevend. Maar niet minder waar is het dat in de volkstaal van geheel Zuid-Nederland en van een groot gedeelte van Noord-Nederland het verschil blijft bestaan. Wie dus twijfelt of hij *e* of *ee*, *o* of *oo* dient te schrijven, hoeft zich maar af te vragen hoe het woord in zijn eigen dialect luidt : 999 op 1000 zal dit hem de juiste oplossing geven. Ik gun dat Hollanders (in den engsten zin) zulks niet kunnen doen. Waarom echter zou eene minderheid haren wil aan de meerderheid opdringen? Er zijn Duitschers, die *d* als *t*, *b* als *p* uitspreken. Eveneens zijn er Franschen

in wier mond ***aimable***, ***terrible***, ***progressiste***, als ***aimap***, ***terrip***, ***progressisse*** klinken. Wat zou men denken indien zij hierop steunden om eene wijziging der schrijftaal te eischen?

Bovendien kan de Kollewijn-spelling tot misverstand en verkeerde opvattingen aanleiding geven. Hoe zal men bij voorbeeld ***legering*** en ***legeering*** onderscheiden indien men altijd en overal ***legering*** schrijft? (1) Door den contekst! hoor ik roepen. Ja wel, maar een goed en logisch spellingstelsel zou ons aangaande den zin en de uitspraak van elk woord naar behooren inlichten zonder ons te verplichten den contekst te bestudeeren. De tegenwoordige spelling voldoet aan die behoefte, de Kollewijnsche niet, dus is deze wel eene ***verandering***, maar geene ***verbetering***. Overigens kan ons niet altijd de contekst de oplossing van het raadsel geven. Uw advocaat schrijft u op zijn Kollewijnsch : « De stukken uit den Haag en die uit Utrecht heb ik ontvangen : *gene* zijn afdoende. » Gij moogt, indien ge tijd en geduld over hebt, u in gissingen verdiepen om te ontdekken of ***gene*** of wel ***geene*** gemeend werd. Het verschil immers is van belang :

---

(1) Dr. Kollewijn antwoordt hierop door het bekend *Vous en êtes un autre.* « We doen niets anders, zegt hij (bl. 191) dan wat we altijd gedaan hebben met duizenden woorden, die bij gelijke uitspraak en spelling, meer dan één beteekenis hebben. » *Duizenden* is wellicht ietwat hyperbolisch. Maar gesteld het zóó is : bestaat er behoefte om bij die duizenden eenige duizenden meer te voegen? Omdat er in mijnen tuin wat onkruid wast, zal ik overal distels zaaien?

in het eerste geval moogt ge gerust slapen, want de stukken uit den Haag *(gene)* zijn afdoende en gij zult uw proces winnen; in het tweede geval daarentegen moet ge dadelijk naar andere middelen uitzien, want noch de stukken uit den Haag, noch die uit Utrecht kunnen u helpen: *geene* zijn afdoende.

Mogelijk zal men opwerpen dat de advocaat anders hadde kunnen schrijven. Wel zeker! maar dat is de vraag niet: het komt er enkel op aan vast te stellen dat de Kollewijn-spelling de deur openlaat voor misverstanden, welke wij met onze tegenwoordige spelling vermijden.

Eindelijk mag men uit het oog niet verliezen dat de enkele *o* op het einde eener lettergreep niet altijd lang is en in eene menigte woorden als de korte Fransche *o* klinkt. Bij voorbeeld: ***profeet***, ***professor***, ***profijt***, ***proponent***, ***protestant***, enz. Met het Kollewijn-stelsel, dat is met het oog op den regel dat o op het eind eener lettergreep niet meer verdubbeld wordt, omdat zij altijd lang is en als *oo* luidt, zouden wij onwillekeurig geneigd zijn de aangehaalde woorden uit te spreken alsof er stond ***proofeet***, ***proofessor***, ***proofijt***, ***proopoonent***, ***prootestant***, enz. En iedereen zal toch wel toegeven, denk ik, dat zulke uitspraak bepaald verkeerd ware. In dit geval leidt dus de zoogenaamde « vereenvoudiging » der spelling rechtstreeks en onvermijdelijk tot bederving der uitspraak.

De DERDE REGEL luidt:

« 3. In nederlandse en met nederlandse gelijk

te stellen woorden wordt de *ie*-klank door *ie* (niet door *i*) aangeduid : *biezonder*, (1) *rievier*, *familie*, *russies*, *Januarie*, *fabriekant*. »

Deze regel zou insgelijks, althans in Vlaamsch-België, tot verkeerde uitspraak leiden.

In het Nederlandsch zijn er drie *i*-klanken : de korte doffe *i*, de korte scherpe *i* en de lange *i*. De twee eerste worden thans bij het schrijven door *i*, de laatste door *ie* aangeduid. Dr. Kollewijn stelt voor de korte doffe *i* door *i*, en de korte scherpe *i*, evenals de lange *i*, door *ie* weer te geven. Dat is onlogisch. Indien het niet raadzaam schijnt beide korte *i*'s door hetzelfde letterteeken aan te duiden, *a fortiori* moet men besluiten dat het nog veel onaannemelijker ware voor eenen *korten* en voor eenen *langen* klank dezelfde schrijfwijze te gebruiken.

Hoe wil men dat de leerling rade wanneer hij *ie* kort of lang moet uitspreken, inzonderheid ten onzent waar *ie* altijd lang is en, in het midden van een woord of in eene geslotene lettergreep, bijna onveranderlijk den klemtoon bekomt? Is het niet te vreezen dat men allengs *fabriek-ant*, *riev-ier*, *rüssīes* en andere mooie dingen zal te hooren krijgen?

(1) De uitspraak *biezonder* is een Hollandsch provincialisme. In Zuid-Nederland luidt het bij het volk nog altijd *bijzonder*, met ietwat korteren, doch zeer duidelijken *ij*-klank. In de beschaafde taal van Noord en Zuid luidt het woord nagenoeg alsof er *bezonder* stond.

Ik zou begrijpen dat een hervormer de drie *i*-klanken door drie verschillende letterteekens van elkander zou wenschen te onderscheiden, maar indien men twee dier klanken op dezelfde wijze blijft schrijven, is het waarlijk de moeite niet waard aan het bestaande te roeren. Of is men er op uit om kost wat kost veranderingen, hoe nutteloos ook, in te voeren? Het zij zoo! maar, om Godswil, spreek dan niet van « vereenvoudiging! »

Hier hebben wij nu den VIERDEN REGEL :

« 4. De toonloze klinker wordt in de uitgangen *-lik* en *-liks* door een *i* aangeduid (evenals in de woorden ***havik***, ***monnik***, ***leeuwerik***, enz.) : ***gewoonlik***, ***huiselik***, ***dageliks*** ».

Tegen dit onbeduidend (1) en trouwens weinig gevaarlijk voorstel zal ik eenvoudig inbrengen dat *lik* evenmin als *lijk* de beschaafde uitspraak weergeeft : deze zou men veel juister door *lek* of *luk* uitdrukken. Overigens, in het grootste gedeelte van Zuid-Nederland wordt bij voortduring de uitgang *-lijk* met onbetwistbaren *ij*-klank door het volk uitgesproken, bepaaldelijk wanneer hij op eene toonlooze lettergreep volgt : in *rijkelijk* bij voorbeeld is er tusschen de twee *ij*'s geen verschil te merken, behalve dat de klemtoon op de eerste valt.

(1) « De kwestie *-lijk* of *-lik*, zegt Dr. Kollewijn (bl. 189), is van ondergeschikt belang en verdient nauweliks dat men er zich druk over maakt ».

De VIJFDE REGEL is van grooter belang :

« 5. Alleen dan wordt *sch* geschreven, wanneer men na de *s* een *ch* uitspreekt (*schip, schoon, scheppen; — schrijven, schrikken*). Dus *vis, mens, wensen, hollandse, franse.*

« Behalve in vreemde woorden (*theater, theologie*) en in *thuis* (waarin door ieder de samenhang met huis nog gevoeld wordt) schrijft men geen *h* achter de *t* : *tans, altans, tee.*

« Evenmin worden stomme medeklinkers geschreven in *ert, besje, Kersfeest, Kersmis* ».

Om te beginnen, zou ik gaarne vernemen sedert wanneer *s-chrikken* en *s-chrijven* de beschaafde uitspraak zijn geworden? Ik weet dat er Noorderbroeders zijn, zoodanig op keelgeluiden verslingerd, dat zij voor dat onmenschelijk rochelen niet terugdeinzen en u als 't ware onwillekeurig dwingen rond te zien of er een spuwbakje voorhanden is. Maar ik weet ook dat, in Holland net als ten onzent, verreweg de meeste beschaafden eenvoudig *srikken* en *srijven* uitspreken (1). Waarom wordt dat feit door Dr. Kollewijn miskend? Of is het misschien bij de Amsterdamsche Joden dat wij voortaan onze taal moeten gaan leeren spreken?

Het voornaamste bezwaar tegen het weglaten der *ch* is de omstandigheid dat hierdoor eene menigte

(1) Er zijn zelfs vele Nederlanders die *schip, schoon, schuit, schijn*, enz., niet als *s-chip, s-choon, s-chuit, s-chijn* uitspreken, maar eerder als *s-jip, s-joon, s-juit, s-jijn*. En, naar mijn bescheiden oordeel, hebben zij geen ongelijk.

onzer meest gebruikte woorden een vreemd voorkomen zullen krijgen, hetgeen het lezen zekerlijk niet zal vergemakkelijken en mogelijk eene bron van misverstand worden. Van den anderen kant, kan men doen gelden dat de verkeerde (in België *algemeene*) dialectische uitspraak *mens-chen, vis-schen, bos schen*, enz. dient te worden tegengewerkt. Maar ik vraag het nog eens, is het de moeite waard, om zulk een twijfelachtig voordeel te bekomen, het herdrukken van onze gansche letterkunde noodzakelijk te maken of, althans voor den gewonen lezer, tusschen onze hedendaagsche literatuur en de toekomstige een soort van muur op te werpen? Wie, onder 't volk, leest nog wat er in de XVIe en in de XVIIe eeuw werd geschreven? En is het wenschelijk dat Conscience en Van Lennep, Tollens en Van Beers aan burger, boer en werkman even onbekend worden als Vondel, Cats en Marnix? (1)

---

(1) Dr. Kollewijn zelf erkent dat kinderen, welke de nieuwste spelling hebben geleerd, in staat moeten blijven te lezen wat er in een vroeger spellingstelsel geschreven is. En met veel juistheid doet hij (op bl. 31) opmerken dat « wil men belangrijke vereenvoudigingen tot stand brengen, dan moeten die bij *'t schrijven* van veel dienst zijn, maar bij *'t lezen* niet te zeer in 't oog springen. Dan alleen zal 't mogelik wezen, de grote massa tot meedoen te bewegen; en de grote massa moet het per slot van rekening doen. » Het is precies wat *ik* zeg. Tot dusver zijn wij het eens; maar het verschil bestaat hierin : Dr. Kollewijn is overtuigd dat zijn stelsel aan de door hem zelven vereischte voorwaarden voldoet, en ik denk integendeel dat de voorgestelde wijzigingen werkelijk « te zeer in 't oog springen » om, inzonderheid in Vlaanderen, de « grote massa » tot meedoen te bewegen.

Uit een taalkundig opzicht acht ik het ook niet nutteloos een onderscheid tusschen bijwoorden en bijvoegelijke naamwoorden te maken en ik zou mij volgaarne ermede vergenoegen de eerste altijd met *s* en de andere met *sch* te schrijven, dus bij voorbeeld *Hij komt dagelijks* en *Ons dagelijksch brood.*

Betreffende het weglaten der *h* achter de *t*, kan het ons weinig schelen dat men *althans* of *altans* spelle. Waarom echter wordt de regel op de bastaardwoorden niet toegepast, zelfs op degene niet, die, zooals wij straks zullen zien, Dr. Kollewijn als Nederlandsche woorden wil schrijven, daar zij « dagelijks bij lieden van allerlei stand in zwang zijn » en dus een soort van burgerrecht hebben verkregen? Die uitzondering is alles behalve logisch. En op die eerste uitzondering volgt eene tweede : *thee* is precies als *theater* of *thermometer* een gebruikelijk uitheemsch woord. Waarom, volgens Dr. Kollewijn, moeten wij *tee* schrijven en niet *teater* en *termometer?* In 't Engelsch, wel is waar, spelt men *tea*, maar in het Fransch *thé* en in het Duitsch *Thee*, terwijl de botanische (Latijnsche) naam der plant *thea* is. En die plant behoort tot de orde der *theaceën.* Zullen wij, van den eenen kant, *tee* en, van den andere, *theaceën* schrijven? Of zal het *teaseën* worden? En wat aangaande *hypotheek?* Moet het niet *hiepoteek* zijn? — Wie zoo schetterend verkondt dat het « vereenvoudigen » der spelling zijn doel is, zou toch, denk ik, moeten inzien dat het opeenstapelen van allerlei nieuwe, nuttelooze en logisch

niet te verklaren uitzonderingen op geheel iets anders dan « vereenvoudiging » afloopt.

Wat betreft de « stomme medeklinkers » zal ik alleen doen opmerken dat Dr. Kollewijn dwaalt als hij zich inbeeldt dat de *w* in *erwten* en de *t* in *Kerstfeest* overal stom zijn : ten onzent immers zijn ze nog doorgaans hoorbaar (1). Ik voeg erbij dat de Vlaming, bij het ontwaren van het woord *Kersfeest*, eerder aan *kers* (*cerise*) of aan *keers* (*kaars*) dan aan *Kerst* zal denken.

ZESDE REGEL :

« 6. De *n* en *s* worden niet als « tussenletters » geschreven, als ze in de beschaafde uitspraak niet worden gehoord. Dus : *zedeleer*, *sterrekunde*, *hondehok*, *pennehouder*, *oorlogschip*. (Natuurlik wèl : *toetssteen* uit *toets* en *steen*, *lansstoot*, enz., waar men niet met een tussenletter te doen heeft) ».

Die regel is de eenige, die min of meer bij schrijvers en publiek ingang heeft gevonden. Niemand kwetst het *zedeleer*, *sterrekunde*, *oorlogschip* te lezen en door velen wordt trouwens die spelling reeds gebruikt. Edoch is de beschaafde uitspraak geen onfeilbaar criterium. Ik gun dat in Holland, waar de *h* zeer sterk wordt geaspireerd, men geene tusschen-*n* in woorden als *hondenhok* en *pennen-*

(1) Het volk zegt *erweten* of *erweetjes* en ook *Kest*.

houder verneemt. Maar in Vlaamsch-België wèl. Bij ons volk is de *h* altijd toonloos en zelfs bij beschaafden is de aspiratie betrekkelijk zeer zwak : het volk zegt *geuzenoek*, *boerenuis*, *zwanenals*, de meer ontwikkelde *geuzen-hoek*, *boeren-huis*, *zwanen-hals*.

Wat er van zij, graag mocht ik weten om welke reden Dr. Kollewijn zijn hoofdbeginsel (*schrijf zooals ge spreekt*) niet consequent toepast? Krachtens dit beginsel schrapt hij de tusschenletters *n* en *s* en de stomme medeklinkers. Waarom dan stomme *klinkers* geëerbiedigd en *eeuw*, *leeuw*, *nieuw* geschreven, alhoewel *eew*, *leew*, *niew* de beschaafde uitspraak is? Waarom de stomme en met het oog op de uitspraak geheel overbodige eind-*w* in *trouw*, *gauw*, enz. behouden? Waarom, zoo niet om te bewijzen dat de « vereenvoudigde spelling » met Moeder Logica hopeloos overhoop ligt?

De ZEVENDE REGEL luidt :

« 7. In bastaardwoorden wordt de *f*-klank niet door *ph*, maar door *f* aangeduid : *fotograaf*, *telegrafist*, *fantazie*.

« ALGEMEEN GEBRUIKELIKE bastaardwoorden kunnen als nederlandse woorden worden geschreven : *lokomotief*, *trem* (1), *boeket*, *horloozje*, *presies*.

---

(1) De Nederlander, die *trem* zegt, is even belachelijk als de Franschman, die *Huygens* als *Huit-Jean* uitspreekt. In 't Engelsch, zooals het in Engeland en niet in de Joden-Breestraat wordt gesproken, luidt het woord *tram*, nooit *trem*.

« Wie dergelike woorden als « vreemde » blijft beschouwen, kan ze op de gebruikelike manier geheel of gedeeltelik spellen, zooals dat in de taal, waaraan ze ontleend zijn, geschiedt.

« De Vries en Te Winkel willen als nederlandse woorden schrijven : de dageliks gebruikte woorden, bij lieden van allerlei stand in zwang. Wie dus schrijft *buro* (1), *kanapee*, *sjaal*, *kwietansie*, *redaksie*, volgt het beginsel van De Vries en Te Winkel. »

In zake bastaardwoorden is dus de regel dat er geen regel is. Want, evenals De Vries en Te Winkel, laat Dr. Kollewijn eenieder vrij te beslissen of het woord al dan niet op zijn Nederlandsch — dat is phonetisch — zal worden gespeld. En zelf maakt hij van dat recht een hoogst willekeurig gebruik : zoo schrijft hij *consciëntieus* en wat verder *konsekwent*. Waarom dat verschil? Beide woorden toch zijn even nieuw, het eene niet minder bekend dan het andere, en beiden aan de gazettentaal ontleend. Er bestaat dus geene denkbare reden om *konsekwent*

(1) *Bureau* is niet overal in zwang. In Vlaamsch-België namelijk wordt het nooit en door niemand gebruikt, behalve bij verfranschte of halfverfranschte burgers, die beide talen te gelijk radbraken en mogelijk *Ik ga naar mijn bureau* zullen zeggen, even goed als bij voorbeeld *Ik woon in de rue courte du jour*, *Ik reis met den tram à vapeur*, *Ik heb tegen den commis d'ordre gesproken*. Andere Vlamingen zeggen en schrijven *bureel;* en dat is trouwens veel beter dan het Fransche *bureau* of het raadselachtige *buro*.

op zijn Nederlandsch te schrijven en *consciëntieus* op zijn Fransch.

Is het waar echter dat Dr. Kollewijn met De Vries en Te Winkel's voorschriften vrede heeft, dit belet hem nochtans niet hier weer met eene uitzondering voor den dag te komen. Immers, eene « vereenvoudigde spelling », die geene vracht nieuwe uitzonderingen zou invoeren, ware inderdaad al te eenvoudig. De heeren schoolmeesters zouden klagen : *Othello's occupation's gone!* Dr. Kollewijn laat u dus toe bastaardwoorden te spellen zooals het u belieft, maar hij eischt dat gij altijd en overal *ph* door *f* zult vervangen. Waarom, ik bid u? Ik weet dat het onnederlandsch en zelfs ongermaansch is de *f*- klank door *ph* aan te duiden; edoch, met den aard onzer taal is het niet minder tegenstrijdig de *k*-klank door *c* of *q*, de *s*- of *ts*-klank door *c* of *t*, de *z*-klank door *s*, de *ie*-klank door *y* uit te drukken. Waarom zoudt ge ph*otograaf* niet mogen schrijven, als het u veroorloofd is *consciëntieus*, *positie*, *station*, *quintaal*, *hygiëne* te spellen? Naar een antwoord op die vraag heb ik te vergeefs in Dr. Kollewijn's werk gezocht.

Indien ik zoo vrij mag zijn op mijne beurt eenen wenk te geven, onzen schrijvers zou ik aanraden het gebruik van *nieuwe* uitheemsche woorden te vermijden, waar zoo iets geschieden kan zonder zich aan overdreven purisme schuldig te maken, en indien zij het noodig achten zulke woorden te bezigen, de oorspronkelijke spelling ervan te eerbie-

digen. Pedanten, die uit liefde voor theoretische beginselen anders redeneeren, vergeten dat, behalve op de banken der lagere school, men bij het lezen niet letter bij letter spelt : het is het *geheele* woord dat met eenen enkelen blik wordt herkend. Wie dus het uiterlijk voorkomen van dat woord zoodanig verandert dat het niet dadelijk herkenbaar blijft, vertraagt en vermoeilijkt het lezen (1). Ik loochen niet dat met tijd en vlijt ons volk zich aan *sent* en aan *sijfer* even goed als aan *singel* en aan *prinses* zou gewennen; maar in 's Heeren naam! waarom ons die moeite gegeven? Zou die verandering waarlijk eene verbetering zijn en, ten slotte, is zij zoo dringend noodig?

REGEL nr 8 bekrachtigt weer allerlei uitzonderingen :

« 8. Eigennamen, familienamen en aardrijkskundige namen behouden de gebruikelike spelling : *George*, *Visscher*, *Tusschenbroek*, *Zwolle*, *'s-Hertogenbosch*. »

Dat familienamen onveranderd moeten blijven, spreekt van zelf : eenieder immers is wettelijk verplicht zijnen naam te schrijven zooals hij op de

(1) Wat zou een gewoon lezer denken bij het ontwaren van monstertjes als *pozietsie*, *reziedentsie*, *sievieliezaatsie*, *staatsieon*, *fielantropies*, enz.? Zou hij *positie*, *residentie*, *civilisatie*, *station*, *philanthropisch* herkennen?

boeken van den burgerlijken stand voorkomt. Minder zeker is het dat er ook, wat voornamen betreft, eene vaste, geijkte spelling zou bestaan : *Joseph* en *Jozef*, *Carel* en *Karel*, *Alphons en Alfons* worden *ad libitum* gebezigd. Maar bepaald verkeerd is het staande te houden dat de spelling van oordsnamen niet mag gewijzigd worden en met het hedendaagsch schrijfstelsel in overeenstemming gebracht. Onze handvesten zijn daar om te getuigen dat de spelling der plaatsnamen herhaaldelijk werd veranderd : thans bij voorbeeld schrijft men *Gent*; vroeger was het *Gend*, *Ghendt*, *Ghent*. Eveneens schrijven wij nu, de door De Vries en Te Winkel gestelde regelen toepassende, *Vlaanderen*, *Puurs*, *Zwijndrecht* in stede van *Vlaenderen*, *Puers*, *Zwyndrecht*. Moesten wij Dr. Kollewijn's stelsel aannemen, zoo zouden wij ons verplicht achten *Plasschendale*, *Loo*, *Heelenbosch*, *Eesen*, *Vlaamsch Hoofd*, *Scherpenheuvel* te vervangen door *Plassendal*, *Lo*, *Helenbos*, *Esen*, *Vlaams Hoofd*, *Scherpeheuvel*, en misschien zelfs *Brussel* door *Brusel*, want de beschaafde uitspraak van dien stadsnaam is wezenlijk *Brüssel* (Duitsche *ü*-klank) en niet *Brussel* (met korte doffe Nederlandsche *u*).

Wij komen nu tot den NEGENDEN EN LAATSTÉN REGEL. Die regel is verreweg de gewichtigste van allen, daar de vorige, er bij vergeleken tot den rang van onbeduidende liefhebberszifterijen zinken :

« 9. Bij de verbuiging van lidwoorden, bijvoeg-

like naamwoorden en voornaamwoorden richte men zich uitsluitend naar het beschaafde spraakgebruik. Men schrijve dus *de*, *hij*, *hem*, *zijn*, wanneer men *de*, *hij*, *hem*, *zijn* ZEGT. Voorbeelden : Zet *de* stoel in *de* hoek. — De boeken van *die* aardige kleine jongen. — Is de kachel niet aan? Neen, *hij* is uit. Zal ik aan de meid zeggen dat ze *hem* (*'m*) moet aanmaken? — Die soep is erg warm, *ze* (of ook : *hij*) is anders lekker. —

« Wie uitspreekt : voor *den* dag, aan *den* drank, onder *den* duim, schrijve in deze gevallen de door hem uitgesproken *n*. »

Dus : schrijf zooals ge spreekt. Goed zoo! Maar wat is eigenlijk *de* beschaafde uitspraak? Voor Dr. Kollewijn is het natuurlijk *de zijne* of, als men wil, die der Hollanders *sensu stricto* (1). Hollanders echter — ik heb er reeds herhaaldelijk op gewezen — kunnen evenmin als andere stervelingen aan den invloed van hun eigen dialect ontsnappen, te meer daar zij niet willen inzien dat er tusschen een dialect, hoe betrekkelijk zuiver en welluidend ook, en de

---

(1) *Quaeritur* of de voorname Hagenaars beschaafd Nederlandsch spreken? Op het Gentsche Taalcongres (Aug. 1899) gaf ons de heer Varenhorst eenige staaltjes van dat aristocratisch dialect. Ik voelde mij beduidend jonger en ik waande mij weer in de Residentie toen ik hem hoorde gewagen van *mijn pêrd, die drómmelse jönnge, pas op 1e hónnd dat ie me niet beeit*. Heel *chic* voorzeker, maar taalkundig even onnauwkeurig als het platte Gentsch *Is 'ij doüd? Sloat 'em doüd*.

letterkundige gemeenlandsche schrijf- en spreektaal een verschil noodzakelijk moet bestaan. Welnu, ik zeg het nogmaals, het provinciaal Hollandsch verwart naamvallen en geslachten of, nauwkeuriger, nominatief en accusatief, mannelijk en vrouwelijk. En zoo komt het dat de beste Hollandsche schrijvers nu en dan tegen de regelen van verbuiging en geslachtsleer zondigen en fouten begaan, welke in Vlaanderen eenen schooljongen zouden beschamen. Vermakelijke voorbeelden hiervan worden door Dr. Kollewijn zelven (bl. 136-137) medegedeeld.

Ik druk er op dat dergelijke vergrijpen in Zuid-Nederland hoogst zelden voorkomen. In de volkstaal ja zijn er enkele woorden, die een ander geslacht hebben dan in de schrijftaal : zoo zijn te Gent in den mond des volks *dood*, *nacht en plicht* vrouwelijk, *groep*, *kachel* en *tram* mannelijk. Maar nooit zal een Vlaming, hij drukke zich in zijn plaatselijk dialect of in de beschaafde taal uit, in verband met een zelfstandig naamwoord, dat bijvoorbeeld vrouwelijk is, *hij*, *hem* of *zijn* gebruiken.

Behalve de boven aangehaalde staaltjes geeft ons de heer Kollewijn eene lange reeks zinsneden ten beste, die wij verzocht worden als voorbeelden van « hedendaags beschaafd nederlands » te beschouwen en na te volgen. Ik zal er slechts eenige uitkiezen :

Die bloem ruikt lekker : hij *ruikt lekker*.

Is de schutterij al uitgerukt? Ja, ik heb 'm straks zien voorbijgaan.

Van die liefde kan je gerust zeggen dat -ie *niet echt was.*

Hoeveel zou die koe moeten kosten? Hij *zal zoowat twee honderd gulden waard zijn.*

Ik kan die melk niet drinken. Hij *is zuur.*

Enz. enz.

De Vlamingen, enkelen uitgezonderd, mogen op de sierlijkheid van hunnen tongslag niet pochen; velen laten de *h*'s vallen of spreken zekere klinkers niet zuiver uit; allen doen min of meer aan gallicismen; maar zij eerbiedigen ten minste de hoofdbeginselen van taal- en spraakleer en wat Dr. Kollewijn beschaafd Nederlandsch heet, noemen wij eenvoudig Kouterwaalsch. Bij het hooren van volzinnen, als de aangehaalde, ondervinden wij precies hetgeen een Franschman zou gevoelen, moest iemand hem vriendelijk verzoeken naar dingen als daar zijn te luisteren : *Cette fleur sent bon;* il *embaume.* — *Avez-vous vu la garde civique? Oui,* il *vient de passer.* Zelfs een Engelschman zou u vierkantig uitlachen, indien gij hem toevoegdet : *How much for that cow? I don't like the look of* him. Want de Engelschen, al hebben zij de verbuiging zoo goed als afgeschaft, zijn niet dwaas of slordig genoeg om een vrouwelijk of onzijdig voorwerp door een mannelijk voornaamwoord aan te duiden.

En Dr. Kollewijn beeldt zich in dat de Vlamingen, die, in dat opzicht, onberispelijk spreken en schrijven, zich met geestdrift er zullen op toeleggen om fouten te leeren begaan, welke zij tot nog toe gelukkig hebben weten te vermijden!

Die illusie is des te vreemder, daar Dr. Kollewijn zijne spellingsregelen met totale miskenning van het Vlaamsche taaleigen heeft gesteld en zich zelfs de moeite niet geeft eene poging te doen om ons te bekeeren. In zijn werk wordt er o. a. in 't breede en in 't lange gesproken van hetgeen de jongere en de oudere Amsterdammers doen of zeggen, van het verschil tusschen de taal der aldaar geborene en die van hen, welke zich in Holland's hoofdstad zijn komen vestigen; maar van de vier millioen Vlamingen *geen woord* (1). Men zou waarlijk denken dat wij niet bestaan of althans te onbeduidend zijn om in aanmerking te komen. ***De minimis non curat Kollewijn.***

Die vrijwillige of onvrijwillige onbekendheid van Dr. Kollewijn met onze Vlaamsche taaltoestanden grenst dikwijls aan het potsierlijke. Zoo schrijft hij bij voorbeeld (bl. 117) : « Dat een beschaafd mens aan z'n vrouw, aan z'n broer, aan z'n zuster, aan z'n vriend vragen zal : « Heb jij 't niet gezien? » en zeggen zal : « dat is van jou » — niemand die het betwist. Als die man *gij* gebruikte voor

---

(1) « Geen woord » is misschien niet gansch juist. Dr. Kollewijn vermeldt ons éénmaal.... om ons minachtend af te schepen : « Het feit, dat men in het Vlaams en eenige dialecten in 't zuiden van ons land onderscheid maakt tussen *den* en *de*, doet niets af aan de waarheid, dat in *de beschaafde nederlandse spreektaal* dat onderscheid niet meer bestaat (bl. 10, nota). » Een punt : 't is alles.

jij en (in 't bovenstaande geval) *u* voor *jou*, ZOU MEN HEM UITLACHEN OF TEN MINSTE ONNATUURLIK EN SCHOOLMEESTERACHTIG VINDEN. » De heer Kollewijn weet dus niet — of *wil* niet weten — dat *je*, *jij* en *jou* in Vlaamsch-België ONBEKEND zijn (1), even onbekend als *u hebt*, *u is* of *u bent*, en dat iedereen ten onzent, hij spreke dialect of drukke zich in de letterkundige taal uit, onverschillig tot wien hij het woord richt, onveranderlijk zegt : *gij* (of *ge*) *hebt*, *gij* (of *ge*) *zijt*, *hebt ge*, *zijt ge*, *ik kom met u*, enz. En ik vrees dat we zullen voortgaan, al moest zich Dr. Kollewijn dood lachen.

De handelwijze van den vader der nieuwe spelling is echter niet onverklaarbaar. Zijn stelsel berust op den regel *schrijf zooals ge spreekt*. Indien hij eerlijk bekende dat de spraak der grootere helft van het Nederlandsche volk met zijne voorschriften niet strookt, dan zou hij deze bezwaarlijk kunnen rechtvaardigen. Daarom vindt hij het gemakkelijker de Vlamingen (en met hen een goed getal Noord-Nederlanders) eenvoudig weg te cijferen of, beter gezegd, hij gebaart dat hij ons niet ziet. Maar anderen zien ons en dat volstaat.

(1) Enkel in een gedeelte van West-Vlaanderen hoort men somwijlen benevens *gie*, ook *je*, doch meestal *na* het werkwoord : *Van waar komje?* Elders wordt, in de volkstaal, na het werkwoord gewoonlijk *ge* door *de* vervangen : *Komde? Zijde?* Ook wordt dikwerf het voornaamwoord verdubbeld : *Kende gij mij niet? Komde gij? Zijde gij daar?*

Overigens geeft ons hier Dr. Kollewijn weeral een bewijs van het zonderling gebrek aan logischen zin dat zijne geheele hervorming kenmerkt. De regel *schrijf zooals ge spreekt* wil hij alleen op de verbuiging van lidwoorden, bijvoegelijke naamwoorden en voornaamwoorden toepassen. Waarom niet insgelijks op zelfstandige naamwoorden en op werkwoorden? Alle Nederlanders toch, Vlamingen zoowel als Hollanders, zeggen : *wij geve, wij vergete, de leerlinge zwijge, de prijze zijn schoon*. Om 't even! Dr. Kollewijn beslist dat wij bij voortduring zullen moeten schrijven : *wij gev*en, *wij verget*en, *de leerling*en *zwijg*en, *de prijz*en *zijn schoon!* En tevens noodigt hij ons uit *Zet* die *stoel in* de *hoek*, — *Brave jong*ens *gaan naar* de *hemel*, — *Die pijp trekt niet*, hij *is uit*, te schrijven, ofschoon er millioenen Nederlanders zijn die bij het spreken zullen zeggen : *Zet* dien *stoel in* den *hoek*, — *Brave jong*es *gaan naar* den *hemel*, — *Die pijp trekt niet*, zij (of ze) *is uit*.

Schrijf zooals ge spreekt is blijkbaar een *lapsus calami*. Het moet luiden : *schrijf zooals Dr. Kollewijn spreekt*.

De voorgestelde feitelijke afschaffing van het onderscheid tusschen eersten en vierden naamval, tusschen mannelijk en vrouwelijk wordt dus door het algemeen gebruik *niet* gewettigd en zulk eene omwenteling, die het karakter onzer taal volkomen zou veranderen, kan alleen door de spraakmakende gemeente zelve worden doorgedreven. Of zoo iets

ooit zal geschieden waag ik niet te beslissen, maar zeker is het dat noch Dr. Kollewijn, noch ik dien dag zullen beleven.

Wat mij vooral aan de spoedige vervulling van Dr. Kollewijn's wenschen doet twijfelen, is de omstandigheid dat zelfs afkappingen, die sedert eene halve eeuw in Holland door eenieder worden gebruikt, ten onzent eenen bijna algemeenen tegenstand ontmoeten, deels omdat buigingsuitgangen, die in de beschaafde spreektaal meer en meer verdwijnen, in den mond des volks alhier nog doorgaans hoorbaar zijn, deels ook omdat de openbare meening al wat het Germaansch uiterlijk onzer taal zou verzwakken of wijzigen beslissend veroordeelt : aan de verengelsching van het Nederlandsch willen wij niet medewerken en wenschen integendeel de kloof tusschen ons en onze Duitsche stamverwanten niet nutteloos te verbreeden. Er zijn stellig eenige Vlaamsche letterkundigen, namelijk jongere, die niet aarzelen *een lieve vrouw*, *zijn kinders*, (1) enz. te schrijven. Er zijn er meer, die de *mannelijke* buigingsuitgangen in het enkelvoud weglaten : *Ik heb een trouwen hond*, *ik ken een man*, *groet uw vader*. Daarentegen schrijven zij : *eene vrouw*, *mijne zonen*. Verreweg de meeste verwerpen echter *alle* afkappingen en

---

(1) Hij, die *zijn kinders* schrijft, zal het echter niet wagen van *ons vrienden* te spreken. Hoe onlogisch, want evenmin als *zijne kinders* is *onze vrienden* de gebruikelijke beschaafde uitspraak.

worden hierin door het voorbeeld der Belgische Regeering en der Koninklijke Vlaamsche Academie gesteund.

Wat mij aangaat, beschouw ik het afkappen van zekere uitgangen als eenen eersten stap op eenen weg, die, evenals in Noord-Nederland, allengs tot het verwarren der naamvallen en der geslachten zou leiden en dus afkeuring verdient. De reden overigens, welke men inroept, namelijk dat de buigingsuitgangen in de beschaafde taal niet meer worden vernomen, is van geener waarde (1). Indien wij schrijven willen zooals wij spreken, dan moet het niet *Ik zie* mijn *vader*, — *Daar komt* een *vrouw*, — *Hier is* een *kind* zijn, maar wel *Ik zie* men *vader*, — *Daar komt* en *vrouw*, — *Hier is* e *kind*.

Om de afschaffing der geslachten te wettigen geeft zich Dr. Kollewijn de zeer overbodige moeite aan te toonen dat de door onze spraakleer uitgeroepen regelen logisch niet te verdedigen zijn. Dat heet men in het Fransch eene opene deur instampen. Het komt er niet op aan te onderzoeken waarom dit of dat woord mannelijk, vrouwelijk of onzijdig is, maar eenvoudig te weten tot welk geslacht het behoort. En gaarne wil ik gunnen dat hij, die zulks niet instinctmatig voelt, te vergeefs

(1) In de Duitsche beschaafde omgangstaal worden ook zekere buigingsuitgangen niet meer gehoord : is er iemand in Duitschland, die zou durven voorstellen ze in de schrijftaal weg te laten?

naar vaste voorschriften zal uitzien. Dat is waar voor ons, Nederlanders, en niet minder voor Franschen, Duitschers, enz.

Dr. Kollewijn vraagt waarom in onze taal de Donau buiten *zijne* oevers treedt en de Waal buiten de *hare*. Hoe belachelijk, niet waar? Welnu, zou de heer Kollewijn mij kunnen leeren om welke reden men in het Duitsch der *Rhein*, der *Main*, der *Neckar*, der *Inn* zegt en, van den anderen kant, die *Elbe*, die *Weser*, die *Isar*, die *Moldau?* (1) Is dat ook belachelijk? En hoe vindt hij den Franschman, die zonder schroom le *Rhône*, le *Var*, le *Gard*, le *Maine* mannelijk maakt en la *Loire*, la *Marne*, la *Lys* en la *Gironde* vrouwelijk?

Maar verbeeld je, gaat Dr. Kollewijn voort, « *wijfjesoliefant* is mannelik en *mannetjeshyêna* is vrouwelik. Volgens *de* spraakkunst moet men schrijven : « Wij zagen in Artis een*e* woedend*e* mannetjeshyena en een*en* buitengewoon tamm*en* wijfjesvink (2). » Dat men van die mannetjeshyena dus zou moeten schrijven « zij verscheurde *haar* wijfje, » ligt voor de hand. » Zeker, mijnheer! evenals het voor de hand ligt dat men in het Fransch

(1) En zelfs die *Katzbach*, alhoewel *Bach* mannelijk is. Waarom nog zijn *Schweiz* en *Lausitz* vrouwelijk, *Elsass* en *Schwaben* onzijdig? Waarom die *Uckermark* en das *Steiermark?* En zoo voort tot in 't oneindige.

(2) *Vink* is mannelijk in Holland en vrouwelijk in Vlaanderen.

schrijven zou : *Nous avons vu du Jardin Zoologique une hyène mâle des plus dangereuse; elle venait d'étrangles sa femelle. Nous avons vu également un éléphant femelle très bien dressé.* » Zulke dingen, welke, naar 't schijnt, Hollandsch-blijgeestigen doen schaterlachen, ergeren den Parijzenaar niet in het minst.

Niemand betwist dat de geslachtsleer in het Nederlandsch eene zeer grillige is. In het Duitsch en in het Fransch eveneens. In het Volapük integendeel heeft men het ideaal der logische vereenvoudiging bereikt. Maar wij zijn niet gelast eene nieuwe taal te *maken*; wij moeten onze taal nemen *zooals zij is* en ons best doen om ze zuiver te spreken en te schrijven. Beschaafde Franschen en Duitschers verwarren mannelijk en vrouwelijk nooit : « Kort en goed ondenkbaar is (het), zegt Dr. Kollewijn, dat een Fransman zou schrijven *le fleur* of een Duitser *den Blume.* » Even ondenkbaar mag het heeten wat den Vlaming aangaat. Waarom zou het met den Hollander anders gesteld zijn? Ik herhaal het nog eens : indien hij wil, zal hij niet meer zondigen. En indien hij niet wil, zou het stellig verkeerd zijn luiheid, slordigheid en eigenzin aan te moedigen en om zijnentwil onze taal te verminken.

Wat Dr. Kollewijn vraagt is overigens met het gezond verstand in strijd. Hij beweert dat het te veel tijd en moeite zou kosten om aan een gedeelte der Hollanders met inachtneming der regelen van taal- en spraakkunst te leeren spreken en schrijven.

Het zij zoo! Maar evenveel tijd en moeite zou het vergen om aan de overige Noord-Nederlanders en aan de Vlamingen fouten te leeren begaan, die met hunnen aard niet strooken. Ziedaar nochtans wat de heer Kollewijn verlangt en wat zekerlijk geen redelijk mensch hem gunnen zal.

Bovenstaande beschouwingen leveren, denk ik, het bewijs dat de Kollewijn-spelling bezwaarlijk als eene ernstige verbetering kan worden aanzien.

Dat Dr. Kollewijn zelf die onze meening niet beaamt, is natuurlijk : een vader is altijd met zijn eigen kind ingenomen. Maar het komt mij voor dat hij wat te ver gaat als hij (bl. 191) aldus besluit :

« Of de nieuwe regeling nu volmaakt is?

« Niemand die 't zal beweren. Maar 't volmaakte is dikwels onbereikbaar. En als men er héél ver van af heeft gestaan is 't zeker onbereikbaar met één greep. Wij hebben iets beters willen geven dan wat bestond. Een stap doen in de goede richting.

« En daarin meenen wij te zijn geslaagd. »

Die meening, welke van veel zelfvertrouwen getuigt, is ongelukkig al te subjectief en ik vrees dat onpartijdige rechters er anders zullen over oordeelen.

Wat ik intusschen minder verschoonbaar acht, is de daarop volgende alinea, welke buitengewone verblindheid of geringe waarheidsliefde verraadt :

« De instemming die de vereenvoudigde spelling meer en meer vindt, in Nederland, in Zuid-Afrika, *in België* (!!!), in Indië, geeft het recht om — in de toekomst — op een overwinning te hopen. »

Daar beweringen van dien aard onze Noorderbroeders op het dwaalspoor zouden kunnen brengen, is het gepast luid en uitdrukkelijk te verklaren dat er van zulke instemming in Zuid-Nederland geen spoor te ontdekken valt, ja, dat moest de Kollewijn-spelling in Holland algemeen worden aangenomen, de Vlamingen zekerlijk niet zouden volgen.

Aan de Koninklijke Vlaamsche Academie, als ambtelijke tolk en als hoogste uitdrukking der Nederlandsche taal- en letterkunde in België, komt het toe hare stem te verheffen om al wie, in Noord en Zuid, aan de eenheid onzer taal prijs hecht, tegen pogingen te waarschuwen, die onvermijdelijk tot tweespalt zouden leiden en het werk onzer voorgangers vernietigen.

Elsene-Brussel, *Februari* 1900.

Verslag van den Heer Dr. DE VOS

Dr. KOLLEWIJN schoeit zijne wijzigingen van de bestaande spelling uitsluitend op de leest van wat hij de beschaafde uitspraak heet. Iedereen zou daar wellicht in zekere maat vrede mee hebben,

indien er werkelijk eene onbetwistbare, vaste, strikt bepaalde, eenige en algemeene beschaafde uitspraak der Nederlandsche taal bestond.

Welnu, is dit het geval? Ik antwoord beslist : neen!

Een taalkundige van gezag, de Heer TE WINKEL, verzekerde zonder tegenzeg, op het Congres te Dordrecht : « De uitspraak van elken beschaafden « Nederlander is immers niet overal dezelfde ».

En het moet wel volstrekt waar zijn; want Dr. KOLLEWIJN kan zelf niet nalaten, het meer dan eens te herkennen : « Hier en daar », zegt hij, bl. 150, « zal wel eens een kleine strijd losbre- « ken over de vraag : beschaafd of niet beschaafd ». — « Men ga na, in zijn eigen kring, hoe men « spreekt », vervolgt hij. — « Komt iemand uit een « streek, waar » (bij voorbeeld) « *scheidde uit* nog niet « door *schee uit* verdrongen is — in de beschaafde « spreektaal altijd — dan zal hij zich natuurlijk « aan *scheidde* houden ».

Bl. 194, aan 't slot van zijn boek (*Finis coronat opus*), gaat hij verder nog. Hij gedoogt er het schrijven van dezelfde woorden op verschillende wijs, altijd navenant deze of gene, die op eigen manier beschaafd spreekt, zulke woorden uitbrengt. Bij de verbuiging der lidwoorden, bijvoegelijke naamwoorden en voornaamwoorden, laat hij toe te spellen « zooals men zegt ». « Wie uitspreekt : voor de*n* « dag, aan de*n* drank, onder de*n* duim, schrijve « de door hem uitgesproken *n* ».

Met zulke toelating druischt K. zeer blijkbaar tegen zijn voornaamste beginsel aan, verloochent of liever loochent hij *de* beschaafde uitspraak, maakt ruim baan voor tuchteloosheid en werpt zijn eigen stelsel in duigen.

Dr. K., derhalve, geeft hier volop toe, dat er ook beschaafde Hollanders bestaan, die de uitgangs-*n* laten hooren, en daarin met ons, Vlamingen, gelijk zijn.

Bl.60 bekende hij reeds,dat « wij » (de beschaafde Hollanders, namelijk), « zonder verschil te maken, « spreken van : *op den duur* en *op de duur*, *na* « *den eten* en *na het eten, voor den dag komen* en « *voo de dag komen* ». Bl. 97 schrijft hij, voor eigen rekening : « in *den* haak ».

Eene derde maal komt hij in strijd met zich zelven, waar hij, door zijnen 7[en] regel over 't gebruik der vereenvoudigde schrijftaal, het spellen der bastaardwoorden aan ieders willekeur overlaat. Men mag ze geheel vernederlandschen, of geheel als in de vreemde taal of gedeeltelijk als in de vreemde taal schrijven. Voor het minst eene drievoudige keus. Ook zien we spellen, b. v. : na*tie*, na*cie*, na*sie*, naat*sie*, ja naat*zie*, en daarbij na*tion* ook al.

Dat heet vereenvoudiging, weet u?

Eene vierde maal overtreedt hij zijne grondwet, door, in regel 8, familienamen, eigennamen en aardrijkskundige namen de oude schrijfwijze te laten behouden.

Doch, waar hij, met alles overtreffende losheid,

— eenen vijfden keer, — tegen zijne eigen regeling ingaat, is, wanneer hij aan kunstenaars, redenaars en dichters volle vrijheid geeft. *Zij* mogen gerust zeggen : *de* zoon slaat *den* vader, of : *den* zoon slaat *de* vader, instee van : *de* zoon slaat *de* vader; hetgeen door het gepeupel der prozamenschen alleen — moet worden gebezigd. De kunstenaren mogen ook archaïsmen en neologismen gebruiken, zooveel het hun lusten moge (Zie bl. 151-152).

Dus, de beschaafde schrijftaal zou niet verplichtend zijn, juist voor de beschaafdsten onder de beschaafden. Die alleen mogen onbeschaafd schrijven !

Nu, wie houdt kunstenaars en niet-kunstenaars geheel uiteen? Waar begint iemand « artistieke taal » te schrijven? Waar vangt, in een boek, louter kunstgeschrijf aan en waar eindigt het? Evenzoo kan men vragen, waar de grenslijn tusschen beschaafd en onbeschaafd spreken getrokken ligt?

Bl. 153, ten slotte, hecht hij 't zegel aan de onvastheid van zijn beginsel; namelijk, algemeen spraakgebruik; waar hij erkent, dat, buiten dit, ook « smaak en taalkennis *noodig* » kunnen zijn.

De Heer K. heeft ons dan wel zeer duidelijk getoond, dat er in Holland zelf geene eenheid van beschaafde spreektaal bestaat; en wettigt ons daaruitgetrokken besluit, dat zijn spellingstelsel, daarom alleen reeds, op wankelen grond gebouwd is.

Zelf levert hij ons de beste wapenen om hem te bevechten. Wat zeg ik? Neen, hij velt zich zelve met zijn eigen geschut neder.

Maar nu, buiten Holland gaande, vragen wij : is de beschaafde uitspraak buiten Holland van geenen tel hoegenaamd? Neen! Voor den taalkenner Dr. K. bestaat ze nieteens.

Onder onze drie, vier millioen Vlamingen, al die geleerden, dichters, romanschrijvers, leeraars, professors, advocaten, predikanten, die toch eene taal spreken, waaruit het onbeschaafde, het platte der gewestspraak met min of meer zorge wordt geweerd, leggen geen greintje gewicht in Ks. weegschaal.

Al verschillen onze toon- en stemval en enkele onzer uitgangen van deze in Holland gebruikelijk; al volgen wij, als richtsnoer voor onze weinig talrijke afkappingen in uitspraak en schrift, meestal welluidendheid en duidelijkheid; al zeggen wij *gratie*, inplaats van *graatsie*, en luiden onze stomme eindsyllaben *ing* en *lijk* ietwat anders dan in 't Noorden; moeten wij daarom onze beschaafde uitspraak geheel en al prijsgeven en onze gansche spelling gaan schikken volgens eene onzekere, willekeurige, dus onwetenschappelijke schoolmeesterdwingelandij? En zijn die geringe afwijkingen zoo gevaarlijk voor de eenheid onzer taal? Is eenige verscheidenheid in bijzaken wellicht niet eer eene hoedanigheid dan een gebrek? Dr. J.-W. MULLER vraagde eveneens, op het Congres van 1867, of de « eenheid van « taal volstrekt onbestaanbaar is met zekere mate « van vrijheid en verscheidenheid ». En deze vraag werd niet bevestigend beantwoord.

Spellen Engeland en de Vereenigde-Staten hunne taal niet eender? En spreekt een Yankee zijn Engelsch uit, precies gelijk John Bull? En is de eene of de andere daar min of meer beschaafd om? Of de taal minder één daardoor?

Dr. J. TE WINKEL beleed luidop te Dordrecht : « Wij willen wel eenheid, maar in veelheid ».

Moeten wij voor een soort miskweekten doorgaan, omdat bij ons de scherpheldere *e*'s en *o*'s nog *zoo* schóón gehoord worden, de *oo* vooral zoo zoet, onder meer in St-Nikolaas en Antwerpen?

Immers, Dr. K. beweert inderdaad, bl. 49, dat het verschil in uitspraak tusschen zacht- en scherpheldere *e*'s en *o*'s geheel uit de beschaafde taal is verdwenen; en dat « geen welopgevoed man zegt : ***be'ne, bo''me*** of zelfs ***bo-ĕ-men*** ! » En SCHAEPMAN dan, uit wiens mond wij zoo klaar eene zoo eigenaardige scherplange *oo* vernamen?!

Wij erkennen, zonder moeite, de meerderheid der Hollanders boven ons, in zake van taal, algemeen gesproken; maar daarom nog is bij hen ***alles*** niet goed, en alles niet slecht bij ons.

Het weglaten der eind-*n* is de meest in 't oog springende van Ks. hervormingen. Wij Vlamingen, laten die schier overal hooren, voornamelijk in de uitgangen van zelfstandige naamw. en werkw., inzonderheid vóór eenen klinker, vóór de medeklinkers *b*, *d*, *t* en aan 't einde van een zin. Dr.

Koll. behoudt ze zoo goed als wij, in de spelling dezer laatste woordsoorten, ofschoon toch het meerendeel der beschaafde Hollanders, meen ik, die *n* ook algemeen in de uitspraak afschaffen.

Wij hooren hen, immers, gedurig zeggen : Die boeke' heb ik geleze' en met genoege' herleze'? enz. Dr. K. dienvolgens ligt eens te meer met zich zelven overhoop.

De tweede naamvallen *des*, *der*, *dezes*, *dezer*, *haars*, *harer* enz. worden, evenals vele boekwoorden, stellig in de gewone spreektaal, hier als over den Moerdijk, niet gehoord. Moeten die vormen daarom ook uit de schrijftaal weg? K. verstout zich zoo ver niet, van ons dat offer te vorderen.

Ook, bl. 15, ofschoon hij voorschrijft : « geen « onderscheidingen in de schrijftaal behouden, waar « de beschaafde spreektaal ze verloren heeft », vindt hij geen bezwaar in 't verschillend voortspellen van : ik *red*, gij *redt*, hij *redt*; gij dee*dt*, hij dee*d*; om de geringe moeite dat verschil te onthouden, geeft hij voor. Maar, dezelfde reden kan tegen het meerendeel van Ks. regels ingeroepen worden.

Bl. 18 en elders komt hij weer niet met zijne leering te akkoord. Iedereen, beweert hij, zegt nu : *d'r* en *'r*, in plaats van *haar* en *hun*; *nee*, *jonges*, *vastellen*, *poeier*, *broer*, *ouwe*, *meneer*, *heeft-ie*, *as* (voor *als*), *nou* voor *nu*, *niks*, enz. En zelf schrijft hij immer : *nee*, *heeft-ie*, *dikwels*, *z'n gezag*, *z'n woordeboek*, *'n heleboel* (één woord), *vin-je*, *zo'n*

substantief, *'m* voor *hem*. Dat moeten we dus allemaal voor beschaafd Nederlandsch nemen.

Maar, wat Nederlandsch mag dan wel onbeschaafd zijn?

En waarom schrijft hij al deze spelwijzen ook in zijne regels niet voor?

Daarentegen, in zijn eigen pleitboek zondigt hij zelf meermaals tegen de door hem onderwezen leer.

Bl. 86 vindt men : eenig*s*zins, tegen regel 6. Bl. 105 enz. : onzij*dig*, een*ig*, telegra*tist*, pres*i*dent, secreta*ris*, ar*tis*tiek, enz. ; terwijl hij in regel 3 vaststelt, dat de *i*-klank immer door *ie* moet uitgedrukt worden. Deze regel, nu, wischt kortweg alle onderscheid uit tusschen langen en korten *i*-klank. Alle beschaafden toch, dunkt me, zeggen iambisch : vĭziēr, rĭviēr enz. De spelling fabr*ie*kant stelt geenen korten *i*-klank voor.

Als men, bl. 194, Dr. K. horl*ooz*je ziet schrijven, om de beschaafde uitspraak van het woord *horloge* te weerspiegelen, is het waarlijk geen wonder, dat andere schrijvers de vereenvoudigde spelling in de potsierlijkste gedaanten opvatten, gedeeltelijk volgen, gedeeltelijk op eigen hand het onderste boven zetten of naar het koddigste welgevallen uitbreiden. Zoo lees ik in een opstel van den *Amsterdammer* :

den oorlog *di*, *famili*, *twe* (en toch *zee*), *wilen*, *eew*, *ewen*, *lewen*, *plutokraatsi*, *viktori*, *besrijving*, *niwe*, *dri*, *expanzi*, *mercantilen*, *Arabiren*, *idejen*, *fetisj*, *plezirig*, *fraksies* enz. enz.

Ik vond *sosjieteit* en *socjalisten*; alles namens de vereenvoudiging. En bij K. zelf *odekolonje* voor *Eau de Cologne* (bl. 190). Hij zou gewis nog liever bersten, dan er aan te denken in de verste verte de vertaling *Keulensch water* te durven wagen?

Volgens regel 1 en 2 worden *e* en *o* op het einde eener lettergreep niet meer verdubbeld. Maar onmiddellijk toont eene uitzondering de mankheid alweder van dit voorschrift. Namelijk, op het einde der woorden, immers, blijft *e* dubbel: *twee*, *zee*, *mee*, *dominee*; en in de afleidingen van die woorden. Om welke reden? Om dadelijk misverstand te voorkomen, antwoordt hij. En hierin heeft hij wel gelijk. Maar dit misverstaan loochent hij in andere gevallen.

Er zijn gewis middeltjes om de verschillende beteekenissen van gelijkluidende en gelijkgespelde woorden uiteen te houden. Maar gemakkelijker toch en meer afwisselend is het behouden onderscheid, bij v. tusschen *kolen* en *koolen*, *koper* en *kooper*, samengaande met het gebruik der gesproken scherp- of zachtlange *o*, die alle verwarring voorkomt.

Ja wel, wij zouden ons weten te redden met éénen enkelen vorm voor woorden van meervoudige beteekenis: *bedelen* en *bedeelen*, bijv., *kantelen* en

kanteelen. Wij kunnen somtijds niet anders, wanneer er maar één woord of maar één vorm bestaat. Zeker. Er zijn ook behoeftige lieden, die maar één hok hebben, dat voor huis en stal dient, en er zich wel moeten mee behelpen. Doch, is dat eene voldoende reden voor iedereen, om, bij voorkeur, uit vrije beweging, in de keuken geiten te zetten, of ons bed in 't konijnenkot?

Volgens Ks. regel 4 wordt de toonlooze klank in *lijk*, *lijks* ook *i*. Waarom, is mij een raadsel. Van 't oogenblik dat *ij* hier nagenoeg niet gehoord wordt, waarom dit algemeen gebruikt letterteeken door een ander min gepast vervangen?

Regel 5. Is het wegcijferen der *ch* ook niet zoo goed als nutteloos tot vereenvoudiging? Daarbij, meest alle beschaafde en onbeschaafde Vlamingen spreken de *sch* als *sg* overal uit, niet als *s*, behalve natuurlijk aan 't slot van een woord. Wij zeggen : *schat*, *scherm*, *schip*, *schoot*, *schuim*, *schijf*. Krachtens dezen regel 5 kan de beschaafde Hollander niet meer schrijven (hij *zegt* het ook niet meer) : de houtraper haalt zijne takke*bossen* uit de *boschen*, — de bestoven *gewassen* worden door den regen *gewaschen*. Daar is gewis verarming, ontaarding, sleet van de taal, verre van verrijking en zuivering door 't beschaven. Het is de verduiting onzer gangbare goudmunt.

Niemand geeft iets, gewis, om het afschaffen door K. van de *h*, in woorden als *thans*, *thee*, enz.; maar waarom dan ook (ondanks Ks. oorlof de vreemde woorden naar goedvinden te spellen) de

th in vreemde woorden *theater*, *theologie* doen blijven? Terwijl anderzijds, luidens regel 7, toch de *ph* in bastaardwoorden door *f* wordt vervangen? Waarom het eene bewaard en het andere verworpen? Die veranderingen zijn onbeduidend en hebben het nadeel veranderingen te zijn zonder eenige baat.

Meer is er gelegen aan het al of niet wegvegen van zoogenaamd stomme medeklinkers, als in *kerstfeest*, *bestje* enz. Want *kersfeest* en *besje* zijn geheel andere dingen.

Minder belang valt er te hechten aan 't gebruik van de niet in de uitspraak gehoorde tusschenletter *n* of *s* : *oorlog*(s)*schip*, *zede*(n)*leer*. Doch, als het gehoor of de zin het vraagt, zou ik gladweg de gewraakte letters bezigen, en niet graag met K. schrijven : *woordeboek*, *mensekennis*, *weekblade*(*n*)-*recensie*, *geslachtekwestie*, enz.

Het voornaamste punt van Ks. hervorming, zagen we reeds herhaaldelijk, is datgene betrekkelijk de verbuigings-*n* op het einde van lidw., bijv. nmw. enz., onder voorwendsel, dat, bij 't zoogenoemd verloopen van 't onderscheid van mannelijk en vrouwelijk, ook die *n* in de beschaafde uitspraak zou verdwenen zijn.

Doch, daarmee is het *onzijdig* geslacht uit de wereld niet. En het onderscheid van *drie* geslachten blijft immers, ook in zijne spelling, bestaan, voor wat de persoonlijke, de aanwijzende, betrekkelijke en bezittelijke voornaamwoorden betreft. Evenals

in het Engelsch, waar toch tevens als algemeene regel geldt, dat alle namen van afgetrokken, onbezielde wezens, of dieren welker geslacht niet bepaald wordt, onzijdig zijn.

Doch, regelrecht in weerspraak, al wederom, met Ks. bewering, als zou de onderkenning der geslachten vergaan zijn, vult hij zelf 16 bladzijden met voor ons ongehoorde nieuwe bepalingen en schiftingen van geslacht, op zijn Hollandsch.

Ik wil enkel een paar staaltjes hiervan aanhalen, om een denkbeeld te geven van de ongeloof-lijke manier, op welke onze Noorderbroeders de geslachtleer der woorden verstaan.

Volgens Dr. K. zijn, zonder uitzondering, alle namen van wijfjesdieren in de beschaafde taal vrouwelijk, ja, *maar ook mannelijk*! Dus *merrie*, *koe*, *teef*, *zeug*, *hen*, *kip*, *leeuwin*, *tijgerin*. Zoo : die merrie heeft *z'n* of *'r* poot gebroken, is even beschaafd.

Een tweede voorbeeld : bijna alle abstrakte zelfst. naamw., die uitgaan op *ij*, *ing*, *nis*, *age*, *de*, *heid*, enz , verklaart hij, bl. 116, *mannelijk*. Zoo : *schutterij*, *wandeling*, *duisternis*, *begrafenis*, *slijtage*, *plantage*, *liefde*, *waarheid*, enz. zijn volstrekt niet vrouwelijk meer. Het enz. verbergt er nog veel andere, die wij moeten raden. Is het kras genoeg ?

Tegenover al die verbroddeling, dit spraakverval in Holland, mag de Vlaming de getuigenis aanhalen van Dr. J. W. MULLER (*Taal en Letteren*, I, bl. 285) : « Voorts leeft in Zuid-Nederland het

« besef van het taalkundig geslacht nog onverzwakt « voort ».

Al brachten de weinige veranderingen, door K. ingevoerd, ook geene verwarring en bederving mede, zouden ze gewis toch voor kinderen en vreemdelingen het aanleeren der spelling van de Nederlandsche taal, — eene der minst bezwaarlijke, — niet beduidend kunnen vergemakkelijken. Zij ruimen op verre na de moeielijkheden en onvolmaaktheden uit den weg niet, welke de spelling van DE VRIES en TE WINKEL nog aankleven. K. helpt ons niet in het rechtschrijven, bij v., van *nochtans* of *nogtans*. *verrassen* of *verraschen*, *ijselijk* of *eiselijk*, *uitwijden* of *uitweiden*, *wijdsch* of *weidsch*, *plag* of *plach*, *slag* en *slach*, *koninklijk* of *koninglijk*; om niet te spreken van *dokter* en *doctor*, *practijk* en *praktijk*, *comedie* en *komedie* enz. enz. (Zie bl. 13).

De winst van Ks. hervorming komt mij dan als uiterst gering, de schade integendeel, als uiterst ernstig voor. Bij de reeds bestaande verschillen van spelling onder vele Nederl. schrijvers, komt aldus eene nieuwe afwijking de zoo gretig nageloopen eenheid nog wat verder achteruitschuiven en de Vlamingen voor onbepaalden tijd in hunne toegevende toenadering weerhouden

---

Indien het in de beschaafde Ned. taal zoo wijd gedreven is, dat wezenlijk *hun* overal *he*

vervangt, dat *zij* en *haar* (niet in betrekking met personen) vervallen zijn uit de spreektaal; dat men van eene koe zegt: *hij* wordt morgen geslacht; van eene kip: elke dag legt *ie* een ei; van eene kast: *hij* staat aan de muur; van eene tafel: schuif *hem* wat op zij enz.; indien daarbij al de bovengemelde verminkingen en schennis recht van bestaan krijgen in het beschaafde taalgebruik, zoo dunkt me dat gewaand wetgevend, almogend gebruik tot erg en ergerlijk misbruik ontaard. En ik acht het hoog tijd, juist in de eerste plaats die plaag paal en perk te stellen.

Het komt mij voor, alsof alleenheerschappij van zulk gebruik eene onredelijke overweldiging ware van een soort grillig, min beschaafd particularisme, van weleens te gemeenzame, ja gemeene straatspraak, instee van verheffing en verfijning.

In deze meening zijn we 't met aanzienlijke Noordnederlanders eens. De Heer J. VERDAM, in zijne *Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde*, zegt, immers, dat de spreektaal « door een zekere *verwildering* », verder dan noodig was van de schrijftaal is afgedwaald; — dat zij « als het ware in het wild is opgegroeid ».

Dr. J. TE WINKEL wraakt, als M. DE VRIES, « het chauvinisme der Hollandsche spreek-
« taal,... die zich vanouds door eene betreurens-
« waardige onnauwkeurigheid heeft gekenmerkt » (*Rede bij de aanvaarding* enz., bl. 29, 30).

Mevr. YPES SPEET, op het Congres van

Dordrecht, verweet aan de Hollandsche redenaars, onderwijzers, enz., « leelijk en onzuiver » — en Prof. KERN, bij dezelfde gelegenheid, beschuldigde de meeste Nederlanders, hunne taal « erbarmelijk slecht » te spreken.

Zoo vierkant heeft zich nooit nog de partijdigste Vlaming tegen de alleen zaligmakende, beschaafde spreektaal der Nederlanders durven uitlaten.

N. BEETS verklaarde dan ook, op het Gentsch Congres van 1867, dat hij niet inzag, « waarom « men het Vlaamsch op de leest van het Hollandsch « zou moeten schoeien ».

Wat aangaat het machtwoord : *verba valent usu*, K. zelf, bl. 21, haalt van de dichteres DE LANNOY dit oordeel aan : « 't Gebruik is maar alleen voor dwazen een tyran ». Namelijk, gewis, als het gebruik wangebruik is geworden.

K. zou, mijns erachtens, een beter gebruik hebben gemaakt van zijn talent, zijne kennis en zijnen ijver, indien hij, instee van de aangenomen spelling te storen, veeleer eenen kruistocht had gepredikt tegen averechtsche, valsche beschaafdheid op eigen bodem, en tegen de overrompeling onzer schoone moedertaal door den rommel vijandige schijnfransche indringelingen, die 't Nederlandsch voor Europa bespottelijk maken.

Dr. K. schrijft zelf : « Men abstrahere uit « het individuele van verschillende auteurs geen « regels » (bl. 152).

Men leere van de Vlamingen ten minste hun begrip van de geslachten waardeeren; alsmede het nooit zoo ver te *pousseeren*, als onlangs een der grootste Nederlandsche bladen, dat sprak van een *provisie vievers* en *ammunitie* te *expedieeren* voor de *ageerende colonnes* en die te *transporteeren* over eene brug, die *defect* viel.

Dat is beschaafd, overbeschaafd!

We zijn tegen de Kollewijnspelling? Wel! de Kollewijnianen zelven zijn er ontevreden over. Er blijkt nadrukkelijk uit bl. 38, 39, 40 der *Opstellen*, dat Ks. commissie verre was van eensgezind over de wijze van vereenvoudiging. Ja, bl. 41 bekent hij, volop, dat « in die commissie stellig niet een « lid is, dat al zijne wensen in de voorstellen « vindt neergelegd ». Nog sterker : hij toont minachting voor zijne eigen regeling, waar hij zich laat ontvallen, dat « de hoofdzaak niet is *hoe* wij vereenvoudigen, maar *dat* wij vereenvoudigen ».

Om te sluiten, eene bescheiden vraag.

K. streeft er nu eenmaal hoofdzakelijk naar om beschaafdheid van de spreek- in de schrijftaal over te brengen. Goed! Doch, volgt er niet reeds uit Ks. *Opstellen* zelf, dat het gewone omgangsgebruik door zekere slordigheid en wanorde voor de loutering eener degelijke beschaafdheid hinderlijk is?

Wel is er, ja, eene tamelijk wijd verspreide,

beschaafde spreektaal. Daarboven, echter, staat eene beschaafde schrijftaal; en deze is werkelijk nagenoeg één en algemeen voor alle Nederlandsch-sprekende gewesten.

Die taal is de taal der meest beschaafden, de taal der geleerden, der dichters en denkers. Zijn deze niet de voornaamste leden der spraakmakende gemeente? Voeren zij niet het hoogste gezag in het vormen, handhaven en ontwikkelen, in het zuiveren en vernieuwen der taal?

Moet, om die reden, de hoofdrol, het overwicht in de bepaling der schrijfwijze niet aan den invloed van de beschaafde *schrijftaal* worden toegekend, instee van deze laatste te verlagen door 't verderfelijk in- en opdringen der feilen van 't gesprokene?

Daarom evenwel moet eenerzijds geene onnatuur, stijfheid of aanstellerij in de Letteren geduld worden; en mag anderzijds het hoogere deel der maatschappij zich nooit los voelen van den band, om het geheele, — ook het mindere — volk gesloten. Zoodat eigenlijk de taal eene afspiegeling worde, niet alleen van de min of meer beschaafde alledaagschheid; maar edeler wijding moge deelachtig wezen.

2en *Februari*, 1900

Verslag van den heer J. OBRIE.

Dikwijls heeft het me getroffen welke verkeerde denkbeelden hier te lande omtrent het spellingstelsel van Dr. R. A. Kollewijn vrij algemeen heerschen. Vele menschen toch, zelfs bekende letterkundigen, beelden zich in dat het weglaten van sommige buigingsuitgangen eene nieuwigheid is, die door Dr. Kollewijn werd uitgevonden. De waarheid is dat sedert ongeveer eene halve eeuw het weglaten of afkappen van sommige naamvalsvormen in Noord-Nederland bijna algemeen is geworden en ook in Zuid-Nederland meer en meer veld wint. Reeds in 1858 werd namelijk door Roorda in zijne *Verhandeling over het onderscheid en de behoorlijke overeenstemming tusschen Spreektaal en Schrijftaal, inzonderheid in onze Moedertaal* voorgeslagen dat men voortaan *een*, *geen*, alsmede de bezittelijke voornaamwoorden *mijn*, *uw*, *zijn*, *hun haar* — *onze* alleen uitgezonderd — onverbogen zou laten, zoowel in den vierden naamval van het mannelijk geslacht, als in het meervoud van de drie geslachten en in den eersten en vierden naamval van het vrouwelijk geslacht. Men zou dus schrijven : *mijn* zoon, *hun* braven vader, *hun* kinderen, *een* vrouw, *zijn* dochter, enz. Dat stelsel werd spoedig algemeen gevolgd, wat betreft den vierden naamval van het mannelijk geslacht : vele schrijvers echter bleven verbuigen in het meervoud en in het enkelvoud van het vrouwelijk geslacht en schreven dus ; *mijn* zoon, *hare* dochter, *hunne* kinderen,

Op het negende Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres, dat in 1867 te Gent werd gehouden, werd over de afkapping of weglating der buigingsuitgangen eene langdurige bespreking gevoerd. Men vergist zich dus, wanneer men aan Dr Kollewijn de eer van de uitvinding der weglating van de naamvalsvormen in het algemeen toekent.

Nu, tegen dat afkappen zal wel in de meeste gevallen geen ernstig bezwaar kunnen bestaan. Overigens ook in de gewone spreektaal der Vlamingen worden vele dergelijke afkappingen gehoord : zoo zegt men b. v. altijd *zijn* vrouw, *zijn* moeder, enz. Maar ons dunkt dat hier geen dwang moet geoefend worden : wie wil blijven verbuigen, moet dit kunnen doen. Zooals de heer C. H. den Hertog, in zijne alleszins merkwaardige brochure. ***Waarom onaannemelijk*** (1) het zoo juist doet opmerken : « de jongeren, b. v. Couperus en Van Eeden, verbuigen vrij geregeld, als hun dat om de eene of andere reden beter lijkt. » Welluidendheid is hier zeker een factor, waarmede in de eerste plaats rekening moet worden gehouden. Dat is trouwens zoo waar dat Vlamingen, die anders in hunne geschriften elken naamvalsvorm angstvallig behouden, dien

(1) *Waarom onaannemelijk.* Bezwaren tegen de voorstellen tot vereenvoudiging van onze Spelling en Verbuiging, door C. H. DEN HERTOG, Groningen, 1893, P. Noordhoff.

nochtans zullen weglaten, wanneer zij gevoelen dat hij het oor onaangenaam zou aandoen. Een voorbeeld hiervan is te vinden in de vertaling van het *Wetboek van Strafrechtspleging* door Mr. L. De Hondt. In art. 312, dat het eedsformulier voor de gezworenen bevat, leest men namelijk : « met de onpartijdigheid en den vasten wil, die aan *een' eerlijk'* en *vrij'* man betamen. » Dat nu die woorden hier met een afkappingsteeken worden geschreven, doet m. i. niets ter zake : het is en blijft in elk geval eene weglating van een naamvalsvorm.

De Heer Kollewijn wil echter het stelsel van afkapping verder uitbreiden : hij laat ook den buigingsuitgang van het lidwoord en het bijvoeglijk naamwoord in den derden en vierden naamval van het mannelijk enkelvoud weg en zou dus schrijven : « Wie herinnert zich niet *die heerlijke* optocht, die verleden jaar bij de onthulling van Willems' gedenkteeken door de straten van Gent werd gehouden? » Dr. K. schermt hier natuurlijk alweer met hetgeen hij noemt « het beschaafde spraakgebruik. » Hij vergeet ons echter te zeggen in welke bepaalde provincie van Noord-Nederland, in welke bepaalde stad, of in welke bepaalde kringen deze mooie uitspraak gehoord wordt. Gaarne geven we toe dat vele Hollanders hunne taal zeer slordig spreken, maar dat die wanspraak in den zoogenaamden beschaafden stand en vooral onder de geleerden zoo algemeen zou gehoord worden, durven wij op grond van eigen ervaring beslist tegen-

spreken. En al was het nu ook mode geworden in enkele voorname kringetjes het welluidende Hollandsch van voorheen door een soort « jargon » te vervangen, zou dit wel eene reden kunnen zijn om daarom ook onze schrijftaal te gaan bederven?

Diezelfde opmerking kan gelden voor hetgeen Dr. K. voorstelt ten opzichte van het geslacht der zelfstandige naamwoorden (1). Naar zijne opvatting zou men behooren te schrijven : Zet *de* stoel in *de* hoek. -- Is de kachel niet aan? Neen, *hij* is uit » Waarom men zóó behoort te schrijven, leert hij ons op blz. 98-114, waarin hij handelt over het geslacht der zelfstandige naamwoorden in het hedendaagsche Nederlandsch. Sprekende van diernamen, schrijft hij op blz. 107-108 : « Hiertoe behooren de namen van wijfjesdieren, d. w. z. die woorden, die uitsluitend vrouwelijke dieren noemen, zooals *merrie, koe, teef, zeug, hen, leeuwin, tijgerin.*

« Het spraakgebruik is hier wankelend. In de gewone dagelijksche spreektaal komt, naar 't mij toeschijnt, het mannelijk geslacht vaker voor; het vrouwelijke dat vooral in het oosten van ons land wordt gehoord, klinkt soms gedistingeerder, soms ook gemaakt.

« Voorbeelden : Hoeveel zou die koe moeten kosten? *Hij* zal tweehonderd gulden waard zijn?

Nu had Dr. K. hier m. i. een veel treffender

---

(1) *Opstellen over Spelling en Verbuiging*, Bl. 194.

voorbeeld moeten kiezen uit die afschuwelijke wanspraak, die naar zijn getuigenis in Noord-Nederland zou gehoord worden. Waarom gaf hij niet als voorbeeld op: « *Hij* heeft sedert zes weken gekalfd »?

Verder schrijft hij over het geslacht der niet-onzijdige zaaknamen : « Het vrouwelijke geslacht schijnt tegenwoordig algemeener te zijn dan het mannelijke; in de oostelijke provincies vooral. In Amsterdam wordt zoowel het mannel. als het vrouw. door geboren Amsterdammers gebezigd, maar, althans onder het jonger geslacht, het vrouwelijke vaker. En dit geldt, als ik me niet vergis, voor heel Holland en Friesland. » (1)

« Voorbeelden :

« Van soep sprekende : Is ze niet te warm? » en « is-*ie* niet te warm? »

« Ik kan die melk niet drinken. *Hij* is zuur (ze is zuur) ».

Wanneer men het gebruik van zulke fraaiigheden ook in de spreektaal ziet verdedigen, dan zou men allicht gelooven, dat het zoogenaamde beschaafde spraakgebruik, dat volgens K. tot norm, tot regel voor de schrijftaal zou moeten gelden, de taal is die in enkele Amsterdamsche achterbuurten wordt gesproken. Intusschen schijnt bij

---

(1) Ik kon het maar niet over het hart krijgen de aangehaalde volzinnen uit Dr. Kollewijn's werk in zijne spelling over te nemen : ook in het belang van den zetter meende ik aldus te moeten handelen.

hem de leus te moeten gelden : « Hoe platter, hoe mooier ».

Ook is het niet te verwonderen dat men bij het beschouwen van dat nieuwe spellingstelsel zich wel eens gaat afvragen of dat stelsel niet werd uitgedacht, omdat men daar nu eenmaal iets democratisch in vindt. Op onze dagen toch is het mode aan alles zooveel mogelijk een democratisch kleurtje of tintje te geven, al geschiedt dit ook vaak op gansch verkeerde wijze. Dat staat immers zoo goed, of, zooals wij in Vlaanderen zeggen : « 't is een klein kostje, en 't staat net. »

Nu, indien dit het geval is, dan aarzel ik niet te verklaren, dat dit eene geheel valsche opvatting zou zijn van hetgeen onder democratie moet verstaan worden. Niet afdaling tot, maar opheffing van het volk, niet verlaging, maar verhooging van het verstandelijke peil is ook hier de ware leus.

Bij Dr. Kollewijn heet het altijd dat zijn stelsel *vereenvoudiging* der spelling bedoelt, maar dat woord klinkt vrij zonderling, wanneer men enkele zijner regels zoo wat op de keper gaat beschouwen. Naar zijn stelsel moet men schrijven fabr*ie*kant, pol*iets*ie, na*tsj*onaal, *Januarie*, *Junie*, *Julie*, enz. Is men dan ook niet gerechtigd te zeggen, met Mr. C. Bake op een der laatstgehouden Nederlandsche Congressen, dat het wel eene zonderlinge vereenvoudiging der spelling mag heeten, die welke daarin bestaat dat men in vele gevallen meer letters dan vroeger gaat bezigen?

Ook zou de geschreven taal door het aannemen van het spellingstelsel van Dr. Kollewijn een onooglijk, ik zou haast zeggen een misselijk aanzien verkrijgen. Vooral door het invoeren der enkele *e* — en o — spelling en ook door het vernederlandschen van den vorm van bastaardwoorden als b. v. *sent*, *sentiens*, *buro* enz. zou dit gevolg onvermijdelijk zijn. Nu, dat was nu iets, waaraan Multatuli, die anders ook van taalhervorming droomde — zeer terecht — niet hooren wilde. Zoo schrijft hij in zijne *Aanteekeningen* en *ophelderingen* bij de uitgaaf van 1875 van *Max Havelaar* : « Wat de spelling aangaat, even als in m'n andere werken volg ik de mode van den dag. » Niet, zooals ik zeide in 't Voorbericht bij den vijfden druk mijner Ideeën, omdat ik den minsten eerbied voel voor de taalkennis der personen die heden-ten-dage zoo goed als officieel belast schijnen met de bearbeiding van dat veld, doch *om niet het oog des lezers af te stooten door vreemdheid van spelling. De sop zou de kool* niet waard zijn. »

In Noord-Nederland zijn — voor zoover mij bekend is — nog geene schrijvers van naam tot het stelsel van Kollewijn toegetreden. Alleen het schrijven van *de*, *die*, *deze* en *onze* in den derden en vierden, evenals in den eersten naamval werd door enkelen, waarschijnlijk uit gemakzucht aangenomen. In de drukpers vindt de voorgeslagen regeling evenmin sympathie. Dagbladen, als het *Nieuws van den Dag*, dragen zorg, wanneer zij

uit de *Volksstem* van Pretoria het een of ander stuk overnemen, dit in de gewone, algemeene spelling over te brengen, denkelijk omdat zij niet wenschen het oog hunner lezers door die vreemde spelling af te stooten.

In ons land vindt men op ééne uitzondering na, geen letterkundige, die het met Kollewijn houdt. In zijn *Onkruid onder de Tarwe* schijnt de Heer Meert met dat stesel min of meer ingenomen te zijn. Aanleiding daartoe was de meening dat vereenvoudiging der spelling eene levensquaestie voor het Nederlandsch in Zuid-Afrika zou zijn, omdat het boeken-Nederlandsch te ver afstaat van het Kaapsch-Hollandsch of Afrikaansch. Maar staat de volkstaal in Zeeland, Gelderland en andere Noordnederlandsche gewesten ook niet tamelijk ver af van de algemeene letterkundige spreek- en schrijftaal, en moet dan niet de minste rekening worden gehouden met de drie millioen Vlamingen, die zich zeker nooit aan het koeterwaalsch van Dr. Kollewijn zullen wennen? Onze Vlaamsche kinderen weten nu wel die volgens Dr. K. zoo vreeselijk lastige spelling door te worstelen : zouden de kinderen van onze heldhaftige taalbroeders uit Zuid-Afrika dat niet eveneens kunnen? Dat zal toch niemand durven beweren.

Overigens voor de toekomst van onze taal en inzonderheid van de Vlaamsche Beweging zou het aannemen van Kollewijn's stelsel eene onherstelbare ramp kunnen worden. Het heeft reeds zooveel

moeite gekost om de eenheid van spelling tusschen Noord en Zuid tot stand te brengen. Gaan we nu, zonder dat daarvan de noodzakelijkheid ook maar in het minst bewezen is, aan dat grootsche werk der Nederlandsche Congressen tornen, ter wille van een gansch denkbeeldig voordeel, dat die wijziging voor de uitbreiding van ons taalgebied ooit zou kunnen opleveren?

Wat mij betreft, altijd heb ik nauwere aansluiting tusschen Noord en Zuid op het gebied van taal voorgestaan, maar evenmin als ik me kan vereenigen met den verwrongen, onnederlandschen zinsbouw, die thans bij sommige Noordnederlandsche schrijvers vrij vaak voorkomt, evenmin zal ik mij ooit aan de zijde scharen van hen, die kromspraak in de plaats van degelijke taal willen stellen.

VERSLAGEN.

Over de door Mr. L. Willems aan de Academie medegedeelde verhandeling : « Over de uitgaven van 1626 en 1638 der Sinnebeelden van Zevecote »

Het is bekend dat er in 1626 bij de Elzeviers te Leiden eene uitgave van Zevecote's *Sinnebeelden* verscheen, waarvan zelfs de laatste beschrijver der *Elzeviriana* geen exemplaar heeft gezien. Ook de heer L. Willems is op zoek gegaan, maar hij is niet gelukkiger geweest dan zijn vader,

althans in een zeker opzicht, aangezien zijn pogingen werkelijk vruchteloos bleken. Maar zooals het zoo dikwijls gaat : hij deed eene wel kleine, maar toch niet onbelangrijke ontdekking op een der zijpaden, welke hij bij zijne nasporingen moest bewandelen. De tweede uitgave der *Sinnebeelden* verscheen in 1638, en nu bleek het, dat er op de universiteitsbibliotheek te Gent een uitgave uit dat jaar berust, die *niet* overeenkomt met diegene, welke door BLOMMAERT voor zijne uitgave van Zevecote's werken gebruikt werd : het Gentsche exemplaar bevat 12 gedichten meer dan dat van BLOMMAERT. Zouden er dus twee verschillende uitgaven in 1638 verschenen zijn? Ja en neen, want de heer Willems maakt het zeer waarschijnlijk, dat de uitgave, door BLOMMAERT gebruikt, niets anders is dan een titeluitgave van die der Elzeviers uit het jaar 1626.

Als appendix deelt de heer Willems de gedichten mede, die wel in het Gentsche exemplaar, maar niet in dat van BLOMMAERT voorkomen.

Ik heb de eer te adviseeren, dat deze verdienstelijke studie van Mr. L. Willems in onze *Verslagen en Mededeelingen* opgenomen worde.

WILLEM DE VREESE.

Om de nauwgezette zorg, aan deze verhandeling gewijd, en om de ijvervolle nasporingen,

waardoor zij werd voorbereid en waarvan ze de uitkomst bekend maakt, zal dit stuk gewis merkelijke belangstelling wekken, inzonderheid bij bibliophielen en bibliomanen; en derhalve voor menigeen in de *Verslagen* der Koninklijke Vlaamsche Academie eene plaats verdienen en welkom zijn.

Maar of de nieuw ontdekte gedichten van ZEVECOTE, hierbij afgeschreven, wel zooveel boeken drukgeleerdheid, zooveel tijd, werk en papier waard zijn, als daaraan besteed werd, is eene andere vraag.

Dr. AM. DE VOS.

Zitting van 16 Mei 1900.

Aanwezig de heeren S. Daems, bestuurder, Coopman, onderbestuurder, de Potter, bestendige secretaris;

de heeren Claeys, jhr. de Pauw, Gailliard, Alberdingk Thijm, Obrie, de Vos, Broeckaert, van Even, Sermon, Bols, de Flou, Claes, Janssens, jhr. de Gheldere, Prayon-van Zuylen, Simons, de Ceuleneer, werkende leden;

de heer de Vreese, briefwisselend lid.

De heer van Droogenbroeck, werkend lid, bericht dat hij door ambtsbezigheden belet is de vergadering bij te wonen.

Ook de heeren Coremans, werkend lid, en Segers, briefwisselend lid, verontschuldigen hunne afwezigheid.

Door den bestendigen Secretaris wordt lezing gedaan van het verslag over de vorige zitting, hetwelk goedgekeurd wordt.

ONTVANGEN BOEKEN.

Académie royale de Belgique. Bulletin de la classe des Lettres etc. 1900, nr 2.

Bulletin du conseil supérieur de l'Agriculture. Rapports. 1900, 3e aflev.

Revue sociale catholique. 1900, nr 7.

Handelingen der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent, 3e deel.

Bibliographie de Belgique, 1900, nrs 7-8 en *Bulletin des Sommaires,* nr 3.

Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent, nr 3, 1900.

Door den heer S. DAEMS :

600-1900. *Dertienhonderdjarig Jubelfeest der HH. Dimphna en Gerebernus.* Geel, 1900.

Door den heer Dr. L. SIMONS :

Oud-Engeland boven!

Door den heer J. VAN LANTSCHOOT :

Jong Dietschland, de jaargangen 1898 en 1899.

Door den *Oudheidkundigen Kring van Dendermonde* :

Gedenkschriften 1900, nr 5.

Door den heer P. BELLEFROID :

Supplément au Dictionnaire français--néerlandais des termes de droit.

Door Mejuffer MARIA DU CAJU :

De verspreiding van het onderling vooruitzicht door de School.

Door den heer J.-S. WILLEMS :

Het Panneerlandisme. De Nederlandsche Taaltoestand over de wereld en het Algemeen Nederlandsch Verbond. 1899.

Door het Friesch Genootschap van Geschiedkunde :

71e verslag der Handelingen (1898-1899).

De Vrije Fries, 19e deel.

Door de Hoogeschool van Upsala :

Stockholms Stads privilegiebref 1423-1700. Stockholm, 1900.

De laatstverschenen aflevering van *de Student*, *de Vlaamsche Kunstbode*, *Biekorf*, *het Katholiek Onderwijs*, *de Taalstrijd hier en elders*.

—

De heer Coopman, onderbestuurder, vraagt het woord en wenscht den heer bestuurder Daems, alsmede de heeren Bols en Sermon, namens de andere Academieleden, geluk wegens hunne benoeming tot ridder in de Leopoldsorde, daags te voren in het Staatsblad verschenen. (*Toejuichingen.*)

De heer Daems dankt, in eigen naam en in dien der heeren Bols en Sermon, den heer Coopman voor zijne hartelijke toespraak.

—

De heer Claes vraagt en bekomt het woord :

« Ik reken het mij ten plicht (zegt hij) aan de Academie het overlijden mede te deelen van eenen man, die, hetzij dan ook onrechtstreeks, aan onze werkzaamheden heeft deelgenomen, van J.-F. TUERLINCKX, eereschoolopziener van het kanton Aarschot, den 25en April in den ouderdom van 67 jaar overleden.

« Gansch zijn leven heeft hij geijverd om onze moedertaal onder het volk voort te planten met zijne eigen vaste overtuiging op vreedzame wijze in zijnen kring te doen doordringen en de nuttige werken, ook door persoonlijke opofferingen, te helpen verspreiden.

« Hij was een ijverig lid van de *Zuidnederlandsche Maatschappij van Taalkunde*, die zijne *Bijdrage tot een Hagelandsch Idioticon* heeft bekroond en uitgegeven, een werk dat door onze taalkundigen hoog wordt geschat en waarvan het plan door onze Academie aan de mededingers in haren prijskamp van Idiotismen ernstig werd aanbevolen.

« Ik hoop dat de nagedachtenis van den nederigen, maar verdienstelijken werker, mijnen boezemvriend sinds zeven en veertig jaren, bij mijne achtbare Collega's in zegen zal blijven. » (*Toejuichingen*).

Dagorde.

Door den bestendigen Secretaris wordt lezing gedaan van het verslag, namens de Commissie, benoemd tot het voorstellen van candidaten voor de opene plaatsen, waarna aan de vergadering gelegenheid wordt gegeven om andere candidaten bij de lijst der Commissie te voegen.

Verscheidene leden voeren beurtelings het woord, doch ten slotte worden geene andere candidaten dan deze der Commissie voorgesteld.

—

De heeren Coopman en de Vos leggen hun verslag neder over de eenige, ten wedstrijde ingezondene verhandeling. — Deze verslagen zullen gedrukt en vóór de aanstaande zitting aan de Leden gezonden worden.

—

Te vier uren verklaart de heer Bestuurder de zitting gesloten.

TAALZUIVERAAR'S BORSTWERING

DOOR

Dr. WILLEM DE VREESE.

Vervolg (1).

Intusschen, de *beste* bewijzen dat ons geacht Medelid den aanleg van mijn boek niet begrepen heeft, doordien hij het niet voldoende heeft overdacht, komen nog.

Reeds in het begin dezer verdediging heb ik getuigd, dat onder de gewaarwordingen, die mij onder het lezen van 's heeren Prayon's critiek aangrepen, verbazing van 't begin af de sterkste geweest is en hoe langer hoe sterker is geworden. Een der punten, waaraan ik daarbij hoofdzakelijk dacht, is hetgeen de heer Prayon zegt over mijn methode. Volgens hem heb ik nagelaten een « streng, volledig en onpartijdig onderzoek » naar de *feiten* in te stellen, om zoodoende tot « logische gevolgen » te kunnen komen, maar ben ik « van eene op voor-

---

(1) Zie boven, blz. 130.

hand in (m)ijnen geest ontstane stelling af (*sic!*) » gegaan en heb ik, zooals advocaten en godgeleerden doen, getracht « door het verzamelen van allerlei feiten het gegronde ervan te doen uitschijnen », zoodat mijn werk ten slotte eenzijdig en onwetenschappelijk is. Luister hoe hij zelf dit gevoelen uiteenzet en verklaart :

« De methode van den heer De Vreese is overigens eene alleszins verouderde (*sic*). In zake van taalkunde, evenals overal elders, dient men eerst en vooral aangaande de *feiten* een streng, volledig en onpartijdig onderzoek in te stellen, en als de feiten aldus vastgesteld en toegelicht zijn, kan men de logische gevolgen er van (*sic*) afleiden en besluiten. De heer De Vreese begrijpt het anders: hij gaat van eene op voorhand in zijnen geest ontstane stelling af (*sic!*) en tracht door het verzamelen van allerlei feiten het gegronde ervan te doen uitschijnen. De methode is dezelfde als die van den godgeleerde, die een geloofspunt, hetwelk, zijns inziens, zelfs niet mag betwijfeld worden, met bestaande feiten en historische gebeurtenissen in overeenstemming zoekt te brengen; of ook nog als die van den advocaat, die de feiten der zaak behendig uiteenzet met het doel het bewijs te leveren dat zijne zijde gelijk heeft. Betoogen van dien aard kunnen zeer vernuftig, ja afdoende schijnen, maar zij zijn noodzakelijk *eenzijdig*, dewijl de opsteller ervan met *parti pris* handelt. Zoo ook de heer De Vreese. Zijn boek heeft hij geschreven, niet zoo zeer om de prijsvraag — eene volledige lijst der huidige in onze taal meest voorkomende gallicismen — te beantwoorden, dan wel om eene door hem sedert lang gekoesterde thesis te bepleiten, namelijk dat, zooals hij het in zijne *Inleiding* herhaaldelijk en met nadruk zegt, « de

kennis der zoo hoog geprezen moedertaal, ook bij hen, van wie men zulks het minst zou verwachten, beneden alle peil staat. » De pleitrede, ik beken het, is als polemistische (1) bijdrage uitmuntend geslaagd, maar toch blijft zij eene pleitrede, dus geen wetenschappelijk standaardwerk, want op wetenschappelijk gebied is objectiviteit eene hoofdvereischte en komen zekerlijk *parti pris* en eenzijdigheid niet te pas. »

Toen ik dat gelezen had, moest ik waarlijk eens mijne oogen uitwrijven om mij te vergewissen of ik wel wezenlijk wakker was. Toen het mij bleek dat ik niet droomde, heb ik de bladzijde nog eens overgelezen, maar van mijn verbazing, neen : van mijn verbijstering ben ik nog altijd niet bekomen. Welhoe, dat zou een schets zijn mijner methode? Ik moet getuigen, niet te begrijpen hoe de heer Prayon aan dit alles komt, en mijn verbazing, dat hij het valsche en onredelijke van zijn redeneering niet heeft ingezien, is grooter dan mijne bekwaamheid om ze te luchten. Men kan toch maar zóó lang iemand verwijten een vooruit opgevatte meening te verkondigen, als het niet

---

(1) De heer Prayon heeft een zwak voor bijvoeglijke naamwoorden op *-istisch* : na *juristisch*, *polèmistisch!* Men zegt immers **polemisch**. Het verkeerde woord komt in zijn voordracht nog tweemaal voor : blz. 26 (der afzonderlijke uitgave) wordt er gewaagd van *polemistische geschriften* en blz. 50 staat nog eens *polemistische bijdrage*, zoodat de mogelijkheid dat deze vormen op *-istisch* lapsus calami zouden zijn, evenals *ontslaggevers*, terwijl *ontslagnemers* bedoeld werd, uitgesloten is.

blijkt dat die meening een welbewezen gevolgtrekking is. Zoolang mijne *Gallicismen* niet verschenen waren, was het dus doenlijk te beweren dat ik een vooruit opgevatte meening, waarvoor geene voldoende gronden aanwezig waren, verkondigde. Nu mijn werk binnen ieders bereik is, zijn twee dingen mogelijk : of wel het levert de bewijzen dat ik naar de *feiten* een streng, volledig en onpartijdig onderzoek heb ingesteld, zoodat mijne bekende woorden ten slotte een logische gevolgtrekking blijken te zijn; of wel het levert die bewijzen niet. Alleen in dit laatste geval zou men het recht hebben te zeggen dat ik « van eene op voorhand in (m)ijnen geest ontstane stelling » uitga en « door het verzamelen van allerlei feiten het gegronde ervan (tracht) te doen uitschijnen ». Immers eerst als de bewijsvoering mislukt is en het dus blijkt dat een zekere meening *niet* een welbewezen gevolgtrekking is, eerst dan *kan* die meening een vooraf opgevatte meening zijn. Zoo ergens, dan zijn er in de voordracht van den heer Prayon voorbeelden daarvan te vinden. Het meest in 't oog vallende is, voor mijn gevoel althans, zijn boven behandelde bewering dat *kaartbrief* noodzakelijk hetzelfde moet beteekenen als *briefkaart*. Toen hij in mijn werk het artikel over *postkaart* las, is eerst déze gedachte in zijn geest ontstaan : *briefkaart* en *kaartbrief* bestaan uit dezelfde bestanddeelen en moeten dus hetzelfde beteekenen; en daarna heeft hij er de bekende wiskundige formule op toegepast, zonder

zich af te vragen of ze er op toepasselijk was. De logische gang van zaken zou zijn, dat uit dit wiskundig axioma : « de orde der factoren van een formule is, met het oog op den uitslag, willekeurig », zou volgen : *briefkaart* = *kaartbrief* (maar daarom moet dit axioma, geldig voor hoeveelheden, ook geldig zijn voor taalverschijnselen, wat niet het geval is).

De vraag is dus ten slotte deze : is mijn bewijsvoering mislukt? Heb ik naar de feiten geen streng, volledig en onpartijdig onderzoek ingesteld? Maar wat is mijn boek dan anders dan een inventaris van feiten, onpartijdig saamgelezen en onpartijdig besproken? Alle recensenten hebben dat dan ook getuigd; de heer Prayon zelf « *erkent* » dat mijn arbeid « de sporen draagt van grondige studie en uitgebreide taalkennis », dat mijn werk, « eenige dwalingen en verkeerde opvattingen daargelaten, in zijn geheel eene goed geslaagde « proeve van taalzuivering » mag heeten en den door de Academie toegekenden prijs stellig verdient ». Me dunkt, zijn eigen lofspraak sluit zijn verwijt dat mijn onderzoek onvolledig en partijdig geweest is, uit; daarenboven is uit alles wat voorafgaat duidelijk gebleken dat hetgeen ons geacht Medelid tegen mijn werk ingebracht heeft, er geen afbreuk aan gedaan heeft. Niets geeft hem dus het recht te zeggen, dat ik mijn boek heb geschreven, niet zoozeer om de academische prijsvraag te beantwoorden, « dan wel om eene door (mij) sedert lang gekoesterde thesis te bepleiten ». Die prijsvraag

is voor mij niets anders geweest dan een gewenschte gelegenheid om mijn bewijsvoering publiek te maken, zooals uit het vervolg dezer verdediging zal blijken. Had ik die gelegenheid ongebruikt laten voorbijgaan, dán zou er reden geweest zijn om mij hard te vallen, wat de heer Prayon zeker niet zou nagelaten hebben te doen. Nu dat hij mij niet kan toevoegen : « Gij hebt in der tijd iets beweerd dat, zoo niet onaannemelijk, dan toch aan bedenking onderhevig was; wij hebben u de gelegenheid gegeven om uwe bewijzen aan ons oordeel te onderwerpen, maar die gelegenheid hebt gij niet aangegrepen; we zullen dus zoo vrij zijn uw bewering voor onjuist te houden en als een vooruit opgevatte meening te beschouwen! » — nu de heer Prayon dát niet kan doen, nu zoekt hij zijn heil in de bewering dat ik « met parti pris » handel en geen ander doel had dan « eene sedert lang gekoesterde thesis te bepleiten »! Maar nu keer ik de rollen om; van beschuldigde word ik beschuldiger, en ik zeg : niet ik ga, als godgeleerden en advocaten, met een opgezetten zin te werk, maar gij, Mijnheer Prayon, gij die ziende blind blijft, daar ge mijn boek noemt eene « polemistische bijdrage », terwijl het niets minder is dan dat; daar gij er alle objectiviteit en onpartijdigheid aan ontzegt, terwijl het niets anders is dan een groote verzameling objectief en onpartijdig waargenomen en objectief en onpartijdig beschreven feiten; daar het in uw oog een hartstochtelijk pleidooi is, terwijl het zich juist kenmerkt door een eentonigheid die alleen

geduld wordt omdat ze onvermijdelijk was! Gij die, om mij te bestrijden, op echte advocatenmanier één enkel punt neemt dat gij, op zijn zachtst gesproken, schromelijk overdrijft, terwijl gij mij te gelijker tijd verwijt dat ik geen « streng, volledig en onpartijdig onderzoek » heb ingesteld, en dat met den uitslag voor u van een arbeid zoo minutieus en omvangrijk, dat gij daar later aanleiding tot spot hebt in gevonden!

Dat één enkel punt waarop ik doel, waarop alles wat de heer Prayon in deze vergadering over mijn werk gezegd heeft, is gegrond, is het volgende.

Het besluit, waartoe ik door de studie van de Zuidnederlandsche schrijftaal gekomen ben, maar voor mijn tegenspreker « eene op voorhand in mijnen geest ontstane stelling » is, formuleert hij als volgt:

« Wie gallicismen gebruikt bewijst *ipso facto* dat hij het taalgevoel derft en bijgevolg de taal zelve niet kent; alle Vlaamsche schrijvers, de beste niet uitgezonderd, gebruiken gallicismen; dus is er geen enkele, die het Nederlandsch wezenlijk machtig is. »

En daaraan knoopt hij dan de volgende overwegingen vast:

« Zooals men ziet, berust die redeneering op eene tastbare *petitio principii*, namelijk dat het gebruik van gallicismen *per se* een bewijs van onkunde zou wezen. Dit *postulatum*, hetwelk inderdaad niets anders is dan eene zeer gewaagde en zeer betwistbare veronderstelling

en door ernstige argumenten zou dienen te worden gestaafd, wordt door den heer De Vreese als een onwederlegbaar axioom (*sic*) vooruitgezet, dat geen bewijs vereischt en waartegen het verboden is eenig bezwaar te opperen.

Ons geacht medelid houde het mij niet ten kwade, noch wetenschappelijk, noch zelfs redelijk is het, waar men een ordentelijk betoog verwacht, den tegenstander met een paar apodictische beweringen af te schepen(1); want hoe kan men de gegrondheid eener bewijsvoering toetsen, welke niet eens behoorlijk wordt bekend gemaakt? »

Al wie mijn inleiding met eenige aandacht heeft gelezen, zal onmiddellijk inzien dat deze formuleering mijner conclusie, en in zekeren zin dus ook wat de heer Prayon er uit afleidt, onjuist is, daar zij mank gaat aan een groot gebrek, nl. aan schromelijke overdrijving.

Men zal vooreerst opmerken, dat ik me nergens zoo op den man af heb uitgelaten; dat ik niemand zijn mindere of meerdere gebrekkige taalkennis als een *persoonlijke* tekortkoming heb aangewreven. Integendeel : ik heb het euvel steeds als algemeen voorgesteld, en daartoe werd ik niet gedreven door de zucht om beleefd te zijn, maar door de zeer

---

(1) Nog een fraai gebouwde periode! *Waar* is een bijwoord van plaats, en de lezer meent dus dat hij zal vernemen wat er te vinden is op de plaats « waar men een ordentelijk betoog verwacht ». Verder slaat *men*, een **onbepaald** voornaamwoord, op *tegenstander!* Er wordt natuurlijk bedoeld : « noch wetenschappelijk, noch redelijk is het den tegenstander met een paar apodictische beweringen af te schepen, als deze een ordentelijk betoog verwacht ».

vaste overtuiging dat anders handelen onrechtvaardig zijn zou (zie de inleiding, blz. X en L vlg.). Ik heb dan ook nergens beweerd, en zal dat ook nooit doen, dat « wie gallicismen gebruikt ... ipso facto (bewijst) dat hij het taalgevoel derft », maar dat het gebruik van gallicismen ***van zulken bedenkelijken aard en op zulke groote schaal*** als we dat in Zuidnederlandsche geschriften kunnen waarnemen, een bewijs is « hoe verzwakt, ja, hoe nietig het taalgevoel bij onze schrijvers is ». Me dunkt, dat tusschen deze beide manieren om de zaak voor te stellen nogal eenig verschil bestaat : het gebruik van gallicismen, zonder meer, is hier niet de kwestie, maar hun aantal en hun aard.

Ten tweede : bij menigeen zal zeker twijfel rijzen of de heer Prayon wel degelijk begrepen heeft wat ik bedoelde, toen ik zeide dat onze schrijvers hunne taal niet of zeer gebrekkig kennen, dat de kennis der zoo hoog geprezen moedertaal, ook bij hen, van wie men zulks het minst zou verwachten, beneden alle peil staat, e. d. Zijn taal kennen en zijn taal kennen zijn twee. En ik bedoelde : dat wij onze taal niet zuiver spreken noch schrijven; dat bepaaldelijk onzen schrijvers dat meesterschap over de taal ontbreekt, waardoor een woordkunstenaar zich dient te onderscheiden en dat men het recht heeft te verwachten bij mannen, die aldoor den mond vol hebben van hun liefde tot de moedertaal en nooit moede worden dezer voortreffelijkheid te prijzen, evenwel zonder dat zij zich die eigen maken. Geven de termen,

die de heer Prayon gebruikt, iets dergelijks te kennen? Op mij maken ze in elk geval dien indruk niet.

Doch ik wil hierover thans niet langer uitweiden : in 't vervolg dezer verdediging moeten die onder mijne uitingen, welke den heer Prayon de stof voor zijn formuleering van « mijn stelling » geleverd hebben, nog ter sprake komen, en dan zal van zelf blijken, hoe schromelijk verkeerd ons geacht Medelid mijne woorden heeft verstaan. Het komt mij daarom geschikter voor, eerst over te gaan tot de bespreking der bezwaren welke de heer Prayon tegen die stelling inbrengt. Of zijn formuleering al of niet juist is, zal daarbij weinig of niets ter zake doen.

Dan wil ik eerst en vooral vragen, waar ik gezegd heb dat het postulaat, waarvan de heer Prayon gewaagt, een « onwederlegbaar axioom » is, « dat geen bewijs vereischt en waartegen het verboden is eenig bezwaar te opperen. » Er is in geheel mijn boek geen enkel woord, waardoor dergelijke uitlatingen te rechtvaardigen zijn.

Het verwijt, dat ik mij aan een *petitio principii* schuldig maak, heeft mij niet verrast (het is haast de eenige bewering van den heer Prayon waarover ik mij niet verbaasd heb); ik heb het zelfs min of meer verwacht, ofschoon toch maar van zulke menschen die niet al te druk nadenken over wat ze lezen. Ik heb inderdaad zonder eenige restrictie gesproken, terwijl ik toch zelf van oordeel ben dat er in Zuid-Nederland verschillende personen zijn, van wie niet

kan gezegd worden dat hunne kennis van onze moedertaal beneden alle peil staat; en ik heb ook niet de minste moeite gedaan om te bewijzen, dat mijn gevolgtrekking juist is. Met andere woorden, ik heb mij met opzet bloot gegeven, niet denkende dat iemand als ons geacht Medelid omtrent mijn bedoelingen in het onzekere zou blijven. Ik heb zoo gehandeld, vooreerst omdat ik meende dat de bewijsvoering die door mijn tegenspreker geëischt wordt voor denkende menschen, voor wie mijn boek geschreven werd, overbodig was, wat ik nog altijd meen; en verder, omdat ik er op rekende dat die zelfde denkende menschen wel zouden inzien dat er, afgezien van de onnoodigheid, nog een gewichtige reden was om die bewijsvoering achterwege te laten. Dat was blijkbaar veel te optimistisch geredeneerd; althans de heer Prayon heeft niets van mijn handelwijze begrepen. Ik zal hem gaarne uitvoerig inlichten, en in de eerste plaats de reden, waarop ik zooeven doelde, noemen. Die reden is, dat ik geen lust had — noch heb — om onze verschillende schrijvers te taxeeren, iets waaraan men zoogoed als niet kan ontkomen, als men wil bewijzen dat het gebruik van gallicismen een gevolg van onkunde is.

Men bedenke ook dat, zooals in de inleiding gezegd is (zie blz. XXVI), slechts een gedeelte van het door mij verzamelde materiaal in mijn boek verwerkt is en meene niet, dat er alleen van *die* gallicismen vele voorbeelden bij onze schrijvers voorkomen, waarvan ik er wezenlijk veel heb mede-

gedeeld : van de overgroote meerderheid zijn de voorbeelden even talrijk. Men heeft nu reeds bezwaar gemaakt tegen het getal dezer voorbeelden, wat zou het geweest zijn indien ik alles gegeven had wat ik heb of wat met een minimum van moeite te vinden is? (1) Maar niet alleen heb ik zelf niemand willen taxeeren, ik heb ook willen voorkomen dat anderen zich op mijn boek zouden beroepen om het te doen, zooals een aandachtig lezer uit mijn inleiding heel goed kan zien. Daarom schreef ik onder andere : « Men trekke (uit het werk) geene gevolgtrekkingen, die door den schrijver niet bedoeld worden. Zoo trachtte men er niet uit af te leiden : deze schrijft beter dan gene; bij dezen of genen vindt men geen gallicismen, want hij wordt niet vermeld, enz. »

En dan is er nog iets, dat ik noode ter sprake breng, daar ik vreezen moet dat de een of de ander er wel weer zijn venijn zal uit trekken, zooals het volk zegt; maar ik mag mij daardoor toch niet laten weerhouden. Het is dit, en het pleit m. i. niet voor den heer Prayon dat hij het over het hoofd heeft gezien, daar hij, die ook mijn vroegere geschriften heeft gelezen, het kon weten : de gevolgtrekking, waartoe ik door de studie van de Zuidnederlandsche schrijftaal gekomen ben, steunt op het feit dat de taal onzer schrijvers ontsierd wordt niet alleen door zoo vele en

(1) Verg. ook mijn inleiding, blz. IX-XII en XXXI.

zulke leelijke gallicismen, maar ook door tallooze andere fouten. Het direct bewijs daarvan zal ik wel altijd moeten schuldig blijven, daar het practisch zoogoed als ondoenlijk is het te leveren. Het staat daarenboven nog te bezien, of het de moeite loonen zou een dozijn dikke boeken vol te schrijven om de fouten, waarop ik doel, aan te wijzen en te verbeteren. Ik voor mij geloof het niet, en verwacht in dezen meer van mondeling onderwijs. Wil men, intusschen, weten van welken aard die fouten zijn, dan ben ik zoo vrij te herinneren aan het tweede hoofdstuk van mijn studie over ***Zuidnederlandsche taal- en letterkundige wetenschap*** (1), want nog altijd is het waar, wat ik nu meer dan tien jaar geleden schreef: dat de taal van den daar behandelden schrijver niet slechter is dan hetgeen wij over 't algemeen te lezen krijgen. De korte aanteekeningen bij ettelijke voorbeelden, in mijn *Gallicismen* aangehaald, aanteekeningen die gemakkelijk te vertienvoudigen waren (verg. de inleiding, blz. XXIX vlg.), en de voordracht zelve, die ik hier beantwoord, leveren daarvan het overtuigend bewijs (2).

---

(1) In het *Nederlandsch Museum* 1890, eerste deel, blz. 285 vlgg. Het zal misschien niet overbodig zijn er op te wijzen, dat ik een aantal der daar voorkomende aanmerkingen thans niet meer zou maken, terwijl er andere, die er niet in staan, zouden bijkomen; maar aan de bewijskracht van het geheel doet dat niets af.

(2) Ik wensch hier mede te deelen, dat ik in mijn aanhalingen uit 's heeren Prayon's lezingen alleen de voornaamste en de

Dit alles komt ten slotte hierop neer : dat ik, terwijl ik een gedeelte van het bewijsmateriaal achterwege hield, bij het neerschrijven van mijn thans berucht geworden zinnetje : « de kennis der zoo hoog geprezen moedertaal staat, ook bij hen, van wie men zulks het minst zou verwachten, beneden alle peil », met dat achtergehouden bewijsmateriaal toch rekening hield. Daarin zal men moeten berusten, evenals ik berust in de onaangename gevolgen welke dat voor mij kan hebben. Ik stel me liever bloot aan het verwijt, mij schuldig te maken aan een *petitio principii*, dan aan dat onze schrijvers te willen taxeeren.

Evenmin als de heer Prayon dit heeft begrepen, evenmin is het hem duidelijk dat de bewijsvoering welke hij van mij eischt, overbodig is. Zeer zeker zou hij mijn postulaat nooit « eene zeer gewaagde en zeer betwistbare veronderstelling », die « door ernstige argumenten zou dienen te worden gestaafd », genoemd hebben, indien hij mijn boek had gelezen en overdacht **in zijn geheel**. De inleiding heeft hij gelezen, alsook de hoofden der artikels, maar de voorbeelden heeft hij blijkbaar slechts zeer vluchtig ingezien. Alleen de aanhalingen uit zijn eigen geschriften schijnen zijn aandacht getrokken te hebben.

---

zonderlingste fouten met *sic* heb aangewezen, terwijl enkele in een noot nader besproken worden; in sommige gevallen staat *sic* bij fouten die vermoedelijk drukfouten zijn, opdat men niet meene dat ik verkeerd of onjuist citeer.

Of is het louter toeval dat er onder het tiental artikelen, die de heer Prayon besproken heeft, maar twee zijn waarbij hij niet zelf geciteerd wordt? Hoe 't zij, hij meent dat die voorbeelden er maar zijn voor de staanderigheid, dat ze maar dienen om het boek te vullen, om er kost wat kost de waarheid der stelling, die ik er volgens hem op nahoud, mede te bewijzen, en hij heeft ze derhalve als een quantité négligeable beschouwd. Daarom heeft ons geacht Medelid zich de moeite niet gegeven ze te lezen, laat staan te bestudeeren. Dit blijkt niet alleen uit de verkeerde redeneering waarvan hier sprake is, maar vooral uit het einde van zijn naschrift. Dat is echter zeer jammer voor mijn tegenspreker, want juist die voorbeelden leveren het bewijs dat mijn conclusie juist is en dat de Zuidnederlanders schrijven zooals ze doen, omdat ze niet beter weten! Wie die voorbeelden aandachtig beschouwt, heeft de bewijsvoering, die ons geacht Medelid van mij eischt, niet noodig : « they speak volumes ». Heb ik te veel op het gezond verstand mijner lezers vertrouwd, toen ik meende dat ze dat wel zouden inzien zonder dat ik het hun van naaldje tot draadje vertelde? Heb ik mij waarlijk te ver gewaagd, door de feiten zelf te willen laten spreken? Ik kan het nauwelijks gelooven.

Laten we thans nagaan hoe de heer Prayon tracht te bewijzen, dat « mijne stelling » onjuist is. Hij redeneert als volgt :

« Ik gun (1) dat bij eenen Waal of bij eenen verfranschten Vlaming, die onze taal gebrekkig spreken en schrijven (*sic*), het gebruik van gallicismen aan onbekendheid met het Nederlandsch taaleigen toe te wijten is. Maar het stuit mij tegen de borst uitzonderingen tot vasten en algemeenen regel uit te roepen en in allen ernst te hooren verkonden dat bij mannen gelijk Dichter (2) Pol de Mont, Dr. Max Rooses en Professor Vercoullie — ik wil slechts deze drie noemen — de « kennis der moedertaal beneden alle peil staat », omdat er in hunne werken hier en daar gallicismen voorkomen.

De waarheid is dat het gebruik van gallicismen door onze schrijvers meesttijds het gevolg is, niet der

---

(1) Het is ongelooflijk, wat de heer Prayon ons zoo al *gunt*. Zoo, behalve het bovenstaande, b. v. nog blz. 28 : « het onderscheid is willekeurig, ik *gun* het, maar » enz.; blz. 32 : « ik *gun* overigens dat *op iemand stemmen* ... geen slecht Nederlandsch is ». Dit gebruik van *gunnen* staat buiten alle verband met de beteekenissen waarin het woord vanouds gebezigd wordt; blijkbaar hebben we hier met een gallicisme te doen : 't is een navolging van een dergelijk gebruik van fr. *accorder*, dat o. a. ook beteekent : « consentir à admettre (comme vrai) » (zie LITTRÉ, *Dict.* 1, 34*c* en HATZFELD-DARMESTETER, *Dict. Général* 1, 22*b*). Men zegt in het Fransch : *J'accorde qu'il s'est trompé, je vous accorde cette proposition*, enz. Dat heet in 't Nederlandsch, al naar het verband : *toegeven, erkennen, beamen, toestemmen*, maar niet *gunnen*.

(2) Wanneer zal men toch eens inzien, dat men onzen dichters allesbehalve een compliment maakt, door dit woord vóór hun naam te plaatsen? er ontbreekt maar één ding meer aan : dat die heeren hun « qualiteit » door een bordje met *dichter* er op aan hun deur kenbaar maken! Vóór een naam zet men immers alleen zulke qualitatieve woorden, die een bedrijf, een ambt of een waardigheid aanduiden; dat *dichter* zijn iets dergelijks is, zal niemand willen toegeven, al is het waar dat er dichters zijn die verzen maken, zooals Multatuli zegt.

(*sic*) onwetendheid, maar eenvoudig... der (*sic*) onachtzaamheid. De geletterde Vlaming leeft in een tweetalig land; in zijne omgeving hoort hij gedurig beide talen weergalmen (*sic!*); bij het uitoefenen van zijn beroep, bij het waarnemen van zijn ambt, ja in den dagelijkschen omgang met vrienden en bekenden, is hij verplicht afwisselend Nederlan[d]sch en Fransch te spreken. Geen wonder dus dat hij natuurlijk geneigd is zijn Nederlandsch met gallicismen en zijn Fransch met flandricismen te doorspekken.... Om die dubbele klip ... te vermijden is oplettendheid noodig, maar oplettendheid volstaat ».

Deze voorstelling is onjuist, omdat ze te optimistisch is. Ze vloeit voort uit een gevoel van vereering voor onze schrijvers, dat ik waardeer en waarin ik voor den heer Prayon niet onderdoe, wat hij er ook van zegge. Maar : ***amicus Plato, sed magis amica veritas.***

Ik geef grif toe, dat het gebruik van gallicismen niet *altijd* een gevolg van onkunde is; ook slordigheid — wat nog iets anders is dan onachtzaamheid — en onbedrevenheid kunnen in 't spel zijn, maar onkunde is regel. Zonder het te willen heeft ons geacht Medelid daarvan zelf het bewijs geleverd toen hij in een noot bij zijn naschrift (zie blz. 40 van het overdrukje) mededeelde, dat Pol de Mont 122 maal, de gezusters Loveling 228 maal, en Max Rooses 601 maal in mijn werk worden aangehaald. Hoe heeft hij dat kunnen schrijven, na eerst beweerd te hebben dat ik « uitzonderingen tot vasten en algemeenen regel uitroep » en dat er alleen « hier

en daar » gallicismen in de werken der genoemde schrijvers voorkomen? 't Is wel jammer voor den heer Prayon, dat hij zijn statistisch onderzoek niet verder uitgestrekt heeft; waarschijnlijk zou hij dan wel ingezien hebben dat zijn redeneering niet opgaat.

Intusschen, is onkunde regel, het zwaartepunt ligt niet in de qualificatie zelf, maar in de wijze waarop men ze beoordeelt. Met andere woorden, het is de vraag of men onze schrijvers alleen en individueel voor die onkunde verantwoordelijk stelt. Had ik dat gedaan, dan had ik mij, zooals ik reeds te kennen gegeven heb, aan een ware onrechtvaardigheid schuldig gemaakt. Ik heb er dan ook nooit één enkel oogenblik aan gedacht dat te doen, integendeel : uit alles wat ik hieromtrent geschreven heb, en zeker niet het minst uit mijn inleiding, blijkt te overvloede, meen ik, dat ik nooit blind geweest ben voor de verzachtende omstandigheden (zie blz. X, XVII vlg. en L). Maar men mag ook niet in het ander uiterste vervallen en dáárin alleen de waarheid zien, want het is zeker even verderfelijk, ja zelfs verderfelijker, als men zich door die verzachtende omstandigheden laat verblinden; als de juiste, nuchtere blik op de werkelijkheid er door beneveld wordt, zooals bij den heer Prayon het geval is. Hij meent onzen landgenooten een compliment te maken, door onachtzaamheid als regel aan te nemen, maar ik geloof niet dat het wezenlijk een compliment is. Ik vind het minder erg iets niet te weten, dan het wel te weten maar het aldoor vergeten te

zijn. Of is zoo verregaande onachtzaamheid, als waaraan onze schrijvers zich blijkens mijn boek schuldig maken, dan geen slordigheid die even erg is als onkunde? Als er niets anders in het spel was dan onachtzaamheid, dan zouden er van één zelfde gallicisme niet zooveel voorbeelden bij één zelfden schrijver voorkomen; en dan zou het ook niet mogelijk zijn, dat voor een groot aantal gallicismen zoogoed als nooit de zuiver Nederlandsche uitdrukking voorkomt. Want al heb ik zelf getuigd dat ik, toen ik hier of daar een gallicisme opteekende, niet zelden even verder de goede uitdrukking aantrof, dat geldt niet voor alle gallicismen, en vooral niet voor alle schrijvers, maar alleen voor de beste. Bij één auteur, een onzer beste stilisten, heb ik zelfs een paar malen een zin aangetroffen waarin én de juiste én de foutieve uitdrukking tegelijk voorkwamen. Is dat nu een bewijs van onachtzaamheid? Neen, het is een bewijs dat die auteur geen helder besef heeft dat een der beide uitdrukkingswijzen niet deugt; op zijn best heeft hij gedacht dat men zoowel de eene als de andere kan gebruiken. Had hij beter geweten, hij zou zeer zeker de fout verbeterd hebben. Men bedenke, dat onachtzaamheid geen altijddurende, maar een voorbijgaande toestand is. Het zou wel zonderling zijn, dat onze schrijvers als bij tooverslag onachtzaam zouden worden, telkens als ze zekere begrippen moeten uitdrukken.

Laten wij, als proef op de som, doen wat

de heer Prayon tot zijn schade nagelaten heeft, d. w. z. laten wij enkele voorbeelden van gallicismen van nabij beschouwen. Om niemand te kwetsen zal ik alle namen achterwege laten, de meeste voorbeelden buiten mijn boek kiezen en verder daaruit bij voorkeur dan nog zulke gevallen, waarbij geen aanhalingen staan.

Te Gent worden er op dit oogenblik een nieuw *postkantoor* en een nieuw *telephoonkantoor* gebouwd, met het gevolg dat er elk oogenblik in de Gentsche dagbladen berichten verschijnen over den stand der werken van het nieuw *posthotel* of van het nieuw *telephoonhotel.* Gaat het nu aan te beweren, dat onze Gentsche dagbladschrijvers zich uit onachtzaamheid aan deze belachelijke gallicismen schuldig maken? Worden ze plotseling onachtzaam als ze de Fransche benamingen *hôtel des postes, hôtel du téléphone* vóór zich hebben en die moeten vertalen? Neen, ze weten niet dat het woord *hotel* in onze taal niet gebruikt wordt in toepassing op een groot openbaar gebouw.

Kan het woord *brandverwittiger*, waarover ik in mijn inleiding gesproken heb, aan onachtzaamheid te wijten zijn? Neen. Indien hij, die dat woord bedacht heeft, *brandschel* gekend had, dan zou hij *brandverwittiger* nooit gebruikt hebben.

Is het uit onachtzaamheid dat men in de Gentsche stadsscholen, en waarschijnlijk ook wel elders, nog altijd leert dat de gezamenlijke lijnen waarop men de muzieknoten schrijft, de *dracht*

heeten? Neen, 't is omdat men niet weet dat de Nederlandsche naam is *notenbalken*.

Zoo zal men, de voorbeelden, in mijn werk aangehaald, beschouwende, steeds tot het besluit komen dat het gebruik van gallicismen niet uit onachtzaamheid, zelfs niet uit slordigheid, maar uit onbekendheid met het Nederlandsch taalgebruik is te verklaren. Maar dat is de hoofdzaak niet. Het ongeluk is niet zoozeer dat onze schrijvers voor zulk groot aantal begrippen de juiste uitdrukking niet meer kennen, dan wel dat ze zelfs niet meer gevoelen dat ze die juiste uitdrukkingen niet meer kennen, met andere woorden dat hun taalgevoel hen in den steek laat. Dát is de hoofdzaak. Laat ik dit met enkele voorbeelden duidelijk maken.

In een pas verschenen boek leest men van twee gelieven die « zich *nauwelijks dorsten bezien* », en in een ander wordt van een zekeren vader gezegd : « *Gelijk hij maar plicht gekend had, zoo wilde hij ook zijne kinderen kweeken. Voor hen had hij zich* geslachtofferd » enz. Het valt onmiddellijk in het oog, dat beide schrijvers heel iets anders hebben gezegd dan ze eigenlijk bedoelden. De eerste zegt dat de twee gelieven *zich zelf* niet dorsten bezien, terwijl ze juist bezig zijn dat te doen, daar *de eene den ander* niet durft bezien; er wordt dus bedoeld dat ze *elkander* niet dorsten bezien. De tweede laat een vader, die springlevend is, zeggen, dat hij zich zelven ter dood heeft gebracht, terwijl hij bedoelt : (*op*)*geofferd*. Beide

fouten zijn gallicismen : in het Fransch worden de reflexie en de reciprociteit beide op dezelfde wijze aangeduid en beteekent *sacrifier* zoowel *slacht-offeren* als *(op)offeren*. Moet nu iedere Vlaming zooveel wetenschappelijke taalkennis hebben, dat dergelijke verschillen, en ze zijn legio, hem elk oogenblik voor den geest staan? Neen, duizend maal neen! Hij moet alleen voelen dat *zij dorsten zich nauwelijks bezien* en *hij had zich geslacht-offerd* onjuiste uitdrukkingen zijn voor de bedoelde begrippen. Waar zou het heen met de taal, als al dergelijke dingen eerst moesten geleerd worden?

Zoover gaat het gebrek aan taalgevoel, dat onze schrijvers soms precies het *tegenovergestelde* zeggen van hetgeen ze bedoelen. In mijne *Gallicismen* zijn daarvan verschillende voorbeelden te vinden. Het merkwaardigste daaronder is zeker wel het zinnetje, waarin van een kind gezegd wordt dat het « *nog gansch onverschillig was aan wie hem opnam of mededroeg* », terwijl toch bedoeld wordt, niet dat het kind dengenen die hem opnamen of medenamen onverschillig was, maar dat het hem onverschillig liet wie hem opnam. En nu zal men allicht meenen, dat men geen sterker bewijzen voor gebrek aan taalgevoel hebben kan dan dergelijke gevallen. Toch geloof ik dat die er nog zijn, nl. wanneer onze schrijvers zich schuldig maken aan een gallicisme bij het uitdrukken van begrippen, waarvoor ze dagelijks in hun eigen *dialect* de juiste uitdrukking kunnen hooren. Een typisch

voorbeeld daarvan vond ik onlangs in een stuk van een onzer eerste auteurs, zoo niet van onzen eersten, die gewaagde van « *kasteelen in Spanje* » in plaats van *kasteelen in de lucht* (1). Hoe komt die auteur daaraan, zal men vragen? 't Is eenvoudig : hij kent beter de Fransche uitdrukking *châteaux en Espagne* dan de Nederlandsche, zoodanig dat hij, als het er op aan komt, de laatste geheel vergeet en er niets beters op weet dan de eerste te vertalen. Zijn taalgevoel is er niet om hem te doen gewaarworden, dat hij geen Nederlandsch, maar Fransch met Nederlandsche klanken schrijft.

Deze bewijsvoering zou ik zonder moeite nog veel kunnen verlengen en vooral overtuigender en praegnanter maken, door een aantal der in mijne *Gallicismen* aangehaalde voorbeelden op dezelfde wijze nader te bespreken. De uitslag zou ongetwijfeld zeer stichtelijk zijn. Ik zie echter gaarne af van het voordeel dat ik daardoor boven mijn tegenspreker zou verkrijgen : zelfs de schijn moet vermeden worden, als wilde ik sommige onder onze schrijvers boven de andere uitsteken en aan de kaak stellen. Eén ding is zeker : had ons geacht Medelid het belang der

---

(1) In Noord-Nederland zegt men thans gewoonlijk *luchtkasteelen* (*bouwen*), in Zuid-Nederland daarentegen altijd *kasteelen in de lucht* (*bouwen*), b. v. *hij bouwt kasteelen in de lucht*, *'t zijn al kasteelen in de lucht*, en bij wijze van uitroep : *kasteelen in de lucht!*

voorbeelden begrepen, en hád hij ze gelezen zooals ik wenschte en verwachtte dat ze zouden gelezen worden, hij zou naar de pen niet gegrepen hebben om mij te bestrijden.

Het spreekt nu van zelf dat ik den heer Prayon niet toegeef, dat « oplettendheid » volstaat om van gallicismen vrij te blijven. Hij meent dat ik dat wél doe, omdat ik gezegd heb dat ze in onze dichtbundels minder talrijk zijn dan in ons proza, en redeneert aldus :

« Om de dubbele klip, waar ik zooeven op wees, te vermijden, is oplettendheid noodig, maar oplettendheid volstaat. De heer De Vreese erkent het zelve : « De gallicismen, zegt hij, zijn in onze dichtbundels wezenlijk heel wat minder talrijk dan in ons proza; en dit is ook begrijpelijk : aan het kleinste, onbeduidendste versje wordt licht meer zorg besteed dan aan een groot prozastuk; men kan er zoo maar niet het eerste woord het beste, dat uit de pen komt, in zetten. » De heer De Vreese is het dus met mij eens : van de schrijvers zelven hangt het af hunne werken van gallicismen te zuiveren; de dichters, die hoofdzakelijk op den vorm letten, doen het, en de prozaïsten, die *currente calamo* schrijven en zich de moeite niet getroosten hun opstel zorgvuldig te kuischen en te wieden, zijn het hunne eigene slordigheid verschuldigd, indien hunne werken door onnederlandsche uitdrukkingen of wendingen worden ontsierd. Maar hoe knoopt ge dat aaneen met de stelling van den heer De Vreese, te weten dat onze schrijvers hunne eigene taal niet kennen? Een ezel blijft een ezel en een onwetende, die geen taalgevoel bezit, moge hetgeen hij schrijft

duizendmaal herlezen, toch zal hij niet bij machte zijn feilen te ontwaren, welke door onkunde en in 't geheel niet door onachtzaamheid werden veroorzaakt.

Uit het voorgaande blijkt reeds dat Dr. De Vreese's stelling logisch onhoudbaar is, want aan het *postulatum* waar zij op berust wordt door hemzelven de bodem ingeslagen. »

Met uw verlof, geachte Collega, ge ziet uwe wenschen voor werkelijkheid aan; ik ben het *niet* met u eens, zooals u uit mijn inleiding gebleken ware, indien gij ze met aandacht hadt gelezen. Dat het van de schrijvers zelf afhangt of hunne werken vrij zullen blijven van gallicismen, is een scherpzinnige opmerking welke ik de eer gehad heb vóór u der wijde wereld te verkondigen; dat zijt gij dus met mij eens, niet ik met u! Maar verder gaat onze eensgezindheid niet. Dat hadt gij trouwens zelf ingezien, indien gij evenveel aandacht hadt geschonken aan de woorden die in mijn inleiding voorafgaan aan en volgen op die welke gij hebt aangehaald en uit hun verband gerukt. Daar de overgroote meerderheid der voorbeelden, die in mijne *Gallicismen* voorkomen, uit prozawerken getrokken zijn, heb ik daarvan de verklaring gegeven. Die oorzaak is tweeërlei, zeg ik in mijn inleiding (zie blz. XXX), en in de eerste plaats noem ik wat de heer Prayon heeft medegedeeld, waarop dan volgt :

« Ten tweede, men is hier zoo licht geneigd alles, wat niet tot het gewone gebruik behoort, als dichterlijke

vrijheid te beschouwen en te verontschuldigen; in strijd met hetgeen overal elders erkend wordt, schijnt men in Vlaanderen niet te willen aannemen, dat ook dichters hunne taal moeten kennen, en dat alleen hij een waar kunstenaar is, die zijne gedachten weet uit te drukken zonder de taal geweld aan te doen. Daar er meestal voorbeelden genoeg voorhanden waren, heb ik dus de dichters minder vaak aangehaald dan er gelegenheid toe was, om niet noodeloos van schoolvosserij beschuldigd te worden. »

Me dunkt dat niemand, die de inleiding met de noodige aandacht leest, in twijfel kan verkeeren welke der beide oorzaken als de belangrijkste te beschouwen is, en waarop bij de minst belangrijke de nadruk moet vallen : op de meerdere zorg welke aan een vers wordt besteed of op het feit, dat men er zoo maar niet het eerste woord het beste kan in zetten. Het is derhalve duidelijk, dat het niet aangaat te beweren, zooals de heer Prayon meent te mogen doen, dat ik mij zelven tegenspreek. Juist omdat het gebruik van gallicismen in 't algemeen een dieper liggende oorzaak heeft dan onachtzaamheid, volstaat oplettendheid niet om er zich voor te vrijwaren : oplettendheid sluit immers bewust weten in. Studie, ernstige studie is er toe noodig, zooals ik in mijn inleiding en tien jaar geleden in het laatste mijner artikels over *Zuidnederlandsche taal- en letterkundige wetenschap* uitvoerig heb betoogd. Maar dat is de heer Prayon natuurlijk vergeten op dit oogenblik. Dat kwam zoo in zijn kraam te pas. Geheel tegen zijn bedoeling levert hij daaren-

boven zelf het bewijs, dat onkunde de voornaamste oorzaak van 't gebruik van gallicismen is. « Een ezel blijft een ezel en een onwetende, die geen taalgevoel bezit, moge hetgeen hij schrijft duizendmaal herlezen, toch zal hij niet bij machte zijn feilen te ontwaren, welke door onkunde en in 't geheel niet door onachtzaamheid werden veroorzaakt. » Volkomen waar. Maar hoeveel der door mij geciteerde schrijvers zullen zich het bedenkelijk compliment laten welgevallen, dat zij hun proza *currente calamo* schrijven, zonder « zich de moeite te getroosten hun opstel zorgvuldig te kuischen en te wieden » ? En opnieuw vraag ik : is zulke verregaande « onachtzaamheid », waardoor den lezer haast in elk boek honderden gallicismen onder de oogen komen, niet even erg, ja niet veel erger dan onkunde? Gij zelf, geachte Collega, hebt gij ook op die wijze uwe « polemistische bijdrage » over taalpolitie samengesteld? Zeker niet, want gij zult wel gedacht hebben aan de mogelijkheid dat dr. De Vreese het in zijn hoofd kon krijgen uw opstel uit te pluizen. Hoe komt het dan, dat er nog een goed dozijn gallicismen en een bedenkelijk aantal andere fouten tegen ons taaleigen en taalgebruik uwer « achtzaamheid » ontsnapt zijn? Het komt doordat onze schrijvers, ofschoon ze hunne werken zoo goed schrijven als ze kunnen en niet *currente calamo*, de gallicismen niet genoeg kunnen onderscheiden, daar ze de zuiver Nederlandsche uitdrukkingen heelemaal niet of althans niet zóó goed kennen dat ze die bij elke gelegenheid te hunner beschikking hebben.

Zóó wordt aan mijn berucht postulaat door mij zelven de bodem ingeslagen en bewezen dat mijn stelling logisch onhoudbaar is !

Ik heb in mijn inleiding betoogd, dat wij Zuidnederlanders eerst dán onze taal zuiver zullen leeren schrijven, als we bij de Noordnederlanders zullen ter schole gaan, en ik heb uitvoerig uiteengezet hoe wij naar mijn bescheiden meening zullen dienen te werk te gaan om onzen Noorderbroeders hun taalgevoel af te vragen en dit dan verder tot taalbegrip en taalinzicht te ontwikkelen.

Naar aanleiding daarvan schrijft de heer Prayon een en ander dat we van naderbij moeten beschouwen. Dien raad zelf vindt hij nog zoo kwaad niet :

« Die raad is uitstekend en, evenals vele andere Vlamingen, heb ik op Dr. De Vreese's aanmaning niet gewacht om mij er naar te gedragen. Toen ik, als jongeling, weinig meer dan wat Gentsch Vlaamsch kende, is het in Holland en door drukken, jarenlangen omgang met beschaafde Hollanders dat ik mijne taal heb leeren spreken en schrijven. »

Maar hoe komt het dan, vraag ik opnieuw, dat er in de werken van den heer Prayon en van die vele andere Vlamingen, die naar mijn aanmaning niet gewacht hebben, nog zooveel gallicismen voorkomen? Ik vraag dit niet om wie het ook zij een onheusch compliment te maken, noch ook omdat ik de waarheid van 's heeren Prayon's verzekering

betwijfel, maar om te doen uitkomen dat juist hieruit weer blijkt, dat oplettendheid niet volstaat om van gallicismen vrij te blijven. Het is toch immers niet aannemelijk dat de heer Prayon en consorten de Noordnederlandsche boeken aldoor met « onachtzaamheid » zouden gelezen hebben? Ze zullen dat wel degelijk met oplettendheid gedaan hebben, en toch heeft dat hun niets geholpen. De invloed dien de Hollandsche schrijvers op de onze gehad hebben openbaart zich bij de ouderen alleen in de woordenkeus, bij de jongeren daarenboven in het nadoen van den nieuwen-gidsstijl; voor de syntaxis heeft men zoogoed als niets geleerd.

Maar zoo de heer Prayon dien raad ter sprake brengt, dan doet hij dat niet zoozeer omdat hij *hem* wezenlijk zoo uitstekend vindt, maar veeleer om er te kunnen op wijzen dat hij niet zonder voorbehoud te volgen is, wat bij hem gelijk staat met een sermoen over de gebreken der Hollanders. Juist door « dien drukken, jarenlangen omgang met beschaafde Hollanders », zegt hij, « ben ik beter misschien (*sic*) dan menigeen op de hoogte der goede en ook der slechte hoedanigheden van onze Noorderburen, want helaas! niemand is volmaakt en naar onfeilbaarheid zou men benoorden den Moerdijk even vruchteloos als hier te lande uitzien. » Maar wie heeft er dan beweerd dat de Hollanders volmaakt en onfeilbaar zijn?

De heer Prayon vindt dien raad dus uitstekend, maar toch niet zonder nader voorbehoud te vol-

gen (1) — alsof dat niet van zelf sprak —, en daarom zal hij « in 't kort uiteenzetten wat, (zijns) inziens, bij de Hollanders dient geprezen of gelaakt te worden ».

En nu gebeurt er iets zeer merkwaardigs. Ons geacht Medelid vindt bij de Hollanders niets anders te prijzen dan — hunne uitspraak, hun *accent*. Wel beweert hij, dat het algemeen beschaafd Nederlandsch in Vlaamsch-België wel degelijk « bestaat », maar hij erkent toch dat de Zuidnederlanders nog wel iets van hunne Noorderbroeders kunnen leeren. Men is verbaasd, hier niet weer den Amsterdamschen Jood ten tooneele te zien verschijnen. Intusschen is er tegen het betoog van den heer Prayon heel wat in te brengen, maar in dit verband is het niet noodig daarover uit te weiden; weldra zullen we daartoe een geschikter gelegenheid hebben. Hier komt het hoofdzakelijk op zijn besluit aan, en we kunnen ons daarbij bepalen, al is hetgeen hij over en naar aanleiding van de Noordnederlandsche spreektaal zegt niet geheel vrij van onjuistheden (2),

(1) De heer Prayon schrijft: « Die raad is zonder nader voorbehoud niet te volgen: zooals de Engelschman zegt, er hoeft een greintje zout bij. » Sedert wanneer is « het greintje zout » het particulier eigendom van den Engelschman geworden? De zegswijze is immers bij dezen zoowel als bij den Franschman, Nederlander, Duitscher enz., een navolging van het Latijnsche *cum grano salis* (beter *addito salis grano*: zie PLINIUS, *Nat. Hist.* 23, 8).

(2) Zoo schrijft de heer Prayon: « Het *accent* (*der Noordnederlanders*) is beter — iets dat met taalkennis niets te maken

zoodat er zelfs een paar maal iets heel anders staat dan wat bedoeld wordt (1). Dit besluit nu luidt aldus :

« Laat ons dus bij de Hollanders ter schole gaan om het Nederlandsch vlot en sierlijk te leeren *spreken*. Of wij hen ook in het *schrijven* dienen na te volgen is echter eene opene vraag. »

En daarop volgen nu verscheidene bladzijden waarin de heer Prayon meent te bewijzen dat « onze Noorderbroeders alles wel ingezien » nog grootere taalbedervers zijn dan wij, maar waarin hij eigenlijk heel iets anders bewijst, dat ik niet noemen wil. Men oordeele :

« Immers, onder ons gezeid en elders verzwegen (*sic*), zijn onze Noorderbroeders alles wel ingezien geene grootere « taalbedervers » dan wij? Dat zij aan germanismen doen, en wij weinig of niet, wordt niet betwist. Dat zij daarbij uit gemak- of modezucht « bastaardwoorden fokken als edel Hollandsch vee » is genoeg bekend en heeft (*sic*) de heer Coopman in zijn verslag... met rede (*sic*) herinnerd. Er bestaat echter een beduidend (*sic*) verschil tusschen onze gallicismen en zulke (*sic*), die in den Haag of in Amsterdam worden gesmeed. Gering

---

heeft. » Wie zou hem dat zoo zonder meer durven nazeggen? Is niet juist het leeren kennen van het *accent* het moeilijkste dat er van een taal te leeren valt?

(1) De heer Prayon zegt nl. : « Daarbij spreken beschaafde Hollanders onder elkaar eene taal, die van de letterkundige taal weinig afwijkt », waarmede hij natuurlijk bedoelt dat de klanken der spreektaal wezenlijk die zijn, welke in de schrijftaal worden aangewezen, terwijl dit niet het geval is in Zuid-Nederland, wat aldus uitgedrukt wordt : « daar onze Vlaamsche tongvallen niet alleen ruw en plat klinken, maar bovendien van de schrijftaal wezenlijk min of meer verschillen. »

is het getal der Hollanders, die de Fransche taal volkomen machtig zijn, zoodat de door hen uitgevonden (*sic !*) gallicismen zeer dikwijls te gelijk tegen het Nederlandsch en tegen het Fransch taaleigen zondigen. Ik noem slechts : *assuradeur, compagnon* (Fr. *associé*), *venduhuis, galanteriewinkel, retirade, volgefourneerde acties, tarief van het consumabel, eene consumptie* (in den zin van het Fransch *une consommation !!!*), *op een meisje gecharmeerd zijn*, de *baton* van een parapluie (in 't Fransch heet het *le manche*) en zoo voort tot in 't oneindige. »

Inderdaad, dat de Hollanders aan germanismen doen wordt niet betwist, ook door hen zelven niet (1), waardoor ze zich gunstig van de Zuidnederlanders onderscheiden : degenen onder ons die het verderfelijk gebruik van gallicismen niet ontkennen, zijn nog niet zeer talrijk. Dat wij « weinig of niet » aan germanismen zouden doen, is wel wat al te optimistisch gesproken (2), maar dat kwaad verzinkt in het

---

(1) Zie b. v. DE VRIES' « warm protest » tegen de germanismen in zijn Inleiding op het *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, blz. LII. Reeds in 1835 gaf Siegenbeek zijn *Toets van eenige woorden en spreekwijzen, voornamelijk uit het Hoogduitsch onder ons in zwang gekomen*, uit. Een overzicht van 't geen tot 1886 in tijdschriften over dit onderwerp geschreven werd vindt men bij GALLÉE, *Register op Tijdschriften over Nederlandsche Taalkunde*, Tweede druk, blz. 243 vlgg., en sedert is er nog evenveel over geschreven. Zie b. v. STELLWAGEN, *De Levende Taal*, vijfde druk (1895), blz. 167 vlgg.

(2) Zie J. MUYLDERMANS, *Verzameling der meest voorkomende moeilijkheden, gallicismen en germanismen in onze taal* (Mechelen 1893), passim, en H. MEERT, *Distels* (Brussel 1897), blz. 123 (merkwaardigerwijze wordt in geen dezer beide werken het hier algemeen verspreide germanisme *bijtreden*, vanwaar *bijtreding*, vermeld). Als om zich zelf te logenstraffen, gebruikt de heer

niet, vergeleken met de gallicismenplaag. Dat de Hollanders « bastaardwoorden fokken als edel Hollandsch vee » is slechts betrekkelijk waar en daarenboven een argument dat niet opgaat, zooals ik sedert in mijn inleiding (zie blz. XXXIX vlgg. en verg. blz. VIII) heb aangetoond. Zoolang de heer Prayon nu niet bewijst dat mijn bedoelde uiteenzettingen geen steek houden, heeft hij derhalve het recht niet te zeggen dat de heer Coopman **daaraan** met reden heeft herinnerd. Deze heeft overigens te gelijker tijd erkend, dat het woord dat de Vlaming smeedt ter vervanging van een ander dat aan het Fransch ontleend is, « met het echt Nederlandsche dikwerf overeenkomt als het fetisjbeeld van den Congolander met de Venus van Milo ». Maar daar gebaart de heer Prayon niet van; hij laat dat potje gedekt, wat hem niet belet *mij* van partijdigheid en eenzijdigheid te beschuldigen.

Het is niet noodig hier alles te herhalen wat ik in mijn inleiding over deze kwestie heb gezegd; alleen aan hetgeen hier ter zake dienende is wil ik herinneren; voor het overige zij het mij vergund daarheen te verwijzen. Vooreerst dan, dit gebruik van *bastaard*woorden en van *vreemde* woorden tast het taaleigen niet aan : het is alleen dan te recht

---

Prayon verschillende germanismen in zijn lezing (b. v. blz. 6 ; *de methode van den heer De Vreese is overigens* **eene allezins verouderde**; blz. 8 : *niet een gevolg* **der** *onwetendheid*, *maar eenvoudig* **der** *onachtzaamheid ;* blz. 21 en 34 : *een* **beduidend** *verschil*).

te wraken, als echte Nederlandsche woorden (of die men thans als zoodanig beschouwt) er om verwaarloosd en er door verdrongen worden; men bedenke dus dat tal van dergelijke woorden volstrekt onmisbaar geworden zijn. Verder is dat gebruik in Holland niet zóó algemeen als door sommigen, zooals de heer Prayon, hier gaarne wordt voorgesteld; vooral dat der *vreemde* woorden blijft tot zekere klassen van personen beperkt en is zelfs bij dezen niets meer dan een dun vernisje : het Fransch is en blijft voor het volk in zijn geheel een vreemde taal, die men slechts kent van hooren zeggen, wat voor ons Vlamingen al lang het geval niet meer is. Ten derde (*last not least !*), de Zuidnederlandsche volkstaal kent niet minder bastaardwoorden en vreemde woorden dan de Noordnederlandsche; het volk weet niets af van purisme : alleen de flaminganten doen daaraan, hoofdzakelijk als ze schrijven en soms als ze spreken, nl. als ze meenen zich om de eene of andere reden te moeten geneeren; in den huiselijken kring en onder vrienden komt de natuur onmiddellijk weer boven (1). Dit alles moest voor ons een aanleiding

(1) Ik weet wel dat dit purisme zijn oorsprong heeft in een zeer lofwaardig patriotisch gevoel : men wil den franskiljons zoodoende de gelegenheid ontnemen met het gestereotypeerd verwijt voor den dag te komen, dat het Nederlandsch zooveel woorden aan het Fransch heeft ontleend. De flaminganten vergeten echter meestal dat er op dit verwijt een veel beter antwoord te geven is, dan zij doen : het noodig en overbodig ontleenen van woorden aan andere talen is een algemeen verschijnsel, dat in alle landen waar te nemen valt, óók in Frankrijk,

zijn om de Hollanders op dit stuk niet zoo hard te vallen. Wie dat doet, handelt eigenlijk niet eerlijk en rond, aangezien hij den schijn aanneemt vrij te zijn van de fout die hij bij een ander afkeurt, en me dunkt dat de heer Prayon, als hij met het verwijt nog eens voor den dag wilde komen, de bewijzen diende te leveren dat het getal vreemde woorden en bastaardwoorden in Zuid-Nederland zoo niet veel, dan toch geringer is dan in Holland. Dat heeft hij echter wijselijk nagelaten.

Wat hij echter wel ondernomen heeft, dat is te bewijzen dat er een « beduidend verschil » bestaat tus-

---

waar men sedert 't begin dezer eeuw opnieuw begonnen is tallooze woorden aan 't Latijn en 't Grieksch te ontleenen of met Grieksche en Latijnsche bestanddeelen te vormen, en verder uit gemak- en modezucht allerlei Engelsche woorden — om van de ontleeningen aan andere talen te zwijgen — is gaan gebruiken, alles zonder eenige noodzaak. Liever dan een overdreven purisme te huldigen en woorden te smeden, waarvan alleen de klank aan het Nederlandsch herinnert, hoofdzakelijk uit vrees voor de franskiljons, stichte men die heeren met verwijzingen naar boeken als die van A. DARMESTETER, *Traité de la formation des mots composés dans la langue française* (Paris 1873) en *De la création actuelle des mots nouveaux dans la langue française* (Paris 1877); naar lijsten van vroeger en later door 't Fransch aan andere talen ontleende woorden, b. v. bij A. DARMESTETER, *Cours de grammaire historique de la langue française*, t. III, p. 108 suivv. en in zijn *Traité de la formation de la langue française* (behoorende bij HATZFELD-DARMESTETER, *Diction. Génér.*), § 3 suivv. Welken overweldigenden invloed uit den vreemde het Fransch geheel deze eeuw door ondergaan heeft, is het best uiteengezet door F. BRUNOT bij L. PETIT DE JULLEVILLE, *Histoire de la langue et de la littérature française des origines à 1900*, . VIII, p. 803 suivv.

schen onze gallicismen en die welke de Hollanders hebben « uitgevonden » (net alsof de spraakmakende gemeente hare woorden met heldere bewustheid, met voorbedachten rade zus of zoo vormt!). Dat bewijs meent hij te vinden in zulke aan het Fransch ontleende woorden, die in Noord-Nederland gebruikt worden maar in Zuid-Nederland zoogoed als onbekend zijn. Die woorden zondigen zeer dikwijls tegen het Nederlandsch en het Fransch taaleigen te gelijk, zegt de heer Prayon. Dit is natuurlijk eerder gezegd dan bewezen; met dat laatste houdt ons geacht Medelid zich dan ook niet op : men moet het maar gelooven. Voor we even onderzoeken of we niet beter zullen doen, het niet te gelooven, een kleine vraag : gesteld dat die woorden werkelijk in strijd zijn of met het Nederlandsch of met het Fransch taaleigen, is het ook dán nog wel zeker dat de Hollanders grootere taalbedervers zijn dan wij? Als *assuradeur* daarvoor pleit, wat dan te zeggen van de Vlamingen, die *raffinadeur* en *raffinaderij* gebruiken evengoed als de Hollanders, terwijl men in 't Fransch zegt *raffineur* en *raffinerie?* Met welk recht kunnen we hún het gebruik van *kompañon* (1), *vendu*, *konsumpsie* verwijten, aangezien

(1) Ik gebruik in dit verband met opzet een spelling die zooveel mogelijk de uitspraak aanwijst, om daardoor de aandacht te vestigen niet alleen op de wijzigingen welke die Fransche woorden in den *Nederlandschen* mond ondergaan, maar ook op het verschil in de behandeling dezer woorden bij Zuid- en Noordneder-

wij zelven zeggen ***assosiee***, ***vandiese*** (waarnaast in West-Vlaanderen het door den heer Prayon « gebrandmerkte » ***vendu*** gebruikelijk is!), ***konsomase***? Zijn onze woorden dan zooveel beter dan de hunne? Zijn wij mindere taalbedervers omdat we zeggen ***ambiese*** (in ***tèz en ambiese*** e. d.) in plaats van ***passie***, ***annonse*** in plaats van ***advertensie***, ***konfiense*** (fr. ***confiance***) in plaats van ***fidusie***, ***kompartement*** in plaats van ***koepee*** (fr. ***coupé***), ***manifestase*** in plaats van ***demonstrasie***, ***koepon*** in plaats van ***bieljet***, ***krietiekeeren*** in plaats van ***krietiezeeren***, ***appwointement*** in plaats van ***traktement***, ***abonnee*** in plaats van ***abonnent***, ***akkordeom*** in plaats van ***harmonica***, ***tieket*** (ontleend aan het Fransch, niet aan het Engelsch, zooals de klemtoon op de ***tweede*** lettergreep bewijst) in plaats van ***perronkaartje***, enz. enz.? Gebruiken wij niet, even goed als de Hollanders, talrijke Fransche woorden met een beteekenis die in 't hedendaagsch Fransch zelf onbekend is, b. v. ***affronteeren***, ***brutaal***, ***dierekt***, ***diesiepel***, ***grossier*** (fr. ***marchand en gros***), ***hazaard***, ***logement***, ***malgree*** (fr. ***malgré***, als bijvoeglijk naamwoord gebruikt), ***roiaal*** (fr. ***généreux***, ***large***), ***sebiet*** (als bijwoord, in den

---

landers. Een zeer belangrijk verschil is niet aangeduid, omdat het, ofschoon zeer verbreid, niet algemeen is, nl. het gebruik, o. a. door de Oostvlamingen, van genasaleerde klinkers, zooals in het Fransch : *vãdiese*, ***kõsomase*** enz., dat geheel onbekend is in Noord-Nederland, waar op den klinker steeds een echte dentale *n* volgt, dus ***kompañon***, niet ***kompañõ***.

zin van : dadelijk; fr. *subit* is alleen bijvoeglijk naamwoord), *sietee* (verkort uit en met de beteekenis van fr. *cité ouvrière*), *sosieteit*, *soeterein* (fr. *sous-sol*), *toer*, *vivant* (fr. *vif*) enz. enz.? Wat de Hollander noemt *kermistent* en vaak kortweg *tent*, noemt de Vlaming *brakke* : deze geeft aan het Fransche woord *baraque* een uitspraak die hem bevalt, gene geeft aan het Fransche woord *tente* een beteekenis die hem bevalt. Is de « zonde » van den Vlaming minder groot dan die van den Hollander, of omgekeerd? Neen, beide gevallen staan net gelijk. Het zal wel niet noodig zijn hier nog meer vreemde woorden en bastaardwoorden ter sprake te brengen : ieder kan bij zich zelf bij de bovengenoemde nog talrijke andere van denzelfden aard voegen. Het besluit zal steeds zijn, dat de Noordnederlanders geen grooter taalbedervers zijn dan de Zuidnederlanders : niet alleen gebruiken wij niet minder ontleende woorden dan zij, maar wij « zondigen » precies op dezelfde wijze, wij met of in dit eene woord, zij met of in dat andere, beiden vaak met of in hetzelfde. Het verschil waarvan de heer Prayon met zooveel ophef en blijkbaar welgevallen gewaagt, bestaat niet.

En nu de vraag : wordt er met het gebruik van dergelijke woorden « gezondigd »? Tegen het Fransch taaleigen zeer zeker niet, tenzij men ze, Fransch sprekende, gebruikt met den vorm of de beteekenis die ze in 't Nederlandsch hebben, en de heer Prayon zal wel niet ontkennen, dat

in dit opzicht de Vlamingen het Fransch meer bederven dan de Hollanders. Dezen kan zoo iets alleen overkomen als ze zich bij geval in een omgeving bevinden, waar Fransch gesproken wordt; maar in Vlaanderen hoort men aldoor zulke fouten. Iedereen kent er voorbeelden van; een der treffendste, die ik persoonlijk ooit gehoord heb, is : *il est si vivant de caractère*, waarmede een Gentsche moeder haar zoontje, dat in een vlaag van opvliegendheid onhebbelijk was geweest, trachtte te verontschuldigen. Met deze opmerking bedoel ik echter niet, onze landgenooten om dergelijke fouten hard te vallen : het zou een wonder wezen, als ze er niet dagelijks in vervielen. Door in het Nederlandsch bastaardwoorden en vreemde woorden te gebruiken, « zondigt » men dus niet tegen het Fransche taaleigen. Laat ons nu nagaan, of men er door tegen het Nederlandsch taaleigen « zondigt ».

Wij hebben reeds gezien, hoe de ontleende woorden in twee groote klassen te verdeelen zijn. Maar daarmede is niet alles gezegd. Als ze eenmaal ontleend zijn kan er, zoowel naar den vorm als naar de beteekenis, nog allerlei mede gebeuren. Sommige krijgen den Nederlandschen klemtoon, b. v. *bastaard*, *belfort*, *boelijn*, *latuw* enz. Andere worden door syncope of op een andere manier soms tot onherkenbaar wordens toe vervormd, b. v. *ui*, uit een vorm die ontstaan is uit fr. *oignon*; *klant* uit *kalant* en dit uit fr. *chalant*; *pruik* uit *paruik* en dit uit fr. *perruque*; *krant* uit

courant, d. i. fr. *courant; kreng* uit ofr. *caroigne*; *pleisteren* uit *peisteren* en dit uit ofr. *paistre*, enz. enz. Wat de beteekenis betreft : de meeste ontleende woorden hebben in het Nederlandsch dezelfde beteekenis als in de oorspronkelijke taal; voor een zeker getal is er een verschil, dat tweeërlei kan zijn : 1° ze gelden bij ons Nederlanders in een beteekenis, die in de oorspronkelijke taal niet meer gebruikelijk is : hieronder behoort het gebruik van *een consumptie* in den zin van fr. *une consommation*, dat den heer Prayon zoo doet jubelen; maar bij GODEFROY (1) en LITTRÉ kan iedereen nalezen dat met *consomption* vroeger ook werd benoemd het begrip dat thans door *consommation* wordt uitgedrukt; 2° ze gelden in een beteekenis die in de oorspronkelijke taal altijd onbekend geweest is, wat b. v. het geval is met *compagnon*, *galanteriën*, *retirade*, *charmeeren* in de uitdrukking *op iemand* (meestal *op een meisje*) *gecharmeerd zijn*. Hieronder hoort ook : *baton* van een paraplu, dat door den heer Prayon ten onrechte als algemeen bekend voorgesteld wordt, daar het gebruik van dit woord zeer beperkt is; ik twijfel er aan, of men het ooit elders dan in Den Haag hoort.

Op welke wijze wordt er nu door het gebruik van deze en dergelijke woorden tegen ons

---

(1) GODEFROY, *Dictionnaire de l'ancienne langue française*, t. II, p. 257*a* en t. IX, p. 168*a*.

taaleigen gezondigd? Wel op geenerlei wijze, aangezien die woorden juist aan ons taaleigen aangepast worden. Ze hebben immers elk een of meer eigenaardigheden, waardoor ze tot echt Nederlandsche woorden zijn gestempeld (1), en het bewijs dat ze dat wezenlijk geworden zijn is te vinden in het feit, dat er met Nederlandsche voor- of achtervoegsels nieuwe woorden van gevormd worden en dat ze met andere Nederlandsche woorden in samenstelling treden, b v. *abusievelijk*, *cursiveeren*, *respectievelijk*, *galanteriekraam*, *galanteriewinkel*, *venduhuis*, *vendumeester*, *afphotographeeren*, *verexcuseeren*, *zich verabuseeren* (in Vlaanderen *verawezeeren*) enz. enz., altemaal woorden die men reeds lang niet meer als vreemde woorden zou beschouwen, indien men er mede gehandeld had als met die welke vóór eeuwen ontleend werden, ik bedoel als men ze heelemaal op zijn Nederlandsch spelde (waar het vroeg of laat toch toe komen moet). Als wij tegen ons taaleigen zondigen door het gebruik van vreemde woorden als de genoemde, dan doen we dat al sedert eeuwen met honderden andere, waar nooit iemand over spreekt, omdat, buiten de taalgeleerden, niemand ze meer als zoodanig herkent (2).

---

(1) Verg. De Vries, *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, Inleiding, blz. LI.

(2) Zie de lange lijst van Nederlandsche woorden, aan het Fransch ontleend, bij Vercoullie, *Etymologisch Woordenboek der Nederlandsche Taal*, tweede uitgave, blz. 377 vlgg.

De heer Prayon heeft ook de woorden *assuradeur* en *fourneeren* (in *volgefourneerde acties*) in één adem genoemd met de reeds besprokene. Hij meent dus blijkbaar dat ze soortgelijk zijn ; maar dat is onjuist. *Assuradeur* is, evenals *raffinadeur*, afgeleid van een Fransch woord met een Spaansch suffix, dat verfranscht is (1). *Fourneeren* is een adaptatie van fr. *fournir* met behulp van het Nederlandsch suffix *-eeren*. Zijn die woorden nu in strijd met ons taaleigen? Zoomin als de andere. Integendeel, er is mede gebeurd wat de heer Prayon voor een specialiteit der Vlamingen uitgeeft, t. w. ze zijn in een Nederlandsch kleed gestoken : het Spaansch suffix *-(a)dor*, dat men in de levende taal kende uit *cargador*, heeft men gebruikt om van *assureeren* en *raffineeren* een nomen agentis af te leiden; van de werkwoorden besefte men nog, dat ze Fransche woorden waren, en om nu de afleiding ook een Fransche tint te geven, werd het suffix verfranscht. Om *fourneeren* te vormen heeft men gebruik gemaakt van een suffix dat, oorspronkelijk aan het Fransch ontleend, reeds sedert eeuwen goede diensten bewijst om werkwoorden af te leiden van Nederlandsche naamwoorden (b. v. *waardeeren*, *hoereeren*, *halveeren*, *hakketeeren*, *trotseeren*, *stoffeeren* enz. enz.), maar vooral om een groot getal adap-

(1) Zie b. v. het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* op *Assuradeur*.

taties van Fransche en Latijnsche werkwoorden te vormen, niet alleen van zulke die in het Fransch uitgaan op *-er* (het zij deze al of niet ontstaan zijn uit een Latijnsch werkwoord op *-are*), van welke soort er in Zuid-Nederland niet minder algemeen gebruikelijk zijn dan in Noord-Nederland; maar daarna ook van zulke die in die vreemde talen tot een andere vervoeging behooren, zooals *concureeren*, *condoleeren*, *construeeren*, *instrueeren*, *imponeeren*, *introduceeren*, *remitteeren*, *recipieeren* enz. enz., waaronder dus ook *fourneeren*, welke soort talrijker vertegenwoordigd is in het Noordnederlandsch, wat niet wil zeggen dat ze in 't Zuidnederlandsch ontbreekt. Strijdt *fourneeren* tegen ons taaleigen, dan doen het niet alleen alle andere zooeven genoemde werkwoorden, maar b. v. ook *consanteeren* (1) (fr. *consentir*), *depandeeren* (fr. *dépendre*), (*ver*)*destrueeren* en daaruit (*ver*)*desteleweeren* (fr. *détruire*), *farceeren* (fr. *farcir*), *floreeren* (fr. *fleurir*), *zoeiesseeren* (fr. *jouir*), *moveeren* (fr. *mouvoir*), *offreeren* (fr. *offrir*), *parèteeren* (2) (fr. *paraître*), *pretandeeren* (fr. *prétendre*), die immers ook in onze gewesten algemeen gebruikelijk zijn, en dat niet eerst sedert gisteren, zoodat ten slotte de Vlamingen alweer even schuldig zouden zijn als de Hollanders.

---

(1) Ik bezig weer met opzet een spelling die zoogoed mogelijk de Zuidnederlandsche uitspraak aanwijst : het zoogenaamd in strijd zijn met het Fransch taaleigen zal er te beter door uitkomen.

(2) Dit woord is in Holland onbekend, naar ik meen.

Blijft *consumabel*, waaraan de heer Prayon niet minder zijn vingers gebrand heeft. Zijn bedoeling is natuurlijk deze : dat het meer dan dwaas is *het consumabel* te gebruiken in den zin van fr. *les consommations*, aangezien fr. *consumable* beteekent : brandbaar, door het vuur verteerbaar enz. Ons geacht Medelid weet niet, dat ndl. *consumeeren* nog altijd de beteekenis heeft die fr. *consumer* in de 17[de] eeuw ook had, maar thans in Frankrijk verouderd is, nl. die van *consommer*, verbruiken (1), zoodat de afleidingen *consumptie* en *consumabel* natuurlijkerwijze gelden in opvattingen die met de straks genoemde van *consumer* in verband staan. Voor *comsommation* heeft het Fransch zelf de nog in Holland gebruikelijke beteekenis gekend, zooals boven vermeld werd ; voor *consumable* blijkt dat niet (2). Maar dat hoeft ook niet : *consumabel* kan heel goed in Holland zelf gevormd zijn naar het voorbeeld van andere, bekende woorden op *-abel*.

Uit dit alles blijkt ten overvloede dat men wel doet niet alleen elders, maar ook « onder ons » te « verzwijgen » dat de Hollanders grootere taalbedervers zijn dan wij.

---

(1) Zie het artikel *consumer* bij LITTRÉ, *Dict.* 1, 762*a*, maar vooral dat bij HATZFELD-DARMESTETER, *Dict. Génér.* 1, 516*a*.

(2) Bij GODEFROY, *Dict.* t. IX, p. 171*a* wordt alleen voor de beteekenis : « qui peut être consumé » een voorbeeld gevonden, wat echter niet bewijst, dat de andere onbekend is geweest.

Doch dát soort van — vermeend — taalbederf acht de heer Prayon nog zoo bedenkelijk niet. Er is er een ander dat hem meer verontrust. Ziehier hoe hij verder redeneert :

« Dit nochtans is bijzaak. Mijne voornaamste grief geldt de stelselmatige verminking der taal, welke sedert meer dan eene halve eeuw in Holland wordt bedreven en misschien wel onder den invloed der aldaar heerschende anti-Duitsche stemming, het Germaansche karakter van het Nederlandsch hoe langer hoe meer verzwakt en van lieverlede onze heerlijke moederspraak tot eene wanstaltige nabootsing van het Engelsch zal verlagen. De eerste stap in die richting was het weglaten der buigingsuitgangen en de noodzakelijk daarop volgende (1) verwarring der geslachten en der naamvallen. Dát ziet men reeds in Holland. Om de « hervorming » in gansch hare schoonheid te bewonderen, laat ons echter onzen blik op Zuid-Afrika en op de « Afrikaansche taal » slaan. Daar hebben wij het Nederlandsch der toekomst, eene afschuwelijke bastaardtaal, welke stellig voor ons puikste Marolliaansch niet moet onderdoen. In Afrika wordt tegenwoordig de hand aan het werk gelegd (*sic*) om dat Afrikaansch gebrabbel aan Kaffers en aan Hottentoten (*sic*) te laten en in alles wat het openbaar leven aanbelangt door ordentelijk Nederlandsch te vervangen. Waarom kunnen wij in Europa dat voorbeeld niet volgen ? »

We zijn hiermede gekomen tot een merkwaardig gedeelte uit 's heeren Prayon's stuk. Ons geacht Medelid beroemt er zich op dat hij zich op « de studie

---

(1) Sic! Er wordt natuurlijk vereischt *gevolgde*.

der taalkunde » toelegt, maar hij levert ons hier meer dan ooit het bewijs, dat hij zich over zijn taalkundige kennis niets dan illusies maakt.

Als hij zich wezenlijk op de beoefening der taalkunde had toegelegd, dan zou hij weten dat de tijd lang voorbij is, toen men meende dat *de* taal datgene is wat men in tallooze boeken zwart op wit gedrukt ziet; dat men sedert lang heeft ingezien, dat hetgeen *gesproken* wordt de wezenlijke taal is, zoodat, wil men die taal richtig kunnen begrijpen en beoordeelen, alle taalstudie historische studie *moet* zijn (1). Zoo komt het dat de moderne taalgeleerden er van hebben afgezien de theorie der taal zelf te maken, zooals men vroeger deed, maar zich beijveren om die theorie door nauwgezette waarneming uit het gebruik af te leiden; hun leus is het bekende woord van Lambert ten Kate : « *de taalwetten zijn even als de landwetten van achteren te vinden en niet te maken* ». Wat de heer Prayon « de stelselmatige verminking der taal » noemt, is de weerspiegeling door de schrijftaal van een toestand die reeds eeuwen bestaat; en wie **niet** gebruikt wat **niet** is, kan niet van « verminking » beschuldigd worden. Ons geacht Medelid stelt zich blijkbaar voor, dat die ideale regelmaat in de verbuiging en in het onderscheiden van geslachten en naamvallen vroe-

(1) Zie b. v. H. PAUL, *Prinzipien der Sprachgeschichte*, Dritte Auflage (Halle 1898), s. 19 flg.

ger wel degelijk bestond. Maar dat is niet zoo; dat was zelfs in de middeleeuwen zoo niet (1) : in onze Middelnederlandsche teksten komen talloze voorbeelden van zoogenaamde « afkappingen » voor, hebben talrijke woorden meer dan één, d. w. z. niet alleen twee, maar zelfs drie geslachten; neemt de nominatief de plaats van den accusatief, de accusatief die van den datief in, en omgekeerd (2). Dan weze men nog indachtig, dat hetgeen tot nu toe uitgegeven is, nog geen honderdste deel uitmaakt van alles wat er uit de middeleeuwen is overgebleven en vooral, dat wij niet in bijzonderheden kunnen nagaan, zooals thans, in hoeverre de geschreven taal met de gesproken taal uit die tijden overeenkwam of er van afweek. Er zijn aanwijzingen, dat de verhouding tusschen beide van denzelfden aard was als thans (3); waarschijnlijk zal ze echter niet

---

(1) De betrekkelijke regelmatigheid der Middelnederlandsche verbuiging is meer schijn dan werkelijkheid : een zeer groot getal der bestaande uitgaven geven in dit opzicht de juiste lezing der handschriften niet.

(2) Zie b.v. de Middelnederlandsche grammatica's van FRANCK, V. HELTEN en STOETT, passim; V. HELTEN, *Vondel's Taal*, passim, vooral § 69 en 84-89; KOLTHOFF, *Het Substantief in het Nederlandsch der 16de eeuw* (Groningen 1894) en HEINSIUS, *Klank- en Buigingsleer van de Taal des Statenbijbels* (Groningen 1897), passim; VERCOULLIE, *Schets eener historische Grammatica der Nederlandsche Taal*, blz. 43 vlgg.

(3) Zoo maakte b. v. zekere her Gerardus, prior van het kartuizerklooster te Herne (benoorden Edingen), een afschrift van verschillende werken van Ruusbroec (nog bij diens leven), en verklaart in zijn proloog : « Oec is te merken dat dese

naar de hoeveelheid der afwijkingen identiek geweest zijn. In de 16de eeuw nemen de « onregelmatigheden » in zulke mate toe, dat, ofschoon sommige vrij wel op regelmatigheden beginnen te gelijken, naar waarheid gezegd is, dat « de algemeene indruk van de geschiedenis der Nederlandsche verbuiging... die (is) eener voortdurende verwarring der geslachten en verbuigingen » (1).

De « Hollandsche » schrijvers, die tusschen 1830 en 1840 zoogenaamd voor het eerst sommige buigingsuitgangen zijn gaan weglaten, hebben dus niets « ongehoords » gedaan; zij hebben niet op een goeien keer met veel drukte beslist: zie zoo, we zullen er nu eens mede uitscheiden *mijnen vader* te schrijven; maar hebben in stilte gedacht : onze zinnen

---

boeken ghemaect sijn in onvermingheden brueselschen dietsche, soe datter luttel latijnscher ofte walscer woerden ofte van enighen anderen tale in sijn ghesaeit. Ende oec is dat selve brueselsche dietsche volcomenre hier in gheset daut daer die lieden ghemeinlic spreken, in dien dat si dicwile in hare tale vernieuten ofte minderen haer pronominael artikelen, bi desen exempelen : Als si souden segghen *dat ierste*, *dat anderde*, *dat derde*, *dat vierde*, soe laten si ghemeinlic after die twie letteren van dien artikele *dat*, ende segghen : *Dierste*, *dandere*, *derde*, *tfierde*, ende des ghelijcs in noch anderen silleben ende woerden. Mer om dat dese auctoer meinde die volle waerheit volcomelic te leren, soe heeft hi volmaectelic sine artikelen ende sine woerden ende sine sentencien ende sine boeken volscreven ende volbrocht ter eren Gods ende te onser salicheit » (zie mijne *Bijdragen tot de kennis van het leven en de werken van* Jan van Ruusbroec (Gent 1896), blz. 19 vlg.).

(1) Prof. J. Vercoullie, *Schets eener historische Grammatica der Nederlandsche Taal*, blz. 48.

zullen wel zoo aardig klinken als we wat meer schrijven zooals we spreken, d. i. zonder die slepende uitgangen die de ware taal niet kent.

Maar niet alleen bestaat die toestand sedert eeuwen, maar die toestand bestond in al de Nederlandsche gewesten. Niet alleen de heer Prayon, maar men wil het altijd doen voorkomen alsof de « verminking » van Holland is uitgegaan. Maar ook dát is niet zoo, en laat het nu toch eens uit zijn met die legende! De bewijzen liggen voor het grijpen : uit de Zuidnederlandsche literatuur der voorgaande eeuwen zijn honderden voorbeelden te vinden van 't weglaten der buigingsuitgangen, van verwarring der geslachten en der naamvallen, van allerlei aan de volkstaal ontleende samengetrokken vormen welke de stoutste « verminker » thans niet zou durven gebruiken. Het is duidelijk genoeg, hoe men aan de verkeerde, hier nog steeds heerschende voorstelling is gekomen. Door de spraakkunstenaars der 17de en der 18de eeuw was er, naar het voorbeeld der Latijnsche grammatica, zoogenaamd orde in den baaierd gebracht. Toen na 1830 de Vlaamsche Beweging ontstond, ging men de taal leeren en onderwijzen uit die spraakkunsten die een onjuist beeld van de taal gaven, en kwalijk beredeneerde eerbied voor diezelfde taal verhinderde elke afwijking van den regel. Het was echter juist het tijdstip, toen het jonge Holland zijn kopieerlust van het dagelijksch leven, zooals Potgieter het zoo treffend heeft uitgedrukt, bot-

vierde, en ook in zijn stijl naar natuurlijkheid streefde. Van dit tijdstip dagteekent het minder of meer regelmatig weglaten, *ook in proza*, niet van **de**, maar van sommige buigingsuitgangen. Van invloed der in Holland heerschende antiduitsche stemming is toen noch later iets aan geweest; dat is louter inbeelding.

De heer Prayon meent verder dat op het weglaten der buigingsuitgangen « noodzakelijk » de verwarring der geslachten en der naamvallen gevolgd is. Hoe iemand, die er zich op beroemt aan taalstudie te doen, zoo iets kan schrijven, is een raadsel. De verwarring der geslachten (1) en der naamvallen is immers niet gevolgd op 't weglaten der buigingsuitgangen die door den heer Prayon bedoeld worden; ze is er aan voorafgegaan (2). Reeds in de middeleeuwen was, zooals

(1) Zie b. v. het zeer goede overzicht van de geschiedenis der Nederlandsche geslachten bij Dr. R. A. KOLLEWIJN, *Opstellen over Spelling en Verbuiging*, blz. 54 vlgg.

(2) Om alle misverstand te vermijden vestig ik er met nadruk de aandacht op, dat ik hier alleen het oog heb op de buigingsuitgangen welke door den heer Prayon bedoeld worden, dus die van bijvoeglijke woorden. Anders zouden mijne woorden, van een absoluut standpunt, onjuist zijn. Zoo waren er in het Middelnederlandsch een overgroot aantal vrouwelijke zelfstandige naamwoorden uitgaande op *e*, waardoor men er als van zelf toe kwam, den uitgang *-e* te beschouwen als kenmerkend voor vrouwelijke woorden; met het gevolg dat weldra de andere woorden op *-e*, die niet vrouwelijk maar onzijdig of mannelijk waren, ook vrouwelijk werden. Deze *e* was ontstaan uit verschillende volle klinkers, en eerst als deze overgang

gezegd, het geslacht van een groot getal woorden onvast, zoowel in de zuidelijke als in de noordelijke gewesten, en het is er met den tijd niet beter op geworden. Ook in dit geval meent men, dat Holland bij Vlaanderen ten achter staat, maar evenzeer ten onrechte. Men moge hier over 't algemeen nog beter het onderscheid tusschen mannelijk en vrouwelijk gevoelen, daar staat tegenover dat het geslacht van vele woorden niet alleen van provincie tot provincie, maar zelfs van stad tot stad verschilt (1).

Wat de heer Prayon met « de verwarring der naamvallen » bedoelt, is niet overduidelijk. Waarschijnlijk heeft hij het oog op het feit dat in sommige gevallen de accusatief den vorm van den nominatief heeft, als ook op het gebruik van accusatieven bij werkwoorden die een genitief of een datief regeeren. Maar ook dat is niet op het weglaten der bedoelde buigingsuitgangen gevolgd, maar omgekeerd. Reeds in de 15de eeuw vindt men talrijke voorbeelden, niet minder bij Zuid- dan bij Noordnederlandsche schrijvers, *integendeel*; die voorbeel-

---

zijn volle beslag had gekregen, werd de verwarring der geslachten mogelijk, zoodat in dit geval die verwarring door de afslijting der uitgangen werd voorafgegaan.

(1) Zie verschillende sterksprekende voorbeelden bij H. Meert, *Distels*, blz. 37; iedereen kan er zonder moeite nog vele bij vinden. Men neme b. v. bij Cornelissen, *Idioticon v. h. Antwerpsch Dialect*, blz. 45 vlgg., de lijst van woorden die volgens hem in de provincie Antwerpen een ander geslacht hebben dan dat van de *Woordenlijst* van De Vries en Te Winkel; vele dezer woorden hebben te Gent en elders weer een ander geslacht.

den worden met iedere eeuw talrijker, zoodat we zeker kunnen zijn dat het onderscheid der congruentie reeds sedert eeuwen verloren gegaan is. Toch is de taal er niet minder helder om geworden (1).

Om kort te gaan, uit de geschiedenis onzer taal blijkt ten overvloede, dat de bewering, als zouden de Hollanders het Nederlandsch verminkt hebben terwijl de Vlamingen het « in al zijn oorspronkelijkheid bewaarden », geheel uit de lucht gegrepen is. Had de heer Prayon eenige kennis gehad van de geschiedenis onzer taal, hij zou die lichtvaardige bewering niet voor eigen rekening hebben overgenomen. Hij zou dan tevens eenig begrip gekregen hebben van taalontwikkeling in 't algemeen, en bewaard gebleven zijn voor deze andere dwaling, als zou het te loor gaan van buigingsuitgangen, van naamvallen en van geslachtsonderscheid een verminking zijn die « het Germaansche karakter van het Nederlandsch hoe langer hoe meer verzwakt en van lieverlede onze heerlijke moederspraak tot eene wanstaltige nabootsing van het Engelsch zal verlagen. » Laat men toch eens bedenken, dat hetgeen men nu zoo vereert, ook niet geworden zou zijn zonder verandering. Was, toen de ontwikkeling van Oudnederfrankisch en Oudsaksisch tot Middelnederlandsch, waarbij nog zooveel meer dan enkele buigingsvormen

---

(1) Verg. daarover Dr. R. A. KOLLEWIJN, *Opstellen over Spelling en Verbuiging*, blz. 34 en 183.

verloren ging, haar beslag had gekregen, was dat Middelnederlandsch dan minder Germaansch dan de oudere vormen? Is het Nieuwnederlandsch minder Germaansch dan het Middelnederlandsch, omdat we niet meer zeggen *huus*, maar *huis*, niet meer *līf* maar *lijf*; omdat we *zenden* sterk vervoegen, terwijl het oorspronkelijk zwak was? enz. enz. Neen, evenmin als het Fransch zijn Romaansch karakter verloren heeft bij het verliezen van haast alle verbuiging, van het onzijdig geslacht en van zooveel meer. Wordt onze taal « tot eene wanstaltige nabootsing van het Engelsch verlaagd »? Als het qualificatief « wanstaltig » hier niet ten onrechte is gebruikt, dan moet het thans reeds voor onze gehoorzenuwen een onuitstaanbare marteling zijn een Hollander zijn taal te hooren spreken, hoe goed hij het ook moge doen. Dan moet ook het Engelsch zelf « wanstaltig » zijn, aangezien het al sedert eeuwen zijn buigingsuitgangen kwijt is. Toch zal zelfs de heer Prayon het een noch het ander toegeven. Dus tot een eenvoudige nabootsing? Ook niet, want een nabootsing is een bewuste daad, terwijl taalverandering plaats grijpt zonder dat de sprekende zich daarvan bewust is. De waarheid is, dat onze taal, wat de verbuiging betreft, op weinig na reeds in hetzelfde stadium verkeert als het Engelsch, en wat de vervoeging betreft, vroeg of laat ook in hetzelfde stadium zal komen. Evenmin als het Engelsch thans wanstaltig is, zal het Nederlandsch het dan wezen.

Om ons voor de « hervorming » — ook een

onjuiste benaming, omdat ze een bewuste handeling aanduidt — afschrik in te boezemen, wijst de heer Prayon op het Afrikaansch: « daar hebben wij het Nederlandsch der toekomst, eene afschuwelijke bastaardtaal ». Een bastaardtaal, ja, dat is het Afrikaansch, in den volsten zin des woords. Maar daarom ook afschuwelijk? Ik weet niet naar welk criterium ons geacht Medelid oordeelt. Toch niet naar den klank? *De gustibus non disputandum*, maar onder 't luidop lezen van Afrikaansche gedichten en prozastukken heb ik den indruk gekregen dat die taal niet minder welluidend is dan de onze. Afschuwelijk wellicht vanwege haar gebrek aan verscheidenheid van vormen? Maar zijn wij in dit opzicht wel bevoegde beoordeelaars? Het is immers de vraag, of die taal voldoet aan de behoeften der Boeren, of deze er zich door kunnen doen begrijpen onder elkander, en dat is aan geen twijfel onderhevig. Daarenboven die taal kan zich — en zal zich, naar wij hopen — ontwikkelen tot het voertuig van de verhevendste gedachten, evenals elke andere, evenals dat b. v. met het modern Engelsch gebeurd is, dat, mengsel van Romaansch en Germaansch als het is — om nu nog van alle andere van elders komende bestanddeelen te zwijgen —, evengoed een bastaardtaal is als het Afrikaansch. Terecht heeft Hesseling gezegd: « al wat men het Afrikaansch om zijn « onzuiverheid » mocht willen verwijten, (geldt) in dezelfde mate... van « het kreoliseerende Engelsch » (de uitdrukking is van Schuchardt),

dat de taal is geworden van Shakespeare en Shelley, van Darwin en Ruskin » (1). Als de taal der Boeren afschuwelijk is, dan is het Engelsch het weinig minder.

Intusschen, afschuwelijk of niet afschuwelijk, het feit dat de heer Prayon in het Afrikaansch het Nederlandsch der toekomst ziet, is een eigenaardig bewijs, hoezeer hij zich over zijn taalkundige kennis illusies maakt. Het Afrikaansch is wat de philologen noemen een « mischsprache » (2), een mengeltaal, dus een bastaardtaal, ontstaan uit de vermenging van het Nederlandsch der eerste kolonisten,

---

(1) D. C. HESSELING, *Het Afrikaansch, Bijdrage tot de geschiedenis der Nederlandsche Taal in Zuid-Afrika* (Leiden, 1899), blz. 156.

(2) Van een absoluut standpunt bestaan er geen zuivere, « onverbasterde » talen. Evenmin als een beschaafd volk (ik bedoel wat de Duitschers een « Culturvolk » noemen) van vreemden invloed vrij kan blijven, evenmin is dat voor de taal van zulk een volk mogelijk. Toch noemt men een taal een *mischsprache*, niet als er vreemde woorden in zijn opgenomen, vooral niet wanneer dat woorden zijn die een nieuw geïmporteerd voorwerp of een nieuw begrip aanduiden; maar als het klankenstelsel, de buiging en de syntaxis onder den invloed van een vreemde taal gewijzigd worden. Zie H. PAUL, *Prinzipien der Sprachgeschichte*, Dritte Auflage, s. 365 flgg.; G. VON DER GABELENTZ, *Die Sprachwissenschaft* (Leipzig 1891), s. 169, 257-266, 272-277, 386-388; maar vooral de talrijke reeks studien van SCHUCHARDT, inzonderheid zijn *Slawo-Deutsches und Slawo-Italienisches* (Graz 1884) en de derde zijner *Beiträge zur Kenntniss des Englischen Kreolisch* in de *Englische Studien* 15, 286 flgg.; verder WINDISCH, *Zur Theorie der Mischsprachen und Lehnwörter* (in de *Berichte über die Verhandlungen der philolog.-histor. classe d. königl. sächsch. Gesellschaft d. Wissenschaften*, 1897, s. 110 flgg.).

dus der 17de eeuw, met het Maleisch-Portugeesch dat als taal van slaven en zeelui eens aan de Kaap veel gehoord en gesproken werd; een mengeltaal die « halverwege is blijven staan op den weg om Kreoolsch te worden » (1). Nu hoeft men geen profeet te zijn, om te kunnen voorspellen dat het Nederlandsch zich nooit zal ontwikkelen tot *zulk* een mengeltaal, aangezien er in die ontwikkeling wel nooit factoren zullen komen, zooals er in die van het Afrikaansch geweest zijn. Het is zelfs niet waarschijnlijk dat het een mengeltaal zal worden; alleen voor een gedeelte, nl. voor het Zuidnederlandsch, is dat te verwachten : als de invloed van het Fransch op de Zuidnederlandsche schrijftaal en op de spreektaal der flaminganten niet binnen betrekkelijk korten tijd gestuit wordt, als hij voortgaat er op in te werken, dan moet langzamerhand ook de volkstaal dien invloed hoe langer hoe meer ondergaan, en zal er zich hier een taal ontwikkelen, die een mengsel van Romaansche (in casu : Fransche) en Germaansche bestanddeelen zal zijn, evenals het Engelsch.

In deze beschouwingen gebruik ik, zooals men ziet, woorden als ***ontwikkelen*** en ***ontwikkeling***, niet zooals de heer Prayon, ***verbasteren*** en ***verbastering***.

---

(1) Zie D. C. HESSELING, *Het Afrikaansch, Bijdrage tot de Geschiedenis der Nederlandsche Taal in Zuid-Afrika*, blz. 155.

De tijd is voorbij, dat men taalverandering beschouwde als taalverval. Die beschouwingswijze was — en is — een uitvloeisel van de bewondering voor de klassieke talen, en heeft ook in de vergelijkende taalkunde lang als de eenige ware en de eenige mogelijke gegolden : men bewonderde het meest alle taalvormen die zich zoogenaamd het best lieten analyseeren, vormen waarin de oorspronkelijke Indogermaansche bestanddeelen het best te herkennen waren. Maar de nieuwere philologen stellen zich op een ander standpunt. Aangezien het doel van de taal niet alleen is, gedachten uit te drukken, maar ook en vooral, gedachten door anderen te doen begrijpen, zoo zeggen zij : die taal staat het hoogst, die taal is de beste, waarin men het meest kan uitdrukken en doen begrijpen met de minste middelen. Welnu, als we het tegenwoordig Nederlandsch vergelijken met dat uit een vroegere periode, b. v. uit de middeleeuwen, en dit weer met het Oudnederfrankisch, en dit weer met het Gotisch (dat nog zooveel dichter staat bij het Germaansch, waaruit beide zijn voortgekomen), dan blijkt het zonneklaar dat we met onze taal, ofschoon ze ontdaan is van een verbijsterende verscheidenheid van vormen, meer kunnen doen dan onze voorouders. En daarom is taalverandering niet : taalverval, taalverbastering, maar : taalontwikkeling (1).

(1) Zie het fraaie, overtuigende boek van OTTO JESPERSEN, *Progress in Language with special reference to English* (London

Daaruit volgt dat het verlangen van den heer Prayon, om wat hij « ordentelijk Nederlandsch » noemt zooveel mogelijk te herstellen, tegen de natuurlijke ontwikkeling onzer taal indruischt. Maar 't is daarenboven vergeefsche moeite. Evenals alle Indogermaansche talen wordt het Nederlandsch, van synthetisch als het was, analytisch, en de geschiedenis der taal leert, dat die ontwikkelingsgang niet te stuiten is. Niemand heeft kunnen verhinderen dat uit het Oudnederfrankisch zich het Middelnederlandsch ontwikkelde, en hieruit het Nieuwnederlandsch, en niemand zal kunnen verhinderen dat het Nieuwnederlandsch zich verder ontwikkelt. Alles wat de heer Prayon en zijne geestverwanten kunnen bewerken, dat is dat het verschil tusschen hunne spreek- en hunne schrijftaal aan de eene zijde en de volkstaal aan de andere zijde hoe langer hoe grooter zal worden. De heer Prayon maakt zich daaromtrent zonderlinge illusies, want hij schrijft verder :

« In Holland, vrees ik, is het kwaad te diep ingeworteld om de mogelijkheid van eenen gunstigen omkeer niet uit te sluiten. In België integendeel houdt men aan de buigingsuitgangen vast en zoowel de Regeering als de Koninklijke Vlaamsche Academie en verreweg de meeste schrijvers toonen zich alles behalve

---

1894). Prof. H. Logeman heeft er een — ook voor leeken — belangwekkend overzicht van gegeven in *Taal en Letteren*, dl. 5, blz. 265 vlgg. en 329 vlgg.

geneigd om, wat dit punt betreft, bij de Noorderbroeders ter schole te gaan. Enkele jongere schrijvers, waaronder de heer De Vreese, denken er anders over en zijn met pak en zak tot (*sic*) het leger der Hollandsche afkappers overgeloopen. Mijne (*sic*) landgenooten kan ik niet aanraden dat voorbeeld te volgen. »

Wie zou ooit gedacht hebben, dat een flamingant als de heer Prayon zich op een goeien morgen op de Belgische regeering als een autoriteit in taalkwesties zou beroepen? Zoover ik weet heeft onze regeering niet officieel gedecreteerd dat in de van harentwege afgekondigde stukken de buigingsuitgangen zonder onderscheid voluit zullen geschreven worden; maar als ze dat ooit doet, dan zal het gebeuren op advies van een of ander onbevoegd ambtenaar, en het spreekt van zelf dat zulk een besluit op de volkstaal zonder eenigen invloed zou blijven.

Dat de heer Prayon zich op de Koninklijke Vlaamsche Academie beroept, laat zich beter begrijpen. Maar ook hier zeg ik : — met allen eerbied overigens voor mijne Medeleden — al keurt de Koninklijke Vlaamsche Academie wel honderd maal het weglaten van buigingsuitgangen af, dat kan de taalontwikkeling niet stuiten. Ternauwernood kan een dergelijk besluit ten gevolge hebben dat sommige schrijvers er zich naar voegen, maar in de taal herstellen wat er sedert eeuwen uit verdwenen is, dat kan het niet. Laat de sedert lang gebleken machteloosheid der Fransche Academie, wier prestige nog zooveel grooter was en is dan het onze, een waarschuwend voorbeeld wezen!

En wat nu onze schrijvers betreft, ik geloof niet dat de voorstelling die de heer Prayon van hun doen en laten geeft, juist is. Het komt mij voor dat de schrijvers, die altijd, zonder het een enkelen keer na te laten, b. v. *mijnen vader* gebruiken, zeer gering in aantal zijn. Bij de meesten is een zekere aarzeling te bespeuren : de verbogen vormen zijn in de meerderheid, maar af en toe komt men een onverbogen vorm tegen; alleen de 4de naamval enkelvoud van het lidwoord van bepaaldheid en de daarmee gelijkstaande vormen *dezen*, *dien*, *genen*, *onzen*, *uwen* enz. worden nooit geapocopeerd.

Dat er enkele jongere schrijvers, waaronder ik zelf, met pak en zak naar de Hollandsche « afkappers » zijn overgeloopen is, meen ik, evenzeer onjuist. De jongere schrijvers apocopeeren wat meer dan de oudere, en eerbiedigen de geslachten. Wat mij zelf betreft, de heer Prayon zou nooit kunnen verantwoorden wat hij heeft gezegd. Ik heb van jongs af een zeer sterke neiging gehad om mij bij het schrijven niet meer dan noodig van de beschaafde spreektaal te verwijderen; ik heb altijd gemeend dat *de stok van mijnen vader* minder mooi was dan *de stok van mijn vader*. Het gebruik van den 2^den^ naamval is mij altijd een stijlmiddel geweest. Ik heb dus van 't begin af tòen ik aan 't schrijven gegaan ben veel geapocopeerd, zonder er echter druk over na te denken, zoodat ik b. v. de vrouwelijke demonstratieven en bijvoeg-

lijke naamwoorden ná *het* enz. nu eens met, dan weder zonder slot-*e* gebruik, al naar mij voorkomt dat het eene of het andere beter klinkt. Hoeveel geapocopeerde vormen ik ook moge gebruikt hebben of gebruiken, tot nog toe heb ik **nooit** bij *de*, *deze*, *die*, *gene*, *onze* en *welke* de *n* in den derden en den vierden naamval mannelijk enkelvoud laten vervallen, zooals de *Vereeniging tot vereenvoudiging van onze spelling en verbuiging* wenscht; **nooit** heb ik er aan gedacht het geslachtsonderscheid op te geven, omdat ik het nog voel, of althans meen te voelen. Ik zie er zelfs volstrekt niet tegen op willens en wetens een ander geslacht te gebruiken dan dat in de *Woordenlijst* opgegeven staat, nl. als ik dat ander als het werkelijke geslacht voel, want niet in de gelijkheid der geslachten zit de eenheid van taal!

Men ziet hoe ongegrond de bewering van den heer Prayon eigenlijk is. Niet dat ik er zoo bijzonder gevoelig voor ben, maar waartoe dient het, dingen te zeggen waarvan iedereen met een minimum van moeite zien kan dat ze onjuist zijn?

Het merkwaardigste van al is echter dat ons geacht Medelid de menschen wil doen gelooven dat de « afkappers » zich beroepen op iets dat onjuist is. Hij doet dat in dezer voege :

« De eenige reden, welke de voorstanders der afkappingen doen gelden, is dat de buigingsuitgangen moeten verdwijnen, daar zij in de beschaafde uitspraak niet meer worden gehoord. In Holland ja, maar hier?

Of is het ons weeral verboden meê te praten? In elk geval is het argument van geener waarde, want de Hollandsche schrijfwijze is niet minder dan de onze met de beschaafde uitspraak in strijd. Zegt men MIJN vader, EEN vrouw, EEN kind? In het geheel niet! Men zegt (met zeer korte, doffe *e*) MEN vader, EN vrouw, E kind. »

In Holland dus zouden de buigingsuitgangen in « de beschaafde uitspraak », waarmede de heer Prayon natuurlijk bedoelt de algemeene omgangstaal, verdwenen zijn, maar in België niet. Hij stelt het dus weer voor alsof er hier « een beschaafde uitspraak » wezenlijk en algemeen geen bekend is en gebruikt wordt, en we weten ook van elders dat ons geacht Medelid die meening toegedaan is. Maar laten wij er in Gods naam toch eens mede uitscheiden elkander blauwe bloempjes op de mouw te spelden, en liever de waarheid in het aangezicht zien. En die waarheid is deze : « Op een zeer gering getal uitzonderingen na, spreekt iedereen zijn dialect; zelfs tot op de school toe hoort men nauwelijks iets anders. De onderwijzer moge al min of meer beschaafd Nederlandsch spreken, of althans zoo, dat het er naar gelijkt, bij de leerlingen gaat dit in geen geval verder dan het antwoorden op de tot hen gerichte vragen : hun onderlinge gesprekken houden ze in hunne gewestspraak, en eens dat ze de school uit zijn, is de beschaafde uitspraak geheel en al vergeten, wat trouwens ook bij de overgroote meerder-

heid der onderwijzers het geval is Onder de flaminganten, bepaaldelijk onder hen die « schrijven », zijn er velen die onder elkander een mengsel van dialect en beschaafd Nederlandsch spreken, dat is het dialect met eenige, minder of meer vernederlandschte klanken, waarbij dan nog, wat woordenschat en syntaxis betreft, de invloed der boekentaal komt, en die invloed is des te grooter, daar de meesten er zich wel degelijk van bewust zijn : te goeder trouw meenen ze daardoor hunne spreektaal te verbeteren. In den huiselijken kring komt, op zeer enkele uitzonderingen na, de beschaafde taal in 't geheel niet, zoodat, summa summarum, de Vlaming niet alleen niet goed, maar altijd zeer slecht hoort spreken : hij hoort feitelijk alleen zijn dialect, waarnaast aldoor het Fransch in zijne ooren klinkt. »

Dat is de voorstelling die ik in mijn inleiding (blz. XLV vlg.) van den stand van zaken gegeven heb, en ik geloof nog altijd dat die voorstelling de juiste is. Afgezien van de weinige personen die nooit of alleen bij uitzondering dialect spreken, kan men dus op zijn best zeggen dat in Zuid-Nederland een zeker getal menschen in staat zijn om minder of meer beschaafd Nederlandsch te spreken en dat bij enkele gelegenheden, gewoonlijk alleen in het openbaar, ook doen.

Nu doet zich dit merkwaardig geval voor, dat de heer Prayon tot een geheel andere conclusie komt, ofschoon zijn voorstelling van den stand van zaken niet zoo bijster veel van de mijne verschilt

en hij zoodoende het bewijs levert, natuurlijk zonder het te willen, dat er in Zuid-Nederland geen algemeen beschaafde omgangstaal bestaat. Of wat doet hij anders, als hij zegt :

« De Vlamingen..., evenals de Zwitsers, hebben eene slechte gewoonte : rond den haard en in den vriendenkring spreken doorgaans allen hun plaatselijk dialect en daar onze Vlaamsche tongvallen niet alleen ruw en plat klinken, maar bovendien van de schrijftaal wezenlijk min of meer verschillen (1), wordt in de eerste plaats ons *accent* bedorven en vervolgens, wanneer wij bij plechtige gelegenheden het beschaafd Nederlandsch gebruiken, luidt het in onzen mond ietwat gedwongen en kunstmatig. Het Gentsch, het Brugsch, het Antwerpsch zijn onze gewone kleeren ; het Nederlandsch is de zwarte rok en de witte das waarin zich iedereen niet te huis gevoelt (2). De *clubman*, die alle avonden deze (*sic*) aantrekt, bevindt (*sic*) zich daarin volkomen op zijn gemak ; niet zoo de nederige burger, die vier- of vijfmaal in 't jaar zijn « feestgewaad » uit de kast haalt. »

Men ziet dat de voorstelling van den heer Prayon eigenlijk maar op twee punten van de mijne afwijkt. Op het eerste bestaat het verschil zelfs meer in de woorden dan in de gedachten : ons geacht Medelid spreekt van « de Vlamingen », terwijl hij natuurlijk alleen de flaminganten bedoelt. Verder laat hij zich niet uit over het gehalte van « het beschaafd

(1) Verg. boven blz. 254, noot.

(2) Een beeldspraak als : « de zwarte rok en de witte das waarin zich iedereen niet te huis gevoelt » maakt een eenigszins komischen indruk.

Nederlandsch » dat die « Vlamingen » spreken, daar hij natuurlijk meent dat er niets op te zeggen valt. Ik beweer dat het een mengsel is van dialect en beschaafd Nederlandsch, dat sterk onder den invloed der boekentaal staat; dit laatste blijkt hieruit, dat vele der in mijn boek vermelde gallicismen in die spreektaal aldoor gehoord worden. Onder degenen die dat mengsel spreken, « vernederlandscht » de een wat meer dan de ander, maar slechts weinigen doen het in zulke ruime mate, dat men van hen kan zeggen : die en die spreekt zuiver Nederlandsch. Dit zij gezegd zonder iemand te willen taxeeren. Het verschil in de beoordeeling van dat mengsel is de spil waar alles om draait. De heer Prayon heeft den heer Jan van Rijswijck genoemd als een dergenen die zeer zuiver spreken; het zou geen moeite kosten om daartegenover een vol dozijn andere Vlamingen te noemen, die zeer begaafde en talentvolle redenaars zijn, maar van wie niemand zou durven beweren dat de taal die zij spreken, het algemeen Nederlandsch is. Het is een lastig punt om er in abstracto over te redeneeren; als het aanging namen te noemen en te zeggen : A spreekt dezen klank zoo uit, en dien zóó; B doet het echter zoo en C weer zoo, enz., dan zou de proef op de som gauw geleverd zijn.

De heer Prayon zal het daar wellicht niet mede eens zijn, maar dat hindert niet. Hoofdzaak is, dat hij erkent dat het gebruik van hetgeen hij voor « beschaafd Nederlandsch » aanziet, uitzonde-

ring is. En nu wil ik gevraagd hebben of het aangaat te beweren, dat hetgeen men « bij plechtige gelegenheden », bij wijze van « feestgewaad », « vier- of vijfmaal in 't jaar » uit zijn kast haalt, **algemeen** gebruikt wordt?

De heer Prayon zal zeggen dat er nog andere bewijzen zijn van het « bestaan » eener algemeene beschaafde spreektaal in onze gewesten. Zoo bij voorbeeld dit: « de Vlaamsche tongvallen verschillen nog al beduidend van elkaar. Wanneer Vlamingen uit alle hoeken des lands bijeenkomen, indien wezenlijk iedereen zich in zijn dialect uitdrukt, hoe leggen zij het aan boord om elkander te verstaan? Dat zouden ons de heeren taalzuiveraars wel mogen zeggen. » (1) Het antwoord is niet moeilijk te geven. Zoover ik weet, heeft geen enkel taalzuiveraar ooit beweerd dat, als Zuidnederlanders uit verschillende gewesten samenkomen, dan niets anders zou gesproken worden dan dialect, want die bewering zou een onwaarheid zijn. Maar dat wil nog niet zeggen, dat bij een dergelijke gelegenheid niets dan zuiver algemeen Nederlandsch gesproken wordt. Beter dan waar ook kan men zich daar vergewissen, dat de Zuidnederlanders een mengsel van dialect en beschaafd Nederlandsch spreken, de eene wat beter dan de ander, want men kan bijna zonder uitzondering hooren, waar de verschillende

---

(1) PRAYON VAN ZUYLEN in *Germania* I, 761, noot.

sprekers vandaan komen, ook al spreken ze geen zuiver dialect. Van de meesten immers staat de taal, die ze bij een dergelijke gelegenheid gebruiken, veel dichter bij hun dialect dan bij het beschaafd Nederlandsch. Ja, het gebeurt zelfs wel eens, dan de een of ander zuiver dialect spreekt. Heeft de heer Prayon dat nooit waargenomen, dan zal men moeten aannemen dat hij hoorende doof is, of misschien, evenals ik, aan een ziekte van het gehoorvlies lijdt, « die hem belet klanken van elkander te onderscheiden ».

Als een ander argument voert ons geacht Medelid nog aan, « dat het beschaafd Nederlandsch hier te lande wel degelijk door iedereen verstaan wordt ». Om dat te bewijzen heeft hij er op gewezen, dat hij zelf « voor meest alle rechtbanken van België » heeft gepleit en « door geheel het land het woord genomen in openbare vergaderingen, in meetings, waar het publiek samengesteld was, niet uit geleerden, niet uit beschaafden, maar uit gewone werklieden, uit gewone boeren », en dat hij bij al die gelegenheden het Nederlandsch heeft gebruikt (1); verder heeft hij verhaald van een Hollandsche dame, die afstapte te Halewijn en daar met den baanwachter, « eenen eenvoudigen boer, die natuurlijk niets dan het plaatselijk dialect sprak »,

(1) PRAYON VAN ZUYLEN in de *Handelingen van het XXVe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres*, blz. 232 vlg.

een onderhoud had. Terwijl die dame « alleen met groote moeite zijn, haar geheel en gansch vreemd Vlaamsch begreep, verstond hij elk woord van hetgeen hem in het zuiverste en sierlijkste Utrechtsch Nederlandsch werd toegevoegd. En het gold hier geenszins eene vraag of twee, maar wel een geregeld gesprek, dat verscheidene minuten duurde. » (1)

Ik denk er geen oogenblik aan, de waarheid dezer welkome mededeelingen in twijfel te trekken: ik doe hier te Gent dagelijks dezelfde ondervinding op, en heb die reeds meermalen ook op den buiten opgedaan, als de Hollandsche dame te Halewijn en de heer Prayon overal. Wat meer is, ik heb vaak opgemerkt dat de menschen die ik in 't « Hollandsch » aanspreek, hun beste beentje vooruitzetten om onder het gesprek hun dialect te « verhollandschen »; en wat nu een andere dame, een goede kennis van mij, die evenals ik altijd « Hollandsch » praat, al is ze geen Hollandsche, opgemerkt heeft, is dit : dat men haar in winkels niet in 't Fransch te woord staat, maar in 't Vlaamsch, terwijl andere dames, die Vlaamsch spreken, in 't Fransch beantwoord worden. Voor het « Hollandsch » heeft men eerbied, voor het Vlaamsch niet.

Maar nog eens, dat men het « Hollandsch » *over 't algemeen* verstaat — want zoo beslist als de heer

---

(1) PRAYON VAN ZUYLEN in *Germania* 1, 762, noot.

Prayon durf ik me niet uitdrukken —, bewijst dat nu dat het algemeen beschaafd Nederlandsch hier wezenlijk « bestaat »? Wel neen immers, het bewijst juist het tegenovergestelde! Het gebruik van een algemeene, beschaafd Nederlandsche spreektaa sluit immers niet alleen in dat iedereen ze verstaat en desnoods kan spreken, maar ook dat, zoo nie iedereen, dan toch een zeer groot aantal personen, d. w. z. alle ontwikkelde menschen, ze altijd spreken. De heer Prayon zelf erkent dat noch het een noch het ander het geval is; hoe kan hij dan nog zijn bewering staande houden?

En als men nog een laatste bewijs wil : bij ondervinding weet ik dat « men » dengene, die geen dialect spreekt, hier overal voor een Hollander aanziet: zoo weinig algemeen is het beschaafd Nederlandsch, dat men het als iets vreemds beschouwt.

Men ziet dat de meening van den heer Prayon, *cum suis*, op niets anders dan op een reeks begripsverwarringen berust : uit het feit dat een zeker aantal menschen — welk aantal, zelfs als men er alle flaminganten in begrijpt, betrekkelijk gering is — bij zekere gelegenheden een taal spreken, die niet heelemaal hun eigenlijk dialect is, maar naar den klank minder of meer op het algemeen beschaafd Nederlandsch gelijkt, besluiten zij dat dit laatste hier wezenlijk in zwang is.

Laat ons die taal, die de heer Prayon ons als algemeen beschaafd Nederlandsch opdischt, nemen zooals ze is, en zien wat er van de buigings-

uitgangen gewordt. Er zijn zeer zeker veel personen die op de letter spreken en zeggen : *Ik heb dien brief aan den bestendigen secretaris gegeven*, maar de meesten zullen zeggen *Ik heb dienem brief aan den bestendige secretaris gegeven*. Niemand zal zeggen : *'t is een souvenir van mijnen vader*, maar *'t is een souvenir van mijn vader* en menigeen, die zoogenaamd beschaafd spreekt, zegt *'t is en souvenir van* mij *vader*. Weinigen zullen zeggen : *ik heb mijnen broeder beloofd hem te komen afhalen*, maar *ik heb mijn broeder* enz. ; noch : *ik heb mijnen vader aangeraden* maar *ik heb mijn vader* of *mij vader aangeraden dit* of *dat te doen*.

Ik acht het niet noodig het getal dezer voorbeelden nog te vermeerderen, al moet ik vreezen dat menigeen hier bedenkelijk het hoofd zal schudden. Maar vóór ge uitspreekt, wat u op de lippen zweeft ; « wat hier beweerd wordt, is onjuist », gebruik eerst uw ooren, en oordeel daarna !

Ten slotte beweert de heer Prayon dat zelfs de Hollanders zich op hunne gesproken taal niet mogen beroepen, daar hunne « schrijfwijze ... niet minder dan de onze met de beschaafde uitspraak in strijd » is. Inderdaad, men zegt, niet uitsluitend, maar naast *mijn vader*, *een vader*, *een kind*, ook *men vader*, *en vrouw*, *en* (niet *e*) *kind*. Maar dat is immers de vraag niet ? De vraag is of de Hollanders zeggen *mijn* of *mijnen vader*, *een* of *eene vrouw*.

Zooals men ziet, gaat de heer Prayon zachtjes aan het weglaten van buigingsuitgangen verwarren

met de spelling, en die verwarring wordt in 't vervolg zijner redeneering volkomen. Hij gaat nl. aldus voort :

« *Il faut qu'une porte soit ouverte ou fermée*, luidt een Fransch spreekwoord, dat ik om van geen gallicisme beschuldigd te worden, onvertaald laat (1). Welnu, aan de heeren afkappers stel ik enkel deze vraag : « Zijt gij voor of tegen phonetische spelling? Zijt gij er tegen, eerbiedigt dan de spraakkundige (*sic*) vormen, die een eigenaardig sieraad zijn van onze taal, al worden zij bij de uitspraak niet meer vernomen. Zijt gij er voor, weest om der lieve logiek (*sic*) wille een weinig *consequent* en schrijft niet meer *menschen, visschen, schrijver, bosch, moeten, disch, Vlaamsch, mogelijk*, terwijl ge die woorden uitspreekt alsof er stond *mense, visse, srijver, bos, moete, dis, Vlaams, mogeluk* (of *mogelik*). »

Niet alle Noordnederlanders zijn zoo onlogisch. Er zijn er die *consequent* wenschen te blijven en zoo ontstond het Kollewijn-stelsel, dat, hoe gebrekkig en onvolledig ook, toch als eene doortastende poging om onze spelling phonetisch te hervormen dient te worden beschouwd. Wat er van die proeve zal geworden waag ik niet te voorspellen. Wordt zij met geluk (2) bekroond, dan zal onze taal bijna zoo schoon worden als het Afrikaansch. »

---

(1) Net alsof het onmogelijk was dat Fransche spreekwoord in 't Nederlandsch te vertalen, zonder zich aan een gallicisme te bezondigen. Wat als een aardigheid bedoeld is, komt dus ten slotte neer op een bekentenis van onvermogen. In het Nederlandsch zegt men *er haring of kuit, er haar of pluimen van willen* (of *moeten*) *hebben*.

(2) De heer Prayon bedoelt natuurlijk : met succes, d. i. met goeden uitslag. In zijn ijver om toch vooral bij deze gelegenheid alle vreemde woorden te vermijden is hij van den wal in de sloot terecht gekomen.

Me dunkt dat de heer Prayon hier voor den zooveelsten keer duidelijk bewijst dat het wezen der taal hem niet helder is, en — dat hij niet weet wat een phonetische spelling is. « Schrijft niet meer *menschen*, *visscher*, *schrijver* ... terwijl ge die woorden uitspreekt alsof er stond *mense*, *visse*, *srijver* ... ». Daar hebt ge den sleutel van 's heeren Prayon's taalinzicht : « *alsof er stond* » ! De spreektaal moet dus de afbeelding zijn van de schrijftaal, alsof déze bestaan had vóór géne; alsof de menschen eerst begonnen waren hunne gewaarwordingen en gedachten schriftelijk uit te drukken en schriftelijk met elkaar te « correspondeeren », en pas daarna geleerd hadden het mondeling te doen; alsof het schrijven aan het spreken voorafgegaan was! Het kan niet erger : de omgekeerde wereld. Toch houdt de heer Prayon vol dat hij zich « op de studie der taalkunde » heeft toegelegd en derhalve mag « meepraten ». « Maar ge schrijft me meeningen toe die ik niet aankleef, in elk geval niet duidelijk uitgesproken heb », hoor ik ons Medelid antwoorden. « Ik weet immers wel dat de schrijftaal eerst lang na de spreektaal is ontstaan ». Ik twijfel er geen oogenblik aan, of ge dat weet, geachte Collega! Maar erken dan dat de geschreven taal haar oorsprong heeft in de behoefte aan een afbeelding van de gesproken taal en dus altoos één afbeelding er van behoort te zijn; aangezien nu een afbeelding alleen recht van bestaan en waarde heeft als ze overeenkomt met de werkelijkheid, en niemand op den inval zal komen

een mensch er toe te dwingen zich zelven te veranderen, opdat hij gelijke op zijn portret van vóór zooveel jaar (1), erken derhalve dat de schrijftaal de spreektaal moet volgen, dat wil zeggen dat gene moet veranderen als deze verandert. Al wie duidelijk begrijpt dat de gesproken taal de eenige, ware taal is (2), waarvan de geschrevene slechts een zeer onvolmaakte afbeelding is (3), zal beseffen dat hetgeen in die gesproken taal *niet* bestaat, er ook geen sieraad van kan zijn. De heer Prayon denkt er anders over, en dat is zijn recht (nogmaals : *de gustibus non disputandum*), maar dan moeten mij toch even twee vragen van het hart. Ten eerste, vind ik het al bijzonder vreemd dat hetgeen een eigenaardig sieraad onzer taal heet te zijn, in verzen, d. i. dus in de sierlijke taal bij uitnemendheid, wél mag weggelaten worden. Me dunkt, wat een sieraad is van het proza, moet ook een sieraad wezen van het dicht, en toch is er geen enkel Zuidnederlandsch poëet, al dondert hij

---

(1) Ik moet eerlijk meedeelen dat deze argumentatie « met het portret » niet uit mijn koker komt. Tot mijn spijt kan ik me echter niet herinneren, waar ik ze vandaan heb.

(2) Een voortreffelijke populaire uiteenzetting van het standpunt der moderne taalwetenschap is geleverd door den grooten Duitschen philoloog Prof. H. OSTHOFF, in zijne voordracht *Schriftsprache und Volksmundart* (Berlin 1883 ; nr 411 van de *Sammlung gemeinverständlicher wissenschaftlicher Vorträge herausgegeben von* RUD. VIRCHOW *und* FR. VON HOLTZENDORFF).

(3) Zie over de noodwendige onvolmaaktheid der schrijftaal als afbeelding der spreektaal, H. PAUL, *Prinzipien der Sprachgeschichte*, Dritte Auflage, s. 348 flgg.

in proza nog zoo hard tegen de « taalverminkers », of hij speelt in zijn verzen op zijn beurt den taalverminker. Zou de heer Prayon ons deze inconsequentie kunnen verklaren? Mijn tweede vraag is, waarom ons geacht Medelid, vóór hij een ander den eisch stelt consequent te zijn, niet begint met hetzelf te zijn? In deze zijn voordracht, die toch zeker geen « te haastig afgewerkt vluchtschrift » (*sic!*) is, heeft hij laten drukken dat onze prozaïsten « het hunne eigene slordigheid verschuldigd (zijn), indien hunne werken door onnederlandsche uitdrukkingen... worden ontsierd. » Volgens zijn eigen theorie moet dat immers zijn : ***hunner eigene slordigheid***; om dezelfde reden moet « Mijne landgenooten kan ik niet aanraden dat voorbeeld te volgen » zijn : ***mijnen landgenooten*** enz.; moet « de ***baton*** van een paraplui » zijn : ***van eene*** of ***van eenen parapluie***, al naar gelang men de voorkeur geeft aan het Noord- of aan het Zuidnederlandsch geslacht. Volgens zijn eigen theorie moet de heer Prayon niet nu eens ***had***, ***zou***, ***ge***, ***weer***, ***neer***, ***mee***, ***kleeren*** enz., dan weder ***hadde***, ***gij***, ***weder***, ***neder***, ***te huis***, ***mede*** enz. schrijven; moet hij niet nu eens verbogen vormen als ***hunne eigene slordigheid***, dan weer onverbogen vormen als ***zijnen eigen nest*** gebruiken; en moet hij ook niet meedoen aan de verwarring der geslachten, door het woord ***soort*** tweemaal onzijdig te gebruiken (« een soort van gerochel », « een soort van ***vade-mecum*** »), een geslacht dat door de Hollandsche « taalverminkers » is « uitgevonden », en eenmaal vrouwelijk

(« of dat gallicismen zijn, en nog wel van de ergste soort » enz.), d. i. het echte, onvervalschte geslacht! Maar de heer Prayon zal zeggen dat deze en dergelijke vlekjes in zijn voordracht *lapsus calami* zijn, even als *ontslaggevers* voor *ontslagnemers*, en we zullen hem natuurlijk gaarne gelooven.

Wie de « spraakkundige » vormen niet wil « eerbiedigen » (eerbiedig me eens wat niet bestaat!) moet, om « een weinig consequent » te zijn, schrijven *mense*, *visse*, *srijver*, *bos*, *moete*, *dis*, *vlaams*, *mogeluk* of *mogelik*. In zijn eenvoud, neen in zijne verblinding meent ons geacht Medelid dat hij daar nu eens fraaie staaltjes van een zuiver phonetische spelling gegeven heeft. Hij ziet niet dat hij in het woord *mense* tweemaal hetzelfde teeken gebruikt voor twee verschillende klanken; hij ziet niet, dat *srijver* een uitspraak voorstelt die nergens gehoord wordt, omdat hij niet weet dat ze nergens *kan* gehoord worden : de klankverbinding *sr* is aan 't begin van een Germaansch, resp. een Nederlandsch woord of woorddeel onmogelijk; overal waar ze voorkwam is er een *t* tusschengekomen (aan Germaansche woorden als *strijd*, *stroom*, *duister*, *zuster* beantwoorden in andere Indogermaansche dialecten vormen zonder *t* (1); vandaar vormen als *astrant* uit **asrant* en dit uit fr. *assurant*; *stroop*

(1) Zie b. v. F. KLUGE in H. PAUL'S *Grundriss der Germanischen Philologie*, Zweite Auflage, Bd. I, s. 371, § 39a.

uit **sroop* en dit uit *siroop*; *struis* (loodwit) uit **sruis* en dit uit fr. *céruse*); hij ziet niet dat hij *bos* met hetzelfde teeken schrijft als *mo-* in *mogeluk*, terwijl het twee verschillende klanken zijn; hij ziet niet dat hij in de eerste lettergreep van *moete* den klinker schrijft met twee letterteekens die in andere woorden reeds elk op zich zelf een klank verbeelden, en waarvan daarenboven geen enkel bij het voortbrengen van *moe-* gehoord wordt; in *visse*, *dis* gebruikt hij dezelfde *i* die in *mogelik* een anderen klank moet voorstellen. Hij ziet dat alles niet, omdat hij niet weet wat een phonetisch spellingstelsel is : nl. zulk en, waarin ieder verschillende klank door een eigen teeken wordt voorgesteld.

Is het dan nog vreemd, dat iemand die van de taalkunde zoo weinig af weet en er zoo weinig van begrijpt, van het « Kollewijn-stelsel » zegt dat het, « hoe gebrekkig en onvolledig ook, toch als eene doortastende poging om onze spelling phonetisch te hervormen dient te worden beschouwd »? Wie verbaasd zal zijn dat te hooren, is Dr. Kollewijn. Of het al of niet gewenscht is ons spellingstelsel te wijzigen, laat ik hier natuurlijk in 't midden; het is er mij alleen om te doen aan te toonen, dat de heer Prayon er over spreekt als de blinde over de kleuren. Het zoogenaamde Kollewijnstelsel is immers niet alleen geen *doortastende* poging, het is heelemaal *geen* poging om onze spelling phonetisch te hervormen; het is niets anders dan een « wijziging », een « vereenvoudi-

ging van het systeem-de Vries en te **Winkel** » (1). Reeds op de allereerste, zegge de **allereerste** bladzijde van zijn boek geeft Dr. Kollewijn duidelijk te kennen, dat het buiten zijn bedoeling ligt « onze spelling phonetisch te hervormen », daar hij de onbruikbaarheid van phonetisch schrift inziet. Is het dan nog vreemd den heer Prayon te hooren beweren dat onze taal, als die poging « met geluk » wordt bekroond, bijna zoo schoon zal worden als het Afrikaansch ? Sedert wanneer hangt de schoonheid eener taal af van de spelling, d. w. z. van haar kleed? Het schoone van *een* taal zit in haar klank ; het schoone van *iemands* taal daarenboven ook in de woordkeus en in de woordschikking. Van welke spelling men zich ook bediene, wat in deze drie opzichten uitmunt, zal er door blijven uitmunten (2). Maar voor den heer Prayon is de spelling de taal zelve.

Bij zijn scherpzinnige profetie behoort een noot, die we niet onopgemerkt mogen laten. Ze luidt aldus :

« De wenschelijkheid om eene brug te leggen over de kloof, die Nederlandsch en Afrikaansch van elkander scheidt, wordt overigens door de voorstanders der Kol-

---

(1) Zie Dr. R. A. KOLLEWIJN, *Opstellen over Spelling en Verbuiging*, blz. 184 vlg.

(2) Sedert dit geschreven werd heeft Dr. KOLLEWIJN het bezwaar, als zou de nieuwe spelling leelijk en onaesthetisch zijn, in *Taal en Letteren* 10, 204 vlgg. uitvoerig en afdoende weerlegd.

lewijn-spelling onophoudend ingeroepen. Het verwondert mij dat de Fransche Academie nog niet voorgesteld heeft de Fransche spelling te wijzigen om aan de negers van Haïti te behagen. »

Het is natuurlijk niet mijn bedoeling de wenschelijkheid om de kloof tusschen het Nederlandsch en het Afrikaansch te dempen, te bespreken. Ik wil alleen de aandacht vestigen op het argument dat de heer Prayon er tegen aanvoert. Het verwondert mij zeer, dat zulk een vurig vaderlander als ons geacht Medelid de Afrikaanders gelijk stelt met de negers van Haïti. Zoo iets kan hij onmogelijk meenen en heeft hij natuurlijk alleen gezegd in zijn « blinden » ijver om de taalzuiveraars te bekampen. Ik wil daar dus niet verder over uitweiden. De hoofdzaak is, dat hetgeen de heer Prayon als een krachtig argument beschouwt, er verschrikkelijk verre van af is dat te zijn. Evenals zoovelen meent hij blijkbaar dat de « spellingoorlog » iets typisch Nederlandsch is, en dat speciaal de Fransche spelling de volmaaktheid zelve is. Het eene is al zoo onwaar als het andere. In 't algemeen kan men zeggen dat de tegenwoordige spelling van het Nederlandsch, Fransch en Duitsch een voorstelling is van de wijze waarop die talen in de 16de eeuw gesproken werden. De Engelsche spelling geeft de uitspraak der 15de eeuw aan. Vandaar dat zoowel in Engeland, Duitschland en Frankrijk als in de Nederlanden sedert een volle eeuw pogingen gedaan worden om de spelling meer in overeenstemming te

brengen met de tegenwoordige uitspraak, niet het minst in Frankrijk, ofschoon de verkregen uitslag, vergeleken met de aangewende moeite, daar geringer is dan bij ons en in Duitschland : nog altijd bestaan in de Fransche spelling de drie-en-vijftig manieren waarmede de klank *ã* (d. i. een door den neus uitgesproken *a*) voorgesteld wordt en blijkt die spelling te zijn « un ordre de choses qui fait que la première et la plus longue étude de l'enfance est incompatible avec l'exercice du jugement » (1). En nu is in den strijd om daarin verandering te brengen ongeveer datgene gebeurd wat de heer Prayon ons als iets onmogelijks wil voorstellen : ook in Frankrijk heeft men als reden voor een spellingwijziging de noodzakelijkheid aangevoerd om aan de bewoners der Fransche koloniën te « behagen » (2). Het eenig verschil ligt hierin, dat dit argument niet afkomstig is van de Fransche Academie, wat trouwens niet te verwonderen is, aangezien dit lichaam steeds het bolwerk geweest is van het conservatisme.

Uit al deze uiteenzettingen blijkt duidelijk dat de heer Prayon nu juist geen al te helderen blik heeft

---

(1) F. Brunot bij L. Petit de Julleville, *Histoire de la langue et de la littérature française des origines à 1900*, t. VIII, p. 852. Brunot geeft daar, blz. 851-860, een zeer volledig overzicht van den Franschen spellingoorlog in deze eeuw.

(2) Zie F. Brunot, t. a. p., blz. 855 en de daar aangehaalde bronnen.

op hetgeen « bij de Hollanders dient geprezen of gelaakt te worden », zoodat het niet wonderlijk is, dat hij zijne redeneeringen met de volgende opmerkingen de kroon opzet :

« Op voorhand heeft de heer De Vreese op al die bezwaren geantwoord. Hij betwist ons het recht te onderzoeken of er ook bij den buurman geene tekortkomingen te ontdekken zijn : « Laten de Hollanders zelf hun knoeiers op de vingers tikken — iets wat ze waarlijk niet in gebreke blijven te doen —, en wij de onze. Eerst als ónze Augias-stal zal gezuiverd zijn, zullen we misschien (!) 't recht hebben er het Noorden over lastig te vallen, dat de schoonmaak daar wat lang uitblijft. » Dus, zelfs wanneer het werk der taalzuivering te onzent volmaakt (*sic*) is, blijft het in 't onzekere of wij eindelijk den mond zullen mogen openen.

De door den heer De Vreese uitgeroepen (*sic*) regel is overigens niet zeer redelijk. Wie iets waar hij weinig of niets van weet grondig wenscht aan te leeren, mag wel, denk ik, omtrent de bevoegdheid van den voorgestelden leermeester eenige inlichtingen nemen (*sic*), want een blinde, die door eenen anderen blinde geleid wordt, zal gemakkelijk verdwalen....

Wat kan ons dat schelen? herneemt de heer De Vreese. « Als men zegt : Laat ons bij de Noord-Nederlanders ter schole gaan, spreekt het dan toch niet van zelf, dat er bedoeld wordt : laten wij van hen leeren wat er goeds van hen te leeren valt? » Opperbest! wij zijn het weeral eens, maar Dr. De Vreese spreekt zich zelven tegen.

Want, van twee dingen één :

Ofwel hebben wij wezenlijk het taalgevoel verloren en hoe zullen wij het dan aan boord leggen als wij bij de Hollanders ter schole gaan, om met zekerheid te oordeelen wat dient vermeden en wat dient nagevolgd te worden?

Ofwel zijn wij niet zóó onwetend als de heer De Vreese het beweert en kunnen nog het kaf van het koren scheiden en, in dit geval, wat gewordt er van zijne stelling?

Ik laat ons geacht medelid tusschen de horens van dat dilemma en ga voort. »

Weer staan we hier voor een verkeerde voorstelling van hetgeen in mijn werk te lezen staat.

Ik heb namelijk « op die bezwaren » niet geantwoord door den Vlaming het recht te betwisten te onderzoeken of er ook bij den buurman tekortkomingen te ontdekken zijn. Het antwoord dat ik gegeven heb heeft betrekking op bezwaren die wel van denzelfden aard zijn als die van den heer Prayon, maar toch niet dezelfde. Ik heb er aan herinnerd dat men telkens en telkens weer de stelling, dat de Zuidnederlandsche schrijvers hunne taal slecht kennen, meent te ontzenuwen o. a. door er op te wijzen dat er onder de Hollandsche schrijvers ook « knoeiers » zijn, dat hunne taal niet zuiverder is dan de onze, daar ze hunne geschriften doorspekken met bastaardwoorden, en dat de raad : « Laat ons bij de Noordnederlanders ter schole gaan, » zonder nader voorbehoud, dus een slechte raad is. *Daarvan*, van *die* pogingen om ons zoodoende schoon te wasschen, dáárvan heb ik gezegd dat het moeilijk te begrijpen is, hoe men zoo naïef kan wezen eigen tekortkomingen te willen rechtvaardigen, door er aan te herinneren dat hetzelfde euvel den buurman aankleeft, daar iedereen verantwoordelijk is voor zijn eigen daden. En

daarop heb ik de woorden laten volgen, die de heer Prayon boven heeft aangehaald, uit hun verband gerukt en op den koop toe verkeerd verstaan. Welzeker blijft het in 't onzekere, of we, « zelfs wanneer het werk der taalzuivering te onzent volmaakt » zal zijn, « den mond zullen mogen openen », om de goede reden dat we zeer waarschijnlijk den mond niet zullen hoeven te openen, daar de schoonmaak *niet* zal uitgebleven zijn, aangezien de Hollanders ook thans niet in gebreke blijven hun knoeiers op de vingers te tikken. Me dunkt, dat is zoo klaar als de dag.

Ik heb daarna getracht aan te toonen, dat het naïef is te zeggen : « die raad is, zonder nader voorbehoud, een slechte raad », aangezien men natuurlijk geen gebreken moet navolgen, en niemand ooit heeft beweerd dat alle Hollanders absoluut onberispelijk spreken en schrijven, noch niemand ooit getracht heeft wat er in hun gebruik van bastaardwoorden verkeerds is, goed te praten; maar tevens heb ik daar een en ander aan toegevoegd, om dat gebruik beter te leeren beoordeelen.

Maar voor den heer Prayon is dat alles ongeschreven gebleven. Hij heeft het althans zoo vluchtig gelezen, dat hij het klaarblijkelijk verkeerd heeft verstaan. Verre van er zich door te laten weerhouden, dwalingen in den aard van die waarop ik doelde nog langer te verkondigen, heeft hij er tevens uit gelezen dat ik tot regel wil « uitroepen » dat men « omtrent de bevoegdheid van den voorgestelden leermeester »

geen inlichtingen mag « nemen ». Hoe ons geacht Medelid het onmogelijke van 't geen hij zegt, zelf niet inziet, gaat mijn begrip te boven. Eén ding is jammer, nl. dat de heer Prayon er meteen niet bijgevoegd heeft bij wie onze landgenooten die inlichtingen zullen dienen te zoeken.

Het bedenkelijkste gevolg van 's heeren Prayon's onbedachtzaamheid is echter zijn laatste conclusie : ik zou mij zelven tegenspreken. Ons geacht Medelid meent dat hij mij gevangen houdt met de « horens » van zijn dilemma — een fraaie, geestige beeldspraak! — maar ik moet hem tot mijn spijt ontgoochelen : ik gevoel mij volmaakt vrij, daar geen van de beide alternatieven van dat dilemma steek houdt.

Het eerste niet, omdat taalgevoel geen kwestie is van oordeel, zooals overigens het woord zelf te kennen geeft. Taalgevoel hebben, dat is gevoelen hoe een bepaald begrip in uwe taal wordt uitgedrukt, en dat te gevoelen leert men van zelf, als men veel goede taal hoort en leest, zoodat taalgevoel hoofdzakelijk berust op gehoors- en gezichtsherinneringen. Hoofdzakelijk, maar niet uitsluitend : een weinig theorie is onmisbaar. De behoefte daaraan stijgt, naarmate men zijn taalgevoel tot taalbegrip en taalinzicht wil ontwikkelen : het wordt dan een ernstige studie. Hoe een Zuidnederlander naar mijn bescheiden meening het best die studie zal inrichten, heb ik in mijn inleiding met eenige uitvoerigheid uiteengezet, maar de heer Prayon heeft er niets van gemerkt.

Het tweede niet, omdat hetgeen ons geacht Medelid als « mijn » stelling beschouwt, mijn stelling niet is, zooals we reeds gezien hebben en weldra nog duidelijker zullen zien.

Wij zijn thans gekomen tot het derde gedeelte dezer verdediging, niet het moeilijkste, maar zeker het onaangenaamste van 't geheel. Reeds in wat voorafgaat is noodzakelijkerwijze af en toe iets gezegd, dat met de strekking van mijn werk in verband staat; thans zal opzettelijk en in bijzonderheden worden aangetoond, dat de heer Prayon van die strekking een geheel verkeerde voorstelling heeft gegeven, een voorstelling die het gevolg is van allerlei misverstand en begripsverwarring. Tot mijn spijt kan dat niet geschieden, zonder dat daarbij allerlei persoonlijks ter sprake komt; maar ik hoop dat men zal inzien, dat ik daaraan geen schuld heb.

Reeds in den aanhef van zijn eerste voordracht heeft de heer Prayon verklaard, dat mijn werk « van eenen prijzenswaardigen moed getuigt, want (dat er) moed... noodig (was) om de geheele Vlaamsche letterkunde over den hekel te halen en een aantal schrijvers van naam, waaronder velen, die bij ons volk zeer hoog staan aangeschreven, onbarmhartig uit te kleeden en voor eenen hoop onwetende « taalbedervers » uit te maken. »

Wie die woorden leest, moet natuurlijk den indruk krijgen dat mijn werk één scheldpartij is

van de eerste bladzijde tot de laatste, en nu is het een feit — om een uitdrukking te gebruiken die den heer Prayon bijzonder lief is — nu is het een feit dat in geheel het boek niet alleen geen enkel, volstrekt geen enkel persoonlijk verwijt, maar zelfs geen. enkel onheusch woord voorkomt; dat de gebrekkige kennis der taal steeds beschouwd is als een gevolg van verschillende oorzaken, waarvoor onze schrijvers allerminst alleen en persoonlijk aansprakelijk gesteld worden; dat het woord ***taalbederver*** zelf slechts éénmaal, zegge éénmaal, in dat boek te lezen staat (nl. blz. XVIII), en dan nog in een verband dat evenmin iets persoonlijks heeft en waarin niet uitsluitend van Zuid-Nederland gesproken wordt.

Men ziet dat er een bedenkelijk verschil is tusschen de werkelijkheid en de voorstelling van den heer Prayon. Dit zal nog duidelijker uitkomen bij een nadere beschouwing van zijn zoogenaamd *Naschrift*, dat geheel aan de strekking van mijn boek is gewijd.

Aanleiding daartoe is geweest een bespreking welke in de eerste afdeeling van het jongste Nederlandsch taal- en letterkundig Congres heeft plaats gehad. Ik wil niet stilstaan bij het zonderlinge feit, dat de heer Prayon in deze vergadering ter sprake brengt wat op het Congres is gebeurd en daarvan een voorstelling geeft, waarover de overgroote meederheid onder u, onze Medeleden, moeilijk kan oordeelen, aangezien zij 't niet hebben bijgewoond.

Hij heeft het gedaan, het zij zoo. Maar daardoor word ik tevens verplicht, te verklaren dat het verslag, dat de heer Prayon van het gebeurde gegeven heeft, nu juist niet zeer betrouwbaar is. Hij zegt immers :

« Den 30 Augustus ll., op het Nederlandsch Taalcongres te Gent, naar aanleiding eener voordracht over « Taalpolitie » door den heer H. Meert in de eerste afdeeling gehouden, meende ik eenige bedenkingen te moeten opperen tegen de stelling des sprekers, welke in hare hoofdtrekken dezelfde is als die van Dr. De Vreese, namelijk dat *niemand* in Vlaamsch-België de Nederlandsche taal behoorlijk kent. En als de heer Meert betwistte — *tout mauvais cas est niable* — dat hij en andere taalzuiveraars alle Vlaamsche schrijvers *in globo* zouden veroordeelen, was ik zoo vrij het slotwoord van Dr. De Vreese's *Inleiding* aan te halen, namelijk dat « de kennis der zoo hoog geprezen moedertaal, ook bij hen, van wie men zulks het minst zou verwachten, beneden alle peil staat. »

De heer de Vreese, die ergens in de zaal was, teekende nu met klem verzet aan tegen de hem, naar hij dacht, toegeschreven bedoelingen. Hij hield staande dat hij niemand in 't bijzonder persoonlijk had aangerand en de Vlaamsche letterkunde geenszins had willen kleineeren. In de Inleiding van zijn werk, voegde hij erbij, had hij zulks uitdrukkelijk en herhaaldelijk verklaard en hij noodigde mij uit die verklaringen te willen aflezen. Het schijnt zelfs — doch dát heb ik niet gehoord en kan er dus niet voor instaan — dat ons geacht medelid zoo goed was *sotto voce* mijne houding met den naam « infecte comedie » te bestempelen, welke lieftallige uitdrukking vermoedelijk geen gallicisme is en in elk geval als een verpletterend argument dient te worden beschouwd. »

De ware toedracht der zaak is deze (1). Ik was niet van den aanvang af in de afdeeling voor Taal- en Letterkunde aanwezig. Toen ik er kwam, was de heer Prayon aan het woord, en ik begreep natuurlijk onmiddellijk dat hij het had over taalpolitie, tegen den heer Meert, die blijkbaar zijn rede over datzelfde onderwerp even vóór ik binnenkwam, geëindigd had. Ik hoorde dat ons geacht Medelid van den heer Meert eischte dat « men » de bewering, als zouden onze beste schrijvers « niets anders zijn dan knoeiers en taalbedervers », zou bewijzen niet door aanhalingen uit een ex-tempore, uit een knoeiwerk van een onbekende, maar door aanhalingen uit de werken van *alle* personen die « men » zijdelings trachtte te kleineeren.

Deze allerlaatste woorden voorspelden niet veel goeds, maar hetgeen er aan vorafging was, *zoo geformuleerd*, zeker een bezwaar dat te verdedigen was. Al wie op de hoogte der zaak was verwachtte nu ook, dat de heer Prayon daarop zou laten volgen : « zooals De Vreese gedaan heeft in zijn onlangs verschenen boek, » of, indien hij

(1) Toen ik mijn verdediging schreef, heb ik mij willen vergewissen of mijn voorstelling van het gebeurde overeenkwam met het stenographisch verslag der gevoerde debatten, waartoe ik door den heer O. VAN HAUWAERT bereidwillig werd in staat gesteld. Ik betuig hem daarvoor openlijk mijn dank. Sedert zijn de *Handelingen* van het Congres verschenen, en kan iedereen er zich van overtuigen wiens relaas het ware is, het mijne of dat van den heer Prayon.

dat niet deed, geheel iets anders dan wat er werkelijk op gevolgd is.

In plaats van te erkennen dat ik, of als ge wilt, dat « men » gedaan had wat hij zelf verlangde, deed de heer Prayon nu een stormaanval op « *onze* taalzuiveraars », dat wil zeggen, aangezien deze heel met hun tweeën zijn, op den heer Meert en op mij. Hij wilde wel erkennen dat de meeste onzer schrijvers zich inderdaad aan gallicismen « bezondigen », maar kwam niettemin op tegen de stelling der taalzuiveraars. Hij formuleerde die stelling natuurlijk op zijn manier, nl. ongeveer op dezelfde wijze als hij het enkele dagen vroeger hier in deze vergadering gedaan had, met dit verschil, dat hij zich van de waarheid nog wat verder verwijderde (1). Hij noemde die stelling bespottelijk, en beweerde daar als hier dat ze berust op een onbewezen postulaat; dat het gebruik van gallicismen

---

(1) De heer Prayon heeft op het Congres gezegd : « De taalzuiveraars redeneeren als volgt — de Heer Meert heeft deze redeneering niet uitdrukkelijk hier aangehaald, maar men kan die redeneering vinden in een door hem uitgegeven werk, alsook in de werken van andere taalzuiveraars — : omdat wij gallicismen gebruiken, bewijst dit ipso facto dat wij het taalgevoel hebben verlóren, *dus dat wij onwetenden en onkundigen zijn*. Voorts zegt men : alle Vlaamsche schrijvers gebruiken gallicismen, dus bij alle Vlaamsche schrijvers — ik citeer letterlijk — zelfs bij degenen van wie men dit het minst zou verwachten, staat de kennis van de taal beneden alle peil. »

En daarop liet hij volgen » « *Ziedaar, het staat gedrukt, men kan het lezen.* »

niet een gevolg is van onkunde, maar « hoogstens van onachtzaamheid », en vroeg of het mogelijk was, als schrijvers als Rooses, De Mont, Vercoullie en V. Loveling « nu en dan » een gallicisme gebruiken (waarop hij, *zich zelven tegensprekende*, onmiddellijk liet volgen dat er « in de werken van al die schrijvers gallicismen te vinden zijn, **zelfs vele** » !) « dat daarom bij de genoemde schrijvers de kennis van de Nederlandsche taal beneden alle peil staat » ? Dat was, meende de heer Prayon, te dwaas om op te antwoorden. Daarna erkende hij opnieuw dat *de* taalzuiveraars gelijk hebben de aandacht op « het misbruik van gallicismen » te vestigen ; maar beweerde dat ze te ver gaan als ze beweren dat onze beste schrijvers « taalbedervers en knoeiers » zijn, en dat de aanwezigen, als dat waar was, liever naar de school moesten terugkeeren.

Als antwoord op den raad : « laat ons bij de Noordnederlanders ter schole gaan », gaf hij te kennen, nu als voor tien jaar, dat de taalzuiveraars voor Holland een afgodische bewondering gevoelen en het voorbeeld volgen der franskiljons, die « zoodra er sprake is van Frankrijk, plat op den buik gaan liggen ». Hij eindigde ten slotte met deze verklaring : « *het werk der taalzuiveraars is in zich zelf goed en noodig ; maar wanneer men dat werk misbruikt om een veldtocht te ondernemen tegen de geheele Vlaamsche letterkunde en haar in globo als eene « doorloopende cacographie » te bestempelen, dan neemt men ongeveer dezelfde*

houding aan als degenen, die zekere beruchte beschuldigingen tegen een Franschen kapitein en zijne verdedigers hebben geuit en rondgevent » (1).

Ziedaar wat de heer Prayon op het Congres heeft gezegd en hier met een onvertrokken gezicht is komen noemen « eenige bedenkingen » ! Wie zal er zich over verwonderen dat ik onder het aanhooren dezer rede smartelijk leed, en dat het mij goed deed toen de spreker onder een hoorbare stilte, zonder eenig teeken van goedkeuring, moest gaan zitten? Maar het is nog niet al. De heer O. Wattez voerde daarna het woord, wel in denzelfden geest, maar gelukkig toch op een anderen toon, en na hem de heer Meert, om den heer Prayon te beantwoorden. Toen nu de heer Meert zeide, gaarne te erkennen « dat Mej. LOVELING, de Heeren ROOSES, POL DE MONT, Prof. VERCOULLIE zeer degelijke taal schrijven, wat de beelden en den stijl betreft ; maar (dat) dit ... niet weg(neemt), dat onze schrijvers niet ontsnappen aan 't gebruik van flaters, die zich nu eenmaal in de taal in Zuid-Nederland hebben vastgezet », toen viel ons geacht Medelid hem volgenderwijze in de rede :

---

(1) Zie thans de rede van den Heer Prayon in de *Handelingen van het* XXVe *taal- en letterkundig Congres*, blz. 370 vlgg.; merkwaardigerwijze komen er verschillende vormen *zonder* buigingsuitgangen in voor. Gesteld nu nog dat deze vormen op rekening van den stenograaf te stellen zijn, waarom heeft de heer Prayon, die evenals elk ander spreker natuurlijk een proef heeft gekregen, de weggelaten uitgangen, die een sieraad zijn onzer taal, niet weer « hersteld »? Omdat de natuur boven de leer gaat.

« *Ik moet den Heer* MEERT *doen opmerken, dat de schrijvers, die hij zooeven heeft genoemd, in het werk van den heer* DE VREESE, *worden « geschandpaald » en zelfs de eer eener gansch bijzondere melding genieten.* »

Wien zal het verbazen dat deze lasterlijke aantijging mij trof als een zweepslag? Wie zal het mij kwalijk nemen dat ik de maat thans vol gemeten achtte en den heer Prayon in de rede ben gevallen om, inderdaad « met klem », verzet aan te teekenen tegen dat verdraaien mijner woorden en bedoelingen? Toen ik dan den spreker sommeerde te bewijzen hetgeen hij klakkeloos beweerd had, antwoordde hij dat het hem speet dat hij mijn boek niet « bij zich » had, daar het « te lijvig is om in den zak te worden gedragen », waarop ik heb geantwoord : « Daarop moest ge bedacht zijn. » De heer Prayon repliceerde dan, met een naïeveteit zonder weerga, dat hij mijne woorden letterlijk aangehaald had!

Men zal mij toegeven dat het verslag in onze Septembervergadering van dit alles door ons Medelid gegeven een zeer onjuist denkbeeld geeft van het gebeurde. Het lezende krijgt men natuurlijk den indruk dat de heer Prayon op het Congres de mooie rol heeft gespeeld, en die indruk wordt nog versterkt door zijne mededeeling dat ik, naar het *schijnt*, zijn houding *sotto voce* met den naam « infecte comedie » bestempeld heb; hij voegt er voorzichtigheidshalve bij, dat hij het niet zelf ge-

hoord heeft en er dus niet kan voor instaan! (1)

Toen ik op het Congres zeide : « Daarop moest ge bedacht zijn », heeft ons Medelid blijkbaar mijn bedoeling niet begrepen. Het onbillijke mijner woorden heeft hij in deze vergadering willen doen uitschijnen door eerst even geestige als belangwekkende inlichtingen over de afmetingen en de zwaarte van mijn boek te geven, en daarbij te voegen :

« Overigens, hoe kon ik op voorhand gissen dat de heer Meert het bestaan van den sleutelsteen der « Taalpolitie » zou loochenen en mij verplichten op Dr. De Vreese's werk te wijzen, en dat deze, niettegenstaande het feit dat mijne aanhaling letterlijk nauwkeurig was — *die* brok immers ken ik van buiten, — er zou op aandringen om *hic et nunc* zijn geheel boek (LXVIII-662 bl.) te bespreken? »

Maar naar mijn inzicht komt men in een discussie niet tusschenbeide met zulke besliste beweringen, die een smet werpen op derden, als men de bewijzen niet bij de hand heeft, hoe ook de omstandigheden mogen zijn. De heer Prayon heeft inderdaad sommige mijner woorden, nl. die « brok » die hij van buiten kent, letterlijk aangehaald. En die « brok » heb ik hem dan ook zonder protest laten opdreunen, al rukte hij ze uit haar verband, omdat hij het ten minste deed zonder mij te noemen. Toen hij echter zeide, dat de schrijvers

(1) De heer PRAYON heeft een zwak voor dergelijke argumenten; zie *De Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle*, dl. 14, blz. 477 vlgg., inzonderheid blz. 479; en vergelijk mijn antwoord blz. 561 vlgg., inzonderheid blz. 565.

die de heer Meert genoemd had, in mijn werk worden « geschandpaald » « en zelfs de eer eener gansch bijzondere melding genieten », dan heb ik hem wél uitgenoodigd mijne woorden letterlijk aan te halen, omdat hij het niet gedaan had, en het staat den heer Prayon niet mooi in deze Academie het air aan te nemen als had hij het wel degelijk gedaan. Daaruit blijkt tevens dat ik hem destijds niet verzocht heb heel mijn boek (« LXVIII-662 bl. »!). te bespreken. Misschien heeft ons geacht Medelid dat later zelf eenigszins ingezien, daar hij mij hier het antwoord is komen geven, waarnaar ik op het Congres « hunkerde ».

De heer Prayon zegt dat hij mijne goede inzichten niet verdenkt, wat ik natuurlijk met groot genoegen verneem en gaarne geloof; maar dat hij het recht heeft mij te verwijten dat ik eenzijdig ben, dat mijn betoog geen steek houdt en dat ik mij zelf « gedurig » tegenspreek. Niettegenstaande mijne herhaalde verzekering, dat niemand in mijn werk wordt aangevallen, noch ook aan niemand een brevet van onbekwaamheid wordt uitgereikt, zou ik dat wel degelijk gedaan hebben. Mijne daden zouden in strijd zijn met mijne woorden.

Laat ons zien of dit wezenlijk zoo is.

Na mijne bedoelde verzekeringen (zie nl. blz. LVI, IX en X der inleiding) aangehaald te hebben, gaat de heer Prayon aldus voort :

« Zulke verklaringen klinken zeer mooi en het ware minder rechtvaardig ze voor loutere *précautions oratoires*

te houden, want bepaald waar is het dat de heer De Vreese niet aan *enkele* schrijvers, maar wel aan de *geheele* Zuidnederlandsche letterwereld een « brevet van onbekwaamheid » aflevert. Hij komt tegen dat woord op... Helaas ! op dezelfde bl. X, een paar regels verder, leest men : « Dit (het gebruik van gallicismen door hen, die nochtans de zuiver Nederlandsche uitdrukking kennen en ook bij gelegenheid (1) bezigen) is een bewijs, hoe verzwakt, ja hoe nietig het taalgevoel bij onze schrijvers is. Onbetwistbaar is het dus, dat zij hunne taal niet of slechts zeer gebrekkig kennen. » Wanneer men aan eenen schrijver verwijt dat hij zijne taal in het geheel niet of hoogstens zeer gebrekkig kent en de beschuldiging als « onbetwistbaar bewezen » voorstelt, dan is het toch, mijns inziens, zonneklaar dat zoo iets met het uitreiken van een « brevet van onbekwaamheid » gelijk staat. »

Dat klinkt alles ook heel mooi ; maar 't zou nog mooier geklonken hebben, indien de heer Prayon zijn aanhaling wat langer had genomen. Op de woorden « ***onbetwistbaar is het dus, dat ze hunne taal niet of slechts zeer gebrekkig kennen*** »

---

(1) Men zij er op bedacht dat in deze parenthesis de heer Prayon aan het woord is, want ik heb niet gezegd dat onze schrijvers de zuiver Nederlandsche uitdrukkingen *bij gelegenheid* bezigen. Het is niet heel duidelijk wat hij hier met deze uitdrukking bedoelt. *Bij gelegenheid* beteekent : als de *gelegenheid* zich voordoet, als de tijdsomstandigheid het zoo medebrengt. Nu is het toch onbetwistbaar dat men niet kan zeggen, dat onze schrijvers de zuiver Nederlandsche uitdrukkingen bezigen als er gelegenheid toe is, en het is niet aannemelijk dat zelfs de heer Prayon dat zou willen beweren; hij bedoelt veeleer: *soms, nu en dan, af en toe*, een beteekenis welke echter aan *bij gelegenheid* niet eigen is.

volgt immers onmiddellijk : « *maar deze beklagenswaardige toestand is het gevolg van zoo vele en zoo verschillende oorzaken, en de kwaal is zoo algemeen, dat men niemand in het bijzonder den steen mag noch kan toewerpen.* » (1)

Het is toch op zijn allerminst zeer onvoorzichtig, twee in zulk nauw verband staande gedachten van elkander te scheiden. Uit die woorden blijkt duidelijk, dat ik niemand voor de in zijne werken voorkomende fouten persoonlijk aansprakelijk stel, maar, zooals overigens reeds bij herling gezegd is, den geheelen toestand beschouw als iets dat historisch geworden is, zooals ten overvloede blijkt uit mijn uiteenzetting hóe die toestand is geworden (zie bl. L vlg. der inleiding), een uiteenzetting die mijn tegenspreker onbegrijpelijkerwijze over het hoofd gezien heeft, wat te meer verwondering baart, daar de verklaring die ik er van geef merkelijk afwijkt van de gewone. Kan men mij nu, nadat ik zoo beslist verklaard heb hoe die gebrekkige taalkennis dient beoordeeld te worden, verwijten dat ik aan onze schrijvers wel degelijk een brevet van onbekwaamheid uitreik? ja, erger nog, ze voor

---

(1) Ik heb hier mijne gedachte niet behoorlijk uitgedrukt; ter wille van de aanhaling in haar geheel laat ik de fout echter staan. Ik bedoelde natuurlijk : « *dat men op niemand in het bijzonder den steen mag werpen* ». De uitdrukking *iemand een (den) steen toewerpen* kan alleen beteekenen : een (den) steen werpen, gooien naar iemand die gereed staat om hem op te vangen.

« onwetenden », d. w. z. voor menschen zonder eenige kennis uitgeef?

Daarna wil de heer Prayon bewijzen, dat ik zekere schrijvers wel degelijk heb « geschandpaald », en hij citeert de beruchte passage waarin die heeren « de eer eener gansch bijzondere melding genieten », waarop hij dus op het Congres doelde en waarvan hij o. a. heeft gezegd dat hij mijn woorden letterlijk had aangehaald :

« Dat de heer De Vreese het, met of zonder opzet, op zekere schrijvers voornamelijk gemunt heeft, blijkt intusschen op bl. XXXVI van zijn boek : « Als men de schoonste bladzijden der beste onder onze moderne schrijvers leest, al heeten ze ook nog Loveling, Sleeckx, Tony Bergmann, Rooses, Vuylsteke, De Mont of hoe ook, dan wordt het genot steeds vergald door het onvolmaakte, het onnederlandsche van den vorm... » Waarom hier namen vermeld? »

Die zin schijnt zóó onduidelijk te zijn, dat ons Medelid er in de eerste plaats uit verstaat dat ik de genoemde schrijvers wil « schandpalen », en pas daarna valt het hem in, dat die woorden ook nog wel een andere beteekenis zouden kunnen hebben, want hij vraagt :

« Of heeft de heer De Vreese op de tekortkomingen van hen, die hij als onze *beste* schrijvers aanziet, met nadruk aangedrongen om *a fortiori* te kunnen besluiten dat het *vulgum pecus* der Vlaamsche schrijvelaars nog slechtere waar levert? »

Maar verstaat de heer Prayon dan geen Nederlandsch? Of is er wezenlijk iemand onder mijne

toehoorders, die kans ziet dien zin anders op te vatten dan juist op *die* wijze die aan mijn tegenspreker als de minst natuurlijke voorkomt? Is er iemand onder U, die uit dien zin iets anders verstaan heeft dan dat ik, terecht of te onrecht, de genoemde schrijvers tot de beste reken, en dat ook het genot húnner werken, zoowel als dat der mindere goden, vergald wordt door het onnederlandsche van den vorm? Zoo ja, dan zal ik het in hooge mate betreuren mij zoo slecht te hebben uitgedrukt, want iets anders heb ik niet bedoeld.

De heer Prayon heeft er nog een derde bewijs van gevonden, dat ik wel degelijk onze schrijvers persoonlijk aanval. In een noot schrijft hij :

« Op bl. LV schrijft immers Dr. De Vreese : « En als die aanhalingen moeten dienen *om de onkunde van elken schrijver* **in 't bijzonder** aan te toonen, zou het dan geen dwaasheid zijn andere geschriften dan die uit den allerjongsten tijd aan te halen? » »

Zoo ooit, dan mag hier gezegd worden dat ons Medelid óf geen Nederlandsch verstaat, óf mijn werk met de uiterste « onachtzaamheid » heeft gelezen. Want wat is het geval? De aangehaalde zin is een hypothetische zin, die aldus uit zijn verband gerukt geenerlei beteekenis heeft. In dat verband weerleg ik enkele beschuldigingen die tegen *de* taalzuiveraars persoonlijk zijn uitgesproken. Eene daarvan luidde, dat de aanhalingen door *die* taalzuiveraars niet gebruikt worden om te bewijzen dat de gallicismen

welke zij bestrijden wezenlijk in gebruik zijn, maar om de onkunde onzer schrijvers in 't licht te stellen, « ten koste van allen wie ooit de pen hanteerden. » Die beschuldiging, door mij samengevat in den zin : « En als die aanhalingen moeten dienen om de onkunde van elken schrijver in 't bijzonder aan te toonen, » *weerleg* ik door er op te wijzen, dat het, mocht dat wezenlijk het doel der taalzuiveraars zijn, een dwaasheid ware andere geschriften dan die uit den allerjongsten tijd aan te halen, aangezien ieder auteur dan immers zou kunnen vragen : « Maar Mijnheer, die fout heb ik inderdaad gemaakt, zooveel jaar geleden; kunt ge, zwart op wit, bewijzen dat ik het nu nog zou doen? » een vraag waarop niemand een alles afdoend antwoord zou kunnen geven (zie de inleiding, blz. LV). Maar van die weerlegging merkt de heer Prayon niets, en de beschuldiging, door anderen *tegen* mij ingebracht, stelt hij voor als *door* mij uitgebracht!

Dat hij daarna nog een stap verder gaat en beweert dat ik onze geheele « letterwereld » wil kleineeren en in minachting brengen, al verzeker ik het tegenovergestelde, kan nog nauwelijks iemand verwonderen. Wat ik in mijn inleiding heb getuigd, dat ik met Huet meen te mogen zeggen, dat eene al te vurige liefde voor de eer onzer nationale letteren de eenige zedelijke fout van mijn werk is, en dat ik voor mij geen grooter eerzucht ken,

dan naar de maat mijner geringe krachten er toe mede te werken dat met een volgend geslacht in den hier heerschenden toestand verbetering moge komen, dat alles zijn ***verba et voces***, ***prætereaque nihil***. Ons Medelid ziet wel de woorden, maar de daden ziet hij niet. Ik moge al, zwichtende voor den vriendelijken aandrang van verschillende leden dezer Academie, ander werk, dat oudere brieven had en, vrucht van vele jaren moeitevolle en kostbare studie als het was, ook meer voldoening scheen te beloven, hebben uitgesteld om eerst mijne *Gallicismen* te kunnen afwerken en in het licht zenden, een boek waarvan ik zeker wist dat het mij, zoo niet op de vijandschap, dan toch op de antipathie van velen zou komen te staan (vlg. de inleiding, blz. LV); ik moge al, zoodoende, getoond hebben dat ik hetgeen ik te goeder trouw als het algemeen belang beschouw, boven mijn persoonlijk belang weet te stellen; toch zijn het ***verba et voces***, als ik verklaar dat een al te vurige liefde voor de eer onzer nationale letteren de eenige zedelijke fout van mijn werk is. « Het komt er niet op aan », roept de heer Prayon uit:

« Het komt er niet op aan te onderzoeken wat de heer De Vreese heeft *willen* doen, doch eenvoudig wat hij wezenlijk *gedaan heeft*. Als de beer in zeker fabeltje het hoofd zijns meesters met eenen keisteen verbrijzelde, dan was het stellig uit loutere vriendschap en om dien beminden meester van het vliegje, dat hem plaagde, te verlossen (1). Zoo ook de heer De Vreese,

(1) 't Is natuurlijk louter toeval, dat de heer Prayon mij met dezelfde argumenten bestrijdt als indertijd de heer Wattez : zie *Het Belfort*, 1895, I, blz. 310.

die — hij roept het luid genoeg — er op uit is om « de eer onzer nationale letteren » te redden en, om te beginnen, het bewijs tracht te leveren dat onze letterkunde feitelijk niet bestaat of in elk geval beneden critiek blijkt te zijn, daar *alle* onze schrijvers « *in het Fransch denken wat zij in het Nederlandsch zullen schrijven,* » zoodat « hun Nederlandsch met gallicismen doorspekt is, *en van onze taal niet veel meer heeft dan het uiterlijke* (bl. XIV). »

Naar mijn bescheiden meening zou er over te debatteeren zijn, of het er inderdaad niet op aankomt wat de heer De Vreese heeft *willen* doen. Maar laten wij ons daarbij niet ophouden. Ik wist waarlijk niet, dat ik het zóó luid heb uitgeschreeuwd dat ik de eer onzer nationale letteren wilde redden, en ik wist ook niet, dat ik getracht heb het bewijs te leveren dat onze letterkunde feitelijk niet bestaat of in elk geval beneden critiek blijkt te zijn. Had de heer Prayon gezegd, dat ik dat gedaan heb zonder het te willen, zonder het te beoogen, misschien zou die bewering verdedigbaar zijn. Maar nu gaat de begripsverwarring wel wat al te ver. Het is niet de eerste maal dat ons geacht Medelid die beschuldiging uitspreekt, en hij is ook niet de eenige die het gedaan heeft. Daarom heb ik er in mijne inleiding van gewaagd en met nadruk op gewezen, dat « van het eerste oogenblik af, toen men het waagde te beweren dat onze schrijvers hunne taal niet behoorlijk kennen,... men alleen het oog gehad (heeft) op den vorm, en dit duidelijk gezegd » (zie de inleiding, blz. XXXVI). Nergens hebben de taalzuiveraars ooit

beweerd, dat het onzen romanschrijvers en dichters mangelt aan talent en fantasie, aan kleuren op hun palet en tonen op hun harp, aan innigheid van gevoel en rijkdom van gedachten, aan een scherpen blik op personen en toestanden, aan oorspronkelijkheid in de beeldspraak en in het uitbeelden der werkelijkheid, enz. Integendeel : juist het scherp contrast tusschen inhoud en vorm, de gebrekkigheid van dezen bij zooveel verdiensten van genen, is hun, althans mij, die verschillende der in mijn boek het meest aangehaalde schrijvers desondanks zeer oprecht bewonder, een oorzaak tot ergernis. Hoe 't zij, de taalzuiveraars hebben altijd verklaard dat dit alles buiten beschouwing bleef. Maar dat is den heer Prayon natuurlijk ontgaan. Hij schijnt er geen flauw besef van te hebben dat een schrijver groote, ja zeer groote letterkundige verdiensten kan hebben en toch in 't opzicht van taal en stijl niet hoog staan. Iedereen is het er over eens, dat Onno Zwier van Haren een dichter met groote gaven is geweest, maar dat zijn gedicht *De Geuzen* uit een taalkundig en technisch oogpunt de onbeholpenheid zelve is. Iedereen is het er over eens dat Busken Huet den spijker op den kop sloeg toen hij van Mevrouw Bosboom-Toussaint zeide : « zij is ten onzent *le plus grand des écrivains qui ne savent pas leur langue*, maar dan ook *le plus grand* ». Er zijn talrijke dergelijke voorbeelden ; het is niet noodig ze hier te vermelden. Ik wil alleen vragen of het ooit bij iemand opgekomen is Huet om deze uitspraak te beschuldigen, onze grootste

romancière gekleineerd te hebben? Om dezelfde reden is het onrechtvaardig mijne woorden zóó uit te leggen als de heer Prayon dat doet, terwijl hij daarenboven de vrijheid neemt ze te citeeren zooals hem dat bevalt, niet zooals ik ze geschreven heb. Ik schreef immers :

« De gallicismen, die tot het geheele volk reeds zijn doorgedrongen, zijn gelukkig gering in aantal. De overige worden gebruikt door onze schrijvers van allerlei slag, letterkundigen en anderen, die geheele dagen Fransch lezen en spreken, zoodanig dat zij in het Fransch denken wat zij in het Nederlandsch zullen schrijven. Geeft het dan wonder, dat hun Nederlandsch met gallicismen doorspekt is, en van onze taal niet veel meer heeft dan het uiterlijke? »

Me dunkt dat men daarvan een anderen indruk krijgt dan van het citaat van den heer Prayon. Het is toch een eerste plicht, wanneer men iemand bestrijdt, in elk geval te zorgen dat men van zijn meeningen en beweringen geen verkeerde voorstelling geeft. Maar daarom bekreunt ons geacht Medelid zich in 't geheel niet. We zullen er nog andere bewijzen van onder de oogen krijgen. Om zijn bewering, dat ik de Vlaamsche letterkunde wel degelijk heb willen kleineeren te bewijzen, haalt hij nl. nog de volgende zinnen uit mijn inleiding aan :

« In de laatste jaren is er met nadruk en herhaaldelijk op gewezen, dat men in Zuid-Nederland zeer gebrekkig schrijft, dat de zoo hoog geprezen moedertaal *door de meeste schrijvers op erbarmelijke wijze mishandeld wordt* (bl. VII). »

« *Onbetwistbaar is het dus, dat ze* (de Vlaamsche schrijvers) *hunne taal niet of slechts zeer gebrekkig kennen* bl. X). »

« Dit werk zal het bewijs leveren van de waarheid der bewering, dat de hoog geprezen moedertaal in Zuid-Nederland *al heel weinig bekend is*, dat onzen schrijvers nagenoeg *alle taalgevoel ontbreekt* (bl. XXXIV). »

« *De taal onzer schrijvers* — dit werk moge het getuigen — *is een mengsel van Fransch en Nederlandsch, ja vaak Fransch met Nederlandsche klanken* (bl. XXXVIII). »

« *Dat onze Zuidnederlandsche letterkunde ons geen goed geschreven taal aan de hand geeft,* blijkt onwederlegbaar uit dit boek (bl. XLVI) ».

« Zoo blijft er geen andere keus over dan.... een groot deel van de Zuidnederlandsche letterkunde van dezen tijd, hoe frisch, hoe krachtig ook, van het standpunt van *het* Nederlandsch *als eene* **doorloopende cacographie** *te beschouwen* (bl. LIII). »

« Wien de taal onzer Zuidnederlandsche schrijvers weinig meer dan *een voortdurende ergernis* blijkt... (bl. LV) »

« *De kennis der zoo hoog geprezen moedertaal, ook bij hen, van wie men zulks het minst zou verwachten,* (*staat*) *beneden alle peil* (bl. LVII)».

Ik wil daarop eerst antwoorden met eene vraag. Zou het niet veel beter zijn, voor en aleer van *verba et voces* te gewagen, even te onderzoeken in hoeverre deze zinnetjes al of niet waarheid bevatten? Zou het geen aanbeveling verdienen eerst te bewijzen dat de meeste onzer schrijvers hun zoo hoog geprezen moedertaal *niet* mishandelen, maar ze wel degelijk goed kennen; dat hun geen taalgevoel ontbreekt; dat hun taal geen mengsel is van Fransch en Nederlandsch; dat onze letterkunde ons

wel degelijk goed geschreven taal aan de hand geeft, en daarna te spreken van kleineeren? Met welk recht beschuldigt men iemand, dat hij door zijne beweringen een ander kleineert, als men niet te gelijker tijd bewijst dat die beweringen valsch of onjuist zijn? De heer Prayon zal zeggen : wat de heer De Vreese van mij verlangt, heb ik immers gedaan. Inderdaad, maar uit deze verdediging is gebleken met welk gevolg! En daarenboven, al waren al de aanmerkingen van mijn tegenspreker steekhoudend gebleken, ook dán nog zou het bewijs dat ik het recht heb te vorderen, niet geleverd zijn. De gevolgtrekkingen, uit zulk een uitgebreide verzameling afkeurenswaardige gallicismen als mijn boek bevat, opgemaakt, worden niet te niet gedaan door een dozijn onjuistheden. Ik weet wel wat de heer Prayon zal antwoorden, nl. dat het buiten zijn bestek viel « een uitvoerige critiek van (mijn werk) te leveren en punt voor punt te onderzoeken of al de door (mij) opgesomde gallicismen dien naam waarlijk verdienen. » Maar op mijne beurt antwoord ik : *verba et voces*, geachte Collega! of wel dient ge te bewijzen dat ik mij op groote schaal heb vergist, of wel dient ge verwijten zooals gij er mij toevoegt voor u zelf te houden!

Ten tweede. Hoe kan ik de Vlaamsche letterkunde kleineeren door te zeggen dat de taal onzer Zuidnederlandsche schrijvers mij een voortdurende ergernis is? Wie ter wereld bekommert zich om dit geheel persoonlijk gevoelen? En als ik het aan

de groote klok hang, is er dan niet veeleer kans dat ik daardoor me zelf in plaats van onze literatuur zal benadeelen?

Ten derde : onder die aanhalingen zijn er weer welke de heer Prayon uit hun verband gerukt heeft en waardoor hij mij zoodoende iets laat zeggen, dat een verkeerde voorstelling geeft van mijn bedoeling. Eene daarvan (de tweede) is reeds besproken. Het zij vergund het ook nog voor eene andere te doen. Ik heb er in mijn inleiding op gewezen, dat men er in Holland niet alleen onder het gewoon publiek, maar zelfs in geleerde kringen nog geen duidelijk besef van heeft, welk hemelsbreed verschil er in Zuid-Nederland tusschen de volkstaal en de boekentaal bestaat, waardoor zich meer en meer de onjuiste, ja heillooze meening verspreidt « dat *Hollandsch* en *Vlaamsch*, in den ruimeren zin van *Noord-* en *Zuidnederlandsch*, twee nauwverwante, maar ten slotte toch twee verschillende talen zijn, die, met uitzondering van de spelling en de grammaticale vormen, zeer ver uiteenloopen ».

Ik heb er echter onmiddellijk bijgevoegd, dat het gemoed van elken rechtgeaarden Vlaming tegen een dergelijke voorstelling terecht in verzet komt, daar « anders ... een der grondstellingen, waarvan de Vlaamsche Beweging uitgaat, nl. dat in alle Nederlandsche gouwen éénzelfde taal gesproken wordt, valsch (zou) zijn. Gelukkig is dit niet zoo : het verschil tusschen Noord- en Zuidnederlandsch is een verschil in topographische en chronologische ontwik-

keling, zooals men dat in alle talen en in alle landen aantreft. Maar als alleen deze laatste voorstelling de ware is, zoo blijft er geen andere keus over dan alle afwijkingen, die in onze schrijftaal voorkomen en *door het volksgebruik* **niet** *worden gesteund*, voor *fouten* tegen **het** Nederlandsch te verklaren, en een groot deel van de Zuidnederlandsche letterkunde van dezen tijd, hoe frisch, hoe krachtig ook, van het standpunt van **het** Nederlandsch als eene doorloopende cacographie te beschouwen ».

Uit deze beschouwingen heeft de heer Prayon het besluit gelicht, en dat zoo maar opgedischt als een der bewijzen voor zijn bewering. Maar het is duidelijk dat dit besluit met het voorafgaande staat of valt, zoodat hij die het als een ongerechtigheid voorstelt, wil hij eerlijk zijn, eerst moet bewijzen dat de beschouwingen zelf onjuist zijn. Blijkbaar acht mijn bestrijder zulke praktijken beneden zich, en uit dergelijke woorden, met zoo weinig recht aangehaald, besluit hij :

« De man, die zulke dingen schreef, zal ons moeilijk wijs maken dat, hoe lofwaardig ook zijne bedoelingen, dergelijke oordeelvellingen van aard zijn (1)

---

(1) De constructie *van aard zijn om* — is in onze taal niet gebruikelijk; en blijkbaar gevolgd naar het Fransche *être de nature à* —. Van zaken zegt men dat ze van *zoodanigen aard* zijn als door een bijvoeglijk naamwoord of door een bijvoeglijken zin wordt aangewezen : *bezwaren van principieelen aard; moeilijkheden van financieelen aard*; *zijn toestand is van dien aard, dat hij er wel niet meer boven op zal komen.* In zuiver Neder-

om de Vlaamsche letterkunde in eere en in aanzien te doen stijgen. »

Daar hebben wij het! Handig advocaat als hij is, heeft de heer Prayon de gunstige gelegenheid niet laten voorbijgaan om op het gevoel onzer landgenooten te werken door de vaderlandsche snaar te doen trillen : door mijn toedoen zullen eer en aanzien der Vlaamsche letterkunde dalen. Het « grieft hem bijzonder », dat mijn boek, « al werd het voor Vlamingen geschreven, ook door Noordnederlanders zal worden gelezen en hen meer dan ooit overtuigen dat wij op het gebied van taal en letteren ver beneden hen staan, dat onze schrijvers bij gebrek aan voldoende taalkennis enkel ongenietbare producten kunnen voortbrengen en onze letterkunde niets anders is dan eene « **doorloopende cacographie** » » ; hij gewaagt er van, dat er niets is « dat de Vlamingen zoo zeer ergert als de half beschermende, half misprijzende toon, welken doorgaans onze noorderbroeders aanslaan wanneer zij ons op onze vele tekortkomingen opmerkzaam maken », en beweert dat « zelfs degene (*sic*) die ons met hunne vriendschap en sympathie vereeren, ... uit de hoogte op ons neer(blikken), zooals eertijds de hyperbeschaafde Athener op den ruwen, ongelikten Beotiër. » Als

---

landsch zou het zinnetje van den heer Prayon dus luiden : *dat zijne oordeelvellingen van dien aard zijn, dat de Vlaamsche letterkunde er door in eer en aanzien zal stijgen.* Maar dat zou niet zeer sierlijk zijn.

bewijzen haalt ons geacht Medelid aan het berucht artikel van Verwey, een anecdote over Potgieter en Van Lennep en de voordracht van den heer Varenbergh op het laatste Congres.

Het komt mij voor, dat de heer Prayon wel wat al te veel uit het oog verloren heeft, dat generaliseeren een gevaarlijk handwerk is. Ik vraag mij af in welke kringen hij in Holland dan wel heeft verkeerd. Geldt het de uitspraak onzer taal in Noord-Nederland, dadelijk komt ons geacht Medelid voor den dag met het Jodenamsterdamsch, alsof er in heel Nederland niets anders gesproken wordt. Geldt het de beoordeeling door de « Noorderbroeders » van onze letterkunde en onzen taalstrijd, de heer Prayon kent er geene andere dan die ons misprijzen en meenen « dat de Vlamingen een ondergeschikt ras zijn » (1). Wanneer zal er dan een eind komen aan dat zonderlinge vertoon hier in Vlaanderen? Welhoe, bij elke gelegenheid, te pas en te onpas, beklaagt men er zich over, dat men in Holland zich onzer niet genoeg aantrekt, dat men daar voor de Vlaamsche Beweging niets gevoelt en onze letterkunde niet leest. Zoodra echter diezelfde Hollanders voldoen aan ons verlangen en dan ook al eens de vrijheid nemen ons te zeggen wat hun in ons doen en laten hindert, wat

(1) PRAYON VAN ZUYLEN in *Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle*, 14, 478; letterlijk herhaald in *Germania* 1, 763.

hún tot het bereiken van ons doel bevorderlijk schijnt, dan hebben we dadelijk het verwijt bij de hand dat ze « een half beschermenden, half misprijzenden toon » aanslaan. En gebeurt het dat er één onhebbelijk genoeg is om dat werkelijk te doen, dadelijk moeten *alle* Hollanders het ontgelden en worden wij gewaarschuwd met den geliefkoosden alarmkreet van den heer Prayon : *Ecce iterum Batavus!*

Wanneer zullen wij inzien, dat ons gedrag op zijn zachtst gesproken al heel zonderling is? Want de bewering, als zouden de Hollanders met minachting op ons neerzien, en al wat de heer Prayon er nog belieft bij te dichten, is onwaar. Ik heb verschillende jaren in Noord-Nederland gewoond, en daar met menschen van allerlei rang en stand over België, over Vlaanderen en over de Vlaamsche Beweging gesproken. Met smart moest ik ondervinden dat de meesten van alles wat ons ter harte gaat al heel weinig af weten; velen meenen dat het Fransch de taal is in België; dat alleen op het platte land nog hier of daar « Vlaamsch » gesproken wordt en dat de Vlaamsche Beweging alleen bestaat in de boeken of althans maar een liefhebberij van enkelen is. Alleen bij gestudeerde menschen treft men betere bekendheid met de toestanden aan, ofschoon ook onder hen nog velen slecht en vooral onvoldoende ingelicht zijn. Wie het best op de hoogte zijn, meenen niet zelden een ongewenschte tegenstrijdigheid tusschen daden en woorden der flaminganten op te merken;

verbazen zich over betreurenswaardige en voor hen onbegrijpelijke verdeeldheid; denken minder of meer pessimistisch over den uitslag van onzen strijd; maar ons misprijzen, ons minachten, ons als een ondergeschikt ras beschouwen, neen, dat niet, daar ze zeer goed inzien, dat de toestanden historisch en geleidelijk geworden zijn zooals ze nu zijn. Het ergste is nog, dat ook in die beter ingelichte kringen algemeen de overtuiging heerscht — slechts zeer enkelen weten beter — dat iedereen, ook het volk, hier spreekt zooals « men » schrijft, d. w. z. een taal gebruikt die gelijkelijk ontsierd wordt door dwaze purismen en ergerlijke gallicismen. Vandaar het feit waarvan ik in mijn inleiding gewaagd heb : dat er, natuurlijk vooral onder de taalkundigen, een neiging bestaat om in het Noord- en Zuidnederlandsch twee nauwverwante, maar van dit oogenblik af verschillende talen te zien. Dat men tot een dergelijke redeneering komt, is volstrekt niet vreemd. Immers, om te kunnen zeggen dat er in Noord en Zuid éénzelfdè taal gesproken wordt, is het niet genoeg dat klankenstelsel en woordenschat grootendeels gemeenschappelijk zijn; ook, en vooral, syntaxis en zinsaccent moeten dezelfde zijn; en de Hollanders, die het Zuidnederlandsch haast alleen uit onze boeken en uit de spreektaal der flaminganten kunnen leeren kennen, zouden blind en doof moeten zijn om niet te zien en te hooren, dat juist onze syntaxis en ons zinsaccent hoe langer hoe meer van de hunne afwijken en gelijk worden aan die van het Fransch. Vandaar dan ook hunne gevolgtrekking,

die hen echter niet belet ons te achten en te waardeeren. Willen wij het recht hebben de juistheid dezer gevolgtrekking te betwisten, dan blijft er ons, zooals gezegd, geen andere keus over dan alle afwijkingen die in onze Zuidnederlandsche schrijftaal voorkomen en door het volksgebruik niet worden gesteund, voor fouten tegen het Nederlandsch te verklaren. Daar is geen ontkomen aan!

De heer Prayon beklaagt zich niet alleen over de minachting der Hollanders, maar ook over die van zekere Vlamingen, die hij Hollandomanen noemt, waaronder natuurlijk ook de taalzuiveraars behooren

« Het ligt, naar 't schijnt, in den aard van den Vlaming den taalaristocraat uit te hangen. De Vlaandersche Fransquillon, die uit Parijs met een kladdeken boulevard-Fransch naar huis keert, kijkt minachtend op zijne minder gelukkige landgenooten neer en hij wien het gegund was eenige maanden in Holland te mogen doorbrengen, beeldt zich dadelijk in dat hij boven de overige Vlamingen zoo hoog verheven staat als O. L. V. toren boven de kasseisteenen van Antwerpen. Op beiden kan men het oude spreekwoord toepassen : « hij is een vieze vogel, die zijnen eigen nest bevuilt. » »

Ik heb van niemand last gekregen hier in zijn naam te spreken, maar ik kan het niet over mijn hart verkrijgen hier alleen mij zelf te verdedigen, daar de personen op wie de heer Prayon het oog heeft en die hij zelfs genoemd heeft, niet in de gelegenheid zijn om hier op de tegen hun gerichte beschuldiging te antwoorden. Daarom teeken ik

protest aan tegen de hatelijkheden, die ons Medelid zich heeft veroorloofd. De Vlamingen wien het gegund geweest is eenigen tijd in Holland door te brengen, hetzij dan eenige maanden of eenige jaren, beelden zich niets in van alles wat de heer Prayon zoo geestig heeft omschreven en gekenschetst. Zij meenen alleen dat het voor de Vlaamsche Beweging heilzame gevolgen zou hebben, indien het gebruik van het beschaafd Nederlandsch algemeener was, d. w. z. indien alle Vlamingen het konden spreken en indien minstens alle flaminganten het *altijd* spraken. Zij denken er niet aan op hunne landgenooten minachtend neer te zien, omdat ze levendig beseffen hoeveel hun zelf nog ontbreekt. Met andere woorden, niet alleen « de misprijzende toon » der Hollanders, maar ook die der Vlaamsche Hollandomanen bestaat alleen in de verbeelding van den heer Prayon.

Inzonderheid te mijnen opzichte is het verwijt, dat de heer Prayon mij reeds tien jaar geleden heeft toegevoegd en nu op het Congres herhaald, als zou ik voor Holland plat op den buik liggen, evenals de franskiljons voor Frankrijk, onmogelijk te verantwoorden. Ik heb immers nooit beweerd, dat wij de Hollanders in alles moeten navolgen; maar integendeel : dat wij van hen dienen te leeren wat er goeds van hen te leeren valt. De heer Prayon heeft hier in zijn eerste lezing zelf erkend, dat ik in mijn inleiding verschillende bladzijden heb volgeschreven om te bewijzen dat de raad : « Laat ons

bij de Noordnederlanders ter schole gaan », niet letterlijk mag opgenomen worden. Hij heeft er bijgevoegd, dat hij die bladzijden ten volle beaamt. Waarom heeft hij zijn verwijt dan nog herhaald? Zonderlinge inconsequentie!

Nog in een ander opzicht is dit verwijt een bewijs van inconsequentie. Wat doet de heer Prayon als het een vreemde taal geldt? Hij leert dát dialect spreken en schrijven, dat de algemeene taal is geworden, dat de hegemonie over zijn gelijken heeft verkregen. Hij heeft ons in zijn eerste lezing zelf verhaald, dat zijn eerste leermeester in het Engelsch een Amerikaan was, van wien hij een vracht americanismen en het Amerikaansch accent leerde, die hij later « ten koste van vrij wat moeite en inspanning » weer moest afleeren. Hetzelfde heeft hij ongetwijfeld gedaan voor het Fransch : evengoed als de franskiljons heeft de heer Prayon getracht dát Fransch te leeren, dat men in Frankrijk als het echte beschouwt : dat wil zeggen het Fransch van Parijs. Welnu, wat de heer Prayon voor die twee talen gedaan heeft, dat doen wij voor onze taal : wij beklagen ons niet dat wij niet mogen meepraten ; wij herkennen de hegemonie van het Noordnederlandsch als een onvermijdelijk iets; niet alleen om te leeren spreken, *ook om te leeren schrijven* nemen wij het Noordnederlandsch tot voorbeeld, al weten wij wel dat eenheid van taal niet gelijkbeteekenend is met een onbereikbare volstrekte gelijkheid. De heer Prayon wil daaraan niet meedoen;

dat is zijn zaak; maar laat hij ons dan niet verwijten, dat wij voor Holland plat op den buik liggen. Niemand zal beweren dat hij, die druk gebruik maakt van water en zeep om zich zuiver en rein te houden, iets verkeerds doet. Welnu, wie de zuiverheid van zijn taal toetst aan het Noordnederlandsch taalgebruik, doet niets anders dan zich zuiveren van allerlei smetjes en smetten, zonder daarom afstand te doen van zijn persoonlijke eigenaardigheid.

Ik ben dan ook ganschelijk niet bevreesd, dat de « Hollandsche broeders », « wanneer wij ons ooit nog tegen roekelooze aantijgingen zullen trachten te weren », ons dadelijk met mijn boek « zedelijk en stoffelijk » — hoe geestig ! — « zullen verpletten ». Ik weet heel goed, wat de Hollanders zullen doen. Ik ken ze genoeg om te durven voorspellen, dat ze eerst met blijde verbazing zullen vernemen, dat de Zuidnederlandsche schrijftaal niet **het** ware Zuidnederlandsch is, dat er minder verschil is tusschen de taal van Noord en Zuid dan ze dachten ; daarna zullen ze zeggen : er bestaat nu een werk, waaruit zij, die zich in 't schrijven willen oefenen, kunnen leeren welke uitdrukkingen het wenschelijk is te weren, wil hunne taal op den naam van zuiver Nederlandsch kunnen aanspraak maken; laten wij hopen dat zij het niet zullen nalaten.

Ik durf er zelfs nog iets bijvoegen, nl. dit. Al is het waar, dat mijn boek met het oog op ónze toestanden geschreven is, dat wil nog niet zeggen

dat er niets in staat dat op Noord-Nederland toepasselijk is (zie de inleiding, blz. VII vlg., XXXI en XXXVIII vlg.); daarom durf ik beweren dat de Hollanders zeer goed zullen inzien dat er ook voor hen wat uit uit mijn boek te leeren valt. Zóó zullen de Hollanders handelen (1), en er is volstrekt geen nood dat ik aan onze vaderlandsche zaak een zeer twijfelachtigen dienst zou bewezen hebben, zooals de heer Prayon beweert. Integendeel : onze Noorderbroeders, die, zooals gezegd, over onze toestanden op taalgebied zeer slecht ingelicht zijn, zullen uit mijn boek de ware toedracht der zaak leeren kennen, en daarmede bewijs ik aan mijn volk toch geen ondienst (2). Maar gesteld nu nog,

---

(1) Thans mag ik zeggen : *Zóó handelen zij*. Sedert mijn verdediging geschreven werd, heb ik kennis gekregen van de beoordeelingen van Dr. BUITENRUST HETTEMA (in *Taal en Letteren* 9,373), van Dr. A. BEETS (in het *Museum* 8,11 vlgg.) en van den Heer TACO DE BEER (in *Noord en Zuid* XXIII, blz. 257 vlgg.). Geen van deze drie recensenten heeft meeningen geuit in den aard van die waarvoor de heer Prayon zoo beducht was; integendeel hebben de beide laatsten er met nadruk op gewezen, dat er ook voor de Noordnederlanders « *veel* » uit mijn *Gallicismen* te leeren valt.

(2) Vergelijk thans deze passage uit de recensie van Dr. A. BEETS : « Voor ons, Noordnederlanders, voor zeer velen der onzen althans, is er (*uit de inleiding*)... veel uit te leeren tot vestiging van een beter oordeel over de « taalverhoudingen » bij de Zuiderbroeders, omtrent welke hier ongetwijfeld de zonderlingste en de scheefste begrippen bestaan. Wat men hier te lande kent, en waar men hetgeen men de taal der Zuidnederlanders meent te zijn naar beoordeelt, en om veroordeelt, zijn gewoonlijk... de gallicismen der bellettristen en de dwaze purismen van dagbladpers en staats-, stads- of spoorwegbestuur; juist dát wat niet wezenlijk « Vlaamsch » is. »

dat hetgeen ons geacht Medelid vreest, gebeure; dat er Hollanders gevonden worden die, met mijn werk in de hand, op ons beginnen te smalen, zou ik dàn wezenlijk een slechten dienst aan mijn land bewezen hebben ? Neen, duizendmaal neen ! of moeten we, uit vrees voor den smaad van enkelen, voortgaan den verderfelijken invloed van het Fransch op onze taal te laten inwerken ? Dat kan toch geen enkel verstandig man beweren, want zoo er iets ter wereld is, dat « de zoo noodige vriendelijke toenadering van Noord- en Zuid-Nederland » in den weg staat, dan is het de kloof tusschen Noord- en Zuidnederlandsch. Nu die kloof nog kan gedempt worden, is die toenadering nog niet zooals men ze wenschen zou ; wat zal het zijn als hetgeen nu nog maar schrijftaal is en spreektaal van sommigen, wier aantal, vergeleken met dat van het volk, nog betrekkelijk gering is, wat zal het zijn, vraag ik, als die taal het Zuidnederlandsch zal geworden zijn ? Dan zal er van toenadering heelemaal geen spraak meer zijn, dan zal het Zuidnederlandsch tot het Noordnederlandsch in dezelfde verhouding staan als tot het Duitsch en het Engelsch : twee loten van denzelfden stam, maar niet langer een loot met de onvermijdelijke dialectische verschillen !

En dan, laat ons de zaak ook eens van een verhevener standpunt beschouwen. Is het waar of is het niet waar, dat onze Zuidnederlandsche schrijftaal door een overgroot getal gallicismen wordt

ontsierd? Ja immers, het is waar. De heer Prayon heeft zelf erkend dat de toestand « erbarmelijk » is (zie blz. 10 van het overdrukje); « dat er paal en perk dient gesteld te worden aan het binnensmokkelen van gallicismen in onze schrijftaal, is een feit », heeft hij blz. 37 vlg. zelf getuigd. Maar diezelfde man, die zóo heeft gesproken, heeft een maand later verklaard dat de taalzuiveraars en iedereen weet wie hij daarmede bedoelt — « feitelijk de bondgenooten der Franskiljons geworden (zijn) » en heeft hetgeen zij taalpolitie heeten « kort en bondig *verraad* » genoemd (1). Met welken naam zijn dergelijke uitlatingen te bestempelen? Kan men ooit verraad plegen door eerlijk de waarheid te zeggen? Naar mijn meening niet, naar die van den heer Prayon blijkbaar wel, want « dat de Franskiljons de verklaringen der zoogezegde taalzuiveraars tegen ons zullen keeren, is onvermijdelijk » verklaart hij; ja het is reeds geschied: « reeds heeft een Franschgezind blad uit Gent, *l'Indépendant*, met begrijpelijk welgevallen van die verklaringen akte genomen en er logisch uit besloten dat de Vlamingen, die na eene halve eeuw er nog niet in geslaagd zijn zich het Nederlandsch eigen te maken, vernuftiger zouden handelen, wilden zij zich met het Fransch vergenoegen. » (2) En daarop,

(1) In *Germania* I, 765.
(2) PRAYON VAN ZUYLEN in *Germania* I,765.

op dien onbekookten praat, weet een man als de heer Prayon niets anders te antwoorden dan ja en amen! Tegenover de taalzuiveraars weet hij verzachtende omstandigheden te pleiten, tegenover de franskiljons niet. Hij denkt er geen oogenblik aan dezen te antwoorden dat het een verdienste is, zijn gebreken na te sporen en te erkennen; dat zulks een bewijs is van den ernst, waarmede men naar een groot doel streeft; en dat de flaminganten er geen enkel oogenblik aan denken hun taal prijs te geven, ook al beseffen zij hoe gebrekkig zij ze kennen, en dit door de schuld dierzelfde franskiljons. Liever dan dezen dit en nog zooveel meer te antwoorden, en hun zoodoende een gewaand wapen uit de hand te slaan, verklaart ons Medelid dat « een Vlaming die op zijn eigen volk schiet en aan den vijand wapens verschaft, ... eenvoudig een verrader der Vlaamsche zaak is ».

Maar me dunkt dat de heer Prayon, vóór hij het recht kon erlangen de taalzuiveraars als verraders te brandmerken, moest bewijzen dat het ongegrond is wat ik reeds vóór tien jaar heb gezegd en in mijn inleiding heb herhaald, nl. « dat onze daden in strijd zijn met onze woorden, aangezien we sedert meer dan eene halve eeuw ijveren voor het behoud onzer moedertaal, terwijl wij ze inderdaad langzamerhand prijsgeven, en dat we zoodoende onzen vijanden een geducht wapen in de hand spelen, daar de eerste Waal de beste, die op den goeden inval komt behoorlijk Nederlandsch te leeren (wat

mettertijd onvermijdelijk gebeuren moet), in staat zal zijn ons te beschamen. » Maar dát de ontzenuwen, b. v. door te bewijzen dat ik mij op groote schaal heb vergist, dat heeft de heer Prayon alweer wijselijk gelaten. En daarom vraag ik nogmaals, kan men iemand verrader schelden als hij, met het oog op een lang niet denkbeeldig gevaar, de waarheid bloot legt, zij het ook met geen fluweelen hand? En zijn zij die daar tegen opkomen, die waarheid zonder een enkel bewijs ontkennend en zoodoende de « débacle » bespoedigend, zijn zij geene, zij het ook onbewuste, verraders? Maar er is meer. Als het waar is, wat de heer Prayon zoo hardnekkig beweert, dat ik de geheele Vlaamsche letterkunde heb gekleineerd en in minachting gebracht, en dat ik aan onze zaak een slechten dienst heb bewezen, dan heeft diezelfde heer Prayon nog niet lang geleden een kostelijke gelegenheid laten voorbijgaan om een belachelijke, zoo niet schandelijke daad te helpen verhinderen. Want zie, men heeft, nog zoo heel lang niet geleden, een standbeeld opgericht voor een man, die zich precies aan dezelfde misdaad heeft schuldig gemaakt als ik.

Reeds in 1856 heeft Kan. J. DAVID zijn bekend werkje ***Tael- en Letterkundige Aenmerkingen*** uitgegeven, waarin fragmenten uit de werken van mannen als BORMANS, CONSCIENCE, SLEECKX, ZETTERNAM, V. KERCKHOVEN, DODD, SNIEDERS, V. DRIESSCHE, GEIREGAT, HEREMANS, SNELLAERT, SERRURE en nog anderen, thans minder

bekend, aan een ongenadige critiek worden onderworpen, een critiek die in vele gevallen van zeer personeelen en zeer subjectieven aard is. En wat kan men lezen in zijn inleiding? Tot welke conclusie is DAVID gekomen? Letterlijk tot de volgende :

« Om die schoone taek (t. w. « *de zoo lang miskende tael der vaderen op nieuw in eere te brengen* ») te vervullen, is het hoofdvereischte de eerbied voor de tael, niet een bespiegelende eerbied, die moeite noch inspanning kost; maer een werkelyke eerbied, bestaende in de ernstige studie der tael en het nakomen harer wetten, in het doorgronden van haren aert en eigenschappen, in het gemeenzaem worden met haren ryken woordenschat, in het gebruiken van hare byzondere spreekwyzen en wendingen. Nu, omtrent dat alles (laet een der veteranen uit de schaer der belgische letterminnaers het vrymoedig zeggen), omtrent dat alles blyven, over 't algemeen, onze hedendaegsche schryvers te kort aen hunnen roep, en werken, zonder het te willen, hunne eigen bedoelingen tegen, verydelen zelf hunne billykste wenschen. Wat zy schryven is geen zuiver Nederduitsch: hunne tael heeft vreemde plooijen; hunne uitdrukkingen zyn niet nauwkeurig, hunne samenstellingen dikwerf ongerymd; hunne volzinnen zyn beroofd van harmonie; hunne rede vloeit niet, maer stremt en hapert, en mist nagenoeg al de hoedanigheden, die by ieder letterkundig voortbrengsel, vooral in den huidigen staet van beschaving, vereischt worden, zal het tot den opbouw eener echt nationale litteratuer dienstig wezen, en niet kort na zyne verschyning in vergetelheid vallen.

Het kwaed dat wy willen tegen gaen is hoofdzakelyk vierderlei. Vooreerst denken onze schryvers niet in hunne tael, maer in 't Fransch, hetwelk daerom in hunne voordragt overal doorstraelt, en daer nood-

wendig barbarismen in brengt, tot groote schade der volkstael, ja tot verbastering van het nationael gevoel, van den belgischen geest. Ten tweede, zy verwaerloozen de eigenschap der nederduitsche woorden, deze al te dikwerf willekeuriglyk gebruikende, zonder hunne ware beteekenis uit de wortels zelf of de bestanddeelen op te maken, gelyk het behoort voor eene oorspronkelyke tael, als de onze, waer alles op etymologische beginselen steunt, en byna ieder woord dat beduidt wat het uit zynen aert moet beduiden. Van daer verkeerde of kwalyk aengewende uitdrukkingen, ongepaste epitheten, valsche woordsmedery, koppeling van denkbeelden die strydig zyn of elkander uitsluiten, alles hetwelk geschapen is om, op den duer, ons zinryk en kernvol Nederduitsch tot eene ellendige brabbeltael te misvormen.

Ieder zal gereedelyk toestemmen dat, met deze beide gebreken, de styl onzer schryvers de vereischte zuiverheid missen moet. Maer hy is tevens verstoken van twee zyner voornaemste sieraden, de verscheidenheid en de welluidendheid. Als of er in de tael geen voorraed was aen dusgenaemde synoniemen, ziet men soms dezelfde woorden tot vervelens toe herhaeld in een opstel, ja tot twee en dry mael weêrkomen in éénen volzin, waer daerenboven alle vloeijendheid, alle kadans ontbreekt, terwyl geheel de rede opgepropt is van weêr- of tegenklanken, soms zoo strydig, dat zy niet alleen het gehoor kwetsen, maer bykans onuitspreekbaer zyn. »

De voorrede eindigt met de betuiging, dat de schrijver « geen ander oogwit (heeft) dan tot den bloei der nationale Letteren mede te werken ».

Toch heb ik nooit ergens gelezen, dat men op grond van die inleiding en dat boek David heeft beschuldigd, dat hij onze letterkunde klei-

neerde, dat zijne betuigingen van liefde voor de eer onzer letterkunde *verba et voces* waren, en dat zijn eigenlijk doel was, de door hem behandelde schrijvers aan den schandpaal te spijkeren, te « schandpalen », zou de heer Prayon zeggen. Integendeel : die *Tael- en Letterkundige Aenmerkingen* zijn, niettegenstaande het personeele en subjectieve er in overheerschend is, het handboek bij uitnemendheid geworden voor twee geslachten; en nu nog kan men er van hooren gewagen als van een voortreffelijk werk : de roem van David is er voor een deel op gegrond. Als ik misdaan heb, dan heeft David vóór mij misdaan; dan verdient hij zeker het standbeeld niet, dat te zijner eer is opgericht. Waarom heeft de heer Prayon, die altijd op de bres staat, wakende voor de eer en de belangen onzer taal- en letterkunde, ja onzer geheele Vlaamsche Beweging, niet geprotesteerd tegen de verheerlijking van dien « *verrader* »?

Wij zijn gekomen tot de laatste beschuldiging van den heer Prayon, te vinden in het slot van zijn naschrift. Om alle misverstand te vermijden moeten vooral deze zijne woorden hier aangehaald worden. Nadat hij geconstateerd heeft dat het feit, dat ik aan onze vaderlandsche zaak een twijfelachtigen dienst heb bewezen, zonder invloed blijft op de wetenschappelijke waarde van mijn werk, gaat ons geacht Medelid aldus voort :

« Die waarde zou echter niet minder groot zijn, hadde de heer De Vreese zich er mede vergenoegd op de uitgeschreven prijsvraag te antwoorden en voor gallicismen (*sic*) te doen wat een ander lid der **Koninklijke** Vlaamsche Academie, de heer J. **Broeckaert**, voor bastaardwoorden (*sic*) zoo voortreffelijk heeft gedaan. Wat de Academie verlangde had zij heel duidelijk uitgedrukt. Zij vroeg « eene volledige lijst der huidige in onze taal meest voorkomende gallicismen ». Het volstond die lijst op te maken en naast elke verkeerde zegswijze de juiste Nederlandsche uitdrukking aan te geven. De lange Inleiding, die niets anders is dan eene polemistische bijdrage, en de duizenden citaten, welke het boek vullen en het hanteeren ervan wezenlijk hinderen (*sic*) — een *handboek* immers dient zoo beknopt mogelijk te wezen —, konden best achterwege blijven. Maar de heer De Vreese hield er eene stelling op na, de waarheid waarvan hij (*sic*) kost wat kost wilde bewijzen. Vandaar die stortvloed van citaten. En die stelling, welke de Academie niet voorzien had en denkelijk niet goedkeurt, werd het *Leitmotiv* van het gansche werk. De vraag, door ons geacht medelid beantwoord, is geenszins die, welke de Academie had gesteld (*sic*). Eene geheel verschillende blijkt het, namelijk deze : « Is de Vlaamsche letterkunde ja dan neen *eene doorloopende cacographie* en staat bij onze schrijvers, niemand uitgezonderd, de kennis der Nederlandsche taal waarlijk *beneden alle peil?* »

Dr. De Vreese's antwoord op die vraag luidt bevestigend, het mijne ontkennend. »

Wien zal het verwonderen, als ik getuig dat mijn verbazing haar toppunt bereikte, toen ik den heer Prayon de bovenstaande woorden hoorde uitspreken en dat ik ze later met dezelfde gewaarwording heb gelezen? Welhoe, nu, na jaar en dag, wordt mij ver-

weten dat ik niet de opgegeven maar een andere vraag heb beantwoord, en wordt mij in bedekte termen te kennen gegeven dat ik willens en wetens de Academie een rad voor de oogen heb gedraaid. Zoo keert mijn bestrijder tot zijn uitgangspunt terug, nl. dat ik mijn boek geschreven heb om een sedert lang door mij gekoesterde thesis te bepleiten, en dikt dat nog een beetje aan. Hoe een rechtsgeleerde zoo kan spreken, is mij een raadsel. Over die zoogenaamde stelling heb ik recht gedaan. De Academie kon niet voorzien, wat nooit zou bestaan; er hoeft dus van goed- noch afkeuren sprake te zijn. Het ergste is echter, dat de heer Prayon, terwijl hij mij meent te treffen, de Koninklijke Vlaamsche Academie treft. Immers, al was het nu nog waar, dat ik eene lang « gekoesterde » thesis heb willen bepleiten, met welk recht komt ons Medelid mij thans verwijten, dat ik de opgegeven prijsvraag niet beantwoord heb? Niet mij behoort hij deswege voor zijn rechterstoel te dagen, maar u, Mijne Heeren, zijne collega's. Ik heb de prijsvraag naar mijn beste weten beantwoord, naar mijne inzichten, naar mijne opvatting; indien deze inzichten en die opvatting niet strookten met die der Academie, dan heeft het haar niet aan gelegenheid ontbroken daarvan te doen blijken. Maar het tegendeel is geschied : de Academie heeft het werk bekroond, op advies harer Commissie van beoordeeling. Geen der drie leden dezer Commissie heeft in mijn boek datgene gezien, wat de heer Prayon alleen er in bespeurt : die fameuze, vooruit opge-

vatte stelling. Als de heer Prayon nu vindt, dat mijn boek iets anders is dan datgene waarvoor ik het uitgeef, wat dus beteekent dat het voor bekroning niet in aanmerking kon komen — zooals men ziet, spreekt ons Medelid zich zelven op in 't oog vallende wijze tegen —, dan dient hij zich niet tot mij te richten, mij kan zijn verwijt niet treffen.

Maar ook afgezien van dit alles gaat de redeneering van den heer Prayon niet op, zooals duidelijk blijkt als men zijne desiderata wat van naderbij beschouwt. Vooreerst zou ik niets anders hebben moeten doen, dan een lijst van gallicismen opmaken, en voor iedere foutieve uitdrukking de verbetering opgeven, alles zonder bewijsplaatsen.

Ik heb dat voorzien en er in mijn inleiding op geantwoord, « dat men de toestanden reeds zoo vaak besproken heeft, zonder er de bewijzen *ad hominem* bij te voegen, maar dat al dit bespreken juist daardoor weinig of niet heeft gebaat », terwijl door anderen, ja zelfs door sommigen onder hen, die beweren dat men de toestanden moet bespreken en de schrijvers « met vrede laten » — zonderlinge inconsequentie! — luide om die bewijzen wordt gevraagd!

De heer Prayon heeft er zich wel voor gewacht aan te toonen dat dit verkeerd geredeneerd is. Hij heeft liever het bezwaar te herhalen, zonder meer. Dat heeft niet alleen het voordeel gemakkelijker te zijn, maar ook dat van den tegenstander in een slecht daglicht te plaatsen.

Maar nu vraag ik, of het besluit uit zulke lijst te trekken, anders zou geluid hebben dan thans, nu de bewijsplaatsen er bij zijn? Neen, met of zonder bewijsplaatsen moet men tot dezelfde gevolgtrekking komen, aangezien men die lijst niet kan opmaken zonder de gallicismen bij onze schrijvers na te sporen. Of men de bewijsplaatsen geeft of niet, toch zou men tot de conclusie komen dat het gebruik van gallicismen van zulken bedenkelijken aard en op zulke groote schaal een bewijs is van gebrek aan taalgevoel en taalkennis bij onze schrijvers. En wat zou er dan gewonnen zijn? Niets? Ja toch, want dan zou de heer Prayon gekomen zijn om, evenals tien jaar geleden, triomfantelijk uit te roepen dat de heer De Vreese, « terwijl hij op den meest beslissenden toon orakels uitbrengt, telkens verzuimt zijne ietwat gewaagde beweringen door bewijzen te staven. » (1) Zijn voorbeeld zou gevolgd geworden zijn door al diegenen, die, zoolang mijn werk niet verschenen was, beweerden dat de taalzuiveraars « de nadere bepaling hunner ... beschuldigingen ... te lang (hadden) uitgesteld » en eischten « dat de ievervolle kampers voor taalwetenschap ... eindelijk eens (zouden) zeggen welke letterkundigen er hier zooal hunne taal dienen te leeren en waar, in Zuid-Nederland, onze taal dan toch zoo erbarmelijk slecht geschreven wordt, » daar zij « op *al* de Vlaamsche

(1) Zie PRAYON VAN ZUYLEN in de *Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle*, dl. 14, blz. 477.

schrijvers de zware verdenking laten wegen dat deze hunne taal niet kennen » (1).

Eerst dan zou « het spel op den wagen » geweest zijn, zooals wij zeggen. De gelegenheid zou al te schoon geweest zijn om de taalzuiveraars er niet eens duchtig van langs te geven en te « schandpalen ». Hoe jammer, dat ze niet naïef genoeg gebleken zijn om in de val te loopen!

Er is echter nog een andere reden, waarom de taalzuiveraars, of beter gezegd : waarom ik althans aan het vereerend verlangen van den heer Prayon niet kon voldoen, een reden die in mijn oog haast zwaarder weegt dan elke andere : een dergelijke lijst zonder bewijsplaatsen zou voor de wetenschap geen waarde hebben. Want al heb ik in mijn werk de geschiedenis der gallicismen niet willen geven, toch moest het zoo ingericht zijn dat het zelf een hoofdstuk uit die geschiedenis werd. Als men later de taal der 19[de] eeuw bestudeert, zooals men het thans doet voor de voorgaande eeuwen, zal men natuurlijk ook zijn aandacht wijden aan den invloed van het Fransch (iets waartoe te meer reden zal zijn, naarmate die invloed toeneemt), en dan kan een werk als mijne *Gallicismen* zeker een niet geringe historische waarde hebben, juist omdat bij elk behandeld taalverschijnsel bewijsplaatsen uit gelijktijdige schrij-

---

(1) Zie de opstellen van den heer OMER WATTEZ in *Het Belfort* 10, 82 vlgg., en 308 vlgg.

vers worden opgegeven. Zonder die bewijsplaatsen zou het boek voor de historische taalkunde, afgezien van alle praktijk, geen waarde hebben.

Maar niet alleen de aanhalingen uit onze schrijvers, ook de inleiding is er te veel. De taalzuiveraars mogen niet alleen niet bewijzen dat de gallicismen waartegen zij strijd voeren, wezenlijk door onze schrijvers gebruikt worden; het is hun ook verboden de algemeene gevolgtrekkingen te formuleeren, welke uit de waargenomen taalverschijnselen zijn af te leiden; de hulpmiddelen aan te wijzen, geschikt om het scherpen van het taalgevoel en het ontwikkelen er van tot taalbegrip en taalinzicht, te bevorderen ; het is hun vooral verboden tegen hun arbeid ingebrachte bezwaren en bedenkingen, vriendelijke en onvriendelijke, te bespreken en naar vermogen te weerleggen, om zoodoende hun streven beter bekend te maken en juister te doen beoordeelen. De taalzuiveraars moeten zich laten uitschelden. De naïeveteit van ons geacht Medelid is waarlijk ongeëvenaard !

En deze inleiding wordt door den heer Prayon *tegenover* het boek gesteld : dit laatste is « heel verdienstelijk », « draagt de sporen van grondige studie en van uitgebreide taalkennis », « mag in zijn geheel eene goed geslaagde « proeve van taalzuivering » heeten »; maar de inleiding deugt niet, want dat is « een echt manifest, waarin (ik) stelsels afkondig en gedachten vooruitzet, die het niet mogelijk is zonder protest te laten. » Net alsof

het boek goed kon zijn, als de inleiding niet goed is; aangezien daarin, naast de grondbeginselen waarvan het boek uitgaat en waarop het steunt, ook de gevolgtrekkingen worden medegedeeld waartoe ik door de studie van het materiaal dat ik gedurende jaren verzameld heb, gekomen ben, en waartoe iedereen komen moet, die dat materiaal met een onbevooroordeeld oog bestudeert. Zijn die gevolgtrekkingen onjuist, dan heb ik van mijn materiaal geen goed gebruik gemaakt, en dan kan mijn boek niet goed zijn.

Het is nu niet meer het boek zelf, dat een « polemistische bijdrage » heet, maar de inleiding. Maar om polemiek te voeren moet men toch op zijn minst met tweeën zijn, en de heer Prayon zou me buitengewoon verplicht hebben, indien hij er had bijgevoegd tegen wie ik heb gepolemiseerd. Zeker heb ik getracht de bezwaren tegen de taalzuivering ingebracht, te weerleggen, maar in geheel die inleiding is er geen enkel woord te vinden, waarmede de personen, van wie die bezwaren afkomstig zijn, aangewezen worden. Daarom kan ze geen polemische « bijdrage » heeten. De heer Prayon zou echter nooit dat verwijt geuit hebben, als hij niet zelf een dezer personen was. Hij heeft het niet kunnen verkroppen dat hij bestreden werd — zelfs zonder genoemd te worden.

Als men nu nog een allerlaatste bewijs wil hebben, dat de heer Prayon, die bij niet minder dan

vijf gelegenheden over mijn boek heeft gesproken of geschreven ('t is waar dat hij telkens hetzelfde heeft verteld, en steeds met dezelfde woorden), de eerste letter van datzelfde boek niet heeft begrepen, men leze het slot van zijn beide voordrachten nog eens over.

Men zal aan die beide peroraties duidelijk bemerken dat de man, die dat boek bespreekt en beoordeelt als iemand die het grondig bestudeerd heeft, in mijn werk niets anders ziet dan — een ***handboek***, aldus bewijzende dat het hem nuttig zal zijn in het Nederlandsch Woordenboek het artikel ***handboek*** eens te lezen en te overwegen. En dit ***handboek*** is er daarenboven een waarvan het hanteeren door de duizenden citaten « wezenlijk gehinderd » wordt! Dat een boek moeilijk te hanteeren is vanwege zijn afmetingen en zijn zwaarte, dat laat zich hooren! Maar door de citaten? Wie ze niet wil lezen, kan ze overslaan, maar daardoor wordt 't hanteeren van 't boek zelf immers volstrekt niet bemoeilijkt!

Mijn werk is geen ***handboek***, noch in den zin van ***handleiding***, noch in den zin van : stelselmatige uiteenzetting van een vak van wetenschap. Het is ook geen woordenboek, al gelijkt het er op door zijn inrichting. Het is, zooals reeds de titel te kennen geeft en ik in mijn inleiding gezegd heb, een hulpmiddel tot taalzuivering, voor denkende menschen, waarmede ik bedoel : dat het naar mijn opvatting niet uitsluitend moet dienen als vraagbaak voor degenen die willen weten hoe men

zekere begrippen in het Nederlandsch **niet** uitdrukt; maar om al degenen wien het flamingantisme ernst is, tot nadenken over en tot studie van de hooggeprezen moedertaal te brengen, door hun als in een spiegel te toonen dat ze, zonder het te willen noch te weten, hun eigen plannen verijdelen, daar ze met de eene hand afbreken wat ze met de andere opbouwen. Terwijl de flaminganten met onverflauwden moed en volharding voor hun taal strijden, helpen ze mede, de een wat meer dan de andere, maar niemand uitgezonderd, om van diezelfde taal een mengsel te maken van Nederlandsch en Fransch, d. i. de taal welke men meent te verdringen.

Voor wie oogen heeft om te zien, is deze mijne bedoeling duidelijk in mijn inleiding te lezen, en zoo de heer Prayon ze er niet in gevonden heeft, dan heeft dit geen andere oorzaak, dan dat *hij* — het hooge woord moet er uit — van een vooruit opgevatte meening uitgaat. Reeds tien jaar lang, en meer, is hij diep overtuigd dat ik er een stelling op nahoud, waarvan ik kost wat kost de waarheid wilde bewijzen. Door die overtuiging verblind, heeft hij ook thans nog niet ingezien dat hetgeen hij « mijn stelling » noemt, een welbewezen gevolgtrekking is, die men wel « een » stelling kan noemen, maar niet « mijn stelling » bij uitnemendheid. En aangezien de heer Prayon, niettegenstaande mijne geschriften hem reeds tweemaal aanleiding en stof gegeven hebben om ons

volk op een « polemistische bijdrage » te vergasten, mijn wezenlijke stelling, de echte, de ware, nog niet heeft bespeurd, zal ik ze hem mededeelen : de Vlaamsche Beweging ontleent haar reden van bestaan aan onze moedertaal ; met en door die taal het Vlaamsche volk in stand te houden, is haar einddoel. Maar dan is het ook noodzakelijk dat elke Vlaming, die er eene eer in stelt flamingant genoemd te worden, en a fortiori onze « schrijvers », er prijs op stellen die hooggeprezen moedertaal, voor wier rechten ze heeten te strijden, behoorlijk te kennen.

Dát is « mijne » stelling. Maar daarvoor heeft de heer Prayon geen oogen, want men kan er geene « polemistische bijdragen » noch al of niet « te haastig afgewerkte vluchtschriften » over schrijven.

Bij het lezen en herlezen van het slot zijner eerste voordracht is er mij een licht opgegaan en heb ik eindelijk begrepen hoe de heer Prayon tot zijn zonderlinge beoordeeling van mijn arbeid en streven gekomen is. In mijn voorrede heb ik verklaard te vertrouwen « dat men het werk niet zal beoordeelen, zonder kennis genomen te hebben van de inleiding, waarin de grondbeginselen, waarvan het uitgaat en waarop het steunt, zijn uiteengezet. »

Op zijn beurt verklaart nu de heer Prayon, dat hij « (z)ijne bezwaren tegen die grondbegin-

selen ... in deze korte bijdrage zoo goed als het kon (heeft) doen kennen en (z)ijn best gedaan om (z)ijne zienswijze door behoorlijke bewijsgronden te steunen (*sic*). »

Nu begrijp ik waar het paard gebonden staat: ook dat zinnetje heeft de heer Prayon verkeerd opgevat. Immers met de woorden : « de grondbeginselen waarvan het (werk) uitgaat en waarop het steunt », daarmede wordt in de verste verte niet bedoeld de **gevolgtrekking** waartoe ik door de studie van de Zuidnederlandsche schrijftaal gekomen ben; ze slaan : 1° op het standpunt waaruit ik die taal bekeken heb; 2° op de inrichting van het werk; 3° op het doel dat ik beoog.

1° Het standpunt : de moderne taalkunde neemt de taal zooals ze is, niet zooals ze naar het oordeel van wie ook zou moeten zijn; ik ook huldig dat beginsel, zoodat menigeen zich kan afvragen, waarom ik dan tegen een in zekeren zin reeds gevestigd gebruik in opstand kom. De verklaring daarvan moest ik geven, en heb ik gegeven.

De gallicismen, die tot het geheele volk reeds zijn doorgedrongen, zijn gelukkig gering in getal; de overige worden gebruikt door onze schrijvers van allerlei slag, letterkundigen en anderen. Hoe groot hun getal nu ook moge zijn, betrekkelijk is het nog altijd klein, een omstandigheid die den terugkeer tot de zuivere taal nog mogelijk maakt. Maar tevens heb ik er met nadruk op gewezen dat mijn werk de pretensie niet heeft een wetboek te

zijn : het deelt geene bevelen uit, maar geeft alleen wenken en aanbevelingen voor de Vlamingen van goeden wil, en het staat iedereen vrij die in den wind te slaan. Blijkt het later, dat het geheele volk dit wezenlijk gedaan heeft, dan zal dit een vonnis zijn waartegen geen hooger beroep kan aangeteekend worden, en een werk als dit alleen nog historische waarde hebben (zie de inleiding, blz. XIII vlg.).

2° De inrichting : welke gallicismen opgenomen zijn, welke niet, en wat als criterium daarbij gediend heeft; de noodzakelijkheid het bewijs te leveren, dat de gallicismen welke in het werk vermeld worden, wezenlijk bij onze schrijvers voorkomen; de ordening der stof; al punten, waaromtrent ik mij in mijn inleiding verantwoord heb (zie blz. VII vlgg., maar vooral XV-XXXIV).

3° Het doel, waarmede het werk geschreven werd : er toe mede te werken, dat met een volgend geslacht in den betreurenswaardigen toestand verbetering moge komen; vanwaar de noodzakelijkheid het niet bij algemeenheden te laten, maar in bijzonderheden het gevaar aan te toonen (zie de inleiding, blz. X, XXXVI vlgg. enz.).

Ziedaar de grondbeginselen, waarop ik in mijn voorrede doelde, waardoor ik bij het schrijven van mijn werk geleid werd, en waarop het dus steunt. Die grondbeginselen moet men kennen, wil men het billijk en rechtvaardig kunnen beoordeelen.

Nogmaals moet ik vragen : heb ik van het gezond verstand mijner lezers te veel gevergd, toen

ik meende dat ze wel zouden inzien dat déze drie punten mijne grondbeginselen zijn? Niettegenstaande de heer Prayon het niet heeft ingezien, maar redeneert alsof ik met « mijn stelling » op de wereld ben gekomen, desniettegenstaande kan ik het niet gelooven.

Ik wenschte dat ik mijn verdediging hier kon afsluiten; maar ik mag niet. Er blijft namelijk nog één beschuldiging over, door den heer Prayon in zijn tweede lezing uitgesproken. Het valt me zeer zwaar daarover te spreken; maar ik mag den schijn niet aannemen, alsof ze gegrond ware. Ik ben dat niet alleen aan mij zelven, maar ook aan deze Academie verplicht : als het waar is wat de heer Prayon mij ten laste legt, dan ben ik niet waardig hier te zetelen. « Getrouw aan een gewoonte, » heb ik in mijn inleiding gezegd, « die men niettegenstaande het oratorisch schelden tegen Franschen aard en Fransche zeden, toch aan de Franschen heeft ontleend, heeft men zijne afwijkende meening niet kunnen uiten.. zonder mij te gelijker tijd van kwade trouw te beschuldigen. » Al heb ik met kracht daartegen geprotesteerd en aangetoond dat de beschuldiging ongegrond, ja dwaas is, voor den heer Prayon zijn die bladzijden niet geschreven : 't is alles vergeefsche moeite geweest. Wat ik als mijn doel heb genoemd, noemt hij *verba et voces*; al zeg ik nog zoo duidelijk dat de aanhalingen uit onze schrijvers slechts *middel* zijn : die verklaring ziet hij over het hoofd of ignoreert ze,

en houdt staande dat ik « het, met of zonder opzet op zekere schrijvers voornamelijk gemunt » heb. We hebben reeds gezien dat die opvatting berust op een « misverstand », en het zou daarbij kunnen blijven, indien ook de heer Prayon het daarbij gelaten had. Maar 't is er verre van af. Niet alleen heeft hij zich bediend van een restrictie die er geen is, aangezien uitdrukkingen als « zonder opzet » en « het op iemand gemunt hebben » elkander uitsluiten, maar hij heeft bij die bewering nog een paar vragen gevoegd. « Waarom », zoo heet het, « waarom hier namen vermeld? En waarom alleen namen van schrijvers, die allen tot eene groep behooren met wie (*sic*) de heer De Vreese niet langer bevriend is? Waarom trouwens worden de werken dier schrijvers bij voorkeur geëxcerpeerd? Stellig niet — vgl. de verklaring op bl. IX — omdat gallicismen bij hen vaker dan bij anderen voorkomen. »

Waarom die namen genoemd werden, hebben we boven gezien. Er zit niets anders achter dan hetgeen daar gezegd is. Maar de heer Prayon beoordeelt mij blijkbaar naar zich zelven, en meent dat er wél wat anders achter zit. We leven hier in een land, waar de politiek altijd op den voorgrond staat, waar men zich over 't algemeen moeilijk iemand kan voorstellen, wien anderer gevoelens op staatkundig en godsdienstig gebied volmaakt onverschillig laten. Ook de heer Prayon kan dat blijkbaar niet. Hij ziet verband tusschen het noemen dier

namen en mijn verschillend inzicht omtrent de wijze waarop de Vlaamsche zaak in een bepaald geval het best bevorderd wordt, en meent dat ik daarom de genoemde schrijvers met opzet meer dan anderen heb geciteerd; er ontbreekt maar één ding meer aan, dat ik ook nog beschuldigd worde de dooden niet te laten rusten. Ons Medelid vergeet dat men van geen galg moet spreken in het huis van een gehangene. Of moet het niet menigeen treffen, dat de heer Prayon in de bres springt voor personen « die allen behooren tot eene groep met wie (hij) niet langer bevriend is »? (1) Het is niet noodig daar verder over uit te weiden : ieder zal de handelwijze van den heer Prayon naar zijn eigen smaak beoordeelen. Een ding is zeker : toen ik het bewuste zinnetje mijner inleiding schreef, dacht ik heelemaal niet aan de politieke opinie der genoemde schrijvers; het was mij alleen te doen om namen van personen, die op eenige wijze boven anderen uitblinken. Naar mijn gevoelen is er uit het geheele zinnetje desnoods maar één gevolgtrekking op te maken : dat *mijn* smaak eenzijdig is.

Hoe de heer Prayon aan de beschuldiging komt, dat ik die schrijvers bij voorkeur geëxcerpeerd heb,

---

(1) Wie er mocht aan twijfelen, op grond van hetgeen de heer Prayon in zijne beide lezingen gezegd en vooral van 't geen hij in de *Germania* 1,760 geschreven heeft, vergelijke zijn werk *De Belgische Taalwetten*, blz. 432 vlgg. met MAX ROOSES, *De Stichting der Koninklijke Vlaamsche Academie*, blz. 8 vlg. en blz. 29.

en dan nog wel terwijl hij verwijst naar een passage mijner inleiding, waarin over het ontstaan van mijn werk inlichtingen gegeven worden die juist het tegenovergestelde doen denken, is mij een raadsel. Tot mijn zeer oprecht en zeer groot leedwezen zijn er meer menschen, die meenen dat ik sommige schrijvers met opzet heb geciteerd. Het is een verkeerde indruk; en ik kan dat niet beter bewijzen dan door te vertellen, hoe ik er toe gekomen ben mij met taalzuivering bezig te houden en op de prijsvraag der Academie een antwoord in te zenden.

Ik moet daartoe nogal hoog opklimmen. Toen ik in de hoogste klasse op één na der toenmalige Koornmarktschool alhier zat, ben ik begonnen geregeld « boeken » te lezen : elken zaterdag mochten we uit de schoolbibliotheek één boek mede naar huis nemen. Mijn allereerste is dát deeltje van Van Lennep's *Voorouders* geweest, waarin *De Friezen te Rome* en *De Koorknaap* staan : ik herinner het mij nog levendig. Het was louter toeval : wij kozen uit den hoop, maar 't is een toeval met vérstrekkende gevolgen geweest. Het eerste en begrijpelijke gevolg was, dat ik van niets anders wilde weten dan van Van Lennep : ik las de twee andere deeltjes der *Voorouders*, daarna *De Pleegzoon*, *De Roos van Dekama*, *Ferdinand Huyck*, en ten slotte *Elisabeth Musch*. Nog voel ik den indruk welke deze tragische geschiedenis op mijn gemoed maakte. Reeds *Ferdinand Huyck* had mij minder bevallen (ik zag toen begrijpelijkerwijze nog niet in, in hoeveel

opzichten dit werk boven de voorgaande uitmunt; door *Elisabeth Musch* werd ik zoo geschokt, dat Van Lennep voorloopig afgedaan had. Ik herinner mij nog heel duidelijk het gesprek, dat ik naar aanleiding daarvan had met den bestuurder mijner school, den heer J. Vergote, dien goeden, humanen man, van wien ik mijn eerste onderwijs in het lezen van « oude geschriften » heb gekregen, wiens nagedachtenis ik altijd met eerbied en dankbaarheid zal blijven gedenken. Weken achtereen las ik nu een Hollandsche vertaling van Hoffmann's bekende jongensverhalen en daarna enkele dito's van Jules Verne; in de *Overbetuwsche Novellen* van Cremer en daarna in een vertaling van Freytag's *Soll und Haben* bleef ik steken; ook Hildebrand's *Camera obscura* (in de uitgave van Heremans!) las ik aanvankelijk slechts met verdeeld genot, maar daarna stelde ik me dubbel en dwars schadeloos met Conscience, wiens werken ik nu het een na het andere verslond, las en herlas. Vier jaar lang heb ik van die schoolbibliotheek een vlijtig gebruik gemaakt. Het is mijn doel niet van naaldje tot draadje te vertellen wat ik gedurende die jaren heb gelezen, ik zou dat trouwens ook niet kunnen : alleen van datgene wat een sterken indruk gemaakt heeft op mijn gemoed en verbeelding, heb ik nog duidelijke herinneringen. Ik wil er alleen de aandacht op vestigen dat ik al twee jaar Noordnederlandsche boeken had gelezen vóór ik aan Conscience begon, en ook daarna meer Noord- dan Zuidnederlandsch heb gele-

zen. Na Conscience kreeg ik o. a. enkele werken van Sleeckx en de Novellen der gezusters Loveling, maar raakte weldra weer onder de Hollanders verzeild. Toen herlas ik de *Camera Obscura*, ditmaal in de bekende Hollandsche volksuitgave; en ik herinner me nog zeer goed dat ik toen voor 't eerst den ouden Heer Smits, Hofdijk's *Voorgeslacht*, Schimmel's *Mylady Carlisle* en enkele gedichten van Bilderdijk en Da Costa las. Het laatste boek dat ik in handen kreeg toen ik die school verliet was, zonderling samentreffen, weer iets van Van Lennep, nl. *Klaasje Zevenster*. Ongetwijfeld kan dat niet zonder invloed op mijn taalgevoel gebleven zijn.

Zoo toegerust, mag ik zeggen, kwam ik op het Athenæum, en kreeg daar wijlen ons medelid Micheels tot leeraar in het Nederlandsch. Al wie hem gekend heeft, begrijpt wat er thans gebeurde en gebeuren moest. Micheels miste vele kwaliteiten die voor een goed docent onmisbaar zijn, en had het ongeluk les te moeten geven in een vak waarvoor vele leerlingen vijandig gezind waren, zoodat er van een systematisch onderwijs nooit sprake was noch kon zijn. Daar stond o. a. tegenover dat hij het nieuwere Nederlandsch kende als de beste, zoodat al wie ooren had om te hooren van hem een taal kon leeren die zuiver Nederlandsch was, niet iets dat er min of meer op geleek, en helder leerde beseffen welk groot verschil er bestaat tusschen zuiver Nederlandsch en de taal, in Zuidnederlandsche boeken te vinden. Onbarmhartig was hij

voor alle -ismen, natuurlijkerwijze vooral voor gallicismen en germanismen. Aanvankelijk lachte ik met den hoop mede, als Micheels, telkens als er in een of ander stuk uit ons leesboek een fout aan het licht kwam, met een eigenaardig gebaar en een guitigen blik uitriep : « Mijnheer X, op heeterdaad van gallicisme betrapt! » Maar langzamerhand werd het spel ernst : ik werd opmerkzaam op die aldoor terugkeerende uitroepen, die de luidruchtige hilariteit mijner medescholieren gaande maakten. Micheels sprak over de Nederlandsche taal en letterkunde zonder veel critiek, maar met warme en oprechte geestdrift; onder den invloed daarvan las ik nog meer « Hollandsch » dan vroeger en zachtjes aan leerde ik het verschil tusschen Noord- en Zuidnederlandsch inzien. Is het wonder dat hetgeen eerst niets anders was dan gelooven op gezag van Micheels, dan mij assimileeren van wat hij ten beste gaf, nadat eenmaal het verlangen was ontwaakt en het besluit genomen met de studie der taal door te gaan, weldra persoonlijk onderzoek werd? Reeds als leerling der rhetorica was ik begonnen af en toe onder het lezen voorbeelden van gallicismen die ik kende, op te teekenen. Toen ik student geworden was en ten behoeve mijner studie meer dan ooit allerlei boeken en tijdschriften las, begon ik het vrij geregeld te doen : gezette vergelijking van Noord- en Zuidnederlandsch werd mij een bezigheid, waar ik aldoor mee doende was. Geen boek nam ik meer ter hand, om het

even met welk doel, of mijn aandacht was daarop gespitst.

Een bijzondere omstandigheid hielp er veel toe mede, om aan die studie nog meer uitbreiding te geven. In 1890 begon ik onze Zuidnederlandsche schrijvers ten behoeve van het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* te excerpeeren (1). Verschillende schrijvers, zoo binnen als buiten deze Academie, zullen zich zeker nog wel herinneren dat ik hun destijds met dat doel om exemplaren hunner werken verzocht. Ik was nu meer dan ooit verplicht mij zelf rekenschap te geven van de goede en de slechte uitdrukkingen en constructies. Geen wonder dus, dat ik uit sommige geschriften een zeer groot getal gallicismen en andere fouten opteekende. Uit dat tijdperk dagteekent dan ook het grootste gedeelte mijner bouwstoffen (verg. de inleiding, blz. IX).

Intusschen, aanvankelijk had ik met die aanteekeningen, waarvan het getal aldoor aangroeide, nog geen vaste plannen, maar daarin zou verandering komen. Toen tegen het einde van 1888 het boek van Haerynck over Jan Boendale verscheen, zou ik voor de colleges van Prof. Vercoullie een opstel over

(1) Is het niet eigenaardig dat het juist te danken is aan de taalzuiveraars, wie de taal der Zuidnederlandsche schrijvers « weinigminder dan een voortdurende ergernis blijkt », en volstrekt niet aan diegenen die over dezer voortreffelijkheid steeds den mond vol hebben, dat « onze » taal- en letterkunde in ons taalmuseum hoe langer hoe meer hun eisch krijgen ?

dat werk maken. In de plaats daarvan ontstonden de artikelen over *Zuidnederlandsche taal- en letterkundige Wetenschap*, die met korte tusschenpoozen in 1890 en 1891 in het *Nederlandsch Museum* verschenen. Deze opstellen schreef ik onder den indruk van de ondervinding die ik opgedaan had, en het denkbeeld begon te rijpen, dat ik met de opgegaarde bouwstoffen iets moest doen. Toen mijn laatste artikel, waarin over de gebrekkige kennis der moedertaal in Zuid-Nederland gesproken werd, en naar aanleiding daarvan dat van den heer Prayon in de *Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle* (dl. 14, blz. 477 vlgg.) verschenen waren, werd het mij duidelijker dan ooit dat het mijn plicht was hoe eer hoe liever mijn bewijsvoering onder de aandacht van het algemeen te brengen. In December 1891 was ik eenige dagen te Gent, en toen sprak ik met een onzer uitgevers af dat in een door hem uitgegeven tijdschrift een reeks artikelen over taalzuivering van mijn hand zouden opgenomen worden. Vandaar dat ik in mijn antwoord op het artikel van den heer Prayon aankondigde, dat men binnen kort de bewijzen mijner beweringen in een onzer tijdschriften zou aantreffen. Er kwam echter niets van : de uitgever deinsde er later voor terug artikelen op te nemen, waarin voorbeelden uit onze schrijvers werden opgenomen, en de zaak bleef rusten. In mijn oog was dit uitstel, geen afstel, en ik ging voort mijn verzameling aanteekeningen aan te vullen en uit te

breiden met alles wat ik vond in de talrijke boeken die mij bij den arbeid aan het Nederlandsch Woordenboek dagelijks door de handen gingen. Slechts enkele werken heb ik na 1891 regelmatig geëxcerpeerd, zooals ik in mijn inleiding heb medegedeeld (zie blz. x), maar die « enkele werken » zijn niet die welke de heer Prayon meent (1).

Zoo was de toestand, toen de Koninklijke Vlaamsche Academie in September 1892 op 't onverwachts een prijsvraag uitschreef over de gallicismen. Het zal niemand verwonderen dat ik, toen dit nieuws mij bekend werd, aanstonds besloot die prijsvraag te beantwoorden. Dat leek een kolfje naar mijn hand. Het duurde echter nog een vol jaar voor ik me met de uitvoering van mijn plan geregeld kon bezighouden. Voor 1 Februari 1894 moest het antwoord ingezonden zijn; pas in October 1893 kwam ik met het ordenen van mijn bouwstoffen klaar en kon ik de indeeling van mijn werk vaststellen.

Toen ik er kon aan denken, aan het overschrijven te gaan, beschikte ik nog nauwelijks over drie maanden. Tot overmaat van ongeluk, werd

(1) Het zijn : de vertalingen van HAVARD, *Histoire de la peinture Hollandaise* en WAUTERS, *La peinture Flamande*, die ik nog in 1892 met den Franschen tekst vergeleek; later deed ik hetzelfde voor de vertaling van RICHET's artikelen in de *Revue scientifique* en die van E. DE LAVELEYE in de *Revue de Belgique*; behalve deze geschriften heb ik ook een paar werken van C. BUYSSE regelmatig geëxcerpeerd.

in Januari 1894 het werken mij door pijnlijke omstandigheden dagen lang onmogelijk gemaakt : een groot gedeelte van mijn handschrift moest ik klaar maken bij het ziekbed van een geliefd wezen, voor wie het ergste gevreesd werd. Het gevolg daarvan was, dat het ingezonden antwoord in zekeren zin arm was aan bewijsplaatsen : de artikelen, waarbij geen voorbeelden waren aangehaald en die waarbij er maar één stond, waren zeer talrijk, niet alleen doordien de tijd mij ontbroken had om alles uit te schrijven wat ik had, maar ook omdat ettelijke boeken, waaruit ik aanteekeningen bezat, niet te mijner beschikking waren, en citaten opnemen die ik niet kon verifieeren met het oorspronkelijke, mocht noch wilde ik doen; vele mijner aanteekeningen waren slechts verwijzingen, het uitschrift had ik niet, en de tijd om ze aan te schaffen en te gebruiken ontbrak. Ik zond mijn handschrift in, met het volle besef der leemten welke mijn werk aankleefden en met eenigszins pessimistische verwachtingen omtrent den uitslag.

In de inleiding gaf ik een korte verklaring van die armoede aan bewijsplaatsen (zie blz. IX vlg.); de heer Coopman, als eerste beoordeelaar, constateerde dan ook dat 206 van de 233 bladen van mijn handschrift maar gedeeltelijk beschreven waren, maar erkende tevens : « de stof welke hij (*de bewerker*) aanbrengt, kon rijker wezen als hoeveelheid; maar in den zin van verscheidenheid en — om een woord te bezigen, dat bij zulke tentoonstelling past — van

gewicht, meet hij ons de maat vol » (1). Ik nam mij voor, mocht mijn ingezonden antwoord bekroond worden, het naar behooren bij te werken, en ook met het oog daarop ging ik voort alle voorbeelden van gallicismen die ik aantrof, op te teekenen.

Aan dit voornemen heb ik gevolg gegeven, en toen met het drukken van het werk een aanvang gemaakt werd, heb ik mijn handschrift aangevuld, niet alleen met veel (niet met alles) dat ik na Januari 1894 heb opgeteekend, maar vooral met hetgeen ik, door gebrek aan tijd en aan de vereischte boeken, in mijn oorspronkelijk handschrift niet had kunnen opnemen. En daarmede deed ik niets anders dan mijn plicht. Want ware mijn handschrift gedrukt geworden zooals ik het had ingezonden, dan zou het verwijt dat ik met partijdigheid te werk gegaan was, een schijn van waarheid gehad hebben, die « men », en de heer Prayon ongetwijfeld de eerste van allen, zeer zeker tegen mij zou geëxploiteerd hebben. Het zou zeer zeker een onverdiend verwijt geweest zijn, want ik heb natuurlijk het recht alleen voor die boeken mijn geld uit te geven die mij het best bevallen, en het was mijn schuld niet, dat ik in December 1893 en Januari 1894 over vele boeken, die ik niet bezat, niet kon beschikken. Maar met dat al was de overgroote meerderheid mijner citaten toch genomen uit schrijvers, die

(1) Zie de *Verslagen en Mededeelingen*, 1894, blz. 90 en 94.

tot eenzelfde politieke partij behoorden, en werden slechts enkele leden dezer Academie genoemd. Wie de kaart van het land kent, weet genoeg waaraan ik me bloot stelde, als ik daar geen verandering in bracht. En dat was ook het oordeel van de meerderheid der commissie van beoordeeling, aan wier goedkeuring mijne aanvullingen werden onderworpen. Zij die mij nu van geen partijdigheid kunnen beschuldigen, hebben het intusschen op een anderen boeg gegooid en verwijten mij thans — de eene « grossartige Unverfrorenheit gepaart mit Anstandsmangel » (1), de andere dat ik een schotschrift tegen de Academie heb geleverd! (2).

Ziedaar een waarachtig relaas van de lotgevallen van mijn boek. Met tegenzin spreek ik van zaken waarin zooveel persoonlijks is, maar ter wille van mijn goeden naam heb ik dien tegenzin overwonnen. Uit die geschiedenis zal men begrijpen, hoop ik, dat mijn werk voor een groot deel geworden, veeleer dan gemaakt is. Niemand, volstrekt niemand, daarop geef ik mijn woord, volstrekt niemand werd ook maar een enkelen keer aangehaald « omdat hij het was », en juist die schrijvers, van wie de heer Prayon meent dat ik ze met opzet heb aangehaald « omdat ze behooren tot een groep waarmede ik niet langer bevriend ben », juist die schrijvers heb-

(1) Zie *Germania* 1, 735.
(2) Zie het *Volksbelang*, 12 Augustus 1899, 2a vlg.

ben mij mijn oudste materiaal geleverd, op een tijdstip toen het niemand kon schelen of ik met hen al of niet bevriend was. Mijn oudste materiaal, en ook mijn meeste, niet omdat ik hunne gallicismen met opzet zocht, maar doordien ik hunne boeken het meest en met de meeste zorg las, omdat die boeken, ofschoon hun vorm, zooals ik getuigd heb, mij weinig minder dan een voortdurende ergernis was, mij door hun gedachtengang of wereldbeschouwing meer dan welke andere ook aantrokken en ik ze bij mijn arbeid aan 't woordenboek ook het meest gebruikte.

Er zal, hoop ik, uit die geschiedenis ook nog iets anders blijken. Ik heb er in mijn inleiding (zie blz. LVI) voor gewaarschuwd, dat men op grond van mijn werk onze schrijvers niet moest taxeeren, dat men er niet moest uit afleiden : deze schrijft beter dan gene; bij dezen of genen vindt men geen gallicismen, want hij wordt niet vermeld, enz., aangezien slechts een gering gedeelte onzer letterkunde, en dan nog maar een gedeelte van de daaruit verzamelde bouwstoffen tot het samenstellen van dit werk werd benuttigd.

Niettegenstaande mijn bovenstaande uitlating heeft de heer Prayon zich zelven getaxeerd, en dat met ongeëvenaarde bescheidenheid.

« *Ik ben een der schrijvers,* » zegt hij, « *die door den heer De Vreese* in terrorem *worden*

geschandpaald (1). *Maar betrekkelijk goedkoop kom ik er van af. Het uitpluizen mijner werken heeft maar eenen mageren oogst opgebracht : de mij ten laste gelegde gallicismen* (2), *meestal uit een drietal min of meer polemistische en, naar ik vrees, te haastig afgewerkte* (sic) *vluchtschriften* (3) *geput, zijn weinig in getal en niet bijzonder wraakroepend* ». Er volgen nu nog andere zeer aardige opmerkingen over de gallicismen die ik hem « ten laste gelegd » heb, waarvan ik slechts deze eene dien aan te halen (*ab uno disce omnes !*) : « *Enkele der mij verweten gallicismen zijn blijkbaar als een* lapsus calami *te beschouwen. ... Bij voorbeeld* ontslaggevers, *waar* **blijkbaar** ontslagnemers *werd gemeend.* »

Nu zal uit het bovenstaande blijken, geloof ik, dat de heer Prayon te kwader ure op den inval gekomen is, zich zelven te taxeeren, te excuseeren en een brevet van bekwaamheid uit te reiken. « Geschandpaald » heb ik hem zoomin als een ander : al is het getal der uit zijn geschriften genomen voorbeelden klein, dat bewijst niet dat ik er niet meer heb opgeteekend ; het bewijst vooral niet, dat hij beter of slechter schrijft dan een ander,

---

(1) In dit verband heeft de heer Prayon dit woord *schandpalen* voor het eerst gebruikt. Men zegt *aan den schandpaal spijkeren.*

(2) *ten laste gelegde gallicismen* : wat een taal!

(3) Sic : vlucht*schriften*! Waarschijnlijk nog een lapsus calami.

want dat hij er goedkooper zou van afgekomen zijn, daarvan is niets aan, om de goede en alles afdoende reden dat ik zijn werken niet uitgeplozen heb, evenmin als die van wie ook. De voordrachten die de heer Prayon in deze vergadering gehouden heeft, heb ik gelezen, doordien ik in de gelegenheid geweest ben vrij regelmatig van de *Verslagen* der Academie kennis te nemen, en onder 't lezen teekende ik op wat mijn aandacht trof. Zijn werk over de *Belgische Taalwetten* heb ik, waarschijnlijk niet tot mijn voordeel, nooit in één adem gelezen : de voorbeelden, die ik er uit aangehaald heb, heb ik opgeteekend toen ik het boek bij verschillende gelegenheden nasloeg, en dat met een heel ander doel dan om gallicismen te vinden. Van uitpluizen is er geen spraak geweest, zoodat er alle reden is om te denken dat menig voorbeeld van gallicismen mij zoowel in de werken van den heer Prayon als in die van andere schrijvers zal ontgaan zijn.

Of nu die voordrachten al of niet « te haastig afgewerkt » zijn (*haastig* en *afwerken*, hoe rijmt men dat te saam ?), doet hier natuurlijk niets ter zake. Dat moge de heer Prayon voor zich zelven verantwoorden. Het is toch niet te vergen, dat iemand die een boek als mijne *Gallicismen* schrijft, eerst onderzoeke onder welke, voor den auteur gunstige of ongunstige omstandigheden, een of ander geschrift ontstaan is, vóór hij de vrijheid nemen mag er voorbeelden uit te halen. Het was mijn doel den invloed van het Fransch op onze

Zuidnederlandsche schrijftaal, die tevens in zekeren zin de spreektaal der flaminganten is, in het licht te stellen. Om dat doel te bereiken « heb (ik) getracht met alles mijn voordeel te doen, alles was van mijne gading, waar het ook te vinden was » (inleiding, blz. IX).

En daarmede is deze verdediging ten einde gebracht.

In den aanvang heb ik mij over het optreden van ons geacht Medelid te mijnen opzichte beklaagd. Ik twijfel of die eerste indruk wel juist geweest is. Alles wel beschouwd, ben ik den heer Prayon veeleer dank verschuldigd dat hij mij een ongezochte, maar des te welkomer gelegenheid heeft verschaft om het groote publiek in te lichten, niet alleen over mijne ware inzichten en bedoelingen, maar ook over verschillende daarmede in verband staande wetenschappelijke vraagstukken, waaromtrent hier nog altijd verkeerde en reeds lang verouderde begrippen gelden, maar waarvan men eenigszins op de hoogte moet zijn, wil men een taalkundig werk juist kunnen beoordeelen. Aangenaam en verheffend werk was het niet, vooral waar zooveel ander, genoeglijker bezigheid mij wenkte; maar ik zou aan mijn plicht te kort geschoten zijn door het stilzwijgen te bewaren. Ik zal mij voor mijn moeite ruim beloond achten, als ik door deze verdediging bij de velen, die mij niet van nabij kennen, de overtuiging mocht gewekt hebben, dat ik mij niet hoef

te schamen het trouwhartig woord van Montaigne tot motto voor mijne *Gallicismen* gekozen te hebben, dat mijn boek is : *un livre de bonne foy!*

Dat wil echter nog niet zeggen, dat ik mijn werk met een licht hart de wereld heb ingezonden. Ik heb er integendeel altijd een zwaar hoofd in gehad dat elke poging tot taalzuivering bij mijn landgenooten in 't algemeen, bij de aangehaalde schrijvers in 't bijzonder een gevoel van wrevel en ontstemming zou teweegbrengen. Maar ik heb mijn eigen bezwaren overwonnen ter wille van de hooge belangen, die er mede gemoeid zijn. Als wetenschappelijk man is het mij haast onverschillig, of de taal in Zuid-Nederland zuiver Germaansch is of niet; integendeel : van dat standpunt wekt het ontstaan eener mengeltaal, die we van nabij kunnen bestudeeren, mijn levendige belangstelling. Maar als Vlaming — en dat ben ik toch voor alles — denk ik er anders over, en ik hoopte dat men, hoe men mijn werk ook mocht beoordeelen, toch ook zou gedacht hebben aan datgene wat de heer Prayon zoo jammerlijk vergeten heeft : dat wie het doel wil, ook de middelen moet willen. Daarom durf ik vol vertrouwen eindigen met deze woorden uit mijne inleiding : « Zullen onze schrijvers zelfverloochening genoeg bezitten om de waarheid in te zien? Nog is het niet te laat om den nog steeds veldwinnenden invloed van het Fransch te stuiten, nog is het tijd om onze schrijftaal in overeenstemming te brengen met de volkstaal en met het algemeen Nederlandsch. En

wien het moeilijk valt, de onbehaaglijke waarheid te erkennen, hij bedenke wat er eigenlijk op 't spel staat : het geldt niets minder dan datgene waaraan de Vlaamsche Beweging haar bestaan ontleent, het geldt onze moedertaal, de taal van het Vlaamsche Vaderland, de taal van den Nederlandschen stam in België. »

Addenda et Corrigenda.

Blz. 32, r. 10 v. b. omdat *lees* daar
» 33. r. 9 v. o. die gene *lees* diegene
» 34, r. 8 v. b. *gaan* lees *gaon*
» 38, r. 4 v. o. tot de gesproken taal *lees* in *enz.*
» 46, r. 10 v. o. evenals overal elders *lees* evenals dit overal elders het geval is.
» 46, r. 5 v. o. zoo goed àl *lees* zoogoed als
» 56, r. 7 v. o. er *lees* en
» 66, r. 10 v. o. overkwam *lees* overeenkwam
» 75, r. 13 v. b. *staande* lees *standen*
» 76, r. 17 v. b. bij *lees* hij
» 77, r. 11 vlgg. v. b. In de wet op de schutterijen van 27 Februari 1815 (*Staatsblad der Nederlanden*, nr 20), komt het woord *burgerwacht* niet voor; in de wet van 11 April 1827 (*Staatsblad*, nr 17) komt het voor in het volgende slotartikel :

« Alle wetsbepalingen en verordeningen, welke ten aanzien der schutterijen, burgerwachten en burgermilitien, tot hiertoe in de onderscheidene gedeelten van het Rijk hebben bestaan, zijn met de afkondiging dezer wet ingetrokken en vervallen. »

Het is duidelijk dat *burgerwacht* hier beteekent : burgerlijke wacht, wacht uit burgers bestaande; terwijl *burgermilitien* ongeveer den zin heeft van het tegenwoordig Vlaamsch-Belgisch *burgerwacht*. Uit dit éénmaal voorkomen in de twee wetten blijkt tevens dat *burgerwacht* onder het Hollandsch bewind niet officieel in gebruik is geweest.

Blz. 84, r. 12 v. b. Fransche *lees* Franschen

» 99. Onder de daar opgenoemde Engelsche woorden, die met *a* geschreven worden maar zich aan onze ooren voordoen met een klank die de Nederlandsche korte open *e* al zeer nabij komt, behoort ook *Jack*, dat bij ons ongeveer *tsek* luidt, maar meestal *djek* geschreven wordt (« de Engelsche djekken »).

Blz. 108, r. 11 v. o. gecriticeerde *lees* gecritiseerde

» 110, r. 5 v. o. de heer *lees* den heer

» 116, r. 1 v. o. uitgedrukt *lees* gebruikt

» 128, r. 7 v. o. doorheen *lees* onderdoor

» 241, r. 17 v. b. te overvloede *lees* ten overvloede

» 261, r. 2 v. o. de beteekenis *lees* in de beteekenis

» 266, r. 3 v. b. het zij *lees* hetzij

» 274, r. 15 v. b. als ook *lees* alsook

» 277, r. 10 v. o. verhevendste *lees* verhevenste

» 295, r. 5 v. b. *visscher* lees *visschen*

» 298, r. 5 v. b. even als *lees* evenals

» 298, r. 16 vlgg. In zijn sedert in de Koninklijke Vlaamsche Academie voorgelezen verslag over het bekende werk van Kollewijn, *Opstellen over Spelling en Verbuiging*, doet de heer Prayon den heer Kollewijn zeggen, dat *s-chrikken* en *s-chrijven* « de beschaafde uitspraak zijn geworden », en beweert verder zelf, dat « verreweg de meeste beschaafden eenvoudig *srikken* en *srijven* uitspreken », en dat er « zelfs vele Nederlanders (zijn) die *schip*, *schoon*, *schuit*, *schijn* enz., niet als *s-chip*, *s-choon*, *s-chuit*, *s-chijn* uitspreken, maar eerder als *s-jip*, *s-joon*, *s-juit*, *s-jijn* ». Met het oog op hetgeen ik op bovenstaande bladzijde heb gezegd, acht ik mij verplicht er op te wijzen dat de heer Prayon Kollewijn's bedoeling blijkbaar niet begrepen heeft en dat hetgeen hij zegt over de Hollandsche uitspraak van *sch* aan 't begin der woorden beslist onjuist is : de uitspraak als *sj* is gewestelijk; die als *sr* hoort men nergens, evenmin als *s-ch* : de klanken, die door *sch* worden afgebeeld, vormen één complex.

Blz. 299, r. 13 v. b. en *lees* een

» 313, r. 11 v. b. al *lees* alles

» 318, r. 11-12 v. b. her-ling *lees* her-haling

» 331, r. 3-4 v. b. Varenbergh *lees* Varenhorst

» 332, r. 10 v. o. platte land *lees* platteland

» 332, r. 8 v. o. in de boeken *lees* in boeken

» 334, r. 2 v. o. hun *lees* hen

» 342, r. 6 v. b. als hij *lees* die

» 342, r. 7 v. b. bloot *lees* bloot-

» 353, r. 4. v. o. taalzuivering, *lees* taalzuivering.

OVER DE UITGAVEN VAN 1626 EN 1638
DER
Sinnebeelden en andere Nederduytsche Dichten van Zevecote.

door Mr LEONARD WILLEMS.

In eene vorige verhandeling over *Nieuwe bijzonderheden over de werken van Jacob van Zevecote (Verslagen der Kon. Vlaamsche Academie*, 1897, bl. 737) heb ik er een verwijt van gemaakt aan alle geschiedschrijvers over de 17de eeuw dat zij de uitgave van 1626 der *Emblemata* (*Sinnebeelden*) van Zevecote niet kenden, welke uitgave door mijn vader in 1880 reeds werd beschreven. (Prof. A. WILLEMS, *les Elzevier*, n° 268).

Hetzelfde verwijt mag ik niet toesturen aan den heer A.-G.-C. DE VRIES, die in zijn proefschrift « *de Nederlandsche Emblemata* (1899) » de uitgave van Zevecote, 1626, beschrijft onder n^r 119, en die van 1638 onder n^r 120. Ik stel enkel vast dat de heer DE VRIES de uitgave van 1626 nooit heeft gezien : immers, hij neemt eenvoudig de beschrijving van mijn vader over, en haalt diens werk aan, zonder meer. Dit feit verwondert me geenszins: Zeker, zoo ver ik kon nagaan, heeft de heer DE VRIES zich alle mogelijke moeite getroost om achter alle aangehaalde uitgaven te komen, en is zijne bibliographie zeer zorgvuldig bewerkt, maar wat de

uitgave van 1626 betreft, behoeft de schrijver geene verschooning: anderen, die jarenlang achter dien druk hebben gezocht, hebben hem nooit onder de oogen gekregen : zelfs mijn vader heeft hem nooit gezien.

Ik ben zeer gelukkig dat de verschijning van het werkje des heeren DE VRIES mij de gelegenheid verschaft om over de uitgaven van 1626 en 1638 eenige nieuwe inlichtingen mede te deelen.

De beschrijving van de uitgave 1626, die mijn vader heeft gegeven, is letterlijk overgeschreven uit PIETERS (*Annales des Elzeviers*, *tweede* uitgave, 1858), waar te lezen staat (bl. 91) :

« Emblemata ofte Sinnebeelden met Dichten « verciert door Jacobus Zevecotius. Item noch andere « dichten van den selven. Lugduni Batav., ex officina « Elzeviriana. 1626, pet. in 12 obl. de 301 pp. y com- « pris le frontispice et 72 fig. gravées dans le texte. »

Onder deze woorden staat de naam van dengene, die aan PIETERS de beschrijving bezorgde : de graaf de Nedonchel.

Toen mijn vader zich bezig hield met het boek van PIETERS te hermaken, vond hij het noodzakelijk iedere boekbeschrijving op het exemplaar zelf na te zien. Hij richtte zich dus tot graaf de Nedonchel om te weten *waar hij het exemplaar van Zevecote kon vinden*. Den 6 December 1874 antwoordde graaf de Nedonchel : « Je me suis occupé des impressions elséviriennes et je comptais même faire paraître le résultat de mes recherches quand M. Pieters.... me fit connaître les travaux

auxquels il se livrait sur ce sujet. » De graaf zag er toen van af iets uit te geven : hij had sedert jaren eene verzameling Elzeviers bijeen gebracht zooals er geene tweede bestond. Ongeveer drie jaar vóór 1870 waren alle die Elzeviers nog bijeen, maar het werk van den heer PIETERS had den graaf allen lust ontnomen om zich nog met Elzeviriaansche drukken bezig te houden, en daar er te Doornik, waar hij verbleef, maar weinig plaats was voor alle die boeken, werd de verzameling verdeeld : eenige zeldzame drukken gingen naar het kasteel te Boussu, het zomerverblijf van den graaf; andere werken gingen naar Parijs, waar hij een gedeelte van den winter doorbracht; andere nog bleven te Doornik; een gedeelte werd verkocht, een ander weggegeven. De graaf wist niet wat er met de uitgave van ZEVECOTE was gebeurd, ja, hij was niet eens zeker dat zij deel van zijne verzameling uitmaakte. Hij kon alléén dit zeggen : hij stond er voor in dat de beschrijving, die hij aan PIETERS had bezorgd, stipt nauwkeurig was.

Sedert zijne briefwisseling met graaf de Nedonchel heeft mijn vader overal naar het werkje van ZEVECOTE gezocht; hij heeft zich tot menige openbare bibliotheek gewend, en een ontzettend getal catalogussen van verkoopingen doorloopen. Zevecote bleef onvindbaar — en dat duurt nu 25 jaar.

Hoe dikwijls is het niet gebeurd dat men aan de Elzeviers en aan andere uitgevers drukken heeft toegeschreven, die bij hen nooit het licht zagen!

Bibliographen, die te goeder trouw handelen, kunnen in de war gebracht worden door aanteekeningen die foutief zijn. Men zou zich dus kunnen afvragen of mijn vader niet beter had gedaan met ZEVECOTE's boek op de lijst der twijfelachtige Elzeviers te stellen; doch is er een goede reden om aan het bestaan der uitgave van 1626 niet te twijfelen: De Elzeviers zelven hebben in 1628 een catalogus, opgesteld van alle hunne uitgaven (*Catalogus librorum officinae Elzevirianae*) en daarin vindt men: ***Zevecotii Jac Emblemata, ende nederduytsche Poemata,*** in 12°. Het Plantijn-museum bezit van dien catalogus een exemplaar, waarin, nevens ieder boek, ***den prijs*** met de hand geschreven staat: het komt waarschijnlijk uit het huis der Elzeviers. Welnu, nevens Zevecote staat: *fl. 1.10.* Zoo dat wij bepaald zeker mogen zijn dat de Elzeviers vóór 1628 de ***Sinnebeelden*** van Zevecote hebben uitgegeven.

In den ***Catalogus officinae*** van 1638 en dien van 1644 staat ZEVECOTE op dezelfde wijze vermeld. Na 1644 is er van hem geen sprake meer, hetgeen nog al zonderling voorkomt, en wat wij later zullen trachten uit te leggen.

In 1638 verscheen bij den Amsterdamschen uitgever Jan Janssen eene tweede uitgave van de ***Sinnebeelden*** van ZEVECOTE. De titel luidt (DE VRIES, n° 120: beschrijving naar het exemplaar der Gentsche bibliotheek):

Emblemata || ofte || Sinnebeelden || met Dichten

verciert || *door* || *Jacobus Zevecotius* || *Item* || *nock andere verscheyden dichten* || *vanden selven* || *t' Amsterdam*, || *bij Jan Janszen*, 1638.

Er is een klein verschil in den titel : toegevoegd is het woordje *verscheyden* (*andere* VERSCHEYDEN dichten). Verder bevat de uitgave van 1638, 304 bladzijden, terwijl de Elzeviriaansche er slechts 301 telde. Ten slotte is de uitgave van 1626 een 12°, terwijl die van 1638 een 16° is (ieder katern heeft 8 folios).

In beide uitgaven is het getal platen hetzelfde (1): er zijn er 72. En daar wij kunnen veronderstellen dat men voor de uitgave van 1638 geene nieuwe kopersneden heeft vervaardigd, zullen de Elzeviriaansche platen wel insgelijks het werk zijn van den zelfden graveerder.

Is de uitgave van 1638 een *letterlijke* herdruk van die van 1626? Men had het kunnen onderstellen, wanneer men bedenkt dat de *dedicatie aan Agnes van Byler, vrouw van ridder Adriaen Ploos van Amstel*, van 2 Jan. 1638, 3 bladzijden beslaat, zoo dat men tot het juiste cijfer 301 + 3 = 304 bladzijden geraakt.

Maar met het doorbladeren van het Gentsche exemplaar werd ik gewaar dat een aanzienlijk getal dichten *na* 1626 moet zijn geschreven; vooreerst er zijn er die uit Harderwijk werden verzonden en ZEVE-

(1) Ten onrechte zegt DE VRIES (*l. c.*) dat de uitgave van 1638, 74 platen telt.

COTE kwam zich eerst in 1627 in die stad vestigen. Ten tweede, er zijn er die handelen over de zegepraal van Piet Hein over de zilveren vloot (1628) — Die gedichten konden onmogelijk in den bundel van 1626 staan, en moesten er dus door *andere* lettervruchten zijn vervangen.

Ik onderstelde diensvolgens dat ik in de Elzeviriaansche uitgave eene reeks *onuitgegeven* gedichten zou aantreffen, en wendde me toen tot mijn vader, die mij alle hooger vermelde inlichtingen verschafte. De uitslag van mijne opzoeking was dus *nul* en liep op eene teleurstelling uit.

Maar een punt trok mijne aandacht : In de *Elzeviers* staat te lezen dat de herdruk van 1638 een 12° is — hetgeen op het Gentsche exemplaar niet kon slaan. Daar deze inlichting genomen werd uit BLOMMAERT (*Gedichten van Zevecote*), doorbladerde ik in dit werk de *verscheyden gedichten*, die hier vóór de *Emblemata* gedrukt staan, en tot mijne groote verbazing werd ik gewaar dat alle de dichten, die *na* 1626 moesten geschreven zijn, bij BLOMMAERT ontbraken.

De uitgave, die BLOMMAERT onder de oogen had, droeg wel het jaartal 1638, evenals het Gentsche exemplaar. Maar er was niet alleen verschil in het formaat, ook de inhoud verschilde.

Eene nauwkeurige vergelijking tusschen de beide uitgaven van 1638 bracht het volgende aan den dag :

In de jongere uitgave van 1638 waren er 12

nieuwe gedichten ingelascht, waarvan 1 het werk is van zekeren van Wijnbergen, burgemeester van Harderwijk (het is eene vertaling van een Latijnsch gedicht van Zevecote). Verder waren er 2 Latijnsche gedichten van ZEVECOTE : 1° een gedicht op de geboorte van den zoon van Izaak Pontanus (*Ad Johannem Isac. Pontanum de nativitate filii*) (1): ik vond dit terug in *Zevecotii Poemata* van 1640 bij den zelfden Amsterdammer, Jan Janssen uitgegeven (*Epigrammata*, lib. II, n° 65 bl. 221). 2° eene elegie op den dood van Maria, zijne dochtertje (*In obitum suavissimae filiolae Mariae Zevecotiae*). Ik vond deze insgelijks in de *Poemata* terug (bl. 85, Eleg. 22, lib. III, waar de datum van Marie's dood bijgevoegd is, 24 Aug. 1635.)

Ten slotte waren er nog in die uitgave 9 *onbekende* Nederlandsche gedichten van ZEVECOTE: 4 opgedragen aan Thaumantis, de minnares van den dichter; een erotisch gedicht getiteld *schaemte*; een aan DANIËL HEINSIUS; de reeds vermelde *jaardichten over de overwinning van Piet Hein*; eene Nederlandsche vertaling van het Latijnsch gedicht op de geboorte van Pontanus' zoon; en een getiteld *op het Jansvelt te Leiden.*

Aan den anderen kant zijn er 5 gedichten in

(1) *Pontanus* vervaardigde op zijne beurt een Latijnsch gedicht op den dood van Zevecote's dochter Maria (*Zevecotii Poemata*, 1640 blz. 87.)

de oudere uitgave van 1638, die weggevallen zijn in de nieuwere : de titels luiden : 1° *Droom* (blz. 50 BLOMMAERT) 2° *Op de boeken van de verachting des doods van Daniel Heinsius* (bl. 62 ibid.); dit gedicht komt reeds voor in de Nederlandsche poëtische vertaling, door ZEVECOTE in 1625 uitgegeven, van het *de contemptu mortis* (bl. 62 ibid); 3° *aen Heinsius* (bl. 68 ibid); 4° een gedicht op Zevecote door A. BIESE (ibid bl. 74); « 5° een gedicht op Zevecote door A. FOORTIUS bl. 115 » (1).

De overige gedichten zijn in beide bundels, voor zoo ver ik heb kunnen nagaan, zonder wijzigingen opgenomen; alleen het gedicht *aen Apollo* werd veranderd, zooals ik het later zal doen opmerken; twee titels van gedichten zijn gewijzigd; waar in de oudere uitgave te lezen stond : *Harderdicht op den geboortedag van den Heer Daniël Heinsius,* staat er eenvoudig *Hardersdicht* in de nieuwere. Waar in de oudere uitgave te lezen stond : *Harderklacht over de ziekte van den edelen Johan Rutgers, raed ende gezant van Sweden*, staat in de nieuwere eenvoudig : *Harderklacht.* Ten slotte aan het einde van het gedicht nr 1 *aan Heinsius* staat in de oudere uitgave de datum 1612, die weggelaten werd in de nieuwere (2).

---

(1) Ik weet niet wie die A. Biese, noch die A. Foortius zijn.

(2) Als typographische fouten die voorkomen in de nieuwere uitgave van 1638 zij vermeld dat nevens emblema X staat te lezen figuur IV; nevens embl. XXX, fig. XXXI; embl. 33 krijgt tot opschrift XXXI.

Het zonderlinge van deze kleine ontdekking is, dat terwijl ik overtuigd was dat ik *onbekende* gedichten zou vinden in de *Elzeviriaansche* uitgave, ik die nu juist vond in de latere en laatste uitgave van 1638. Ik druk de nieuwe gedichten als aanhangsel bij deze studie over : zij vullen de uitgave der volledige dichtwerken aan, door BLOMMAERT vroeger bezorgd.

Als slotopmerking dien ik hier nog toe te voegen, dat ik ten zeerste betwijfel dat er wel degelijk *twee* uitgaven van 1638 hebben bestaan. Om een bewijs te vinden zou ik een exemplaar van den ouderen bundel met het opschrift 1638 moeten in handen krijgen. Ongelukkig heeft BLOMMAERT niet vermeld waar het exemplaar berust, dat hij herdrukt heeft (1); in de inleiding geeft hij echter eenige inlichtingen over het boek. Indien wij thans de uitgave der Elzeviers vergelijken met degene, die als grondslag voor BLOMMAERT's uitgave heeft gediend, zoo stellen wij vast dat volgens de Nedonchel en den *Catalogus officinæ*, Elzevier's druk een 12° was; BLOMMAERT's druk is insgelijks een 12°. Elzevier's druk telt 301 bl. ; wel is waar schrijft BLOMMAERT dat zijn exemplaar 304 bl. telt, doch ik ben overtuigd dat dit een misslag is. Immers dichter PRUDENS VAN DUYSE bezat ook ZEVECOTE's *Emblemata* van 1638; dit boek werd verkocht

(1) Op de verkooping van zijne boekerij op 17 December 1871 kwam het niet voor.

voor 6 fr. aan SERRURE op de verkooping van 's dichters boekerij, 6 Mei 1862 (n° 1944); in 1872 werd hetzelfde exemplaar verkocht voor f. 5,50 aan boekhandelaar Schouppe (Antwerpen), verkooging Serrure nr 1060. Waar het exemplaar thans berust, weet ik niet. Maar toen het in de handen viel van jhr. Ferdinand van der Haeghen, die de catalogus van VAN DUYSE heeft opgesteld, maakte deze eene zorgvuldige beschrijving van het boek. Ik heb het genoegen gehad het papiertje te mogen raadplegen en leer er uit dat deze uitgave slechts 301 bl. telde. De uitgave van BLOMMAERT kon er moeilijk meer hebben, daar zij dezelfde gedichten bevatte en dat ik niet inzie waarmede de 3 overige bladzijden konnen gevuld zijn.

Ik vermoed dus dat de uitgave van de Elzeviers en de oudere van 1638, éénе en dezelfde uitgave zijn, in dien zin dat Jan Janssen het fonds van Elzeviers heeft afgekocht, den titel der Elzeviers heeft verwijderd en er een nieuwen titel met eene dedicatie, beide van 1638, heeft ingeplakt. De Elzeviers, gewone drukkers van de Leidsche Hoogeschool, waren eerst en vooral uitgevers van classieke werken, die zeer weinig aan Nederlandsche letterkunde hebben gedaan. Geen wonder dus dat zij de uitgave niet hebben uitverkocht en dat er thans nog zoo weinig exemplaren met hun titelblad worden gevonden. Bovendien, doe ik opmerken dat Jan Janssen op dezelfde wijze heeft gehandeld met de Latijnsche *Emblemata* van Schoonhovius, die

in hetzelfde jaar 1626 door de Elzeviers werden uitgegeven: hij rukte hun titelblad uit en verving het door een nieuw, met het adres *Amstelodami, apud Joannem Janssonium*, 1648. (Zie *Les Elzevier*, n° 261.)

Indien het moest uitvallen dat BLOMMAERT geene fout beging in het cijfer 304, zullen er dan ten minste 3 uitgaven van 1638 hebben bestaan, waarvan 2 wel letterlijke herdrukken van Elzevier's druk zullen zijn : De uitgave die BLOMMAERT kende, een 12° van 304 bl.; en degene die VAN DUYSE kende een 16° van 301 bl. (1).

Wat er ook zij van deze bibliographische moeilijkheid, er zullen in de uitgave der Elzeviers, wat den inhoud betreft, naar mijn oordeel, geene nieuwe gedichten meer worden gevonden. De oudere tekst van Jan Janssen lijkt wel dien van 1626 te zijn. Bij voorbeeld in het gedicht *aen Apollo* vinden wij alle vrienden en kennissen van ZEVECOTE terug, zooals wij die in de *Poemata* van 1625 leeren kennen.

Strophe 10 luidt :

Of AERSSENS (2) geswinden geest,
Die geenen vijand vreest,
Gerezen tot de wolcken;

---

(1) In den catalogus van P. van Duyse staat wezenlijk 16°.

(2) François van Aerssen, de beroemde Nederlandsche diplomaat, was curator der Hoogeschool te Leiden; Aan hem droeg Zevecote de *Poemata* van 1625 op.

Of HONART (1) die bekent,
Tot aen des werrelts ent
Is al-de-rande volcken.

In de latere uitgave van 1638, wijzigde ZEVECOTE zijn tekst en sprak over :

PLOOS geswinden geest,
Die geenen vijand vreest
. . . .
Of HUYGEN die bekend
Tot aan der wereld ent is...

Strophe 11 (oudere tekst) werd van plaats veranderd en werd strophe 13 :

NEREUS (2) die soo soet
De *Fransche* tale doet
Uit syne penne vloeien
Dat nimmermeer laurier
Sal jevers el of hier
Den synen overgroeien.

---

(1) Aan Rochus van den Honert (Zie VAN DER AA, *Biograph. woordenboek*) die de latijnsche dichtkunst met bijval beoefende, droeg Zevecote zijne *Maria Graeca* (*Poemata*, 1625) op. Het is de 2de uitgave der *Maria Graeca* : de eerste (1623) werd opgedragen aan Karel d'Ognies; de derde (1640) aan Simon van der Meyden.

(2) RICHARD JEAN DE NERÉE (geboren 1579 te Caen in Normandie) studeerde te Leiden in de godgeleerdheid : hij vertaalde de acten der Dortsche synode in het Fransch; gaf in 1607 een treurspel uit, *le triomphe de la Ligue*, in 1611 vertaalde hij de *Minne Dichten* van HOOFT in Fransche verzen.

Over de Nerée zie VAN DER AA, *Biogr. Woordenboek; Navorscher* D. VIII bl. 3, 122; *catalog. de la bibliothèque Wallonne à Leyde*, p. 7-8.

In de latere uitgave van 1638 sprak ZEVECOTE over :

> **WYNBERGEN die zoo zoet**
> **De *Vlaemsche* tale doet**
> **Vloeien uit syne pen.**

Eene vleiende opmerking voor den burgermester van Harderwijk, die zijn gedicht over ***Marie Zevecote*** vertolkte.

Waar vroeger te lezen stond : COLONI ***soet siel***, lezen wij thans PONTANI ***soete siel***. Daniel Colonius (van der Keulen), vriend van HEINSIUS en van de Dieu was in 1635 gestorven (1). In 1638 was hij nogal vergeten : hetgeen ZEVECOTE noopte om zijn naam uit te schrappen en te vervangen door dien van zijn collega Johannes Izaac Pontanus, die aan de Harderwijksche Hoogeschool, tegelijk met ZEVECOTE, de geschiedenis doceerde.

Theunemans is de eenige vriend die zijne plaats van 1626, in de uitgave van 1638, bleef bewaren (ZEVECOTE droeg hem *Eleg.* 12 lib. III op) (2).

Het belangrijke van deze kleine verhandeling is dat de ***verscheyden dichten*** van ZEVECOTE, die in het 2de gedeelte van de ***Zinnebeelden*** den onder-

---

(1) ZEVECOTE droeg aan Colonius *Eleg.* 14, *lib.* III op. (*Poemata*, 1625.)

(2) Ambrosius Theunemans in de opdracht van de *Epigrammata* (1640) wordt genoemd « *divini verbi apud Waremondanos praeconi* » Waarmond ligt in Holland.

titel dragen : « *Jacobi Zevecoti Nederduytsche Dichten meest over eenige jaren geschreven* » nu worden teruggebracht tot 1626. Een deel daarvan is veel ouder : een gedicht is zelfs gedagteekend 1612, het jongste gedicht van de reeks schijnt te zijn dat op den dood van Maurits van Nassau, 23 April 1625.

Het ware te hopen dat, om de bibliographische moeilijkheid voorgoed weg te ruimen, men mij zoo veel mogelijk drukken van 1638 bezorgde; zoo alleen zou ik kunnen vaststellen of mijne gissing omtrent het *getal* uitgaven steek houdt.

Onbekende gedichten van Jacob van Zevecote,

niet opgenomen in de uitgave van BLOMMAERT, 1840.

Gedichten van Zevecote, in 't Nederlandsch (9):

1. *aan Thaumantis.*
2. *Thaumantis.*
3. *aan Thaumantis.*
4. *aan dezelfde.*
5. *Schaamte.*
6. *aan Daniel Heinsius.*
7. *Jaardichten over de overwinning van Piet Hein.*
9. *Gedicht op de geboorte van den zoon van Pontanus.* (Vertaald).
11. *Op het Jans Velt te Leiden.*

Een gedicht van JAN VAN WYNBERGEN, burgemeester van Harderwijk, nr 10, bl. 243.

I. — Aen Thaumantis (bl. 195).

Godin ist dat ghy wilt van uwen dienaer weten
Hoe dat van hem den tijd wert dach en nacht versleten;
Ick segget u int kort: by dage lijdt hy pijn,
Bij nacht en kan hy niet in volle ruste syn.
Met dat de gouden Son haer smergens komt vertoogen
Hy spryngt terstont uyt 't bed met roo bekreten oogen,
Hij denckt stracx of hy u dien dach sal konnen sien.
Hij denckt stracx of ghy hem noch geenen troost sult bien
Syn boecken liggen stil; syn hand en mach niet schrijven,
Syn gans beroert verstand en kan niet 't minst bedrijven;
Wat dat hy drenckt of eet het is al sonder smaeck,
Wat dat hy proeft of doet ten is hem geen vermaeck.
Hij wandelt sonder moet, al zyn gedachten dolen
Die ghy hebt met zyn hert, o soeten dief, gestolen;
Doch als hy by geluck u spreken mach een uer,
T' beginsel is wel goet, maer 't einde veel te suer.
Het scheyden is te droef. Ick sweer by u manieren,
Uw' scoonheyt en u deucht die ick altyt sal vieren,
Dat ick my vinde meer in droefheyt en verdriet
Als haer een moeder vind die haer kind sterven siet.
Als my den avond doet het leste soenjen plucken
My dunckt dat ick dan voel uyt 'tlijf mijn herte rucken,
My duynckt dat ick dan sterf, maer als gh'uw deure sluyt
Dan bersten my terstont wel duysent tranen uyt.
Wat souden anders doen myn ongeluckige oogen
Als sy u niet en sien als mynen druck vertoogen?
Weent oogen, weent altyt, toont dat ghij sijt in pijn,
Om dat ghy van uw' Son moet afgescheyden syn.
Godin het goet alsoo: de straten sullent tuygen
Die dagelicx het nat van mijne tranen suygen:
Mijn bedde weetet oock; jae menichmael de meyt,
Als sy dat spreyen wilt, siet dat ick heb geschreyt.
Wat wil ick u 't verdriet voort van de nacht vertellen,
t Sij als ick wacker lig, t sy als my droomen quellen?
Die met een valschen schijn bedriegen mynen sin,
En doen my meer en meer ontsteken in uw' min.
Hoe dickwyls duyncket mij dat ick u doe betalen
Met soentjens en gevley myn lang verdragen qualen!

Hoe dickwijls duyncket my dat gh'in myn ermen slaept,
En menichmael my kust, en menich kusjen raept.
Maer lacen t' is maer droom, ten syn maer ydle dingen,
Die als ick weer ontwaeck in meerder druck my bringen
Soe gaetet met my toe, soe wert mijn droeve pijn
Vermeerdert dach voor dach. Godin hoe lang salt sijn ?

II. — **Thaumantis** (bl. 198).

Lestmael int stilte van de nachten
Als al dat leeft naer rust gaet trachten,
De (1) my voor myn Liefs deure wachten
Myn wackre min ;
Ick riep Godin verhoort mijn klachten
Ontsluyt uw' deur en laet my in.

Hoort eens de winden tsamen strijen,
T schijnt dat sy willen my benijen,
Dat my u doet by nachte vryen
Mijn groote min,
Godin hoe kant u herte lyen ?
Ontsluyt uw' deur en laet my in.

Hoort eens den onbeleefden regen,
Die deckt met water alle weghen,
Het schijnt hy wilt my oock sijn tegen
In myne min,
Ke hertje komt, laet u bewegen,
Ontsluyt uw' deur en laet mij in.

Slaept ghy mijn vreucht ? Slaept ghy Godinne ?
Slaept ghy Princes die ick beminne ?
Ontwaeckt, ontwaeckt dat ick troost vinne
In myne min :
Ontwaeckt, ontwaeckt myn Coninginne
Ontsluyt uw' deur en laet mij in.

---

(1) i. e. deed.

Ick sweer by regen en by winden
Die tegens my haer kracht ontbinden,
Laet ghy my ongetroost verslinden
In myne min,
Dat ghij my mergen doodt sult vinden
Hier voor uw' deur, of laet my in.

III. — Aen Thaumantis (bl. 253).

Verandert is den tijd, die wy nu soeter wachten:
Wanneer sal oock Godin uw' ysren hert versachten?
Het oudt jaer is geeint, het nieuwe komt weer aen,
En ghy en laet noch niet uw' oude wreedheyt staen.
Siet hoe den soetsten tydt, de lente van ons leven
Onwederroepelick wert naer 's levens herft gedreven,
Denckt of ghy aen natuer verbonden niet en sijt
Te dencken op den herft in uwen lentens tijt.
Komt; alderliefste, komt laet ons te saem vergaren,
Opdragen de Natuer ons jonge groene jaren,
Vermeerderen den hoop van die de salicheyt .
Door Christi waerde bloet is vastlick toegeseyt.
Ick sweer u mijn Godin, ist dat we tsamen trouwen,
Dat nu noch nimmermeer u sulcx en sal berouwen:
Soo lang mijn levens spil met garen is gelaen,
En sal myn eete min tot uwaerts niet verslaen.
Daerom mijn soetste lief, mijn herte, mijn Godinne,
Ick offer u mijn trou schenkt my toch weer u minne:
My dunckt dat die aen u soo groote liefde toont,
Verdient heeft dat hy wert weer met u trou geloont.

IV. — Aen de selve.

Thaumantis aengesien dat uw' hert ongenadich
Int minnen ongetrou, in wreet te sijn gestadich
Van yser is gemaeckt; ick wilde dat mijn hert
Van eenen seylsteen waer, soo eyndichde mijn smert
Ick soud het uwe dan aen t' myn soo vaste binden
Dat nimmer uur of dach ons sou gescheyden vinden:
Dan soud ghy mijne syn tot dat dat de grijse doot
Ons stelde bee te gaer in Charons ouden boot.

Wat peins ick onbedacht dat niet en mach geschieden
Als myn geboortens ster wat anders wilt gebieden?
  Als Venus niet en wilt noch haer onaerdich kint,
  Dat mogelick jaloes Thaumantis self bemint.
Thaumantis isset soo? Ick en wilt niet benijden,
Gaet vry met Venus soon de wolcken al doorsnijden
  Gaet woont int hemels land, int rijcke van de Min
  Ghy hebbet lang verdient te wesen een Godin.
Maer eer dat ghy vertreckt, laet my noch eens anraken
Met mynen droeven mond uw' purper-roode kaken.
  Och eer dat ghij vertrekt laet my in uwen schoot
  Neerleggen eens mijn hooft, en smaken dar de doot.

V. — **Schaemte** (bl. 257).

Als ick kom bij mijn Lief, en hoop haer gunst te krijgen,
De schaemt' is in den wech; die doet my altydt swijgen.
Jaeg' ick haer uyt myn hert, drijf ick s'uyt mynen schoot :
Sy vliegt my int gesicht, en maeckt myn kaecken root.
De schaemt' is onbeschaemt. Z'en sal my niet versaken,
Tot dat de bleeke dood mijn wangen bleeck sal maken.
Maer dan salt syn te laet een Meysjen vrijen gaen,
Als mijnen stommen mond heeft des doods breydel aen.
Dus wil Ick van nu af myn hert vant minnen wenden,
Niet meer in d'ydle locht mijn wens en suchten senden.
Ick schey van Venus kind. Cupido soeckt een man
Of die ghy beter loont, of die meer lijden kan.

VI. — **Aen Daniel Heinsius** (bl. 271).

Heins soo u belieft te weten
  Hoe dat met uw' neef mach gaen;
Hoe hy Holland kan vergeten
  Ende Leyden laten staen.
Weet dat dit u wert geschreven
  Uyt de Harderwycsche stat;
Daer ick nu begin te leven
  En mijn woonplaets heb gevat,
Soete woonplaets die de Goden
  En de Musen heeft behaecht
Tsedert dat zy sijn gevloden

En uyt Griecken lant verjaecht.
Van het noorden, van het westen
Seer genuchelick om sien
Komt de zee tot aen de vesten
Haren dienst de stad aenbien
Die om ieder te doen weten
Dat zy tol ons schuldich is,
Sent ons dach voor dach om 't eten
Spierinck, bot, en ander vis.
Daer gaet menich schuytjen varen
Met soet-aerdich volck gelaen,
Als de sonne doet de baren
In de Somer sachter gaen.
Als de bruggen die op palen
Zijn tot in de zee gewrocht
Sien soo menich eelman halen
Een gesonde water-locht.
Naer het oosten, naer het suyen
Zijn de hoven vast aen stadt
Vol van boomen, vol van kruijen
Tusschen menich wandelpat.
Daer ist dat de nachtegalen
In het kriecken van den dach,
Haer onnoosel min verhalen
Met onvolgelick geklach
Daer ist dat de vogels spelen
Op het dick beloovert hout,
En veel van de liefde quelen
Die haer teer gemoet benout.
Niet seer verre van de mueren
Is de hey' en is het bos,
Daer men kan in luttel uuren
Maken sich van sorgen los:
Tsy met op het *sol* te varen,
En daer herten te bespien.
Tsy met bessen te vergaren,
Of den diepen put te sien.
Doch die inde stad wilt blijven,
En verkeeren mette lien,
Op die trotse boecken schrijven,
Of naer s'lants welvaren sien.

Hy sal vinden Edelmannen
  Vol van wijsheyt en verstant,
Die haer tegen de Tyrannen
  Stellen voor het Vaderland.
Hy sal vinden groote sielen
  Die ver boven tijd en doot
Spotten met fortunens wielen,
  Sitten in Apollos schoot.
Dese sielen, dese menschen,
  Dese stadt van vreuchden rijck
Doen my min naer Holland wenschen,
  Doen my prijsen Harderwijck.

VII. – Jaerdichten over de treffelicke Victorie van Pieter Pieterss Heyn (1).

1.

Den spaIgnaert pensd' op zILVren geLt :
aLs 't koperen Was afgesteLt.
hoe WiLt hII Voort nV LeVen?
soo Lang hII Is In s'Waren noot,
hII sal reaLen sLaen Van Loot
en nIeMant Voorts Iet geVen.

2.

nV de BaIe Was VerLoren
kreegt t AntWerpen op 't tonneeL
eenen tot beWInt Verkoren
bII de bedeLaers zIIn 'deeL.
nV het sILVer Is ontVLogen
Dat haer doen gaf hoogen Moet
konnen zII PhILIppVs toogen
DIe saL speLen banckeroet :

(1) 9 September 1628. — Zie Jaardichten in het Latijn, lib. II *epigram*. N° 96 *Ad Hispanum post interceptam classem Indicam.*

3.

WIICkt VrII nV Phaebe Met V VIer,
Den naCht aL Isset dVIIster
bLIInCkt klaerden dan V straLen hIer
DeVr pIeter helIn zIIn LVIIster.

VIII. — Ad Iohannen Isac. Pontanum De nativitate filii.

(Ik druk het gedicht niet over daar het te vinden is *Poemata*, 1640. *Epigram.* lib. II, nr 65.

IX. — Dat is :

Pontane 't staet my voor, ghy waert met recht verslagen,
Als d'onrechtveerde pest had uwen soon ontdragen,
Ghy klaechde dat met al syn gaven was gedaen,
En dat uw' hope most int stomme graf vergaen.
Uw' hoop is niet vergaen. Siet hier een ander komen
Die u heeft en uw' vrou met blijtschap ingenomen :
Die u naervolgen sal in kloecheyt, eer, en deucht,
En op Minervas wech sal oeffenen syn jeucht.
Hy sal met beter spoet beminnen de Godinnen,
Die uwen Isac placht noch levende te minnen.
Pontane, twijfelt niet; den lauwer wast nu al
Die om syn jeuchdich hair syn tacken vlechten sal.

X. — In Obitum suavissimæ filiolæ Mariæ Zevecotiæ.

(Zie *Poemata* 1640, *Eleg* lib. III nr 22, bl. 85.)

XI. — Het selve vertaelt

(Door den wel Ed. Heere JAN VAN WYNBERGEN, Burgemeester van Harderwijck.

Ghy waert o soete kind int vijfste jaer gekomen
Als u de wreede dood van ons heeft wechgenomen

Nu hoort u moeder, laes! niet meer u lief gepraet,
Niet soets ghy haer vertelt hoet met u Popjes gaet.
Ghy sult aen uws gelyck geen wetten meer int spelen
Dat yder lacchen de (1) gebiedende bevelen
Ghy sult oock, lieve lam, ghelyck ghy placht te doen
U Vader, lesens moe, syn arbeyt niet vergoen
Door aengenaem gesnap; ghy sult hem niet meer strelen,
Noch vallen om den hals, noch kusjes komen stelen.
De dood heeft alles wech. Een rift, een nietig beelt
Blijft over, dat helaes! geen gaef of konst vereelt.
Alleen dat yder een, die 't eynde van u leven
Met ons heeft aangesien, getuygenis kan geven
Van u Godvruchtigheyt; als ghy soo kleyn en teer
Geduerich, en van zelfs, riept aan u God en Heer.
Doe hart en tong ontstout doen u de dood de beven (1),
Was Christus in u mond, wiens dood u brengt int leven.
Dit was u Olders vreucht oeck midden int getruir.
O God! of oock soo waer mijn laeste levens uir!
U onbevlekte siel; k'en wilt u niet benijden,
Sal haer int Helmelryck, onsterflelick verblyden.
U lichaem rust in d'aerd', door ons getraen bedout,
En die u lichaem deckt, ons vreucht besloten houdt.
(Waer dwaelt myn droeve geest? Wat mag ic vreucht ophalen
Die nu begraven is! Die wij soo dier betalen?
Ach smakeloose vreucht! Die weinig heeft geduirt,
En onse leven lanck by ons moet syn betruirt!)
Och of u teere hand uw' vaders mond en oogen,
Na d'ordre der Natuyr doch eerst hadd sluyten mogen!
Dit wert, myn lieve kind, wel meest by my beklaegt,
Dat God, diet al bestiert, sulcx niet en heeft behaegt.

XII. — Op Jans-velt te Leyden.

Als naer sestien hondert jaren
Vijf en dertigh wiert getelt;
Sag men menich hondert baren
Brengen op dit droeve velt.
Want het kerchof hooch verheven;

(1) i. e. deed.

Hooger als oyt ijemant sach,
Konde niet meer plaetse geven
Aen die storven dach voor dach.
Men heeft slechts in zeven dagen
Veertien hondert vijftich lien
En noch een, door pest verslagen,
Naar haer grafstê dragen sien.
Jan quam d'eerste plaets hier erven
Daer het velt de naem af hilt
Leser denckt ghy sult oock sterven,
Leeft dan soo ghy sterven wilt.

NASCHRIFT.

P. S. — Terwijl bovenstaande verhandeling in de handen van de geleerde commissarissen der Academie was, om er verslag over uit te brengen, kreeg ik een brief uit Doornik om mij te laten weten dat de heer de Nedonchel zijn Zevecote had teruggevonden! Ik betuig bij dezen mijn welgemeenden dank aan mijn vriend den heer Dr Paul Bergmans, te Gent, en aan den heer Soil, te Doornik, voor de moeite die zij zich hebben getroost om den hoogbejaarden heer graaf te bewegen een onderzoek in zijne bibliotheek in te stellen.

Het boekje werd mij ter inzage toevertrouwd. Wat den titel betreft, kon ik vaststellen dat deze door Pieters *onnauwkeurig* is opgegeven. Indeeling, punctuatie en woorden stemmen *heelemaal* overeen met die van het Gentsche exemplaar (1638).

Wat den inhoud betreft, mocht ik vaststellen

dat mijne gissing (bl. 388) « dat in de uitgave der Elzeviers geene nieuwe gedichten meer zullen gevonden worden, » wel degelijk steek houdt. De inhoud der uitgave van 1626 stemt overeen met den tekst, door BLOMMAERT uitgegeven.

Wat ik echter niet kon gissen, is dat Elzeviers uitgave eene lange dichterlijke opdracht bevat aan Ermgardis Rutgers, vrouwe van den beroemden Daniël Heinsius.

Den tekst laat ik hier volgen : (bl. 2 ongenommerd)

Aen de Ed. Vrouwe Ermgardis Rutgers

Huysvrouwe van Heer DANIËL HEINSIUS

Ridder van S. Marcq, Raet des Konincks van Sweden enz.

Godin, want sulcken naem is u met recht gebleven
Van als ghy hebt u trouw aen Phoebus self gegeven,
Aen Phoebus wiens verstant dat boven ander rijt
U op zijn wiecken voert en van de doot bevrijt;
Die met uw' suyver deugt en lieffelijck aenschouwen
Trotseert de groote faem van al de Griekscbe vrouwen
Die hebben met haer trouw en onbesproken min
Alleen aen haren man geeygent haren sin :
Ist dat het u belieft ghy sult int beste keeren
Dat ick mijn dichten gae met uwen naem vereeren :
En denckt niet dat ick die int minste weerdig ken
Van u te syn gesien; ick weet wie dat ick ben.
Ick weet dat uw verstant vliegt hooger dan de saecken,
Die ick en mijns ghelyck maer kleyn Poëten maecken,
Ick weet die dag en nacht met Heinsius verkeert
En wert met sulck een pen int minste niet vereert.
Wiens Broeder is geweest Gesant aen al de Heeren
Die in het Beemsche Ryck of Duitsche Lant verkeeren
Die van den Sweetschen Helt noch hier gesonden is,
En hoeft niet tot haer faem ons kleyn getuygenis.

Uw deugt en uwen naem en kan van ons niet wachten
Die hooger is gestelt dan al ons kleyn gedachten :
Die u volprysen wilt is recht gelyck den sot
Die sluyten wilt de zee in eenen kleynen pot.
Ick gevet u alleen om dat ghy sout myn wercken
Bevrijen van den nijt en teghen Momus stercken,
Die 't sedert dat ick my met schryven heb gemoeit,
Myn vyant is geweest en noch in gramschap gloeyt.
Ghy sult met uwen naem doen swygen en vertrecken
De borgers van den nacht de gantsvolmaeckte gecken,
Die meenen veel te syn om dat de slechte lien
Int laecken van mijn dicht haer voor geleert aensien.
Doch 't sedert dat ick ben met Phoebi vier ontsteken
En heb ick noyt soo ver van mynen geest geweken
Dat ick het minste gaf om kinders van de doot;
Haer hert is veel te kleyn en mynen moet te groot.
Ten is de pijn niet weert dat ick myn pen sou snyen
Om my van eenen hoop van Esels te bevryen;
Daer dienen stocken toe : een hert gelyck het myn
En kan om sulcken klop noch gram, noch droeve syn,
Ick ben seer wel te vreen, ick wil niet syn gepresen
Vant ongeleerde volck en sotjens die mij lesen;
Ick hebbe mynen wensch ist (1) dat myn kleyne kracht
Van groote zielen werdt niet teenemael veracht.
Meest ist dat u mijn dicht, Godinne, sal behagen
Die met dit werck mijn hert geheel is opgedragen
Tot teecken dat ick blyf, soo lang myn levens spil
Met garen is gelaen, den knecht van uwen wil.

UL. E.
Tot albereyden Dienaer.
JACOBUS ZEVECOTIUS.

Op deze verzen volgt (bl. 7 ongenommerd) een hoogst belangrijk berichtje aan den lezer. Ziehier dien tekst :

Beminde Leser; En denckt niet dat dese beel-

---

(1) L. 'tis.

den van my gevonden syn : want alsoo sy over eenige jaren door den geleerden F. Schoonhovius, in Latynsche spraecke, met veelderlei vonden verciert syn geweest; hebbe ick van den Drucker, die de selve beelden onder hem hadde, versocht synde, die met nieuwe Nederduytsche dichten, synde van anderen sin, vertoont; Hopende hiermede te beproeven of my uw oordeel een spoore sal wesen om wat grooters in de handt te nemen.

Het werk van FL. SCHOONHOVIUS, waarvan hier sprake is, zijn de *Emblemata*, uitgegeven in 1618, door Andries Burier, te Gouda. Na den dood van Burier (1620) waren de koperplaten van SCHOONHOVIUS in de handen gekomen van de Elzeviers. Wij vernemen dus uit het bericht aan den lezer, dat het deze laatste zijn die aan ZEVECOTE gevraagd hebben, eenen Nederlandschen tekst voor die platen te vervaardigen.

Wij weten dus thans hoe de *Emblemata* van ZEVECOTE zijn ontstaan.

De Elzeviers waren van plan het zelfde jaar eene nieuwe uitgave van Schoonhovius' werk te bezorgen (*Les Elzevier* n° 261). Zij wilden tegelijkertijd de platen gebruiken voor ZEVECOTE's Nederlandsche *Emblemata*. Eene vergelijking tusschen de platen van SCHOONHOVIUS en ZEVECOTE (beide uitgaven van Schoonhovius, 1618 en 1626, stemmen letterlijk overeen, cf. WILLEMS *Les Elzevier*) leert ons dat de volgorde dier platen verschilt, alsook

het getal : SCHOONHOVIUS heeft er 74, ZEVECOTE 72. Een vergelijkende tabel doet ons zien dat nr 11 en 49 van Schoonhovius niet zijn overgenomen.

Alhoewel ZEVECOTE ons verzekert dat zijne dichten, « *sijnde van anderen sin* », geene vertalingen van SCHOONHOVIUS mogen heeten, geldt dit slechts voor een gedeelte daarvan. Verreweg de meeste sinnebeelden zijn vrije navolgingen van den Latijnschen tekst ; sommige zijn bijna letterlijke vertalingen, anderen hebben met de eerste *Emblemata* niets gemeens, en werden den Gentschen dichter door de plaat alleen ingegeven.

Als voorbeeld van bijna letterlijke vertaling kiezen wij nr 60 van SCHOONHOVIUS.

De plaat stelt voor : Cesar in eenen triomfwagen gezeten.

Sis memor utriusque fortunæ.

Ecce triumphali Capitolia celsa petentem
  Axe Ducem, ut reddat vota precesque Jovi;
Prœcedit captiva cohors victique Tyranni
  Victor et audaces aureus urget equos,
Hunc aliquis sequitur qui tintinnabula pulsans
  Admonet a lœtis rebus abesse fidem.
Fortunam reverenter habe; nam vitrea tota est
  Cumque nihil statuis firmius esse ruit.

Cf. Zevecote, nr 60 :

Al dat hier leeft, niet sekers heeft.

Siet Cœsar hier gevoert op eenen gulden wagen,
Zijn hooft is gelauriert, zyn peerden kroonen dragen;
Het isser al in vreugt, den belleman alleen
Draegt nevens hem de sweep, het teeken van geween.

De gunste van Fortuyn, haer eeren, haer genuchten,
En sijn noyt gans bevrijt van droefheyt en van suchten :
Denckt al die hooge sit, dat de Fortuyn is blint,
En menig mensche schent die zy te voren mint.

Nr 69, SCHOONHOVIUS. Plaat : Een man en een bussel verstrooide pijlen, welke hij een voor een breekt.

Civilis discordia, hostis victoria.

Praeda duos inter fuit olim splendida sturnos;
Hanc erat auxilio nactus uterque suo,
Dividere hanc tentant, oritur discordia præceps,
Quae socios trahit ad bella gerenda animos;
Milvius haec spectans trepidantibus advolat alis
Cumque sua praeda victor utrumque rapit;
Scilicet ast hosti facilis victoria quando
Discordes populi civica bella movent.

Vergelijk de welgeslaagde (zeer vrije) navolging nr 67 van ZEVECOTE :

Versaemde macht heeft dobbel kracht.

De pylen die my eerst te samen niet en weken
Kan ick wel een voor een oock sonder moeite breken.
Den loosen kieckendief valt dan de vogels aen
Als hy om eenen roof haer siet te samen staen.
Is 't dat ghy wilt de stat van uwen vyant winnen,
Maeckt dat de borgers eerst tweedrachtig sijn van binnen.
Noyt vyant doet soo veel met kracht of argelist,
Als quaet doet aen een stat den borgerlicken twist.

SCHOONHOVIUS, nr 46. Plaat : Een man wil eenen ouden boom rechten.

A teneris assuescendum.

Frustra, operam perdis, potuisset virga moveri
Cum nondum staret viribus aucta suis.
Nunc robur mora longa dedit, citiusque fatiscet
Quam queat informam flectier illa novam.

ZEVECOTE, nr 50 :

Soo hy out sonck, soo peep hy jonck.

Hout op, ghy mallen geck, ghy sijt te laet gekomen,
Den boom heeft synen stant volkomelick genomen;
Als hy was jonck en teer, mocht hy gebogen syn:
Spaert lieve, spaert uw moeyte, 't is nu verloren pijn.
Gelyck ghy yemant siet sich in de jonckheyt dragen,
Denckt dat hy soo sal doen oock in syn oude dagen :
Seer selden sal een man hem geven totte deugt,
Die eenen deugniet was in syne groene jeugt.

SCHOONHOVIUS, nr 3, Plaat : De val van Phaëton en Icarus.

Altum sapere periculosum.

Icarus et Phaeton nimium dum magna capescunt
Occidit hic flammis, ille peremptus aquis :
Mens infirma hominum coeli perumpere claustra
Cum studet in tenebras precipitata ruit.

vergelijk hiermede ZEVECOTE, nr 2 :

Die hooge vliegt, sich self bedriegt.

Als Icarus de son wilt al te naer bekennen,
Voelt smelten door haer vier zijn krachteloose pennen;
En die de wagen eens van Phoebus heeft geleyt,
Wert van syn susters noch by Padi vloet beschreyt.
Die eenen nieuwen weg door syn verstant wilt maken,
Om in des vaders ryck en 's hemels hof te raken,
Is 't eenemaal verdoolt, men vint geen ander baen
Dan die door Christi leer ons open is gedaan.

SCHOONHOVIUS, nr 15. Plaat : Een leeuw door muggen (?) getergd.

A minimis quoque sibi timendum.

En ego qui terror cunctis incedo per orbem
Solius culicis spicula dira tremo :
Ne nervis confide tuis; Nam parvula quaeque
Dum minime credis, quo perimamur habent.

vergelijk hiermede ZEVECOTE, nr 6 :

Oock van wat kleens, komt veel geweens.

De vreese sal den leeu met grooten schrick ontstellen,
Is 't dat hem ergens komt de minste mugge quellen.
Den stier die sorgeloos in 't groene gras vermeyt,
Wert van een kleyne slang vermoort en neergeleyt.
Die eerbaer wesen wilt, moet gans zijn hert bevryen
Van sonden alderley en self de minste myen,
Want dickwils die hem heeft van grooter quaet gewacht
Wert van een kleyne vleck seer schandich onderbracht.

Ten slotte na als deze aanhalingen laten wij een voorbeeld geven van een sinnebeeld waar Schoonhovius en Zevecote heelemaal verschillen.

SCHOONHOVIUS, nr 65. Plaat : Een jongeling van ezelsbeenen fluiten makende.

Indoctus ipse alios juvo.

Sunt asini cantare rudes, tamen ossa ministrant
Quæ fistulis aptissima,
Sic quibus est res ampla domi, tenues studiosos
Opibus juvare convenit.

De ezels zijn onbekwaam tot zingen, nochtans leveren hunne beenderen de beste stof voor fluiten; zoo ook wie zeer rijk is, moet de arme studeerenden ter hulpe komen met zijne rijkdommen... (Indachtig de ezels waarvan hiervoren sprake is geweest.)

ZEVECOTE, nr 56, bewaart niets van dit betoog :

Een konst-ryck man komt allom an.

Als ghy de fluyten siet van esels beenen maken,
Denckt dat de vrome konst tot alles kan geraken :

Geen staet en is soo hoog, geen saeck en is soo vremt,
Daer een konst-rycke siel te lesten niet en klemt.
Siet onsen Christiaen; hoe kleyn placht hy te wesen!
Van niemant veel geacht, van niemant veel gepresen;
Nu wert hy mette konst en wetenschap voorsien,
Gepresen en geacht van alle groote lien.

Doch genoeg! Wie deze vergelijking tusschen beide dichters wil doorzetten, vinde hier een tabel waarmede hij de overeenkomende plaat bij SCHOONHOVIUS kan vinden :

1 = 1, 2 = 3, 3 = 8, 4 = 13, 5 = 4, 6 = 15, 7 = 35, 8 = 42, 9 = 44, 10 = 22, 11 = 51, 12 = 64, 13 = 6, 14 = 7, 15 = 31, 16 = 32, 17 = 34, 18 = 37, 19 = 38, 20 = 43, 21 = 45, 22 = 39, 23 = 47, 24 = 57, 25 = 2, 26 = 5, 27 = 9, 28 = 10, 29 = 12, 30 = 14, 31 = 17, 32 = 18, 33 = 19, 34 = 21, 35 = 20, 36 = 23, 37 = 24, 38 = 25, 39 = 26, 40 = 27, 41 = 28, 42 = 29, 43 = 30, 44 = 33, 45 = 36, 46 = 40, 47 = 41, 48 = 48, 49 = 16, 50 = 46, 51 = 50, 52 = 52, 53 = 54, 54 = 53, 55 = 55, 56 = 65, 57 = 59, 58 = 56, 59 = 58, 60 = 60, 61 = 62, 62 = 63, 63 = 66, 64 = 61, 65 = 67, 66 = 68, 67 = 69, 68 = 70, 69 = 71, 70 = 73, 71 = 72, 72 = 74.

Onze aanhalingen zullen volstaan om te bewijzen dat het oordeel van JONCKBLOET (*Gesch. der Ned. Letterk.*, 1890, t. IV, blz. 108) over de *Sinnebeelden* van ZEVECOTE niet billijk is : « De *Sinnebeelden die hij* in 1638 uitgaf (lees : 1626), zijn onbeduidender dan soortgelijke stukken uit dien tijd plegen te zijn. » ZEVECOTE heeft hier een werk op

bestelling gedaan en heeft de pretentie niet gehad een *oorsprónkelijk* gewrocht daar te stellen.

In de beide Elzeviers uitgaven van ZEVECOTE en SCHOONHOVIUS zijn de platen van 1618 nog gaaf : in de uitgave van Zevecote van 1638 is een gedeelte van de platen erg versleten.

Wij weten niet wie de vervaardiger van de platen is geweest. « De prenten », zegt de Vries, blz. 25 « zijn over het algemeen zeer fraai. D. FRANCKEN Dz. schrijft in zijn *l'œuvre gravé de Van de Passe* een er van op blz. 13 (Schoonhovius) toe aan Crispin de Passe Fr. en zegt verder : *parmi les autres il y en a peut-être encore de sa main.* De heer J.-PH. VAN DER KELLEN meende ze allen aan de Passe te moeten toeschrijven. »

Ten slotte eene enkele opmerking :

Heeft Janssen in 1638 *twee* uitgaven van ZEVECOTE's *Sinnebeelden* uitgegeven? Of heeft hij, zoo als wij het vroeger hebben ondersteld, eenvoudig het titelblad en de dedicatie van de uitgave van 1626 verwijderd, en door nieuwe bladzijden vervangen?

Wij kunnen op deze vraag geen beslist antwoord geven.

Het lijdt voor mij geen twijfel dat Janssen met Elzevier's ZEVECOTE heeft gehandeld evenals met diens SCHOONHOVIUS. Was het exemplaar dat BLOMMAERT afdrukte de uitgave van 1626 mèt vernieuwde titel en dedicatie? Er zijn enkele verschillen tusschen Blommaert's tekst en Elzeviers uitgave.

1° Het gedicht van A. FOORTIUS « op de Emblemata van den wijtvermaarden poëet J. v. Z., » komt bij BLOMMAERT op het einde van de *Emblemata* (blz. 115); bij Elzevier is dit het voorlaatste gedicht van *Nederduytsche dichten*, (het laatste gedicht is het versje van A. BIESE). Wellicht is deze verandering toe schrijven aan BLOMMAERT, die oordeelde dat het, waar hij het stelde, beter te pas kwam.

2° Het bericht aan den lezer dat bij Elzevier op blz. 7 voorkomt (na de dedicatie) komt bij BLOMMAERT aan de keerzijde van den titel (blz. 76, vóór de dedicatie). Is dit insgelijks eene verandering van BLOMMAERT? In allen gevalle past dit bericht niet in eene uitgave van Janssen, aangezien de drukker, die ZEVECOTE verzocht heeft een Nederlandschen tekst te vervaardigen, Elzevier is, en niet Janssen.

3° Het eerste stuk van de *Nederduytsche dichten* (*aan Heinsius* blz. 3), is bij BLOMMAERT gedagteekent van 't jaar 1612. Deze datum komt *niet* voor in Elzevier's uitgave. BLOMMAERT heeft hem zeker uit zijn duim *niet* gezogen. Was hij dan wellicht *met de hand* in het exemplaar bijgevoegd? Zoo niet, dan zijn er wel degelijk in 1638 twee uitgaven van de *Sinnebeelden*.

In de orthographie zijn er vele kleine verschillen tusschen Elzevier's druk en BLOMMAERT. Maar deze laatste heeft zich niet getrouw aan den druk gehouden, dien hij weergaf.

Wat het formaat betreft, Elzevier's druk en de

uitgave van 1638 komen heelemaal overeen. De uitgave van 1626 heeft kleine katernen van 8 folios, evenals die van 1638. Er zijn in de uitgave van 1626, 301 *genommerde* bladzijden, gevolgd door 3 blanke bladzijden (1 1/2 fol., de laatsten van katern T.), zoo dat men desnoods begrijpt dat BLOMMAERT verklaart dat zijne uitgave 304 blz. telt.

Emblema I begint in de uitgave van 1626 op blz. 8, in de uitgave van 1638 (Gentsch exemplaar op blz. 6.

Wij laten het aan de geleerde schrijvers der ***Bibliotheca Belgica*** over te onderzoeken hoe vele er eigenlijk uitgaven zijn.

Zitting van 12 Juni 1900.

Aanwezig de heeren Daems, bestuurder, Coopman, onderbestuurder, de Potter, bestendige Secretaris;

de heeren Claeys, jhr. de Pauw, Gailliard, Snieders, Alberdingk Thijm, Obrie, van Droogenbroeck, de Vos, van Even, Broeckaert, Sermon, Coremans, Bols, de Flou, Claes, Simons, jhr. de Gheldere, Prayon-van Zuylen, Janssens, de Ceuleneer, werkende leden;

Jhr. F. van der Haeghen, binnenlandsch eerelid; de heeren Muyldermans en de Vreese, briefwisselende leden.

Door de heeren baron de Maere van Aertrycke en Segers is bericht gezonden dat zij niet ter zitting kunnen aanwezig zijn.

Het verslag over de voorgaande zitting wordt gelezen en goedgekeurd.

AANGEBODEN BOEKEN.

Door de Regeering :

Arbeidsblad, April en Mei 1890

Annales des Travaux publics de Belgique 1900, 3e aflev.

Bibliographie de Belgique, 1900, nrs 9-10 en *Sommaire des périodiques*, nr 4.

Bulletin de l'Agriculture, 1900, nr 2.

Compte rendu des séances de la Commission royale d'Histoire, 1900, nr 1.

Bulletin de la classe des Lettres et des Sciences morales et politiques de l'Académie royale de Belgique 1900, nrs 3 en 4.

De Taalstrijd hier en elders, 3e deel, nr 5.

Revue sociale catholique, 1900, nr 7.

Wallonia, 1900, nr 5.

Door het Bureel van het XXVe Nederlandsch letterkundig Congres :

Handelingen van deze vergadering.

Door de *Société d'archéologie de Bruxelles* :

Annales, t. XIV, 1e aflev.

Annuaire, t. XI.

Door de *Académie royale d'Archéologie* :

Annales, t. LII, 3e aflev.

Bulletin, nr VIII.

Door den heer E. SOENS :

Goliath.

Door den heer OMER WATTEZ :

Jonge harten. Zuidvlaamsche novellen en schetsen, 2e uitgave.

Door den heer LÉON BOLLACK :

Grammaire abrégée de la langue bleue-Bolak —, langue internationale pratique. Parijs, 1900.

Door de *Société philosophique de Louvain* : *Revue néo-scolastique*, 1900, nr 2.

Door den bestendigen Secretaris :

De portretten der gebroeders Wilhelm en Jacob Grimm.

Het portret van Vrouwe Courtmans, geboren Bergmans.

Door de Opstellers van het Woordenboek der Nederlandsche Taal :

De aflevering *Broeder-Brouwketel*, bewerkt door Dr. J.-W. MULLER.

Door den Oudheidkundigen kring van Dendermonde :

Gedenkschriften, 2e reeks, nr IV.

Door den Oudheidkundigen kring van het Land van Waas :

Annales, 1900, nr 4.

Door het Bestuur der Athenaeum-Bibliotheek te Deventer :

Catalogus der handschriften.

Catalogus der Bibliotheek aldaar, 2 deelen.

Door de Hoogeschool van Upsala :

Skrifter utgifna af Kongel. humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Upsala. 3 deelen.

De laatstverschenen afleveringen van *Dietsche Warande en Belfort, het Katholiek Onderwijs, St.-Cassianusblad, Vlaamsche Kunstbode.*

Mededeeling wordt gedaan van het overlijden van Mgr. Dr. W. Everts, buitenlandsch Eerelid, te Roermond. — Er zal, namens de Academie, een brief van rouwbeklag aan de familie des afgestorvenen worden gezonden.

—

Door de Commissie voor Middelnederlandsche Letteren wordt voorgesteld het handschrift *Audiencie*, behoorende tot het Staatsarchief te Gent en bezorgd door jhr. de Pauw, in druk te geven. — De vergadering, geraadpleegd, bekrachtigt het besluit der Commissie.

—

De heer Coopman brengt verslag uit over de door de Commissie voor Nieuwere Taal- en Letteren gehouden morgenzitting.

Die Commissie stelt voor het verslag, dat over het laatstgehouden Nederlandsch Philologen-Congres werd uitgebracht door Dr. de Vreese, te laten drukken in de *Verslagen en Mededeelingen* der Academie, en zij legt tevens een voorstel over tot het stichten van eene bestendige Commissie voor het onderwijs in de Nederlandsche taal.

De Academie neemt dit voorstel in aanmerking : zij beslist het in de e. v. maandelijksche zitting te bespreken en de toelichting van den heer Coopman te laten drukken.

Dagorde.

De heer Bestuurder, antwoordende op eene schriftelijk gedane vraag des heeren jhr. de Pauw, deelt het oordeel mede des bureels aangaande den zin van het 24e en het 25e artikel der *Wetten*. — De vergadering verklaart zich bij deze zienwijze aan te sluiten.

De heeren Coopman, de Vos en jhr. de Gheldere bieden verslag aan over het eenig ten wedstrijde ingezonden antwoord betreffende de *Veeartsenijkunde*.

ACADEMISCHE WEDSTRIJDEN. — VERSLAGEN.

—

VIERDE PRIJSVRAAG.

Eene volledige Nederlandsch-Fransche en Fransch-Nederlandsche Woordenlijst over de **Veeartsenijkunde.** (*Met bijvoeging van de gewestelijke woorden en uitdrukkingen, en teekeningen waar het past.*

In het antwoord zullen de Mededingers ook zooveel mogelijk de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen mededeelen).

Verslag van den heer TH. COOPMAN, eersten verslaggever.

Uit de *Voorrede* van het eenig ingezonden antwoord (kenspreuk : *Pro linguâ et Scientiâ,* — 290 bladzijden) blijkt, dat de Schrijver de beteekenis van

de gestelde vraag begrepen heeft. Dat hij het beoogde doel niet bereikt heeft is te wijten aan zijn stelselloos plan, of laat ik liever zeggen aan zijn gebrek aan methode.

Een paar voorbeelden onder tientallen bewijzen, dat zijne kwalijk opgevatte *indeeling* het werk onbruikbaar maakt.

Aldus geeft hij op :

— « **Tot**...... Tot poeder gestampte linzen : *Lentilles broyées en poudre.* — Tot poeder gestampte Spaansche vliegen : *Cantharides broyées en poudre.* »

— « **Uit**...... *Hors de.* – Uit de melk geraken enz. »

— « **Voorste**...... *Antérieur.* – *De devant.* — Voorste schenkelspier : *Muscle fémoral antérieur.* »

De hoofdwoorden *Schenkelspier*, *Linzen*, *Spaansche vliegen* zoekt men te vergeefs onder **L**, **S** of **V**.

In eene ernstige vak- en kunstwoordenlijst kan geene plaats worden ingeruimd aan woorden als :

Kwaad... *Mauvais*, *Dangereux.* — **Doof**... *Sourd.* — **Goed**... *Bon.* — **Hooren**... *Entendre.* — **Onecht**... *Non véritable.* — **Over**... *Par dessus.* — **Ouderdom**... *Age.* — **Scherp**... *Aigu*, *Fort.* — **Twee**... *Deux.* — **Periodisch**... *Périodique.* — **Paleis**... *Paleis* enz., enz.

Waar zooveel onkruid woekert, is het dubbel te betreuren, dat onontbeerlijke woorden als de volgende, welke ik, bij de eerste lezing, in de vlucht aanteekende, ontbreken :

Afhalen (de vrucht); afjagen, afrijden, afvoeren.

Balg, beslag, beslaghamer, bespringen, bol (bul), bollen, brullen (burlen), breidel- of toomtand, blinden, blindberd, blindlap, bles (blaar of kol), bekken.

Dekken, dempig, dooretig, droog (van koeien), dul, dulle hoorn, hoorndol.

Fokken, fokkerij, fokstier, fokvee.

Gebit (drenkgebit of watergebit, kauwgebit), gewad, grasbeest, grashoest.

Halfbloedpaard, harddraver, hengstezel, hengstveulen, (hengstkachtel), hengstkeuring, hoefijzer, hoefstal (travalje).

Jaarling, jachtpaard (Eng. : *hunter*).

Kachtel, kachtelen, kalf, kalven of het Vlaandersche *kippen*, kalverkoorts, kies, koe, korthoornvee, kortstraat, kruising.

Maand : achttienmaander enz., melkkoe, melktand, melkvee, merrie, mesten, mestvee, mondstuk.

Oogklep, opvoeding (Eng. : *training*).

Plaag, muilplaag, pootplaag, pink, paardenstamboek (Eng. : *stud-book*), paardenmeester, paardensmid, paardenfokkerij, paardenras, ploegpaard.

Ruin, rund, runderteelt, renpaard, rijpaard.

Snijtand, stier, springstier, springen, snuit (onbehaarde), snijtand, schedel, slachtvee, stoeterij.

Tepel, teen.

Volbloedpaard, vaars, veefokkerij, vel, voeder, verharing enz., enz.

Van het paardentuig geeft Schrijver op : ***haam, halster, zadel***. 't Is bitter weinig; want tot de onderdeelen van het ***haam*** behooren : de ***wrong***, het ***kussen***, of de ***romp***, de ***kop***, de ***strotvrijheid***, de ***bindriem***, de ***draagbeugel***, de ***schaaflappen*** enz. Met den ***halster*** gaan gepaard : de ***frontriem***, de ***neusriem***, het ***lange stuk*** met gesp, de ***dwarsstukken***, de ***keelriem***, de ***keelriemlis***, het ***ijzeroog***, de ***kettingstoot***, de ***knevel***, het ***werveloog***, de ***verkortingen***, enz. Waar spraak is van den ***zadel***, dringen woorden als de volgende zich op : de ***zitting***, de ***knop***, de ***zijbladen***, de ***boven-*** en ***onderbezetsels***, de ***ophanglis***, de ***stijgbeugeldragers***, de ***schaaflappen***, de ***stootranden*** enz. Voor de onderdeelen van den ***zadelboom*** bestaan ten minste twaalf namen; een zestal voor die van den ***stijgbeugel***. Voor zoover ik weet, is het ***trektuig*** een dik honderdtal woorden rijk, zonder de gewestelijke uitdrukkingen, welke in onze Idiotica al of niet voorkomen.

Van dit alles geeft ***Linguâ et Scientiâ*** weinig of niets. Ik neem het den Schrijver in het geheel niet euvel op, daar de enkele woorden betreffende het paardentuig, die hij aangeteekend en de zeer vele die hij verwaarloosd heeft, best plaats kunnen vinden in eene woordenlijst over het ambacht van den ***gareelmaker***.

In het aangeboden werk is er geen spoor te ontdekken van eenige woordverklaring, zonder dewelke eene met oordeel en kennis aangelegde en bewerkte verzameling mij ondenkbaar toeschijnt.

Aldus, om enkel één eenvoudig voorbeeld aan te halen, kan het aangeteekende betreffende *schaving* (blz. 111) zelfs den ingewijde van weinig nut wezen.

« **Schaving** : Oppervlakkige wond. — *Blessure externe.* — *Égratignure.* »

Waarom het woord en zijne beteekenis niet duidelijker toegelicht en er niet bijgevoegd :

« *Om het haam goed te sluiten en het* **schaven** *van de schouders der paarden te beletten, bezigt men de haamkussentjes.* **Schaven, schaving** (ook **schuren, schuring**) Fr. *Écorcher, écorchure légère.* »

In wetenschappelijk opzicht wordt de zaak nog bedenkelijker, en het ware nutteloos werk 'Schrijvers aandacht op menige onnauwkeurigheid te vestigen, daar zijne verzameling al te onvolledig is. Het valt te betwijfelen of hij wel een cursus over topographische of chirurgische dierenontleedkunde heeft ingezien, of een der cursussen over natuur-, weefsel-, ziekte- of gezondheidsleer. Wat hij over verloskunde heeft geëxcerpeerd maakt, — alhoewel het m. i. den vakmannen niet bevredigen zou, — het beste deel van zijn werk uit. Uitermate veel ontbreekt met het oog op de leer der paarden- en veeziekten, de runderheelkunde, de artsenijkunde of practische artsenijbereiding enz. Onze paarden- en runderrassen worden niet eens vermeld, ofschoon de verzamelaar desaangaande veel wetenswaardigs had kunnen ontleenen aan programma's van ten-

toonstellingen, keuringen en wedstrijden, niet het minst aan de verslagen van bevoegde jury's.

Het spijt mij waarlijk dit ongunstig oordeel te moeten uitbrengen; want, mijns erachtens, is eene degelijke vakwoordenlijst als door de Koninklijke Vlaamsche Academie verlangd wordt, de sleutel, welke onze Moedertaal toegang zal verleenen tot het onderwijs in onze nog steeds Fransche Rijks-veeartsenijschool.

Ik besluit derhalve met den wensch, dat de vraag aangehouden worde voor het jaar 1903.

TH. COOPMAN.

Brussel, 20 *April* 1900.

Verslag van Dr. AMAND DE VOS

Het eenig ingezonden antwoord op de prijsvraag betrekkelijk de vaktermen der veeartsenijkunde, getuigt van overhaasting en groote zorgeloosheid.

Op de 291 bl., die het opstel behelst, zijn de eigenlijke vakwoorden, behoorende tot de genees- en heelkunde van het vee, vrij dun gezaaid, ja, als het ware verloren.

Mijns dunkens, dient eene werkelijke, ware vakwoordenverzameling niets te bevatten, dat van algemeene beteekenis en toepassing is, ten ware deze gewijzigd werden door hare betrekking met het bijzonder vak, waarvoor die woorden gekozen zijn.

Zoo, bij v., zijn de woorden *droes*, *bloe*, *bof*, en tal van andere inderdaad eigen aan kwalen van het beestiaal. Daarnevens wordt bij v. *snot*, een soort slijm beduidend, een vakwoord, wijl het bij uitbreiding wordt gebruikt om eene paardenziekte te kenschetsen.

Maar, waar zou eene vakwoordenlijst beginnen en ophouden, moest zij, in dit geval, namelijk, al de eigene benamingen inhouden van algemeene ontleedkunde en levensleer, artsenij- en scheikunde, heel-, genees- en verloskunde voor mensch en dier; daarenboven de wetenschappelijke taal van de kruid- en delfstofkunde? Wel, dan moest elk vakboek alle wetenschappen omvatten; tot zelfs de stielen en bedrijven: zooals hierde hoefsmeding, de gareelmakerij en de rijschool, nevens de kennis van den veearts.

Nu, zulke oneigen vakwoorden beslaan veel plaats in het hier beschouwde schrift. Maar nog veel meer gewone, buiten alle wetenschap staande woorden vullen er de papiervellen van op.

Bij de letter G, toevallig nageteld, vind ik er 19 van dit laatste soort op een totaal van 32, min of meer bij het vak passende. Uit voorbeelden met volle handgrepen, haal ik aan : *gewoon*, *gevlekt*, *getakt*, *gestoken*, *gescheurd*, *gerst*, *geroost*, *geronnen*, *geraspt*, *geraamte*, *gezegend*, *gezuiverd*, *goed*, *goedaardig*, *groen*, *groot*.

Wilt ge er nog eene massa van links en rechts? Welnu, ziehier : *aangeboren*, *aanstekend*, *achtbladerig*, *achterblijven*, *afbreken*, *afdampen*, *afkoelen*,

afkooksel, bier, bijtend, bedenkelijk, bederf, besmettelijk, ouderdom, over, zout, zwaar, zwarten, poeier (met 28 poeiersoorten erbij), *wild, wortel* (en alle soort van wortels), *zand, zeep, ziekte — der oogen, — der ooren, — van den staart, enz. enz.*; *plant, pleister, brood, roode wijn, rotachtig, samengesteld, sap, schaap, smart, spijs, spits, staal, steek, sterk, stil, teer, twee, valsch, verloren, vleesch, vlek, voet vochtig, voorste, vrijwillig, vurig*, enz., enz., enz.

Kortom, eene echte spotternij! Dit kan volstrekt niet ernstig opgenomen worden.

Midden dat alles, onnauwkeurige uitdrukkingen, zooals in de vertaling van sommige gezegden : *zuur worden der melk = le lait qui s'aigrit*; — *het vetsmelten = la graisse qui se fond*, — *weeën = douleurs de l'enfantement* (van dieren gesproken).

Groote onbeholpenheid ontmoet ik in de scheikundige benamingen, alzoo : *zwavelzure atropine* wordt weergegeven door het ongehoorde *atropine sulfurique*, instee van *sulfate d'atropine; zwavelzure strychnine*, op dezelfde wijs; *zwavelzure potasch* heet hier in het Fransch : *potasse vitriolique*; en *zwavelzuur ijzer, fer vitriolique*, voor *sulfate de potasse* en *sulfate de fer!*

Ik stip nog enkele onjuiste geneeskundige bewoordingen aan : *hefboom* in de verloskunde, wordt nu eens omgedoopt in *forceps* (hetgeen de *verlostang* is), ofschoon elders door den waren naam *levier* aangeduid.

Aanloopen voor *opzwellen*, in plaats van *oploopen*, heb ik nergens gehoord.

Tétanos (de *klem*) krijgt hier den naam van *hartziekte.*

Bevangenheid wordt voor Eng. *stiffness, stijfte* genomen.

Verrekking is *entorse*, geene *luxation*, wat *ontwrichting* beduidt.

Verzwering is geen *suppuration* (*ettering, etterloop*), maar wel *ulcération.*

Naar mijne meening dus ook, is onderhavig werk onbetrouwbaar en vol gebreken en voldoet geenszins aan de eischen van den prijskamp.

—

De derde verslaggever, jhr. Dr de Gheldere, verklaart in te stemmen met het oordeel van de twee eerste verslaggevers en drukt insgelijks den wensch uit dat de prijsvraag aangehouden worde voor het jaar 1903.

De vergadering, geraadpleegd, neemt het voorstel tot nietbekroning der heeren beoordeelaars aan en beslist dat de prijsvraag voor een volgend jaar zal aangehouden worden.

—

Thans wordt overgegaan tot de kiezing van vier briefwisselende en vier buitenlandsche eereleden.

Worden gekozen als briefwisselende leden :

ter vervanging van jhr. de Gheldere, die werkend lid is geworden, de heer Ridder de Corswarem, te Hasselt, hoofdopsteller van het *Vlaamsch Bestuur ;*

ter vervanging van den heer Prayon-van Zuylen, ook benoemd tot werkend lid, de heer Dr. J. Mac Leod, hoogleeraar te Gent;

ter vervanging van den heer Dr. Simons, insgelijks benoemd tot werkend lid, de heer Isidoor Teirlinck, letterkundige te Brussel;

ter vervanging van den heer Ad. de Ceuleneer, ook benoemd tot werkend lid, de heer Waltman van Spilbeeck, geschiedschrijver te Tongerloo.

Worden gekozen als buitenlandsche eereleden :

ter vervanging van wijlen Dr. Klaus Groth, de eerw. heer Alex. Baumgartner, S. J., te Luxemburg;

ter vervanging van wijlen Dr. P.-J. Cosyn, de heer Dr. J. W. Muller, mede-opsteller van het *Woordenboek der Nederlandsche Taal;*

ter vervanging van wijlen Dr. Burgersdijk, de heer Dr. A. Beets, ook medewerker aan gezegd *Woordenboek;*

ter vervanging van wijlen den heer Bonvarlet, de heer Dr. Boekenoogen, insgelijks medewerker aan het *Woordenboek.*

De heer Bestuurder legt op het bureel de redevoering neder, welke hij voornemens is te houden op de jaarlijksche openbare vergadering, die zal plaats hebben op woensdag 27 Juni.

Te 4 uren verklaart hij de zitting geheven.

Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde

(Uit het verslag over de zitting van 12 Juni 1900.)

Aanwezig : de heeren Mr. J. Obrie, ondervoorzitter, dd. voorzitter, Dr. Claeys, Daems, Dr. de Vos, Dr. de Vreese, Mr. Prayon-van Zuylen, Dr. Snieders, leden. Th. Coopman, secretaris.

. . . .

4° Over het nut en de noodzakelijkheid van eene 4e bestendige commissie, onder den naam van **Bestendige Commissie voor het onderwijs in de Nederlandsche Taal.** — Algemeen programma van werkzaamheden : A) ***De* studie *en de* bevordering *van het* onderwijs *in de* Nederlandsche taal** in de lagere en middelbare school, met inbegrip der kunst- en vakschool, en in de hoogeschool; — B) het uitgeven van **boeken** en **verhandelingen** in verband met haar doel.

[*Evenals de andere bestendige commissïen, zou deze commissie bestaan uit* TIEN *(werkende of briefwisselende) Leden, bij voorkeur benoemd onder de al of niet rustende Hoogleeraars en Leeraars; ook onder de Leden, die vroeger tot het leeraars- of onderwijzerskorps hebben behoord. — Hare wetten zouden dezelfde zijn als die van de beide jongste bestendige commissiën*].

De Heer dd. Voorzitter verzoekt den heer Secretaris om toelichting van het door hem overgelegde voorstel.

De heer Th. Coopman drukt zich uit als volgt :

Mijne Heeren.

Niet zonder bekommernis zien wij de Fransche taal gedurig veld winnen in alle takken en vakken van het onderwijs in Vlaamsch-België.

Is het wel noodig, dat ik dien alles behalve gunstigen toestand schetse?

Daarover zijn, immers, in de laatste jaren, verscheidene statistieken verschenen en verschijnen nog af en toe talrijke opstellen in den *Taalstrijd hier en elders* en in andere tijdschriften.

Zelfs in de lagere school wortelt de verfransching voort, en de vijanden onzer taal werken rusteloos en met inspanning van al hunne krachten om èn de Regeering èn het bestuur van de gemeente èn de ouders en onderwijzers, niet het minst de onderwijzeressen, voor hunne heillooze plannen te winnen.

Moet ik wijzen op de bedekte of onbedekte middelen, welke worden aangewend tot het algeheel ontvlaamschen van de normaalscholen; tot het ontzenuwen of verkrachten van de taalwet van 1883, die het gebruik van het Nederlandsch in de inrichtingen van 's Rijks middelbaar onderwijs regelt; tot het bestendigen van den in taalopzicht erbarmelijken toestand in het vrij onderwijs?

Met dit alles zijn mijne geachte Medeleden even goed en zelfs beter vertrouwd dan ik, en ook zij beseffen dat, mocht vroeg of laat het onderwijs

verplicht worden gemaakt zonder de uitdrukkelijke bepaling dat de voertaal van het onderwijs in Vlaamsch-België de Nederlandsche zij, onze taal, in het bijzonder, en de verstandelijke ontwikkeling van ons volk over het algemeen, het erg zouden te verduren hebben.

Hoe ongunstig de huidige toestand, hoe onrustbarend de toekomst ook wezen mogen, is alle hoop op beternis ons niet ontzegd : alles kan nog verkeeren, indien allen, die hunne taal liefhebben, willen waken en werken.

Velen zien verlangend uit naar de Koninklijke Vlaamsche Academie die, gelukkig, niet lijdelijk laat begaan, daar zij hare plichten begrijpt.

Dat *haar* optreden in zake onderwijs, door de Franschgezinden met leede oogen wordt aanzien, werd o. a. bewezen door het feit dat, toen zij zich onlangs bezig had gehouden met het bespreken van het normaal onderwijs voor regentessen, er tegen haar, uit Gent, dadelijk eene klacht werd ingediend, omdat zij, luidens eenen brief van de **Société flamande pour la vulgarisation de la langue française** aan de Regeering, zich bemoeide met zaken, die haar niet aangaan (1).

---

(1) Zie *La Flandre Libérale*, Gent, nr 17, Jeudi 17 mai 1900 : « *Société flamande pour la vulgarisation de la langue française.* — Nous apprenons que dans sa dernière séance le comité de la Société flamande a décidé de protester vivement auprès de M. le ministre de l'intérieur contre les empiètements de l'Académie

Geen twijfel of de Koninklijke Vlaamsche Academie zal dien roekeloozen aanval afslaan met het eenig gepast en harer waardig antwoord : het stichten van eene vierde bestendige Commissie onder den naam van : **Bestendige Commissie voor het Onderwijs in de Nederlandsche taal.**

Welhoe! de studie en de bevordering van dat onderwijs zouden niet tot hare taak behooren!

Zij heeft er, Goddank! sedert jaren anders over geoordeeld; men zie enkel hare **Verslagen en Mededeelingen** in.

Reeds op hare zitting van 16 Maart **1887**, handelde wijlen J. Micheels over *De Leeraars der Nederlandsche taal op een Vlaamsch Athenaeum* (1). In

---

flamande sur le terrain administratif. Il y a été déclaré que ces messieurs de l'Académie paraissent oublier qu'aux termes de l'arrêté royal du 8 juillet 1886 ils n'ont à s'occuper que de « l'étude et de la culture de la langue et de la littérature néerlandaises ».

Le comité estime que de là à délibérer d'office sur la question de savoir où et comment doivent être organisées les écoles normales, il y a loin.

L'Association proteste encore contre le vœu émis par les académiciens flamands dans leur dernière séance, de flamingantiser l'école normale pour filles de Bruxelles et voir introduire le flamand dans l'enseignement tout entier comme unique langue véhiculaire.

La protestation rappelle les tristes effets que cette mesure, partiellement appliquée, a déjà produits à l'athénée et à l'école moyenne, désertée au point que M. Woeste espère bientôt en obtenir la fermeture. Et elle termine en demandant au ministre « d'opposer à l'avenir une barrière infranchissable aux extravagances des flamingants, dont les exigences de plus en plus audacieuses commencent à provoquer un mouvement de réaction assez prononcé ».

(1) Zie *Verslagen en Mededeelingen*, 1887, blz. 30.

hare vergadering van 14 Juli 1887 gaf het overleggen, in de Kamer, van het wetsontwerp op het hooger onderwijs, aanleiding tot eene ernstige bespreking en tot het uiten van wenschen, welke door de Academie aan de Regeering werden overgemaakt. Tevens verzocht zij den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs om mededeeling van 1° het ontwerp van het nieuw programma voor de Koninklijke Athenæa en 2° het programma der leergangen voor de Vlaamsche normale afdeeling bij de hoogeschool te Gent (1).

In 1889 schreef zij eene prijsvraag uit over de *Geschiedenis van het gebruik der Nederlandsche taal in ons lager, middelbaar en hooger onderwijs, van 1830 tot heden*, en twee jaar later benoemde zij, op voorstel van de Afdeeling Nieuwere Taal- en Letterkunde, eene Commissie voor de *eenheid van de terminologie in de Nederlandsche Spraakleer* (2). Eveneens op verzoek dier Afdeeling, wees zij, den 16 Maart 1892, den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs op de dringende noodzakelijkheid van de algeheele en stipte uitvoering der taalwet van 1883 (3).

In 1895 schreef zij eene prijsvraag uit over *De Moedertaal als voertaal in het onderwijs*. De verhandelingen van den heer H. Temmerman, be-

---

(1) Zie *Verslagen en Mededeelingen*, 1887, blz. 79-81.
(2) *Ibidem*, 1891, blz. 334.
(3) *Ibidem*, 1892, blz. 65.

stuurder van 's Rijks Normaalschool te Lier, en van de heeren leeraars Van Heuverswijn, werden door haar met goud bekroond en dadelijk gedrukt.

Verleden jaar drong zij bij de Regeering aan op de vervlaamsching van de hoogeschool te Gent (1); dit jaar op de herinrichting, in Vlaamschen zin, van het Normaal onderwijs voor regentessen.

Voor het jaar 1902 stelde zij eene prijsvraag over de *uitspraak* van de Nederlandsche taal (2). En de Regeering erkende en bekrachtigde hare bevoegdheid in zaken van onderwijs, daar zij zich gewaardigde den 21 Februari 1900, haar oordeel in te winnen over eene vraag van het Algemeen Bestuur van het Willems-Fonds, betreffende voorgestelde maatregelen tot regeling en loutering van de uitspraak onzer taal.

Wat hoeft er meer gezegd of gedaan om die bevoegdheid te bewijzen?

Mijne Heeren! Toen ik, twaalf jaren geleden, den 20n Juni 1888, met de welwillende ondersteuning en de hooggewaardeerde medewerking van den Bestendigen Secretaris der Koninklijke Vlaamsche Academie, deze een eerste voorstel overmaakte tot inrichting van de bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde en van die voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie, liet ik, op aanraden van den heer Fr. de Potter, het ontwerp voor

---

(1) Zie *Verslagen en Mededeelingen*, 1899, blz. 136, 375.
(2) *Ibidem*, 1900, blz. 12.

eene Commissie van Onderwijs voorloopig ter zijde, daar de geachte Secretaris mij destijds afdoende bewees, dat de Academie nog over geene genoegzame elementen daartoe beschikte.

Wat toen niet mogelijk was, kan heden geschieden, en wel in de gunstigste voorwaarden : onder onze 35 werkende en briefwisselende Leden tellen wij 5 hoogleeraars, 1 schoolopziener en 1 rustend schoolopziener, 1 rustend leeraar van het Normaal onderwijs, 2 leeraars aan het Middelbaar onderwijs en 2 rustende leeraars, tevens 4 Leden, die vroeger tot het lager, middelbaar of normaal onderwijs hebben behoord, te zamen 16, en, naar alle waarschijnlijkheid, zal dat getal op heden nog versterkt worden met 2 eenheden, zoodat het hooger, normaal, middelbaar en lager officieel en vrij onderwijs in de Koninklijke Vlaamsche Academie zullen vertegenwoordigd zijn door meer dan de helft (18) (1) harer Leden, waaronder 3 werkende, die tot nog toe van geene bestendige Commissie deel uitmaken.

In de wel begrepen verdeeling van den arbeid ligt de kracht. De Koninklijke Vlaamsche Academie zal dan ook, op uw voorstel, niet aarzelen de vlijt en de kunde van die Leden, bevoegde vakmannen,

---

(1) De heeren Dr. H. Claeys, Prof. Alberdingk Thijm, S. Daems, Prof. J. Obrie, J.-A. van Droogenbroeck, H. Sermon, J. Bols, D. Claes, Mr. Prayon-van Zuylen van Nyevelt, Dr. L. Simons, Prof. de Ceuleneer, H. Haerynck, G. Segers, Prof. W. de Vreese, J. Muyldermans, L. de Koninck. Na de verkiezing van 12 Juni 1900 : Prof. Mac. Leod, Is. Teirlinck.

te benuttigen, en hunne werkzaamheden op dat gebied te steunen door haren naam en haar gezag.

Een ruim veld ligt voor de Commissie ter bearbeiding open; eene verhevene zending is haar weggelegd.

Door hare gedrukte verslagen over hare zittingen, over ingezonden boeken en verhandelingen; door het uitgeven van deze laatste en van de opstellen harer Leden; door hare onderwijskundige studiën in verband met het taalonderricht, het stellen en aanbieden van prijsvragen; het zoo mogelijk inrichten van bestendige wedstrijden, het opsporen, bespreken en aanbevelen van verdienstelijke school-, lees- en prijsboeken die hier of elders het licht zien; door het uitgeven van wetenschappelijke werken voor middelbaar en hooger onderwijs, zal zij groote diensten weten te bewijzen en onderwijzers, leeraars en leerlingen aan haar ten zeerste verplichten.

Niets belet, en het is ja noodig, dat zij, op hare tweemaandelijksche bijeenkomsten, den toestand van het Nederlandsch taalonderwijs bespreke, de bestaande leemten en de wenschelijke verbeteringen aanduide; wanneer het pas geeft en het haar niet onmogelijk blijkt, statistieken opmake en afkondige in hare verslagen; zelfs jaarlijks of om de twee of drie jaren, telkens wanneer zij het nuttig acht, een algemeen verslag aan de Koninklijke Vlaamsche Academie overlegge over den door haar vastgestelden voor- of achteruitgang van het Nederlandsch in het onderwijs.

Van onmiddellijk practisch nut beschouw ik het laten drukken, — telkens mits goedkeuring van de stukken door de Academie, — van hare verslagen, verhandelingen enz. in een bijblad van de Academische **Verslagen en Mededeelingen,** dat, onder den titel van **Werkzaamheden der Bestendige Commissie voor het Onderwijs in de Nederlandsche taal,** afzonderlijk gepagineerd, ook afzonderlijk verkrijgbaar zou worden gesteld tegen geringen prijs, opdat de Commissie op die wijze en door ruime verspreiding van de uitgave zou kunnen inwerken op den geest van het onderwijzend personeel, tevens den Wetgever en de Regeering onrechtstreeks in- en voorlichten.

Het is geenszins mijne bedoeling hier voor de beoogde Afdeeling eene tafel van bepaalde werkzaamheden op te maken. Ik wilde enkel uwe aandacht vestigen op een deel van den arbeid welke, mijns erachtens, binnen den kring van hare bevoegdheid zou liggen, en ik meen deze beknopte toelichting te mogen besluiten met de vaste hoop, dat de Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde het grondbeginsel van het voorstel zal goedkeuren en het voorstel tot het hare maken, daar zij overtuigd is, dat nergens, en allerminst in een tweetalig land, eene taal- en letterkunde mogelijk of denkbaar is, zonder een grondig onderwijs in en door de taal van het volk.

Bij eenparigheid van stemmen, neemt de Commissie het voorstel aan, en gelast den Secretaris het, in haren naam, aan de Koninklijke Vlaamsche Academie over te maken met den wensch, dat het in de algemeene vergadering van den 18n **Juli** a. s. besproken en dat de toelichting gedrukt worde.

Openbare Zitting van 27 Juni 1900.

Aanwezig de heeren Daems, bestuurder, Coopman, onderbestuurder, de Potter, bestendige secretaris;

de heeren Claeys, jhr. de Pauw, Gailliard, Snieders, Obrie, van Droogenbroeck, de Vos, Broeckaert, van Even, Sermon, Coremans, Bols, de Flou, Baron de Maere d'Aertrycke, Claes, Janssens, Simons, Prayon-van Zuylen, werkende leden;

jhr. F. van der Haeghen, binnenlandsch eerelid;

de heeren de Vreese, Mac Leod, Teirlinck, briefwisselende leden.

Door de heeren Alberdingk Thijm, de Ceuleneer, Ridder de Corswarem en W. van Spilbeeck is bericht gezonden dat zij niet ter zitting kunnen aanwezig zijn.

Aan het Bureel neemt ook plaats Mgr. Dr. Schaepman, buitenlandsch eerelid.

Te 11 1/2 uren verklaart de heer Bestuurder de zitting open.

Hij spreekt, in naam van zijne medeleden, dank aan de achtbare vergadering, die door hare aanwezigheid een blijk van belangstelling geeft aan de werkzaamheden der Koninklijke Vlaamsche Academie, en inzonderheid aan de heeren Tuncq, eere-eerste Voorzitter des Beroepshofs van Gent, Lammens, oud-Senator, de Bock, vicaris-generaal des bisdoms van Gent en een aantal leeraars en studenten.

Verder deelt de heer Bestuurder mede dat tal van aanzienlijke personen hun leedwezen hebben uitgedrukt niet te kunnen aanwezig zijn, onder andere de heeren Procureur-generaal en de eerste Voorzitter des Hofs van Beroep te Gent, Arthur Verhaegen en Arthur van der Linden, leden der Bestendige Deputatie des Provincialen Raads, de Ridder, schepene der stad Gent en lid van gemelden raad (die op hetzelfde uur als de Academie zitting houdt), Dumont, prefect van het Koninklijk Atheneum, Matthieu, bestuurder van het Koninklijk Muziek-Conservatorium enz.

De heer Bestuurder draagt daarna de volgende redevoering voor :

EENE EEUW VAN STRIJD.

Mijne Heeren,

Zoo het voorschrift der Academische wetten zulks al niet doet, heeft toch de gewoonte, van den aanvang der stichting in zwang gekomen, den Bestuurder der Academie de taak opgedragen het woord te voeren op de jaarlijksche openbare zitting. En bij het stellen der vraag, over welk onderwerp ik U het gevoeglijkst om uwe welwillende aandacht zou verzoeken, viel er, docht mij, niet lang te aarzelen. Bij dit eindjaar toch der 19de eeuw lag het als voor de hand, eenen terugblik te werpen op de

laatste honderd jaren in betrekking tot de zaak, die ons allen overdierbaar is : den strijd voor het behoud, het leven, den bloei der geliefde Moedertaal.

Ik zeg : eenen terugblik; en dan weze 't nog slechts een zeer oppervlakkige blik, een enkele oogopslag op den toestand bij den aanvang der eeuw, het ontstaan, de pogingen en de uitkomsten onzer Vlaamsche Beweging. Want de stof is al te veelomvattend en, moest ze slechts ietwat volledig behandeld worden, zij vergde lijvige boekdeelen, zooals er in de laatste tijden verscheidene verschenen zijn en nog verschijnen (1).

Ik zal u niets nieuws vertellen, MM. HH.; ik noodig U uit, met mij, alleen eene hartelijke herinnering te wijden aan al het wel en wee, dat onze Vlaamsche zaak te beurt viel, aan al de pogingen, die onze ouderen en wij aan hare opbeuring en hare zegepraal gewijd hebben, gedurende de 19e eeuw.

Eene eeuw van strijd — met dien naam, dunkt me, kan dit tijdvak onzer geschiedenis best bestempeld worden.

---

(1) Onder andere, TH. COOPMAN en A. SIFFER, *De Taalstrijd hier en elders;* — COOPMAN en DE LA MONTAGNE, *Onze Dichters;* — COOPMAN en SCHARPÉ, *Geschiedenis der Vlaamsche Letterkunde van het jaar 1830 tot heden;* — P. HAMELIUS, *Hist. politique et littéraire du Mouvement flamand;* — PRAYON VAN ZUYLEN, *De Belgische Taalwetten;* — FR. DE POTTER, *Verh. over de Vlaamsche Letterk. in België sedert het begin der XIXe eeuw;* enz. — J. RECHTS, *Gesch. van den Vlaamschen Taalstrijd.*

Overigens, zulks was ze niet uitsluitelijk voor ons. Het is zoo opmerkenswaardig als in 't oog vallend, dat de heropwekking van het nationaal gevoel, de streving naar eigendommelijk leven, als de bijzonderste karaktertrek is dezer eeuw, waarin nochtans, als natuurlijk, de versmelting der rassen, de ondergang van eigen talen, zeden en gewoonten, het cosmopolitisme moesten volgen uit de verbazende uitbreiding der onderlinge betrekkingen tusschen de volkeren, vrucht der talrijke uitvindingen dezer eeuw, die het verkeer vergemakkelijken, met de slagboomen van tijd en afstand uit den weg te ruimen.

En wat zagen we? Zijn ook de nationale, eigenaardige gebruiken meer verdwenen om plaats te maken voor eene algemeener gelijkvormige levenswijze, zoo ontwaren we toch, daarnaast, bijna alom een herleven van het nationaal gevoel; zijn zeden en gewoonten versmolten, de rassen zijn het niet, maar teekenen zich krachtiger af dan in de voorgaande tijden. Hier is het een streven om het behoud of de heropbeuring van eigen taal, ginder om het heroveren of het bewaren van onafhankelijk bestaan. Ieren en Finnen, Tzechen en Hongaren, Roemeniërs en Felibres, Vrijstaters en Transvalers — ik zwijg van menige anderen — worstelen onverpoosd en onvermoeibaar om hunne stamrechten te handhaven of te hervinden.

Zoo ging het ook ons. En dat heropgewekt nationaal gevoel is de ziel, die onze Vlaamsche Be-

weging in het leven riep, honderd jaar lang nu reeds in 't leven houdt, en — hopen wij het, tegen alle pessimistische beschouwingen in — ook bij onze nakomelingen zal in 't leven houden, bij onze nakomelingen, die - als zij geene taalrechten meer te veroveren hebben — hunne plichten jegens de taal zullen vervullen met haar te beminnen, te beoefenen, te veredelen, tot het toppunt van volmaaktheid en bloei te verheffen.

Allerellendigst, ja als hopeloos was, bij den aanvang der 19e eeuw, de toestand hier te lande. De orkaan der Fransche Omwenteling, over België heengierend, had den bodem met bloed en puin overdekt. Ons vaderland lag aan boeien geklonken, verpletterd onder den hiel der overweldigers; zijn aloude instellingen waren omvergehaald, zijne rijkdommen uitgebuit, zijne kunstschatten ontroofd, zijne zonen naar het slagveld weggesleurd, zijne priesters gekerkerd of verbannen, zijne laatste verdedigers — onze Boeren — neergesabeld.

Ellendig was, bij name, de toestand voor onze dierbare Moedertaal. Wel dagteekende haar verval reeds van vroegere jaren. Terwijl zij in Noord-Nederland een tijdvak van ongemeenen bloei beleefde, kwijnde zij hier allengskens meer en meer weg onder den invloed van verschillende oorzaken, die wij hier niet hebben na te sporen; doch een laatste, vreeselijke slag — de genadeslag — zoo mocht men denken, werd haar door de Fransche overheersching toegebracht.

Reeds sedert 1794 begon het Fransch aan het Vlaamsche Volk opgedrongen te worden, eerst op bestuurlijk, vervolgens op gerechtelijk gebied (1). Een besluit, dat gebood al de officieele acten, zelfs tusschen bijzonderen, in het Fransch op te stellen, voltrok weldra de verbanning van het Vlaamsch uit het openbaar leven (2).

Niet minder bedroevend was de toestand op elk ander gebied. Te eenen male verbannen eveneens was onze moedertaal uit hooger en middelbaar onderwijs, en vond nog slechts eenig toevluchtsoord in de lagere scholen en, na de heropening der kerken, op den kansel. Doch ook met die scholen was het erbarmelijk gesteld. Bij gebrek aan goede vorming en methode voor zich zelven, aan goede handboeken voor hunne leerlingen, konden de arme, onwetende schoolmeesters al niet meer dan den kinderen wat leeren lezen, schrijven en cijferen; van taalstudie en taalbeoefening kon geene spraak zijn. En trad de taal op den kansel te voorschijn, dan was het, voor 't algemeen, eenvoudig en onopgesmukt, zich vergenoegende met het hoofdzakelijke, het brood, namelijk, der leering brekende zooals het van de weinig ontwikkelde aanhoorders kon genoten worden.

---

(1) Proclam. du 23 vendém. an IV. — Décret du 2 frimaire an IV.

(2) 24 Prairial an XI.

Geen wonder zoo ons volk, bij zulken toestand, zoogoed als niet meer las. Wat er nog voor schaarsche boeken voorhanden was, het waren de Catechismus, het kerkboek en Pater Poirters' *Masker van de wereld*; bij enkele meer begoeden een *Legende der Heiligen* van Rosweydus, in reeds verouderde taal, naast een *Christelijke Pedagoge*.

De letterkundige boekenschat bepaalde zich voor 't overige tot de verzameling van blauwboekjes, te Antwerpen of te Gent uitgegeven, navolgingen in proza van ridderromans en andere middeleeuwsche verhalen, doch ellendige navolgingen van alle kunst ontbloot.

Gelezen werd er nog, doch zoo weinig, dat men niet gansch te onrechte van Conscience gezegd heeft : Hij leerde ons volk lezen.

Wat moest er van de taal geworden gedurende twintig jaar van zulk een beheer? Behandeld als straattaal, veracht als de taal der onwetenden en onbeschaafden, door het Fransch verdrongen uit alle eervolle of winstgevende posten, zonder boeken, zonder bladen, zonder beoefenaars, ja, wat moest er van de taal geworden? En mocht men dien toestand niet te recht eenen genadeslag noemen?

En toch was hij 't niet, — zoo taai was, God dank, het leven onzer taal.

Buiten die van lager onderwijs en kansel, welke ontoereikend waren, vond zij nog een laatste toevluchtsoord, hoe schamel dan ook, en hoezeer menigeen misschien ook thans met kleineering er op terug-

blikt. Ik bedoel de kamers van rhetorica, afgeschaft bij 't einde der achttiende eeuw, maar heropend zoodra men wat vrijer en vrediger mocht herademen. Daar werd de laatste vonk van letterkundige beoefening onzer taal bewaard, opgerakeld en aangeblazen. Zonder hen ware zij voorgoed gedoofd, tot asch vergaan.

Neen, wat zij voortbrachten, waren geene meesterstukken; weinig van dat tijdstip is ons door den druk bewaard, of ja verdiende bewaard te worden. Trouwens zij schreven niet voor den druk; zij vervaardigden ter uitgalming. Maar wat zij deden — zij redd'en het nationaal gevoel, zij hielden het bewustzijn recht van een eigen letterkundig leven; zij — over al de gouwen van België verspreid — bewezen feitelijk, door hunne wedstrijden, het bestaan eener taal, die noch een dialect, noch een *patois* is, maar de algemeene taal, niet enkel van Vlaamsch-België, maar van de Nederlanden zoover zij reiken. En dan uit hun midden, en gedeeltelijk althans door hen opgeleid en gevormd, moest de koene stichter en aanleider, de Vader onzer Vlaamsche beweging optreden.

Eer, MM. HH , aan onze oude Rederijkers, die ons het palladium onzer taal bewaarden, zooals de oude Belgen ons den moedergrond bewaarden! En verachten wij hen niet om de misselijke wapens, waarmede zij streden. Wie veracht een Ambiorix of een Breidel omdat zij de vreemde overweldigers niet met Kruppkanonnen en Mausergeweren bevochten?

Het morgenrood van betere tijden scheen te dagen bij den val van het Fransche Keizerrijk. Overigens reeds in de vorige jaren had, bij de inlijving van Holland aan hetzelfde bewind, dat hier den schepter voerde, de gemeenschap der taal eene toenadering doen ontstaan tusschen de twee overweldigde Nederlandsche streken. Daaruit sproot beter kennismaking met de letterkunde onzer Noorderburen, en tevens grooter achting en ruimer beoefening der gemeenschappelijke taal.

Doch de vereeniging der beide landen tot eenen onafhankelijken staat moest vooral het heropbeuren van het Nederlandsch in de Zuiderprovinciën tot gevolg hebben. Men mocht te recht een tijdvak voorspellen van krachtig herleven en weelderigen bloei... Och, dat die voorspelling zoo spoedig bleek eene teleurgestelde hoop te wezen, een liefelijke droom, maar niets meer! en dat het ontwaken den Vlaming voor eene zoo treurige werkelijkheid stelde!

Daar kwam de Omwenteling van 1830.

En hoe men ook, in andere opzichten, over haar denken moge, onbetwistbaar is het, dat zij de rampspoedigste gevolgen had voor de Vlaamsche taal, voor geheel de Vlaamsche zaak.

Hoe zou het anders geweest zijn?

« In het vaderland van Van Maerlant, van Artevelde en Rubens — zoo zeggen de schrijvers van de *Geschiedenis der Vlaamsche Letterkunde*, — zag de toestand er alles behalve schitterend uit. Geen bezielend toekomstbeeld schonk er hoop en

moed. Kon het anders met een volk, dat al zijne overleveringen vergeten en verstooten had, dat amper de groote feiten van een reeds ver verleden zich herinnerde? — in een gewest, waar sedert tweehonderd jaar alle geestesleven gesluimerd had; waar de overwonnen landstaal, door de hoogere standen vernalatigd, bespot en veracht — daar zij Vlaamsch zijn en tevens fatsoenlijk en beschaafd zijn voor eene onmogelijkheid hielden! — alleen was blijven voortleven in de kleine burgerij en in de heffe des volks, maar zóo kwarrelig en kreupel, zóo vernederd en verachterd, dat zij, naar het schijnen moest, zich nimmermeer zou kunnen opheffen tot het voertuig van eenige wetenschappelijke of verhevene gedachte, alleen nog beoefend door eenige groepjes welmeenende, maar onbeschaafde rederijkers, die ze slecht spraken en op barbaarsche wijze schreven, en wier gebrekkige voortbrengselen als het ware het spotbeeld van eene literatuur voorstelden!

« Toen dan de nieuwe Staatsregeling aan het roer gekomen en de onvermijdelijke terugwerking begonnen was tegen het Vlaamsch, dat den zwerm ingeweken Franschen en den Waalschen staatsburgers een doorn in het oog moest zijn, als herinnering aan het verafschuwde Nederlandsch bestuur en aan de vroeger zoo breed uitgesponnen grieven; toen de Vlaming zich liet verschalken door het fraaiklinkend « gelijkheid van talen » (zonder gelijkheid van rechten); toen het zegevierend Fransch

tot eenige officieele taal verheven werd voor wetgeving en bestuur, gerecht en onderwijs, leger enz.; toen sommige schrijvers openlijk en onbewimpeld bekenden, dat hun doel en streven was alles wat nog Vlaamsch was gebleven uit te roeien en het gansche land in het gareel der Fransche beschaving te spannen; toen mocht men verwachten, moest men vreezen, dat in onze gewesten de stiefmoederlijk behandelde taal weldra zou uitsterven en verdwijnen.

« En nochtans! wie hadde het durven hopen, wie het durven voorspellen? nochtans werd het anders! Het volksbewustzijn dat men stervende waande, de taal die, naar men meende, nog enkel uit oude sleur en geestelijke armoede was blijven voortsukkelen, zouden eerlang verrijzen tot een nieuw, een krachtiger bestaan!

« De oude geest leefde in weinigen; maar hij leefde! » (1)

Doch waarbij kwam het, dat, toen men de volledige verdwijning der taal mocht verwachten, juist het herbloeien dier taal haren aanvang nam?

« Een Hollander, — zegt Hamelius (2) — vond geen andere uitlegging voor dit onverwachte feit, dan de verzotheid op tegenkanting, die, volgens hem, den grond uitmaakt van het Belgisch karakter. » Zoo iets, MM. HH., is niet ernstig. Ook zoekt

---

(1) Coopman en Scharpé, blz. 10.
(2) Blz. 69.

de genoemde schrijver naar andere oorzaken, die hem meer gegrond schijnen. Wij zullen ze noch opsommen, noch wederleggen; alleen dulden wij de bewering niet, als zou de Vlaamsche beweging haar ontstaan, ten deele althans, te danken hebben aan het misnoegen, aan de verbittering van hen, die hunne hoop door de Belgische Omwenteling verijdeld zagen.

Wij zeiden het reeds : de groote oorzaak was het lang ingesluimerd, maar reeds vóór het Hollandsch bewind ontwakend nationaal gevoel, gesterkt door de korte vereeniging met Noord-Nederland, en nog na de scheiding frisch en forsch levend, althans in eenige mannelijke boezems.

Zulks blijkt onwederlegbaar uit den gang zelf der Vlaamsche beweging; ware 't om winst- of eeregevende posten te doen geweest, hadde het enkel en vooral slechts stoffelijke belangen, of, ja, politieke rechten gegolden, zoo ware die Beweging nooit, als nu, begonnen op philologisch gebied — daarmee was niets te winnen. — Neen, als de Machabeërs weleer, riepen onze fiere en belanglooze aanleiders : Wij strijden niet uit eer- of winstbejag; wij vergen enkel ons eigen goed af, het erfdeel onzer Vaderen. *Vindicamus hereditatem patrum nostrorum.*

« De oude geest leefde in weinigen (1) » o

---

(1) COOPMAN en SCHARPÉ, bl. 11.

ja! Zagen wij vroeger de smeulende vonk bewaard bij de nog talrijke rederijkkamers (1), daar ook dreigde zij thans uitgedoofd te worden; want meest al de maatschappijen waren ontbonden; de rederijkers gaven geen teeken meer van leven.

Slechts eenige harten nog – doch daartusschen één hart vooral — hadden het vuur der liefde voor de moedertaal met heiligen naijver bewaard. En « wanneer wij nu de kleine schare overzien van hen, die, toen alles voor Vlaanderen's taal en volk verloren was, moed en vertrouwen vonden om van het grondvlak weder op te bouwen wat vergruizeld lag; om den afgesneden draad der vroegere overleveringen weder aan te knoopen, en ons volk, dat daar willoos en krachteloos, sloom en stom te kwijnen zat, terug tot bewustheid te brengen, dan komt het als een raadsel voor, hoe zij die reuzentaak aandurfden, en wekt de gedachte aan den strijd, dien zij onverschrokken aanvingen, verbazing en bewondering tevens.

« Immers, wie in 't Vlaamsche nog eenig besef van het nationale wezen behouden had en liefde koesterde voor dezes voornaamste uiting : — de taal, — moest gansch natuurlijk het wantrouwen van het nieuw bewind gaande maken en verdacht worden van vooringenomenheid met het gister, van vijandschap tegen het heden.

---

(1) Zie *ibid.* bl. 35, en HAMELIUS, bl. 31.

« Mochten er dan ook, hier en daar in de Vlaamsche gewesten, eenige helderziende geesten gebleven zijn, die niet wanhoopten aan de toekomst van hun volk, hun invloed was zóo gering, hun werkkring zóo beperkt, hunne krachten zóo verspreid en verbrokkeld, dat zij oogenschijnlijk tot onmacht waren gedoemd, en nimmer tot samenwerking of verstandhouding ten bate der nationale zaak zouden geraken....

« Gelukkig leefde er een man die, met onverzettelijke overtuiging gewapend, met taaie wilskracht toegerust, door grondige studie voorbereid en gevormd, de verspreide krachten bijeenbrengen en den bijna wanhopigen kamp voor eigen taal en wezen zou aanvatten.

« Die man was Jan-Frans Willems. » (1)

Met hem en door hem ving de reuzenstrijd aan, waarin ons volk reeds tal van zegepralen behaalde, maar die toch na zooveel jaren nog immer dient voortgezet te worden, vreedzaam en wettig, zoolang onze taal niet in al hare rechten zal hersteld zijn en zoolang zij tegen onwetendheid, verbastering of verwildering zal te kampen hebben.

Het wäre onmogelijk, MM., u in deze redevoering slechts een oppervlakkig algemeen tafereel op te hangen van het leven en het streven van onzen Vader Willems, van dat zijner volgelingen en gezellen.

---

(1) COOPMAN en SCHARPÉ bl. 12.

Laat ik mij bepalen bij de zeer juiste aanmerking der schrandere schrijvers van de *Geschiedenis der Vlaamsche Letterkunde*. Had Willems ook al vroeger gestreden voor het behoud der taal, zoo was zulks toch voornamelijk in letterkundig opzicht. « Met het jaar 1830 is zijne rol als letterkundige nagenoeg uit, ofschoon de gang en de ontwikkeling van onze jonge literatuur door zijn optreden en handelen bestuurd en geleid wordt. Tot zijnen dood toe, in 1846, zal hij de eerste verdediger, de aanvoerder blijven, overal waar de belangen van de Moedertaal verwaarloosd en hare rechten verkracht worden. Met meer vlijt dan ooit zal hij de adelbrieven van het verstootene Vlaamsch bijeenzoeken; door zijn wijs beleid de Regeering tot eenige toegeving nopen; bewerken dat zij van de regeling der spelling hare zaak maakt, en zelfs niet ongeneigd schijnt, onze taal te huldigen door het instellen van eene Vlaamsche Academie. — Hij zal den strijdlust zijner volgelingen, tevens hunnen lust tot den arbeid aanvuren, en aldus aan de beweging, die hij in het leven riep, hare eerste mannen van beteekenis schenken » (1).

Naast de edele figuur van Willems daagt eene tweede figuur op, niet minder edel, en onafscheidbaar van de eerste in het dankbaar en bewonderend hart van elken rechtgeaarden Vlaming,

---

(1) COOPMAN en SCHARPÉ, bl. 62.

zooals beider streven en strijden in het leven onafscheidbaar was; het is die van den Leuvenschen hoogleeraar Jan David. Twee gedenkteekens vereeuwigen hunne herinnering op den Vlaamschen bodem; twee genootschappen, over al onze gouwen verspreid, houden een eeredienst van hoogschatting, liefde en dankbaarheid voor hen levendig in al de Vlaamsche harten.

Bij hen schaarde zich eene kleine groep van geleerden, in wier borst eveneens het vuur nog gloeide van de liefde voor de miskende en verworpen moedertaal. Het waren een Serrure, de vriend en trouwe medewerker van Willems, die het ***Belgisch Museum*** eenmaal als zou heropwekken door zijn ***Vaderlandsch Museum***; een Snellaert, die door Willems gesteund, zou ijveren om ons glorierijk letterkundig verleden onder het volk bekend te maken; een Blommaert, die zelf, een der eersten, Vader Willems in zijne ballingschap te Eekloo ging opzoeken, en met hem het plan ontwierp tot het stichten van een Vlaamsch tijdschrift (1), die zoo edelmoedig zijne schatkist als zijne letterkundige medewerking ten dienste stelde, een Bormans, de Limburger leeraar, de laatste in het trouwe driemanschap, in de annalen der Vlaamsche beweging onafscheidbaar aangeboekt, als de groote leiders der heilige zaak.

In het voorjaar van 1836 slaagden zij er in,

---

(1) COOPMAN en SCHARPÉ, blz. 36.

onder de bescherming van het Staatsbestuur, de ***Maatschappij tot bevordering der Nederduitsche Taal- en Letterkunde*** te stichten. En zoo ontstond, het volgende jaar, het ***Belgisch Museum***, als de tolk dier Maatschappij, onder het bestuur van Jan-Frans Willems. Zoo ontstond, verder, in 1839, de ***Maatschappij der Vlaamsche Bibliophilen***, die tal van gedenkstukken onzer oude letterkunde aan den dag bracht, en die nog immer voortijvert in hare vaderlandsche taak. Zoo ontstond nog later de Commissie voor de uitgave der middelnederlandsche werken, wier stichting door minister Van de Weyer in 1845 werd besloten, doch die slechts, na Willems' dood, in 1848 werd gevormd, en dan nog, bij gebrek aan geldmiddelen vanwege het Staatsbestuur, tot 1854 werkeloos is gebleven.

Zoo — met een woord — ontstond de zoogenoemde philologische school van Gent, die jaren lang onvermoeibaar zwoegde om, door de uitgave zijner gedenkschriften, het vaderlandsche Vlaamsch Verleden aan de vergetelheid en de miskenning te ontrukken, waaraan het was prijsgegeven.

Het oordeel over hunne uitgaven door de jongere philologen uitgesproken is wel eens streng geweest; was het misschien, ja, niet ietwat onrechtvaardig, althans te eenzijdig? Men heeft hun verweten de taalstudie en de metriek verwaarloosd te hebben, niet critisch gewerkt te hebben in de uitgave der handschriften, zoodat hun arbeid als van de meet af te herbeginnen is.

't Zij zoo! Maar — wij merkten het reeds aan voor de rederijkers en herhalen het voor de philologen der eerste ure — vergt van een Breidel geenen Mauser, van een Ambiorix geen Kruppkanon.

En dan wat was hun doel?

Zij reddeden de oude gedenkstukken onzer taal van den ondergang; zij schreven af en drukten getrouw en nauwkeurig, wat de handschriften, behelsden. Laten de naneven hunne ruimere wetenschap besteden om de gedenkstukken in hunne oorspronkelijke zuiverheid te herstellen zooveel mogelijk, om er de geschiedenis en den rijkdom hunner taal uit op te luisteren. Zij zelven konden alles niet doen.

En hun doel — zonder klaar bewustzijn wellicht, maar instinctmatig — was door den roem van het verleden, het nationaal gevoel alom heropwekken bij geheel den Vlaamschen stam, zooals het in hun eigen boezem was ontwaakt. Vandaar dat zij zich, als uitsluitend, bezighielden met de geschied- en de letterkundige zijde van hunnen arbeid. Zij verbonden den verbroken draad van het verleden aan dien van het heden. Zij deden de grootsche figuren en de kunstgewrochten der middeleeuwen voor onze blikken opdoemen uit de duisternis, en zeiden: « Dát waren uwe vaderen, en dát was hunne taal; zult gij die vaderen onwaardig zijn, met die prachtige, krachtige, taal te laten uitsterven? »

Zoo doende grepen zij hunne grootsche taak aan bij het rechte einde. Men beweert weleens, dat de eigenlijke Vlaamsche Beweging slechts later aanving. O neen! men bedriege zich niet! Geheel het programma dier Beweging werd door Willems' helderziend oog opgenomen, door zijne bedreven hand vastgesteld : men zou later de rechten der moedertaal afvergen; maar men moest beginnen met de wederlegging van het machtwoord der tegenstrevers; en dat machtwoord was : Vlaamsch-België heeft geene taal; het Vlaamsch is niets meer dan een *patois*. Vandaar hun aanvangend streven op philologisch gebied; vandaar hunne bezorgdheid om tot een eenvormig spellingstelsel te komen; vandaar hun ijveren om dat stelsel door het Staatsbestuur te zien bekrachtigen, om, ja, door het stichten eener Academie, het Nederduitsch — zooals het destijds nog genoemd werd — eene soort van officieele erkenning als letterkundige taal te verzekeren. De eenheid der taal, ondanks alle dialectverschil, haar recht om in de rij der talen mee te gelden, moest, als grondslag van alle verder kampen, worden vastgesteld.

Maar, zoo werpt men wellicht op, wat invloed konden hunne pogingen hebben op het volk? Wie las, wie kende zelfs, in het land, de oude, en voor den gewonen man, ongenietbare gewrochten, die zij aan het licht brachten?

't Weze toegegeven, dat zij niet onmiddellijk doordrongen tot het groote publiek; maar hun

rechtstreeksche invloed was machtig op tal van uitverkoren geesten, die zij wakker schudd'en, voor taal en kunst ontvlamden, naar pen en speeltuig deden grijpen ter verheerlijking van het grootsch verleden, dat hun daar zoo verrassend werd ontsluierd. Zij waren de baanbrekers, ja de telers, eenigerwijze, der literarische school, die het aangevangen werk van herwording zoo glansrijk ging voortzetten. Zijn het niet de historische verhalen van Conscience, die vooral het nationaliteitsgevoel hebben aangevuurd bij ons volk? En vanwaar dat gevoel bij hem, die evenals zijn vriend de Laet, zelf eerst in het Fransch schreef (1), en wiens eerstelingen in de Vlaamsche Letterkunde, het *Wonderjaar* en *de Leeuw van Vlaanderen* zouden wezen, twee tafereelen uit dat grootsch verleden, welk voor kort nog zoo onbekend was aan den Vlaamschen stam? En laat de bard van Eekloo niet raden waar hij zijne bezieling heeft geput, wanneer hij Gent toeroept :

..... « O Gent,
Begrijp in 't end,..
Dat ge een geschiednis hebt, die glanst van eigen grootheid!
En dat uw gouden spraak reeds dan een' Maerlant vond,
Toen aan den boord der Seine een nieuwe taal ontstond? »

Laten wij zoogoed als stilzwijgend heenstappen over een spijtig feit dier dagen, den zooge-

---

(1) « Want — zegt hij (*Gesch. mijner jeugd*) — van eene Vlaamsche Letterkunde had ik nog niet hooren spreken. »

noemden Spellingsoorlog. Strooide deze, voor eenigen tijd, de verdeeldheid in het Vlaamsche kamp, gelukkiglijk was het niet voor lang; de gezonde rede behaalde de zegepraal, en de algemeene letterkundige taal deed een grooten stap vooruit tot de eenvormigheid, tusschen Zuid en Noord. De volkomen eenheid, om het er onmiddellijk bij te voegen, werd eindelijk bereikt in 1864, al blijven enkelen nog weerbarstig om in enkele punten toe te geven.

Thans komen we aan de eigenlijke ontluiking en den bloeitijd der Vlaamsche beweging in den schoot der Scheldestad, der stad, die, zoo moedig als volhardend, zoo geweldig als zegepralend heeft gekampt voor onze heilige zaak. Wij kunnen gevoeglijk — al was men er ook vroeger niet werkeloos gebleven — de Antwerpener school zien aanvangen in 1836, met de stichting eener rederijkkamer, den *Olijftak* geheeten, ter herinnering aan eene oude Antwerpsche kamer.

Daar waren — om niet te gewagen van de schilders G. Wappers en Leys — tusschen hen, wier namen in onzen taalstrijd vooral zouden weerklinken, onze Theodoor Van Ryswyk, onze Hendrik Conscience en onze Jan De Laet, naast — om ook die nog te noemen — den leeraar Verspreeuwen, den bliothecaris Mertens, den dagbladschrijver Vleeschouwer. Hun ideaal was hetzelfde als dat der Gentenaars, met wie zij hand aan hand streden : de verheffing van onzen stam, de heropbeuring van onze taal. Maar hun kunst-

smaak dreef hen meer aan tot de fraaie letteren, dan tot de wetenschap.

Van diezelfde school zou tevens eene groote wijziging uitgaan in het voeren van den strijd op politiek gebied, tot herovering der verloren taalrechten. Doch daarover later.

Overmachtig is de invloed der Antwerpsche school geweest op het herleven van ons nationaal gevoel. Het ware onmogelijk er zelfs maar oppervlakkig over te spreken in de korte tijdsruimte dat ik over uwe aandacht en uw geduld mag beschikken. Wat Conscience alleen door zijne honderd boekdeelen heeft teweeggebracht, is haast ongeloofbaar. Overigens wij weten het, en het is een onbetwistbaar feit : hoe krachtig werkend onze eerste strijders ook optraden, dun gezaaid bleef lange jaren het leger der zoogezegde Flaminganten — laten we nu met dien naam voor eenmaal vrede hebben; — het is maar van den bloeitijd der Antwerpsche school, dat onze beweging vooral tot het volk begon door te dringen, en sedert toen tot nu toe, nam alom in onze gouwen het getal onzer strijders zoo aanhoudend en zoo verbazend toe, dat weldra — laten wij het met grond hopen — het leger der Flaminganten zoo talrijk zal zijn als de stam der Vlamingen zelf.

Niet zonder grooten invloed ook waren de Nederlandsche Congressen, door Snellaert in het leven geroepen, waarvan het eerste in 1849 plaats had en die, ofschoon een tijd onderbroken, nog

tot op onze dagen voortgezet worden. Beantwoorddcn zij wellicht al niet ten volle aan de hoop, die de stichters er op koesterden, zoo is het toch niet te betwisten, dat zij eene grootere toenadering tusschen Zuid en Noord bewerkten, niet alleen met de onderlinge kennismaking der letterkundigen te bevorderen, maar met de banden nauwer toe te halen tusschen de beide broederstammen, en met de eenheid en de gemeenschap van taal onloochenbaar vast te stellen. En al hadden wij hun niets anders te danken dan het reuzenwerk, welk grootere volkeren ons te recht mogen benijden, het *Woordenboek*, namelijk, *der Nederlandsche Taal*, zoo hadden zij alle aanspraak op onze duurzame erkentelijkheid. Doch ook eveneens voor de loutering onzer taal, zoowel als voor de keurigheid onzer schrijvers waren zij niet zonder groote en goede gevolgen.

Zoo bereikte men allengskens, door vlijt en strijd, eindelijk een tijdvak, dat men wel eens — doch met hoeveel grond mogen anderen beslissen — het tijdvak van « letterkundige rijpheid » heeft genoemd. Wij raken het niet aan : het ligt te dicht bij onze dagen om niet voldoende bekend te zijn. En wat er ook van de gegrondheid der benaming weze, niemand zal, meenen wij, ontkennen, dat in het laatste vierde dezer eeuw zoowel de ernstige taalstudie als de literarische vorming eene hooge vlucht hebben genomen. Met de verspreiding en de beoefening der taal namen

ook hare ontwikkeling, hare zuiverheid en hare beschaving toe. Strenger eischen, derhalve, zoo in taal- als in letterkundig opzicht, werden — en te recht — gesteld aan hen, die pen of harp hanteerden. Bij name werd het onkruid uitgewied, dat, onder de jarenlange overheersching eener vreemde spraak, op den Vlaamschen bodem vreeselijk had voortgewoekerd. En zoo komen wij tot een tijdstip van grootere volmaaktheid, van eene volmaaktheid, die het de beste schrijvers van vroeger jaren niet mogelijk was te bereiken. En zoo verheugen wij ons in tal van latere, keurige schrijvers, die, al overtreffen zij wellicht de ouderen niet in scheppingskracht, in genie, hen toch te boven gaan door kunstvaardigheid en door gekuischtheid van taal en stijl.

Op die jongeren berust vooral onze hoop voor de toekomt op het letterkundig terrein. Laten zij, derhalve, beter schrijven dan de ouderen, doch deze daarom niet verachten. Of is een Conscience minder geniaal, omdat zijn taal en stijl soms minder zuiver zijn? Laten zij zich overtuigd houden, dat ook de ouderen het thans beter zouden doen : minder goed toegerust, konden zij het destijds niet, zooals wij het eveneens niet hadden gekunnen.

De stichting der Koninklijke Academie verwezenlijkte eindelijk eenen der groote wenschen van het Vlaamsche volk. Willems reeds had van den beginne af, dit denkbeeld met voorliefde gekoesterd; aan pogingen te zijner vervulling had het niet

ontbroken; doch jaren lang bleven al die pogingen vruchteloos, totdat een staatsbestuur, met meer genegenheid voor de Vlaamsche zaak bezield, eindelijk in 1886 den droom tot werkelijkheid maakte. Wij zullen den lof niet verkondigen, MM. HH., van eene stichting, waartoe wij de eer hebben te behooren; maar dit toch, dunkt mij, mag gezegd worden — en met te meer vrijpostigheid mag ik het zeggen, daar mijn aandeel in onze werkzaamheden om verschillende omstandigheden uiterst gering was — de hoop, door het Vlaamsche land op haar gevestigd, werd door de Academie niet teleurgesteld. Tusschen de 76 boekdeelen, gedurende een tijdvak van minder dan 14 jaar door haar uitgegeven, treft men menige werken aan van het grootste belang: taal- en dialectstudie, oude en nieuwere letterkunde, vaderlandsche geschiedenis, bio- en bibliographie — om van meer anders te zwijgen — zijn er met eer in vertegenwoordigd, en bewijzen, dat de Academie op geen der deelen van haar uitgebreid gebied wil werkeloos blijven. Moge zij groeien en bloeien in eene lange voorspoedige toekomst, zooals haar krachtig optreden van eerstaf het met volle betrouwen laat verhopen!

Tot nog toe spraken wij niet van het Nederlandsch tooneel. Van het begin af nochtans hadden de Flaminganten hunne aandacht gewijd aan dat krachtig middel om de vervlaamsching tot het volk te doen doordringen, waardoor, ja, de rederijkers in de benarde tijden van de Fransche overheersching,

het nationaliteitsgevoel eenigerwijze hadden rechtgehouden (1). Willems beurde, in 1840, eene der oude rederijkkamers van Gent herop. Hij veredelde hare taal en haar spel; doch zij verviel, na Willems' dood, in hare vroegere platheid. Beter welgelukken kroonde de pogingen van Van Peene en diens gezellen, die zich jaren lang in de volksgunst mochten verheugen. Ook in Brussel en in Antwerpen werd gestadig door het tooneel gewerkt ten bate der Vlaamsche Zaak, en langzamerhand kwam geheel het vlaamschsprekend gedeelte van België er toe zijne kringen te bezitten, veelal uit enkel liefhebbers gevormd, die de moedertaal — deze met meer, gene met minder eer en welgelukken — op de planken brachten en zoodoende onder het volk. De driejaarlijksche prijs voor tooneelletterkunde, in 1858 gesticht, en het premiënstelsel, in 1860 ingericht, begunstigden nog de ontwikkeling van het tooneel; doch het leidde ons te verre die ontwikkeling nader na te gaan.

Wij moeten ons eveneens vergenoegen met eene enkele korte vermelding voor twee genootschappen, wier invloed op het Vlaamsche leven nochtans sedert jaren overgroot is en dit nog aanhoudend blijft; men denke dus niet aan minachting van onzentwege. Wij bedoelen het Willems-Fonds en het Davids-Fonds. Over gansch het Vlaamsche land verspreid, zelfs

(1) Coopman en Scharpé, blz. 35.

doordringende, hier en daar, tot in Walloniё zelf, als zij er eenige Vlamingen kunnen tot groep vereenigen, hunne leden bij duizenden tellende, brachten zij zoowel op politiek als op letterkundig gebied onze beweging met reuzenstappen vooruit. Zij vermenigvuldigden de Vlaamsche werken, de Vlaamsche bibliotheken, de Vlaamsche voordrachten, de Vlaamsche feesten door muziek en tooneel opgeluisterd. En zoo wonnen zij duizenden van nieuwe begunstigers, ja, duizenden van strijders voor onze groote zaak. Zoo oefenden zij, bij ons volk, een overwegenden invloed uit op de ontwikkeling en de loutering van den kunstsmaak, de vorming van schrijvers en sprekers, de krachtdadigheid der pogingen tot herbekomen onzer verloren taalrechten.

De verloren taalrechten! Met opzet, MM. HH., liet ik tot nu toe dit tweede hoofddoel van onzen taalstrijd gansch ter zijde. En nu ook deins ik eenigszins terug om het aan te raken. Waarom?... Omdat ik mij hier nog veel meer geprangd zie door de enge tijdsruimte, waarover het mij geoorloofd is te beschikken, en dat hier de jarenlange en onvermoeide strijd een urenlang verhaal zou eischen, om dan nog maar bondig en in zijne hoofdtrekken verteld te worden. De strijd was al te langdurig, de hindernissen waren al te menigvuldig, de pogingen al te talrijk, de wisselvalligheden van nederlaag en zegepraal al te verscheiden, om zoo maar met eenige regelen geschetst te worden.

Duldt gij het, MM. HH., zoo werpen wij nog

slechts een algemeenen, vluchtigen blik op dien harden kamp voor de politieke rechten van onze moedertaal en van het volk, dat haar spreekt. Wie meer verlangt, kunnen wij enkel verwijzen naar de werken, die dat onderwerp behandelen, en bij name naar het zoo degelijk boek van ons hooggeacht medelid Mr PRAYON VAN ZUYLEN (1).

De rechtstreeksche strijd voor de politieke taalrechten is, streng genomen, zoo oud als de Vlaamsche Beweging zelf. Willems, reeds, en zijne vrienden gordden er zich toe aan. De eerste wapens werden gezocht in de verzoekschriften tot het bewind gericht: in 1840 vroegen twee honderd en veertien Vlaamsche gemeenten het gebruik onzer moedertaal in provincie- en gemeentezaken. Doch men zag alras in, dat er bij de onverschilligheid, den onwil en de vijandschap, waarmede men te kampen had, met dit middel alleen niet veel goede uitval te verwachten was. Er diende gezocht naar duchtiger wapens.

Men hoopte een machtiger middel te vinden in de stichting eener maatschappij, die de verspreide krachten zou vereenigen. Eilaas! het *Taalverbond* hield geen stand. Ook in eene redevoering ten jare 1894 in deze Academie uitgesproken, stelt ons hooggeacht medelid, de Weled. Heer Baron DE MAERE D'AERTRYCKE de « officiëele » ontwaking van het Vlaamsche volk op den 26 Augustus 1849, den

---

(1) *De Belgische taalwetten toegelicht*, 1e deel. — 1892.

dag der eerste vergadering der Nederlandsche Congressen. En hij beschrijft den toenmaligen toestand met bondige woorden, die ik oorlof vraag hem hier na te zeggen :

« Rampzalig was toen het lot van het Vlaamsche volk. Zijne taal was miskend en misprezen, ja, gehoond en beschimpt, en dit niet alleen door de openbare lichamen, de hooge regeering, de rechtbanken en de plaatselijke besturen, maar door de burgerij zelve, door hare vertegenwoordigers, door allen wier eerste plicht het nochtans was, als verdedigers der onderdrukten op te treden en de onkrenkbare rechten van meer dan twee millioen Vlamingen in het vrij en onafhankelijk België te doen eerbiedigen.

« De Vlaming was in die dagen een vreemdeling in zijn eigen land ; hij moest de taal zijner vaderen verzaken en een vreemde taal aanleeren om zijne burgerrechten te doen gelden » (1).

En verder haalt hij de woorden aan door den Heer Sleeckx op het Congres uitgesproken, en uit welke trouwens blijkt, dat men tot dan toe vruchteloos gestreden had :

« Toen wy voór een ruim aental jaren den stryd begonnen tegen de miskenning en verdrukking der moedertael, toen wy de eerste pogingen

(1) *Verslagen en Mededeelingen der Kon. Vl. Academie*, 1894, blz. 243.

aenwendden tot herstel der grieven van het Nederduitsch, toen was ons doel, eene regtvaerdige toepassing onzer grondwet te verkrygen ; en wy besloten niet te rusten, voór dat onze tael in het onderwys, by de rechtbanken, in het leger en in het bestuer hare natuerlyke en onvervreemdbare regten had herwonnen en ophield eene tael van Parias te zijn. »

« Vyftien jaren zyn, zoo ging hij voort, sinds dit oogenblik heengesneld. Vyftien jaren van onvermoeiden arbeid, van onverpoosden stryd. Welnu, hebben die arbeid, die stryd ons éenen stap, éen' enkelen stap het doeleinde nadergebragt ? Hebben zy eene enkele onzer talryke grieven doen verdwynen ? Hebben zy ons een enkel der regten gegeven die de grondwet aen alle Belgen waerborgt, maer die voor ons, Vlamingen, dan alleen regten zullen zyn, wanneer die grondwet voor ons iets anders dan eene *doode letter* zal wezen ? »

Met vromen moed en taaie volharding werd nu de strijd doorgedreven, en breidde zich alom uit over het Vlaamsche Land. De machtige hefboom der dagbladpers werd voornamelijk gebezigd (1). Het Flamingantisme kwam op, met ontplooid vaan-

---

(1) Een klaar bewijs : op 10 jaar (1840-1850) was het getal der Nederlandsche nieuwsbladen verdrievoudigd. En reeds in 1855 telde men er 72, waarvan zes dagbladen : drie in Antwerpen, drie in Gent (HAMELIUS blz. 106). In 1874 was het getal der Nederlandsche tijdschriften geklommen tot 125 (*Ibid.* blz. 170.)

del, bij de verkiezingstrijden en stelde stout en boud zijne eischen aan de candidaten. Antwerpen vooral onderscheidde zich door zijne krachtdadige vastheid. Ook reeds in 1850 beloofden daar de candidaten het Nederlandsch als officiëele taal te gebruiken. Zij hielden hun woord, en de kennis van het Nederlandsch werd gevergd van al de bedienden door de provincie bezoldigd.

Ondertusschen werd toch ook elders onversaagd voortgestreden; ten bewijze : Heremans met de jonge studenten van het Atheneum en van de Hoogeschool te Gent ; te Brussel de beide Walen Jottrand en Delecourt met den onbuigbaren Michiel Van der Voort ; te Leuven de leden van « Met Tijd en Vlijt. »

In later jaren zou de « Studentenbeweging », in haren eigen vorm ontstaan, zich uitbreiden over geheel het Vlaamsche land, en aan onze zaak een jeugdig, krachtvol legioen bezorgen zoowel van taaie, onvermoeibare kampers voor de rechten onzer taal, als van keurige, geniale beoefenaars harer letterkunde.

Tot 1860, ondertusschen, bleven al de klachten der Vlamingen zoogoed als onverhoord, al hunne pogingen zoogoed als vruchteloos : de wetgeving had nog niets gedaan, eigenlijk, tot herstelling onzer taalgrieven ; de grondwet bleef nog immer eene *doode letter*.

De eerste zegevierende beweging zou van Antwerpen uitgaan. De *Nederduitsche Bond* gaf het

sein, door de volksvergaderingen, die hij opriep en aan welke de machtige Meeting haar ontstaan te danken had; en het kiezerskorps zond de Meetingisten naar Stadhuis, Provincieraad, Kamer en Senaat, waar — wij mogen het zeggen — de taal met hen hare intrede deed, zoo niet onmiddellijk door het gebruik, dan althans door het doen gelden harer rechten. Op de Vlaamsche quæstie gaven de afgevaardigden van Antwerpen nooit toe, en door hun stout optreden aangespoord, ijverden ook de andere Vlaamsche Volksvertegenwoordigers met vernieuwden moed voor de heilige zaak harer taalrechten.

Wel was er nog veel en lang te kampen; doch van lieverlede werd er min of meer nu aan deze dan aan gene grief voldaan, — jammer genoeg! wij moeten het bekennen, niet zelden meer door den tekst der wetten dan door hunne trouwe naleving.

Ik spoed ten einde, MM. HH., en zal uw geduld niet langer op de proef zetten met het opsommen, veel minder met het uiteendoen der taalwetten, die wij aan onze kampers te danken hebben op school-, gerechts-, krijgs- en bestuursgebied. Zij dagteekenen van de laatste tijden en zijn overbekend bij het Vlaamsche volk. Zeggen wij nog enkel, dat de wet op de gelijkheid der beide landstalen, eindelijk de kroon gezet heeft op het werk.

De kroon? Och neen! Er valt nog te strijden; want er zijn nog taalgrieven te herstellen. Gij kent ze, MM. HH. Doch de jongste zegepralen zijn een spoorslag tot nieuwen strijd, een onderpand van nieuwe overwinningen.

Vooraleer te sluiten had ik graag nog gesproken over de uitmuntendste, ten minste, onzer aanleiders en strijders in dien honderdjarigen kamp; te nauwernood vermeldde ik hier en daar eenen naam. Doch van dit opzet moet ik afzien; het kan niet : het gulden boek der Vlaamsche Beweging is te lijvig.

Moest ik namen opsommen, ik bleef noodzakelijk onvolledig. Nog minder mogelijk ware het, in deze redevoering, over de waarde der gewrochten onzer schrijvers te handelen. Ten andere, 't was noch mijn doel noch mijne taak eene literarische studie te leveren.

Dit, echter, moet uit het dankbaar hart; en gij allen, ik ben er zeker van — stemt met mij in :

Hulde aan hen allen, die ons door den dood ontvallen zijn;

maar vooral hulde aan een Willems en een David, de Vaders en eerste aanleiders onzer Beweging;

aan een Conscience, den wereldberoemde, en dat zegt alles;

aan Vlaanderen's zangerenpaar, den keurigen Ledeganck en den genialen van Duyse;

aan de Antwerpener Dichters, Theodoor van Ryswyk en Jan van Beers, den eene zoo ongedwongen en snedig, den andere zoo gekuischt en zangerig;

aan de twee hier ingeburgerde Noord-Nederlanders Dautzenberg en Nolet de Brauwere, die, zelf heerlijke dichters, zooveel bijbrachten om onzen literarischen smaak te louteren;

aan de koene strijders Snellaert, Gerrits en De Laet;

aan de vrome Vlaamsche vrouwen Maria Van Ackere, Mathilde Van Peene en Joanna Berchmans;

aan hen eindelijk, die ons nu kortelings ontnomen werden, den onversaagden kamper-dichter Emmanuël Hiel en den zoo zoetvloeienden als geleerden zanger Guido Gezelle!

Mag ik er nu, bij uitzondering, drie levenden bijvoegen, die wij hopen nog lang aan het Vlaamsche land bewaard te blijven?... Hulde aan de twee vaders der wet, die ons Nederlandsch tot officieele taal verhief, en aan den redder dier wet, — hulde aan Edward Coremans, aan Juliaan de Vriend, aan Victor Begerem!

Zoo staan we, M.M. HH., bij het einde dezer eeuw. Er valt — ik zei het reeds — nog te kampen.

Dien strijd voortzetten is niet ons recht alleen; het is ook onze plicht jegens volk en taal. Doch het is geen onrechtvaardige krijg, geen strijd van overweldigers, om iemands eigendom aan te schennen; het is een strijd van verdrukten, die eigen recht willen heroveren en behouden : wij vergen niets af dan het erfgoed onzer vaderen. En tot onze Zuiderbroeders — o, mochten zij het eindelijk begrijpen! — zeggen wij :

Neen, wij willen u onze taal niet opdringen; veel minder willen wij de uwe verdringen uit Wallonië. Ziet! gansch Vlaamsch-België staat voor u

open; weest er tehuis zooals in uwe gouwen! Maar dan, leert onze taal, zooals wij de uwe leerden; zonder dat blijft gij er immer vreemdelingen. Wat wij willen?... Wij willen u geen enkel recht ontnemen; doch ontneemt ons eveneens het onze niet : vergt niet dat ons Vlaamsch volk bestuurd — neen! bediend worde door ambtenaars, die het niet verstaat en van wie het niet verstaan wordt. Wat wij willen?... Geene overheersching, maar ook geene verdrukking; geene voorrechten, maar alleen onze rechten. Want wij zijn een volk, dat noch verslaafd wil worden, noch wil sterven.

(*Toejuichingen.*)

De heer Bestuurder verleent nu het woord aan Mgr Dr. Schaepman, die zich volgender wijze uitdrukt :

ONZE SCHILDERSCHOLEN.

Mijne Heeren, achtbare Medeleden,

Ik heb voorzeker te lang verzuimd U persoonlijk mijnen dank te brengen voor de eer, welke Gij mij bewezen hebt, met mij in uw midden te willen opnemen. Al draag ik in de officieele taal slechts den titel van buitenlandsch lid, ik geloof toch dat ik naar den geest en naar de taal van de Vlaamsche Academie op den titel van binnenlandsch lid mag aanspraak maken.

Het zijn niet de reglementen die ons beheerschen. Neen, wat ons beheerscht, dat is het hart dat klopt voor dezelfde zaak, dat arbeidt met dezelfde middelen, met hetzelfde woord, met denzelfden geest, dat streeft naar hetzelfde doel. Het beste wat God ons gegeven heeft op deze aarde is het woord, maar wat ons het best aan de aarde verbindt is ons vaderlandsche woord.

Ik wensch niet, gedurende de weinige oogenblikken die ik in uw midden mag doorbrengen, U bezig te houden met een taalkundig of met een letterkundig onderwerp. Ik wil enkel spreken over een onderwerp van kunstgebied, even groot, even belangrijk.

Ik wil spreken over iets wat ons te gelijkertijd vereenigt en onderscheidt : over onze schilderscholen. Gij zult mij veroorloven U slechts in korte woorden mijne gedachten op dit punt mede te deelen.

Wanneer men over onze schilderscholen, over de Vlaamsche en over de Hollandsche nadenkt, over onze nieuwere scholen, gelijk die in de 15e en voornamelijk in de 16e en de 17e eeuwen geworden zijn, dan rijst op de eerste plaats en ook op de voornaamste, de vraag : In welke verhouding, in welke betrekking staan deze beide scholen tot de verschijnselen der kunst, die men de kunst der Renaissance noemt? Ik bedoel hier natuurlijk de groote Renaissance en niet die Renaissance die bestaat in de bloote navolging der Grieken en Ro-

meinen en die hare triomf zal vieren in het bouwen van waterstaatskerken en Dominésteekgeveltjes. Neen, van deze gewaag ik niet. Wanneer ik van de Renaissance spreek, dan bedoel ik die beweging in de wereld der gedachten en der kunst, die het hernieuwen van de beschaving naar het denkbeeld der klassieke kunst ten doel heeft. Dit toch, MM., is U niet onbekend. De Renaissance is niet eenvoudig, gelijk men ze pleegt te noemen, eene poging om de klassieke vormen na te bootsen. Neen, 't is meer, 't is de poging om de christelijke, de Germaansche beschaving, die tot op zeker oogenblik in de 15e eeuw een geheel eigenaardig karakter had, te vervormen en te hervormen. Ik geloof dat men van niets beters spreken kan dan van de poging om het menschelijk leven op klassieke grondslagen te bouwen.

Ik zal dit onderwerp niet in zijnen geheelen omvang behandelen. Ik zal niet de diepere en de diepste grondslagen onderzoeken. Ik zal ze zelfs niet aanraken, want kortheid is hier geboden.

Dit echter zal ik zeggen : Zoo spoedig men beproeft om het geestelijk leven van den mensch op klassieken grond te doen rusten, maakt men van den mensch en van den mensch alleen het uitgangspunt, het middel, het doel van de hoogste beschaving.

Ik zeg niet, zooals misschien iemand zou willen, of zou durven besluiten, ik zeg niet dat men God buiten de kunst wil sluiten, dat men het Christendom verzaakt, maar toch, het beginsel

van elke wetenschap, van elke kunst, draagt nu den stempel der zuiver menschelijke gedachte.

Vandaar dat men in den tijd der Renaissance spreekt niet alleen van Klassieken, maar ook van Humanisten. Die Humanisten worden nu de leiders, en later ziet men ze in veel geweldiger vorm optreden, der zuivere menschelijkheid. Wat het gevolg is van dit tot middenpunt verheffen van den mensch, dat hebben wij dikwijls kunnen zien.

Laat ons vragen : wat wordt nu het ideaal der nieuwere kunst, die het gevolg der Renaissance is? Dat ideaal wordt het idealiseeren, het zoo rein, het zoo schoon mogelijk maken van den menschelijken vorm. Maar het ideaal der christelijke kunst is anders. Het ideaal van de groote kunst der middeleeuwen, van die kunst, die de meest universeele, katholieke mannen heeft voortgebracht, verheft zich hooger dan het ideaal dezer kunst. Zij beschouwen den menschelijken vorm als het middel om het goddelijk ideaal door de wereld heen te doen gaan. Maar het ideaal der Heidensche kunst, der Klassieken, is het verheffen van den menschelijken vorm, de verheffing der schoonheid die in het menschelijk lichaam is. Het ideaal der Klassieke kunst is de « Apollo van den Belvedere ».

Zoo staan hier twee wereldbeschouwingen tegenover elkander. De oudste is de machtigste. Ge verwacht voorzeker van mij geene andere belijdenis. Het is zoo op ieder gebied. De middeleeuwsche geest geeft u de Civitate Dei.....; de geest na de

Renaissance geeft u « Le discours sur l'histoire universelle ». Twee meesterstukken en toch wat verschil! Alleen van een hoog standpunt kan men de groote afstanden zien die tusschen beiden liggen en op dit gebied moet men niet aarzelen de grootste te stellen tegenover de verhevenste. Doch, MM. ik keer terug tot mijn beperkt gebied, tot de eigenlijke wereld der kunst.

In deze, zal nu het streven naar het schoon, het zuiver menschelijk schoon, alles gaan beheerschen en de idee der schoonheid is de idee die het leven geeft aan den vorm. 't Is niet meer de kunst van Van Eyck, van Meister Stephan, van Nicola Pisano of van den beeldhouwer der Mozesput. Neen, de nieuwe kunst streeft enkel naar de schoonheid en zij neemt de schoonheid tot haar hoogste doel.

Vroeger heeft men gezegd : In de schoonheid zal het heilige overwinnen; maar nu? Nu kent men in de kunst het eigenlijk heilige niet meer. De schoonheid zal door de schoonheid overwinnen. Dat is genoeg. Nochtans, verzoek ik U niet uit het oog te verliezen dat die kunst in haar wezen daarom niet onchristelijk is en de kunstenaars zelven staan niet bewust tegenover het Christendom. Verre van daar. Er worden onder hen gelukkig nog goede Christenen gevonden, maar het streven van hunne kunst maakt hen voorzeker geen betere christenen dan de meesters van vroegere tijden. Indien zij nu nog christenen zijn, dan is het door de omstandigheden des levens, in hun persoonlijk leven, maar niet meer door de beheerschende kracht hunner kunst.

Wanneer wij nu de vraag over de Renaissance aldus stellen, dan kan het niet anders, of wij moeten bekennen dat zoowel de Vlaamsche als de Hollandsche schilderschool onder den invloed der Renaissance staan, bij U misschien niet in dezelfde maat en vorm. In de Vlaamsche school is de kunst langer met kerkelijk leven verbonden gebleven en van daar ook bij de Vlaamsche meesters een meer christelijke zin, indien men wil.

In Holland, heeft men het godsdienstig leven in zijn diepste diepten geschokt en aan zijne uiterlijke openbaringen een geheel anderen keer gegeven. Daar treedt men uit den aard der zaak zelve met de kunst buiten de kerk en men werpt zich op een geheel ander gebied. Hier, zonder dat men nu aan klassieke vormen behoeft te denken, hier viert de Renaissance spoedig een tamelijk volledige zegepraal. Maar laat ons niet vergeten dat wij hier alleen met de zuivere menschelijkheid in de Renaissance te doen hebben en niet met andere vormen die de kunst der Renaissance nog vertoont en waarvan ik nu gewagen wil.

Op de vraag naar de verhouding der groote scholen, die wij bewonderen en liefhebben, tot de Renaissance moet men twee dingen in het oog houden. Vooreerst, de idee der Renaissance, maar dan ook den vorm dien zij aan hare kunstwerken gaf. Het is een feit van algemeene bekendheid dat de groote Renaissance voor zoover zij een nationaal karakter draagt eigenlijk een min of meer zuiver Ita-

liaansch karakter vertoont. Dat ligt op de eerste plaats in den aard der zaak. De overblijfsels der klassieke kunst worden nergens beter, in zoo groot aantal, gevonden als op den Italiaanschen grond. Maar daarnaast, is er nog iets anders. Op den Italiaanschen grond had ook de klassieke kunst altijd hare heerschappij behouden en zelfs de christelijke kunst in Italië heeft nooit het zuiver christelijk Germaansch karakter aangenomen, maar heeft alle herinneringen aan het oud verledene getoond. Niet bij die meesters van wat ik de « extatische kunst » zou noemen, want aan dezen moet men niet vragen naar herinneringen van klassieken aard. Wel bij de anderen. Wanneer men de beeldhouwers neemt, wanneer de Doopkapel van Pisa uwe hoogste bewondering gaande maakt, dan moet ge toch bekennen dat de Italiaansche meesters van Pisa ook wel iets geleerd hadden van de overblijfsels der klassieke kunst. Overigens, er is nog eene derde reden die het Italiaansch karakter der Renaissance verklaart en openbaart : dat is dat de Renaissance, geholpen door Erasmus en door de andere mannen van dien tijd, de wereld door ging van Italië uit, want alle geleerden en kunstenaren kwamen naar Italië. Maar uit het Noorden kwamen er toch wel de minste. Veel hebben zij er geleerd, zooals men bij de voorloopers van Rubens bewonderen kan, maar op hunne groote leerlingen uit ons Noorden hebben zij niet denzelfden invloed uitgeoefend als hier op Vlaamschen grond. Er is in de Vlaamsche

school veel meer dat aan Italië herinnert dan aan Holland.

Dit verschijnsel is volkomen verklaarbaar. De betrekkingen tusschen de Vlaanderen en Italië zijn heel wat langduriger en drukker geweest dan die van Holland met hetzelfde rijk der kunst. Ook de Hervorming deed hierop haar invloed gelden.

Daarbij komt, dat men in Holland spoedig een soort van eigen historie te schilderen had. Men moet onze Doelen- en Schutterstukken, onze groepen van Regenten en Staalmeesters niet eenvoudig als portretten beschouwen. Iets van onze geweldige worsteling kan men daarin lezen. Niet iets alleen, veel.

Ik wil daarmede niets afdingen op de oorspronkelijkheid der Vlaamsche meesters. Ook al is de school, waarin men ter leer ging te kennen, men blijft toch zich zelf. Ieder onzer is leerling. Men staat altijd op de schouders van ouderen. Ieder moet leeren en goed leeren en toch zichzelven blijven, dát is het geheim. Men kan autochthoon wezen ook al is de *humus* waaruit men voortsproot van zeer gemengden, zeer samengestelden aard.

Ik wil U, MM., dit als belichamen, en voor de oogen doen treden in twee gestalten, twee kunstenaars met welke wij de gelegenheid gehad hebben ons in de laatste tijden bezig te houden. Indien men den grooteren nationaliteitsgeest in de Hollandsche school en het grooter cosmopolitisme in de Vlaamsche school, waar het talent, de genie in even groote maat

aanwezig zijn, tegenover en naast elkander wil stellen, dan moet men, naar mijne bescheiden meening (maar de meest bescheidene meening is soms de meest onverzettelijke), niet Rembrandt en Rubens vergelijken, want deze zijn geene meesters die naast elkander kunnen worden gesteld. Men moet twee meesters nemen die b. v. een minder religieus karakter vertoonen. Rembrandt is, met allen eerbied gesproken, de protestantsche Bijbellezer. Rubens blijft altijd de katholieke Evangelieziener. Ik wil twee andere meesters nemen die zich om den Bijbel minder bekommerd hebben en waarvan de eene, in zijne eerste tijden, wel wat bijbelsche tafereelen geschilderd heeft, maar wiens eigenlijke grootheid men daarin niet zoeken zal. Ik neem Frans Hals voor de Hollandsche en Van Dyck voor de Vlaamsche School. Van dezen laatste bezitten wij religieuse stukken. Van Frans Hals ken ik geen Bijbeltafereelen, men heeft ze van Jan Steen; ik kan ze mij van Hals niet voorstellen. Maar van Van Dyck en van Frans Hals hebben wij portretten. Wonderbare portretten. Zij zijn van menschen door menschen, maar zij zijn als bovenmenschelijk. Zij zijn nascheppingen, maar toch scheppingen. In deze kunst zijn beiden onvergelijkelijke meesters en juist daarom te vergelijken met elkaar.

Wat ziet gij in Frans Hals? Den Hollander van de 16e, van de 17e eeuw in den volsten zin des woords! Er is geen trek van zijn volk dien hij niet weergeeft. In een woord, hij is nationaal.

Van Dyck daarentegen is cosmopoliet. Hij kent het palet van Rubens, het palet der Italianen, hij kent het zijne en speelt er mede. Hij kent zijn Vlamingen, zijn Italianen, hij steekt zich in hun huid en neemt hun zeden aan. Maar hij kent vooral het hof der Stuarts. Wij weten het uit de portretten van Van Dyck. 't Is een geheel eigenaardig geslacht. Fromentin heeft het wel gezegd : Ce ne sont plus des chevaliers, ce sont des cavaliers.

Voor de ridders geldt : Mon Dieu, mon Roi, ma Dame. De Cavaliers hebben op den eersten en voornaamsten in deze trios niet zooveel acht geslagen; als zij wat minder luchtig met Hem van wie de koningsgratie komt, hadden gehandeld, dan ware 't beter geweest. Le Roi was alles, la Dame veel, zeer veel, te veel. Een luchtig, dartel, sierlijk, vroolijk geslacht. Het leven weinig tellend, maar toch geneigd om het met volle teugen te genieten. Dobbelaars met alles, behalve met hun eer. Niet de eer van Bayard, maar de eer van François I.

Van Dyck was zelve een cavalier. Dit ziet men in zijn eigen portret. Het portret van Van Dyck met de zonnebloem. Dit portret schijnt mij een symbool. De oude Drexelius ziet de zonnebloem, die zich steeds naar de zon moet richten, als het symbool der ziel, die altijd God volgen moet. Is hier de zonnebloem de wereld en Van Dyck de zon? Een naïeve droom, maar Zondagskinderen zijn naïef en eerlijk.

Ach, dat andere portret! Die biecht van den ondergang in cosmopolitisch genot!

Frans Hals had zulk een portret niet kunnen schilderen. Hij is van geheel andere soort. Bij hem blijft de ruwheid, de kloekheid, de frischheid bestaan. Van Dyck is aristocraat, de man van zijn stand, die onder alle hemelstreken denzelfden vorm van hoffelijkheid en adeldom behoudt, maar die, zonderling verschijnsel, juist daardoor aan individueel karakter mist. Hals, integendeel, is democraat, de man van daad, vrij en onafhankelijk, minder een man van vorm, juist daardoor meer persoonlijk, een man van dat volk in welks breeden kring men zich aan elkander niet kan hechten, waar iedereen de man blijft die hij geboren is, en die hij dan ook sterven zal.

Ziedaar, MM., wat ik U over de Vlaamsche en Nederlandsche schilderscholen te zeggen had. 't Is zeer weinig maar : wie geeft wat hij heeft, is waard dat hij leeft. Ik wensch hier nochtans iets bij te voegen.

Ik heb ter eere van de onthulling van het standbeeld van Frans Hals te Haarlem getracht mij Hals voor te stellen gelijk hij op den avond van zijn leven moet zijn geweest. Wat den scenario betreft, zag ik hem als een tachtigjarigen grijsaard. Gij kent allen de omstandigheden van zijne laatste jaren. Gij weet ook dat in de vroegere jaren de magistraten hem eens hadden moeten kapittelen omdat hij aan zijn eerste echtgenoote eene soort van streeling had toegediend, die men in hoogere taal « mishandeling » noemt. Gij weet ook dat hij

meestal typen uit het volk geschilderd heeft, alsook de matrozemoer Hille Bobbe uit Haarlem. Door zijn penseel heeft hij van menig beroemd man uit dien tijd het portret nagelaten. Een zijner beste stukken was het groote familiestuk in het Hofje van Berenstein, waar voornamelijk de aandacht getrokken werd door het portret van het jonge Juffertje, in al de bevalligheid van hare 12 jaren. Men ziet reeds in haar het kloek gehalte der Nederlandsche vrouw van dien tijd. Ik hoop dus dat deze uitgekozen vergadering het niet beneden hare waardigheid zal achten aan mijnen gedroomden Hals, nog gedurende eenige oogenblikken het woord te geven :

Ik wil nog eens mijn schoone zonne zien,
Het heerlijke, alverheerlijkende licht,
Den kleurenschepper en den prins der lijnen,
D'altooveraar en der Nature Kroon,
Des levens leven!

Eens nog, éens! Misschien,
Nu ja, misschien.... is 't kort dag voor Frans Hals.

Een tachtiger, wordt hij ook kras geheeten,
Is toch geen vijftiger, al draagt hij vijf
Kruisjes en meer,.... daar zijn ook dubble kruisjes.
En 't flerecijn maakt dag en nacht heel lang.
Klaagt gij soms, Frans, gij zonnekind? Het leven
Heeft U genoeg aan zonneschijn gebracht,
Aan levensluister en aan levenspracht,
Aan dartel spel en weeldevolle dagen,
Aan arbeid, maar Uw arbeid was de Kunst.
Kunst, die Uw vingren joken deed van drift,

Uw oogen alle zielen vangen deed
Om ze op het doek voor altijd vast te hechten
Met malsche verw en dansende penseelen,
Tot eindelijk de trek des meesters kwam,
De ziel deed spreken uit den zwier der tronie,
Der oogen blik, der handen adeldom.

Gelukskind, Frans! Een meester, niet een leerling
Te wezen was uw minnelijke lot.
Uw leeren was veel grappen en veel grollen,
Veel poetsen uit te halen dag en nacht,
Veel schransen en slampampen, mallen, dollen,
Met heel de bent het leven door te rollen,
Al rolde men niet altijd even zacht.
Toch leerde ik van den treffelijken van Mander
't Hanteeren van de verwkwast en 't penseel,
Den kloeken streek met altijd vaste hand
Te richten op dat éene wit: het leven,
De heimnissen van 't wonderbaar palet,
Waar olie en wat kleurstof licht op bergen,
Licht, dat de zon voor altijd lichten doet!
Geen leerling was ik, maar ik had een meester,
Die meester was het licht, de zon van Haarlem.

O goede stad van 't Sparen en van 't Hout,
Wat hebt ge mij, Uw halven zoon, gegeven
Als was ik heel Uw echte, volle kind.
Uw Magistraat houdt d'ouden man in 't leven,
Nu hem de knokels langzaam meer verstijven,
Dat hij zich zonnen kan in Uwe zon.
Die brave Magistraat..... in vroeger jaren,
Frans, Frans, moest hij U somtijds wel kapittlen!
Frans, Frans, gij waart een rare robbedoes,
Gij droegt een woud van vlotte zwarte haren
En in dat woud was ieder haar woest wild,
En 't éene haar was wilder nog dan 't andre.
Maar stad en Magistraat zij hielden samen

Hun jongen bij zijn wilde haren vast
En als hij viel, zij beurden hem weer op,
En als hij stond, zij steunden hem in 't staan,
En viel hij weer, zij openden hem de armen,
Als eens de vader den verloren zoon!

Verloren zoon,.... ik ben het wel geweest,
Ik heb een stuk van 't leven wel versmeten,
Vermorst. Voorbij, voorbij, mijn arme Frans,
Het zondebrood is zacht voor jonge tanden,
Op d'ouden dag is 't schimm'lig, bitter, hard.

Voorbij! Het was de felle Zuidergloed
Die 't roode bloed niet door het lijf doet jagen,
Maar uit doet bruischen zieden in de daad,
De snelle daad, die later naast den dader
Zal hinken als een treurige gezel.

Toch was ik nooit een vriend van Zuidergloed,
U had ik lief, mijn heerlijk Haarlemsch licht,
Zoo fijn, zoo frisch, zoo hel, zoo warm, zoo teeder,
Zoo krachtig en zoo matig in uw toon,
Dat ge alle bonte kleurenweelde ontstemt,
De zwarte schaduw zegerijk verdrijft,
En 't flikkerlicht in harmoniën omschept.

Gij leerdet mij de wondre harmonie,
De rust in 't leven zwellend van beweging,
Van kracht en stoutheid, vol bedrijvigheid,
Vol daad, vol jokkernij en vroolijkheid,
Vol kleuren, saamgepaard in orde en maat,
Vol schoonheid als alleen de schoonheid is.

Wat heb ik niet gespeeld met bonte kleuren
Verduizendvoud Gods eigen regenboog;
Wat heb ik goud, oranje en blauw doen stralen,

De diepten nog verdiept van 't rozenpurper,
De malschheid van de groene weî verteederd,
En groen en geel en rood en blauw doen botsen
Op zwart en op elkander, dat de bayert
Herboren scheen, tot eindelijk mijn hand
Het eigenlijke van den meester bracht,
Het licht, de in schoonheid levend stralende orde.
Dit 's mijn geheim.... steeds zocht ik meer het licht
En vond het ook, zooals men 't liefste vindt
Als men 't maar zoekt met vindingrijke liefde.
Ik vond het, niet in 't bonte kleurgewiegel,
In fellen gloed naast fellen schaduwslag,
Neen, in wat zwart en wit,... dat is 't geheim,
Wat zwart en wit, zoo naast elkaar gezet,
En toch gescheiden en toch samensmeltend,
Den vleeschtoon beurend tot zijn volle hoogten,
Zoo dat de kloeke koppen zien en spreken,
De mooie handen krachtig 't leven grijpen;
Dat 's mijn geheim,.... zoo kan ik menschen scheppen
En levend zetten op het doode doek,....
Dat 's mijn geheim en mijn onsterflijkheid!

Ik weet het wel, de heeren en de dames
Regenten, Regentessen van 't Oumanhuis,
Zij schudden 't hoofd om d'ouden, armen Hals:
Zijn hand wordt zwak, 't penseel begint te beven,
Het schijnen maar wat zware klodden verw,
Zoo zwart en wit gesmeten en gestreken,
Blindweg, zoo zonder teekening of lijn,....
Blindweg.... ziet toe, Mevrouwen en Meneeren,
Ziet, ziet toe, herkent ge U zelven niet,
Uzelven gansch, niet 't sterfelijke alleen,
Maar heel 't onzienlijk, heel 't onsterflijk deel.
Geslachten zullen gaan en zullen komen,
Geslachten in kunstknutslarij verward,
Zij zullen u niet zien, — maar beter dagen
Met betere geslachten dagen op,

Vereerend zullen ze opzien en het hoofd
Ontblooten om den adel dien Frans Hals
Gemaald heeft in Uw tronies en gestalten,
Uw namen zullen leven door mijn naam!

Verloren zoon!... neen, geen verloren zoon,
Verloren heb ik, wat ik konde winnen
Aan geld en goed en meer. Verloren heb ik
De plaats, die 'k in de vroedschap vragen kon
Als burger met een erentfesten naam.
Verloren heel mijns vaders have en gave,
Maar nooit de gave van mijn grooten Vader
Daarboven in den hemel, mijn genie!
Nooit heb ik mijne kunst in 't slijk geworpen,
De alreine nooit door 't varkensdraf gesleurd,
De heilige nooit tot veile deern vernederd,
Tot geile schaamteloosheid nooit geleend.
Neen, neen ik durf te spreken in het licht,
Het volle licht — ik weet wel wat zij zeggen,
't Heb allerhande slag van volk gemaald,
Geconterfeit de rakkers en de deernen,
De narren op hun narrigheid verzot,
De knapen met hun schrillen rommelpot,
De drinkers en de spelers en de boeven,
Bij wie het menschen-aanschijn was verwrongen
In grijnzen, dat den schaterlach onteert.
Al wel, al wel, mijn jonge zedenmakers,
Al wel, al wel, 'k heb aan dat alles iets
En iets gedaan, gezondigd.... niet uit lust,
Niet om een booze wereld te doen tieren
Door mijn bedrijf. — ik heb mijn volk geschilderd!
Ik had mijn volk zoo hartlijk, hartig lief,
In al zijn hoogsels en zijn diepsels heb ik
Mijn volk gemaald met onvermoeid penseel,
Met forsche drift en zonder om te zien,
Of alles nu juist netjes was of netter.
'k Heb met rabauten jolig gerabaut,

Met jonker Ramp een kloeken teug geheschen
Met Hille Bobbe een flinken dans gedaan,
Die zelfs den uil deed gillen op haar schouder;
Maar hooger uit de diepten steeg mijn kunst
En uit het volk verrees ze koninklijk !

Getuigt voor mij, mijn blondgelokte knapen,
Refreinen zingend met der Englen stem,
Die eeuwen lang nog uit mijn doek zal klinken ;
Getuigt voor mij mijn brave gildebroeders,
Gij van St. Joris en Sint Adriaan.
Hoe deed ik blij Uw breede vendels zwieren,
Hoe maal ik me in Uw kring, mijn cavalieren,
Hoe heffen wij 't oud geuzenlied weêr aan :
« Slaat op den trommel van rommedomdijne
Slaat op den trommel van rommedomdom ! »
Hoe zie ik weêr mijn « maagre companie »
De kerels op wier kop de dood al knarsend
Zijn tanden stomp bijt. Heb ik niet in 't licht
Het volle licht van Hollands zon doen leven
De mannen die ons maakten wat wij zijn,
En die 't beschreven : Bor, Schrevelius.

Maar Hille Bobbe... och oude plagers plagen...
Kunt gij die plagers lachend niet verjagen
Gij, mijn lief jofferken van Beeresteijn ?
Kom, neem Uw waaier, sla hen om hun ooren,
Neen, laat Uw volle glimlach hen bekoren
En Uwer oogen hemelzonneschijn.
Mijn jofferken, lach eenmaal mij nog aan!
Uw kinderoog verlicht geheel mijn ziele,
En zoo ik voor een hooger zonne kniele
Dan de aardsche zon, gij hebt het mij gedaan.
Nu moge 't aardsche licht dan henen varen,
Nu koom de nacht, ik heb genoeg geleefd,
Genoten... Nacht... neen nacht zal 't nimmer wezen,

Ik houd getroost het oog omhoog gericht,
Ik heb mijn ouden Bijbel wel gelezen,
« God zeide : Daar zij licht » en daar *is* licht!

(Toejuichingen.)

De heer Bestuurder staat recht en dankt, in naam der Academie, den heer Dr. Schaepman voor zijne belangrijke mededeeling, die in de *Verslagen en Mededeelingen* zal gedrukt worden.

Te 2 1/2 ure verklaart hij de zitting geheven.

Zitting van 18 Juli 1900.

Aanwezig de heeren Daems, bestuurder, Coopman, onderbestuurder, de Potter, bestendige secretaris;

de heeren Claeys, jhr de Pauw, Gailliard, Alberdingk Thijm, Obrie, van Droogenbroeck, de Vos, Broeckaert, van Even, Sermon, Coremans, Bols, de Flou, Claes, Janssens, jhr de Gheldere, Prayon-van Zuylen, Simons, de Ceuleneer, werkende leden;

de heeren de Vreese, Mac Leod en Van Spilbeeck, briefwisselende leden.

Door den bestendigen Secretaris wordt het verslag gelezen over de vorige zitting, hetwelk goedgekeurd wordt.

De heer Hansen, werkend lid, en de heeren Ridder de Corswarem en Teirlinck drukken schriftelijk hun spijt uit, niet te kunnen aanwezig zijn.

AANGEBODEN BOEKEN.

Door de Regeering :

Middelnederlandsch Woordenboek. Vijfde deel, 4e en 5e aflev.

Bibliotheca belgica. Aflev. 148-150.

Bibliographie de Belgique, 1900, nrs 11 en 12. — Idem, *Bulletin des Sommaires des Périodiques*, nr 5.

Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent, 1900, nr 4.

Bulletin du Conseil supérieur de l'Agriculture, 1900, nr 4.

Arbeidsblad. Juni 1900.

Bulletin de l'Académie royale de Belgique. — Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques et de la classe des Beaux-Arts, 1900, nr 5.

Revue sociale catholique, 1900, nr 9.

Mémoires de l'Académie royale de Belgique (8°), 59e deel.

Door het Gemeentebestuur van Antwerpen :

Antwerpsch Archievenblad, 21e deel, nr 2.

Door den heer H. CLAEYS :

Vlaamsch feest en Taalcongres in 1841.

Redevoering op het XXVe Taal- en Letterkundig Congres.

Door den heer A. Siffer :

Guido Gezelle. Zijn leven en zijne werken.

Door den Oudheidkundigen kring van Dendermonde :

Gedenkschriften. Deel VIII, 2e en 3e aflev.

Door den heer J. BROECKAERT :

Het Collegium medicum van Dendermonde.

Door de *Société d'Archéologie de Bruxelles* :

Annales, 1900, nr 2.

Door den bestendigen Secretaris der Academie :

Portret van Jan van Rijswijck, s[r].

Etudes sur la numismatique gauloise des Commentaires de César, par C.-A. SERRURE.

Door de Redactie van het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* de 15e aflev. van het 5e deel (*Harst-Hart*).

De laatstverschenen afleveringen van *Biekorf*, *het Katholiek Onderwijs*, *St.-Cassianusblad; de Vlaamsche Kunstbode*, *de Taalstrijd hier en elders*, *Dietsche Warande en Belfort*.

—

De heeren Ridder de Corswarem, van Spilbeeck, Mac Leod en Teirlinck, briefwisselende leden, benevens de heeren Baumgartner, Beets, Boekenoogen en Muller, buitenlandsche eereleden, betuigen schriftelijk hunnen dank aan de Academie voor hunne benoeming.

—

De heer Sermon biedt een exemplaar aan van *Eene lezing over Guido Gezelle*, door E.-J. OSSENBLOCK, en van *Het leven der allerheiligste Maagd Maria*, naar het Hoogduitsch van Pater BEAT ROHNER, in het Nederlandsch vertaald door ADOLF MASIER.

—

Bibliographische aanteekening.

De Normaalschool van Lier in de Nederlandsche Taal- en Letterkunde, door JACOB STINISSEN,

Rijks-Schoolinspecteur. (Met de portretten van Ph. de Coster, J. van Beers en Sleeckx. — Lier, Jozef Van In, 1900.)

Namens den heer Stinissen, Schoolopziener, heb ik de eer aan de Koninklijke Vlaamsche Academie een exemplaar aan te bieden van zijn werk *De Normaalschool van Lier in de Nederlandsche Taal- en Letterkunde.*

Reeds in het jaar 1806 werd in Nederland eene wet op het Lager Onderwijs uitgevaardigd. Zij werd in 1815, na onze vereeniging met dit land, ook in de zuidelijke provinciën toegepast. Dientengevolge kwam in 1817 de Normaalschool van Lier, tot het vormen van lagere onderwijzers, tot stand. Bernard Schreuder, onderwijzer te Baarn, werd met het bestuur belast. Hij was een bekwaam schoolman; aan hem is, in ruime mate, de bloei te danken, welke het lager onderwijs alras, onder het bestuur van Koning Willem, in België bereikte.

Na de omwenteling van 1830 werd de Liersche Normaalschool gesloten. Zij werd in 1844 heringericht, ingevolge de wet op het lager onderwijs, welke twee jaren te voren tot stand was gekomen.

Het Belgische Staatsbestuur had het geluk eenen man aan te treffen, dien allen, welke het met den bloei onzer taal en van ons volksonderricht wel meenen, dankbaar herdenken. Het was de eerwaarde heer De Coster, leeraar van zedelijke wijsbegeerte en hoogere wiskunde aan het Aartsbisschoppelijk Seminarie te Mechelen. Deze werd als Bestuurder

der nieuwe Kweekschool voor lagere onderwijzers aangesteld, en tevens met den leergang van opvoedkunde en onderwijsleer belast.

De Coster was een uitstekend paedagoog en tevens een warme Vlaming. Volgens Jan van Beers, die hem gedurende veertien jaren als leeraar ter zijde stond, was het André van Hasselt, die de aandacht van De Coster op Benecke's *Psychologie* en *Paedagogie* vestigde. « Met onvermoeibare vlijt zette hij zich aan het werk », schrijft Van Beers, met het doel, om, « door dit nieuwe stelsel voorgelicht, de methodeleer streng van eenige eenvoudige grondstellingen af te leiden, even gelijk de meetkunst van eenige *axiomata* afgeleid is. Eerst sloeg hij de hand aan de leergangen van opvoedkunde en methodeleer, om ze naar de grondregels van Benecke's werken herin te richten; dan kwam de hervorming van het reken- en daarna die van het leesonderricht aan de beurt. Het was onder zijne meesleepende leiding en zijn aanstekelijk voorbeeld, tusschen meesters en leerlingen, een geestdrift van belang; ja, de heilzame invloed der hervorming, op het gebied der onderwijsmethoden, door De Coster ingevoerd, deed zich weldra gevoelen in bijna al de scholen van het Vlaamsche land » (1).

De Coster had het geluk medewerkers te hebben, die in zijnen geest arbeidden : onder hen bekleedden

---

(1) *Het Hoofdgebrek van ons Middelbaar Onderwijs*, bl. 8.

Van Beers en Troch de eerste plaats. Troch werd eerst leeraar van aardrijkskunde en geschiedenis en later van opvoedkunde en onderwijsleer. Ons volksonderwijs heeft ook jegens hem de duurste verplichtingen. Op het vijftigste eeuwfeest der stichting van de Liersche Normaalschool, in 1894, getuigde de heer Hoofdinspecteur Troch van zijnen oud-Bestuurder De Coster : « Onverdeelde toewijding van leeraars en leerlingen aan de edele zaak der volksschool; ***de moedertaal, niet slechts als zelfstandig onderricht, maar ook als voertuig bij het onderwijs der andere leervakken; zielkunde, als grondslag der theorie van opvoedkunde en methodenleer;*** oefenschool voor de practische vorming der aankomende onderwijzers, ziedaar de hoofdmaatregelen, welke de schrandere geest van De Coster wist te nemen, welke zijn vast en beraden karakter wist te handhaven, en aan zijnen opvolger over te leveren ».

In 1856 trad De Coster af, en werd door den E. H. Schoeters als Bestuurder vervangen. Wij hebben, evenals meer dan een collega der Academie, het geluk gehad onder de leiding van dezen uitstekenden man onze studiën te voltrekken. Met al zijne oud-leerlingen brengen wij hulde aan zijne groote bekwaamheid en aan de talrijke diensten, die hij aan het volksonderricht heeft bewezen. Evenals Troch, de leeraar van paedagogie en bestuurder der oefenschool, begreep Schoeters, dat de ontwikkeling van het Vlaamsche volk moet uitgaan

van de ontwikkeling der Vlaamsche taal; beiden regelden daar het onderwijsstelsel naar, dat zij, door hun voorbeeld en hunne lessen, aan de toekomstige onderwijzers voorhielden.

Thans is de heer Temmerman met het bestuur der Liersche Normaalschool belast. Twee jaren geleden werd hij voor zijne verhandeling: ***De Moedertaal is het eenig doel- en redematig voertuig der gedachte in Opvoeding en Onderwijs***, door de Koninklijke Vlaamsche Academie bekroond. Men twijfele niet, of hij zal den Vlaamschen geest, die te allen tijde de leeraars en de leerlingen der kweekschool heeft onderscheiden, in eere houden. « De Normaalschool van Lier », aldus drukte hij zich in 1896 in zijne Nederlandsche toespraak tot Zijne Majesteit den Koning uit, « heeft, met haren Vlaamschen aard, steeds een goed afgebakend, nationaal karakter behouden. Haar eerste Bestuurder, de onsterfelijke Ph. de Coster, gaf haar den stempel eener eigenaardige zelfstandigheid. Hij vervormde ***Duitsche theorie*** in ***echt Vlaamsche practijk***; en dit karakter hebben wij, in ons opvoedingstelsel, ongeschonden bewaard. »

J. van Beers en Sleeckx werden beurtelings met den leergang van moedertaal belast. Wij weten met welk talent, met welke diepe overtuiging deze uitstekende leeraars ons op het hart drukten, dat het onze eerste plicht was onze leerlingen liefde voor de moedertaal in te boezemen, en nooit het groote grondbeginsel der Liersche Normaalschool te verloochenen, krachtens hetwelk de moedertaal het voertuig van alle onderricht behoort te zijn.

Aan dit grondbeginsel is het Vlaamsch onderwijsgesticht steeds getrouw gebleven, zonder er een haarbreed af te wijken. Daaraan is haar bijval toe te schrijven, daaraan is het te danken, dat hare kweekelingen, op hunne beurt, de warmste liefde voor onze moedertaal aan hunne leerlingen hebben weten in te boezemen.

Dit is de korte inhoud van de historische inleiding van het werk des heeren Stinissen. Hij zegt daarin insgelijks, dat op dit oogenblik zeven oudleerlingen der Liersche Normaalschool van de Koninklijke Vlaamsche Academie deel maken.

Vervolgens deelt hij ons de namen van 63 oudleerlingen van dit gesticht mede, die de Nederlandsche letterkunde beoefend hebben, alsmede uittreksels uit hunne werken. De heeren Leden, die het boek zullen doorbladeren, zullen bemerken, wat overigens niet betwist wordt, dat aan de Liersche Normaalschool een ruim aandeel in den bloei onzer Letterkunde toekomt. Het zou moeilijk zijn een tweede onderwijsgesticht aan te halen, dat op dergelijke uitslagen mag bogen.

In deze bladzijden heb ik niet alleen hulde willen brengen aan het werk van den heer Stinissen. Ik wilde vooral de zegenrijke gevolgen van het even natuurlijk als eenvoudig grondbeginsel doen uitschijnen : « De Moedertaal is het eenige doelmatig voertuig van alle onderwijs. »

GUSTAAF SEGERS.

—

Jhr de Pauw, met het oog op het uitschrijven van nieuwe prijsvragen, wijst op de nuttigheid der voortzetting van het door de Academie bekroonde werk des heeren D. L. Petit : ***Bibliographie der Middelnederlandsche Letterkunde;*** het ware noodig, (meent Spreker), dat door eene nieuwe prijsvraag de vollediging en bijwerking van dit werk wierde voorgesteld. — Deze vraag zal in aanmerking komen bij de heden te benoemen Commissie voor het vaststellen van prijsvragen.

—

De heer Bestuurder wenscht de nieuwbenoemde briefwisselende Leden welkom in de Academie. Hij hoopt veel van hunne vlijtige medewerking.

De heer Mac Leod richt tot de vergadering eenige woorden van dank en belooft al het mogelijke te zullen doen om bij te dragen tot den bloei en den voorspoed der instelling. (*Toejuichingen*).

De vergadering gaat over tot het samenstellen der Commissie, belast met het voorstellen van prijsvragen. Worden gekozen : de heeren Broeckaert, Coopman, de Pauw, Gailliard en van Droogenbroeck.

Het voorstel tot inrichting eener vierde bestendige Commissie (voor het onderwijs in de Nederlandsche taal, zie bl. 426) wordt, na eene korte gedachtenwisseling, aan welke deel nemen de heeren Simons, Prayon, de Ceuleneer, Coremans en van Droogenbroeck, bij acclamatie aangenomen.

Onmiddellijk daarna gaat de vergadering over

tot de benoeming der tien Commissieleden. Deze zijn de heeren : Alberdingk Thijm, Bols, Claes, de Ceuleneer, de Vreese, Mac Leod, Muyldermans, Obrie, Segers en Sermon.

Het uur te ver gevorderd zijnde voor de aangekondigde lezing des heeren Segers : *de eerste werken van Vondel*, beslist de vergadering dat die lezing in eene der eerstvolgende zittingen zal plaats hebben.

Te vier uren verklaart de heer Bestuurder de zitting gesloten.

VERSLAG

over het tweede Nederlandsch Philologen Congres, medegedeeld in de Commissie voor nieuwere Taal- en Letterkunde.

Den 18 en 19 April ll. werd te Leiden het tweede Nederlandsch Philologen Congres gehouden (het eerste vergaderde te Amsterdam, twee jaar geleden, den 13 en 14 April 1898). Op uitnoodiging van onzen geachten secretaris, den heer Coopman, zal ik de Commissie in 't kort verslag doen over hetgeen daar op het gebied van Nederlandsche taal- en letterkunde verhandeld is.

De lijst der leden telde 254 namen, ongeveer 200 daarvan waren aanwezig; uit België waren Prof. Vollgraff uit Brussel, Prof. Logeman uit Gent en uw dienaar verschenen.

Algemeene voorzitter was Prof. H. Kern, ons buitenlandsch eerelid, die er in zijne openingsrede op wees dat dit Nederlandsch congres niet Nederlandsch is in beperkten zin. Niet als vreemdelingen beschouwen wij, zeide Spr., de taalgenooten in België, waarvan hij met vreugde enkelen kon begroeten. In dezen tijd van spanning, dien onze stam beleeft, is eendracht onder alle stamgenooten dubbel noodig. Met den wensch voor het welslagen van dit Congres besloot de voorzitter zijne toespraak. Daarna toog men onmiddellijk aan het werk.

Het Congres was verdeeld in vijf secties : klassieke philologie; Germaansche en Romaansche philologie; linguistiek; geschiedenis en archaeologie; paedagogiek.

De afdeeling voor Germaansche en Romaansche philologie werd voorgezeten door Prof. J. Verdam, uit Leiden, ons buitenlandsch eerelid; ondervoorzitter, Dr. W. L. de Vreese; secretaris Dr. G.-J. Boekenoogen.

De werkzaamheden dezer afdeeling namen een aanvang, na een inleidend woord van den voorzitter, met een voordracht van uw dienaar over *Nederlandsche handschriftkunde in verband met taal- en letterkunde*. De Nederlandsche handschriftkunde wordt schromelijk verwaarloosd : wij bezitten niet, zooals het buitenland, werken waarin met zorg en kennis leerrijke proeven van schrift uit verschillende tijdperken en gewesten nauwkeurig zijn gereproduceerd. Over de verschillende soorten van perkament, papier

en watermerken, die in de Nederlanden gebruikelijk waren, weten we weinig of niets; van de *scrivers* en *scriversen* van handschriften, van hunne wijze van werken, van boekbinders en bindkunst, weten we weinig meer; over de bibliotheken hebben we slechts vage inlichtingen. Velen onzer geleerden kunnen zeer goed handschriften lezen, maar die kennis is individueel : een handschriftkunde als vak van wetenschap, bestaat bij ons niet, en toch is die er noodig, wil er in de Middelnederlandsche taalstudie geen stilstand komen. De taal- en letterkunde onzer middeleeuwen hebben tot dusverre geleden onder de eenzijdigheid van alleen aan teksten met zoogenaamde letterkundige waarde aandacht te schenken. Duizenden handschriften met Middelnederlandsch proza liggen nog ongebruikt. Nauwkeurige studie van de in- en uitwendige eigenaardigheden onzer middeleeuwsche handschriften, van hunne herkomst, van de systemen van interpunctie en afkortingen zal belangrijke uitslagen opleveren voor de kennis der Middelnederlandsche grammatica, voor het bepalen der dialecten, voor het vraagstuk der Middelnederlandsche schrijftaal. We zullen op een andere manier moeten leeren uitgeven : de zoogenaamde critische uitgaven zijn aesthetische liefhebberijen, voor de taalkunde niet te gebruiken. Evenzoo heeft onze lettergeschiedenis onder die eenzijdigheid geleden. Als het waar is dat literatuurgeschiedenis cultuurgeschiedenis is, dan moeten we ook nog van iets anders kennis nemen dan

van ridderromans, en ons niet inbeelden dat er geen ander oorspronkelijk proza bestaat dan dat van Ruusbroec, Jan van Leeuwen, Jan Brugman en Hendric Mande. Er zijn tallooze sermoenen bewaard van bekende en onbekende « predikanten »; de werken der kerkvaders zijn vertaald in verschillende gewesten en op verschillende tijdstippen. Willen we dus onze kennis der Middelnederlandsche taal- en letterkunde verder brengen, zoo dienen wij ons op het beoefenen der Middelnederlandsche handschriftkunde als afzonderlijk vak toe te leggen, en eerst en vooral onderzoeken welke handschriften er nog bestaan. Met het oog daarop verzamel ik sedert jaren bouwstoffen voor eene *Bibliotheca Manuscripta Neerlandica;* ik nam de vrijheid mede te deelen dat zoogoed als alle handschriften, die in Hollandsche, Belgische, Fransche, Duitsche en Engelsche openbare bibliotheken bewaard worden, mij bekend zijn, en eindigde met de hulp in te roepen van ieder die mij handschriften kan aanwijzen in particuliere verzamelingen.

Dr. J.-J. Salverda de Grave handelde daarna over *het individueele element bij het ontleenen van vreemde woorden.*

Terwijl bij verkeerde uitspraak van een inheemsch woord de landstaal telkens als correctief kan dienen, is dit niet het geval bij vreemde woorden. Een individueele eigenaardigheid heeft dus bij deze laatsten veel kans om te blijven bestaan. Vandaar dat van hetzelfde woord verschillende uitspraken in

zwang kunnen zijn, zelfs in een zelfde streek. Een voorbeeld daarvan is de wijziging van *s* aan begin van een lettergreep in *sj*; b. v. *korsjet*, *sjifon*, *sjerre*, mnl. *sjanctuarie*. Die uitspraak is onjuist, en volgens den spreker te verklaren uit de zucht om hypercorrect te spreken. Men weet dat vormen als *manset*, *bonzoer* onjuist zijn, en behooren te luiden *mansjet*, *bonzjoer;* daarom maakt men ook van *korset korsjet* enz. Op dezelfde wijze zijn te verklaren *Marguérite* voor *Marguerite*, *Reenan* voor *Renan*. In vele woorden worden klanken ingevoegd (*komfoor*, *ampart*, *kerstanje* enz.). Aan de onbeklemtoonde lettergrepen die men geneigd is af te korten (*pluis*, *pruik*, *spijt*) hecht men te veel gewicht, en om er meer stevigheid aan te geven, voegt men een klank in. Evenzoo dient de dubbele *l* in *vallei* om te voorkomen dat men *vlei* zal zeggen.

Dr. KLUYVER deed een mededeeling over *eene nog onverklaarde uitdrukking bij Anna Bijns*. Deze zegt in een harer refereinen (ed. Bogaers, blz. 118) :

Siet dees Christen bruers, nieu evangelisten,
En gaen gelyck Torcken ghecleet, op zijn stragots.

Dr. Kluyver toonde aan dat *stragot* hetzelfde moet zijn als fr. *stradiot*, *estradiot*, een door bemiddeling der Venetianen aan het Grieksch ontleende benaming voor Albaneesche hulptroepen die zich onderscheidden door hunne eigenaardige uitrusting, wapenen en paarden, en wier kleeding in het oudste bericht over hen, nl. bij Philippe de Commines,

precies als bij A. Bijns met de Turksche wordt vergeleken. Toen dat eenmaal gevonden was, kostte het geene moeite meer om den vorm *stragot* bij Anna Bijns te verklaren : er zijn meer voorbeelden dat de klank *dj* met een *g* wordt aangeduid, b. v. *remege* voor *remedie*.

Prof. LOGEMAN sprak in het Engelsch over *enkele plaatsen in Shakespeare's Hamlet*. Hij stelde verschillende tekstverbeteringen voor en betoogde naar aanleiding van een beschrijving in Act III, scene 4, dat het beweren van sommige geleerden, dat Shakespeare zelf in Roskilde zou zijn geweest, onhoudbaar is en de dichter zijn inlichtingen van anderen had, waarschijnlijk van een acteur die in Denemarken was opgetreden.

Aan de beurt kwam thans de heer A. SUNIER, die in het Fransch sprak over *La fable ésopique*. De spreker ging na welke schakels de fabels van Phaedrus verbinden met die van La Fontaine. Hij behandelde daartoe eerst de verschillende handschriften der Esopets en Romulussen, en daarna de drukken van de 15de tot de 17de eeuw, en toonde aan hoe al deze verzamelingen met elkaar samenhangen.

De heer SUNIER, die een Zwitser is, is, als ik het zoo zeggen mag, een levende logenstraffing dat de « Walen » (zoowel in de vroegere als in de tegenwoordige beteekenis), geen Nederlandsch kunnen leeren : hij hield zijn voordracht in het Fransch, maar bij verschillende gelegenheden bleek dat hij

het Nederlandsch zóó goed spreekt, dat men nauwelijks kan bemerken dat hij geen Hollander is. In geen geval zou men denken dat hij een « Waal » is.

De laatste spreker in deze afdeeling was de heer J.-F.-D. BLÖTE, die een bijdrage gaf tot deze stelling : ***De Zwaanridder kan geen reflex van een mythologisch wezen zijn***. De spreker herinnerde er aan, dat de verschillende familiën, die aanspraak maken op afstamming van den Zwaanridder, het recht daartoe ontleenen aan hunne verwantschap met het huis Bouillon, en dat de sage eerst omstreeks 1160 op Godfried van Bouillon is toegepast, terwijl bewezen kan worden dat Godfried van Bouillon zichzelf niet heeft beschouwd als afstammeling van een bovenmenschelijk wezen. Het is onjuist dat de Zwaanridder opzettelijk tot zijn voorvader is gemaakt om hem te verheerlijken. Op verschillende gronden is de versmelting van een mythisch wezen met een historisch persoon hier onaannemelijk. Men moet integendeel zoeken naar een historischen Zwaanridder, die met de Bouillon's op natuurlijke wijze samenhangt. Door BLÖTE werd als zoodanig aangewezen een bloedverwant van een der broeders van Godfried uit het geslacht der Toëni's, wiens geschiedenis blijkens de kroniek van St. Albans geheel overeenstemt met die van den Zwaanridder.

Ziedaar de korte inhoud der verschillende voordrachten.

Op al deze verhandelingen volgde een kort

debat, dat zich niet bepaalde tot vragen om inlichtingen, maar waarin ook heusche critiek geoefend werd, waardoor de arbeid op zoo'n congres eerst recht vruchtbaar wordt.

Naast de sectievergaderingen hadden er ook algemeene vergaderingen plaats. In de eerste sprak Prof. Dr. A.-E.-J. HOLWERDA over *de beteekenis der archaeologie voor de studie der oudheid*; in de tweede Prof. Dr. C.-B. SPRUYT over *een algemeen Candidaatsexamen*. Ofschoon het onderwijs in Holland veel beter is dan hier, zijn de Hollanders zelf allerminst met de bestaande inrichting tevreden, en luide klachten zijn op deze beide congressen vernomen over de gebreken, die deze inrichting aankleven.

Ofschoon de opkomst niet zoo talrijk was, toch is dit congres zoo goed geslaagd als het eerste. En dat ligt aan de inrichting, waarop ik even de aandacht wil vestigen.

Er wordt gezorgd voor degelijkheid en verscheidenheid. Het wordt niet aan het beloop der omstandigheden overgelaten, of er stof ter behandeling zal zijn, en of die behandeling goed zal zijn: het bestuur noodigt de sprekers uit. Er is dus geen gevaar, dat onbevoegden aan het woord komen, noch dat twee en meer sprekers hetzelfde onderwerp behandelen.

Uit België was er weinig deelneming, ofschoon het bestuur van 't Congres geen moeite ontzien heeft en ook hier voor de noodige publiciteit

heeft gezorgd. Ik hoef nièt opzettelijk in 't licht te stellen dat de Zuidnederlandsche geleerden er alle belang bij hebben dergelijke samenkomsten bij te wonen. Het volgende congres zal gehouden worden te Groningen, en het is te hopen, dat er daar meer Zuidnederlanders zullen verschijnen dan bij de twee vorige.

WILLEM DE VREESE.

Zitting van 1 Augustus 1900.

Aanwezig de heeren Daems, bestuurder, Coopman, onderbestuurder, de Potter, bestendige secretaris;

de heeren Claeys, Jhr. de Pauw, Gailliard, Alberdingk Thijm, Obrie, van Droogenbroeck, de Vos, Broeckaert, van Even, Sermon, Coremans, Bols, de Flou, Claes, Jhr. de Gheldere, Janssens, de Ceuleneer, Prayon-van Zuylen, werkende leden;

Jhr. F. van der Haeghen, binnenlandsch eerelid, en de heeren de Vreese en Segers, briefwisselende leden.

Vanwege de heeren Hansen, baron de Maere d'Aertrycke, Muyldermans, Mac Leod en Teirlinck is bericht gezonden dat zij de vergadering niet kunnen bijwonen.

Door den bestendigen secretaris wordt het verslag gelezen over de zitting der maand Juli, hetwelk wordt goedgekeurd.

INGEZONDEN BOEKEN.

Door de Regeering :

Compte rendu des séances de la Commission royale d'Histoire, 1900, n^r^ 2.

De Taalstrijd hier en elders, 7e aflev., 1900.

Bulletin de l'Agriculture, 3e aflev., 1900.

Door den heer W. DE VREESE :

Taalzuiveraar's Borstwering (Overgedrukt uit de *Verslagen* der Academie).

Door den heer A. SIFFER :

Le musée et les ruines de l'abbaye Saint-Bavon, à Gand.

Verder de laatstverschenen afleveringen van *Vlaamsche Kunstbode, Biekorf, St.-Cassianusblad, Dietsche Warande en Belfort.*

Briefwisseling.

De Academie heeft afschrift ontvangen van het Koninklijk Besluit, gedagteekend uit Gastein, 25 Juni, waarbij de kiezing der heeren W. van Spilbeeck, Mac Leod, ridder de Corswarem en Isid. Teirlinck, tot briefwisselende leden, en die van de heeren Al. Baumgartner, A. Beets, J.-W. Muller en Boekenoogen tot buitenlandsche eereleden, worden goedgekeurd.

Commissiën.

De heer Coopman brengt verslag uit over de door de Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde gehouden morgenzitting.

Deze Commissie dankt de heeren Mr. van de Velde en Dr. van de Velde voor het door hen

aangeboden handschrift : *Liber aggregationis seu liber secretorum de virtutibus herbarum, lapidum et animalum*, met Nederlandsche vertaling vermoedelijk in 1551 te Leiden gedrukt. De Commissie betreurt, gehoord hare beide verslaggevers, dat werk vooralsnu niet ter uitgave te kunnen aanbevelen. Zij verzoekt om opneming der verslagen van de heeren Dr. A. de Vos en Dr. W. de Vreese in de *Verslagen en Mededeelingen* der Koninklijke Vlaamsche Academie.

De heer van Droogenbroeck verlangt mededeeling van de verslagen der heeren de Vos en de Vreese, aleer de Academie over de voorstellen der Commissie uitspraak doe. — Aan dit verzoek zal voldaan en de quaestie aan de dagorde gebracht worden voor de eerstvolgende vergadering der Academie.

—

Namens de Commissie, aangesteld tot het voorstellen van prijsvragen, wordt door den heer Coopman verslag gegeven. De Academie neemt aan :

Voor 1901 (op verzoek van onbekende Mededingers).

MIDDELNEDERLANDSCH.

« Men vraagt eene *vergelijkende klank- en vormleer der verschillende Middelvlaamsche dialecten*, zooals die uit oorkonden kan opgemaakt worden. »

Prijs : 600 fr.

Voor 1903.

LETTERKUNDE.

« Men vraagt de *Geschiedenis van het rijm* in de Nederlandsche poëzie van de oudste tijden tot heden : 1° stafrijm en zijn overgang tot het eigenlijke rijm; 2° in de middeleeuwsche gedichten; 3° in de rederijkerswerken, het tooneel, de refreinen en liederen; 4° in de godsdienstige liederen van de XVIe eeuw; 5° in de hedendaagsche poëzie met hare uitheemsche vormen.

Beschouwingen over den schilderenden aard van het rijm in onze poëzie, in den zang en in de voordracht. »

Prijs : 600 fr.

GESCHIEDENIS.

Eene critische studie en eene critische opgave der verschillende geschiedkundige bronnen van den Gulden Sporenslag en van alle oorkonden, over deze gebeurtenis uitgegeven, met wederlegging van de fabelen, die omtrent den Sporenslag in de wereld gebracht zijn.

Prijs : 600 fr.

MIDDELNEDERLANDSCH.

« Men vraagt de aanvulling tot en met het jaar 1900 van LOUIS PETIT's *Middelnederlandsche Bibliographie*, door alle niet daarin vermelde of later verschenen, ook wetenschappelijke en historische werken in rijm en onrijm.

Met volledige tafels der schrijvers en werken. »

Prijs : 600 fr.

(Voor 1902 zijn reeds drie andere prijsvragen over *Taalkunde*, *Kunstgeschiedenis* en *Onderwijs* uitgeschreven.)

Voor 1903.

Buitengewone Wedstrijd.

GEWESTTAAL.

« Men vraagt een zoo volledig mogelijk *Idioticon over het Zuiden van Oost-Vlaanderen.*

Prijs : 500 fr.

Aangaande andere voorgestelde onderwerpen van prijsvragen voor 1903, 1904 en 1905, zal de Academie uitspraak doen in zitting der maand September.

—

De heer Claes deelt aan de vergadering mede, dat de nieuwe bestendige commissie voor Onderwijs, in den voormiddag door het Bureel ingesteld, gekozen heeft : tot voorzitter den heer de Ceuleneer, tot ondervoorzitter den heer Obrie, tot secretaris den heer Claes.

Dagorde.

De heer Prayon vangt de lezing aan van zijn opstel : *Een laatste woord tot den heer Willem de Vreese.* Uit hoofde van het gevorderde uur zal deze lezing in de September-zitting voortgezet worden.

Te 4 1/4 ure wordt de zitting gesloten.

Zitting van 26 September.

Aanwezig de heeren Daems, bestuurder, Coopman, onderbestuurder, de Potter, beetendige secretaris;

de heeren Gailliard, Alberdingk Thijm, Obrie, van Droogenbroek, Broeckaert, van Even, Sermon, Coremans, Bols, de Flou, Claes, Janssens, Prayon-van Zuylen, Simons, de Ceuleneer, werkende leden;

de heeren de Vreese, Muyldermans en Teirlinck, briefwisselende leden.

Door de heeren Claes, Jhr. de Pauw, Hansen en baron de Maere d'Aertrijcke is bericht gezonden dat zij de vergadering niet kunnen bijwonen.

Na lezing over het verslag der vorige zitting, hetwelk goedgekeurd wordt, deelt de bestendige secretaris de lijst mede der

AANGEBODEN BOEKEN.

Door de Regeering :

Arbeidsblad. 5e jaar, nrs van Juli en Augustus.

Le soulèvement de la Flandre maritime de 1323-1328. Documents inédits publiés par H. PIRENNE.

Académie royale de Belgique. Bulletin de la classe des Lettres et des Sciences morales et politiques et de la classe des Beaux-Arts. 1900, nrs 6 en 7.

Wallonia. 1900, nrs 6 en 7.

Bibliographie de Belgique. 1900, nrs 13-16 en nr 6-7 van *Bulletin mensuel des sommaires des périodiques.*

Revue de l'Université de Bruxelles. 1900, afl. 5 à 10.

Revue sociale catholique. 1900, nrs 10 en 11.

Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent. 8e jaar, nr 5.

Le Musée belge. 1900, nrs 1-7.

Bulletin de la Société d'Etudes coloniales. 1900, nr 3.

Door den heer S. DAEMS :

Eene eeuw van strijd. Redevoering in de plechtige openbare zitting der Kon. Vl. Academie, den 27 Juni 1900. (Overdruk uit de *Verslagen der Academie*.)

—

Door den heer J. BOLS :

Gedichten van Jacob van Zevecote. Gent, 1840.

Koren-Bloemen, door HUYGENS, met aanteekeningen van W. BILDERDIJK, 6 deelen. Leiden, 1824.

KRIEL'S *Sterrefaem en andere Gedichten*. — *Tooneelspelen*. Amsterdam, 1634.

Gedichten, van JACOB WESTERBAEN, 3 deelen. 's Gravenhage, 1672.

Het Swart Taneel-Gordyn, vertonende de Lauwer-bladen gestroit op het graf van de heeren Cornelis en Joan de Wit. 1678.

Den lydenden Christus, door H. DE MOELDER. Antwerpen, 1666.

Gedichten van Jacob van Zevecote, voor de eerste mael verzameld uitgegeven door Jonkh. Ph. Blommaert. Gent, 1840.

Eenige gedichten van H.-K. POOT. Antwerpen, 1852.

J. Cats Gedachten op Slapelooze Nachten... mitsgaders Het Twee en tachtig-jarig Leven van den selven Heere... Amsterdam, zonder jaartal.

Ezopus, blyspel. Het Fransche van den heer Le Noble gevolgt. Amsterdam, 1697.

Don Bertran en Cigarral, blyspel Ibid. 1712,

Don Cesar, of de Broederlyke Minnaar, blyspel door H. Angelkot (id. 1717),

Het scheeps Leven, bly-spel, door C. van der Gon. Rotterdam, 1714

Alle de werken van W. V. Focquenbroch. Eerste deel, verzamelt en uitgegeven door Abraham Bogaert. Amsterdam, 1709.

Den schat der Fabelen door Joannes Laurentius Krafft. 3 deelen. Brussel, 1740.

David. In twaalf boeken door Lucretia Wilhelmina van Merken. Amsterdam, 1769.

Levensloop der Aartsvaderen, door P. LANGERDYK. Haarlem. 1750.

Lykzangen op Rutger Schutte. Amsterdam, 1775

Vaerzen van Ultrajectinus. Utrecht, 1784.

Dichtlievende tijdkortingen. Leiden, 1717.

Proeve van Letter-Arbeid, (dicht en proza), XVIIIe eeuw.

De Zeetriumph der Bataafsche Vryheid op Doggersbank, door LEFRANCQ VAN BERKHEY. 2 deelen. Amsterdam, 1772.

De dichtkundige werken van het Kunstgenootschap, onder de zinspreuk : Nil volentibus arduum. Treurspelen : *Agrippa* (Amsterdam, 1714), *Andromaché* (id. 1715), *Ifigenia in Aulis* (id. 1715), *Het Huuwelyk van Orondates en Statira* (id. 1715), *Cinna* (id. 1716), *Roeland* (Amsterdam, 1886).

Het Verheerlijkt Leyden, door LEFRANCQ VAN BERKHEY. Leiden, 1774.

Mengelpoëzij, door T. H. M. F. Utrecht, 1768.

Mijn verlustiging, (Dichtstukken door WILLEM BILDERDIJK). Amsterdam en Leiden, 1771.

Nederlands Water-Nood, door P. BAKKER. Amsterdam, 1741.

G. BRANDS *Poëzij*. Amsterdam, 1725.

W.-V. SWAANENBURGS *Parnas*. Amsterdam, 1724.

De Gedichten van Joost van Geel. Rotterdam, 1724.

Abraham de Aartsvader, door HOOGVLIET. Rotterdam, 1770.

Gedichten van PIETER RABUS. Amsterdam, 1751.

Poëzij van LUCAS PATER. Amsterdam, 1774.

Alle de gedichten van JOHAN DE HAES. 2 deelen. Delft, 1724.

HORATIUS' *Leerzangen en Dichtkunst*, vertaald door J. VAN DEN VONDEL. Amsterdam, 1703.

De Gramschap, in drij boeken, door LIVINUS DE MEYER. Loven, 1725.

Lof-en mengeldichten, door DANIËL WILLINK. Amsterdam, 1782.

Proeve van Gedichten en Liederen, door D. VAN DER LOO. Utrecht, 1799.

Coucy en Jaqueline of *'t minnaarshart. Romance* door A. LOOSJES. Haarlem, 1793.

Gedichten van PIETER NIEUWLAND. Amsterdam, 1778.

Gezangen van M.-P.-L. VAN DE KASTEELE. Utrecht, 1780.

De Rottestroom, door DIRK SMITS.

Proeve van Mengelpoëzij, door het Kunstgenootschap « Magna molimur parvi ». Hoorn, 1763.

Arcardia van SANNAZARIUS, benevens eene *Korte geschiedenis van den keizer van Arragon en het leven des dichters*, door P. VLAMING, Amsterdam, 1730.

Leven der groote Catharina van Alexandrien, gelaurierde Maegd en Martelaresse, gezongen door den hoogdravenden rym-vloyenden GUILLIAM CAUDRON, gelaurierden Poët ende Catharinist. Eerste druk. Aalst, 1771.

Den vierden boeck wesende het leste deel van de acht-thien comedien, tragedien, oft treur-spelen en cluchten.... door CORNELIS DE BIE, tot Lier. In het jaer van Jubilé 1700. Antwerpen.

Voor Eenzamen, proza en poëzij. Amsterdam, 1779.

Bespiegelingen over Gods kerk, door vrouw C. P. Amsterdam, 1741.

Vervolg van stichtelijke gedichten, door vrouw C. P. Amsterdam, 1763.

Opwekkelijke Nasporingen bij het genot van 't eenzaam Buitenleven, door vrouw C. P. Amsterdam, 1744.

Zede , Mengel- en Lijkgedichten. door JETSKE REINOU VAN DER MALEN. Leeuwarden, 1728.

Het oud Enkhuizen, in zeven zangen, door ANNA VAN DER HORST. Groningen, 1766.

De Gebroeders de Witten, door P. MOENS. Utrecht, 1791.

De geschiedenis der Menschheid, door PETRONELLA MOENS. Amsterdam en Zaandam, 1813.

De Eigenbaat, Dichtstuk.

De Veldslag van Waterloo, door W. MESSCHERT. 1815.

Ontwaakte Zang-lust, door E. M. OVERDORP, geboren POST. Amsterdam, 1807.

Tooneel- en Mengel poëzij, door A. BEELOO. 's Gravenhage, 1820.

Simson, dramatisch gedicht in vier tafereelen, door DION. MIDDELHOOP, Utrecht 1836.

Nagelaten Gedichten, van JAN DE TIMMERMAN. Middelburg, 1764.

Proeve van Zedepoëzij. Dordrecht, 1755.

Leerzame Gedichten, van WILLEM EVERWYNS. Amsterdam, 1727.

De dankbare Vriezen, door PETRONELLA MOENS. Harlingen, 1828.

Gedichten van J. BELLAMY. Antwerpen, 1844.

Gedichten van J. LEFRANCQ VAN BERKHEY. Amsterdam. 1766.

De Vriendschap, door Jongvrouwe A.-C. SILICHER. Amsterdam, 1777.

Hof-, bosch- en Veldzang, in vier zangen, door HEEMSE. Utrecht, 1783.

Fillis van Scrirus, kinderspel van GUIDUBALDO DE BONARELLI, vertaald door KATHARINA-JOHANNA DE WIT. Amsterdam, 1728.

Nederlands Verlossing, door H.-A. SPANDAW. Groningen, 1813.

Nederlands behoud. Lierzang, door H.-A. SPANDAW. Groningen, 1815.

Ter gedachtenis aan Hendrik-Albert van der Palm, door BORGER. Leiden, 1819.

De Wapenschouw te Gorsel, door HENDRIK KUYPER. Delft, 1833.

Tafereel van de overwintering der Hollanders op *Nova Zembla*, door H. TOLLENS. Leiden, 1824.

Tafereel van de overwintering der Hollanders op *Nova-Zembla*, in de jaren 1596 en 1597, door H. TOLLENS

Aan mijne stadgenooten, door M. WESTERMAN. Amsterdam.

Nieuwe Dichtproeven van FRANCYNTJE DE BOER. Amsterdam, 1821.

De Hollandsche Natie, door HELMERS, zevende druk. Rotterdam, 18?9.

De hoop des Wederziens, in twee zangen, door JAN DE KRUYFF. Leiden, 1877.

Kruistriomf, dichtstuk door P. VOLLENHOVE. Amsterdam, 1827.

Het Magnetismus, door A. VAN PELLECOM. 's Gravenhage, 1816.

Ter nagedachtenis van Coenraad Wertz, door B. KLYN. Amsterdam, 1816.

Bonaparte en de algemeene Vrede. Dichtstuk. Amsterdam, 1802.

Het Mededogen, in vier zangen, naar DELILLE, door J. IMMERZEEL. Amsterdam, 1804.

De Onsterflijkheid der Ziel, naar DELILLE, door J. IMMERZEEL. Amsterdam, 1803.

Nederland Verlost a° 1813, in drie zangen, door AMBR. JUSTUS ZUBLI. Rotterdam, 1817.

Marco Bazaris, handhaver der Grieksche onafhankelijkheid. Dichtstuk door J. VAN 'S GRAVENWEERT. Amsterdam, 1824.

Proeve van Dichterlijke Mengelingen. Zaandam, 1822.

De Heldendood van Reinier Claaszoon, door P. DE BOSSON. Dordrecht, 1831.

Nagelaten Gedichten van HELMERS, 2 deelen. Haarlem, 1815.

Gezangen in den Kerker, door W. GOEDE. Rotterdam, 1819.

Dichtlievende Uitspanningen voor Vriendschap, Vreugde en Vaderland. Haarlem, 1826.

Heksluiting van JAN VAN WALRÉ. 's Gravenhage, 1828.

Nagelaten Gedichten van PIETER NIEUWLAND, 3e uitgave Haarlem, 1827.

Verspreide en andere Gedichten van KUYPER, Rotterdam, 1831.

Nuttige uitspanningen in eenzame uren, door J. HAMELAU. Amsterdam, 1805.

De gelijkheid der Menschen en de plichten daaruit voortvloeiende. Gedicht door J.-J. DOORNIK. Amsterdam, 1814.

Reinaud van Adelfing, in zeven zangen, door J.-J. VEREUL. Amsterdam, 1812.

Jose, een Spaansch verhaal (door NIC. BEETS). Amsterdam, 1834.

Bloemen en Vruchten, door N. VAN DER HULST. Rotterdam, 1810.

Apollo of de Geesten-oorlog, boertig heldendicht in twaalf zangen, door A. BARBAZ. Amsterdam, 1825.

De Tooneeldichtkunst, in zeven zangen, door A. BARBAZ. Amsterdam, 1809.

Dichterlijke Herfstvruchten van A. BARBAZ. Amsterdam, 1825.

De Roem, in twee zangen, door SAMUËL IPERUS zoon WISELIUS. Amsterdam, 1814.

Mengeldichten, nagelaten door A.-J. STIPS. Loven, 1837.

Politieke Refereinen, door TH. VAN RYSWYCK. Antwerpen, 1844.

Van de Beelden der Heiligen en hunne kenmerken, door J. DAVID. Brugge, 1857.

Loverkens bij onze stambroeders de Hoogduitschers geplukt, door G. HENDRIKSSONE. Brussel, 1859.

Dwalende Lichtjes, door L.-POL DE VREESE. Gent, 1890.

Eerste klanken, door JOZEF DE RAS. Gent.

Lente- en Zomerlust, liederen en zangen van J. MORUANX. Dendermonde, 1892.

Punt- en kleine Mengeldichten, door S.-M. CONINCKX. St.-Truiden, 1837.

De Longziekte, door LOUISE DE COCQ-CRETEN. St.-Truiden, 1864.

Broederliefde, zangdicht door JAN BOUCHERY. Antwerpen, 1886.

Grafbloemen in Proza en Poëzij, door J.-F.-H. LOMMEN. Antwerpen, 1856.

Luim en Ernst. Mengel-dichten, door A. VAN OSTAEYEN. Antwerpen, 1852.

Fabelen en Zedelijke Gedichten, door L.-F. DAVID. Gent, 1857.

Balladen en Romancen van WILLEM BILDERDIJK. Ninove, 1878.

Proeven van oorspronkelijke Fabelen, door L. DE WULF. Mechelen, 1860.

Eerstelingen in Dicht en Proza, door VICTOR NICKMANS. Hasselt 1892.

Vlaamsche Mengeldichten, van P.-J. RENIER. Kortrijk, 1843.

Gedichten, van HUIBRECHT MELIS. Aalst, 1894.

Pieter Spa's reize naar Londen, door W.-J. VAN ZEGGELEN. Antwerpen.

Liefde, Vreugd, Vaderland, door KAREL VERSNAEYEN. Gent, 1860.

Kleine gedichten voor kinderen, door HIERONYMUS VAN ALPHEN. Mechelen, 1842.

Het leven en eenige uitgelezen gedichten van Mr W. BILDERDIJK, door N.-H.-TH. TEN BERGE. Schiedam, 1868.

Fabelen en Gedichten, door EDMOND DE GEEST. Lokeren, 1894.

Meibloesem, door HENDRIK PEETERS. Antwerpen, 1847.

Simon de Toovenaar, door KAREL QUAEDVLIEG. Hasselt, 1894.

Balladen, door TH. VAN RYSWYCK. Tweede druk. Antwerpen, 1843.

Godsdienstige Gedichten, door C.-J. VAN DEN NEST. Antwerpen, 1843.

Eerste Gedichten van PIET VAN ASSCHE. Antwerpen.

De Diederik's Sage, door VINCENT LEFERE. Roeselare, 1894.

De Fransquiljonnade of Dichtproef op de Verbasterde Belgen, door C.-F.-A. DUVILLERS. Gent, 1842.

Keus van Mengeldichten uit het werk van wijlen ISIDOOR VAN CAUWENBERGH. Antwerpen, 1891.

Stemmen mijner Lente, door P. N. BROUNS. Gent, 1893.

Gedichten van NESTOR DE TIÈRE. Hasselt, 1891.

Vrouwenportretten door J. STAES. Antwerpen, 1865.

Gedichten, door ALFONS VAN NESTE. Kortrijk, 1894.

Morgenschemer, door EUGEEN VAN OYE. Gent, 1874.

Gedichten en Balladen door P.-F. VAN KERCKHOVEN. Antwerpen, 1846.

Zoete en Zure herinneringen, door J.-M. BALLINGS. Maaseik.

Verdichtsels, door J.-B. DE CORTE. Brugge, 1868.

Fables de la Fontaine, par S.-M. CONINCKX. 1858.

Herfstnevelen, door ISIDOOR ALBERT. Gent, 1894.

Gedichten door BRUNO VAN HEUSDEN. Antwerpen, 1856.

Madelieven, door vrouwe VAN ACKER, geb. DOOLAEGHE. Diksmuide, 1840.

Poëzij van ADRIAAN MEYNNE-VAN DE CASTEELE. Brugge, 1840.

De Heilige Petrus, prins der Apostelen, door P. SMITZ. Antwerpen, 1878.

De Nieuwe Adam en de Nieuwe Eva, of de XV geheimen van den H. Rozenkrans, door J.-H. LAUWERS. Lier, 1878.

Claribella, door POL DE MONT. Utrecht, 1893.

Hartegalmen en Mengeldichten van ALEXANDER STOOPS. Gent, 1894.

Nieuwe Bloempjes door JOZEF DE RAS. Gent.

Reinaert de Vos, in verzen.

De geschiedenis van den Ridder met de Zwane.

De Geschiedenis van Fortunatus, zijn borze en zijn wenschhoedeken. Gent, 1847.

Lenteloveren, dicht en proza door Mr C.-P.-E. ROBIDÉ VAN DER AA. Gouda, 1840.

Een handvol Lente-bloemen, door de Lovensche Rederijkkamer « Het Kersouwke » (dicht en proza). Loven, 1851.

Geschiedenis der Nederduitsche Taal- en Letterkunde, door J. VAN DE VELDE. Oudenaarde, 1861.

Verzamelde gedichten van VICTORIEN VAN DE WEGHE, eerste en tweede reeks. Dendermonde, 1891.

Histoire de la Littérature flamande, par F.-A. SNELLAERT. Brussel.

Manuel de l'Histoire de Belgique, par J. DAVID, Première et deuxième Partie. Loven, 1841.

Vaderlandsche Historie, door J. DAVID, eerste deel, in-8°, 2e tot 10e deel, 16°.

Vaderlandsche Historie, door Kanunnik J. DAVID. Loven, 1887.

Jaarboekje van het Kersouwken voor het jaar 1870. Idem voor 1873 en 1874. Loven.

Onze Taal in de vorige eeuwen, door JOHAN LEEMANS. Gent, 1881.

Les Bataves à la Nouvelle Zemble, par AUGUSTE CLAVAREAU. Brussel, 1828.

De Voet in 't graf, jongste gedicht van W. BILDERDIJK. 1852.

Jongelingsleven, door K.-M. POL DE MONT. Loven, 1879.

Précis de l'histoire littéraire des Pays-Bas, par J.-H. LEBROCQUY. Bergen, 1827.

Vaderlandsche liederen van het Maerlants-Genootschap. Brussel, 1857.

Liefde-lief en Leed, door G.-J. DODD. Brussel, 1864.

Proeve van Vaderlandsche zangen, door G. VAN DRIESSCHE. 1852.

Drada en mijn dorpje, van R.-L. DOORNKAPPER. Gent, 1892.

Bottende blaren, door FRANS DUMOLEYN. Gent, 1893.

Gedichten van ARNOLD SAUWEN. Antwerpen, 1890.

La République des Champs Elysées, par DE GRAVE, 3 dln. Gent, 1806.

Antwoord aan M. Dr Nolet de Brauwere van Steeland, ter gelegenheid van zijn kritiek op een zoogezegd Zuid-Nederlandsch Heldendicht, door J.-H. LAUWERS.

Alonzo of de zegepraal der liefde. Treurspel door A. KRAFT. Amsterdam, 1818.

Polyxena. Treurspel naar 't Fransch, door M. B. Amsterdam, 1740.

Atreus en Thyetses, treurspel. Amsterdam, 1711.

Aspasia, koninklijke herderin, bly-eyndig spel door J. CATS. Amsterdam, 1656.

Astraste, koning van Tyrus, treurspel door D. BUYSERO. Amsterdam, 1744.

Elektra, treurspel naar het Fransch van DE CRÉBILLON, door MALFAIT. Amsterdam, 1714.

Berenice, treurspel naar RACINE. Amsterdam, 1735.

Beverly, of de gevolgen der speelzucht. Burgertreurspel naar het Fransch, van SAURIN.

Eeuwfeest bij den aanvang der XIXe eeuw, zinnebeeldige voorstelling door J. KINKER.

Atalante in het hof van Kalidon, treurspel door L. SCHERMER. Amsterdam, 1711.

De Wanhoop van Jocrisse, blijspel naar het Fransch van DORVIGNY, door HENDRIK OGELWICHT. Amsterdam, 1818.

De doodt van Julius Cezar, treurspel. Amsterdam, 1736.

Krispyn, dragonder, kluchtspel. Amsterdam, 1714.

De belachelijke Minnaar of de devote Serenade, Kluchtspel. 's Gravenhage, 1737.

De geschilderde Minnaars in het Haegsche Bosch, kluchtspel, door JACOB VAN RYNDORP. 's Hage, 1733.

Tertuffe of schijnheilige bedrieger, door JACOB VAN RYNDORP. 's Hage, 1733.

De blijde geboortendag van Frederik de IV, vreugdespel.

De triumpherende Herderin. Blij-eindig treurspel, door J. ROSSEAU. Amsterdam, 1733.

Absalon of de gestrafte heerschzucht, treurspel. Haarlem.

Antipater of de dood van Alexander en Aristobulus, treurspel.

Treurspelen van VONDEL. Gent, 1853.

Sertorius, treurspel, gevolgd naar P. CORNEILLE. Amsterdam, 1722.

Menschenhaat en Berouw, tooneelspel door A. VON KOTZEBUE.

Cleomenes, treurspel door DE SINGELBACH. Amsterdam, 1729.

Manlius Capitolinus, treurspel door P.-M. DE JONGE. Amsterdam, 1711.

Markus Antonius en Kleopatra, treurspel door E. WEBBER. Amsterdam, 1685.

Scilla, treurspel door L. ROTGANS. Amsterdam, 1751.

Annuaire de l'Université catholique de Louvain, 1877-1898.

Door den heer DE CEULENEER :

Diest in den Patriottentijd, door DI MARTINELLI.

Gentsche woorden en zegswijzen, verzameld door J. DE LANDTSHEER.

Zedekundig handboek voor den Zeemansstand, 1826.

Verhandeling over de brillen, door J.-E. DE CAESEMAEKER, 1841.

Vlaamsche Beweging. Bediedenis, doel, invloed, toekomst, door L. VAN RUCKELINGEN (L. MATHOT).

Het University extension movement en zijne toepassing op de Vlaamsche Beweging, door P. TACK en L. DE RAET.

Verslag van de Commissie gelast met het onderzoeken van de wenschelijkheid voor het inrichten eener Vlaamsche Hoogeschool in Vlaamsch-België. 1890.

Omstandig verslag van den moord, gepleegd op mejufvrouw Gijsberta Wilhelmina van der Wiel, door S. VAN BRONCKHORST. Amsterdam, 1824.

Geluk en ongeluk, of de onderscheiden gevolgen van de huiselijkheid en uithuizigheid. Amsterdam, 1824.

Het schadelijke en gevarelijke van het onbevoegd beoordeelen van zijnen naasten aangewezen.

Leesboek voor Landscholen, over de waarde, de voorrechten, de bestemming en de bijzondere plichten van den Boerenstand. Amsterdam, 1800.

Wetten der Hollandsche Maatschappij van Fraaie Kunsten en Wetenschappen. 1819.

Verhandeling over de vriendschap met God. Amsterdam, 1790.

Door den heer W. DE VREESE :

Verslag over het Tweede Nederlandsch Philologen-Congres (1900).

Door de HH. Opstellers van het *Woordenboek der Nederlandsche Taal,* de 5e aflev. van het elfde deel : *Openslaan - ophanging,* bewerkt door Dr. G.-J. BOEKENOOGEN.

Door de Koninklijke Academie van Wetenschappen, te Amsterdam :

Jaarboek, 1899.

Verslagen en Mededeelingen, 1899.

Geographische geschiedenis van Holland bezuiden de Lek en Nieuwe Maas in de Middeleeuwen, door J. C. RAMAER.

Door de Hoogeschool van Loven :

Revue néo-scolastique. 1900, nr 3.

Leuvensche Bijdragen. 4e jaar, nr 1.

Door den heer EM. GIELKENS :

Camille. Chant III.

De laatstverschenen afleveringen van *Biekorf*, *St.-Cassianusblad*, *Katholiek Onderwijs*, *Dietsche Warande en Belfort*, *Toekomst*.

Bibliographische mededeelingen.

Ik heb de eer, in naam des schrijvers, aan de Koninklijke Vlaamsche Academie twee werken aan te bieden, geschreven door den ijverigen en gunstig gekenden geschiedvorscher P. STEPHANUS SCHOUTENS. Het zijn :

1° *Geschiedenis van het voormalig klooster der Arme Claren te Antwerpen*. Dit klooster, gesticht in 1461, is, trots alle wederwarigheden en de onlusten der XVI° eeuw, blijven bestaan tot in 1784.

Pater SCHOUTENS heeft het geluk gehad de hand te leggen op een handschrift, vroeger begonnen, maar voltrokken in 1704 en getiteld : *Fondatieboek van het klooster der Arme Claren te Antwerpen*. Het is in 't algemeen eene aaneenrijging van levensbeschrijvingen van zekere zusters. die in dat klooster verbleven hebben, en eene trouwe schets van de zeden, gewoonten, meeningen en gedachten, welke vroegertijds in de kloosters heerschten; daarenboven bevat het menig belangrijk feit voor de geschiedenis van Antwerpen, vooral gedurende de onlusten der XVI eeuw, wanneer de Geuzen het klooster plunderden en afbraken, den grond openbaar verkochten en er vier straten doortrokken, opdat het niet meer zou

kunnen heropgebouwd worden; over de Spaansche furie, enz.

Het boek bevat nog eene andere bijzonderheid. Eene non, die ten tijde van het misdrijf in dit klooster leefde, toont de plaats aan waar Simon Turk (*sic*) zich van het lijk des vermoorden Deodati ontdaan heeft : te weten in den bornput, welke buiten de muren der kloosters, in de Lange-Clarenstraat te Antwerpen, gelegen was.

Het boek doet ons ook tusschen de Clarissen te Antwerpen drie Vlaamsche schrijfsters kennen, te weten zuster *Hortulana de Farvaque*, die het Fondatieboek voltrok; *Cornelia Melijn*, die zeer bedreven was in het Latijn, voor hare kloostergemeente vertaalde en meegewerkt heeft aan het Fondatieboek, en eindelijk zuster *Elizabeth de Backer*, die in 1609 een Vlaamsch werk overschreef, beginnende : « *Hoe dat men God alleene soeken sal en met alder herten begeeren.* » Zonder haar ware dat werkje wellicht nooit tot ons gekomen.

2° *China, Geschiedkundige schets van den arbeid der Minderbroeders, inzonderheid der Belgische Minderbroeders, in China.* In dat schrift geeft de schrijver de geschiedenis der Belgische zending van Zuid-Hupe, waar, op 11 December 1898, Pater Victorien Delbroucq, van Boirs, zoo wreed vermoord werd. H. SERMON.

Ik heb de eer in den naam van den heer Dr Bauwens, van Aalst, aan mijne geachte Mede-

leden der Academie een boek voor te leggen, dat kortelings bij Polleunis en Ceuterick te Brussel verscheen. Het is getiteld : *Het Alcoholismus*, en telt 480 blz. in 8° druks. – Laat er mij onmiddellijk bijvoegen, dat dit werk zijnen schrijver tot eere strekt. Door andere uitgaven hebben wij reeds vroeger Dr Bauwens gunstig leeren kennen; ik noem hier, in het voorbijgaan, enkel zijne twee boekdeelen over *Lijkbegraving en Lijkverbranding;* nog een derde deel over die stof zal eerlang verschijnen. Evenals door dát werk, heeft hij ook door de uitgave van *Het Alcoholismus* recht op goedkeuring, ondersteuning en dankbaarheid verworven. Al te dikwijls worden wetenschappelijke vraagstukken hier te lande in eene vreemde taal verhandeld. Wellicht doet men dit, omdat men vreest noch verkoop noch lezers te hebben. Doch zeker is het, dat onze taal er in achting niet bij wint, en wij den hoogeren standen of der geleerde wereld eene schijnreden overlaten om het Nederlandsch van ontoereikendheid of onbevoegdheid voor de wetenschappelijke ontwikkeling te beschuldigen. Het beste middel om dat verwijt weg te nemen is door wetenschappelijke uitgaven toonen, waartoe onze taal geschikt is. De heer Dr Bauwens is een dier onvermoeibare werkers, die daar niet voor achtergaan. Zijn boek geeft blijken van groote belezenheid, van diepe geleerdheid, en te gelijker tijd, in zijne strekking, van oprechte liefde voor ons volk. De alcohol-plaag

bedreigt een deel onzer bevolking met lichamelijk en zedelijk verval. Heil hem, die het zijne bijdraagt om dat volk in te lichten over het gevaar en het te redden van onherstelbaren ondergang.

J. MUYLDERMANS.

Ons medelid prof. E. MARTIN biedt u door mijne hand het eerste deel aan eener nieuwe Parzifal-uitgave, namelijk den tekst, bewerkt volgens de nalatenschap van den Germanist, prof. Müllenhof, eenen van MARTIN's leeraren. De tekst van Lachmanx was tot heden de beste uitgave van Wolfram's werk. Het tweede deel, van MARTIN, weldra volgend, zal bewijzen de groote vorderingen der letterkundige kritiek, sedert genoemde uitgave gemaakt.

P.-P. ALBERDINGK THIJM.

De heer bestuurder maakt de vergadering bekend dat de heer J. Bols de bibliotheek der Academie heeft verrijkt met meer dan 225 boekdeelen, meestendeels werken van Noord- en Zuidnederlandsche dichters. Hij dankt, namens de Academie, den heer Bols voor zijn mild geschenk, en drukt de hoop uit dat zijn voorbeeld onder de Leden der Academie navolgers zal vinden. (*Toejuichingen.*)

Briefwisseling.

Door den heer Minister van Binnenlandsch Zaken en Openbaar Onderwijs zijn drie exemplaren gezonden van *Loquela* (1890-1895) voor de Leden der Commissie, belast met het onderzoek van het *Woordenboek der Nederlandsche Taal.*

Dagorde.

Wordt in stemming gelegd het voorstel der Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde, strekkende om de verslagen der heeren De Vos en De Vreese, over het werk, aangeboden door de heeren Van de Velde, te laten drukken in de *Verslagen en Mededeelingen* der Academie.

De heer Van Droogenbroeck brengt eenige bezwaren in tegen het besluit der gemelde Commissie, en stelt voor, daar geen gevolg aan te geven. — De heer De Vreese verklaard hebbende dat de heeren Van de Velde het verlangen geuit hebben de bedoelde verslagen te zien drukken, trekt de heer Van Droogenbroeck zijn voorstel in.

De heer Bestuurder legt in bespreking de voorstellen der Commissie voor het vaststellen der prijsvragen voor 1904 en 1905. Zonder tegenspraak worden aangenomen :

voor 1904.

Taalkunde.

« Men vraagt de *Bibliographie* der *Nederlandsche Taal- en Letterkunde in de XVI*[e] *en in de*

XVIIe eeuw. (Als vervolg van het met goud bekroonde werk van den heer L. PETIT). »
Prijs : 600 fr.

voor 1905.

Taalkunde.

« Men vraagt een *Woordenboek der na de 15e eeuw aan het Fransch ontleende woorden, met bewijsplaatsen uit onze schrijvers en eene studie over de wijze, waarop ze in onze taal behandeld werden.* »
Prijs : 1000 fr.

—

Lezing.

De heer Prayon-van Zuylen zet de lezing voort van zijn opstel : *Een laatste woord tot den heer W. de Vreese.* Uit hoofde van het gevorderde uur, kan deze lezing niet ten einde worden gebracht, en zal de heer Prayon er in de eerstvolgende zitting mede voortgaan.

Verslag van den heer WILLEM DE VREESE.

—

Het handschrift, door de heeren Dr. A.-J.-J. en Mr. G.-E.-A. van de Velde aan de Koninklijke Vlaamsche Academie aangeboden, is dat eener uitgave van een bekend Latijnsch werk uit de

middeleeuwen, terecht of te onrecht aan Albertus Magnus toegeschreven, nl. van den ***Liber aggregationis seu liber secretorum de virtutibus herbarum, lapidum et animalium***. De tekst is die der oudste uitgave, verschenen te Geneve in 1477, vergeleken met zeven latere drukken, waaruit een aantal varianten worden medegedeeld, en met één Nederlandsche vertaling, waarschijnlijk in 1551 te Leiden gedrukt. Daarbij is een in vrij gebrekkig Nederlandsch geschreven inleiding gevoegd, bestaande uit drie hoofdstukken : het eerste bevat een meer dan oppervlakkige, nauwelijks twee bladzijden lange levensschets van Albertus Magnus, met een lijst der op zijn naam gaande geschriften, een hoofdstuk dat volkomen overbodig is, daar men alles wat er in staat overal elders beter kan leeren ; het tweede bevat een overzicht van de bekende uitgaven der werken van Albertus, voor zoover die te vinden zijn bij PELLECHET, ***Incunables des Bibliothèques publiques de France;*** bij HAIN, ***Repertorium bibliographicum;*** bij COPINGER, ***Supplement to Hain's Repertorium;*** bij CAMPBELL, ***Annales;*** bij BRUNET, ***Manuel*** en bij WILLEMS, ***Les Elzevier***. Dit alles is overbodig. Verder bevat dit hoofdstuk de bibliographie van den ***Liber aggregationis***, waarin acht Latijnsche en één Nederlandsche uitgave beschreven worden met minder of meer nauwkeurigheid, al naar gelang die beschrijving in een der bovengenoemde bibliographische werken te vinden is. Waar dat niet het geval is, laat deze bibliographie alles te wenschen

over. Kenschetsend is, dat bij de beschrijving der uitgave van 1477, gedrukt te Geneve, gezegd wordt dat die uitgave bij Campbell niet vermeld wordt : de schrijvers hebben blijkbaar vergeten dat dit werk alleen « Nederlandsche » incunabelen beschrijft ; daarentegen wordt bij de uitgave, gedrukt door Godfried Back te Antwerpen in 1498, niet vermeld dat ze door Campbell beschreven wordt onder nr 83.

Het derde hoofdstuk handelt eindelijk over den inhoud van den *Liber aggregationis*. Er komen enkele juiste opmerkingen in voor, maar voldoende is het toch niet : alles is zeer oppervlakkig. Men verwacht er een uiteenzetting van de absolute en relatieve waarde van het werkje in te vinden, maar in die verwachting wordt men teleurgesteld. Daarenboven is het op enkele plaatsen zeer onduidelijk. Zoo leest men o. a. :

« Eene zorgvuldige vergelijking van het werkje met de overeenstemmende hoofdstukken in de groote uitgave van Lyon, welke volgens Sighart zelf, de echte werken van Albertus Magnus bevat, bewijst dat het hoofdstuk der steenen bijna dezelfde toovereigenschappen beschrijft in de twee verhandelingen. De hoofdstukken over de planten en over de dieren zijn meer wetenschappelijk behandeld, maar in vele gevallen, worden dezelfde feiten in de twee uitgaven medegedeeld; in den loop onzer verhandeling hebben wij getracht die overeenkomst te doen opmerken. »

Men leest deze regelen niet zonder eenige ver-

bazing : de *Liber aggregationis* komt immers in de groote uitgave in 1661 te Lyon verschenen, niet voor (de bewerkers dezer uitgave deelen het op een andere plaats hunner inleiding zelf mede) en men vraagt zich af wat met die « overeenstemmende hoofdstukken » wel bedoeld wordt. Men gevoelt, dat er een leemte in het betoog is. De zaak is, dat een groot gedeelte van den *Liber aggregationis*, met name het boek der steenen, in de werken van Albertus Magnus hier en daar verspreid is; welke gedeelten dat zijn, en waar ze in de uitgave van Lyon te vinden zijn, dát hebben de heeren Van de Velde nagegaan — waaraan ze overigens zeer wel gedaan hebben.

In dit zelfde hoofdstuk beredeneeren de bewerkers, dat de *Liber aggregationis* toch wel een werk van Albertus Magnus zou kunnen zijn; maar hoe is dat te rijmen met hetgeen ze schrijven in eene noot op blz. 61 van hun handschrift, waar ze net tot de tegenovergestelde conclusie komen. Ik moet er bijvoegen, dat geen van beide redeneeringen op zich zelve stuk houdt.

Ik zou hier kunnen eindigen, en tot niet ontvankelijkheid van het verzoek der heeren Van de Velde besluiten, aangezien het niet aangaat een uitgave te bezorgen van een middeleeuwsch werk alleen maar naar enkele drukken, zonder eenig onderzoek te doen naar de talrijke handschriften die er van bestaan; maar vooral omdat het niet op den weg der Academie ligt om uitgaven van Latijnsche teksten te bezorgen. Zoo ik echter *niet* eindig, dan

doe ik het omdat de inzenders eigenlijk een andere bedoeling hadden. Zij zeggen immers in een kort voorbericht : « Aan de Koninklijke Vlaamsche Academie vragen de schrijvers dit werk in hare uitgaven te willen opnemen, als bijdrage tot de kennis der oude nederlandsche wetenschappelijke litteratuur, alsook tot de kennis der tooverkunst in de middeleeuwen. » Ik versta daaruit, dat het vooral de bedoeling was, den Nederlandschen tekst te herdrukken, een denkbeeld dat ik ten zeerste toejuich. Vooreerst van een taalkundig standpunt : het proza uit de eerste helft der 16de eeuw is nog zeer weinig bestudeerd, en in elken tekst is er wat te vinden ten bate onzer taalkennis; ten tweede als bijdrage tot een betere kennis van het volksgeloof uit vroeger tijd, al is de meening van de heeren inzenders, als zou deze tekst « waarschijnlijk een der eerste nederlandsche werken » zijn, « waarin wetenschappelijke namen opgegeven zijn », beslist onjuist. Men zou wel denken dat de heeren Van de Velde nooit gehoord hebben van Jacob van Maerlant's *Naturen Bloeme*, om nu nog te zwijgen van de talrijke bundels geneeskundige recepten en traktaten, die uit de middeleeuwen, en reeds uit het midden der 14de eeuw, bewaard gebleven zijn. Maar een denkbeeld hebben, en het uitvoeren, is twee. En hoezeer ik het eerste toejuich, het spijt me te moeten getuigen dat de uitvoering zelfs aan zeer bescheiden eischen niet voldoet.

Vooreerst is de Nederlandsche tekst niet met de

vereischte nauwkeurigheid afgeschreven : ik heb me daar gemakkelijk kunnen van vergewissen, daar de heeren Van de Velde het exemplaar der Gentsche Universiteitsbibliotheek gebruikt hebben. Er komen talrijke kleinere en grootere fouten in voor, te wijten aan onvoldoende taalkennis, aan onbedrevenheid in het lezen van oud druksel, en vooral aan onbekendheid met de methoden der taalwetenschap. Woorden die in 't oorspronkelijke aaneengeschreven staan, zijn in het afschrift gescheiden, en omgekeerd, waardoor de tekst soms een heel ander uitzicht krijgt. B. v. *buylen en de quade sericheyt* is niet hetzelfde als *buylen ende quade sericheyt*, zooals in 't oorspronkelijke staat. De punctuatie is vaak foutief of heelemaal niet overgenomen; de *w*, met de waarde van twee *u*'s, b. v. in *wt*, wordt steeds *ui* afgeschreven, wat bedenkelijke gevolgen kan hebben als men den tekst met het oog op de klankleer wil bestudeeren. Op talrijke plaatsen is het oorspronkelijke slecht gelezen, b. v. :

blz. 40	*sawe*	in plaats van		*sauie*
	confilte de greyn	»	»	*Confilie de greyn*
44	*slissen*	»	»	*sussen*
49	*uit*	»	»	*int*
51	*weles*	»	»	*welcx*
54	*eglerisa*	»	»	*egierisa*
	by	»	»	*hy*
55	*maecke*	»	»	*maecte*
57	*vanden*	»	»	*vander*
60	*13*	»	»	*etc.*

61	*desghelijckt*	in plaats van		*desghelijckx*
66	*Elmundus*	»	»	*Esmundus*
	Gertilus	»	»	*Berillus*
	Gena	»	»	*Bena*
	Geratidem	»	»	*Beratidem*
	Quirici	»	»	*Quiriti*
67	*Calcedonius*	»	»	*Calceldonius*
	Galesia	»	»	*Balesia*
	Galeriates	»	»	*Baleriates*
	Gagates	»	»	*Bagates* (1)
71	*nien*	»	»	*men*
	den memorien	»	»	*der mem.*
76	*si*	»	»	*die*
	alle	»	»	*allen*
78	*Almadus*	»	»	*Asmadus* enz.

Soms is de ruimte voor sommige woorden, die de bewerkers niet lezen konden, opengelaten, zoo bl. 57 voor ***heetent*** en bl. 58 voor ***muce***, drukfout voor ***mute***.

Verkortingen zijn slecht of niet opgelost, b. v. 68 ***eende vrouwe*** waar in 't oorspronkelijke staat ***eend' vrouwē*** = ***eender vrouwen***.

69	***eene***	in plaats van		***een*** (***eē***)
	die	»	»	***dien*** (***diē***)
70, 77	***eene***	»	»	***eenen*** (***eenē***)
74	***de***	»	»	***den*** (***dē***) enz.

(1) Blijkbare onbekendheid met de oude lettertypen. Aan den Latijnschen tekst en aan andere plaatsen in den ndl. tekst was het nochtans te zien dat er *B*, niet *G*, stond. Hetzelfde geldt voor de andere namen die slecht afgeschreven zijn.

Op talrijke plaatsen hebben de bewerkers het oorspronkelijke geëmendeerd, en terecht, maar steeds zonder het te zeggen, b. v.

bl. 46	*doet*	in 't oorspronk. verkeerdelijk	*daer*
52	*teecken*	» »	*trecken*
59	*ernoglossa*	» »	*ernoglofsa*
64	*stuck*	» »	*ftuck*
71	*twijfelen*	» »	*twijselen*
75	*steen*	» »	*seeen*

enz., enz.

Daarentegen hebben ze vele plaatsen, die ook dienden geëmendeerd te worden (meestal zijn er drukfouten in 't spel) onveranderd gelaten, b. v. :

50 ***die bi hebben sal***, lees ***die hi*** enz.

54 ***en sal by gheen vrucht draghen***, lees ***en sal hy*** enz.

55 ***bi chaldeen***, lees ***bi [den] ch.***

	genereet	»	***generee[r]t***
64	***seggehen***	»	***segghen***
68	***neepmt***	»	***neempt***
69	***damen***	»	***da[t]men***
	veruaerheyt	»	***veruaer[t]heyt***
76	***is hert***	»	***is [so] hert***

enz. enz.

De bewerkers weten niet, wat een philoloog in dergelijke gevallen dient te doen, maar zij zijn geen philologen, en dat is hun verontschuldiging, in zekeren zin, maar ook hun fout, in een anderen. Het ergste is, dat het verkeerde afschrift soms stof gegeven heeft tot bedenkelijke aanteekeningen. De oorspronkelijke tekst heeft op bl. 1*b* en 2*a* telkens

Elitrophia; de eerste maal is het goed afgeschreven; de tweede maal heeft men afgeschreven *eliotrophia,* en daarbij staat dan de volgende aanteekening : « De Nederlandsche tekst geeft in § 1 *Elitrophia,* en hier in § 2 *Eliotrophia* ». 't Is wel wat kras.

Een tweede principieele fout zit hierin, dat de heeren inzenders geen moeite hebben gedaan om uit te vorschen, naar welken Latijnschen tekst de Nederlandsche vertaling is gemaakt. Zooals gezegd, geven zij den tekst der uitgave van 1477 met varianten van latere uitgaven. Maar dat is het niet wat wij noodig hebben. Dat is alleen noodig voor een uitgave van den Lat. tekst; waar het doel is, een Nederlandschen tekst bekend te maken, is het een eerste plicht na te gaan wat als grondslag bij de vertaling heeft dienst gedaan, en eerst dan zal het mogelijk zijn een oordeel te vellen over die vertaling als zoodanig. De heeren inzenders zeggen, dat de Ndl. vertaling zeer gebrekkig is, maar men ziet niet zeer duidelijk in, waarop die uitspraak wel steunt. Waarschijnlijk hierop, dat af en toe een passage van den Latijnschen tekst van 1477 er niet in voorkomt; maar kwamen die ontbrekende passages dan wél voor in den tekst die door den vertaler gebruikt werd?

En dan de aanteekeningen. Het spijt me zeer het te moeten zeggen : ze zijn over 't algemeen beneden critiek. Alleen diegene, welke op scheikundige verschijnselen betrekking hebben, zijn zeer waarschijnlijk goed. Vele zijn overbodig; waar er

noodig zijn, ontbreken ze; andere zijn onverstaanbaar. Velen zijn af te keuren, omdat ze geen juist inzicht geven in den verklaarden vorm, b. v. als *schouwen* verklaard wordt met *vermijden*, terwijl er toch in de eerste plaats zou moeten staan : *schuwen*. Bl. 74 wordt *macht* gelijk gesteld met *ongevoeligheid*, ten gevolge van het verkeerd verstaan van den oorspronkelijken tekst.

Dezen Latijnschen tekst heb ik niet kunnen vergelijken en ook niet onderzoeken. In de noten daarop staat echter ook meer dan eene ongerechtigheid.

Ik acht mij derhalve verplicht te adviseeren, dat de Academie dit werk niet kan uitgeven, althans niet zooals het thans voor ons ligt. Om daarvoor in aanmerking te kunnen komen, moet de Nederl. vertaling de hoofdzaak wezen; er dient nagespoord te worden of er niet nog oudere exx. van die vertaling bestaan; er dient nagegaan, naar welken Latijnschen tekst die vertaling werd gemaakt, en die twee moeten met elkander vergeleken worden. Verder moet in bijzonderheden in 't licht gesteld worden welk belang dit werk heeft voor de wetenschap, d. w. z voor de folklore, voor de geschiedenis der geneeskunde en voor de taalkunde. Om dit alles te kunnen doen is het niet voldoende geneeskundige of scheikundige te zijn. Men moet in de eerste plaats den tekst goed verstaan, en dat is niet te doen zonder een vrij uitgebreide taalkennis. Vandaar dat alle dergelijke uitgaven, door niet-taalkundigen bezorgd, tot nu toe altijd mislukt zijn. Men denke aan de uitgaven van Broeckx.

Het doet me leed, tot deze conclusie te moeten komen : de heeren Van de Velde hebben zeer stellig heel wat arbeid aan het ingezonden werk besteed, en ik ben de laatste die gebrek aan waardeering zou willen toonen voor hun werklust en voor hun liefde tot de Nederlandsche wetenschap, die blijkt uit dit werk. Maar als zij er wezenlijk op uit zijn om die Nederlandsche wetenschap te dienen, dan zal hun liefde tot haar zeker groot genoeg zijn om hun uitgave om te werken naar de eischen die daaraan mogen gesteld worden.

Verslag van den Heer Dr. A. DE VOS.

Hier hebben wij een handschrift, behelzende afschrift van een Latijnsch werk, uit de XIII[e] eeuw, mitsgaders eene oude vertaling ervan in het Vlaamsch.

Vooraf komen 36 bladzijden, eene onafzienbare lijst inhoudende van dergelijke andere Latijnsche geschriften, met min of meer grond aan ALB. MAGNUS toegeschreven, — en eene levenschets van dezen schrijver.

Dit alles geven de HH. inzenders, niettegenstaande zij, bl. 61, uit vergelijking met eene andere uitgave van dit *Liber aggregationis*, « meenen te « mogen besluiten, dat de schrijver van het voor- « liggend werk niet Albertus Magnus is » (= ALB. VON BOLLSTÄDT, — 1193-1280) ; nadat ze evenwel,

bl. 31, zich, om eene andere reden van soortgelijken aard, afvraagden : « Waarom zouden wij het *Boekje* « *der geheimen* niet als een echt boek (van Alb. « Magnus) aanschouwen? »

Nu, dit gewrocht, handelende over wonderkrachten van planten, dieren en gesteenten, met nog zeven bladzijden op het einde over de planeten en de uren van dag en nacht, werd, volgens de *Inleiding* der HH. VAN DE VELDE, door SIGHART een « thörichten Buch » geheeten.

Dit gedeelte der kopij, – volop Middeleeuwsch Latijn en gek daarenboven, – kan de Academie, volgens mij, in geen geval uitgeven.

Laat ons dan zien of gemelde *vertaling* ervan wel door ons mag aangenomen worden. De HH. aanbieders, vooreerst, oordeelen zelve, « dat zij op « eene zeer gebrekkige wijze gemaakt is ». Daarin is inderdaad veel onzin, zelfs met behulp van den Lat. tekst en de nota's, raadselachtig. Ik moet er, tot mijn spijt, bijvoegen, dat verbeteringen door hen in die nota's opgegeven, soms al even ongelukkig zijn. B. v., op de eerste bladzijde reeds, lezen wij : *omnis scientia de genere bonorum est*, vertaald als volgt : « de scientie oft de const is spruytende uyt « een goede meyninghe »! En de HH. VAN DE VELDE wijzen in dezer voege terecht : « Slechte vertaling, voor : dat alle scientie (wetenschap) onder het getal der goederen moet opgenomen worden » !!!

Bl. 106 wordt : *donec acceptum portaverit* weergegeven door « voor dat si dick drinken ». En de HH. VAN DE VELDE verbeteren : « voor dat zij die « zouden genomen en gedragen hebben ». — *Confectio* is overgesteld in « confectrie ». — *Generat* wordt in 't Vlaamsch « *genereet* ». — *Veritatem inveni et veritatem suppono* wordt : dat ik « deze « waerheyt gevonden hebbe. Ende die waerheyt voorseete » ? Welk laatste zindeel de HH. VAN DE VELDE overzetten door : « de waarheid mededeelen wil ». De schrijver bedoelt natuurlijk door *veritatem suppono*, dat hij veronderstellingen geeft, waar hij geen bewezen, geen gevonden feiten verstrekken kan.

De gezamenlijke tekst van de vertaling is daarenboven slordig door onvolledigheid. Groote brokken zijn overgeslagen.

Is dan toch de *inhoud van die vertaling, in opzicht van taal*, merkwaardiger dan de vorm ? Oordeelt liever. Er worden enkel vijftien planten met gekende Nederlandsche namen in genoemd. De 42 steenen hebben alle, zonder uitzondering, vreemde namen ; en onder de achttien vermelde dieren worden er zestien in doodgewoon Dietsch aangeduid.

Dit alles geeft ons dus niets te leeren.

De aan- en opmerkingen vanwege de inzenders, anderzijds, betreffen schier uitsluitend varianten van den Latijnschen tekst. Hier en daar slechts vinden we daarin de namen, door DODONŒUS gegeven aan

planten, die hier in het handschrift met Grieksche en Chaldeeuwsche woorden gedoopt staan. Doch, in die namen zelf is er niets nieuws of benieuwends voor de studie der taal, dat mijne belangstelling wekken kan.

De bladzijden zelve, door de voorstellers bij het afschrift geleverd, zijn in eene vrij onvolmaakte taal geschreven, wat spelling en woordenkeus betreft. B.v., hier en daar aangeteekend : ***den*** hoofdstuk, ***het*** levensschets, een Ara***biere*** geneeskundige, met ***den*** Arabisch***en*** wetenschap bekend; ***het*** goed uitslag; de orde der plantennamen ***verscheidt*** van de eene uitgave tot de andere; tegen***strijding***; de vertaling heeft een bijzondere rangschikking, die met de Lat. uitgave gansch ***afwisselt***.

Eindelijk, is dan toch het eigenlijk ***onderwerp*** van het werkje de hoogere belangstelling der Academie waard?

Dat onderwerp is buitensporig koddig, zeer benieuwend als bijdrage tot middeleeuwsche folklore en bijgeloof. In het meerendeel der gevallen is er geen quæstie van wonderbare genezing of bevrijding van kwalen; maar van de drolligste, ongelooflijkste, onnoozelste uitwerksels van allen aard.

Veroorlooft mij, enkele voorbeelden aan te halen. Eerst van de planten.

« Het derde cruyt... virga pastoris-caerden. Neemt dit cruyt met het sap mandragore ghetempert

ende gheeft het eenen hont oft ander beeste te eten, si sullen bevrucht worden ende vrucht hebben na haer natuere oft ghelyckenisse, van welcker vruchten indien ghy naemt den loochtant ende staeckt denzelven tant in eenighe spyze oft dranck, soo souden alle die ghene die daer af drincken, worden vechtende ende als ghi die slissen wilt, gheeft haer te drincken tsap van amantille, dat is valeriane, ende si sullen terstont vrede hebben met malcanderen. »

« Het vijfste cruyt (vinca = maeghdepalm, vincoorde) ghepulverizeert met eertwormen ombewonden » (vermibus terre circumvolutis, zegt de Lat. tekst) « heet, maeckt goede minne tussen man ende wijf, ist dat sijt gebruycken in spyse. »

« *Salvia*. Dit cruyt gheputrificeert onder tmes in een glasen vat, daer sal eenen worm af comen oft eenen voghel hebbende eenen steert ghelyc een meerle van welcer bloede men ghenaect yemant aen die borst, hi sal sinen sin verliesen 15 dagen oft meer. »

Een paar staaltjes van de steenen.

« Wildi weten oft u wyf suyver is. Neemt eenen steen, magnes gheheeten ende is yzer root verwe ende men vinten in die Indische zee enz. Legt desen steen op thooft van eender vrouwe, is si suyver si sal haren man omgrypen, ende ist so nyet, si sal terstont van den bedde vallen ».

« Item wildi die beesten verwinnen ende alle

droomen uytlegghen ende toecomende dinghen propheteren. Neemt eenen steen die Esmundus gheheeten is oft Almadus. Ende is van menigherley colueren, het doet alle fenyn uyt. Ende doet den vyanden verwinnen ende tgheeft prophetie ende beduydinghen van allen droomen ende het doet alle gheraetselen verstaen. »

« Verder. Item wildy propheteren van toecomende dinghen, neemt eenen steen, die Celonites gheheeten is. Ende is van purpuren coluere. Ende men vinten int hooft van der schiltpadde. Wie desen steen onder zijn tonghe heeft, hy sal toecomende dinghen weten te segghen. »

De werking van den steen Galerites, volgens Avicenna, is danig kras : *Iste lapis teratur et lavetur sive lavata detur alicui mulieri, si virgo non sit, statim urinabit; si virgo est, non*. De vertaling nu : « dat men den steen ontstukken wryft ende bewasschen, gheeft se eenighe vrouwen, ist dat si gheen maecht en is si sal terstont pissen, is si maecht, si en sal niet pissen »!

Nu tot slot een proefje van de eigenschappen der dieren.

« Ist dat men syn bloet » (van den Kameel) « opt hooft leydt int vel van eenen mol, als die sterren schynen, hem sal duncken dat hi eenen ruese is ende dat syn hooft tot in den hemel reyct, » enz.

« Ist dat men syn eyeren siedt » (van een raaf) « ende weder in den nest leydt, terstont sal dye raeve

gaen totter rooder zee, in sommige eylanden, aldaer Aldoricus is beghraeven, ende haelt eenen steen, daermede ghenaect si haer eyeren, ende si worden terstont rou ghelyck van te voren » enz.

« Ist dat yemant therte van de tortelduyve over hem draecht, int vel van eenen wolf, nymmermeer hierna en sal hi hebben appetyt van luxurie. »

« Item dat yemant therte van eenen honde aen dye slincker side draecht, alle dye honden sullen swyghen, soo wie dat de rechte ooghe van eenen wolf naeyt in syn rechter mouwe, menschen noch honden en moghen hem letten. »

Doch, om goede werkingen te verkrijgen, « soo suldyt wercken onder een goede planete, als onder Jupiter, ende Venus. Ende tot een quade sake, als onder Saturno ende Mars. »

« Ghi sult aenmercken dat Jupiter ende Venus goet syn, Saturnus ende Mars quaet, Sol ende Luna middelbaer, maer Mercurius met den goeden goet ende metden quaden quaet.

Na dit overzicht, moet ik tot mijn leedwezen verklaren, dat ik, ondanks al mijn goeden wil, het ons ter uitgave aangeboden werkje, waaraan gewis toch veel tijd en arbeid besteed is, onze Commissie van *Nieuwere Taal- en Letterkunde* niet zou durven aanbevelen. De beweegreden der Heeren aanbieders, dat deze vertaling « waarschijnlijk een der eerste « Nederlandsche werken uitmaakt, waarin weten- « schappelijke namen opgegeven zijn » en het eenen

blik laat werpen in de geneeskunde der oude tijden, schijnt mij niet voldoende genoeg.

Zou de Commissie van Middelnederlandsche letterkunde, voor háre doeleinden, wellicht het ***Boek der Crachten*** meer bruikbaar kunnen bevinden?

Zitting van 17 October 1900.

Aanwezig de heeren Daems, bestuurder, Coopman, onderbestuurder, de Potter, bestendige secretaris;

de heeren jhr de Pauw, Gailliard, Alberdingk Thijm, Obrie, van Droogenbroeck, de Vos, Broeckaert, Sermon, Coremans, Bols, de Flou, Claes, Janssens, jhr de Gheldere, Prayon, Simons, de Ceuleneer, werkende leden;

de heeren de Vreese, Mac Leod en Teirlinck, briefwisselende leden.

Door de heeren Claeys en van Even is bericht gegeven dat zij de zitting niet kunnen bijwonen.

De bestendige secretaris leest het verslag over de vorige zitting, hetwelk wordt goedgekeurd.

AANGEBODEN BOEKEN.

Door de Regeering :

Arbeidsblad. September 1900.

Revue sociale catholique. 4e jaar, nr 12.

Bulletin de la Société d'Etudes coloniales. September 1900.

Annales des Travaux publics. 1900, nr 5.

Revue bibliographique belge. 12e jaar, nr 9.

Bulletin de l'Agriculture. 1900, nr 4.

Bibliographie de Belgique. 1900, nrs 15-18.

Door den heer Ed. van Even :

Quelques observations sur trois médaillons attribués à Quentin Metsys.

Door de *Académie d'Archéologie de Belgique, Annales*, 3e deel, 2e aflevering.

Door den heer W. de Vreese :

Over Middelnederlandsche handschriftkunde in verband met Taal- en Letterkunde.

Door den heer J. Bouchery :

De laatste Pharäo. Zanggedicht.

Nog onze Taalstrijd.

Door den heer Wessels :

Redevoering uitgesproken te Paarl. 6 Juni 1900. Kaapstad.

De laatstverschenen afleveringen van *Biekorf, Vlaamsche Kunstbode, Dietsche Warande en Belfort, St.-Cassianusblad.*

Briefwisseling.

Mededeeling wordt gedaan van eenen brief vanwege den heer jhr Janssens de Bisthoven, die namens zijne moeder, Mevrouw de baronnes de Maere d'Aertrycke, het overlijden bekend maakt van haren echtgenoot, den heer baron de Maere d'Aertrycke, den 7 October ten kasteele van Aartrijke overleden.

De heer Bestuurder staat recht en brengt eene hartelijke hulde aan de nagedachtenis van den over-

ledene, wiens diensten en verdiensten in de wetenschappelijke en letterkundige wereld, ook buiten de grenzen van ons land, ten zeerste gewaardeerd worden.

Als magistraat (hij was verscheidene jaren schepene der stad Gent), als staatsman (het arrondissement Gent koos hem tot volksvertegenwoordiger), als ingenieur, als kamper voor de Vlaamsche zaak, op elk gebied verwierf hij naam en gezag; baron de Maere d'Aertrycke was een der weinige edellieden die eerbied en liefde koesteren voor de taal des volks. In de Academie, gelijk overal elders, onderscheidde hij zich door bezadigdheid en minzaamheid, en won hij aller harten. *(Algemeene bijtreding.)* — Een brief van deelneming in het verlies is aan de familie gezonden, en de levensbeschrijving van baron de Maere zal in het *Jaarboek* der Academie gedrukt worden.

De heer Bestuurder meldt verder, dat het Bureel vanwege Mevrouw de baronnes de Maere d'Aertrycke reeds eene dankbetuiging, voor de deelneming der Academie in het smartelijk verlies, heeft ontvangen, en dat de plechtige teraardebestelling heeft plaats gehad den 12 October, te Aartrijke, waar aanwezig waren de heeren Coopman, onderbestuurder, de Potter, bestendige secretaris, Claeys, de Ceuleneer, jhr de Gheldere en jhr de Pauw. Door den heer Coopman werd de lijkrede namens de Academie uitgesproken, welke de heer Bestuurder voorstelt in de *Verslagen* op te nemen. — *(Algemeene goedkeuring).*

De heer Sermon deelt aan de vergadering het overlijden mede van eenen anderen verdienstrijken Vlaming, den kunstschilder Albrecht de Vriendt. Ook het verlies van dezen uitstekenden man, die met pen en penseel Vlaanderen verheerlijkte, is zeer te betreuren. — (*Algemeene bijtreding.*)

Bibliographische aanteekening.

In den loop van 1895 las de heer Alfons de Smet, organist van de kathedraal te Namen, op de maandelijksche zittingen der Naamsche afdeeling van het Davids-Fonds eene door hem bewerkte vertaling van WEBER's *Goliath* voor.

Die vertaling viel zoodanig in den smaak der aanhoorders, dat zij den schrijver aanzetten en praamden ze uit te geven.

Nadat deze van Mevrouw We Weber de noodige toelating bekomen had, zou hij aan dat verlangen voldoen, maar door eene ernstige ziekte aangedaan, moest hij allen geestesarbeid staken, en zoo komt het dat zijn werk slechts nu het licht ziet.

Intusschen is er in België eene andere Nederlandsche vertaling van Goliath verschenen. Zij was de eerste niet; in 1893 reeds kwam te Haarlem van de pers WEBER's *Goliath*, metrieke vertaling door A.-H.-M. Ruyten.

Ik heb ze beiden gelezen, en ik mag u verzekeren, Mijnheeren, dat met beiden vergeleken de vertaling van den heer De Smet niet de minst verdienstelijke is.

Dit zij gezeid zonder de nederigheid van den vertaler te willen kwetsen, die mij enkel verzocht heeft een exemplaar van zijnen *Goliath* aan de Koninklijke Vlaamsche Academie te willen aanbieden.

D. CLAES.

Namens den heer Julius van der Voort heb ik de eer aan de Koninklijke Academie een exemplaar aan te bieden van zijn werk : « *Over William Shakespeare* ». Het bevat drie opstellen : Een Bezoek te Stratford aan den Avon in 1864 bij de driehonderdste verjaring der geboorte van William Shakespeare; Shakespeare te Londen; Eene Vertooning van « De Koopman van Venetie » in 1602.

Deze verhandelingen zijn met warmte en geestdrift geschreven, en hoewel zij ons weinig nieuws over den wereldberoemden dichter leeren, zullen zij door het Vlaamsche volk met genoegen gelezen worden, om de belangrijke beschouwing, die men er in aantreft en de aantrekkelijkheid van den vorm, waaraan ik gaarne hulde breng.

GUSTAAF SEGERS.

De heer Gailliard leest het verslag over de voorlaatst gehouden zitting der Commissie voor Middelnederlandsche Letteren.

Door den heer Joz. Willems zijn inlichtingen verschaft over het materiaal voor het werk van wijlen Dr. P. Willems, zijnen vader, over het klankwezen der Nederlandsche dialecten. Hij deelt het volgende verslag mede, in hetwelk de heer de Potter zijne bevindingen deswege kenbaar maakt:

« Na onderzoek van hetgeen door den heer Joz. Willems aan de Kon. Vl. Academie is gezonden betreffende het groot taalkundig werk, dat door wijlen zijnen vader, hoogleeraar P. Willems, werd ontworpen, is gebleken :

« dat ruim 440 kleine bundels hem door personen uit de meeste Nederlandsche gewesten, Fransch-Vlaanderen en de Rijnprovinciën, werden toegestuurd, alle betrekking hebbende met de phonetiek onzer dialecten;

« dat door wijlen ons geleerd medelid een aanvang gemaakt werd van zijn werk, namelijk met :

« eene verhandeling over de zelfst. naamw. en dezer verbuigingen;

« eene dito voor de bijvoegl. naamw. en hunne verbuigingen;

« over de klankleer;

« eene historische grammatica;

« eene vergelijkende grammatica, met inleiding, eene verhandeling over de natuur der klanken en de algemeene wetten der Germaansche klanken;

« klankleer : de klinkers,

« Idem. de medeklinkers;

« Vormleer : Persoonlijke voornaamw. en vervoeging.

« Vergelijkende grammatica, verbuiging.

« Behalve dit laatste gedeelte schijnt mij de arbeid van den heer Willems, meer of min, drukvaardig. Misschien was hij voornemens het te herzien en meer uit te werken; of hij, voor het reeds gestelde, de 440 bundels heeft benuttigd, valt te betwijfelen, en wat zijn plan daaromtrent was, heb ik in zijne nota's niet kunnen ontdekken. »

Jhr. de Pauw acht het raadzaam eene subcommissie te benoemen, met last een wetenschappelijk onderzoek over de innerlijke waarde dier nagelaten papieren in te stellen.

De heer Daems oordeelt dat, wil men daartoe eene bijzondere Commissie aanstellen, die commissie dient samengesteld te zijn uit bevoegde mannen, uit specialisten namelijk, gezien de richting van Dr. Willems' gewrocht nu allicht niet meer stroken zou met de eischen der jongere taalwetenschap. Aan studiën over dialecten en klankwezen worden heden veel hoogere eischen gesteld dan voorheen het geval was. Daarom is het wellicht raadzaam onze keus niet te bepalen bij de leden onzer Commissie.

De heer de Flou oordeelt ook dat een of meer specialisten bevoegd zijn. Hij weidt verder uit over de werkwijze van Dr. Willems en wijst waarschuwend op het voorbeeld door Jellinghaus gegeven.

Door den heer Alberdingk Thijm wordt intusschen de vraag gesteld of de Commissie ook een

buitenlandsch eerelid, bijv. Dr. Martin, van Straatsburg, zou mogen raadplegen.

Na eenige wederzijdsche bedenkingen nopens den omvang en de mogelijke kosten van uitgave, wordt eene sub-commissie van onderzoek aangewezen, waarvan zouden deel uitmaken de HH. Simons, Alberdingk Thijm en de Vreese.

Jhr. de Pauw maakt bekend dat van het *Arrestenboek der Audientie van Graaf Lodewijk van Male*, waar ongeveer 2,000 sententiën uit de XIVe eeuw in voorkomen, een groot gedeelte reeds is afgedrukt, en dat hij thans ieverig bezig is met hetgeen nog van FROISSART's *Cronike* verwacht wordt.

Dagorde.

De Academie gaat over tot het samenstellen eener dubbele lijst van vijf leden, uit welke de heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs den keurraad zal benoemen voor den driejaarlijkschen wedstrijd van Nederlandsche tooneelletterkunde (15^e^ tijdvak).

Daarna zet de heer Prayon de in de vorige zitting begonnen lezing voort van zijn opstel : *Een laatste woord tot den heer De Vreese*. De vergadering beslist dit gedeelte van dit opstel, dat zij gehoord heeft, te laten drukken, maar belast het bureel de eenigszins scherpe bewoordingen er van te verzachten.

De zitting wordt geheven te 4 uur.

Redevoering, uitgesproken door den heer Th. Coopman, onderbestuurder, ten sterfhuize van den heer baron de Maere d'Aertryke :

Mijne Heeren,

Het hart vol droefheid ben ik hierheen gekomen, zuchtend bij de herinnering aan zoovele Medeleden en vrienden, die ik, sedert de stichting der Vlaamsche Academie ten grave hielp dragen, treurend om den pijnlijken slag, welke die Koninklijke instelling nogmaals heeft getroffen.

Alleen in de gevoelens van vriendschap en vereering, welke wij allen baron de Maere d'Aertrycke toedroegen, kan ik de kracht putten om, namens mijne geachte Medeleden, den diep betreurden afgestorvene eene laatste hulde te brengen.

Eene hulde, zeg ik; maar is het wel mogelijk die hulde in woorden uit te drukken?

Toen dezen morgen ik de stad Gent voorbijstoomde, zag ik, niet in mijne verbeelding, maar in werkelijkheid, de Maere's naam vereerd door de lommerrijke dreven, waarmede hij, als schepen van openbare werken, de Arteveldestad heeft omzoomd; ook door het bedrijvig verkeer op de spoorbanen, die naar de vaart van Terneuzen leiden. En toen ik, kort nadien, den Halletoren uit den morgennevel zag opdoemen, scheen het mij toe, alsof door den rouwsluier heen, waarmede de stad Brugge zich had omhuld, op de kaaien van hare wordende haven en op eene eerezuil, in een stralenkrans

van liefde en dankbaarheid, het beeld verrees van haren edelen weldoener.

Mij past het niet, hier in het licht te stellen, wat baron de Maere voor de stoffelijke welvaart van zijne medeburgers, met ongeëvenaarde krachtinspanning heeft verwezenlijkt; evenmin zijne alom erkende bekwaamheid als ingenieur te roemen, die o. a. in 1870 door een de Lesseps, twee jaar later door het hooge Bondsgerecht van Zwitserland, en menigmaal door het Koninklijk Instituut van Ingenieurs, te 's Gravenhage, tot wiens medestichters hij behoorde, werd gewaardeerd.

Mij is eene bescheidener, maar daarom niet te minder schoone taak opgedragen.

Baron de Maere d'Aertrycke was een Vlaming, die zijn volk liefhad in dezes taal; een edelman die, door hoogere drijfveeren aangespoord, de kloof tusschen *zijnen* stand en de groote massa, door middel van die taal trachtte te overbruggen, om, dus doende, ook het zijne bij te dragen tot de verstandelijke en de geestelijke welvaart van zijn vaderland.

Zijne Vlaamschgezindheid was geene louter gevoelszaak; wel, in de eerste plaats, de vrucht der studie van ons verleden en van de nieuwere maatschappelijke toestanden; dit getuigt, o. a. zijne redevoering, welke hij, ten jare 1868, in de Wetgevende Kamer uitsprak, en waarin hij, met wezenlijke manhaftigheid, de zaak van taal en volk blootlegde en welsprekend verdedigde. Te recht

mocht hij, op het laatste Nederlandsch Congres te Gent, de bekentenis afleggen :

« Aan mijn volk heb ik mijn geloof, mijne hoop en liefde, mijn leven door, gewijd ».

Dàt wist de Koninklijke Vlaamsche Academie. Zij wist tevens hoe baron de Maere, als Voorzitter van de Gentsche Koormaatschappij, voor de verspreiding van het Vlaamsche lied had geijverd, bij zooverre dat hij, te midden zijner drukke bezigheden, vele Hoogduitsche zangen in het Nederlandsch had vertaald. Zij vereerde in hem den verlichten man die, in 1867, te Gent, en in 1884, te Brugge, tot Voorzitter der Nederlandsche Taal- en Letterkundige Congressen werd beroepen. En daarom aarzelde zij niet hem in 1894, niet als briefwisselend, maar dadelijk als werkend lid onder hare leden op te nemen; en reeds twee jaar nadien tot haren Onderbestuurder, en in 1897 tot haren Bestuurder te benoemen.

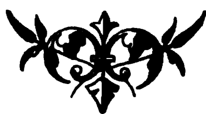
Zijn bestuursjaar, — hoeft het gezegd? — staat met gouden letteren geboekt in de geschiedenis onzer Academie.

In de Maere's nagedachtenis zullen hare leden steeds het beeld bewonderen en vereeren van eenen man, die eene zeldzame vereeniging was van hart en geest, van schrander oordeel en fijn gevoel, van rechtzinnigheid en overtuiging, en bovenal van die uitstekende welwillendheid en verdraagzaamheid, die kenmerken zijn van de edelste goedheid en de hoogste beschaving.

Wij mochten hopen hem nog vele jaren in ons midden te zien en te steunen op zijne verkleefdheid en zijnen wijzen raad. De Voorzienigheid heeft het anders gewild. Wij berusten in Hare beschikking, en zoeken troost in de vaste overtuiging, dat baron de Maere d'Aertrycke niet nutteloos heeft geleefd, dat zijn naam met onsterfelijken roem zal omstraald blijven in de geschiedenis van ons Vaderland.

Vlaamsche vriend en broeder, rust zacht. In uw leven en streven zijt gij een goed mensch geweest en een groot man : gij volhardet steeds in hetgeen gij ondernaamt, met lichaam en ziel stond gij pal, om te volvoeren wat uw geest, de nooit scheppensmoede, u ingaf.

Dàt zullen de adellijke zonen en dochters van uwe hooggeschatte familie niet vergeten; evenmin, ik herhaal het met nadruk, het Vlaamsche nageslacht, dat uw aandenken in eere zal houden.

Zitting van 21 November 1900.

Aanwezig de heeren Daems, bestuurder, Coopman, onderbestuurder, de Potter, bestendige secretaris;

de heeren Claeys, jhr. de Pauw, Gailliard, Alberdingk Thijm, Obrie, van Droogenbroeck, de Vos, Broeckaert, van Even, Sermon, Coremans, Bols, de Flou, Claes, Janssens, Prayon-van Zuylen, jhr. de Gheldere, de Ceuleneer en Simons, werkende leden;

de heer de Vreese, briefwisselende lid.

Verontschuldigen hunne afwezigheid, de heeren Segers, Muyldermans, Mac Leod en Teirlinck.

Na vaststelling van het verslag over de vorige zitting deelt de bestendige Secretaris de lijst mede der

AANGEBODEN BOEKEN.

Bulletin des Commissions royales d'art et d'archéologie, 38e jaar, 9e-12e aflev.

Wallonia. 1900, nr 10.

Bibliographie de Belgique. Bulletin mensuel des Sommaires des Périodiques. 1900, nr 9.

De Hagelander. Jaargang 1900.

Revue sociale catholique, 5e jaar, nr 1.

Door den bestendigen Secretaris der Kon. Vl. Academie :

De oude Hollandsche Geschiedenissen ofte korte Hollandsche Rijm-Kronijck, door CASPAR VAN WACHTENDORP. Amsterdam, 1645.

Almanak voor Reizigers in het Koninkrijk der Nederlanden. 1819-1821, 3 jaargangen.

Reyze van den vriend en neve van den heer Ernestus de Keuremenne (vervolg van den 7n brief). — Copye van eenen brief aen den heer Boulez, canoninck te Gend. — Omstandig verhaal van de injurieuze gevangenesse van J.-I. van den Elsken (1789). — *Opdragt aen de heeren Joannes en Ernestinus de Keuremenne.*

Dichtwerken van S.-M. CONINCKX, voorafgegaan van eene studie over zijn leven en zijne werken. St.-Truiden, 1889.

Dit is een suyverlijck boecxken inhoudende oude Nederlandsche geestelijke liederen, met klavierbegeleiding van FL. VAN DUYSE. Gent, 1899.

Liederboek, behelzende gezangen van beroemde Duitsche meesters, met woorden van Vlaamsche dichters. Gent, 1895.

Uit het leven, door M.-E. BELPAIRE. Antwerpen.

Neel Ceusters, door BUERBAUM. Antwerpen.

Brem en Varen, door EM. DE GRAVE. Antwerpen, 1897.

De nieuwe Burgemeester, door A.-H. ROËLL.

De Vassalen van Vlaanderen, id.

Scherpenheuvel. Historische beelden en schilderijen uit de dagen der infanten Albertus en Isabella, door Dr. A. SNIEDERS. Turnhout, 1898.

Dit syn sniderien, door denzelfde. Ibidem.

Besloten Tijd, drama, door baron KERVYN DE VOLKAERSBEKE en K. VAN BRITSOM. Gent, 1898.

Ons Vaderland tijdens de Fransche overheersching op het einde der XVIIIe eeuw (1792-1802), door TH. SEVENS. Kortrijk, 1892.

Geschiedkundig Mengelwerk over Zeeuwsch-Vlaanderen, verzameld door FR. DE POTTER. Middelburg, 1879.

Een hoekje van de Ardennen, door FR. VAN DEN ACKER (FR. DE P.). Gent, 1889.

Op vacantie in Engeland, door J.-B. MARTENS, kanunnik. St.-Nicolaas, 1884.

Christoffel Colomb en de ontdekking van Amerika, 1492-1892, door A. VAN SPEYBROUCK. Brugge, 1892.

Studenten-Almanak voor 1890. — Idem voor 1896.

Het Socialismus in België, door TH. SEVENS. Kortrijk, 1895.

Gedenkboek der Davids-feesten te Lier. 1898.

Mengelingen, uitgegeven door het *Davids-Fonds*, 1896-1899, 4 deelen.

Door den heer J.-S. WILLEMS :

Une alliance néerlando-belge. Traduit du Hollandais de F.-A.-C. RUYSCH, 1900.

Door den Oudheidkundigen Kring van 't Land van Waas :

Annales, 19e deel, 1e aflevering.

Door den heer Dr. Is. BAUWENS :

Iwein van Aalst, melodrama in 3 bedrijven. Antwerpen, 1900.

Door den Bewaarder der Koninkl. Bibliotheek, te 's Gravenhage :

Verslag over den toestand der Kon. Bibliotheek in het jaar 1900.

Catalogus van de Pamfletten-Verzameling berustende in de Koninkl. Bibliotheek te 's Gravenhage. Derde deel.

Door de Redactie van het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* :

De 15e aflevering van het 2e deel : *Beter-Bewakkeren*, bewerkt door Dr. A. KLUYVER.

Door den heer Dr. J.-W. MULLER, hoogleeraar te Leiden :

De Hystorie van Reynaert die Vos.

Door den heer Ars. van der Schelden :

Nouvelle grammaire pour apprendre le Flamand, par M. DES ROCHES. 1821.

Handleiding tot den Nederlandschen stijl, of volledige aanwijzing ter vervaardiging van schriftelijke opstellen voor Nederlanders, door J.-C. BEYER. Rotterdam, 1827.

Verder de laatstverschenen afleveringen van *Dietsche Warande en Belfort*, *Vlaamsche Kunstbode*, *Biekorf*, *St.-Cassianusblad*, *Het Katholiek Onderwijs*, enz.

De heer Bestuurder verleent het woord aan den heer de Flou ter mededeeling van het beknopt verslag over de 's voormiddags gehouden zitting der Commissie voor Middelnederlandsche Letteren. Dit verslag luidt als volgt':

De bestendige Secretaris maakt bekend dat de Commissie bijeengeroepen was om eene beslissing te hebben wegens het handschrift van wijlen Dr. P. Willems over de *Klankleer van de Nederlandsche dialecten*. Door de heeren Simons en de Pauw, leden der sub-commissie belast met het onderzoek er van, is een gedeelte des werks nagezien, en de heer de Vreese, die wel de taak heeft willen aanvaarden ook het werk te onderzoeken, zal eerstdaags verslag er over uitbrengen.

Jhr. de Pauw deelt mede, dat een goed gedeelte van het *Arrestenboek der Audientie van den Graaf van Vlaanderen* is afgedrukt. — Hij vestigt de aandacht der Commissie op de heruitgave van *Middelnederlandsche Vocabularia*. Reeds in de zitting van den 21 December 1898 heeft de heer Coopman, in naam der Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde, eraan herinnerd, hoe kostbaar zij voor de Nederlandsche woordenkennis

zijn, en medegedeeld, dat NOËL DE BERLAIMONT'S *Vocabulaar* uit de XVIe eeuw reeds door den heer W. DE VREESE was bezorgd (*Verslagen*, 1898, 453-454). Daar deze echter heeft laten kennen dat het niet in zijn plan ligt de beide Waalsch-Vlaamsche *Dialoghen* uit de XIVe eeuw weder uit te geven, namelijk die door MICHELANT en door HOFMANN VON FALLERSLEBEN gedrukt, heeft de heer de Pauw zijn laatste verblijf te Parijs te baat genomen om het handschrift van het zoogenaamde *Livre des mestiers* met den druk te vergelijken. Hij heeft kunnen vaststellen, dat die samenspraken, waarschijnlijk door eenen Brugschen schoolmeester in het begin der XIVe eeuw opgesteld, noodzakelijk eene nieuwe uitgave vorderen. Niet alleen is de gedrukte tekst weinig getrouw, maar ook nog moeielijk verkrijgbaar. Spreker is er zelfs niet in geslaagd te Parijs een tweede exemplaar ervan aan te treffen, en het Bestuur der Koninklijke Vlaamsche Academie zelf, dat er een bij Enschedé, te Haarlem, waar het boek gedrukt werd, besteld had, heeft er geen bescheid over gekregen. Overigens dient het Gesprekboek met historische nota's heruitgegeven te worden door een Vlaming, die op de hoogte der locale gebeurtenissen en gewoonten is, en verrijkt te worden met de noodige woordenlijsten. — Jhr. de Pauw heeft uit de Nationale Bibliotheek van Parijs mededeeling ontvangen van eenige losse proefbladen, derwijze dat de kosten van kopij onbeduidend

zullen zijn. Het Bestuur der Academie heeft reeds mededeeling van het handschrift gevraagd. Het geheele werk beslaat slechts 48 blz.

Van eenen anderen kant heeft jhr. de Pauw te Keulen opzoekingen gedaan naar het handschrift van het *Gesprächbuchlein*, van het einde der XIV eeuw, dat door HOFMANN VON FALLERSLEBEN, ten jare 1838, in zijne *Horae belgicae* (VI, 61-99),[e] overgedrukt werd en dat te dien tijde het eigendom was van Dr. E. von Grote. Door de bemiddeling van Dr. Hermann Keussen is hij te weten gekomen, dat dit handschrift thans in het Historisch Archief der stad Keulen berust, en dat het zal medegedeeld worden, indien het door het Bestuur der Academie wordt aangevraagd. Dat boekje verdient ook eenen herdruk, daar het op dezelfde gebrekkige wijze is uitgegeven en slechts in eene zeer zeldzaam gewordene verzameling als het ware verloren ligt.

De heruitgave dier middeleeuwsche dialogen, met hunne Fransche vertaling, in een zelfde boekdeel, voorzien van zorgvuldig opgemaakte tafels van woorden en namen, zal eene goede bijdrage zijn tot de kennis van taaleigen en zeden van ons vaderland in den loop der XIV[e] eeuw.

Jhr. de Pauw verklaart zich met die uitgave te willen belasten en vraagt dat het Bestuur der Academie om de mededeeling van het Keulsche handschrift aan de directie van het Historisch Archief aldaar zou gelieven te verzoeken.

De heer Gailliard spreekt de meening uit, dat de door MICHELANT uitgegeven dialogen weinig nieuws aan den dag zullen brengen; maar hij stelt voor, aan de zaak gevolg te laten geven, wanneer de handschriften uit Keulen en Parijs zullen toegekomen zijn.

—

De heer Broeckaert deelt verslag mede over de zitting der Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie, welke ook in den voormiddag plaats had.

De bestendige Secretaris maakte er bekend dat de eerste aflevering van de Biographie der Zuidnederlandsche schrijvers zoo goed als afgedrukt is en vóór de eerstkomende Commissiezitting zal kunnen verzonden worden.

Er wordt beslist aan het werk den titel te geven van : *Leven en werken der Zuidnederlandsche Schrijvers.*

Aan de Academie zal oorlof gevraagd worden om bedoelde uitgave te verrijken met portretten.

De heer Sermon stelt voor, in de 1e aflevering het portret mede te deelen van de dichteres ANNA BIJNS. — Door den heer Broeckaert wordt voorgesteld ook de portretten van TONY BERGMANN en P.-V. BETS, geschiedschrijver, wier biographie insgelijks in de eerste aflevering voorkomt, mede te deelen.

—

Op voorstel van den heer Bestuurder belast zich de heer Prayon met het schrijven der biographie van wijlen baron de Maere d'Aertrycke voor het *Jaarboek* van 1902.

Dagorde.

Het eerste punt der dagorde is de kiezing van den bestuurder voor het jaar 1901.

Wordt gekozen de heer Coopman, onderbestuurder.

De heer Daems drukt zijne voldoening uit den heer Coopman te mogen gelukwenschen, dien hij hartelijk dank zegt voor de hem trouw geschonken hulp tijdens het verloopen jaar, en wiens beheer, hij is er zeker van, voordeelig zijn zal aan de Koninklijke Vlaamsche Academie. (*Toejuichingen.*)

De heer Coopman dankt den heer Bestuurder voor de welwillende woorden, tot hem gericht, en ook de achtbare Leden, die hem met hunne stem hebben vereerd. Hij belooft zijne beste krachten te zullen aanwenden om, zooveel in zijn vermogen is, bij te dragen tot den meerderen bloei der instelling. (*Toejuichingen.*)

Daarna wordt overgegaan tot de kiezing van den onderbestuurder.

Wordt gekozen de heer J. Obrie, wien de heer Bestuurder insgelijks zijne gelukwenschen toestuurt.

—

De heer G. Segers, briefwisselend lid, wordt gekozen tot werkend lid, ter vervanging van wijlen baron de Maere d'Aertrijcke.

—

De Academie heeft nog te voorzien in de vervanging van wijlen baron de Maere als lid der bestendige Commissie voor nieuwere taal en letteren. — Wordt gekozen den heer Claes.

Een voorstel van het Bestuur betreffende het tweede, niet gelezen gedeelte van des heeren Prayon's opstel, ten antwoorde aan den heer de Vreese, geeft aanleiding tot bespreking, waarna de vergadering beslist, dat gemeld gedeelte door den heer Prayon zal gelezen worden in de zitting der maand December.

De heer Bestuurder verklaart de zitting geheven te 4 1/4 uur.

Zitting van 19 December 1900.

Aanwezig de heeren Daems, bestuurder, Coopman, onderbestuurder, de Potter, bestendige secretaris;

de heeren Claeys, jhr. de Pauw, Gailliard Alberdingk Thijm, Obrie, de Vos, Broeckaert, van Even, Sermon, Coremans, Bols, de Flou, Segers, Janssens, Claes, jhr. de Gheldere, Prayon-van Zuylen, Simons, de Ceuleneer, werkende leden;

jhr. F. van der Haeghen, binnenlandsch eerelid;

de heer Muyldermans, briefwisselend lid.

Verontschuldigt zijne afwezigheid de heer J. van Droogenbroeck.

De bestendige secretaris leest het verslag over de vorige zitting, hetwelk goedgekeurd wordt.

AANGEBODEN BOEKEN.

Door de Regeering :

De Taalstrijd hier en elders, door TH. COOPMAN en A. SIFFER, aflev. 8-11.

Académie royale de Belgique. Bulletin de la classe des Lettres et des Sciences morales et politiques et de la classe des Beaux-Arts, 1900, nrs 9-10.

Revue sociale catholique, 5e année, nrs 1 en 2.

Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent, 1900, nr 6.

Bulletin de la société d'Etudes coloniales, 1900, nr 11.

Revue néo-scolastique, 1900, nr 4.

Arbeidsblad, October en November 1900.

Rapports annuels de l'Inspection du Travail, 1899.

Sommaire Idéologique des ouvrages et des revues de philosophie, 1900, 21e en 22e aflev.

Nouvelles chartes inédites de l'abbaye d'Orval.

Relations politiques des Pays-Bas et de l'Angleterre sous le règne de Philippe II. 11e deel.

Bibliotheca belgica, 151e-153e aflev.

Bulletin des Commissions royales d'art et d'archéologie, 1900, nr 12.

Bibliographie de Belgique, 1900, nrs 21 en 22.

La chronique liégeoise de 1402.

Les industries à domicile en Belgique, 3e deel.

Door den heer JOHAN WINKLER :
Studiën in Nederlandsche Namenkunde.

Door den heer W. DE VREESE :
Verslag over het Tweede Nederlandsch Philologen Congres, 1900.

Door den heer A. HABETS :
Correspondance inédite des maires de Sittard. (3 Oct. 1800 — 17 Sept. 1803.)

Door den heer G. SEGERS :
Mijn Afscheid aan de Normaalschool van Lier.

Door den Oudheidkundigen kring van Dendermonde :
L'église collégiale Notre-Dame à Termonde et son ancien obituaire, I° deel.

Door de Académie royale d'Archéologie :
Annales, 4e aflev., 52e deel. — *Bulletin*, nr 9.

Door den heer J. de Weerdt :
Al de liedjes van ANDREAS DE WEERDT.

Door den heer LOD. JACOBS :
Grashalmen en dauwdropjes. Stafrijmen en Spreuken.

De laatstverschenen afleveringen van de *Vlaamsche Kunstbode*, *Biekorf*, *St.-Cassianusblad*, *Dietsche Warande en Belfort.*

Biographische aanteekening.

Namens den heer Temmerman, Bestuurder der Staatsnormaalschool van Lier, heb ik de eer aan de Koninklijke Vlaamsche Academie een exemplaar aan te bieden van zijn werk : *Handboek over de Opvoed- en Onderwijskunde, Gids voor Onderwijzers, Onderwijzeressen en Normalisten.*

Het boek is verdeeld in zeven afdeelingen, en handelt beurtelings over de opvoeding in het algemeen, de lichamelijke opvoeding, de opvoeding der ziel, de algemeene methodenleer, de bijzondere methodenleer, de schoolkunde en de bibliographie

der voornaamste werken over opvoeding en onderwijsleer. Men wordt gewaar, dat de schrijver de meeste dezer werken, vooral de Duitsche en de Noordnederlandsche, met zorg heeft bestudeerd. Verscheidene uitgebreide uittreksels komen zelfs in het *Handboek* voor, zoodat men er eene wezenlijke bloemlezing over onderwijs en opvoeding in aantreft. Doch, de heer Temmerman is sedert meer dan dertig jaren in het onderwijs werkzaam. Hij is een scherp opmerker, en een eigenaardige geest. Hij leeft voor zijn vak, zoodat het boek met eene overtuiging en eene warmte is geschreven, die aanstekelijk zijn. Het vormt een volledigen leergang van opvoedkunde en methodenleer voor de normalisten, en is een kostelijke leiddraad voor allen, die in het lager onderwijs werkzaam zijn. De wetenschappelijke studie der zielewetten, die ons door De Coster en Troch, naar het stelsel van Benneke, reeds werden voorgehouden, worden hier op bevattelijke wijze verklaard. Het hooge belang der opvoeding wordt uitmuntend uiteengezet; de voorschriften der algemeene en bijzondere methodenleer worden met zakenkennis ontwikkeld. De inrichting der school en de middelen tot het handhaven van orde en tucht worden door eenen man van het vak besproken. De verschillende programma's der kindertuinen, lagere, avondscholen, scholen voor volwassenen en lagere hoofdscholen, de schoolwetten, reglementen en ministerieële omzendbrieven worden medegedeeld en opgehelderd.

Het hoofdstuk, dat de heer Temmerman aan.

het onderwijs der moedertaal wijdt, is hoogst merkwaardig. « De moedertaal », zegt hij, « is het hoofdvak van het lager onderwijs. Comenius noemde de school, waar de kinderen van 6 tot 12 jaar het onderricht ontvangen, *de school der moedertaal* ». In strijd echter met deze woorden van den beroemden Moravischen opvoedkundige is de heer Bestuurder der Liersche Normaalschool voorstander van het onderricht der tweede taal in de lagere school. Dikwijls heb ik hem op dit punt bestreden, en de eerlijkheid eischt, dat ik dit hier ook doe.

Het modelreglement der Lagere Scholen, door de Regeering den 1 Mei 1897 uitgevaardigd, schrijft het onderricht der tweede taal niet als verplicht vak voor. Het laat de gemeenteoverheden vrij het al of niet op het programma te schrijven.

Hierover zegt de schrijver : « Stellig moet men hier met de tijdsomstandigheden afrekenen. Zoolang er geen leerplicht bestaat tot 13 of 14 jaar, zal er niet mogen aan gedacht worden een volledig leerprogramma voor de lagere school te doen afwerken. Er zijn ook plaatselijke omstandigheden, die moeten in acht genomen worden voor de uitbreiding, welke men aan 't programma geven mag. Dit geldt vooral voor de tweede taal. In scholen met een of twee onderwijzers doe men daar liefst niet aan mede. In kleine landelijke gemeenten wordt de kennis der tweede taal ook minder nagestreefd dan in vlekken en steden. Is het met het schoolbezoek slecht gesteld of afgebroken, ten-

gevolge van gevergde medehulp der kinders in de huiselijke broodwinning, dan ook is het geraadzaam de tweede taal niet op 't programma te brengen, tenware de kennis derzelve een maatschappelijke noodzakelijkheid zou zijn, zooals in Brussel en voorsteden en in vele taalgrensdorpen ». (Bl. 359.)

Dit kan men desnoods bijtreden, hoewel de leerlingen dezer scholen altijd achterlijk zullen zijn, wat hunne algemeene vorming betreft, tegen hen, die uitsluitend onderricht in de moedertaal ontvingen.

Wat den schoolplicht betreft, merk ik op, dat in Nederland, Zweden, Denemark, waar deze bestaat, en waar zoomin als te onzent eene wereldtaal wordt gesproken, geene tweede taal wordt onderwezen, hoewel deze landen te recht fier op hun lager onderricht zijn.

In het vijfde deel van zijn boek onderzoekt de heer Temmerman het grondbeginsel zelf. « Moet of mag eene tweede taal op de lagere school onderwezen worden? vraagt hij zich af. » Wij beginnen met te verklaren, « antwoordt hij », dat er eene goede harmonische ontwikkeling der kinders kan verkregen worden, zonder de tusschenkomst eener vreemde taal. Zielkunde noch methodenleer vorderen daartoe dit leervak. »

« Wanneer wij alleen het zuiver formeele doel beoogden, zouden wij zeggen, dat de tijd, aan 't aanleeren eener vreemde taal besteed, nuttiger aan de overige vakken zou gewijd worden, inzonderheid, zoolang wij, door gebrek aan schoolplicht, zoo erbarmelijk aan schoolverzuim lijden. Doch de

school beoogt niet enkel het formeele doel der opvoeding; men eischt ook van haar dat zij het materieele doel nastreve, en daarom wordt er op vele plaatsen onderwijs in de tweede taal verlangd, door sommigen bepaald gevraagd en van de overheden geeischt.

Het ligt niet in ons bestek de billijkheid van dezen eisch te onderzoeken. Dit leervak komt voor op 't modelprogram der lagere scholen en derhalve zullen wij hier de leermethode der tweede taal, voor ons, Vlamingen, de Fransche taal, uiteenzetten.

Dit onderwijs heeft maar eene zeer geringe opvoedkundige waarde, en, in tegenstelling met hetgeen wij voor de overige leervakken vaststellen, verwerpen wij hier noch mnemotechniek, noch africhting, op voorwaarde, dat deze den weg, die naar het doel leidt, gemakkelijker en korter maken » (Bl. 205).

Stellig, wanneer het vak door de overheden voorgeschreven wordt, moet het onderwezen worden. Doch, de vraag is of dit niet in strijd is met het onderricht der moedertaal en het lager onderricht in het algemeen. Ik meen, dat dit niet ernstig kan betwist worden. Ik zal mij bepalen te zeggen, dat de tijd niet toelaat in de lagere school, welke ook hare leerkrachten zij, ernstige uitslagen in dit onderricht te verkrijgen, dan ten nadeele van de andere vakken, van de formeele vorming der leerlingen. Ware het tegenovergestelde zelfs het geval, dan nog zou het onderricht der tweede taal uit de lagere school moeten geweerd worden, aangezien de kennis daarvan slechts aan eene niet

noemenswaarde minderheid zal te stade komen, en dat voor haar het onderricht geenszins mag ingericht worden. Men kan hierop antwoorden dat ook het nut van andere vakken kan betwist worden. Ik beken, dat het programma der lagere scholen schromelijk overladen is, en dat het aanzienlijk zou mogen besnoeid worden. Maar de andere vakken dragen dan toch, in mindere of meerdere mate, tot de harmonische opvoeding der leerlingen bij. Ik deel hier overigens eene tafel van werkzaamheden mede, welke door den bekenden paedagoog, Schuldirektor R. Seifert, in zijn befaamd werk *Schulpraxis* aanbevolen wordt.

De schoolplicht duurt van zes tot veertien jaar; de kinderen komen aldus 8 jaar naar de school. Schoolverzuim bestaat niet. Men zal bemerken, dat het grootste belang aan het onderricht der moedertaal wordt gehecht.

Schooljaar (1)	1	2	3	4	5	6	7 en 8
Godsdienst	2/2	6/3	8/3	3	4	4	4
Duitsche taal	12/2	20/3	22/3	8	8	8	7
Lezen, Schrijven, Rekenen.	4/2	10/3	10/3	4	4	4	4
Vormleer.						1	3
Zaakvakken (2).				3	5	5	7
Aanschouwingsonderricht .	6/2	8/3	10/3				
Heimatkunde				2	2	2	2
Zingen. Teekenen	4/2	4/3	4/3	1	2	2	2
	14	16	18	24	25	26	28 uren

(1) In het eerste schooljaar duurt elke les 30 minuten, in het tweede 40, en de overige 1 uur.

(2) Door zaakvakken verstaat de schrijver : 1° geschiedenis, 2° arbeidskunde (scheikunde, natuurleer, steenkunde, nijverheid), 3° aardkunde, 4° natuurkunde.

De leerwijze welke de heer Temmerman voor het onderricht der tweede taal aanprijst, moet vooral bestreden worden.

Deze is de zoogenaamde rechtstreeksche methode of Berlitzmethode. De onderwijzer houdt geene rekening met de moedertaal. Aan kinderen wijst hij eerst de voorwerpen, noemt die in de vreemde taal, en doet die woorden nazeggen. Vervolgens worden kleine zinnen gemaakt, zonder ooit tot vertalingen de toevlucht te nemen. In het kort, men gaat te werk, alsof men zich in een vreemd land bevond. Als natuurlijk gevolg gaat de heer Temmerman zoover, het Franschspreken op den koer aan te raden. Hij is er zelfs niet ver af de kinderen daartoe te willen dwingen.

« Men leert sommige vakken aan met de tweede taal als voertuig der gedachte te nemen », zegt hij, « of men verplicht de kinderen gedurende den speeltijd Fransch te spreken. Het eerste gaat tegen 't gezond verstand in (1). Het tweede is min gevaarlijk; het legt evenwel aan het kind een vermindering van speelgenot op, die soms tot veelzijdigen

(1) Wij keuren ten stelligste de doenwijze der zoogezegde Fransche scholen af », zegt de schrijver in eene nota, « waar men, om tot de degelijke kennis der tweede taal te geraken, de andere schoolvakken in 't Fransch onderwijst, zonder andere gegronde reden dan aldus de kennis der Fransche taal te bespoedigen. De algemeene verstandsontwikkeling lijdt daardoor zoo erbarmelijk, dat al het materieele voordeel van de kennis der Fransche taal tegen dat verlies niet kan opwegen. »

weerstand leidt, en de school aan sommige kinderen hatelijk maakt. De dwangmiddelen zijn in de opvoeding uitersten, waartoe men alleen in geval van volstrekte noodwendigheid zijn toevlucht nemen mag; als voorbehoedmiddel tegen 't kwade kunnen zij dienst doen, doch als ontwikkelingsmiddel is de waarde ervan grootelijks te betwijfelen. De persoonlijke invloed van den onderwijzer is hier van 't grootste gewicht. Vele geraken ertoe hun leerlingen, zonder dwang, gedurende den speeltijd Fransch te doen spreken. Zij leeren in de Fransche spreekoefeningen de woorden en zinswendingen aan, die bij de spelen gebruikelijk zijn, en zij zetten in den daaropvolgenden speeltijd de leerlingen in gang, spelen zelfs mede; *de leerlingen vinden het aardig dit alles in 't Fransch te doen*. Wat daardoor voor de vaardigheid in 't spreken te winnen is, valt licht in 't oog. De leerlingen leggen er die ongegronde vrees bij af, die de eerstbeginnenden voor 't spreken gewoonlijk weerhoudt. Daarin ligt meer voor 't bevorderen der belangstelling dan men wel denken zou. Wie overigens dergelijke en andere gelegenheden te baat neemt, op behendige wijze, komt ertoe de leerlingen, bij 't verlaten der school, heel wat conversatietaal mede te geven, die in 't latere leven gemakkelijk verdere toepassing en uitbreiding vindt » (Bl. 210).

Vooreerst ken ik, in heel het Vlaamsche land, geene enkele lagere school, waar men de kinderen dwingt, op de speelplaats, Fransch te spreken. In

de provincie Antwerpen, althans, wordt overal de moedertaal gesproken. Dit Franschspreken op den koer, gevoegd bij de rechtstreeksche methode, acht ik het gevaarlijkste van alles, wat wij kunnen te vreezen hebben. Op de speelplaats moeten de kinderen vrij, luidruchtig spelen, en aan hun gevoel ongestoord lucht geven. Verbiedt men hun de moedertaal te spreken, zoo is dit onmogelijk. De geest der leerlingen rust niet, gedurende de uitspanningsuren. Het Nederlandsch taalgevoel gaat verloren. De Gallicismen winnen meer en meer veld. Het domme vooroordeel dat het Franschspreken den mensch een karakter van voornaamheid geeft, wordt onder de volksklas verspreid. De kiemen ter verachting der moedertaal worden daarin gezaaid, terwijl aan de oprechtheid, de opgeveinsdheid en openhartigheid, deze schoonste deugden van het kind, wezenlijk afbreuk wordt toegebracht.

Ik zeg het met eene diepe overtuiging : het smart mij in een zoo uitmuntend boek een stelsel te zien vooruitzetten, dat eenen toestand in het leven zou roepen, die den schrijver zoozeer zou afschrikken als ons. Gelukkiglijk ken ik hem goed genoeg om te verzekeren, dat hij, zelfs in de school, die hij met zooveel onderscheiding bestuurt, deze gevaarlijke proefneming niet zal gedoogen. Hij zal integendeel haar Vlaamsch karakter meer en meer ontwikkelen, woordoor zij zich te allen tijde heeft onderscheiden.

Konden wij het onderricht in de tweede taal

van de programmas schrabben, in de scholen, waarin slechts een of twee onderwijzers werkzaam zijn, gelijk de heer Temmerman dit voorstelt, zoo zou ons lager onderricht er zich reeds alleszins goed bij bevinden.

Zijn Handboek is stellig een der merkwaardigste leerboeken, die in België verschenen.

GUSTAAF SEGERS.

—

Vanwege den heer A. Habets, leeraar bij het Koninklijk Atheneum van Hasselt, heb ik de eer aan de Koninklijke Vlaamsche Academie een exemplaar te schenken van zijne ***Correspondance inédite des Maires de Sittard, du 11 Vendém. an 9 au 30 Fructid. an 11.***

Gelijk men weet is Sittard een aangenaam stadje van Hollandsch Limburg. De Hollanders beschouwen het zoo wat als hun Zwitserland, omdat de streek het eenigst oneffen, afwisselend gedeelte des lands uitmaakt.

Sittard is een bekend bedevaardsoord. Een wonderdadig beeld van Onze Lieve Vrouw, aldaar aangebracht uit Brugge, in 1649, door twee Zusters der Predikheerenorde, Maria van Broekhorst, van Kempen, en Ida Crockx, van Antwerpen, doen er tal van bedevaarders toestroomen.

Doctor Habets, die door het stedelijk bestuur van Hasselt tot archivaris dezer stad komt aangesteld te worden, heeft in het aangeboden werkje

de briefwisseling medegedeeld der Meiers van Sittard van 3 October 1800 tot 17 September 1803. Deze mededeeling over eene stad uit het Overmaassche is van geen belang ontbloot. Het voormalige hertogdom Limburg strekte zich uit tot aan de poorten van Aken. De geschiedvorscher mag zich derhalve niet bepalen tot de kennis van het huidige Limburg, een toestand die slechts van 1839 dagteekent. Uit hoofde der ligging van de plaats, en vooral der tijdsomstandigheden, bevatten de medegedeelde brieven wetenswaardige bijzonderheden. Wij denken dat zij met vrucht zullen gelezen worden door de liefhebbers onzer geschiedenis.

Leuven, 12 December 1900.

ED. VAN EVEN.

—

De heer Prayon-van Zuylen vraagt het woord en stelt aan de vergadering de volgende motie voor :

« De Koninklijke Vlaamsche Academie brengt hulde aan den moed, waarmede onze stamgenooten, de heldhaftige burgers van Oranje Vrijstaat en Zuidafrikaansche Republiek, goed en bloed opofferen om de onafhankelijkheid van hun vaderland, hunne taal en hun nationaal bestaan te redden;

« Drukt de hoop uit dat de tijdige bemiddeling der Mogendheden aan de gruwelen des oorlogs een einde moge maken;

« Belast het Bestuur dien wensch aan de Belgische Regeering mede te deelen. »

De vergadering, geraadpleegd, treedt deze motie bij met algemeene stemmen.

—

De Commissie van Rekendienst biedt de rekening aan over het jaar 1900. Zij wordt door de vergadering goedgekeurd.

—

De heer Prayon leest het vervolg van zijn antwoord aan den heer de Vreese, waarna de vergadering, op voorstel van den heer bestuurder, het geschil tusschen de heeren de Vreese en Prayon gesloten verklaart.

Daarna legt de heer bestuurder ter stemming de vraag : of het opstel des heeren Prayon in zijn geheel zal worden opgenomen in de *Verslagen en Mededeelingen* der Academie.

Na beraadslaging daarover beslist de vergadering dat de heeren Coremans, de Vos en Obrie het opstel zullen onderzoeken om oorlof tot drukken te kunnen geven.

Te 4 1/4 uur wordt de zitting geheven.

Lezing.

TAALZUIVERAAR'S BORSTWERING

AFGEWEERD EN WEGGEBORSTELD.

Een laatste woord tot Dr. W. de Vreese.

Uw superioriteit —
Gij hebt het zelf gezeid —
Is zonneklaar;
Wij worden 't elken dag gewaar:
Wat Hollandsch is — is admirabel,
Wat Vlaamsch is — is abominabel.
Eens wordt gij vereeuwigd in marmer of brons,
Verachtend nederkijkend op ons
Uit uw hooge Bataafsche ervaring,
In de eene hand een kaas, in de andre een pekelharing.
ALFRED TERLAENEN, *Bataviana*, XI.

Mijn antwoord op de kilometrische *Taalzuiveraar's Borstwering* van den heer W. de Vreese — **260** bladzijden en mijn opstel *Over Taalpolitie* besloeg er maar 46! — zal zoo kort mogelijk wezen; want, om redenen, die men straks zal vernemen, beschouw ik het voortzetten van dezen pennestrijd als minder wenschelijk, ja als volstrekt onmogelijk.

Intusschen moet ik protest aanteekenen tegen de bewering van den heer de Vreese dat ik als geen goede « kameraad » zou gehandeld hebben, daar ik het opstel waarvan sprake op eene zitting der Koninklijke Vlaamsche Academie voorlas, welke hij niet bijwoonde. « Kameraadschap » komt hier niet te pas : een collega is daarom noodzakelijk geen

« kameraad ». Of was in de Kamer pastoor Daens de « kameraad » van den heer Woeste? Overigens had de Academie den dag mijner lezing vastgesteld; deze, met aanduiding van het onderwerp, werd op de gedrukte dagorde vermeld, die aan alle werkende en briefwisselende leden, dus ook aan den heer de Vreese, op voorhand werd gezonden. Dat hij, alhoewel behoorlijk verwittigd, niet aanwezig was, kon *ik* niet helpen. Wat moest ik doen? Mij betaamde het niet mij tegen eene beslissing der Academie te verzetten. Zij alleen was bevoegd om het uitstellen mijner voordracht te bevelen en dewijl zij niet goed vond zulks te doen, was het plicht zich te onderwerpen.

Maar wat gezegd van den heer de Vreese zelven, die het stuk, waarin ik zoo malsch over den hekel word gehaald, in de Academie nooit heeft voorgelezen, zoodat noch aan mijne geachte collega's, noch aan mij zelven de gelegenheid werd geschonken om er kennis van te nemen vooraleer het in druk verscheen? (1) Wat soort van « kame-

(1) Ziehier wat er wezenlijk is gebeurd. Op den dag, voor zijne lezing bepaald, begon de heer de Vreese, met behulp van nota's, voor de vuist te spreken in stede van overeenkomstig met de wetten der K. V. Ac. zijn opstel *voor te lezen*. Toen de geachte heer Bestuurder hem zulks deed opmerken, antwoordde de heer de Vreese dat hij zijn handschrift bij zich niet had en overigens maar slecht kon lezen. Dan werd er van verscheidene kanten voorgesteld, om toch een einde aan de zaak te maken, dat het stuk ongelezen in de *Verslagen* zou worden gedrukt. Op de vraag van

raadschap » is dát, als 't u belieft? En dunkt u niet dat de heer de Vreese, die zoo angstvallig naar den splinter in mijn oog zoekt, beter zou doen eerst den balk te verwijderen, die zijne eigene kijkers verdonkert?

De eerste reden, die mij noopt deze polemiek te sluiten, is van stoffelijken aard.

Wat zegt die goede oude Boileau? *Qui ne sait se borner ne sut jamais écrire.* Maar de heer de Vreese is het met Boileau niet eens. Wanneer hij naar de pen grijpt, wordt hij bepaald onuitputtelijk. Wat gewone menschen in eenige volzinnen samenvatten, daar heeft hij bladzijden voor noodig, want niet alleen is hij buitengemeen breedsprakig, maar hij vervalt in eindelooze zaagachtige herhalingen, net als een schoolmeester, die enkel op die wijze domme leerlingen iets in den kop kan stampen. Bovendien — en dát doet geen goede pedagoog — verdwaalt hij dadelijk in eenen doolhof van nutte-

---

den heer Bestuurder of ik mij daartegen niet verzette, antwoordde ik dat het mij eender was. Het is waar, ik kon niet voorzien op welke manier mij de heer de Vreese ging behandelen, want in hetgeen hij reeds gezeid had was er niets bijzonder kwetsends. Overigens beeldde ik mij *in petto* in dat de heer de Vreese mij zekerlijk zijn opstel persoonlijk zou mededeelen : zoo zou inderdaad een « goede kameraad » en zelfs, gezien de omstandigheden, een ridderlijke tegenstander gehandeld hebben.

looze uitweidingen; inzonderheid, waar hij de minste kans ziet om zijne bedrevenheid in het excerpeeren ten toon te spreiden, kan hem letterlijk niets meer tegenhouden. Citaten volgen op citaten, bij dozijnen, bij honderden. *Je saute vingt feuillets pour en trouver la fin...* Te vergeefs!

Moest ik den heer de Vreese op dien weg volgen, zoo zouden onze *Verslagen en Mededeelingen* geene ruimte genoeg bieden om dat belangrijk heen en weer geschrijf te plaatsen, terwijl de Academie alle maanden eenige buitengewone zittingen zou moeten beleggen en aan het voorlezen van die stukken — of zal ik liever zeggen van die *bundels?* — besteden. Dat kan ik waarlijk van mijne geachte collega's niet vergen.

En nochtans, hoe kan het anders, indien ik mij met den heer de Vreese in het strijdperk wil begeven? Wanneer ik het waag zijne redeneering te resumeeren, klaagt hij aanstonds dat ik zijne argumenten verzwijg of zijne woorden verdraai. Om hem te voldoen, zou ik al, wat hij schrijft, *in extenso* moeten aanhalen en dan, evenals de vernuftige exegeten, die over eenen tekst van den Bijbel of van de Pandecten eindeloos redekavelen en met hun geleerd gepraat ontelbare boekdeelen vullen, zou ik alles, van *A* tot *Z*, van woord tot woord, in 't breede en in 't lange moeten commenteeren. Welnu, daar bedank ik voor : het leven is te kort.

De tweede reden is eenvoudig dat de heer de Vreese, die met Moeder Logica ongelukkig op eenen meer dan gespannen voet leeft, eene wijze van redeneeren huldigt, welke zelfs de mogelijkheid eener ernstige bespreking uitsluit. Het *procédé* is wel alles behalve splinternieuw, maar niettemin onfeilbaar. Men oordeele :

In zijn boek beweerde de heer de Vreese dat *voor iemand stemmen* een gallicisme is. Ik deed hem opmerken dat de Duitschers nooit iets anders gezeid hebben dan *Ich stimme für A* (1) en vroeg hem of dit ook een gallicisme is : « Ik heb niet ondernomen de gallicismen in het Hoogduitsch te bestudeeren, » antwoordt nu de heer de Vreese en de paling wriggelt zich los. Jammer maar dat wij hier weeral voor eene *petitio principii* staan; met andere woorden, de heer de Vreese lost de vraag op.... door de vraag zelve. Want de vraag is juist te weten of ja dan neen *Ich stimme für A* een gal-

---

(1) Te dier gelegenheid verwijt mij de heer de Vreese dat ik geen *negatief* bewijs heb geleverd. Ik heb, naar 't schijnt, er niet aan gedacht te bewijzen dat *stemmen voor iemand* geen gallicisme is. Neen, want ik wacht op het *positief* bewijs dat die uitdrukking wezenlijk tot het getal der gallicismen behoort. En ik krijg geen ander antwoord dan het eeuwige *Dat zegt men in Holland niet*, iets dat vooral vanwege iemand, die de wetenschap in pacht houdt, alles behalve wetenschappelijk luidt. Daarom ook heb ik mij ermede vergenoegd te repliceeren : In Holland niet? Mogelijk, maar in Duitschland wèl. En de heer de Vreese blijft met eenen mond vol tanden.

licisme is. Blijkt het geen gallicisme te zijn, en, *as a matter of fact*, is het goed Duitsch en goed Germaansch, dan volgt natuurlijk dat het *Neder*-duitsche *Ik stem voor A* ook geen gallicisme is en dat bijgevolg de heer de Vreese zijne kousen met zijne schoenen heeft verward (1). Daarom ook laat hij duidelijk verstaan dat, zijns inziens, *Ich stimme für A* wel degelijk tot de gallicismen behoort, maar wacht zich wel zulks uitdrukkelijk staande te houden, daar men in dit geval allicht zou kunnen besluiten dat zijne kennis der Duitsche taal nog al veel te wenschen overlaat. En dat mag niet.

Wil men een ander voorbeeld?

De heer de Vreese, wanneer hij *ex cathedra* pontificeert, geeft ons allerlei min of meer gewaagde stellingen ten beste, ter staving waarvan hij geen het minste bewijs aanbrengt. Wordt er op dat feit gewezen, dan ontschiet hij in gramschap, roept dat men zich « in hatelijkheden verlustigt » en dat « zijne eer er mede gemoeid is » tegen dergelijke aanvallen protest aan te teekenen. Overigens is zijne verontwaardiging zoo mogelijk nog grooter wanneer men het gegronde zijner argumentatie durft

---

(1) Dat op *iemand stemmen* een hollandisme is, blijkt uit de volgende feiten, welke niemand, hoop ik, zal durven betwisten :

1° In Vlaamsch-België is die uitdrukking onbekend en wordt er door niemand, behalve door den heer de Vreese, gebruikt ;

2° Voor zooveel ik weet, bestaat zij in geene andere Germaansche taal, in elk geval, noch in het Hoogduitsch, noch in het Engelsch.

betwisten en vooral wanneer men *a* + *b* betoogt dat hij ongelijk heeft.

Van den anderen kant loochent de heer de Vreese stelselmatig al wat zijn tegenspreker in het midden brengt. Zoo bij voorbeeld, om eene bewering van mij te steunen, beroep ik mij op documenten in mijn bezit. Wat doet nu de heer de Vreese? Hij bekent het zelf, hij wordt « onbeleefd » en daagt mij schimpend uit bedoelde stukken, aan wier bestaan hij blijkbaar twijfelt, eens te laten zien, anders gezegd hij verwijt mij dat ik lieg. Van dergelijke dingen, die in eene vergadering van fatsoenlijke lieden — en dat is de Koninklijke Vlaamsche Academie tot nog toe geweest — zeker niet behooren, acht ik het beneden mij verder notitie te nemen

Niet veel beter kom ik er van af waar ik punten van algemeene bekendheid, axioma's en geijkte waarheden, die stellig geen betoog behoeven, inroep. Waar zijn uwe bewijzen? vraagt de heer de Vreese en besluit triomfantelijk dat « honderd dergelijke apodictische verzekeringen op geen enkel ernstig man eenigen indruk zullen maken. »

Hier hebt ge enkele staaltjes van die zegepralen *à la* Redvers Buller.

Staal nr 1 :

De heer de Vreese beschouwt ***Indien ik van u ware*** als eene vertaling van het Belgisch-Fransch ***Si j'étais de vous***. Ik heb geantwoord dat integendeel ***Si j'étais de vous*** zonneklaar de vertaling is

van een Vlaamsch idiotisme, namelijk van **Dat** ***ik van u ware***. Want **Indien** ***ik van u ware*** zegt ons volk niet.

Kunt ge dat bewijzen? herneemt de heer de Vreese.

Wel zeker! Het zal volstaan op twee onomstootbare argumenten de aandacht te vestigen :

1° ***Dat ik van u ware*** kan als geene vertaling van ***Si j'étais de vous*** beschouwd worden, om de goede en voldoende reden dat ons volk ***si*** nooit door ***dat***, maar wel door ***als*** vertolkt (1). ***S'il vous plait***, ***s'il y a moyen***, ***si vous voulez*** luiden in onze taal ***Als 't u belieft***, ***als 't mogelijk is***, ***als ge wilt***, dus zouden wij eveneens **Als** ***ik van u ware*** moeten zeggen.

2° ***Si j'étais de vous*** is geen Fransch, ook geen Waalsch. Die uitdrukking, zooals ik het reeds aanstipte, kan onmogelijk van Franschen oorsprong zijn, want zij zondigt tegen den geest zelven der Fransche taal. Waar komt ze vandaan, indien zij aan het Vlaamsch niet ontleend werd?

En wilt ge weten waarom ***Si j'étais de vous***, volgens den heer de Vreese, geen flandricisme is? Omdat hij de uitdrukking ***Indien*** (of ***dat***) ***ik van u ware*** in geen enkel Vlaamsch boek uit de XVIIe

(1) Mogelijk zal men op uitdrukkingen wijzen als *Dat ik maar wist waar hij is*, enz., maar die uitdrukkingen zijn geene *vertalingen*, en daarbij geldt het hier geene *veronderstelling*, doch eerder eenen *wensch*.

en XVIIIe eeuwen heeft gevonden! Dus, wat in de boeken niet voorkomt, bestaat niet (1). Ik vraag mij af in welk boek men ooit zekere kruimige uitdrukkingen heeft aangetroffen, die, te Gent namelijk, op straat zoo dikwijls gehoord worden dat een vreemdeling ze niet zelden als *le fond de la langue* aanziet. 't Zijn zeker ook gallicismen! (2)

---

(1) Wie zal er hierbij aan de bijtende satire in Goethe's *Faust* niet denken :

Habt euch vorher wohl präparirt,
Paragraphos wohl einstudirt,
Damit ihr nachher besser seht,
Dass er nichts sagt, als was im Buche steht?

(2) Hoe gevaarlijk het is zich enkel op de boeken te betrouwen, bewijze het volgende geval. Den 21 Juli 1898 las ons betreurd medelid, de heer Th. J. I. Arnold, in de K. Vl. Ac. een hoogst belangrijk opstel getiteld *Het Nederlandsch in de Gentsche Dagbladpers.* Toen het stuk in druk verscheen — ik had de zitting niet kunnen bijwonen —, werd mijne aandacht door deze regelen getroffen :

« POPULISTEN. Een meerderheid ten deele bestaande in democraten en populisten — voor : *een meerderheid, voor een gedeelte bestaande uit democraten en ???*

« Wat zijn *populisten?* Zou men hier moeten denken aan het Fransche woord « populace, » en dus aan : gemeen, gepeupel, grauw ? »

Nu, wie zich op de hoogte houdt van de politieke toestanden in de Vereenigde-Staten van Amerika, weet dat naast de twee bestaande partijen der Republikeinen en der Democraten, in 1891 eene derde partij, die der Populisten, tot stand is gekomen en reeds een tiental zetels in het Congres veroverde, terwijl de door haar gestelde candidaat bij de verkiezingen voor het voorzitterschap der Unie in 1892 meer dan een millioen stemmen behaalde. Zoo men weet, zijn de Republikeinen voorstanders der versterking van het Bondsbestuur ; zij steunen min of meer de beruchte *trusts* en willen van geene vermindering der hooge invoerrechten weten.

Staal nr 2.

De heer de Vreese beweerde dat *burgerwacht*[1] de vertaling is van *garde civique* en daarom een gallicisme. Ik antwoordde dat de uitdrukking *garde civique* eerst *na* de omwenteling van 1830 ambtelijk in zwang is gekomen; dat men onder het Hollandsch bewind *garde bourgeoise* of *garde urbaine* zei en toen reeds in het Vlaamsch *burgerwacht.*

Wat heeft de heer de Vreese daartegen in te brengen? Luistert!

« Ik ben niet in staat dit te bevestigen of te ontkennen, maar vind het jammer dat ons geacht Medelid de noodzakelijkheid niet heeft ingezien, het bewijs zijner bewering ten beste te geven. » En klaar is Kees.

Wat *ik* intusschen nog veel betreurenswaar-

De Democraten daarentegen zijn voor vrij verkeer en tegen centralisatie. De Populisten eindelijk, wier staatkundig programma van dat der Democraten weinig verschilt, gaan op economisch gebied veel verder en vragen o. a. het aannemen van den dubbelen muntstandaard.

Het feit echter dat de partij der Populisten in 1898 eerst sedert een goed zestal jaren bestond, bracht mede dat er in de meeste boeken nog geene melding van werd gemaakt. Vandaar de vraagteekens van den heer Arnold.

Ik hoef hier nauwelijks bij te voegen dat het woord *Populist* met het Fransche *populace* niets te maken heeft. De Populisten zijn de Volkspartij, *the People's Party*. En den Engelschen naam dier partij (van het Latijn *populus* afgeleid) laat men natuurlijk onvertaald. Men zegt *Populisten,* evenals men zegt *Anarchisten, Carlisten, Legitimisten, Nihilisten, Socialisten, Utraquisten,* enz

diger vind, is dat iemand, die op zijne alles omvattende geleerdheid met vermakelijk zelfbehagen gedurig pocht en zijne collega's der Koninklijke Vlaamsche Academie voor eenen hoop onkundigen uitmaakt, niet weet wat iedereen, die met de geschiedenis onzer staatsinstellingen een weinig vertrouwd is, bekend dient te wezen. In zoo'n geval zweeg Conrart, maar de heer de Vreese moet kost wat kost *de omni re scibili et quibusdam aliis* meepraten.

Ik raad hem aan zich eens naar de Bibliotheek der Hoogeschool te begeven en daar de oplossing van het vraagstuk noch in den *Heliand*, noch in den *Spiegel Historiael*, noch zelfs in de plakkaten der XVIIe en der XVIIIe eeuw te zoeken. Dat hij zich gewaardige de *Pasinomie* te doorbladeren, gazetten, boeken en vlugschriften (1) uit den Hollandschen tijd en uit de omwentelingsperiode te raadplegen. Spoedig zal hij o. a. vernemen :

1° Dat de *garde bourgeoise* of *burgerwacht* door koninklijk besluit van 13 April 1815 in Zuid-Nederland werd ingericht ;

(1) In mijn vorig opstel staat er vlucht*schrift* gedrukt en de heer de Vreese juicht dat het eene vreugde is. Indien hij mijn handschrift, dat in het secretariaat der K. Vl. A. berust, wil raadplegen, zal hij zien dat vlucht*schrift* eene drukfeil is : *gelijk altijd en overal* (m. z. mijne schriften *passim*) had ik vlug*schrift* gespeld. Dat ik die fout op de drukproef niet ontwaarde, bewijst eenvoudig dat ik een slordige corrector ben. Dus was Dr. de Vreese's pionsachtige vroolijkheid in elk geval ietwat voorbarig.

2° Dat zij door de wet van 11 April 1827 onder den naam van ***garde communale*** werd heringericht, maar dat de ***garde communale*** der steden, ook in ambtelijke oorkonden, doorgaans ***garde urbaine*** werd genoemd (1);

---

(1) In zijne *Addenda et Corrigenda* zegt de heer de Vreese:

« In de wet op de schutterijen van 27 Februari 1815 (*Staatsblad der Nederlanden*, n. 20) komt het woord burgerwacht niet voor; in de wet van 11 April 1827 (*Staatsblad*, nr 17) komt het voor in het volgende slotartikel :

« Alle wetsbepalingen en verordeningen, welke ten aanzien « der schutterijen, burgerwachten en burgermilitien, tot hiertoe « in de onderscheidene gedeelten van het Rijk hebben bestaan, « zijn met de afkondiging dezer wet ingetrokken en vervallen. »

« Het is duidelijk dat *burgerwacht* hier beteekent: burgerlijke wacht, wacht uit burgers bestaande; terwijl burgermilitien ongeveer den zin heeft van het tegenwoordig Vlaamsch-Belgisch *burgerwacht*. »

Op dat orakel zal het volstaan te antwoorden door het aanhalen van den insgelijks officieelen *Franschen* tekst der wet van 11 April 1827 ;

« *Toutes les lois et dispositions qui ont existé jusqu'à ce jour dans les différentes parties du royaume, à l'égard des gardes communales, des* GARDES BOURGEOISES *et des milices bourgeoises, sont abrogées à la promulgation de la présente loi.* »

Dus *schutterij* = *garde communale; burgerwacht* = *garde bourgeoise*, en *burgermilitien* = *milices bourgeoises*. Niet volgens mij, maar volgens Koning Willem en zijne Hollandsche staatsheeren.

Volkomen waar is het dat in de wet van 27 Februari 1815 het woord *burgerwacht* niet te vinden is. Maar! *die wet betreft alleen Noord-Nederland*; zij werd **vóór** de vereeniging van ons Vaderland met Holland afgekondigd! Wat België aangaat, is het 't koninklijk besluit van 13 April 1815 dat men dient te raadplegen. Voormeld besluit, dat *in 't Fransch* door den *Journal officiel de la Belgique* werd uitgevaardigd, is getiteld *Arrêté royal portant*

3° Dat de naam *garde urbaine*, die nog in de eerste verordeningen van het Voorloopig Bewind voorkomt, door het besluit van 26 October 1830 werd afgeschaft en door de nieuwe benaming *garde civique* vervangen.

Is dat duidelijk genoeg?

In elk geval is het volgende (staal nr 3) afdoende :

De heer de Vreese heeft ontdekt dat de Vlamingen de *g* minder hard laten klinken dan de Hollanders; onze uitspraak acht hij verkeerd en noemt ze een gallicisme, welks ontstaan aan den invloed der Fransche *g* te wijten is.

---

création des GARDES BOURGEOISES. Eenen Nederlandschen tekst van dat besluit heb ik nooit gezien en ik denk niet dat er een bestaat : op dit oogenblik was immers het Fransch nog altijd de éénige ambtelijke taal hier te lande. In elk geval weten wij dat in de Nederlandsche bestuurlijke taal van dien tijd *garde bourgeoise* door *burgerwacht* werd vertaald : de wet van 11 April 1827 bewijst zulks. Het toppunt der ongerijmdheid biedt ons overigens Dr. de Vreese's besluit : « Uit dit éénmaal voorkomen in de twee wetten (N. B. waarvan de eerste België niet aangaat) blijkt tevens dat burgerwacht onder het Hollandsch bewind niet officieel in gebruik is geweest. » Hetgeen hierop neerkomt dat een woord dat slechts éénmaal officieel werd gebruikt, tot de officieele taal niet behoort, dus 1 = 0.

Is het noodig nog te doen opmerken dat de *garde bourgeoise* (of *garde urbaine*) absoluut dezelfde was als onze *burgerwacht* of *garde civique*, namelijk eene wacht uit burgers *sensu stricto* samengesteld en die alleen in steden bestond? De *burgermilitiën* waren heel wat anders : zij vormden wat men heden de reserve der burgerwacht noemt of, zoo men wil, ook de niet-actieve burgerwacht. Dit alles kan men gemakkelijk nagaan, indien men zich de moeite wil getroosten de zaak te onderzoeken.

Hierop was ik zoo vrij in dezer voege te antwoorden :

« Onze harde *g*..... is alles behalve welluidend en de inwoners van Vlaamsch-België en van een groot gedeelte van Noord-Nederland zijn zekerlijk niet laakbaar, daar zij de hardheid van dien keelklank niet overdrijven. In het eigenlijke Holland, bepaaldelijk te Amsterdam en vooral bij de Amsterdamsche Joden, ontaardt de *g* in een soort van gerochel, dat bijna op eene diep uit de keel komende *ch* gelijkt. De Vlaming rochelt niet en spreekt de *g* uit zooals zij in het Nederlandsch dient te worden uitgesproken. En dat heet Dr. de Vreese een gallicisme aan den invloed van de Fransche *g* toe te schrijven!..... Weet de heer de Vreese niet dat er een hemelsbreed verschil bestaat tusschen de Fransche *g* en de onze? »

De feiten, waar ik op wees, zijn van algemeene bekendheid en ik dacht niet dat een ernstig man, laat staan een taalkundige, ze zou durven betwisten. Maar, zooals ik het gezeid heb, de heer de Vreese, wanneer hij discuteert, is erger dan wijlen de H. Thomas. Hij loochent alles (1) en ook

---

(1) Zoo loochent hij b. v. dat ik het recht zou hebben den Franschman, die geen Neerlandsch kent, belachelijk te vinden, wanneer hij *Huygens* uitspreekt alsof het *Huigean* was. « Dat is immers zeer natuurlijk, zegt de heer de Vreese. Hoe zou hij dan wel moeten uitspreken? Hij kan niet anders.... » Opperbest! Dan moet de Franschman, die geen Engelsch kent, *Chakespéare* zeggen en wederkeerig moet *Hugo* in den mond van eenen Engelschman *Hioūgŏ* luiden; een Duitscher zal *Batsaine* (*Basaine*) zeggen en een Franschman *Goète* (*Goethe*), terwijl wij, Vlamingen, *Schiller* als *S-cheller* en *Guizot* als *Gij-zot* zullen mogen uitspreken. « Dat is immers zeer natuurlijk. »

hier eischt hij « bewijzen », — die hij straks zal krijgen.

Intusschen oordeelt hij dat er tusschen onze *g* en de Fransche geen « hemelsbreed verschil » bestaat, ja dat, indien er een verschil is, dat verschil zachtjesaan verdwijnt. Die bewering geeft ons eene gedachte van de « harige » taal, welke de heer de Vreese met het Fransch verwart.

Verder scheept mij de heer de Vreese met deze weinige woorden misprijzend af : « Wat de heer Prayon ook moge zeggen, de Hollander rochelt evenmin als de Vlaming. »

Om het ongegronde van dit orakel helder te doen uitschijnen, zal het volstaan de getuigenis in te roepen van eene begaafde Hollandsche dame, van eene meesteres in het vak, Mevrouw Ypes Speet, wier gezag, wat de Nederlandsche uitspraakleer betreft, ietwat hooger staat aangeschreven dan dat van den heer de Vreese.

Mevrouw Ypes Speet, die op het jongste Taalcongres te Gent het woord nam en aldaar eenen bijval genoot, dien geen der aanwezigen heeft vergeten, achtte het niet beneden zich hare gedachten betreffende onze uitspraakleer in eene hoogst sierlijke, maar tevens eenvoudige en algemeen verstaanbare taal uiteen te zetten. Niet zoo de heer de Vreese, die met *fricatieven*, *explosieven*, *schuringsgeluiden* en andere cabalistische woorden eindeloos goochelt. Hoe 't zij, wat Mevrouw Ypes Speet op het Con-

gres zei, was bijna letterlijk eene herhaling en, in alle geval, eene ondubbelzinnige bevestiging van hetgeen ik vier weken te voren in de Koninklijke Vlaamsche Academie had staande gehouden.

Ziehier hoe zij zich uitdrukte :

« Ik kan de Vlamingen niet ernstig genoeg waarschuwen om scherp toe te luisteren als zij onze taal (door Hollanders) hooren spreken, want lang niet alle Nederlanders spreken hunne taal « in aristocratische en welluidende zuiverheid. » *Velen, zelfs anders beschaafde en ontwikkelde menschen, ja zelfs beroepssprekers, die toch zeer, zeker een geschoold orgaan behoorden te hebben, schrapen hunne g's, ch's, en sch's zóo in de keel, dat men keelpijn krijgt, alleen van het aanhooren* » (1).

De zaak komt dus hierop neer :

De heer de Vreese loochent dat de beschaafde Hollander rochelt.

Mevrouw Ypes Speet beweert het tegendeel.

Wie van beiden heeft er gelijk?

Het antwoord van den heer de Vreese kunnen wij gissen; maar het zal hem eenige moeite kosten ons te overtuigen dat hij het beter weet dan Mevrouw Ypes Speet

Staal nr 4 :

Ik had geschreven : « Wie de gedachte, welke

---

(1) Handelingen van het XXVe Nederlandsche Taal- en Letterkundig Congres, bl. 113.

in het Fransch door *les classes dirigeantes* wordt uitgedrukt, in onze taal door *de hoogere standen* vertolkt, begaat een *contresens.* » En de reden hiervan gaf ik op, namelijk dat in menig land de staatkundige macht geenszins aan de *élite* toebehoort, met andere woorden dat de *hoogere* standen niet altijd en overal de *regeerende* klas vormen.

Hierop antwoordt de heer de Vreese — ik laat eenige onbeduidende *hors d'œuvres* ter zijde — door een argument *ad hominem.* In eene studie over den Taalstrijd in het land van Wallis heb ik de uitdrukking *regeerende standen* gebezigd om de *upper-crust*, dus de *hoogere standen (les classes supérieures)* aan te wijzen. En stoutweg besluit de heer de Vreese : « Voor al wie Nederlandsch verstaat is het duidelijk dat hier *niet* bedoeld worden de standen die de staatkundige macht bezitten. » Welnu, voor al wie mijn werkje gelezen heeft, is het zonneklaar dat juist *die* standen door mij werden bedoeld. Want de Welsche Beweging waarover ik handelde, is nog meer dan de Vlaamsche eene terugwerking van het eigenlijke volk tegen eene kaste, die sedert eeuwen aldaar het gezag uitoefent. En die kaste is in Wallis de verengelschte *upper-crust* (1).

(1) Het schijnt dat ik in voormeld vlugschrift *upper crust* (zonder koppelteeken) heb geschreven. Mogelijk was het eenvoudig eene drukfeil, maar na twaalf jaar kan ik er niet voor instaan. Intusschen juicht de heer de Vreese. Hij heeft in zijn woorden-

In andere landen echter is de toestand dezelfde niet. In de Vereenigde-Staten van Amerika, bij voorbeeld, zijn de hoogere standen van allen invloed op staatkundig gebied beroofd, ja houden zich stelselmatig buiten de politiek. De regeerende klas is daar uit politiekers van beroep samengesteld, mannen die met de *upper-crust* niets te maken hebben en in verband met wie het volstaan zal den beruchten *Tammany Ring* te noemen. Verbeeldt u, als 't u

---

boek *upper-crust* (met een koppelteeken) gespeld gezien en zegepralend roept hij : « Sic; in Engeland schrijft men *upper-crust* ». *Que de bruit pour une omelette!* Wat lawaai om een koppelteeken! De kamerheer van Lodewijk XVI, die Roland aan 't hof zag verschijnen zonder gespen aan zijne schoenen, kon zijne verontwaardiging niet bedwingen en evenmin kan mij de heer de Vreese vergeven dat ik *upper crust* (zonder koppelteeken) durf laten zien. Mag ik hem beleefd doen opmerken dat men in Engeland — ja in Engeland — *ad libitum* schrijft *upper crust* en *upper-crust*, evenals *New York* of *New-York*, *Regent street* of *Regent-street*, *Music hall* of *Music-hall?* Mag ik hem ook herinneren dat verreweg de meeste Noord-Nederlanders bij voortduring schrijven *'s Gravenhage*, *'s Hertogenbosch*, *'s Heerenhoek*, alhoewel het volgens De Vries en Te Winkel *'s-Gravenhage*, *'s-Hertogenbosch*, *'s-Heerenhoek* zijn moet? Mag ik hem eindelijk onder 't oog brengen dat wie wezenlijk de Engelsche taal machtig is, zeer goed weet dat er in den zin eene *nuance* bestaat tusschen *upper-crust* (= de aristocratie) en *upper crust* (= de bovenlaag, ook in overdrachtelijken zin)? Dat zijn dingen, welke men in woordenboeken niet vindt en die enkel door het gebruik worden aangeleerd: *Fabricando fabri fimus.* Moest ik, die geen kok ben, zelf mijn diner naar de voorschriften van Brillat-Savarin willen bereiden, zou ik mij buiten allen twijfel minder goed uit den slag trekken dan mijne keukenmeid, die nauwelijks kan lezen, maar haren stiel kent en dus geene boeken noodig heeft.

belieft, wat men te New York denken zou, moest de heer de Vreese die veile bende lage demagogen met de hoogere standen der Amerikaansche metropole (b. v. met de bekende *New York Four Hundred*) (1) verwarren!

En in onze middeleeuwsche gemeenten was evenmin de *regeerende* klas uit leden van de *hoogere* standen samengesteld. Wie heerschte er te Gent na den ondergang der XXXIX, de Poorters of de Ambachten? En te Luik, wie was er baas, de Grooten of de Kleinen?

Het argument *ad hominem* houdt dus geenen steek. En niet minder dwaas is het te beweren dat ik de beteekenis der Fransche uitdrukking *les classes dirigeantes* niet zou vatten. Het is mijn geluk of mijn ongeluk, zooals men wil, tot de eenige duizenden Vlamingen te behooren, die de Fransche taal even zuiver spreken en schrijven als geborene Franschen. Wie mij kent, wie mij gehoord of gelezen heeft, weet dat dit geen ijdel gezwets, maar eenvoudig een feit is. De heer de Vreese daarentegen is een dier nog talrijkere Vlamingen, die wel zoogezegd beide talen kennen, maar door gebrek aan voldoende cultuur of aan oefening alles behalve Franschvast zijn. Daarvan leveren zijne schriften

(1) Namelijk met de ± 400 familiën, die de *élite* der *élite* vormen en de deuren van hare salons onverbiddelijk gesloten houden voor al wie tot den geheiligden kring niet behoort.

menig bewijs (1). Het betaamt hem dus niet aan anderen lessen te geven (2).

Maar het slotargument, dat mij den genadeslag zou toebrengen, mag ik niet vergeten.

De heer de Vreese is gelijk zeker Kamerlid, wien men eens verweet : *Vous faites de l'érudition à coups de dictionnaires*. Een citaat is voor hem tegen welke bewijsvoering ook bestand. Ditmaal is

---

(1) Zoo schrijft hij (gelijk vele Hollanders) *chique* waar *chic* vereischt wordt. Hollanders zijn te verschoonen; maar niet een tweetalige Vlaming : deze zou moeten weten dat er een verschil bestaat tusschen *Ça n'est pas chic* en *Ça ne vaut pas une chique* (*de tabac*), tusschen *Il a le chic* en *Il a une chique*. Dit laatste heet in het Nederlandsch *Hij heeft een stuk in den kraag*. De Brusselaar zegt : *Hij heeft een stuk in zijn botten*. En de Gentenaar.... Neen, wat de Gentenaar zegt laat zich niet schrijven : *le Gantois dans les mots brave l'honnêteté*. Overigens, in het handschrift van Dr. de Vreese's *Gallicismen* kon men het volgende lezen :

« **Huwen, trouwen.** In navolging van het Fransch *marier*, worden de w. w. *huwen* en *trouwen* vaak als zuiver bedrijvend w. w. gebezigd. Dit is met ons taalgebruik in strijd. In het Fransch zegt men : *il a marié une sœur de son ami*. »

De jury deed hem opmerken dat men in het Fransch niets dergelijks zegt, en *mirabile dictu!* de heer de Vreese heeft geenen bundel geschreven om te betoogen dat zijn Marolsch goed Fransch was (Vgl. *Verslagen en Mededeelingen der K. Vl. A.*, jaargang 1894, bl. 96-97).

(2) Een dier lesjes is goud waard : « Geen Franschman, zegt de heer de Vreese, zal als hij beleefd is — en welke Franschman is dat niet! — zeggen : *j'appelle votre attention sur* — maar *permettez-moi d'appeler votre attention* of iets dergelijks. » Of het morgen zal waaien! Intusschen verzoek ik den heer de Vreese eens eene zitting der Fransche Kamer of van een Fransch gerechtshof te willen bijwonen : hij zal er op ieder oogenblik de uitdrukking hooren, welke, naar hij meent, geen beleefde Franschman gebruikt.

het Hatzfeld en Darmesteter's woordenboek dat hij geraadpleegd heeft. Daar leest men : « LES CLASSES DIRIGEANTES, *les classes éclairées et riches, ...qui ont le rôle principal dans l'Etat.* » En zegevierend roept de heer de Vreese : « Zal de heer Prayon nu nog staande houden dat *classes dirigeantes* gelijkstellen met *hoogere staande* (lees : *standen?*) een contresens is? »

Ja, Mijnheer, ik houd dat staande :

1° Omdat gij uw eigen woordenboek verkeerd begrijpt (1). H. en D. hebben blijkbaar gezinspeeld op den *zedelijken* invloed, dien de verlichte en rijke standen op *sociaal* gebied uitoefenen. Dat *les classes éclairées et riches* overal (of zelfs in Frankrijk) de staatkundige macht bezitten — dus *regeeren* — hebben H. en D. nergens beweerd (2).

2° Omdat, gesteld zelfs een Fransch woordenboek zulk eene ezelarij zou verkonden, de door mij aangehaalde feiten toch blijven bestaan. En die feiten (b. v. de toestand in Amerika) laten zich niet wegcijferen.

Doch aan feiten storen zich boekgeleerden niet.

---

(1) *With just enough of learning to misquote*, zegt Byron (*English Bards and Scotch Reviewers*).

(2) Vgl. het *Nouveau Larousse illustré*, *verbo dirigeant :* « **Classes dirigeantes,** *les classes qui, par leur savoir ou leur fortune, exercent dans l'État une influence plus ou moins directe, mais prépondérante :* **La noblesse française n'a pas été, sous l'ancienne monarchie, une classe dirigeante.** »

Toen Copernicus en Galilei, op feitelijke proefnemingen steunende, de meening opperden dat de zon onbeweeglijk is, antwoordden de schoolvossen, die de oude leer bleven voorstaan, met citaten uit den Bijbel : Jozua had aan de zon bevolen stil te staan, dus is zij niet onbeweeglijk; wie het tegendeel beweert, is een ketter!

Zoo ook de heer de Vreese, met dit verschil echter dat het gezag van den Bijbel toch vrij wat grooter is dan datgene van welk woordenboek ook, zonder van de omstandigheid te gewagen dat Caccini en Lorini andere kleppers waren dan ons quartet Vlaamsche taalzuiveraars.

In elk geval ziedaar eene leerrijke illustratie van den afgrond die bestaat tusschen de *doode* wetenschap der boekgeleerden, welke elkander slaafs napraten, en de *levende* wetenschap van hen, die het *jurare in verba magistri* onvoorwaardelijk verwerpen en Auguste Comte's methode toepassen, dus eerst de feiten vaststellen en dan uit die feiten de logische gevolgen ervan afleiden.

En juist met het oog op dien afgrond is het onmogelijk met vrucht te discuteeren (1). Wij verstaan elkander niet en zouden even goed, ik in het

(1) Ik zeg *discuteeren* en niet gelijk enkele Hollanders en Hollandomanen *discussieëren*, want dat laatste woord is een barbarisme, dat ik door den heer de Vreese in de Academie heb hooren gebruiken.

Chineesch en de heer de Vreese in het Hebreeuwsch kunnen schrijven.

Mijn derde — en grootste — bezwaar tegen het voortzetten dezer polemiek is de onuitstaanbare toon, dien de heer de Vreese zich tegenover mij veroorlooft. Sedert te lang ben ik in den politieken strijd gewikkeld om moord te roepen wanneer mijne tegenstanders mij onheusch behandelen. Wie in de voorste gelederen van het Vlaamsche leger bestendig op de bres staat (1), wordt heel gauw zulke dingen gewoon. Maar de Koninklijke Vlaamsche Academie is geene succursale van *Valentino* of van den *Plezanten Hof*; in hare *Verslagen en Mededeelingen* verwacht men iets anders dan hetgeen men in kiesblaadjes of in schotschriften aantreft. En wat mij aangaat, wensch ik aan de overleveringen van ons korps trouw te blijven. In mijne beoordeeling van het werk des heeren de Vreese heb ik dit uit het oog niet verloren, want mijn best heb ik gedaan om objectief en tevens bezadigd en hoffelijk te bijven. Zijne stelling te bestrijden was mijn recht, zijne bewijsvoering naar vermogen te ontzenuwen mijn doel; maar, wat hij ook zeggen moge, zijnen persoon heb ik niet aangerand : integendeel, herhaaldelijk en uitdrukkelijk heb ik aan zijne verdiensten hulde gebracht, ja

(1) Dat zal waarschijnlijk den heer de Vreese doen schaterlachen. Wat hij van de strijdende Flaminganten denkt, laat hij overal doorschemeren.

ten stelligste verklaard dat ik noch zijne goede inzichten, noch zijne goede trouw verdenken wilde.

En wat doet nu de heer de Vreese?

Ik heb reeds op het feit gewezen dat hij zoo « onbeleefd » is — het woord is van hem — mij te verwijten dat ik stukken zou inroepen, welke niet eens bestaan. Elders bedient hij zich van eene bekende rhetorische figuur, daar hij ironisch er van afziet hetgeen ik bepaald verzeker in twijfel te trekken en dus klaarblijkelijk insinueert dat hij zulks wel zou kunnen en mogen doen (1). En in die

---

(1) Zoo drijft hij den spot met mijne bewering dat ik éénmaal in mijne *Taalwetten* « bij misslag » *ontslaggevers* in stede van *ontslagnemers* schreef. Dat het hier een *lapsus* gold, noemde ik « blijkbaar. » En, inderdaad, overal elders in voormeld werk vindt men *zijn ontslag nemen*. Maar de heer de Vreese acht het noodig *urbi et orbi* te laten weten dat hij mijn boek niet gelezen heeft. Dat laat zich begrijpen. Taalwetten! wat beteekent zoo iets! Dat's goed voor Flaminganten! « Geleerden » kunnen hunnen tijd beter besteden, b. v. aan lijvige dissertaties over de verklaring van een woord in Anna Bijns' gedichten. Heeft die zestiendeeuwsche schrijfster ja dan neen in een harer verzen op de *Stradioten* gewezen? De belangrijkheid van die levensquestie waar het lot van ons Vaderland ongetwijfeld van afhangt, stelt zulke beuzelarijen als de vervlaamsching van bestuur, gerecht en onderwijs natuurlijk in de schaduw.

Intusschen geef ik aan den heer de Vreese den raad, zoohaast hij over een paar uren kan beschikken, toch mijn werk eens te doorbladeren, niet om het te excerpeeren, maar om er het overtuigend bewijs uit te putten dat de stelling, welke hij zich inbeeldt uitgevonden te hebben, reeds eene halve eeuw voor zijne geboorte door de ergste Franskiljons werd vooruitgezet en sindsdien door hen en hunne opvolgers hardnekkig staande gehouden. En, behalve het feit dat hij Rogier napraat, zijn er misschien in mijn boek nog vele andere dingen, die hij niet weet en wel zou doen te leeren.

260 bladzijden — zegge twee honderd en zestig! — waar hij mij van het begin tot het einde persoonlijk uitscheldt en voor al wat dwaas en leelijk is tracht uit te maken, begaat hij nog andere ongemanierdheden waarover ik liefst zal zwijgen, want minder nuttig is het hier punten te berde te brengen, welke met de besproken zaak hoegenaamd niets te maken hebben.

Daarentegen is het noodig hier nog eens — en voor de laatste maal — te herhalen dat de heer de Vreese zich wetens en willens vergist als hij mijn opstel voor eene *recensie* van zijn boek wil doen doorgaan. Enkel met de *strekking* van het werk en bepaaldelijk van de Inleiding heb ik mij bezig gehouden. Tegen die strekking heb ik in het belang der Vlaamsche zaak, die voor mij iets meer beteekent dan het zandknoopen en pezeweven van Byzantijnsche taalzifters, protest aangeteekend en mijne bedenkingen door eenige voorbeelden gestaafd, hetgeen zekerlijk niet zeggen wil dat ik, buiten die voorbeelden, al wat de heer de Vreese beweert onvoorwaardelijk goedkeur. Ik meende dat ik dit mocht doen, juist omdat mij niemand ernstig kon verwijten dat ik onder den invloed der gekrenkte eigenliefde het woord nam, want, onverschillig om welke reden, had mij de heer de Vreese in zijn boek wezenlijk gespaard, en, uit mijne werken slechts een tiental niet zeer stuitende gallicismen aangehaald, terwijl uit de schriften van anderen, die, op letterkundig gebied,

ver boven mij staan, honderden citaten werden medegedeeld. Reeds in mijn vorig opstel heb ik daarop gewezen, niet, zooals de heer de Vreese beweert, om mij zelven « met ongeëvenaarde bescheidenheid » te « taxeeren (1) » of te « excuseeren » en nog minder om mij zelven « een brevet van bekwaamheid uit te reiken » — dát laat ik aan hen, die gedurig op hunne eigene « bekwaamheid » pochen —, maar eenvoudig om er op te drukken dat ik in de zaak zoo weinig betrokken zijnde, er geen persoonlijk belang bij had mij ermede te bemoeien (2) en dus als verdediger *ex officio* van anderen, met name van de gezamenlijke Vlaamsche schrijvers, mocht optreden zonder mij aan de verdenking bloot te stellen dat ik *pro domo* pleitte. Er zijn echter menschen, die in zulke gevallen zich er niet mede vergenoegen de tegenpartij aan te randen en tevens dezer advocaat persoonlijk moeten te lijf vallen. Wil de heer de Vreese weten wat bevoegde rechters daarvan denken, hij leze het vonnis dezer dagen door de Brusselsche rechtbank geveld in de zaak van Mr. Gautier de Rasse

---

(1) Een schoon Bataafsch woord, waar de heer de Vreese bijzonder van houdt. Jammer maar dat het een potsierlijk barbarisme is.

(2) Misschien heb ik ongelijk gehad *twee* bl. — op 46 — van mijn opstel in beslag te nemen om aan te toonen dat de mij verweten gallicismen niet zeer ergerlijk waren. Maar, heusch gesproken, kon ik voorzien welke onmogelijke gevolgtrekkingen de heer de Vreese daaruit zou afleiden?

tegen *la Chronique* en Charles Rolland. Dan misschien zal hij begrijpen dat er een verschil bestaat tusschen de stelling van M. Josse, die zelf voor zijnen winkel pleit, en die van den advocaat, die de belangen van derde personen voorstaat.

Intusschen gaat de heer de Vreese zoo ver dat hij mij beschuldigt de politiek(!) in de zaak te mengen. Heel natuurlijk had ik aangestipt dat de zes, op bl. XXXVI zijner Inleiding door ZEd. Gel. (1) met naam en toenaam aan de kaak gestelde

---

(1) Hier en elders zij het mij toegelaten gemakshalve dien Hollandschen titel te bezigen, al kan ik de meer democratisch gezinde Vlamingen niet laken, daar zij geen begrip hebben van de deftige titulaturen, welke benoorden den Moerdijk in voege zijn, en b. v. niet inzien waarom een burgemeester *edelachtbaar* zou zijn en een provincieraadslid *edelgrootachtbaar*. Zeer ingewikkeld is overigens de schaal dier titulaturen en de Vlaamsche Hollandomanen, die zich er aan wagen, begaan gewoonlijk even vermakelijke flaters als de Fransche gazetschrijvers, die ons van Sir Gladstone en zelfs van Milord Sir Smith spreken. Men zie o. a. het door den heer de Vreese opgesteld verslag betreffende den driejaarlijkschen prijskamp voor Nederlandsche tooneelletterkunde (XIVe tijdvak). Het begint : *Aan den heer F. Schollaert, Minister*, enz. Dat is goed, maar Belgisch : in Holland zegt men *Zijne Excellentie* en vergeet de adellijke of academische predicaten niet. Dan volgt *Wel Ed. Gestrenge Heer.* Dit is Hollandsch (Belgen zeggen eenvoudig *Mijnheer de Minister*), doch anders juist. Maar verder wordt diezelfde minister herhaaldelijk als *Wel Edele Heer* toegesproken. Dit is absoluut verkeerd. In Holland is iedereen *Wel Edel :* een Amsterdamsch kruidenier, die aan eenen anderen kruidenier schrijft, noemt hem *Wel Edele Heer.* Daarentegen is *Wel Edel Geboren* nagenoeg hetzelfde als het Engelsch *Esquire.* Rechtsgeleerden, hooge ambtenaars en officieren boven den rang van kapitein zijn *Wel Edel Gestreng.* Verder is een baron *Hoogedelgeboren*, een graaf *Hooggeboren*, enz.

schrijvers, zonderling genoeg allen tot eene groep behooren waarmede hij niet meer bevriend is. En hierop kan ons de heer de Vreese geen beter antwoord geven dan het jongensachtig *Vous en êtes un autre* :

« Ons Medelid, zegt hij, vergeet dat men van geen galg moet spreken in het huis van een gehangene. Of moet het niet menigeen treffen dat de heer Prayon in de bres springt voor personen « die allen behooren tot eene groep met wie (hij) niet langer bevriend is? »

Is dat waar, dan bewijst het eenvoudig dat ik onpartijdig genoeg ben om ook aan politieke of zelfs aan persoonlijke tegenstanders recht te laten wedervaren, ja om hen te verdedigen wanneer zij zonder reden worden aangevallen. Het verwijt zou ik dus eerder als een compliment mogen beschouwen.

Ongelukkig is het *niet* waar. In de eerste plaats kan er van geen *odium politicum* sprake zijn, want de bedoelde personen en ik behooren tot dezelfde staatkundige partij. Vervolgens, van de zes vermelde schrijvers, zijn er twee, die mij persoonlijk onbekend zijn en met wie ik nooit eenige betrekking had. De derde, Tony Bergmann, die mij tot zijnen dood met zijne vriendschap vereerde, is sedert lang overleden. Met den vierde — Pol de Mont — heb ik nooit het minste geschil gehad : wij waren, zijn en blijven vaste vrienden. Met Dr. Max Rooses heb ik inderdaad, een tiental jaren geleden, eene warme en toch hoffelijke discussie gevoerd over

« Twistpunten in de Vlaamsche beweging » en o. a. over de questie der Koninklijke Vlaamsche Academie; die voorbijgaande wolk heeft echter niet belet dat wij sindsdien in hetzelfde gelid zijn blijven strijden en met elkander op vriendschappelijken voet bij voortduring verkeeren. Met Julius Vuylsteke eindelijk lag ik meermaals overhoop omtrent vragen van loutere tactiek, want met het oog op de princiepen waren wij het altijd eens; maar, in weerwil van die krakeelen, is er geen Vlaming door wien mijn hart zich machtiger voelt aangetrokken dan door den stekeligen, pessimistischen en niettemin door en door sympathieken Julius. Mogelijk zal het den heer de Vreese verwonderen en zijne verbazing weer tot gymnastische feiten nopen, doch met genoegen deel ik hem mede dat toen ik Vuylsteke, den 24 Juni l. l., op het Rechtskundig Congres te Antwerpen ontmoette, wij den geheelen dag als twee oude vrienden te zamen hebben doorgebracht.

Met het oog op het besproken punt is overigens dit alles bijzaak. De hoofdzaak is dat ik mijnen tegenspreker op het terrein, dat hij thans verkiest, onmogelijk kan volgen.

De heer de Vreese, die tot nog toe bij hoog en bij laag zwoer dat hij niemand wilde kleineeren, ja niemand in het bijzonder bedoelde, heeft eindelijk zijn masker laten vallen. Reeds bij den aanhef van zijne philippica komt de kat uit den zak : « Het doet mij leed, schrijft hij, het te moeten zeggen, maar het hooge woord moet er uit : de heer Prayon

heeft bewezen, dat hij volslagen onbevoegd is om over taalkundige kwesties mede te spreken. » En nagenoeg op ieder bladzijde van het opstel wordt dat « hooge woord » met allerlei langwijlige variaties tot moewordens toe herhaald.

Wat kan ik daarop antwoorden? Zal ik mijnen eigen lof zingen of het spoor mijns tegenstanders drukken en met geveinsde nederigheid van mijzelven spreken? Noch het eene noch het andere bevalt mij. Ik kan maar herhalen wat ik reeds meer dan eens heb gezeid, namelijk dat ik geen taalkundige van beroep ben, al heb ik aan de studie onzer taal waarschijnlijk niet veel minder tijd besteed dan de heer de Vreese. Onze taal immers is een wapen, dat wij in den strijd ter verovering van de rechten des volks niet kunnen missen en bijgevolg is het voor alle verdedigers der nationale zaak een plicht dat onontbeerlijk wapen naar behooren te leeren hanteeren. Dat ik het niet zoo ver heb gebracht als een Pico van Mirandola of een Willem de Vreese, dat geef ik gaarne toe; maar dat ik na zooveel jaren ernstig pogen, toch niemendalle zou geleerd hebben, heusch gesproken, 't ware ontmoedigend en trouwens niet zeer waarschijnlijk. Dilettantisme! louter dilettantisme! snauwt mij de heer de Vreese minachtend toe. Inderdaad! Ik ben maar een dilettante, want al wie zich met kunst of wetenschap uit liefhebberij of uit plichtgevoel onledig houdt en niet om ervan te leven, is natuurlijk een dilettante. Maar sedert wanneer is het aan dilet-

tanten verboden den mond te openen? Mag alleen een schilder over schilderijen spreken, een toonkundige over muziek, een dichter over poëzie, een tooneelschrijver over het tooneel? Hoe komt dan dat de heer de Vreese, die mogelijk een geleerde taalkundige, maar wis en zeker noch een bellettrist, noch een tooneelschrijver is, hoe komt het dat hij, die in zake van litteratuur en dramatiek zelfs geen dilettante mag heeten, er niet voor terugdeinsde het lidmaatschap te aanvaarden van jury's aan wie de last wordt opgedragen het beste tooneelwerk en het beste letterkundig gewrocht uit te kiezen en te bekronen? Mijnheer Droogstoppel was denkelijk geen ezel — in *zijn* vak —, maar zijn succes bleek eerder gering toen hij het waagde Heine's gedichten te beoordeelen. En den heer de Vreese trof hetzelfde lot, want de door hem opgestelde verslagen zijn, zonder zelfs van den inhoud te gewagen, in eene taal geschreven, die het moeilijk ware litterarisch te noemen. Of moet ik de geduchte kastijding herinneren, welke hem te dier gelegenheid door twee echte letterkundigen, de heeren J. Haller en P. van Langendonck, werd toegediend?

Intusschen kan ik gemakkelijk beseffen waarom de heer de Vreese er zoozeer op gesteld is mijne onkunde te doen blijken. Ben ik wezenlijk, « volslagen onbevoegd om over taal- en letterkundige questies mede te spreken, » dan volgt natuurlijk dat ik op mijne plaats niet ben in eene Academie voor Taal- en Letterkunde en het verwondert mij dat de

heer de Vreese, op mijnen zetel van *werkend* lid wijzende, niet logisch besluit door het bekende *Ote-toi de là que je m'y mette*. In elk geval verdient de Koninlijke Vlaamsche Academie de les, die haar op mijnen rug wordt gegeven : waarom is hare keuze op mij, eenen onwaardigen dilettante, gevallen, niettegenstaande het feit dat een geleerde van den echten stempel, dat de heer de Vreese *in propria persona* zijne candidatuur tegen de mijne had gesteld of laten stellen?

De heer de Vreese is er dus op uit om te bewijzen, niet alleen dat hij op het gebied der Nederlandsche taalkunde, ver boven mij in de nabijheid der goden zweeft, maar dat hij ook van andere zaken alles kent en ik niets. Ditmaal echter gaat hij te ver en zal bezwaarlijk *au sérieux* worden genomen.

Bij voorbeeld, daar hebt ge weer het woord *stafhouder*, naar aanleiding waarvan de heer de Vreese, die nooit in de rechten heeft gestudeerd, onverwachts als professor der rechtsgeleerdheid en exponent van wetsteksten optreedt, en zoo goed is mij in mijn eigen vak de les te spellen. De man is bepaald universeel.

Ik had geschreven dat « de advocatenorde, zoals zij in Frankrijk en te (1) onzent is ingericht,

(1) Dit is eene fout, welke de heer de Vreese nagelaten heeft met *sic* aan te duiden, vermoedelijk omdat hij zelf die fout begaat. De Vries en Te Winkel schrijven *ten onzent*.

in Holland niet bestaat en er dus ook geen ambtenaar is, wiens bediening met die van onzen *bâtonnier* of *stafhouder* bepaald overeenkomt ».

Toen de heer de Vreese dat las, kon hij, zegt hij, « zijne oogen niet gelooven en steeg zijne verbazing ten top ». Arme verbazing, gelukkige top! « Immers, gaat hij voort, *de orde der advocaten is in Holland* PRECIES *op dezelfde wijze ingericht als in België en Frankrijk* (1); er is alleen eenig verschil in de bijzonderheden. »

Ja, Mijnheer de Professor, er is « eenig verschil », maar niet alleen « in de bijzonderheden ».

Een eerste verschil is dat er in Holland geene *orde* der advocaten bestaat, met andere woorden geen onafhankelijk lichaam, dat zich zelf regeert, als burgerlijke persoon wordt erkend en als zoodanige rechten bezit en uitoefent. Er zijn in Holland advocaten, evenals er alhier avoué's, notarissen en deurwaarders zijn, helpers van het gerecht, die ook hunnen raad van toezicht hebben, doch daarom geene orde vormen (2).

Een tweede verschil raakt het wezen zelf van het ambt. In Frankrijk en in België mogen

(1) Ik cursiveer.

(2) In het (Hollandsch) *Reglement van orde en discipline voor de advocaten en procureurs* komt, wel is waar, de uitdrukking *orde der advocaten* voor, maar de bepalingen zelven van het Reglement bewijzen dat er tusschen die orde en de onze nagenoeg hetzelfde verschil bestaat als b. v. tusschen de Leopoldsorde en de orde van Malta of de vroegere orde van het Gulden Vlies.

advocaten, juist omdat zij tot eene bijzondere orde behooren, geene bediening aanvaarden, die hunne onafhankelijkheid tegenover magistratuur en regeering zou kunnen benadeelen. Om die reden is het ambt van advocaat met dat van avoué onvereenigbaar. In Holland integendeel zijn beide ambten altijd vereenigbaar, ja advocaten en procureurs (avoué's) vormen één korps onder hetzelfde regiem gesteld en met éénen en denzelfden raad van toezicht (1).

Een derde verschil geldt den raad van toezicht, wiens bevoegdheid veel beperkter is dan die van onze tuchtraden. Bij voorbeeld : een der gewichtigste voorrechten van onze advocatenorde is dat de tuchtraad met het opmaken der tabel belast is en wien het hem goeddunkt inschrijft of schrapt (2). In Holland behoort dat recht uitsluitend aan de magistratuur, evenals het recht om de leden van het bureel van kostelooze raadgeving — in Holland

---

(1) Tevergeefs zou men opwerpen dat in onze kleinere rechtbanken het ambt van avoué met dat van advocaat mag worden vereenigd. Die uitzondering bevestigt immers den regel. Want in die rechtbanken, behalve te Mechelen en te Leuven, is de advocatenorde als zoodanige niet ingericht : er is noch stafhouder, noch tuchtraad. De zoogenaamde advocaten-avoués zijn eenvoudig avoué's wien het bij uitzondering toegelaten is te *pleiten*. Ten bewijze daarvan strekke het feit dat te Mechelen en te Leuven, waar de orde bestaat, de advocaten-avoué's er geen deel van uitmaken en niet onder het gezag van den tuchtraad der balie, maar wel onder dat van hunne bijzondere tuchtkamer staan.

(2) Dat er tegen eene beslissing van den tuchtraad beroep kan worden aangeteekend, doet niets ter zake.

heet het ***bureau van consultatie*** — te benoemen. Wat dezen aangaat mag de raad van toezicht eene dubbele lijst candidaten voorstellen en daarmede uit.

Een vierde verschil betreft den stafhouder. Bij onze Noorderburen bepaalt zich de werkkring van den deken der advocaten bij het bijeenroepen en het voorzitten der vergaderingen. Ten onzent en in Frankrijk is zijne bevoegdheid veel uitgebreider : hij is de door de wet erkende tolk en vertegenwoordiger der orde en mag o. a. in haren naam pleitende optreden.

Er zijn nog andere dergelijke verschillen, die, zooals men ziet, zeer bijzondere « bijzonderheden » aanbelangen. Maar *sapienti sat.* Ik heb reeds genoeg gezeid om het roekelooze van Dr. de Vreese's apodictische bewering helder te doen uitschijnen : wie lust heeft om de zaak verder te onderzoeken, raadplege het standaardwerk van Gustave Duchaine en Edmond Picard (1).

Wat aangaat de door den heer de Vreese aangehaalde wetsteksten, zij bewijzen alleen dat er, met het oog op enkele punten, analogie bestaat; maar gezien de verschillen, welke op andere punten van grooter belang worden vastgesteld, is het niet geoorloofd te besluiten dat « de orde der advocaten in Holland precies op dezelfde wijze ingericht (is) als in België en Frankrijk ». Een neger heeft twee

---

(1) *Manuel pratique de la profession d'avocat en Belgique.*

oogen, twee ooren, eenen neus, eenen mond, twee armen, twee beenen..... De heer de Vreese ook. Is daarom de heer de Vreese een neger?

De heer de Vreese heeft dus ongelijk gehad zich op een ander terrein dan dat der taalkunde te wagen en zelfs op dat laatste gebied is zijne stelling onhoudbaar. Z. Ed. Gel. « ontkent zoo beslist mogelijk » dat, zooals ik het beweer, *stafhouder* een geijkt woord zou zijn, door de spraakmakende gemeente gewettigd. En hij voegt er bij : « Dat woord heb ik nooit elders gezien dan in de dagbladen; men hoort het nooit in de gesproken taal, tenzij, en dan nog zelden, uit den mond van een of ander vlaamschgezind advocaat, en er is geen kwestie van dat het door de spraakmakende gemeente zou gewettigd zijn, daar het volk niet alleen het woord, maar zelfs de waardigheid die ermede benoemd wordt, niet kent. »

Mag ik bij dat typisch monument van nieuwerwetsche wetenschap eventjes stilstaan?

Volgens den heer de Vreese is er maar ééne spraakmakende gemeente, namelijk het volk, het groot publiek, Jan en alleman. Een woord door « het volk » niet gebezigd, moet afgekeurd worden. Het volk kent *stafhouder* niet. Dus... Ja, maar kent het volk *cursief*, *fricatief*, *explosief* (1) en de andere stad-

(1) Het volk zal vragen of *cursief* met de *coursen* in verband staat, of *fricatief* met *frikkadellen* iets te maken heeft en of *dynamiet* of wel *lyddiet* het bedoeld *explosief* is.

huiswoorden waar de heer de Vreese zoo gaarne mee schermt? En wie heeft er ooit in den mond des volks *hoogeschool* of *spoorweg* gehoord? Het volk, in Vlaanderen althans, kent alleen *universiteit* en *ijzerenweg*. Moest men trouwens alle uitdrukkingen verwerpen, welke het groot publiek niet gebruikt, ja niet kent, zoo zouden wij de negen tienden van onzen woordenschat moeten opofferen, want men heeft berekend dat de gewone omgangstaal des volks ten onzent slechts uit eenige honderden woorden bestaat.

De waarheid is dat er niet ééne, maar tien, twintig verschillende spraakmakende gemeenten zijn, daar ieder stand, ieder beroep, ieder ambacht zijn eigen idioticon er op na houdt, door de leden van dien stand, door de beoefenaars van dat beroep of van dat ambacht samengesteld en bekrachtigd.

Wanneer het er dus op aankomt te beslissen of ja dan neen een woord tot de rechtstaal behoort, dat is tot de taal van den rechtsgeleerden stand, bij wie zal men te rade gaan? Bij voddenrapers of bij kruideniers? bij landbouwers of bij fabriekwerkers? bij ingenieurs of bij geneesheeren? bij theologen of bij onderwijzers? Neen, men zal zich eenvoudig tot hen wenden, die de rechtstaal « maken », namelijk tot de rechtsgeleerden.

De heer de Vreese, die in geen klein gerucht verschiet, antwoordt in hunnen naam dat zij het woord *stafhouder* nooit of zelden gebruiken (1). Van welk

(1) De heer de Vreese (*Borstw.*, blz. 100-105) beweert dat een woord, al werd het door de vier millioen Vlamingen gebe-

woord bedienen zij zich dan om het hoofd der balie aan te wijzen? En wie heeft er den heer de Vreese gelast of gemachtigd die verklaring af te leggen? Of is het op eigen gezag en zonder mandaat dat hij als vertegenwoordiger en woordvoerder der rechtsgeleerde wereld optreedt? Is hij de tolk der Vlaamsche juristen op dezelfde wijze en met hetzelfde recht als Anacharsis Cloots *l'orateur du genre humain* was?

Indien de heer de Vreese wat minder in de boeken en wat meer, om zich heen, in het leven keek, zoo zou hij weldra gewaar worden hoe vermakelijk hij zich heeft vergist. Al wie het Paleis van Justitie bezoekt, weet immers dat Vlaamsche — let wel op! ik zeg *Vlaamsche* en niet *Vlaamschgezinde* —, dat Vlaamsche advocaten en magistraten, wanneer zij zich in onze taal uitdrukken, nooit een ander woord gebruiken of ooit gebruikt hebben — dan *stafhouder*. Hetzelfde trouwens kan men ook door boeken bewijzen, welke, naar 't schijnt, den heer de Vreese onbekend zijn : men doorbladere de talrijke rechtsgeleerde werken door Vlaamsche juristen uitgegeven; men leze het *Rechtskundig Tijdschrift*, de verslagen der Vlaamsche Conferenties der Balie te Gent, te Antwerpen,

zigd, in 't Nederlandsch het burgerrecht niet kan verkrijgen zoolang het niet insgelijks in Holland wordt aangenomen. Hoe rijmt dat met de bewering dat *stafhouder* niet deugt *omdat* het in Vlaamsch-België door « het volk » niet zou gebruikt worden? Hoe logisch! en hoe « wetenschappelijk! »

te Brussel : overal zal men het woord *stafhouder* ontmoeten en geen ander (1). Edoch is de Hollandsche benaming ***deken der advocaten*** ten onzent niet onbekend, maar zij beteekent geheel iets anders : de ***deken der advocaten*** is hier het oudst ingeschreven lid der balie.

Overigens heeft de staatkundige scheiding van Noord en Zuid natuurlijk medegebracht dat een aantal ambten en instellingen in Holland anders heeten dan in België. Voorbeelden hiervan zou men bij honderden kunnen aanhalen, maar eenige der meest bekende zullen volstaan.

Men zegt

In Holland :	In België :
Hooge Raad	Hof van Verbreking
Gerechtshof	Hof van Beroep
Arrondissements-rechtbank	Rechtbank van 1en aanleg
Kantonrechter	Vrederechter
Officier van justitie	Procureur des Konings
Procureur	Avoué (of Pleitbezorger)
Rechter-commissaris	Onderzoeksrechter
Staten-Generaal	De Kamers (of het Parlement)
1e Kamer der Staten-Generaal	Senaat
2e Kamer der Staten-Generaal	Kamer der Volksvertegenwoordigers
Provinciale Staten	Provincieraad
Gedeputeerde Staten	Bestendige Deputatie

(1) En ook, sedert onheuglijke tijden, in den *Wegwijzer der stad Gent.*

Commissaris des Konings	Gouverneur
Referendaris	Afdeelingshoofd of bestuurder
Bureauchef	Bureelhoofd
Wethouder	Schepen
Waterstaat	Bruggen en Wegen
Maréchaussée	Gendarmerie
Schutterij	Burgerwacht
Gymnasium	Atheneum
Overste	Kolonel
Ritmeester	Kapitein (der ruiterij)

enz., enz.

Niemand toch zal durven beweren dat wij in onze rechtstaal en in onze bestuurlijke taal de Belgische benamingen door de Hollandsche zouden moeten vervangen. Waarom dan zouden wij *stafhouder* niet mogen behouden? (1)

Ook op een ander punt wordt mij een niet minder verdiend certificaat van onkunde uitgereikt.

Indien er iets is, waarover ik dank aan eenen uitzonderlijken samenloop van omstandigheden, met meer gezag mag spreken dan de meeste Vlamingen, ongetwijfeld is het de Engelsche taal. Het Engelsch toch is mij, van mijne jeugd af aan, een soort

---

(1) De heer de Vreese wil dat wij, Vlaamsche advocaten, het hoofd onzer Orde op zijn Hollandsch *deken* zouden noemen. Gaarne mocht ik vernemen of ZEd. Gel. wanneer hij zich tot den bestuurder-opzichter der Gentsche Hoogeschool wendt, dien hoogen ambtenaar den Hollandschen titel van *curator* geeft. Dat hij eens beginne : misschien zullen wij volgen.

van moedertaal geworden, die ik sedert een dertigtal jaren gedurig bezig en, zoowel theoretisch als practisch, even grondig ken als het Fransch — van het Nederlandsch durf ik niet gewagen, want, de heer de Vreese heeft het gezeid : de kennis ervan staat bij alle Vlamingen, niemand uitgezonderd, beneden alle peil.

Het Engelsch heb ik eigenlijk noch in de boeken, noch op school geleerd. De eerste beginselen ervan kreeg ik, zooals ik het in mijn vorig opstel heb herinnerd, van eenen Amerikaanschen zeeofficier; maar het was in Engeland zelf en door onafgebroken omgang met beschaafde Engelschen dat ik de taal waarlijk machtig werd. Hier in België leef ik min of meer in een Engelsch midden, in dien zin namelijk dat ik dagelijks met Engelsche heeren en dames omga, alle dagen Engelsche boeken, nieuwsbladen en tijdschriften lees en met een aantal personen eene uitgebreide briefwisseling in het Engelsch voer. In Engeland heb ik bloedverwanten en talrijke vrienden en bekenden. Twee- of driemaal per jaar begeef ik mij daarheen en bij die dikwijls herhaalde en gewoonlijk lange bezoeken is het niet in cosmopolitische hotels, dat ik verblijf, maar in den schoot van families, die tot de kringen behooren waar het beste Engelsch wordt gesproken.

Dit laatste punt is van belang, want in het Engelsch nog meer dan in andere talen bestaat er een beduidend verschil, wat uitspraak en woorden-

,keus betreft, tusschen de taal van den beschaafde en die van « *the man in the street* ».

Waar dienen wij dus het beschaafd Engelsch te gaan zoeken?

Dr. P. Austin Nuttall in het Voorbericht van zijn uitstekend Woordenboek (1) zegt het ons. Hij haalt de volgende woorden aan van den grooten lexicograaf Dr. Worcester : « *The standard of pronunciation is not the authority of any dictionary, or of any orthoepist; but it is the present usage of literary and well bred society. The question may be asked, where is this standard to be sought, or this usage to be ascertained? To this may be answered, that London is the great metropolis of English literature, and that it has an incomparably greater influence than any other*

---

(1) *The Standard Pronouncing Dictionary of the English language.* Van zijn werk spreekt Dr. Nuttall als volgt : « *The* STANDARD PRONOUNCING DICTIONARY, *the result of many years unremitting labour and research, will be found to combine the united labours of the most eminent lexicographers of modern times; among whom may be mentioned the names of Dr. Worcester, Latham, Goodrich, Johnson, Walker, Craig, Richardson, and Ogilvie. As philologers and orthoepists, they have largely contributed towards the improvement and perfectibility of our noble language. It only remained therefore for the Editor of the present Dictionary to raise a superstructure on the joint labours of his predecessors that should be found every way worthy of their distinguished pre-eminence, and thus produce a standard work of reference, which, by its numerous emendations and additions, should fully accord with the present advanced state of English literature.* »

city in giving law, in relation to style and pronunciation, to the many millions who write and speak the language. » En Dr. Nuttall voegt er bij : « *Hence it is that English orthoepists naturally refer to the usage of the best society in London as their safest standard.* »

Welnu. daar ik sedert lange jaren in die Engelsche kringen om zoo te zeggen *leef*, meen ik zonder overmoed te mogen beweren dat ik weet hoe een woord in het Engelsch der beschaafden wordt uitgesproken. en eveneens of eene uitdrukking ja dan neen tot de fatsoenlijke taal behoort.

Kan de heer de Vreese hetzelfde zeggen?

Ik denk het niet.

Wat hij van het Engelsch kent, heeft hij uit boeken geput en op die wijze kan men geene levende taal, en allerminst het Engelsch, behoorlijk aanleeren. Is hij ooit in Engeland geweest? Het schijnt inderdaad dat men hem eens daarheen heeft gezonden om een Vlaamsch handschrift in het ***British Museum*** af te schrijven of te collationeeren. Om 't even, want in elk geval is het niet gedurende een vacantie-uitstapje naar Londen dat men de taal kan machtig worden. Dat hij overigens met de kringen, waar Dr. Worcester en Dr. Nuttall op wijzen, nooit in blijvende aanraking kwam, is wis en zeker en wat men te Londen op straat, in hotels en taveernen hoort, is zelden beschaafd Engelsch, maar eenvoudig *Cockney*, de eigenaardige tongval, waarvan de liedjes van Albert Chevalier en van Vesta Victoria ons eene gedachte kunnen geven.

Geen wonder dus dat de heer de Vreese, met prijzenswaardige, schoon wellicht niet volstrekt gemeende nederigheid, erkent dat zijne kennis van het Engelsch eene zeer geringe is. En het bewijs dat die kennis waarlijk « beneden alle peil staat » is hij zoo goed zelf te leveren.

Van zijne eigenaardige begrippen rakende de uitspraak van den Engelschen klinker *a*, kan ik slechts zeggen dat de heer de Vreese in hetzelfde geval verkeert als degene, die bij het hooren zingen de noten van elkander niet kan onderscheiden. Zijn gehoor is blijkbaar gebrekkig. Overigens verkoopt hij weer den vermakelijksten onzin. « Het is toch van algemeene bekendheid, zegt hij, dat de klank, die in woorden als *hat*, *bad*, *cab*, *jam*, *tram*, enz. door een *a* wordt voorgesteld, *tot de open* e*-klanken behoort.* »

Tot dusver Dr. de Vreese.

Het woord is nu aan Dr. Nuttall :

« A *has, in English, four distinct sounds : the long or slender, as in* **place, fate, cake**; *the short as in* **cat, china, fancy**; *the open, or Italian, as in* **father, cast, glass**; *and the broad, as in* **wall, appal,** *which is shortened in* **squall, what.** »

En verder :

« *The vowel* a, *in French, is generally considered as having two distinct sounds; the first long* (**pas**), *as in the English word* **far**; *the second short* (**bal**), *as in* **hat.** »

En elders nog : « E (*in German*) *when long*,

sounds like **a** *in* **fate**; *when short, like* **e** *in* **met**; *frequently however, it has an obscure sound, like* **e** *in* **battery**. »

Dus, volgens Dr. Nuttall, luidt de *a* in *hat, cab, jam, tram,* enz. *gelijk de Fransche* **a** in **bal**. Is dát een open *e*-klank? Luidt *bal* gelijk het Fr. *bel* of zelfs gelijk het Ned. *bel?* En, altijd volgens Nuttall, heeft de Duitsche (Hoog- of Nederduitsche) *e* nooit eenen klank, die de korte Engelsche *a* weergeeft. Overigens, gesteld de uitspraak *trem* de goede is, zoo zou men moeten aannemen dat er in het Engelsch geen merkbaar verschil in de uitspraak bestaat tusschen *ten* en *tan, Sem* en *Sam, ken* en *can, men* en *man, hem* en *ham, bed* en *bad,* enz. En dat ware toch al te gek.

De heer de Vreese verzekert ons te dier gelegenheid dat *tandem* in het Engelsch als *tendem* klinkt. Nu, *tandem* is een woord aan het Latijn ontleend en ziehier Dr. Nuttall's regel betreffende de uitspraak van zulke woorden : « *Every accented vowel not ending a syllable, but followed by a consonant, has the short sound as in English : thus* **Man'lius, Pen'theus, Pin'darus, Col'chis, Cur'tius,** *&a, have the short sound of the accented vowel, as in* **man'ner, plen'ty, prin'ter, col'lar, cur'few, &a.** » Waaruit volgt dat *tandem* niet als *tendem,* maar wel als *tánndem* luidt. En als de heer de Vreese « met zooveel fiducie » verklaart dat « al wie ooit in Engeland geweest is, dat (nl. de door hem geprezen uitspraak *trem,* enz.) heeft

kunnen waarnemen, » dan springt het in het oog dat die waarneming hoogstens alleen de straattaal kan gelden. Op straat immers hoort men 's avonds aan de deur der theaters en restauraties koetsiers en straatbengels roepen : *Keb, sir? Keb, sir?* Maar koetsiers en straatbengels spreken Cockney, een dialect, dat tot het beschaafd Engelsch nagenoeg in dezelfde verhouding staat als de taal van 't Gentsche *Niepuurtse* tot het Nederlandsch.

Op het gebied der historische en vergelijkende taalkunde is overigens de heer de Vreese niet minder goed beslagen.

Zoo deelt hij ons mede dat « in Engeland het Londensch dialect sedert het einde der middeleeuwen de algemeene taal geworden is. » Dat onverwacht nieuws heeft de heer de Vreese uit zijnen koker niet gehaald; in eene noot verwijst hij naar Kluge in Paul's *Grundriss der germanischen Philologie.* Het boek heb ik hier niet en kan dus niet nazien of de anders zoo gunstig aangeteekende Friedrich Kluge de hem toegeschreven enormiteit wezenlijk heeft geuit. Zoo ja, dan moet hij mij toelaten hem zekeren regel van Schiller te herinneren : *Wer Klug(e) ist, lerne schweigen.*

Want vast staat het dat het nieuwe Engelsch in de XIVe eeuw is ontstaan, niet uit het Londensch dialect, maar wel uit het Oost-Midlandsch, den tongval van Lincolnshire, Norfolk, Suffolk, Cambridge, Northampton, enz. Robert of Brunne, de schrijver van de *Handlyng Sinne*, was de eerste

die de overheersching ervan vestigde; Gower, Langland (*Piers the Plowman*) en Sir John Mandeville volgden, maar vooral waren het Chaucer, de dichter der *Canterbury Tales*, en Wicliffe, de vertaler van den Bijbel, die aan de taal hare gedaante gaven, en sindsdien heeft het Engelsch geene grondige veranderingen ondergaan. Overigens was de invloed van het Londensch zoo gering dat het Midlandsch weldra het Zuid-Engelsch uit een groot gedeelte van zijn gebied verdreef, namelijk uit Essex, Middlesex, Kent, Surrey, Sussex, enz. Alleen in het Zuidwesten bleef het als tongval bestaan.

Is het niet verdrietig dat een leek, een dilettante zulke elementaire waarheden aan eenen taalkundige van beroep moet leeren?

In mijn vorig opstel heb ik reeds verzet aangeteekend tegen de gewaagde bewering van den heer de Vreese dat « het Nederlandsch op 't punt van eenen goeden en helderen stijl veel strengere eischen (stelt) dan de beide zustertalen (Hoogduitsch en Engelsch) ». Die woorden heb ik, bepaaldelijk met het oog op het Engelsch, als « blakenden onzin » beschreven. Want overbekend is het dat het Engelsch, wat bondigheid en duidelijkheid aangaat, alle andere Europeesche talen verre overtreft en zelfs voor het Fransch niet moet onderdoen.

Niemand zal het verbazen dat de heer de Vreese volhoudt dat zijne bewering « volkomen juist » is. ZEd. Gel. is immers onfeilbaar. Maar de bewijsgronden, waar hij zich op beroept, zijn des te smakelijker :

« Alle mannen van wetenschap, zegt hij, welk vak ze ook beoefenen, ondervinden dagelijks en niet zelden de waarheid van 't geen de heer P. met zulk een vereerenden naam bestempelt, gedwongen als ze elk oogenblik zijn door zinnen uit te drukken wat in het Duitsch *of in het Engelsch* (1) met het meeste gemak door een compositum wordt uitgedrukt. Want juist in datgene, waarop zoo menig vaderlandslievend Nederlander uit Noord of Zuid zich zoo vaak en zoo gaarne beroemt, al zou onze taal, zooals De Vries het uitdrukt, « het onwaardeerbaar vermogen der woordkoppeling in zoo buitengewone mate » bezitten, *juist daarin staat het Nederlandsch bij de beide zustertalen verre achter* (1) ».

Bewondert, als 't u belieft, niet alleen Dr. de Vreese's fijnen stijl, maar ook Dr. de Vreese's redeneering : men verzoekt hem eene apodictische bewering door bewijzen te staven en hij antwoordt.... door dezelfde apodictische bewering met andere woorden uitgedrukt, maar van bewijzen geen spoor. En overigens wordt er hier weeral nevens de zaak gepleit. Gesteld onze taal, wat de woordkoppeling betreft, verre achter Duitsch en Engelsch staat, wat heeft dit te maken met de vraag of ja dan neen « het Nederlandsch op 't punt van eenen goeden en helderen stijl veel strengere eischen stelt dan de beide zustertalen? » Dat de Nederlandsche vertaling van eenen Duitschen of Engelschen tekst onduidelijk is, bewijst nog niet dat de tekst zelf onduidelijk mag heeten, maar veeleer dat onze woorden-

(1) Ik cursiveer.

schat ontoereikend is. En met het oog op het Engelsch is dit altijd het geval, want, wij moeten het bekennen, bij het Engelsch vergeleken is onze taal betrekkelijk zeer arm (1). En daarom ook gebeurt het dat Nederlandsche vertalingen uit het Engelsch vaak gebrekkig zijn en den zin niet trouw genoeg weergeven, terwijl zoo iets met Engelsche vertalingen uit het Nederlandsch zelden geschiedt.

Dat het gedurig smeden van nieuwe woordkoppelingen het Hoogduitsch soms onduidelijk maakt, wil ik niet loochenen. Ons Nederlandsch gaat echter aan hetzelfde gebrek mank en daarom past het ons niet steenen in den tuin van den buurman te werpen. Of in dat opzicht onze taal « verre achter » het Duitsch staat, is intusschen eene vraag, welke vakmannen, te beginnen met wijlen Prof. de Vries, niet precies in denzelfden zin als de heer de Vreese beantwoorden en wier oplossing dus iets anders vereischt dan een hoogmoedig *sic volo, sic jubeo.*

Maar wat het Engelsch betreft, gaat het orakel van den heer de Vreese de palen der drolligheid waarlijk te buiten. ZEd. Gel. weet dus niet dat sedert eeuwen de Engelsche compositums meer en meer in onbruik raken, dat alle schrijvers hen zorgvuldig vermijden en dat het juist is om ze te ver-

(1) Het Nederlandsch (vgl. De Vries en Te Winkel's Woordenlijst) bestaat uit ± 48000 woorden. In het Engelsch zijn er thans minstens 70 à 80000.

vangen dat de Engelsche taal zulk eene menigte nieuwe woorden aan het Latijn en aan het Fransch heeft ontleend! Om zich daarvan te overtuigen, is het genoeg het eerste Engelsch boek het beste open te slaan. Daar heb ik bij voorbeeld voor mij liggen het Juni-nummer van de *Review of Reviews*. In het eerste artikel vind ik *drie* compositums (*world-drama*, *yellow-skinned*, *firework*); in het tweede, *geen enkele*; in het derde, *drie* (*ever-growing*, *time-honoured*, *railway-station*); in het vierde, *twee* (*railways*, *earthquake*), enz., enz. Daarentegen in de vier eerste bladzijden van Dr. de Vreese's anti-critiek heb ik een *dertigtal* woordkoppelingen geteld (1).

De heer de Vreese vraagt of « een Nederlandsch schrijver, om behoorlijk zijn taal te kunnen schrijven, ook Engelsch en Duitsch taalgevoel moet hebben? » *C'est selon*. Een litterator zeker niet, alhoewel het bezit ervan hem stellig te stade komt, maar een taalkundige wèl. Wie immers aan taalkunde doet, ja als rechter optreedt, mag zich er niet mede vergenoegen woordenboeken te doorsnuffelen en te excerpeeren : wat men van hem verwacht is, bene-

---

(1) De afkeer der Engelschen voor lange woorden, en dus *à fortiori* voor compositums, is genoeg bekend. Zoo worden eene menigte woorden heden meesttijds in afgekapten vorm gebruikt, b. v. *cab* (*cabriolet*), *mob* (*mobility*), *cycle* (*bicycle*), *photo* (*photograph*), *consols* (*consolidated fund*), enz. Voor vele dier woorden is zelfs de oorspronkelijke vorm thans totaal verdwenen.

vens belezenheid, ook critische geest en het vermogen om door vergelijking met aanverwante talen de studie der onze op waarlijk wetenschappelijke wijze te ondernemen. In elk geval, wanneer men van Duitsch en Engelsch niet meer weet dan hetgeen de heer de Vreese er van blijkt te kennen, zou het voorzichtig wezen de « zustertalen » met vrede te laten en indien men verplicht is er op te wijzen, eenen minder orakelachtigen toon aan te slaan. Want als Calchas dwaasheden verkoopt, lachen de ongeloovigen.

Dit alles belet niet dat Dr. de Vreese's besluit luidt dat niet *zijne* kennis der Engelsche taal, maar wel de *mijne* voor verbetering vatbaar is (1). *Amen!*

Dat de heer de Vreese *mij* lessen in het Engelsch geeft, is reeds verlustigend genoeg. Dat hij aan beschaafde en geletterde *Engelschen* hunne eigene taal wil leeren spreken is intusschen een verschijnsel, dat, met het oog op ZEd. Gel. 's geestestoestand, erg verontrustend mag heeten. En dat doet hij nochtans naar aanleiding van dat mooie woord *first chop*, hetwelk hij bij voortduring voor onberispelijk Engelsch tracht te doen doorgaan.

---

(1) ZEd. Gel. is er zoozeer op uit om mijne « onkunde » te bewijzen dat hij zelfs blijkbare drukfeilen als afdoende argumenten tegen mij inroept. Zoo staat er in mijn vorig opstel dat de *th* in onze taal door *d* of s wordt vervangen. Iedereen zal wel dadelijk ingezien hebben dat er hier een *lapsus* was en dat het *d* of t moest zijn (*thing, ding; he liveth* — nieuw Engelsch *he lives* —, *hij leeft*). Intusschen triomfeert de heer de Vreese. Och arme!

Het verwondert ZEd. Gel. dat ik zoo « dadelijk zes Engelschen bij de hand had » om op inlichtingen uit te gaan : « het geluk diende mij », doet hij ietwat ironisch opmerken, alsof ik niet dagelijks met Engelschen omging. Maar er zijn Engelschen en Engelschen : « Als men betrouwbare inlichtingen, waarmede men kan voortredeneeren, wil hebben, moet men die zoeken bij bevoegder mannen dan bij de eerste de beste. » Met andere woorden, de heer de Vreese is beter op de hoogte dan de Engelschen « bij wie ik informeerde. »

Niet onaardig zal het zijn hier te vertellen wat de « gang van zaken » wezenlijk geweest is.

Toen ik, een jaar geleden of zoowat, Dr. de Vreese's boek, dat ik juist had ontvangen, doorbladerde, werd natuurlijk mijne aandacht getroffen door het woord *first chop* dat hij vóór de gebruikelijke uitdrukking *first rate* plaatste. *First rate* toch is wat men in de beschaafde Engelsche omgangstaal doorgaans bezigt. A[1] en *first class* zijn ook goed, maar het eerste behoort tot de handelstaal en het andere eerder tot den officieelen stijl. *First chop*, dat ik mij niet herinnerde in de kringen waar ik te huis behoor, ooit vernomen te hebben, was klaarblijkelijk *slang*; maar waar had de heer de Vreese die uitdrukking gehaald? Eerst dacht ik aan *chop* (een stuk vleesch) en aan de *chop-houses* of goedkoope kleine restauraties der *City*, die de heer de Vreese (gelijk iedereen) mogelijk bezocht had. Was misschien daar *first chop* in zwang,

evenals men in den wijnhandel spreekt van *première cuvée?* Ik was mis. Nuttall's woordenboek lag op mijne tafel en toen ik het opende, las ik het volgende :

« Chop.... *a Chinese word signifying quality, applied to goods. In China, a permit, or stamp.* »

Dan was alles klaar. Uit China hadden matrozen het woord naar de Londensche Dokken overgebracht; van daar was het in de straattaal gedrongen en dewijl buitenlanders die eene taal maar oppervlakkig kennen, al wat zij voor *colloquialisms* (1) houden, ter vollediging van hunnen beperkten woordenvoorraad, gretig opvisschen, kon ik mij gemakkelijk voorstellen hoe de heer de Vreese den voorrang had geschonken aan eene zegswijze, welke hem ongetwijfeld eigenaardiger scheen dan het minder schilderachtige *first rate.*

Kort daarna begaf ik mij naar Engeland, niet om een onderzoek aangaande Dr. de Vreese's Engelsch in te stellen, doch eenvoudig om een paar weken met vrienden door te brengen. Daar bevond ik mij daags na mijne aankomst aan tafel met verscheidene dames en heeren. Deze laatste waren ten getalle van zes, te weten een kolonel der artillerie, die lange jaren in Oost-Indië en in Zuid-Afrika

---

(1) Ik weet niet of de heer de Vreese het woord *colloquialism* zeer goed verstaat. Blijkbaar denkt hij dat het *tot de* algemeene *omgangstaal behoorende* beteekent. Dit is niet zoo. Gewoonlijk heet in het Engelsch *colloquialism* wat wij *provincialisme, idiotisme, neologisme* of ook *gemeenzame uitdrukking* noemen. Vele *colloquialisms* zijn eenvoudig *slang.*

heeft doorgebracht (1); een clergyman, M. A. (*Magister artium*, *maître-ès-arts*, hetzelfde als hier doctor in de wijsbegeerte en letteren); een ingenieur; twee renteniers, die beiden te Cambridge hebben gestudeerd, en een advocaat, tevens lid van het Parlement, en als knappe *essayist* alom bekend, dus, niet « de eerste de beste, » niet « vrij ontwikkelde menschen, » maar hoogst ontwikkelde, ja geletterde lieden, die allen door geboorte, opvoeding en maatschappelijke stelling tot de kringen behooren waar het beste Engelsch wordt gesproken, tot de kringen die, in zake van taal en uitspraak, volgens Worcester en Nuttall, den toon geven.

Op 't einde van den maaltijd verwijderden zich de dames, terwijl de heeren nog een poosje bleven zitten om eene sigaar te rooken en een glas wijn te drinken. Men sprak van den toestand in de Transvaal, van den strijd tusschen Hollandsch en Engelsch in Zuid-Afrika, van de moeilijkheden, die de assimilatie, *id est* de verengelsching, der Boeren beletten, en iemand - ik herinner mij niet wie het was — wees op de Engelsche uitspraak als zijnde een der bedenkelijkste hinderpalen. Dit bracht mij Dr. de Vreese's zonderling Engelsch in het geheu-

---

(1) Die kolonel heet *Tremlett* en ik sta er voor borg dat er in de uitspraak een merkbaar verschil bestaat tusschen de eerste lettergreep van zijnen naam en het woord *tram*. In de wandeling gezeid, spreekt kol. Tremlett zeer vlot het Kaapsch-Hollandsch en weet dus hoe de klinkers in onze taal worden uitgesproken.

gen en ik vroeg aan de aanwezigen wat zij er van dachten. Het nieuws dat, volgens eenen Gentschen taalkundige, *tram* in het Engelsch niet als *tramm*, maar wel als *trem* zou klinken, werd door algemeen gelach begroet en de clergyman gaf mij het antwoord waarvan ik den zakelijken inhoud in mijn opstel heb samengevat. Wat betreft *first chop*, de kolonel alleen kende het woord, dat hij te Hong-Kong dikwijls had gehoord, toen hij daar in garnizoen lag. Ook *zijn* antwoord heb ik medegedeeld.

Ziedaar alles en ik denk dat het nutteloos is aan te dringen. Om goed Engelsch te leeren spreken, komt het mij natuurlijk voor bij beschaafde Engelschen ter schole te gaan. De heer de Vreese oordeelt er anders over en gaat liever bij Hollandsche en Duitsche boekgeleerden te rade. Ik veronderstel dat wanneer hij een proces heeft, hij eenen geneesheer laat roepen en indien hij ziek valt, zich haast eenen advocaat te raadplegen (1).

---

(1) Naar aanleiding eener reis naar Holland, waar hij met groot succes eene reeks voordrachten heeft gehouden, geeft ons de gevierde Engelsche schrijver Israel Zangwill in het jongste nummer van *The Ludgate* (Nov. 1900) eenige der indrukken ten beste, door hem gedurende dat uitstapje opgedaan. Zoo herinnert hij ons dat « *to talk like a Dutch uncle has long been a proverb for* **pragmatic verbosity.** » Zou men niet zeggen dat hij op Dr. de Vreese zinspeelt? « *My mentor in Dutch ways*, voegt Zangwill er bij, *was a native professor of English, who studied English as we study Greek or Latin, and had a whole world of rules of which I was painfully ignorant. He showed me books in which my lan-*

Mag ik mij nog eene kleine aanmerking veroorloven? Evenals de Hollanders op Java hun Nederlandsch met Maleisch doorspekken, zoo gebruiken Engelsche kolonisten in hunne gemeenzame omgangsspraak eene vracht inlandsche woorden, als b. v. in het Canadeesch-Engelsch ***cache***, ***portage***, ***voyageur***, ***pemmican***, ***toboggan***, enz.; — in het Kaapsch-Engelsch, ***trek***, ***outspan***, ***roer***, ***drift***, ***impi***, ***kraal***, enz.; in het Indisch-Engelsch, ***tiffin***, ***punkah***, ***syce***, ***bheestie***, ***ayah***, ***khaki***, enz., enz. Vele dier woorden, als b. v. ***sepoy***, ***rajah***, ***bungalow*** en thans ***uitlander*** en ***khaki***, werden in de ***algemeene*** omgangstaal opgenomen, maar met ***first chop*** is dit geenszins het geval en voor den Engelandschen Engelschman blijft het even vreemd als ***toewanbesaar*** of ***sapáda*** ten onzent. De door Dr. de Vreese aan Murray's woordenboek ontleende citaten bewijzen eenvoudig dat ***first chop*** een « ***Anglo-Indian colloquialism*** » is (1). Uitdrukkingen van dien

---

guage was curiously and wondrously spelt so as to exhibit the pronunciation. He flourished chapters, primed with subtleties in the use of prepositions. **If I disagreed with him as to colloquial usages he was prepared to prove his points by quotations from the British classics,** *some of which he had edited.* » Zangwill deelt ons niet mede wat hij daarop antwoordde. Laat ons hopen het was eenvoudig : ***Don't teach your grandmother to suck eggs!***

10 Nov. 1900.

(1) *Scheeve lavabo* is een Brusselsch *colloquialism*. Is het goed Nederlandsch? En als een Franschman spreekt van *un cercle* **select** *où l'on ne voit que des gens* **smart**, is dat Fransch? Overi-

aard, welke stellig geen Engelsch zijn, vindt men bij de vleet in de werken van Rudyard Kipling en andere Indo-Britsche schrijvers. Eveneens zou men Jan ten Brink's *Oost-Indische Heeren en Dames* kunnen excerpeeren en honderden voorbeelden van Javaansch-Hollandsch aanhalen zonder daarom het bewijs te leveren dat die uitdrukkingen tot het geijkt Nederlandsch behooren.

Naar aanleiding hiervan is het gepast het woord aan den heer de Vreese zelven te laten.

Op mijne bewering dat *first chop* geen Engelsch is, maar lage *slang* en zelfs geen algemeen bekende *slang*, antwoordt ZEd. Gel. door het volgende orakel :

« Dit laatste is een vérité à la Palisse : er bestaat geen algemeen bekend slang; het eigenaardige van slang is juist dat het binnen een zekeren kring beperkt blijft, en wat algemeen bekend is kan slang geweest zijn, maar is het niet meer. En wat is een taal dan wel voor den heer Prayon, daar hij durft zeggen dat first chop geen Engelsch is, daar het slang is. »

Ja, Heer Doctor, ik durf dat zeggen; maar ik verzoek u niet te gebaren dat gij mij niet verstaat. Als ik zeg : « *first chop* is geen Engelsch, het is *slang*, » dan beteekent zulks blijkbaar dat het geen *goed*

---

gens twijfel ik of *first chop* wezenlijk tot de *tegenwoordige* Engelsche omgangstaal in Indië behoort. In elk geval heb ik die uitdrukking door leden mijner familie, die aldaar wonen of gewoond hebben, nooit hooren bezigen.

Engelsch, geen *beschaafd* Engelsch, geen *letterkundig* Engelsch is. In denzelfden zin zegt men : *rouflaquette* is geen Fransch, het is *argot*; *schabletter* is geen Nederlandsch, het is Brugsch, en *foetemalheuren* is noch Hollandsch, noch Vlaamsch, het is Gentsch uit het « *Luizegevecht.* »

Wat aangaat de « *vérité à la Palisse,* » dat is weer Hollandsch-Fransch. Dat een Vlaming bij onze Noorderbroeders ter schole ga om zijne eigene taal te leeren, ik gun het (1)! Maar om zich in het Fransch te volmaken, is het niet noodig den Moerdijk over te steken en Leiden of zelfs den Haag te bezoeken. In België immers wordt-er (in beschaafde kringen) uitmuntend Fransch gesproken, ja een Fransch waarvan het eenig gebrek is dat het misschien al te academisch luidt. Laat den heer de Vreese naar dat Fransch eens luisteren en hij zal gewaar worden dat er eenig verschil bestaat tusschen die taal en het *jargon* der ongeletterde kleine burgerij, die zich schaamt Vlaamsch te spreken en de voorkeur geeft

---

(1) Volgens den heer de Vreese is *Ik gun, dat* een gallicisme. Dat is wat nieuws. Heeft ZEd. Gel. geene andere *Hollandsche* boeken gelezen dan werken over Middelnederlandsch? Welnu, ik raad hem aan eens werken handelende over wijsbegeerte, rechtswetenschap, wiskunde, enz. te raadplegen. Vgl. overigens *Wdb. der Ned. taal,* Ve deel, 9e afl., bl. 1278 : « *Ik gun, dat* (enz.) : ik gedoog, ik laat toe (dat), maar in de bepaalde opvatting van : ik heb er vrede mede, ik verzet er mij niet tegen, het is mij goed of onverschillig (dat, *enz.*). » *Quid,* Heer Doctor? Of hoor ik niet goed?

aan hetgeen ons volk « Fransch met haar op » heeft gedoopt (1).

Intusschen moet mij ZEd. Gel. toelaten hier te herinneren dat men in het Fransch, zooals het te Parijs en niet te Koog-aan-de-Zaan of buiten de Brugsche Poort wordt gesproken, zegt en schrijft *une vérité à la M. de la Palisse* of beter nog *une vérité de M. de la Palisse*. Want de Fransche veld-

(1) De heer de Vreese houdt zich blijkbaar overtuigd dat er geene Vlamingen bestaan, die beter dan hij zelf met de Fransche taal vertrouwd zijn, in welk geval men inderdaad zou moeten besluiten dat het alhier met de kennis ervan treurig gesteld is. Gelukkig denken de Franschen er anders over. Zij weten ja dat er Belgen zijn, die de Fransche *g* op zijn Gentsch uitspreken en b. v. *Il a marié une sœur de son ami* zullen schrijven, maar het is hun niet onbekend dat duizenden Vlamingen zich in het Fransch ordentelijk uitdrukken en dergelijke Marolsche kemeltjes zonder de minste moeite vermijden. Er is meer : onder onze Fransch-Belgische schrijvers zijn er velen van Vlaamschen oorsprong en enkelen worden te Parijs nog meer dan te Brussel gevierd. Ik noem slechts onder de dooden Emile de Laveleye, Charles de Coster, Eug. van Bemmel, Georges Rodenbach; onder de levenden Georges Eekhoud, Emile Verhaeren, Gustave van Zype, Maurice Maeterlinck. Is er trouwens iemand buiten de muren van Guislain's Gesticht, die in ernst zou durven staande houden dat bij die schrijvers de kennis der Fransche taal « beneden alle peil » staat? Is er iemand, die het wagen zal te beweren dat, van het standpunt van *het* Fransch, de Fransch-Belgische letterkunde eene « doorloopende cacographie » is? De taal overigens, welke mannen als een Victor Jacobs, een d'Elhoungne, een Paul Devaux in ons Parlement deden klinken, de taal, die men alhier in voorname kringen hoort, is ontegensprekelijk zuiver en zelfs sierlijk Fransch. Jef Casteleyn, wat ook de heer de Vreese zich moge inbeelden, is het type niet van den *beschaafden* Franschsprekenden Vlaming.

heer, wiens naam de onverdiende eer genoot spreekwoordelijk te worden, heette niet *Palisse*, maar *La Palisse* (Jacques de Chabannes de la Palisse). Men zegt dus **La** *Palisse*, evenals men zegt **La** *Fontaine*, **La** *Bruyère*, **La** *Fayette*, **La***martine*. Verbeeldt u, als ge kunt, eenen Franschman, die u zou spreken van *les Fables de Fontaine*, *les Caractères de Bruyère*, *les exploits de Fayette*, *les Méditations de Martine*. En ik voeg er bij dat wanneer men in dien bepaalden zin van La Palisse gewaagt, men doorgaans *M. de la Palisse* zegt en noch *La Palisse* (*tout court*), noch *le maréchal* of *le seigneur de la Palisse*. Waarom? Omdat *M. de la Palisse* de geijkte uitdrukking is.

De hierboven aangehaalde woorden van den heer de Vreese bevatten drie stellingen :

1° « *Er bestaat geen algemeen bekend slang.* »

In het Fransch hebben wij b. v. *chic*, *gommeux*, *cocotte*, *rastaquouère*, *carottier*, *rapin*, *cabotin*, *pion*, *la rousse*; -- in het Duitsch, *Louis*, *Bauernfänger*, *Philister*, *Fuchs*, *schneidig*, *Backfisch*; - in het Engelsch, *masher*, *swell*, *toff*, *booze*, *bobby*, *oof*, *quid*, *bob*. Al die woorden — en honderden meer — zijn *slang* en allen zijn algemeen bekend.

2° « *Het eigenaardige van slang is dat het binnen een zekeren kring beperkt blijft.* »

Volkomen waar — *eertijds* toen *slang* dievenlatijn beteekende. Maar sedert vijftig jaar werd de zin van het woord gewijzigd. Wat de heer de Vreese

slang noemt, heet tegenwoordig *cant* (1). Heden verstaat men door *slang* eene verzameling van allerlei woorden en zegswijzen, die min of meer, ja gewoonlijk algemeen bekend zijn, maar, op een zeker getal uitzonderingen na, tot de beschaafde taal niet behooren. De misgreep van den heer de Vreese is overigens zeer natuurlijk : hij kent slechts wat hij in boeken heeft gevonden en mogelijk zijn de door hem geraadpleegde werken ietwat verouderd en niet meer op de hoogte der huidige Engelsche omgangstaal.

3° « ***Wat algemeen bekend is kan slang geweest zijn, maar is het niet meer.*** »

Dus is de taal der dieven en moordenaars in Frankrijk geen *argot* meer, daar zij dank aan de

---

(1) « Cant *is the dialect of a class, often used correctly enough, as far as grammar is concerned, but often also unintelligible to those who do not belong to the class or who are not acquainted with its usages.* Slang *was at first the* cant *of thieves, and this seems to have been its only meaning until well into the present century. Some time during the middle of the century* slang *lost this narrow limitation, and came to signify a word or a phrase used with a meaning not recognised in polite letters, either because it had just been invented, or because it had passed out of memory. While* cant, *therefore, was a language within a language, so to speak, and not to be understanded of the people,* slang *was a collection of colloquialisms gathered from all sources, and all bearing alike the bend sinister of illegitimacy.* »

Professor Brander Mathews, *The Function of Slang* (in *Harper's New Monthly Magazine*, vol. 87, pag. 304, nr van Juli 1893).

romans van Balzac, Eugène Sue en anderen, welke door millioenen lezers gretig werden verslonden, thans algemeen bekend is. Wie toch weet niet wat *chourineur, escarpe, cambrioleur, cheval de retour* beteekenen? En niet minder bekend zijn uitdrukkingen als *on dirait du veau —, attends, je viens —, il a du poil aux pattes —, poser un lapin* — die dus, volgens den door den heer de Vreese gestelden regel, geen *slang* meer zijn.

En ziedaar wat de heer de Vreese « wetenschap » noemt!

Die wetenschap, waarvan het bijzonderste kenmerk is dat zij zich om de *feiten* niet bekommert, is overigens nog al eigenaardig. Zoo beweert de heer de Vreese dat *chop*, alhoewel in China gebezigd, geen Chineesch woord is... omdat het uit het Hindi *chhâp* is afgeleid (2). Eveneens is zeker

---

(2) Hindi en Hindoestani zijn met elkander niet te verwarren. Hindi is de taal der meeste inwoners (± 90,000,000) van het eigenlijke Hindoestan, dat is van de streek begrensd door de Himalaja's in het Noorden, de Vindhya's in het Zuiden, Bengalen in het Oosten en de Pandjab in het Westen. Het is eene Arische taal, die voor de negen tienden uit van het Sanskrit afgeleide woorden bestaat. Hindoestani is de *lingua franca* van Indië, die door Europeërs in hunne betrekkingen met inboorlingen wordt gebezigd. De spraakleer is in den grond dezelfde als die van Hindi, maar ongeveer de helft der woorden is van Persischen of Arabischen oorsprong. Hindoestani had zijn ontstaan te danken aan de Mohammedaansche keizers van Delhi, aan wier hof Persisch werd gesproken. Hindoestani werd overigens met Persische letters geschreven en Hindi met Sanskritsche karakters. Alle Europeërs in Indië spreken Hindoestani, terwijl er betrekkelijk weinigen zijn, die Hindi kennen.

bisschop geen Nederlandsch, daar het van het Latijn *episcopus* komt. En *séraphin* is geen Fransch, 't is Hebreeuwsch.

Overigens, ook hier pleit de heer de Vreese nevens de questie. De vraag is niet of *first chop* Hindi of Chineesch, *slang* of geen *slang* is, maar of het benevens, ja vóór *first rate* in de beschaafde taal (*in polite letters*) mag gebruikt worden. Er zijn immers *slang*'sche uitdrukkingen, die het volkomen geoorloofd is te bezigen en daarentegen oorspronkelijke Engelsche woorden, welke het verboden is in een fatsoenlijk gezelschap te laten hooren, enkelen natuurlijk omdat zij onbetamelijk zijn, anderen omdat ze gemeen zijn, anderen eindelijk om de door den heer de Vreese zelven ingeroepen reden : *dat zegt men niet*. Zoo b. v. mag een Franschman zijn gesprek met talrijke *mon Dieu*'s doorspekken; hij mag zonder schroom van den duivel en van de hel spreken. Maar in Engeland zal geen gentleman in een salon *my God* uitroepen noch de woorden *devil* of *hell* uitspreken. Waarom? Daarom. Ieder land heeft zijne eigene gewoonten, die de taal zoowel als de kleederen en de manieren betreffen. Waarom nemen wij onzen hoed af als wij een bezoek afleggen in stede van onze schoenen uit te trekken gelijk de Oosterlingen? Waarom zijn de heeren in Engeland bij een trouwfeest anders gekleed dan hier te lande? Waarom is het *bad form* in Frankrijk, als men zich tot eene dame wendt, na het predicaat *madame* of *mademoiselle* den familie-

naam te laten volgen, terwijl de Engelschen juist het tegenovergestelde doen? 's Lands wijs, 's lands eer!

Ik zei zooeven dat in het Engelsch vele *slang*'sche woorden en uitdrukkingen tegenwoordig tot de fatsoenlijke taal behooren. Gij moogt overal zeggen *I am awfully glad*, *I'll put my foot down*, *I don't give myself away*. Gemeenzamer, maar toch toegelaten zijn b. v. *You'll be jolly sorry*, *I got stranded*, *He is the boss of the show*. Maar geen wel opgevoed man zal aan eene dame, hoe aanlokkelijk ook, toevoegen *I freeze to you*, noch aan de vrouw des huizes na een fijn diner verklaren dat *The grub here is first chop* (1).

In het Fransch insgelijks zal niemand u laken, daar gij den heer A. *un homme chic* noemt en professor B. *un raseur*. Gij zult ook mogen verzekeren dat een tooneelschrijver ditmaal *un succès épatant* heeft genoten, terwijl zijn laatste stuk *un four noir* geweest was. Maar ik raad u niet aan, hoe hongerig gij ook mocht wezen, aan uwen gastheer te vragen : *Allons-nous bientôt bouffer*?

Kortom, het geldt hier eene questie van min of meer, welker oplossing aan den goeden smaak van eenieder dient te worden overgelaten. Goede

---

(1) Onder eene van George du Maurier's geestige teekeningen in *Punch* leest men het volgende — ik citeer uit het geheugen :
TOMMY. — *Mummy dear, is it wicked to say « Blow it? »*
MOTHER. — *No, my darling; it is worse than wicked: it is vulgar.*

smaak, evenals *tact*, is ongelukkig eene deugd, welke niet bij allen te vinden is. Reden te meer voor eenen vreemdeling om met driedubbele voorzichtigheid te werk te gaan wanneer hij zich op het gebied van *slang* waagt.

Daarom juist neem ik het den heer de Vreese zeer kwalijk dat hij, een professor van taalkunde, wat zeg ik? een taalzuiveraar! als hij ons ter vertaling van ééne Vlaamsche uitdrukking verscheidene Engelsche zegswijzen *pêle-mêle* aangeeft, er niet bijvoegt : deze behoort tot den fatsoenlijken stijl en gene tot de straattaal of tot een koloniaal dialect. Zoo iets immers is bij zoo'n strengen rechter moeilijk te verschoonen. Wat zou de heer de Vreese denken, moest hij aan zijne leerlingen vragen hoe men in het Fransch *Ik ben verloren* vertaalt en als antwoord kreeg : Men zegt *je suis f...ichu, je suis perdu ?* Heel waarschijnlijk zou de kwâjongen op de strenge berisping onthaald worden, die mij eens op de schoolbanken te beurt viel, toen ik om mijne makkers te doen lachen eenen volzin uit *De Bello gallico* vertolkte door *César le fourra au bac.*

Maar genoeg! Laat ons nog voor een poosje tot mijne zoogezegde onbekendheid met de Nederlandsche taal terugkeeren.

De heer de Vreese, die zeker bewust was dat hij zich op glibberigen grond bewoog, heeft zeer behendig de rollen verwisseld. Zooals ik het aanstipte, komt het er niet meer op aan te onder-

zoeken of Dr. de Vreese's stelling ja dan neen bewezen is, maar eenvoudig of ik bevoegd ben om in questies van taalkunde mede te praten. En om te doen uitschijnen dat ik inderdaad een ***ignoramus*** ben, heeft hij mijn opstel zorgvuldig uitgeplozen — hij bekent het zelf — en angstvallig gezocht waar er eene komma te veel of een koppelteeken te kort, met één woord waar er zoogezegde FOUTEN tegen spelling of spraakleer te vinden waren. En telkens werd het vergrijp met een triomfantelijk *sic* en een onbepaald getal uitroepingsteekens aan den schandpaal gespijkerd (1).

Wat ernstige menschen van zulk een spel (2) denken, zal ons Dr. R. A. Kollewijn zeggen. Ik laat hem het woord :

« Grappig is het te zien, hoe het woordelijstje (van De Vries en Te Winkel) soms als wapen dienst moet doen in een heftige polemiek.

« Meneer A. heeft tegen meneer B. geschreven,

---

(1) Die geijkte, schoon wat lange uitdrukking gebruik ik hier in stede van het kortere *schandpalen* om den heer de Vreese te voldoen. ZEd. Gel. houdt van dat woord niet. Waarom? Is *schandpalen* slechter dan *fusilleeren* of *vierendeelen*? Intusschen is het hoogst vermakelijk den heer de Vreese op plechtigen toon te hooren pontificeeren : « Men zegt *aan den schandpaal spijkeren*. » Beeldt hij zich in dat we dat niet weten en dat wij het van hem moeten leeren? Hij verneme dus dat het ons belieft woorden te zijner eer te smeden en b. v. te zeggen dat ZEd. Gel. niet alleen « schandpaalt », maar ook « schoolmeestert. »

(2) La servitude pédantesque des puristes sent la cuistrerie, chose immonde (H. Castille).

en de gloed van zijn overtuiging heeft hem een paar maal doen verzuimen, zich omtrent het geslacht van een woord te vergewissen. Meneer B., pijnlik getroffen door het betoog van A., tracht de beweringen van deze op allerlei wijzen te ontzenuwen. Met de scherpe blik van de haat ziet hij het stuk van zijn tegenpartij nog eens door. Zou A. zich nergens verkeerd hebben uitgedrukt? Of « taalfouten » gemaakt? Met de Vries en te Winkel in de hand kontroleert hij de geslachten..... Jawel! Er staat : « met die ketting » en een paar bladzijden later : « in de angst. » En het boekje van de Vries en te Winkel zegt toch duidelik : ketting, m. — angst, m. — Bravo! nu verklaart meneer B. in zijn antwoord op hoge toon, dat A. wèl zou doen met eerst zonder fouten te leren schrijven; of dat A. niet de blijken geeft van in zijn jeugd voldoend onderwijs te hebben genoten; en dan citeert hij de zinnen waar de fouten in voorkomen en laat drukken : « met die (*sic!!*) ketting »; « in de (*lees :* den) angst. » A. haalt de schouders op over die schoolvosserij, maar een groot deel van het lezend publiek denkt : Jongen, als die A. taalfouten maakt, is hij toch waarachtig óók zo'n licht niet (1) ».

Het doet mij waarlijk deugd met dien emmer *Hollandsch* water Dr. de Vreese's uitpluizingsmanie wat te koelen. Van je vrienden motje 't hebben, plachten wij te Utrecht te zeggen.

Overigens heb *ik* de pretentie niet zonder fouten te schrijven. Waar mannen als Matthias de Vries, Prof. Verdam, Dr. Jan ten Brink, Dr. A. Beets nu en dan tegen de eenigszins willekeurige regels

(1) *Opstellen over Spelling en Verbuiging*, bl. 7-8.

onzer spraakkunst zondigen (1), moet men *mij* verschoonen wanneer ik mij op mijne beurt vergrijp. En de heer de Vreese, die soms ook fouten begaat en b. v. ***herkennen*** schrijft waar ***erkennen*** vereischt wordt (2), zou zich niet zoo streng moeten toonen. Want zijne strengheid grenst aan het onrechtvaardige en zelfs aan het onredelijke. Niet alleen worden mij blijkbare lapsussen en drukfeilen als fouten verweten, maar het schijnt dat ik ook ongelijk had ***de baton van een parapluie*** te schrijven, alhoewel dit een ***citaat*** was (3) en dus, naar ik dacht, onveranderd diende te worden aangehaald. Er is meer. Evenals de heer de Vreese gallicismen ziet waar er geene zijn, keurt hij zoogenaamde « fouten » af, die door onze spraakkunst volkomen worden gebillijkt, b. v. het gebruik van accusatief instede van datief in zinnen als ***Mijne landgenooten kan ik niet aanraden*** of ***Zij zijn het hunne eigene slor-***

---

(1) Dr. Kollewijn (*loc. cit.*, bl. 136 en volg.) citeert eene reeks fouten tegen spelling en spraakkunst door die geachte taalkundigen — en door vele andere Hollandsche schrijvers van naam — begaan. Dr. K. gaat zelfs zoo ver dat er, volgens hem, niet één (Noord-) Nederlander is, die zonder fouten schrijft.

(2) « Wij herkennen de hegemonie van het Noordnederlandsch als een onvermijdelijk iets. » *Taalzuiveraar's Borstwering*, bl. 219.

(3) Vgl. de mededeeling van Dr. Jan ten Brink op het Taalcongres te Gent (*Handel.*, bl. 362). Daar ik zijne woorden uit het geheugen aanhaalde — de *Handelingen* waren nog niet verschenen — heb ik ze onwillekeurig ietwat gewijzigd. De heer ten Brink heeft gezeid : « Ik kan den bâton van *mijn* parapluie niet vasthouden. »

digheid verschuldigd. Op school immers heeft men mij geleerd — en mijn leermeester was wijlen Prof. Heremans — dat men in zulke gevallen ***ad libitum*** den derden of den vierden naamval mag bezigen (1). Eveneens werd er mij ingeprent dat het geoorloofd is bijvoegelijke naamwoorden eindigende op ***er*** of ***en*** onverbogen te laten, dat bijgevolg ***hunne eigen slordigheid*** niet slechter is dan ***hunne eigene slordigheid*** en ***talrijker voorbeelden*** even goed als ***talrijkere voorbeelden.***

Van hetzelfde deeg is het verwijt dat het een fout is te schrijven : « De gallicismen, die in de werken van Busken Huet zoo talrijk loopen als ***konijnen*** in onze duinen. » De heer de Vreese denkt zeker dat het DE ***konijnen*** zou moeten zijn. Waarom? Zijn er buiten onze duinen geene konijnen te vinden? En in het Nederlandsch laat men het bepalend lidwoord niet weg als men op eene onbepaalde hoeveelheid wijst? En dan weer, waarom heeft de heer de Vreese zijn werk getiteld ***Gallicismen in het Zuidnederlandsch*** en niet DE ***Gallicismen***

---

(1) Dienaangaande schrijft de heer H. Meert (*Onkruid onder de Tarwe*, bl. 79) : « Bij de andere opgenoemde verbuigbare woorden worden in de taal van heden zeer dikwijls de datief en de accusatief gelijk gemaakt aan den nom. » De heer Meert keurt dat goed en staaft zijne meening door voorbeelden uit Vlaamsche en vooral uit *Hollandsche* schrijvers. Het komt mij voor dat de heeren taalzuiveraars in elkanders rapen zitten. Eerlang zullen waarschijnlijk Luther de Vreese en Calvijn Meert elkander in den ban slaan. Of is het niet reeds gebeurd?

in het Zuidnederlandsch? Eindelijk dacht ik ook dat er woorden zijn, gelijk *soort* b. v., die men naar keuze als vrouwelijk of als onzijdig mag aanzien. Wat *soort* betreft, staat er in de Woordenlijst van De Vries en Te Winkel *soort, V. en O.* Maar de heer de Vreese is ongetwijfeld beter op de hoogte dan een Heremans of een De Vries.

« Wat een taal! » klaagt elders de heer de Vreese: « *ten laste gelegde gallicismen!* » En ziet! Heremans (in zijn *Ned.-Fr. Wdb.*) geeft ons als voorbeeld « *Iemand iets te last leggen* » en Bal (*Verkl. Wdb*) « *Iets ten koste leggen* » en beiden ook « *telastelegging.* » Wie weet het beter? De Vreese of Heremans? De Vreese of Bal? Stemt gij *op* De Vreese? Ik niet.

De heer de Vreese verzekert nog dat hij in mijn opstel een goed dozijn gallicismen heeft ontdekt. 'k Geloof het gaarne, ofschoon enkele dier gewaande gallicismen — en ook eenige der mij toegeschreven « fouten » — niets anders dan *anglicismen* zijn. Edoch, daar komt het er niet op aan.

Welnu, evenals ik zonder wroeging waar het past een bastaardwoord bezig, zal ik bij voortduring gallicismen, germanismen en anglicismen aanwenden telkens ik zulks noodig zal achten om mijne gedachte beter of duidelijker uit te drukken. Ik zal schrijven *Tusschen den duivel en de diepe zee*, liever dan het ietwat gemeen klinkende *Van den drup in den regen dreigen te komen*; — *Gij moet uwe deur open laten of sluiten*, liever dan *Gij moet er*

haring of kuit van hebben, omdat ik mijne beelden elders dan op de Vischmarkt ga zoeken.

Om dezelfde redenen zal ik, « als 't past bi appetite » germanismen gebruiken als *bijtreden*, *een gevolg* **der** *onwetendheid*, *de methode is* **eene alleszins verouderde**, *een* **beduidend** *verschil*, en ook *polemistisch* en *juristisch*.

Wat *polemistisch* aangaat, ik vind het juister dan *polemisch*. Dit laatste woord toch is afgeleid uit *polemos* (= oorlog), niet uit *polemiek*, en er bestaat gelukkig nog eenig verschil tusschen die twee gedachten. Waarom overigens zou *polemistisch* minder goed zijn dan *theoretisch* en *sympathetisch*? Of moeten we misschien *theorisch* en *sympathisch* zeggen?

Juristisch, waarvan onze Noorderbroeders zich gedurig bedienen (1), heb ik, net als zij, aan het Duitsch ontleend omdat er geen Nederlandsch woord bestaat, dat den zin ervan weergeeft. *Juridisch* is heelemaal wat anders; het is afgeleid uit *jus* en beteekent ongeveer hetzelfde als *rechtsgeleerd* : zoo is de *juridische taal* = de *rechtsgeleerde taal*. Of het kan ook in dezelfde gevallen gebruikt worden als *juridique* in 't Fransch : *un conflit juridique* = *een juridisch geschil*, *une controverse juridique* = *een juridische strijd*. Daarentegen doelt *juristisch* op de *juristen* : 't is hetgeen aan de juristen eigen is. In dien zin heb ik van de *juris-*

---

(1) O. a. in de studententaal.

tische omgangstaal gesproken, dat is van de taal der juristen onder malkander. Het verschil tusschen *juridisch* en *juristisch* is omtrent hetzelfde als dat tusschen *sociaal* en *socialistisch*.

Wat hebben wij overigens aan dat eeuwig gezanik over punten, die, alles wel ingezien, toch maar van ondergeschikt belang zijn? Zou men niet zeggen dat het Vaderland verloren is omdat wij nu en dan een gallicisme of eene dialectische uitdrukking gebruiken? Doen de Hollanders dat ook niet? En in de werken van hunne beste schrijvers zijn er dikwijls geene stuitendere taal- en spelfouten te vinden dan bij onze zoogenaamde « knoeiers? » *La fô-ô-ôrme!* roept Brid'oison, alsof er niets anders in de wereld bestond.

Poultney Bigelow, in zijne treffende tooneelen uit den Duitschen Bevrijdingsoorlog (1), verhaalt ons hoe, den 29 Maart 1814, de Koning van Pruisen, die tot dusver den veldtocht op eenen afstand had meegemaakt, zijne troepen, daar ze tot voor Parijs waren gedrongen, eindelijk inhaalde en dadelijk in oogenschouw nam. Maar toen hij bij de eerste afdeeling stil hield, kon de Koning zijne ontevredenheid niet bedwingen. De soldaten — geen wonder na al hetgeen zij hadden moeten doorstaan! — waren ongeschoren en ongewasschen; hunne kleeren

---

(1) *The German Struggle for Liberty*, 41e hoofdstuk, in *Harper's Magazine*, nr 553 (Juni 1896).

hingen aan flarden; deze had eene geblutste schako op den kop en gene eene versletene politiemuts; meer dan één bij gebrek aan schoenen had zich met klompen moeten behelpen..... Wat een verschil met de schitterende regimenten, die te Berlijn op het Paradeplein zulk een verrukkend schouwspel opleverden! « Zij zien er mij te slecht uit, de vuile kerels! » snauwde de misnoegde vorst Generaal York toe, gaf zijn paard de sporen en verdween. Twee dagen laten togen de Bondgenooten Parijs in triomf binnen; maar de Pruisische soldaten, die de zegepraal met hun bloed hadden betaald, mochten buiten de stad blijven : zij waren te vuil.

Op den heer de Vreese maakt hetgeen hij het « onooglijk, ondenkbaar Nederlandsch » der Flaminganten noemt(1), denzelfden indruk als de gelapte

(1) Zóó bestempelde de heer de Vreese, tien jaar geleden, de taal van een ander Academielid. Om niemand jaloersch te maken, verklaart hij nu (*Borstw.*, bl. 119) dat « de taal van (dien) schrijver niet slechter is dan hetgeen wij over 't algemeen te lezen krijgen. » En hij voegt er bij : « de voordracht zelve, die ik hier beantwoord, (levert) daarvan het overtuigend bewijs. » Dus, volgens den heer de Vreese, is *mijne* taal « onooglijk en ondenkbaar » en doet ZEd. Gel. « walgen » (*Steward, a basin!*). Niet onaardig zal het zijn tegenover het oordeel van den heer de Vreese dat van een paar andere taalzuiveraars te stellen. Op het laatste Congres te Gent zei de heer De Neef : « De Heer Prayon van Zuylen meent dat men in België even goed Nederlandsch spreekt als hij zelf. Ik geloof dat dit niet juist is... » (*Handelingen*, bl. 234). Even vleiend was de heer Meert : « De Heer Varenhorst, zei hij, wilde bewijzen, wat trouwens geen bewijs behoeft, dat er niet velen zijn die in Zuid-Nederland eene

en gescheurde uniformen der Pruisische landweer op den met *schneidige* militairen ingenomen Friedrich-Wilhelm III. *Hij walgt er van.* Laat mij toe hem te herinneren dat die Flaminganten, wier aandacht door den bangen strijd, welken zij tegen eenen overmachtigen vijand voeren, gansch in beslag wordt genomen, zekerlijk te verschoonen zijn, indien zij, op dringendere zorgen bedacht, tot nog toe verzuimd hebben hunnen stijl naar behooren te poetsen en te kuischen. Dat zal er wel later van komen : *à chaque jour suffit sa peine* (1). Intusschen kunnen wij aan den heer de Vreese niet verbieden naar hartelust te walgen, maar wij mogen, dunkt mij, hem beleefdelijk verzoeken elders dan op onzen kop zijne gal te gaan uitbraken.

---

beschaafde taal spreken in alle omstandigheden en niet alleen wanneer zij eene voordracht houden. De Heer Prayon van Zuylen verkeert in dit geval, evenals de Heer De Neef; maar de personen, die dit doen, zijn met den vinger aan te wijzen » (*Ibid.*, bl. 237). En daarop antwoordde ik : « De Heer Meert zegt : er zijn eenige uitzonderingen, en hij is zoo vriendelijk geweest mij onder die uitzonderingen te noemen. Neen, Mijnheer Meert, die uitzonderingen zijn geen uitzonderingen, men kan die uitzonderingen bij honderden en duizenden tellen » (*Ibid.*, bl. 238). — Zooals men ziet, zijn de ketterjagers het niet eens : Vargas en Del Rio spreken mij vrij, ja prijzen mij, terwijl Hessels, ouder gewoonte, *Ad patibulum!* mompelt. Neem u in acht, Hessels! Rijhove komt en buiten de Kortrijksche poort staat de historische boom, die op u wacht! Laat maar uwe verbazing weeral ten top stijgen.

(1) Vgl. de redevoering van Dr. Jan te Winkel op het XXV[e] Taalcongres (*Handelingen*, bl. 235).

Eindelijk mag men zich afvragen of de heer de Vreese wel degelijk bevoegd is om in zaken van taalkunde als onfeilbare rechter op te treden, anders gezegd of hij het zoo machtig beter weet dan degenen, die hij met hooghartig misprijzen behandelt. Die vraag immers is van belang, want, wordt zij ontkennend beantwoord, met welken naam dienen wij het gedrag van den heer de Vreese te bestempelen? Verbeeldt u den pot, die aan den ketel verwijt dat hij zwart is! (1) Overigens, hoe kan iemand, die zelf aan daltonisme « laboreert » (2), oordeelen of anderen ook kleurenblind zijn?

Moesten wij wat de heer de Vreese in de Inleiding van zijn werk *Gallicismen* herhaaldelijk beweert, letterlijk opnemen, zoo zouden wij ons hier inderdaad bevinden voor eenen schouwvager, die met zijne roetige vingers het Vlaamsche linnen wil zuiveren. Maar die geaffecteerde nederigheid zal wel niemand misleiden (3). Victor Hugo, een der hoo-

(1) Dit is een « verduitscht » anglicisme, dat de heer de Vreese natuurlijk minder mooi zal vinden dan Potgieter's « bult des eerbieds ». Die vertaling van *la bosse du respect* bewijst intusschen dat Potgieter de Fransche taal niet kende — en de schedelleer evenmin. *Bosse* immers kan of door *bult* (hooge rug) of door *knobbel* worden vertolkt en *knobbel* is het woord, dat hier diende gebezigd te worden om de phrenologische *verhevenheden* aan te duiden. Daarvan schijnt de geleerde heer de Vreese niet bewust te zijn. En nochtans is « bult des eerbieds » bijna zoo schoon als het beruchte « commissaris van afronding » (*arrondissement*).

(2) Dit is « beschaafd » Hollandsch.

(3) « *There is no phase of conceit more detestable than self-depreciation* », zegt F. C. Philips in zijn te recht beroemd roman *As in a Looking-Glass*, hoofd. II.

vaardigste menschen die ooit geleefd hebben, spreekt onveranderlijk van zijnen persoon en van zijne werken als van dingen waarvan de geringe waarde de oogen uitsteekt : men herleze bij voorbeeld het voorbericht van zijn meesterstuk *Ruy Blas*. Zoo iets vergeeft men gaarne aan Victor Hugo — omdat hij Victor Hugo is. Anderen, terwijl zij naar complimenten visschen, stellen zich aan het gevaar bloot dat men hunne zedige protestaties niet als eene rhetorische figuur zal beschouwen, maar *au pied de la lettre* nemen, ja als eene door het bewustzijn der eigene onbevoegdheid afgedwongene bekentenis aanzien.

Want de « wetenschap » van den heer de Vreese is van gansch bijzonderen aard. Zij bepaalt zich hoofdzakelijk bij het kwistig aanwenden van hetgeen de Franschen *bagout scientifique* noemen, vervolgens bij het stelselmatig afbreken van zijne tegensprekers, die voor onkundigen en erger nog worden uitgemaakt, en dan bij het eindeloos aanhalen der opinies van anderen : uit ZEd. Gel.'s eigen voorraad wordt ons weinig of niets ten beste gegeven. Dit is, zooals ik het in mijn vorig opstel zei, de theologische methode, het *jurare in verba magistri* tot *ultima ratio* verheven, maar die methode komt in wetenschappelijke zaken niet te pas, om de goede en afdoende reden, dat zij allesbehalve wetenschappelijk is. Zoo zijn er advocaten bij voorbeeld, die in stede van een rechtspunt zelven toe te lichten, zich er mede vergenoegen uit Dalloz of eenig ander werk

van dat soort eene reeks arresten te visschen en op die beslissingen te wijzen. De tegenpartij natuurlijk ontdekt in hetzelfde boek andere arresten, die het tegendeel zeggen, en de geheele zaak komt hierop neer : wie van beiden kan met het grootste getal citaten voor de pinne komen? Of zulke advocaten op den naam van « rechtsgeleerden » aanspraak mogen maken, zal door velen gevraagd worden.

Vogels van dezelfde pluimagie ontmoet men overal op wetenschappelijk gebied, papegaaien, die alles herhalen, spiegels, die alles weerkaatsen, maar geene scheppende kracht bezitten. Zij zijn geleerden en denkers precies als de brave kruidenier die 's avonds in de herberg herhaalt wat hij 's morgens in zijn dagblad gelezen heeft, een staatsman. En dan nog gebeurt het niet zelden dat de kruidenier zijn blad verkeerd heeft begrepen, dat de papegaai de hem *geserineerde* woorden verminkt, dat de spiegel niet geheel zuiver en effen is, zoodat de beelden er nagenoeg in voorkomen gelijk in de gekromde glazen van het *Palais de l'Optique*. Wie uitsluitend in *second-hand* wetenschap handel drijft, kan moeilijk aan zulke ongevallen ontsnappen.

De groote Gœthe heeft die zoogezegde geleerden met meesterhand geschetst. Naast Faust, den vinder, den baanbreker, heeft hij den saaien Wagner geplaatst, den man der traditie en der schoolsche wijsheid. En men weet hoe de ondeugende Mephistopheles dien flauwen pedant beoordeelt :

Doch euer Meister, das ist ein Beschlagner :
Wer kennt ihn nicht, den edlen Doctor Wagner,
Den ersten jetzt in der gelehrten Welt!
Er ist's allein, der sie zusammen hält,
Der Weisheit täglicher Vermehrer.
Allwissbegierige Horcher, Hörer
Versammeln sich um ihn zu Hauf.
Er leuchtet einzig vom Katheder,
Die Schlüssel übt er wie Sanct Peter,
Das Untre so das Obre schliesst er auf.
Wie er vor allen glüht und funkelt,
Kein Ruf, kein Ruhm hält weiter Stand;
Selbst Faustus Name wird verdunkelt,
Er is es, der allein erfand (1).

Mutatis mutandis zijn deze regelen, dunkt mij, nog al toepasselijk op den veldtocht, door den heer de Vreese ondernomen tegen de Vlaamsche letterkunde, die « doorloopende cacographie, » en tegen onze beste schrijvers, « bij wie de kennis der Nederlandsche taal beneden alle peil staat. »

Bovenstaande beschouwingen maken duidelijk waarom ik het wenschelijk, ja volstrekt noodig acht dezen pennestrijd te sluiten. Met den onfeilbaren Wagner discuteert men niet; men bukt gedwee voor zijne orakels of men doet gelijk Tolstoï met den banvloek der Heilige Russische Synode : men lacht er mee.

---

(1) *Faust*, 2e deel, 2e bedrijf.

Slechts eene enkele terechtwijzing zal ik mij nog veroorloven, daar het gepast is dadelijk den nek te breken aan eene legende, welke de heer de Vreese gaarne zou doen ontstaan.

De heer de Vreese *pose pour la victime* en klaagt dat men hem aanvalt; hij beroept zich op het « rechtvaardigheidsgevoel » der leden van de Koninklijke Vlaamsche Academie, hopende dat « den verdediger dezelfde mate van welwillende aandacht zal geschonken worden als aan den aanvaller. »

Dat is zeer aandoenlijk, maar alles behalve juist. *Ce n'est pas le lapin qui a commencé.*

Niemand heeft den heer de Vreese aangevallen. *Hij* is het integendeel, die sedert jaren onze Vlaamsche schrijvers en inzonderheid hen, die in de Academie zetelen, stelselmatig aanrandt en voor *cacografen* en *taalbedervers* uitmaakt. Ons tegen dergelijke aantijgingen naar vermogen te weren is ons recht, ja onze plicht, en het feit dat de heer de Vreese zich daarover ergert is weer een bewijs van den zonderlingen geestestoestand waarin hij verkeert: een schoolmeester, dien een zijner leerlingen het zou wagen tegen te spreken, zou zich niet anders uitdrukken.

Een kort overzicht der retroacten zal volstaan om de zaak in het ware daglicht te stellen. Oude koeien uit de gracht te halen, dat doe ik niet graag, maar hier is het volstrekt noodig, te meer daar de heer de Vreese zulks zelf doet en dan nog wel op eene wijze, die berekend schijnt om het publiek te misleiden.

Ik zal mij echter bepalen bij hetgeen gansch onontbeerlijk is en enkel op stukken wijzen, welke de heer de Vreese zelf in zijne *Borstwering* inroept.

In het *Nederlandsch Museum*, jaargangen 1890 en 1891, verscheen van zijne hand eene reeks bijdragen getiteld *Zuidnederlandsche Taal- en Letterkundige Wetenschap*. Ik zal die opstellen hier niet bespreken. Wie lust heeft kan ze lezen, alsmede den zeer merkwaardigen brief, dien de heer de Vreese naar aanleiding ervan in de *Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle*, 14en jaargang, 12e aflevering liet drukken. Ook een artikeltje van mij in laatstgenoemd tijdschrift mag men raadplegen (1).

Het zal volstaan thans te herinneren dat voormelde opstellen van den heer de Vreese zonneklaar voor doel hadden het bewijs te leveren dat de Koninklijke Vlaamsche Academie uit onwetende knoeiers en onvoldoend toegeruste dilettanten is samengesteld.

Met het oog hierop wordt door den (toekomstigen) Dr. de Vreese (2) het werk van een onzer medeleden als type van hetgeen wij kunnen leveren (3)

---

(1) *Sartor resartus*, in de *Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle*, 14en jaargang, 9e aflevering.

(2) Bedoelde opstellen werden, naar hetgeen de heer de Vreese ons zelf meedeelt, in het begin van 1889 geschreven, toen hij nog student was en hoogstens twintig jaar oud.

(3) Ik zeg : *als type*. Want de heer de Vreese (z. hooger aan, bl. 661) drukt er op aan dat de taal van den door hem geschandp...., *pardon!* aan den schandpaal gespijkerden schrijver niet slechter is dan de onze en bepaaldelijk dan de mijne.

aan eene scherpe critiek onderworpen en onmeedoogend uitgeplozen. De heer de Vreese doet, ***with a vengeance,*** wat Dr. Kollewijn zoo geestig bestempelt : hij snuffelt en wroet dat het een pleizier is en geeft zich over met hart en ziel aan het bedwelmend genot der foutenjacht. Wel is waar verwart hij bij gelegenheid de huiskat met eenen Bengaalschen tijger en neemt nu en dan onschuldige pataten voor geurige truffels — aan die gewoonte overigens houdt hij bij voortduring vast, zooals de heer Buitenrust Hettema (een Hollander, als 't u belieft!) kan getuigen. Maar dat mishandt niet : voor den jager blijft het de hoofdzaak met leege handen naar huis niet te moeten keeren. En of de zak van onzen foutendelver vol was! Tot barstens toe. *Vier-en-dertig* octavo-bladzijden met *sic*'s en uitroepingsteekens gevuld! Geen wonder dat de heer de Vreese met triomfantelijk welgevallen aldus besloot :

« Ik walg van eene dergelijke taal. Als men zulk een boek doorwerkt, loopt men gevaar met zijne gebreken besmet te worden en zelf een onooglijk, ondenkbaar Nederlandsch te gaan schrijven en spreken. En de man, die dit alles schreef, werd waardig gekeurd lid te worden der Koninklijke Vlaamsche Akademie voor Taal- en Letterkunde! *Dignus, dignus est intrare!* »

Dat spreekt! Soorte zoekt soorte, niet waar?

Want, al worden hunne tekortkomingen minder uitvoerig behandeld dan die van den uitgekozen zondebok, ook andere leden der Academie krijgen

hun pak : aan de heeren P. Alberdingk Thijm, Génard, de Pauw, Gailliard, Stallaert, P. Willems — heb ik er vergeten? — wordt er, ieder op zijne beurt, een certificaat van onkunde verleend.

Dat verder al wie binnen of buiten de Koninklijke Vlaamsche Academie, dezer verdediging tegen hare belagers had durven nemen, terdeeg werd afgeranseld, hoef ik nauwelijks te zeggen. Maar ik zie er van af die ietwat oudbakkene lieftalligheden weer ter tafel te brengen en verwijs eenvoudig den gretigen liefhebber van zulken kost naar Dr. de Vreese's gepeperd broeisel : mij doet het ding hoesten en kuchen.

Sindsdien is er machtig veel water in de Schelde gevloeid. De heer de Vreese, die op 21 Januari 1892 schreef : « *Intusschen kan ik moeilijk iets uitdenken, dat ik der Academie zou kunnen benijden,* » (1) is heden briefwisselend lid van die zoo weinig benijdenswaardige Academie geworden, en werd er door allen — en ook door mij — op de gulhartigste wijze onthaald. Want juist door die benoeming had de Koninklijke Vlaamsche Academie weeral willen aantoonen hoe zij zich boven alle questies van personen weet te plaatsen en hare deuren wijd open stelt voor al wie aan onze taal- en letterkunde diensten kan bewijzen.

---

(1) *Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle*, 14e jaargang, 12e aflevering, blz. 568.

Minder begrijpelijk schijnt het dat de heer de Vreese er in toestemde het lidmaatschap te aanvaarden. « Walgen » is toch geene aangename gewaarwording. Wat zal de arme jongen geleden hebben bij het vernemen van het « onooglijk, ondenkbaar Nederlandseh, » dat hij daar in de Academie moet hooren! En het gevaar dan, waar hij zich aan blootstelde, het gevaar zelf « besmet » te worden! Gelukkig geeft ons Prof. Verdam, door den heer de Vreese met wellust aangehaald, de oplossing van het raadsel :

« Aan de Vlaamsche studenten, zei de geachte taalkundige, moet de gelegenheid worden gegeven, om grondig Middelnederlandsch te leeren, opdat het volgend geslacht niet meer zij *een geslacht van verdienstelijke dilettanten,* maar van mannen, in staat om — *iets wat de tegenwoordige leden met den besten wil der wereld niet kunnen* — de Vlaamsche Academie te brengen op de hoogte der Middelnederlandsche taalwetenschap. » (1)

« Die woorden komen *mij* zeer ernstig voor! » schreef destijds (1892) de heer de Vreese. Inderdaad : ***tout s'explique***. Wij weten nu waarom Eenoog het

---

(1) *Prenez mon ours*, zeggen de Franschen. Intusschen vind ik het ietwat kras te eischen dat *de* Vlaamsche studenten het Middelnederlandsch grondig zouden moeten aanleeren. Dat aanstaande professoren zulks doen, begrijp ik, maar *de* Vlaamsche studenten kunnen hunnen tijd beter en practischer besteden : dat zij zich ermede vergenoegen het *huidig* Nederlandsch machtig te worden en daarna het Fransch, het Engelsch en het Duitsch. *Levende* talen zijn toch, denk ik, van grooter nut dan *doode*.

rijk der blinden met zijne tegenwoordigheid vereert: hij is in ons midden getreden om ons, arme dilettanten, « op de hoogte te brengen » van de Middel-nederlandsche wetenschap en van eenen heelen boel andere dingen, waarvan wij geen begrip hadden.

En lang hebben wij niet moeten wachten. De Academie had de verhandeling van den heer de Vreese over *Gallicismen* te recht bekroond. Ik zeg *te recht*, want volgaarne wil ik nogmaals erkennen dat het werk, enkele feilen waarop ik niet verder zal drukken daargelaten, hoogst verdienstelijk is en eene wezenlijke leemte aanvult. Ongelukkig, toen het boek eindelijk in druk verscheen, veroorloofde zich de heer de Vreese er eene ellenlange Inleiding bij te voegen, welke jaren *na* de bekroning werd geschreven en zonder voorkennis der Academie het licht zag.

De strekking dier Inleiding heb ik in mijn vorig opstel doen kennen Ik zal dus niet aandringen en eenvoudig aanstippen dat het stuk niets anders is dan eene breedvoerige paraphrase der artikels, welke tien jaar geleden door het *Nederlandsch Museum* werden afgekondigd.

Door de vijanden der Koninklijke Vlaamsche Academie, werd het werk van den heer de Vreese met uitbundige geestdrift begroet en ik hoef maar te wijzen op de vreugdekreten van het *Volksbelang* bij het verschijnen van hetgeen het Gentsch blad « een schotschrift tegen de K. V. Academie » noemde.

Wat deed de heer de Vreese? Teekende hij verzet aan tegen de bedoelingen, welke het *Volksbelang* hem toeschreef? Neen : hij zweeg dat hij zweette.

Dan was het dat ik, van den eenen kant, aan het *Volksbelang* schreef om te doen opmerken dat de door den heer de Vreese uitgesproken veroordeeling op de beste vrienden van het blad nog meer dan op de leden der Academie toepasselijk was, en, van den anderen kant, in den schoot der Academie zelve een protest meende te moeten indienen tegen beschuldigingen, welke mij ongegrond of in elk geval zeer overdreven schenen.

Door zulks te doen heb ik mij eenvoudig van eenen plicht gekweten. Gaarne hadde ik iemand anders die onaangename taak op zich zien nemen. De handschoen werd ons allen toegeworpen, maar niemand verroerde zich en dan moest ik wel ook hier als kampioen optreden en de uitdaging beantwoorden. Want, al werd ik te Gent geboren en opgebracht, *stropdrager* ben ik niet genoeg om te laten zeggen dat de Academie, waar ik lid van ben, hare eigene onbevoegdheid erkent, daar zij een boek, waarin dezelve betoogd wordt, heeft bekroond en uitgegeven. Immers, hadde de Academie zulks *wetens en willens* gedaan, zij zou zich even belachelijk hebben aangesteld als het gemeentebestuur van Gent toen het aan eene der voornaamste straten den naam gaf van den beul zijner geboortestad, den hardvochtigen Keizer Karel. En de eer der Koninklijke Vlaam-

sche Academie is mij te dierbaar om zulk een hoonend verwijt zonder protest te laten.

Dit alles, men mag het gelooven, is alles behalve pleizierig en men zal, hoop ik, begrijpen dat ik er genoeg van heb. Daar zijn immers twee manieren om Flamingant te zijn. Wij kennen de manier van den heer de Vreese : hij heeft ze zelf beschreven. Onze manier, de manier der *strijdende* Vlaamschgezinden, is minder platonisch en ook minder aangenaam : wij zijn de levende « borstwering » waarachter zich voorzichtigaards schuilhouden; wij zijn het die slagen geven en krijgen; op onze kap mag de vijand onophoudend beiaarden. Dát kan ons weinig schelen. Maar als Vlamingen, die zich anders buiten den strijd houden, al beweren zij der Vlaamsche beweging toegedaan te zijn, ons op hunne beurt lastig vallen, dan wordt het tijd zich af te vragen wien men hier voor den aap houdt. Overigens, alles wat ik noodig achtte heb ik gezeid. Ik trek niets in en heb er niets bij te voegen. Allerminst behaagt het mij nevens de zaak te pleiten en zonder einde te redekavelen. Het *Leitmotiv* van Dr. de Vreese's boek was de taalkundige onwetendheid der Vlaamsche schrijvers over 't algemeen; het *Leitmotiv* van zijn laatst opstel is de onkunde van uwen dienaar in het bijzonder. Welnu, ik verklaar het zoo beslist mogelijk, hoe lokkend het deuntje ook moge klinken, ik zing niet mee. Wanneer de heer de Vreese zal bewezen hebben dat ik een ezel ben en hij zelf een

feniks, zal het daarom nog niet blijken dat zijne stelling gegrond en nog minder dat onze letterkunde eene « doorloopende cacographie » is.

Ik wensch nu te besluiten.

Ik heb het dikwijls reeds gezeid en ik herhaal het nogmaals : de Vlaming, die zich boven nationale eigenliefde en persoonlijke belangjes weet te verheffen, beschouwt de taal, niet als een *doel*, maar eenvoudig als een *middel*. Het doel der Vlaamsche beweging is geenszins *l'art pour l'art*, de taal om de taal zelve; het doel van ons streven is de zedelijke en stoffelijke opbeuring van het Vlaamsche volk *door middel van de moedertaal*.

Waarom door middel van de moedertaal en niet liever door middel van het Fransch of van eene andere wereldtaal, die, met het oog op de internationale betrekkingen en zelfs op onze *Belgische* toestanden, toch meer nut zou opleveren dan het Nederlandsch?

Omdat wij niet kunnen wachten totdat ons volk verfranscht, verduitscht of verengelscht zij. Zoo iets zou tijd, veel tijd vereischen, misschien wel een paar eeuwen, en intusschen zou de beschaving alhier stilstaan en ons Vaderland in alle opzichten vervallen en achteruitgaan. Ten bewijze daarvan strekke het thans na eene lange, eeuwenlange worsteling volkomen verengelschte, maar tevens zoo laag mogelijk

gedaalde Ierland. Daarom ook willen wij ons met ons eigen Nederlandsch, al is het geene wereldtaal, blijven voorthelpen.

Zoo men ziet, berust die onze redeneering op de veronderstelling dat wij reeds eene cultuurtaal, namelijk het Nederlandsch, *bezitten* en bijgevolg deze als voertuig der gedachten en als tolk der beschaving *dadelijk*, ja bij voortduring kunnen aanwenden.

Maar dat *postulatum*, juist omdat de geheele Vlaamsche beweging er op gegrond is, wordt door onze tegenstanders stelselmatig ontkend en bestreden: *Het Nederlandsch*, zeggen zij, *is eene* **vreemde** *taal, die in België* **door niemand wordt gesproken**. *Er bestaan in België Vlaamsche tongvallen, die van provincie tot provincie, ja van stad tot stad verschillen, er bestaat geene algemeene Vlaamsche, laat daar Nederlandsche, taal. Nu, Art. 23 der Grondwet erkent als* **wettelijk** *alleen zulke talen, die in België* **bestaan**, *die door een niet onaanzienlijk gedeelte der Belgische bevolking worden gebezigd* (1). *Met het Nederlandsch is dit geenszins*

---

(1) Men zie Mr. C. Siffer's puike studie *De Landtalen voor de Grondwet* (in het *Nederlandsch Museum*, jaargang 1880, deel II, bl. 51-102), alsmede *De Belgische Taalwetten*, bl. 160. Vgl. ook het « Belgisch Bezwaar en Gesmeek » van 1829 : de opstellers ervan redeneeren precies gelijk Dr. de Vreese. En hetzelfde deed de heer Neujean in zijne beruchte redevoering van 19 December 1888.

het geval. Dus kan er geene spraak zijn van het Nederlandsch als officieele taal en nog minder als voertaal van het onderwijs. — Ziedaar wat men sedert 1830 in het Parlement en in de pers onophoudend heeft staande gehouden : wie daaraan twijfelt, doorbladere de *Annales parlementaires* en de verzameling van *Soir*, *Étoile*, *Chronique*, *Gazette*, enz., alsook het berucht vlugschrift van den heer Tournay-Detillieux.

Wij, die in de « sloot der flaminganterij » (1), niet uit vermaak, niet uit eigenbelang, maar uit zuiver plichtgevoel blijven plassen, wij hebben hierop geantwoord door afdoende te betoogen dat de Nederlandsche taal in België wel degelijk *bestaat* en bij de Vlamingen dezelfde rol vervult als het Fransch bij de Walen. De bewijsvoering, welke onze erkende leiders menigmaal hebben herhaald, hoef ik hier niet weer op te disschen. Zij is overbekend en ik zal mij ermede vergenoegen te wijzen op het manifest tijdens den strijd over de gelijkheidswet door de vrijzinnige Vlamingen van Antwerpen in het licht gezonden (2), alsmede op Alfred de Smet's pittig traktaatje *Il n'y a pas de langue flamande*.

Ja, maar terwijl wij aan de Franskiljons hardnekkig het hoofd bieden, zijn er Vlamingen, die

(1) Zóó spreekt de heer L. Simons Mz. Bij Cyriel Buysse heet het : « dat voortdurend ploeteren in 't moeras van het flamingantisme ».

(2) De opsteller ervan was Dr. Max Rooses.

ons in den rug aanvallen. Eerst was het Cyriel Buysse; thans zijn het de heer de Vreese en een paar andere taalzuiveraars, die den vijand een handje leenen.

Die zonderlinge vaderlanders preeken van de daken dat de Nederlandsche taal in België *onbekend* is; dat de Vlamingen niets anders dan hunne dialecten spreken; dat zelfs de taal van de kleine (1) schaar Flaminganten een afzichtelijk mengelmoes is van dialect, gallicismen en boekenvlaamsch; dat, van het standpunt van *het* Nederlandsch, de geheele Vlaamsche letterkunde als eene « voortdurende ergernis », als eene « doorloopende cacographie » dient te worden beschouwd; dat onze schrijvers « in het Fransch denken wat zij in het Nederlandsch zullen schrijven », zoodat hunne taal « vaak Fransch is met Nederlandsche klanken », enz., enz.

Dat is allemaal oud nieuws. In 1830 hebben ons Van Meenen, Rogier en Gendebien hetzelfde verteld en sindsdien hoe dikwijls werd het liedje op alle mogelijke tonen gezongen! Wel zeker, maar eenen Tournay-Detillieux en zelfs eenen Bara konden wij den mond toesnoeren door hun te doen opmerken dat zij van zaken spraken waar zij niets van kenden.

---

(1) Verrukkelijk is het te zien hoe de taalzuiveraars er met blijkbaar welgevallen op drukken dat de Flaminganten zoo weinig talrijk zijn. Op dit punt herhalen zij letterlijk wat Tournay-Detillieux, Cyriel Buysse en C° ons reeds dikwijls genoeg hebben verteld. *Les grands esprits se rencontrent.*

Kunnen wij den heer de Vreese, professor van taalkunde en lid der Koninklijke Vlaamsche Academie, met hetzelfde antwoord afschepen? Onmogelijk. Overigens, hij is het, die bij voorbaat schetterend verkondt dat *wij* onbevoegd zijn en niet mogen meepraten.

Als het zoo is, wat gewordt er van onze stelling? Zij is klaarblijkelijk onhoudbaar en bijgevolg is de Vlaamsche beweging, die er op berust, logisch niet te verdedigen. Want geen redelijk mensch kan toch de pretentie hebben ons eene *vreemde* taal, *welke in België niet bestaat*, op te dringen. Niet alleen het gezond verstand, maar tevens de letter en de geest der Grondwet verzetten zich uitdrukkelijk daartegen.

Evenals Cyriel Buysse, hebben dus onze taalzuiveraars aan de Franschgezinden wapens geschonken, waarmede deze ons zullen trachten dood te slaan. Aan den beruchten brief van Cyriel Buysse hadden wij de verminking der gelijkheidswet te danken. Wie weet of het boek van den heer de Vreese de klip niet wezen zal waartegen alle pogingen om de vervlaamsching der Gentsche Hoogeschool te bekomen schipbreuk zullen lijden? (1) Of beeldt

(1) In het prachtig verslag betreffende deze questie uit naam der Congrescommissie uitgebracht, is ons geacht medelid, Prof. Mac-Leod, zoo goed herhaaldelijk de argumenten in te roepen die ik in mijnen brief aan het Taalminnend Studenten-Genootschap *'t Zal wel gaan* had uiteengezet. Maar ongelukkig houden die mijne argumenten geenen steek indien Dr. de Vreese's stelling gegrond is. Wij zullen zien of ZEd. Gel. er betere zal uitvinden.

men zich in dat onze tegenstanders ziende blind zijn en de argumenten, welke men hun ter hand stelt, ongebruikt zullen laten?

Allen twijfel daaromtrent heeft het artikel in *l'Independant* doen verdwijnen, dat artikel waarin men van de door de taalzuiveraars op het XXVe Taalcongres afgelegde verklaringen zegevierend acte neemt. En vergeet het niet : *l'Indépendant* is geen straatblad, dat van zwanzerijen leeft, maar eene ernstige courant, welke als het persoonlijk orgaan van een lid van 't Ministerie algemeen wordt beschouwd. Ietwat gewaagd is het dus wat er in zulk een blad verschijnt als « onbekookten praat » minachtend van de hand te wijzen.

De heer de Vreese verwijt mij trouwens dat ik op dien « onbekookten praat » niets dan *ja* en *amen* heb geantwoord. Welnu, gesteld het waar is dat de Nederlandsche taal in België niet *bestaat,* vraag ik mij af wat wij antwoorden *kunnen*, wanneer men uit dat feit de logische gevolgen ervan afleidt? De « verzachtende omstandigheden pleiten, » zooals de heer de Vreese het poogt te doen, met andere woorden weeral nevens de zaak zwetsen en de eigenlijke vraag naar den achtergrond trachten te schuiven? Dat gaat niet, als men met tegensprekers te doen heeft, die niet dom genoeg zijn om zich door zulke onnoozele uitvluchten te laten beet nemen.

Het komt er niet op aan te onderzoeken of het « een verdienste is, zijn gebreken na te sporen en te erkennen, » of « zulks een bewijs is van den

ernst, waarmede men naar een groot doel streeft; » of « de flaminganten er geen oogenblik aan denken hun taal prijs te geven, ook al beseffen zij hoe gebrekkig zij ze kennen..... »

Dat is allemaal de vraag niet.

De vraag luidt :

Bestaat *de Nederlandsche taal in België*; *is zij eene der talen, die alhier worden* **gebezigd**, *qui sont* **usitées** *en Belgique?*

Op die vraag werd er door de taalzuiveraars — en namelijk door den heer de Vreese — **ontkennend** geantwoord (1).

Bijgevolg moeten zij de rede in 't aangezicht slaan of wel blozend toegeven dat onze verfranschers, op eene uitdrukkelijke bepaling der Grondwet steunende, zich met volle recht tegen het ambtelijk gebruik verzetten van eene taal, die in ons Vaderland niet *bestaat* en dus niet *wettelijk* is noch zijn kan.

Het gedrag van hen, die zulk een gevaarlijk wapen aan den vijand hebben bezorgd, bestempelde ik (in *Germania*) als *verraad*. Misschien is het woord niet gansch juist. Immers, onder de taalzuiveraars is er ten minste één, de heer H. Meert, die zich met iets anders dan taalpolitie onledig houdt en een werkzaam en zeer verdienstelijk aan-

---

(1) Door den heer de Vreese o. a. op bl. 173-175 van zijne *Taalzuiveraar's Borstwering*; door den heer Meert op bl. 17 van *Onkruid onder de Tarwe.*

deel in de Vlaamsche beweging neemt : zijne Vlaamschgezinde gevoelens zal zekerlijk niemand verdenken (1).

Maar, hoe zuiver ook de inzichten, de feiten blijven bestaan. De fabrikanten van Luik, Essen en Birmingham, die aan de Chineezen geweren en kanonnen verkochten, hebben noch gewenscht, noch gewild dat die wapenen zouden dienen om Europeërs te vermoorden. Zij waren er eenvoudig op uit om eenige millioenen op te strijken en hebben niet gedacht aan hetgeen zij hadden kunnen en moeten voorzien.

Dat zij zoo doende eene zware zedelijke verantwoordelijkheid op zich hebben geladen, is intusschen onbetwistbaar.

Hetzelfde geldt de taalzuiveraars, die met of zonder opzet in de kaarten van onze tegenstanders spelen (2).

---

(1) Zelfs op het gebied der Taalpolitie is de houding van den heer Meert verreweg zoo aanstootelijk niet als die van Dr. de Vreese. Men vergelijke de voorrede van *Onkruid onder de Tarwe* met die van *Gallicismen*. Niet alleen is zij veel korter, in alle opzichten beter opgesteld en meer *to the point*, maar de toon ervan is minder orakelachtig, minder kwetsend en tevens minder subjectief.

(2) De heer de Vreese vraagt waarom ik geen verzet aanteeken tegen de verheerlijking van wijlen J. David, die in 1856 de tekortkomingen der Vlaamsche schrijvers uit dien tijd aan eene scherpe critiek heeft onderworpen.

Ik antwoord :

1° Dat er eenig verschil bestaat tusschen David en den heer

« Kan men ooit verraad plegen door eerlijk de waarheid te zeggen? Naar mijn meening niet, » besluit de heer de Vreese.

Naar de mijne wèl.

Toen Bourmont in 1815, daags voor den slag van Ligny, aan Blücher en aan Wellington Napoleon's plannen ging mededeelen, was er in al

---

de Vreese en dat ik het nogal verwaand vind die twee namen in eenen adem te noemen en als 't ware op ééne lijn te stellen.

2° Dat David in 1856 schreef, toen de nieuwe Vlaamsche letterkunde nauwelijks geboren was en dus natuurlijk onvolmaakt moest wezen. Is het waar dat er veertig jaar later nog geene verbetering te merken valt, bewijst zulks dat het kwaad ongeneesbaar is.

3° Dat David, wel is waar, zijne tijdgenooten persoonlijk aftakelde, maar nooit beweerd heeft dat de Nederlandsche taal in België niet bestaat.

4° Dat het volstaat David's *Tael- en Letterkundige Aenmerkingen* met Dr. de Vreese's *Gallicismen* te vergelijken om dadelijk gewaar te worden hoe weinig de strekking van het eene werk met die van het andere strookt. David immers was er niet op uit om zich « eenen naam te maken. » Dien naam bezat hij reeds en het was een naam, die met iets anders dan taalzifterij in verband stond.

5° Dat David overigens aan de Vlaamsche beweging, waarvan hij een der stichters en steunpilaren was, diensten heeft bewezen, welke hem recht geven op de erkentelijkheid van alle vaderlanders; dat hij dus het standbeeld, te zijner eer opgericht, alleszins verdient. Wanneer de heer de Vreese zich op *dat* gebied, hetwelk hij nog niet heeft betreden, even verdienstelijk zal gemaakt hebben, zal hij de hoop mogen koesteren dat ook *zijn* konterfeitsel het dankbaar nageslacht op een van Gent's pleinen zal bewonderen.

hetgeen hij vertelde geene enkele onwaarheid. En toch was Bourmont een verrader (1).

Wil men een minder hoogdravend voorbeeld?

In Charles Dickens' ***Barnaby Rudge*** zien wij den wakkeren smid Gabriel Varden, die met aangelegd geweer de muiters in toom houdt, welke zijne woning belegeren. Daar verschijnt de meid Miggs aan een bovenvenster en roept — 't was de zuivere waarheid — dat zij eene kan bier in den loop van Varden's geweer heeft gegoten. Waarop natuurlijk het huis in eenen oogwenk wordt overrompeld.

Hoe bevalt u de waarheidsprekende Miggs, Heer Doctor? In onze geweren hebt *gij* uw bier, niet bij kannen, maar bij tonnen gegoten en gij laat het aan de godganschelijke wereld weten, terwijl de nakende vijand het verheugend nieuws dat onze stelling niet langer kan verdedigd worden, met gretigheid uit uwen mond verneemt.

De waarheid te zeggen is goed; maar zwijgen is soms onverbeterlijk.

Overigens bedriegt zich de heer de Vreese

---

(1) Van verraad gesproken, verwijt mij ergens Dr. de Vreese dat ik *tot het leger der afkappers overloopen* schreef. Volgens ZEd. Gel. moet het *naar* zijn. Edoch, daar Heremans (*Ned.-Fr. Wdb.*) en Bal (*Verkl. Wdb.*), *verbo overloopen*, evenals ik, tot *den vijand overloopen* schrijven, zal ik zoo vrij zijn in het oordeel van die twee geachte taalkundigen te berusten. *Cet oracle est plus sûr que celui de Calchas*, zegt Racine.

indien hij wezenlijk denkt dat hij de waarheid en niets dan de waarheid heeft gesproken.

Volstrekt waar is het dat onze schrijvers te veel gallicismen gebruiken, volstrekt waar dat veler taal — de mijne evenals Dr. de Vreese's — voor verbetering vatbaar is ; volstrekt waar dus dat wij allen ons best moeten doen om het Nederlandsch hoe langer hoe zuiverder te leeren spreken en schrijven....

Maar de gevolgtrekkingen, welke de heer de Vreese daaruit afleidt zijn met de waarheid en met het gezond verstand zonneklaar in strijd. Op zijn zachtst genomen zijn ZEd. Gel. 's oordeelvellingen zoodanig overdreven dat zij kant noch wal raken.

Ook in hetgeen Cyriel Buysse schreef was er een greintje waarheid en daarnaast eene karrevracht onzin.

De heer de Vreese weet wat wij geantwoord hebben toen men ons Cyriel Buysse's brief onder den neus stak.

Hij kan zich dus gemakkelijk voorstellen wat wij doen zullen wanneer de Franskiljons ons met *zijn* boek zullen trachten te steenigen.

Hiermede neem ik afscheid van den heer de Vreese en verklaar dat ik hem in den schoot der Koninklijke Vlaamsche Academie niet meer zal antwoorden. Wat daarbuiten zal geschieden, blijft

te zien : dat zal vooreerst afhangen van hetgeen de heeren Tournay-Detillieux en consorten zullen doen.

A. PRAYON-VAN ZUYLEN.

Elsene, Juli 1900.

NASCHRIFT.

Hoe ik bij de Noordnederlanders ter schole ging.

De geliefkoosde thesis der taalzuiveraars is dat de Vlamingen — en bepaaldelijk de Flaminganten — onder den invloed staan van hun plaatselijk dialect, hetwelk zij gedurig spreken, en vervolgens van de Vlaamsche boekentaal, daar zij Hollandsche werken of in het geheel niet of althans betrekkelijk zelden lezen. « Gaat bij de Noordnederlanders ter schole ! » is de overigens niet onverstandige raad, die ons met nadruk wordt gegeven.

Wat ik daarvan denk heb ik duidelijk genoeg laten blijken en zal ik dus niet herhalen.

Maar ik vraag hoe het mogelijk is dat de heer de Vreese *mij* als eene practische illustratie van voormelde thesis durft voorstellen?

Immers, de Vlaamsche tongvallen zijn mij zoo goed als onbekend. Zelfs het Gentsch, het dialect mijner geboorteplaats, kan ik niet vlot spreken. De

taal waarin ik mij zoo goed als ik kan tracht uit te drukken, heb ik noch in Vlaanderen, noch bij Vlamingen, maar in Holland en bij Hollanders geleerd. Zooals ik het reeds gezegd heb, is het wel degelijk in het Noorden dat ik « ter schole ging. »

Ook op letterkundig gebied. Want reeds sedert jaren las ik Hollandsche boeken bij de vleet toen ik eindelijk met de werken onzer Vlaamsche schrijvers kennis maakte. En tot op dezen dag heb ik feitelijk tienmaal zooveel Hollandsch als Vlaamsch gelezen.

Is mijne taal onberispelijk of laat zij te wenschen over? Om 't even! Een punt staat vast, namelijk dat die taal, zij weze gebrekkig of niet, geen *Vlaamsch* is, maar *Hollandsch.*

Hoe kan men dus mijne tekortkomingen op dat gebied tegen de Vlamingen inroepen of, wederkeerig, mij voor de hunne aansprakelijk maken?

Men beweert dat mijne taal van gallicismen — en zelfs van germanismen en van anglicismen — niet vrij is. Ik gun het. Maar wat zal dat? Of beeldt men zich in dat onze Noorderbroeders in dat opzicht nooit zondigen? Wie zulks gelooft, luistere eens naar hetgeen men in een Haagsch salon hoort of leze de werken van Louis Couperus.

Hoe het met mij is toegegaan, daarvan is de heer de Vreese niet onbewust. In elk geval weet hij wat ik op het Congres verklaarde, wat ik in *Hollandia* en in *Germania* schreef, wat ik in mijn

opstel *Over Taalpolitie* herhaalde. Maar met hetgeen hem hindert, verkiest de heer de Vreese geene rekening te houden. Een hoofdartikel van zijn taalzuiverend programma is Holland's onfeilbaarheid. Dat loochent ZEd. Gel. Natuurlijk! Maar in zijne schriften zou men te vergeefs, wat onze Noorderbroeders aangaat, naar een afkeurend woord zoeken. *The North — right or wrong!* is zijne leus. Zelfs de vermakelijke barbarismen van den Fransch-onkundigen Potgieter tracht hij te verschoonen, ja hij bewondert ze... De « bult des eerbieds » voor al wat Hollandsch is, is bij hem niet minder ontwikkeld dan de « bult der verachting » waarmede hij de Vlamingen bejegent. Want een ander geloofsartikel der apostels van de Taalpolitie is dat Vlamingen, die bij de Hollanders in de leer niet gingen, noodzakelijk een soort van dialect spreken en als letterknoeiers en taalbedervers dienen te worden beschouwd. Wel is waar, ben *ik* bij de Hollanders ter schole gegaan, maar, van den anderen kant, moest *ik* in elk geval het terdege bezuren, dat ik Z. Ed. Gel.'s pennevrucht niet onvoorwaardelijk had geprezen. Indien Allah de éénige God is, dan is Mohammed zijn profeet en wie voor den gezant des Heeren niet ootmoedig knielt, wordt als verstokte *giaoer* naar de hel verwezen. Daarom ook acht de Heer de Vreese het gemakkelijker uit het oog te verliezen dat ik juist een dergenen ben, die hem in de voorbaat waren en op zijnen raad niet gewacht hebben om het Nederlandsch in Holland te gaan leeren.

Mag ik op mijne beurt doen wat de heer de Vreese in zijne *Borstwering* deed en hier uiteenzetten, hoe, waar en wanneer ik mij op de studie van onze taal heb toegelegd?

Gelijk meest alle Vlamingen van mijnen stand en van mijnen leeftijd, werd ik in het Fransch opgebracht. Het Fransch was de eerste taal, die ik als kind leerde stamelen. In het huis mijner ouders werd er niets dan Fransch — en zelfs zeer goed Fransch — gesproken. Overigens was de kring, waarin ik opgroeide, bij uitnemendheid intellectueel, doch Fransch, louter Fransch.

Van het Vlaamsch kende ik alleen wat ik bij onze dienstboden had kunnen opvangen of bij de boeren op het buitengoed waar wij des zomers verbleven. En dat was bitter weinig.

Op school was in dien reeds verren tijd alles Fransch wat de klok sloeg. Ik bezocht de Middelbare School te Gent. Eerst in den loop van het tweede studiejaar begon men ons in 't Vlaamsch te leeren spellen. Daarna kregen wij één uur Vlaamsch per week : dit vak, evenals alle andere, werd in het Fransch gedoceerd en de leeraar was..... een Waal uit Doornik.

Of wijlie, jongens, voor of tegen het Vlaamsch waren? Noch het eene, noch het andere. De zaak was ons totaal onverschillig en wij vermoedden zelfs niet dat er eene Vlaamsche beweging bestond. Geen wonder, want feitelijk was het eerst in de jaren '60 dat de Flaminganten zich eindelijk op

het politiek terrein waagden en daardoor de algemeene aandacht op hun streven vestigden.

Mijne makkers, degenen namelijk met wie ik omging, behoorden bijna zonder uitzondering tot wat men de hoogere standen noemt. Velen waren de zonen of kleinzonen van vroegere Oranjisten; allen waren kleine aristocraten, met de ietwat bekrompene vooroordeelen behept, welke destijds in dat midden heerschten : instinctmatig fier, niet op ons land, maar op onze geboortestad, koesterden wij een soort van onbewusten afkeer voor al wat niet Gentsch was en inzonderheid voor Walen en Franschen (1), terwijl wij ons, met den ingeboren hoogmoed van den patriciër tegenover de *plebs*, boven onze eigene land- en stadgenooten hoog verheven waanden. Dat wij Fransch spraken en onze minderen Vlaamsch, scheen ons even natuurlijk als het feit dat wij modische kleeren en de straatjongens blauwe kielen droegen.

Op het Atheneum ging het niet veel beter. Ook daar hadden wij slechts *één* uur Vlaamsch per week, maar gelukkig was de leeraar een man die zich ten doel had gesteld het opkomend geslacht voor de vaderlandsche zaak te winnen en aan die taak de schoonste jaren van zijn leven met goed

---

(1) Ik herinner mij hoe boos ik was, toen de jongens van het dorp mij somwijlen « *Franschman!* » toeriepen : *'k En ben giene Franschman*, antwoordde ik verbolgen; *'k ben ne Genteneire! En gulder sijt boerebiesten!*

gevolg besteedde. Aan Prof. Heremans heb ik het te danken dat ik Flamingant ben geworden.

Edoch, al werd ik langzamerhand Vlaamsch-gezind, bij voortduring sprak ik met mijne vrienden en schoolkameraden niets dan Fransch. Onder hen bevond zich een Hollander, de zoon van eenen te Gent gevestigden predikant. Aanvankelijk ook met hem sprak ik Fransch. Maar ik wenschte hoe langer hoe vuriger mij het Nederlandsch eigen te maken en zoo kwam het dat wij, op mijn verzoek, die taal onder ons tweeën begonnen te bezigen. Sindsdien hebben wij ons van geene andere bediend. Wij waren een paar echte boezemvrienden, zagen elkander dagelijks en plachten urenlang met jeugdige geestdrift over allerlei punten van godsdienst, wijsbegeerte, geschiedenis en politiek te redetwisten. Zelden waren wij het eens, want mijn vriend was een streng rechtzinnige protestant, die de Dortsche Synode vereerde en bij Groen van Prinsterer zwoer. Doch, des te levendiger waren de discussies, die ook schriftelijk, toen wij beiden het Gentsch Atheneum verlieten, gedurende verscheidene jaren werden voortgezet. Zóó was het dat ik Hollandsch leerde.

Op de Hoogeschool te Gent kwam ik bijna dadelijk in aanraking met eenige aldaar studeerende Noordnederlanders, vooral met eenen Zeeuw, eenen Zuidhollander en eenen Maastrichtenaar. Wij waren weldra van elkander niet te scheiden, stichtten den kring *Gaudeamus*, eene niet slecht geslaagde nabootsing der *Pleiaden* in *Klaasje Zevenster*, en-

begonnen te rijmelen dat het wreed was. Dat wij met elkaar niets dan Hollandsch spraken, hoeft nauwelijks gezegd te worden.

Reeds voor dien tijd had ik in Holland, door toedoen van eenen hooggeachten vriend mijns vaders, talrijke betrekkingen aangeknoopt, niet alleen binnen, maar ook buiten de studentenwereld. De heer de Vreese vraagt ergens met wat slag Hollanders ik verkeerde. Ik kan hem antwoorden dat de families, die mij met echt Hollandsche gastvrijheid ontvingen, tot de beste kringen van Utrecht en den Haag behoorden.

In illo tempore dweepte ik met al wat Hollandsch was. Het land en het leven bevielen mij uitermate en de lui niet minder, ter uitzondering natuurlijk van het *genus* ploert, dat ik zorgvuldig vermeed. Ook was het in Holland dat ik, jaar uit, jaar in, het grootste gedeelte mijner verlofmaanden doorbracht.

Dat ik wezenlijk Hollandsch praatte en nog wel, zooals mijne vrienden zich het zeker zullen herinneren, met een dadelijk herkenbaar Utrechtsch accent, was dus niet wonderbaar, te meer daar ik in mijn eigen land, sedert ik de kinderkamer verlaten had, bijna nooit in de gelegenheid was om met Vlamingen meer dan een paar woorden in de landstaal te spreken (1).

(1) De heer de Vreese beweert dat ik de Hollanders « verafschuw ». Dat heeft hij uit zijnen duim gezogen. De ondervinding heeft mij geleerd dat niet alle Noorderbroeders aan mijn ideaal

Voor de eerste maal op de Gentsche Hoogeschool bevond ik mij in een Vlaamschsprekend midden, namelijk in het Taalminnend Studenten-Genootschap *'t Zal wel gaan*. De leden, uit alle hoeken van Vlaamsch-België afkomstig, spraken niet allen even zuiver als b. v. Eugeen van Oye, Hendrik de Hoon en Alfred de Smet; veler taal was dialectisch getint (1), maar ieder deed zijn best. Wat mij betreft, ik sprak Hollandsch, niet alleen uit

---

beantwoordden en zekerlijk zijn Mijnheer Batavus Droogstoppel en die goede Jan Salie precies geene bijzonder sympathetische gedaanten. Eveneens is het mij gebleken dat de Vlaamsche Neerlandisten — en ik was een der vurigste — zich deerlijk bedrogen wanneer zij zich inbeeldden dat Holland in de Nederlanden dezelfde rol zou willen en kunnen spelen als Sardinië in Italië of als Pruisen in Duitschland. Wij, studenten, plachten in toorn te ontschieten, daar de Hollandsche jeugd onze opgewondene oproepen met spotternijen of hoogstens met een onverschillig schokschouderen beantwoordde. En nochtans, hoe kon het anders? Daar is niet één Hollander op duizend, die onzen taalstrijd *begrijpt*, in dien zin namelijk dat zij niet kunnen uitmaken hoe wij, Vlamingen, zoo dwaas zijn het Nederlandsch te verkiezen, terwijl het van ons afhangt Fransch te spreken, ja zij benijden ons en denken aan het *margaritas ante porcos*. Dat ik mij overigens nooit gegêneerd heb om aan onze Noorderbroeders te zeggen wat ik van hen dacht, zoo iets ligt in mijnen aard. Met dezelfde onbevangene openhartigheid spreek ik tot Engelschen en Duitschers en vooral tot Vlamingen. Maar, al weiger ik wien ook te streelen en te vleien, dat belet toch niet dat ik door allerlei banden aan het Noorden gehecht blijf en Holland oprecht bemin en eerbiedig. En ik houd mij overtuigd dat geen verstandige Hollander er iets tegen heeft dat ik « de waarheid blootleg, zij het ook met geen fluweelen hand. » Degenen, die alleen naar loftuiterij willen luisteren, laat ik aan den heer de Vreese over.

(1) Bijzonder talrijk en werkzaam waren de Westvlamingen.

keuze, maar eenvoudig omdat ik geen Vlaamsch kon. Ik herhaal het, den Gentschen tongval — of wat ik er ooit van kende — had ik bijkans vergeten en nooit ben ik er in geslaagd mij een ander Zuidnederlandsch dialect eigen te maken, noch het Westvlaamsch, alhoewel ik van kindsbeen af een trouw bezoeker was van onze zeekust, noch het Brabantsch, ofschoon ik reeds sedert tien jaar te Brussel woon. En zoo is het gebleven tot op dezen dag : de taal waarvan ik mij altijd en overal bedien, is dezelfde die ik in Utrecht placht te spreken, dezelfde die ik in Holland of van Hollanders heb geleerd (1).

Ook, zooals ik het reeds aanstipte, was mijne letterkundige opleiding bepaald Hollandsch. Het eerste Nederlandsch boek, dat ik in handen kreeg, gaf mij mijn oom, de heer de Pauw, toen ik een jaar of negen oud was. Het was eene Hollandsche uitgave — den titel ervan herinner ik mij niet — en daar ik te dien tijde niets dan wat Gentsch-Vlaamsch (2) sprak en op school geen meldings-

(1) Mijn vriend Albert Fredericq zal zich misschien eene discussie herinneren, die ik eens met hem over de uitspraak der *aa* had. De *aa* sprak ik op zijn Utrechtsch uit, met klaren *a*-klank en met de lippen. Dat vond de vriend Albert verwijfd en gaf de voorkeur aan de Vlaamsche uitspraak : eene iewat doffe uit de keel komende *a*.

(2) Of, nauwkeuriger, Oostvlaamsch, want de dienstboden en de andere personen met wie ik Vlaamsch sprak, kwamen, niet van de stad, maar van het platteland. En daar is eenig verschil tusschen het dialect van Gent en dat der omliggende buitengemeenten.

waardig onderricht in onze taal had ontvangen, verstond ik heel weinig van hetgeen ik las en liet het boek liggen. Gedurende drie of vier jaar waagde ik geene nieuwe poging : dan vatte ik moed en slaagde erin Conscience's *Hugo van Craenhove* te doorwaden. Maar het verhaal zelf beviel mij niet; misschien had ik ongelijk, doch ik vond het gerekt, verregezocht en over 't algemeen vervelend. Kort daarna leende mij Prof. Heremans *De Roos van Dekama*, die ik letterlijk verslond. Van Lennep's overige romans volgden; ik las en herlas ze allen met steeds klimmende belangstelling; vooral *Klaasje Zevenster* heeft op mij eenen diepen en blijvenden indruk gemaakt (1). En vervolgens kwamen, bont dooreen, de voornaamste Hollandsche dichters en romanschrijvers dezer eeuw : Cremer, ten Brink, Busken Huet's *Lidewijde*, Multatuli, Tollens, Beets, Bilderdijk, de Genestet en honderd meer. Ik las zonder plan op goed kome 't uit, maar ik las gedurig en ik las alles.

Intusschen las ik niets dan Hollandsch. Ik was nochtans Flamingant — of, nauwkeuriger, Neerlandist — geworden en zonderling genoeg, toch een taalaristocraat gebleven. De taal van het gemeene volk, het Vlaamsch, had voor mij niets aantrekkelijks : evenals ik vroeger heel natuurlijk vond dat

---

(1) Ik ken geen ander werk, dat mij meer heeft getroffen, behalve misschien Dickens' *David Copperfield*.

de beschaafden Fransch spraken, hield ik mij thans overtuigd dat zij zich van het ***vulgum pecus*** moesten trachten te onderscheiden door zich uitsluitend van het zuiverste Hollandsch te bedienen. Zooals men ziet, was ik nog niet tot het besef gekomen dat een der voornaamste punten, welke de Vlaamsche beweging beoogt, het dempen is van de kloof, door het verschil van taal tusschen hoogere en lagere standen ten onzent gegraven.

Eerst veel later dus, en meer uit plichtgevoel dan uit lust, hield ik mij met de Vlaamsche schrijvers onledig. ***De Leeuw van Vlaanderen, Jacob van Artevelde, De Boerenkrijg*** (1), ***De Kerels*** wekten mijne geestdrift, al scheen mij Conscience's taal niet Hollandsch genoeg. Maar zijne overige werken vond ik minder belangrijk : die ideale dorpelingen geleken zoo weinig op de boeren, die ik gekend had, en de « brave Hendrik », hoe deugdzaam ook, is geen onderhoudend jongmensch. Enkele novellen van P.-F. van Kerckhoven, Zetternam's ***Mijnheer Luchtervelde***, De Laet's ***Huis van Wezenbeke*** en vooral Tony Bergmann's ***Ernest Staas*** interesseerden mij veel meer. De dichters waren het echter, die mij onweerstaanbaar medesleepten, inzonderheid zij, die de Vlaamsche beweging bezongen : Frans de Cort, Emanuel Hiel, Emiel Moyson, Julius Vuylsteke

(1) *Jacob van Artevelde* en *De Boerenkrijg* had ik reeds vroeger in de Fransche vertaling van L. Wocquier gelezen.

vooral! Ik kende hunne werken als 't ware van buiten.

Niettemin bleef de invloed der Hollandsche schrijvers op mijne litterarische vorming gansch overwegend. Zij waren het, die ik als model verkoos en naar vermogen trachtte na te volgen. Overvloedige bewijzen daarvan leveren mijne bijdragen in den Gentschen Studenten-Almanak. In dien tijd overigens liet ik, gelijk de Hollanders, de mannelijke buigingsuitgangen in het enkelvoud wegvallen (1). Prof. Heremans was het, die toen hij mij met het verzoek vereerde om in de redactie van het *Nederlandsch Museum* te treden, mij den raad gaf het voorbeeld der Duitschers te volgen, welke bij het schrijven de buigingsuitgangen eerbiedigen, zelfs wanneer zij in de gemeenzame spreektaal niet meer worden vernomen. De argumenten, welke hij inriep om mij te overtuigen, zijn dezelfde, die ik sindsdien herhaaldelijk heb doen gelden (2).

---

(1) Destijds waren er zeer weinige Hollanders, die in het meervoud en in het vrouwelijke niet verbogen. Velen vervingen zelfs de weggelatene uitgangen door een afkappingsteeken, en dat deed ik ook. Wanneer men schrijft *'t*, *'s* en niet *t*, *s*, eischt immers de logica dat men *mijn'*, *zijn'* spelle.

(2) Ik kan mij het genoegen niet ontzeggen te dezer gelegenheid nog een staaltje te geven van de manier waarop de heer de Vreese *cherche la petite bête*. ZEd. Gel. schrijft (*Borstw.* bl. 196):

« Zie thans de rede van den heer Prayon in de *Handelingen van het XXVe taal- en letterkundig congres*, bl. 370 vlgg.; merkwaardigerwijze komen er verschillende vormen *zonder* bui-

Dit alles is lang voorbij. Na mijne promotie hadden allerlei omstandigheden voor gevolg dat ik mijne vacantiën niet meer in Holland, maar

---

gingsuitgangen in voor. Gesteld nu nog dat deze vormen op rekening van den stenograaf te stellen zijn, waarom heeft de heer Prayon, die evenals elk ander spreker natuurlijk een proef heeft gekregen, de weggelaten uitgangen, die een sieraad zijn onzer taal, niet weer « hersteld »? Omdat de natuur boven de leer gaat. »

Neen, Heer Doctor, gij zijt er niet. De drukproef waarvan sprake heb ik ja gezien, maar de spelling heb ik met opzet onveranderd gelaten en wel om de volgende redenen:

1° Omdat, m. i., een stenografisch verslag eene redevoering dient weer te geven zooals zij wezenlijk werd uitgesproken: nu, de weggebleven uitgangen had ik natuurlijk *bij het spreken* laten vallen.

2° Omdat het onaannemelijk ware dat in eene uitgave als de *Handelingen* van het Congres ieder spreker *zijne* spelling zou gebruiken. Gelijk iedereen heb ik de spelling gelaten zooals zij door de uitgevers, namelijk door het Congresbestuur, werd vastgesteld. Ik zeg *gelijk iedereen* en ten bewijze daarvan beroep ik mij op den heer Marcellus Emants. De heer Emants is een voorstander der Kollewijn-spelling. Op het Congres heeft hij eene overigens puike voordracht gehouden over *Nationaliteit en Individualiteit en het Nederlandsch Verbond*. In de *Handelingen* (bl. 203 en volg.) is die voordracht verschenen en de spelling is niet de Kollewijnsche, maar wel die van De Vries en Te Winkel! De heer Emants heeft in *Neerlandia* zijn opstel laten herdrukken en ditmaal in het Kollewijnsch: *Nasieonalieteit en Indieviedualieteit en het Nederlands Verbond.*

Zal de heer de Vreese van den heer Emants ook zeggen dat bij hem « de natuur boven de leer gaat? » Neen, want de heer Emants is een Hollander en wat een Hollander doet durft de heer de Vreese niet laken. ZEd. Gel. zal dus weer een vernuftig *distinguo* moeten uitdenken om ons diets te maken dat de heer Emants toch gelijk had en ik, die hetzelfde deed, ongelijk. O « bult des eerbieds! »

meesttijds in Engeland doorbracht. Behalve drie of vier vluchtige uitstapjes heb ik het Noorden niet meer bezocht : in mijn geliefd Utrecht heb ik sedert 1890 geenen voet gezet.

Van mijne Hollandsche academievrienden zijn er verscheidene dood : ik noem er slechts éénen, wien ik bijzonder gehecht was, Adriaan de Vries, Matthias' veelbelovenden neef. Anderen zijn spoorloos verdwenen. Geen enkele woont in België. Er zijn er met wie ik gedurende eenen ruimen tijd nu en dan eenen brief wisselde, maar zulke betrekkingen verslappen op den duur. Ik weet dat P. A. Walraven Platteeuw, eens mijn *fidus Achates*, ergens in Oost-Indië leeft; sedert tien jaar echter heb ik van hem geen ander bericht ontvangen dan een paar Oostersche stoelen, die hij mij door toedoen van eenen naar huis keerenden broeder-officier met zijne hartelijke gelukwenschen in 1896 zond. En mijn trouwste Utrechtsche vriend, de flinke, ridderlijke Emiel Opzoomer, die de Vlamingen tegen zijne eigene landgenooten in het *Studenten Weekblad* zoo moedig verdedigde, wat is er van hem geworden? Ik zag hem te Gent een vijftiental jaren geleden, toen hij als rechter naar Curaçao ging vertrekken, en na zijne terugkomst in 1897 te Brussel, maar sindsdien heb ik niets van hem vernomen. Ook Jan te Winkel, eenen anderen oprechten vriend van onze Vlaamsche beweging, heb ik slechts twee- of driemaal ontmoet, namelijk op Nederlandsche Taalcongressen.

Gebrek aan geregelden omgang met Hollanders en, nog meer, het feit dat ik sedert lange jaren gedurig Engelsch spreek, waren oorzaak dat ik allengs mijn Utrechtsch accent verloor (1). Ik heb echter meer dans eens met begrijpelijk genoegen vastgesteld dat zoohaast ik gedurende een paar dagen uitsluitend met Noordnederlanders verkeer, het accent dadelijk terugkomt.

Men zal mij, hoop ik, niet ten kwade houden dat ik Dr. de Vreese's voorbeeld volgende, in eenige bijzonderheden aangaande mijnen persoon ben getreden. Zooals ik het, in het begin van dit *Naschrift*, zei, wenschte ik eenvoudig het bewijs te leveren dat mijne tekortkomingen in geen geval aan den invloed mijner *Vlaamsche* omgeving te wijten zijn. Want op mij is die invloed zoo goed als nul geweest.

20 *Aug*. 1900.

---

(1) Den heer de Vreese, die eerst sedert weinige jaren uit Holland is teruggekeerd, wacht hetzelfde lot, met dit verschil dat zijn Hollandsch accent onder den invloed noch van het Engelsch, noch van het Fransch, maar van het Gentsch afslijt. Meer dan eens reeds heb ik in de Academie opgemerkt hoe, niettegenstaande de moeite die hij zich geeft om keurig te spreken, de dunne laag Hollandsch vernis nu en dan barst en de oorspronkelijke Vlaamschheid, met andere woorden de platte Gentsche intonatie, weer te voorschijn treedt.

INHOUDSTAFEL.

A.

B.

C.

